

This is a digital copy of a book that was preserved for generations on library shelves before it was carefully scanned by Google as part of a project to make the world's books discoverable online.

It has survived long enough for the copyright to expire and the book to enter the public domain. A public domain book is one that was never subject to copyright or whose legal copyright term has expired. Whether a book is in the public domain may vary country to country. Public domain books are our gateways to the past, representing a wealth of history, culture and knowledge that's often difficult to discover.

Marks, notations and other marginalia present in the original volume will appear in this file - a reminder of this book's long journey from the publisher to a library and finally to you.

Usage guidelines

Google is proud to partner with libraries to digitize public domain materials and make them widely accessible. Public domain books belong to the public and we are merely their custodians. Nevertheless, this work is expensive, so in order to keep providing this resource, we have taken steps to prevent abuse by commercial parties, including placing technical restrictions on automated querying.

We also ask that you:

- + *Make non-commercial use of the files* We designed Google Book Search for use by individuals, and we request that you use these files for personal, non-commercial purposes.
- + *Refrain from automated querying* Do not send automated queries of any sort to Google's system: If you are conducting research on machine translation, optical character recognition or other areas where access to a large amount of text is helpful, please contact us. We encourage the use of public domain materials for these purposes and may be able to help.
- + *Maintain attribution* The Google "watermark" you see on each file is essential for informing people about this project and helping them find additional materials through Google Book Search. Please do not remove it.
- + *Keep it legal* Whatever your use, remember that you are responsible for ensuring that what you are doing is legal. Do not assume that just because we believe a book is in the public domain for users in the United States, that the work is also in the public domain for users in other countries. Whether a book is still in copyright varies from country to country, and we can't offer guidance on whether any specific use of any specific book is allowed. Please do not assume that a book's appearance in Google Book Search means it can be used in any manner anywhere in the world. Copyright infringement liability can be quite severe.

About Google Book Search

Google's mission is to organize the world's information and to make it universally accessible and useful. Google Book Search helps readers discover the world's books while helping authors and publishers reach new audiences. You can search through the full text of this book on the web at <http://books.google.com/>

NYPL RESEARCH LIBRARIES

3 3433 07437722 1

A

George Bancroft

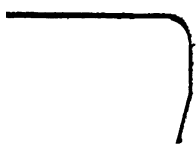

1

A

George Bancroft

BIBLIOTHECA

CLASSICA LATINA

SIVE

COLLECTIO

AUCTORUM CLASSICORUM LATINORUM

CUM NOTIS ET INDICIBUS

On souscrit, à Paris,

CHEZ N. E. LEMAIRE, Éditeur, rue des Quatre Fils, n° 16, au Marais.

BARROIS l'aîné, libraire, rue de Seine, n° 10, Faub. St-Germ.

DEBURE frères, libraires du Roi, rue Serpente, n° 7.

TREUTTEL ET WURTZ, libraires, rue de Bourbon, n° 17.

F. DIDOT, imprimeur du Roi et de l'Institut, rue Jacob, n° 24.

ANT. AUG. RENOUARD, libraire, rue de Tournon, n° 6.

BOSSANGE père, libraire, rue de Richelieu, n° 60.

BRUNOT-LABBE, libraire de l'Université, quai des Augustins, n° 33.

MONGIE aîné, libraire, boulevard Italien, n° 10.

H. VERDIÈRE, libraire, quai des Augustins, n° 25.

ARTHUS-BERTRAND, libraire, rue Hautefeuille, n° 23.

Et chez tous les Libraires de France et des pays étrangers.

POETÆ LATINI

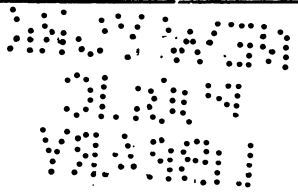
MINORES

EX RECENSIONE WERNSDORFIANA

EXCUDEBAT FIRMINUS DIDOT,
REGIS ET GALLICARUM ACADEMIARUM TYPOGRAPHUS.

POETÆ LATINI
MINORES

DE RE HORTENSI ET VILLATICA

GARMINA

COLUMELLÆ, PALLADII, VOMANI,
ET ALIORUM;

ITEM

AMATORIA ET LUDICRA

MAXIMIANI ETRUSCI, OFILII, JUVENTINI,
SPERATI, SYMPOSII, HOSIDII GETÆ,
ET AUSONII,

QUE NOTIS VETERIBUS AC NOVIS ILLUSTRAVIT

N. E. LEMAIRE

VOLUMEN SEPTIMUM ET ULTIMUM

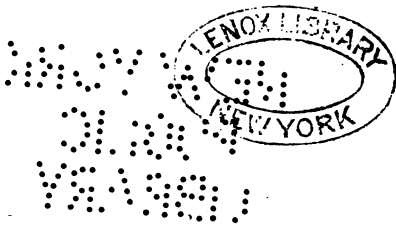
PARISIIS

COLLIGEBAT NICOLAUS ELIGIUS LEMAIRE

POESIOS LATINÆ PROFESSOR

MDCCCXXVI

746

PRÆFATIO

NOVI EDITORIS.

UT septimum hoc et ultimum volumen conficeretur, præcipue nobis materiam suppeditavit sextus collectionis Wernsdorfianæ tomus, a Wernsdorfio, nostri filio, typis excusus; cui tamen, ut totius operis propositum explemus, carmina nonnulla, materia admodum adfini et auctorum fama et vetustate commendabilia, ultro adjecimus; Medeam scilicet ab Hosidio Geta ex centonibus Virgilianis compositam, Ausoniiue Centonem Nuptialem et Technopægnion. Hæc deesse nostro operi, et, si omitteremus valde desiderata iri, nos monebat ipsum poematiorum illorum genus, ludicrum certe, si artificium compositionis quæras, et ideo vix alii loco aptius. Cætera autem didascalica poemata, quæ Wernsdorfius ipse nominat, in Præfat. ad tomum sui operis quintum (hujus autem op. tom. IV, pag. 14, ubi vide notam nostram), et inprimis Marcelli et Sereni Samonici vermina de medicina, huic collectioni inserere noluimus, tum quia non commodam sedem in hoc volumine cum operibus longe diversi argumenti reperiebant, quod male digestum ordinem prodidisset: tum et præcipue, quod, in rebus omnium commentatorum labori hactenus intactis, et in materia literis parum cognata, nostri diffidentia nos hortabatur, ut doctiorum curis, saltem magis opportuno tempore, prodenda hæc opera seponeremus. Denique Pseudo-Plauti Querolum, spurium et adulterinum opus, ut consulto omitteremus, quamvis Wernsdorfio nominatum, nos suavit tempore

VIII PRÆFATIO NOVI EDITORIS.

ris, quo in lucem prodiit, proximitas : immo, quæ in comœdia ad usus recentiores plurimum adludunt, satis antiquam originem arguebant, ut tale opus commentario dignaremur. His animadversis, quæ a nobis melius mutata sint notare supersedemus, præcipue quæ multa poemata collectioni Wernsdorfianæ addiderim agnoscent facile boni literarum veterum existimatores. His syntagma poematum astronomicorum, a Wernsdorfio tantum enuntiatum, accuratis disquisitionibus completimus : nec tantum Avieni, Ciceronis et Germanici Aræ Phænomena et Prognostica, et ipsum integrum Mathematicon Astronomicon, multo emendatiora, quam unquam fuerant, edidimus : sed in his alia quidem loca priorum commentatorum controversiis obscura facta illustravimus alia autem omnino intacta, singulari cura adornavimus. Quæ si bene fecerimus, æquo animo lector judicet.

NOMINA AUCTORUM
QUI IN SEPTIMO HOC VOLUMINE CONTINENTUR.

Albus Ovidius Juventinus.
Ausonius.
Cælius Symposius.
Florus.
Hosidius Geta.
Julius Speratus.
L. Junius Moderatus Columella.
Maximianus Etruscus.
Otilius Sergianus.
Palladius Rutilius Taurus Æmilianus.
Petronius.
Vomanus.
Et incerti multi.

CARMINUM
DE RE HORTENSI ET VILLATICA
SERIES.

COLUMELLA de Cultu hortarum.

PALLADIUS de Insitionibus.

VOMANUS de Laudibus hortuli.

AUSONII Rosæ, cum adpendice quinque epigrammatum
de Rosia.

ALIORUM Auctorum Carmina minora de Hortorum et
Ruris amœnitate.

I, II. PETRONII Descriptio loci amœni.

III. E. Priapeis, Epigr. LII.

IV. Ex iisdem, Epigr. XV, de Malis pulcherrimis.

V. INCERTI de Malis Matianis, tria Epigr.

VI. ALCIMI de donis a Lesbia missis.

VII. INCERTI tria Epigrammata de Cœtrio.

VIII et IX. INCERTI, de Vita tranquilla et rurali.

PROOEMIUM.

CARMINUM de Re hortensi et villatica Syllogen, qualem jam vidimus, plures superiore ævo viri eruditi adornarunt, quorum inprimis tres nominandos hoc in dissertationis nostræ introitu putamus. Primus est Jodocus Willichius, qui *P. Virilii Maronis Opuscula quædam de Re hortensi*, videlicet Hortulum, Moretum, et Rosam, cum commentariis suis edidit Basileæ, per Jo. Oporinum, anno, quem dedicatio præfert, 1545, in-8. Alter Andreas Rivinus collectionem ejusmodi satis amplam instruxit, et Lipsiæ ann. 1655, in-8, edidit sub titulo: *As veterum nonnullorum, ut et medicæ vergentisque ætatis, scriptorum fere metricorum et medicorum, de Re herbaria*. In qua XII scriptores, ut Columella de Cultu hort. Palladius de Insit. cum aliorum villaticis carmin. et epigramm. Walafri Strabi Hortulus cum A. Sept. Sereni Moreto, Macer de Viribus herbarum, cum adpendice, et plures alii recentioris ævi, continentur, quos ordine recenset Gesnerus in Indice editionum ad Script. Rei rust. pag. 47. Hoc opus rarissimum inventum est, et vix a quoquam repertum est integrum, videturque ab auctore tumultuaria plane opera collectum, et per partes multasque intercapedines editum; ita quidem, ut, quum quæ edita subinde essent, distraherentur ante, quam extremæ partes accessissent, pauca admodum exemplaria integra et suis partibus absoluta confierent, plura reperirentur mutila et imperfecta. Docuit me hoc J. N. Niclasius V. C. atque e proprio exemplari ejus libri probavit, quod per omnia cum libro a Gesnero descripto convenit, sed in fine mutilum est, ac tantum usque ad initium libri Scholæ Salern. De conser-

vanda bona valetudine procedit. Brevius adhuc et magis curtum exemplum est, quod ipse possideo, tresque tantum partes a Gesnero enumeratas continet, et in Moreto duobusque fragmentis Petronii, quæ Strabi Hortulo subjiciuntur, desinit. Utrumque exemplar nec titulum, nec præfationem habet, adeoque ultimam editoris curam abfuisse prodit. Neque dubito, quin eadem sors plurium exemplarium, quæ apud alios reperiantur, fuerit. Quamquam de cætero Rivini hoc opus negligentissime excusum adparet, reperi tamen nonnulla in Columella et aliis carminibus loca, quæ ab aliis editionibus discrepant, et a Rivino correctæ sunt. Tertium auctorem nominare possum Jo. Frider. Christium, qui *Villaticum*, poema, *libris III* edidit Lipsiæ an. 1746, in-8, et inter copiosos Excursus ei adjectos etiam *Corollarium*, pag. 241, exhibet, quod excerpta e veteribus poetis, ut e Pap. Statio, Martiale, Ausonio, carmina, pariterque e Pithœi collectione repetita epigrammata de villarum et rusticationis amœnitate complectitur paucis notulis et conjecturis adjectis. Ab his collectionibus mea, quæ quum maxime prodit, haud parum differt, atque iis fere contractior est. Nonnulla enim carmina, quæ isti auctores inter Hortensia retulerunt, quia nos anticipata jam aliis nostri Operis locis produxeramus, his abesse jussimus qualia sunt *Moretum*, quod Willichius et Rivinus, *Avienianæ Punicis*, *de cantu Sirenum*, *ad Amicos de agro carminæ Sereni nonnulla fragmenta*, *Symmachi de litore lacus Lucrinæ* quæ Rivinus dedit, *Laureæ Tullii in Ciceronis Academiam* quod Rivinus et Christius, *Ausonii Mosella*, et *epigrammata de navigatione*, sive de villa maritima, a nobis ad auctorem Epitomes Iliad. Hom. relatum, quæ Christius recensuit. Alia epigrammata brevia et fragmenta veterum poetarum, a Rivino et Christio in hunc cinnum relata sunt, quæ rem rusticam et hortensem parum adtingunt, aut vitam privatam frugalitatis bonum, et tenuioris fortunæ securitatem laudant itaque non satis digna nec apta argumento videbantur, ut

nostrum syntagma reciperentur. Sed progrediamur ad **in**gula hujus collectionis carmina consideranda.

L. Jun. Moderatus Columella, poematis *de Cultu hortorum* auctor, Gaditanus patria, sub Claudio Principe fuit, L. Senecæ, et Corn. Celsi, quos sæpius laudat, æqualis et amicus. De eo nunc maxime quærimus, quæ singulare ejus poema, quod proponimus, spectant. Nam quæ de ætate, vita et libris ejus memorari amplius possunt, non adeo obscura vel dubitationi obnoxia sunt, ut nova disquisitione indigere videantur, quæ dudum a viris doctis, Nic. Antonio in Biblioth. Hisp. Fabricio, Funccio, Harlesio, et Gesnero inprimis in Præfat. ad Scriptores Rei rusticæ luculente sunt exposita. Hoc tantum monere et repetere hoc loco liceat, quod dudum (huj. op. tom. I, pag. 16. Ed.), quum de Gratio, Cynegetici auctore, agerem, professus sum, videri Columellam libertini generis fuisse. Susplicari hoc ipsum nomen Columellæ jubet, quo vocabulo, ut Donatus ad Terentii Phorm. II, 1, 57, ostendit, apud veteres Romanos servi majores domus adpellati sunt. Provocat autem Donatus ad versum antiqui poetæ Lucilii:

Servu' neque infidus domino, neque inutili' cuiquam,
Lucili columella hic situ' Metrophanes.

Quem eundem versum repetiit Martialis, XI, 91. Salmasius quidem, Exercit. Plin. pag. 859, *columellam* in versu Lucilii accipit pro *στῆλη* columna sive cippo, qui imponitur sepulcro, eoque sensum ejus esse ait, sub hac columella sive *στῆλη* situm esse Metrophanem, servum Lucilii. At sane Donati hac in re auctoritas gravior esse debet, et probat ejus sententiam defenditque Gatakerus Cinni, sive Advers. Miscell. lib. II, cap. 20, pag. 384. Quippe pluribus locis Veterum *columen domus, familiæ*, dictos esse servos fideles adprobat, e quibus ipse Terentii *columen familiæ* Getam servum dicit, et præterea Cicero in Verr. III, cap. 76: «Timarchides, columen familiæ vestræ, premit fauces de-

fensionis tuæ ». Salmasius quidem *columen domus* se subinde dictum esse concedit, an ipsius domini dici possit, ut *Lucilii columella*, dubitat: quod tamen fit apud gentium, ubi ipse dominus Demipho hoc elogio condidit servum suum (1). *Columella*, diminutivum, solemniter in re vocabulum fuisse videtur, quam *columen*, vel *colu* propterea quod domini inter Romanos, licet blandire pellere caros servos vellent, tamen vilis eorum condidit memores, nomina eorum ἐξουθεντικῶς efferre solebant, ipsum vulgaria nomina *servuli*, *vernulae*, et alia demones. Unus e majoribus Columellae, pater vel avus, haud ut columella familiae servierat apud aliquem gentis I qui deinceps manumissus a domino, gentilitio ejus non quod adsumere liberti solebant, columellae cognomen dedit, posterisque suis ad servandam libertinae condidit memoriam reliquit. Atque hic fortasse Columella rquam Columna, cognominari e pristina conditione v quod universe cives Romani diminutivis in cognominis efferendis gaudent; quam consuetudinem Th. C. Animadv. Phil. Part. X, pag. 38, e similibus cognominis exemplis, *Aviolae*, *Barbulae*, *Caligulae*, *Capellae*, *Corniculae*, *Dolabellae* probat. Libros suos de Re rustica sigillatim decimum de Cultu hortorum, hortatu Publilii scripsit, eidemque dedicavit Moderatus. Qui Si qua conditione et fortuna vixerit, ex ipsa Columellae oratione ita non adparet, ut certo adfirmare possimus. Decimum librum prosa oratione, ut caeteros, perscribere voluerat, sed frequenti postulatione Silvini expugnatus dicit (in Praef. ad lib. X), ut poeticis numeris expleret, deretur Georgici carminis omissas partes, quas ipse prius significaverat, posteris post se memorandas relinquit. Eiusdem tamen propositi hortatorem sibi fuisse Gallic

(1) Sed memoria lapsus videtur Wernsdorfius. Hi enim sunt I versus: « Bone custos salve, columen familiae, Cui commodavi filium abiens meum ». Ed.

fratrem Senecæ, cujus familiaritate utebatur, testatur in fine libri IX: « Quæ reliqua, inquit, nobis rusticarum rerum pars superest, de cultu hortorum, Publi Silvine, deinceps ita, ut et tibi, et Gallioni nostro complacuerat, in carmen conferemus ». Postea, confecto hoc carmine, Claudius Augustalis, adolescens, complurium sermonibus instigatus, extudit ei, ut cultum hortorum prosa oratione componeret. Quod ut exsequeretur, libro XI, Villici officiis recensendis destinato, subtexuit curam olitoris. Unde factum est, ut plura de olerum fructuunque hortensium cura in carmine dicta, isto libro repeterentur, et subinde uberiore sermone explicarentur.

Quod Columella librum suum *Cultum hortorum* in titulo pariter, atque ipso principio carminis inscripsit, id fortasse, si quorundam eruditorum conjecturam sequimur, exemplo et imitatione Mæcenatis fecit, quem Seneca Epistola CXIV testatur librum scripsisse, cui titulus *Cultus*, vel *de Cultu suo* fuit. Seneca ex eo quasdam particulas et commata selecta producit, ut iis exemplis novitatem vel adfectionem in oratione Mæcenatis ostendat; quæ Lipsius, quum non cohærent, distinxit, et versiculos esse ex longiore uno carmine decerptos putavit. Andreas Rivinus in Disput. altera *de Mæcenate, ut bono cive*, § 15, adsentit Lipsio, carmen fuisse Mæcenatis *Cultum*, et præterea persuadet sibi, titulum eum non alium cultum notavisse, quam Hortorum, quos Mæcenas in Exquilis instituerit, repurgata a multis sordibus ea regione, quæ antea sepulcris servorum et miserorum destinata fuerat, ut prædicat Horatius, Serm. I, 8, 7 seqq. Hortos eos non modo arboribus floribusque, sed et ædificiis, præsertim turri altissima, effosso in profundum alveo et ducto amne a se excultos, et ad omnem visus et prospectus, aliorumque sensuum voluptatem exornatos, Rivinus existimat, Mæcenatem in *Cultu suo* descripsisse, ejusque descriptionis vestigia in ipsis versiculis a Seneca productis, sed paullum a se mutatis, reperit. Certum eidem

est, ob hortum ita instructum Maronem Mæcenati Georgicæ sua dedicasse; neque enim temere ita ad eum incepisse:

Quid faciat lætas segetes, ...
 . . . . . quis *cultus* habendo
 Sit pecori,

ubi profecto ad *Cultum* Mæcenatis ipsi videtur respexisse. Meo vero iudicio hæc ratio admodum levis est, quum *cultum* in principio Georgicorum non hortorum esse, sed curam rei pecuariæ, manifestum sit. Alia tamen loca Virgiliï non negem reperiri, in quibus *cultus* vocabulum de cultu hortensi, et sigillatim de cura inserendi mutandique arbores, adhibuit, ut Georg. II, 35 et 51. Et horum alterum locum, quem posterius citavimus, Georg. II, 51, Rivinus ita intelligit, et firmandæ opinioni suæ accommodat, ut credat, Maronem eo Mæcenatem adloqui, et ad artes, quas ille ipse ad majorem arborum cultum adhibeat, et in *Cultu* suo descripserit, provocare. Loquitur de silvestribus arboribus inserendis:

. . . . . tamen hæc quoque si quis
 Inserat, aut scrobibus mandet mutata subactis,
 Exsuerint silvestrem animum: *cultuque* frequenti
 In quascumque voces (Mæcenas) artes, haud tarda sequentur.

Sed frustra hic Mæcenatis adpellationem quæri, facile quis intelligat, qui *voces* impersonaliter accipiendum videat. Majore cum specie fidem opinioni suæ conciliat Rivinus, adducto versu Maronis, Georg. II, 39, quo Mæcenatem invocat, ut favorem operi suo præstet, quo nunc arborum vitiumque propagines docere adgrediatur:

Tuque ades, inceptumque una decurre laborem.

Hunc enim versum ita accipere videtur, quasi hortetur Mæcenatem, ut, quemadmodum ipse in libro Georgicon, ita ille in libro instituto *de Cultu* artem et curam serendarum arborum exponere pergat, atque una secum, vel sociata opera, hunc laborem absolvat. His expositis si rationes Ri-

vini valerent satis, colligendum inde esset, Mæcenatem ante Columellam librum *de Cultu hortorum* versibus condidisse. Sed quamquam studiosissimum rei hortensis Mæcenatem fuisse constat, quem multum in hortis ab se instructis sedisse refert auctor Elegiæ de obit. Mæc. v. 33 seq. et cui Virgilius Georgicorum libros, et Sabinus Tiro, ut Plinius, lib. XIX, cap. 10, testatur, κηπουρικὰ, seu libros *de Re hortensi* dicavit; librum tamen ejus *de Cultu* solam hortorum culturam spectasse, argumentis, quibus Rivinus utitur, nondum evinci arbitror, neque Meibomius, qui in Mæcen. cap. 23, 14, de libro *Cultus* haud perfunctorie agit, tale ejus argumentum suspicatus est. Ego fere existimaverim, Mæcenatem eo libro universum vitæ suæ cultum, mores, acta, luxum, quæ sciebat passim reprehendi, excusare voluisse, idque præcipue defendisse, quod campum Exquilinum, publicis antea usibus destinatum, hortis suis et ædificiis magnificis occupasset, ibique vitam desidem et luxuria diffluentem ageret.

Carmen hortense Columellæ multas et exquisitas eruditorum laudes tulit, largusque in iis maxime Casp. Barthius est, qui passim liberali elogio ornavit. Sic Adversar. libro XXXVII, cap. 7: «Ejus (Columellæ) Hortulus purum et vere Latinum carmen est, non tumidum, inflatum, absonum, sed naturali venustate elegans, nec adfectans declamatorios flores, perpetuæ orationis dedecus et corruptionem». Idem in Comment. ad Stat. Theb. lib. II, v. 213, pag. 390, *elegantissimum Columellæ carmen* vocat, *quod nativam ingenuamque poesin illo adhuc ævo cum paucis servavit*; iterumque ad lib. VI Theb. v. 104, pag. 384, *poetarum primatibus Columellam jure accensendum* dicit, *etiam in tantillo scripto genuinæ poeseos principum non postremum*: denique ad vers. 360 ejusdem libri, pag. 489, *elegantissimum, et vere Romani ingenii scriptorem et poetam*. Et sane Columella, ut in cæteris libris copiosæ elegantisque orationis, ita in metrico ingenii et venustæ poeseos admirabilis

auctor est. Qui hoc inprimis operam dedisse toto carmine videtur, ut, quam ipse in præfat. pronuntiat, tenuem admodum, et pæne viduatam corpore materiam, omni copia et ornatu instrueret, exiguaque et tamquam sparsa cultus hortensis membra, varias opes et tempora modosque colendi, ingeniosa et suavi rerum connexione in unum quasi corpus conformaret. Ad copiam et ornatum operis inprimis pertinent adlusiones excursionesque in fabulas crebro insertæ, pictæ rerum imagines et tempestatum vices descriptæ, quibus exilis florum, plantarum, olerum enumeratio distinguitur, et lector, qui forte tædium ex longa præceptione ceperit, amœnioribus quasi in locis recreatur. His excursibus et descriptionibus tantopere indulget auctor, ut in his subsidium quæsivisse videatur carminis, quod satis longum fore ob exilitatem materiæ desperabat, dilatandi et ad justam libri amplitudinem perducendi. Nam in iis ita copię et ubertati studet, ita vela pandit orationis, ut ferè nimium evagari, verba, ideas, sententias cumulare, generarum rerum per omnes partes et species diducere, et quasi longa ambage circumductam trahere orationem, non sine ταραλογία vitio, videatur. Legat modo, qui rem cognoscere velit descriptionem veris et nascentis anni plane abundantem, v. 196-214; Nympharum flores colligentium recensum, v. 263-275; horti florigeri comparationem, v. 286-293. In quibus sane Virgilii, quem ubique admiratur, modestam et decoram brevitatem deseruisse videtur. Contra, ubi in fine carminis versatur, idque jam satis productum esse videt, subito viam corripit, et justo brevior angustiorque adparet. Nam in fetibus arborum et vergentis anni proventibus recensendis, quæ extrema carminis pars est, pauca tantum pomorum genera, ut mora, pruna, mala Medica, Persica et ficus, tum nonnulla raporum nominat, quum multo plura ad commendandos horti bene culti fructus potuisset. Sed, quasi pertæsus esset laboris huc perducti, adesse tempus vindemiæ sentit, et hortum suum claudit.

Interpretes *Hortulus* Columellæ, præter eos, qui in omnibus ejus libros commentati sunt, singulares aliquot privatum nactus est, ut Jul. Pomponium Fortunatum, cujus adnotationes amplæ satis, nec tamen valde præclaræ, jam in vetustis Columellæ editionibus, Bononiensi, Regiensi, Juntina et Ascensiana comparuerunt: Jo. Baptistam Pium, qui Adnotationum poster. (in Facis Gruter. tomo I), c. 33, tum continuis capp. 157 ad 174, multa loca Hortuli Columellæ emendavit et exposuit, quas adnotationes Pii primus Ascensius texto suæ editionis 1529 adjunxit. Casp. Barthius nonnulla ejus libelli illustravit Adversar. lib. I, cap. 2, et XXXVII, 7, tum passim in commentar. ad Papin. Stat. Multa Cl. Salmasius in Exercitt. Plin. ad Sol. et in Homon. Hyles Iatr. multa denique Th. Crenius in eum adnotavit, Animadvers. Philol. Part. X, a pag. 9 ad 39. Excerptas digestasque horum virorum adnotationes simul omnes in nova præstantissimaque Columellæ editione inter Scriptores Rusticos dedit J. M. Gesnerus, e quibus ego selegi et in meas retuli, quas viderem rem ita exponere, ut mea novaque explicatione non opus esset. Plurima meo ipsius studio peregi. Fundum editionis meæ feci editionem Gesnerianam Lips. 1735, cujus ego et textum servavi paucis mutatis, et variationes lectionis e priscis exemplaribus ab eo enotatas sub texto posui. Atque ex editionibus a Gesnero usurpatis ipse tractare potui Aldinam 1514 e biblioth. Ducali Guelferb. acceptam, Gryphii Lugdunensem 1541, Rob. Stephani Paris. 1543, et Hieron. Commelini, 1595, quas bibliotheca Academiæ nostræ suppeditavit. His tamen accesserunt subsidia recensitionis alia non spernenda. Nam quæ secundæ editioni Rusticorum Gesnerianorum Lips. 1773 ab Ernestio additæ sunt, pauculæ adnotationes, tum lectiones codicis Sangermanensis, et observationes Viri docti, margini editionis Aldinæ additæ, quum ipse liber mihi præsto non esset, ab humanitate et officio doctissimi Viri J. N. Niclasii impetravi, ut descriptæ meis usibus aptaren-

tur. Addidi præterea Codicis Demidoviani variantes lectiones, quas Christ. Frid. Matthæi, Vir. Celeb. Lectionum Mosquensium vol. I, p. 91, publici juris fecit. Contuli denique que nondum usurpatas editiones; tum pervetustam Argentoratensem solius Hortuli, quam tamen in plurimis convenire cum Aldina vidi, tum Lipsiensem Rivini, in Collectione Carminum de Re herbaria. Subjungam nunc indicent aliquo editionum, quibus Hortus Columellæ seorsum vulgatus est

1. *Columella de Cultu hortorum*; it. *Macrus (Macer) de Virtutibus herbarum*. Venet. 1506, in-4, per Bernardinum Venetum de Vitalibus. Olim mihi adnotavi hæc librum e catalogo librorum rariorum, cujus mihi nunc non succurrit memoria.
2. *Cœna Baptistæ Fieræ* de herbarum Virtutibus, et ea Medicæ artis parte, quæ in victus ratione consistit. *Columella de Cultu hortorum*. De generibus morborum, ex imprecatoria Satyra Petri Montani. Argentorati, apud Christianum Ægenolphum, in-8. Mentio anni nulla additur, sed ante annum 1536 excusus liber sit, necesse est, quia hujus notam impressam habet involucrum codicis, quo exemplum libelli, quo utor, juxta cum aliis continetur. Habui e bibliotheca Ducali Guelferb.
3. *Columellæ, liber X, s. Hortus*, cum adnotationibus Pomponii Fortunati, Baptistæ Pii, Phil. Beroaldi et aliorum. Paris. 1543, in-4.
4. Cum Nicolai Bartholomæi carmine de Cultu hortorum, et Georgii Vercellani, Annibalis Crucei Mopso, et Carpo Hieron. Fracastorii, 1543, in-4. Ita Gesnerus ex literis Fabricii.
5. *As veterum nonnullorum*, ut et mediæ vergentisque ætatis scriptorum, fere metricorum et medicorum, *de Re herbaria*: videlicet 1° *L. Jun. Moderati Columellæ Cultus hort.*

2° Palladii Rutilii Tauri Æmiliani de Insitione, cum aliorum villaticis carm. 3° Walafridi Strabi Germani Hortulus, cum Auli Septimii Sereni Moreto. (Reliqua vid. apud Gesnerum, in Indice edit.) Lipsiæ, 1655, in-8.

6. Seorsum editum Columellæ Hortum etiam habent Collectiones variæ, ut *Chorus Poetarum lustratus et illustratus*, sive Corpus Poetarum Latin. cum notis. Lugduni, 1616, in-4. Mich. Maittarii *Opera et fragmenta vet. poet. Latin.* vol. I, p. 800; *Collectio Pisaurensis omnium poem. carm. fragm. Lat.* tom. IV, pag. 83.

. II. PALLADIUM, carminis *de Insitionibus* auctorem, jam consideremus. De cujus ætate, conditione et honoribus, quia nihil dum inter eruditos certo constat, videtur nobis ejus rei inquirendæ diligentior cura relicta esse, quam tamen perdifficilem reddit multitudo virorum, qui sequiore ætate Romani imperii Palladii sunt adpellati, quæ tanta est, ut J. A. Fabricius, *Bibl. Græcæ* lib. V, cap. 32, volum. IX, pag. 10 seq. Palladios alios ultra quinquaginta recensuerit. Nos olim (huj. op. t. II, p. 387 seqq. Ed.) ubi de Palladio Rhetore agebamus, diximus diversos ejus nominis doctos et illustres viros hoc loco enarraturos esse; sed nunc alia mens est, et inutilem hanc operam fore intelligo. Diversum a scholastico illo rhetore vel poeta, quem diximus, nostrum rei rusticæ scriptorem esse, dubio caret; utrum vero alius quis Palladiorum, qui antiquitus nominantur, pro Nostro habendus, an nulla plane alia ejus mentio prisca ætate, de hoc adhuc dubites. Qui eum Hadriani aut Antoninorum tempore vixisse crediderunt, haud dubie falsi sunt. Dictio, et stylus et totus librorum ejus habitus seriorem multo ætatem, et infelicium Latinitatis sæculum manifeste produunt. Neque sententia C. Barthii (1), quæ probabilior visa etiam

(1) Ad Rutil. Itin. I, 206, ut computat, sed nostr. ed. 208. Vid. huj. op. tom. IV, p. 108. Ed.

Burmanno et Gesnero est, Palladium esse propinquum Rutilii, qui Itiner. lib. I, v. 208, laudetur, eam speciem veritatis habet, ut sine hæsitatione admitti queat. Nam ille juvenis tum, quum Rutilius Roma reverteretur in Galliam, an. Chr. 416, dicitur e Gallia Romam missus ab Exsuperantio patre, ad discenda fori Romani jura: Noster vero patria Romanus, et in Italia habitasse videtur eruditis, qui et ipse fundos habuisse in Sardinia et in Neapolitano territorio memorat Mart. X, 16. Neque Palladius Rutilii inter Præfectos et magistratus proximorum temporum reperitur, quos tamen honores Noster gessit, quia Vir illustris in fronte librorum suorum vocatur. Qui an. C. 416 Palladius Consul in fastis, et circa idem tempus Præfectus Pr. invenitur in legibus, *Junius Quartus Palladius* nominatur, non Rutilius Palladius. Nomen Rutilii, quod Noster gerit, suadere forsans potest, ut pro gentili et propinquo Rutilii Numatiani habeatur, non item, ut idem sit Palladius, quem Rutilius laudat. Quis enim adseverare audeat, Palladium Rutilii, quia huic cognatus fuit, etiam nomen habuisse, quum adeo a patris Exsuperantii nomine discrepet? Et lubricam esse omnem e nominibus conjecturam, nemo nescit. Facilior fortasse ratio inveniendæ ætatis hujus Palladii erit, si Pasiphilum, cui Palladius suum librum dedicavit, propius noscamus. Meminit alicujus Pasiphili Amm. Marcellinus, ubi quæstionem de conspiratis adversus Valentem Imp. habitam enarrat lib. XXIX, cap. 1, p. 603: « Eutropius Asiam Proconsulari tunc obtinens potestate, ut factionis conscius accessit in crimen, abscessit innocuus, Pasiphilo eximente philosopho, qui ut eum mendacio injusto perverteret crudeliter tortus, de statu robustæ mentis non potuit deturbari ». Sunt in his verbis nonnulla indicia, quæ Pasiphilo Palladii adprime convenient. Nam quum Pasiphilum in dedicatione *Virum doctissimum* salutatur, cuinam hoc elogium magis aptum sit, quam ei, qui philosophus a Marcellino adpellatur? Majorem adhuc fidem facit adtributa ei

laus versu 1, *ornatus fidei*. Hoc enim dicto Palladius primarium ejus characterem animi, et præcipuam virtutem, illustri sane fidei et constantiæ documento, in quæstione de Eutropio habita, spectatam, multumque fama celebratam, exprimere videtur, quum, Marcellino teste, ne tormentis quidem adigi potuit, ut Eutropium mendacio injusto perverteret. Acta est hæc quæstio an. C. 371, atque igitur paullo post hunc annum ad Pasiphilum scripserit Palladius, si modo is procellam istam evasit vivus, neque, ut alii philosophi, atroci Valentis sententia ad mortem damnatus est. Quod ne accidisse ei putem, fere persuadet Zosimus, lib. IV, cap. 15, qui inter plures philosophos, qui tum supplicio adfecti sunt, Pasiphilum non nominat. Sed Henr. Valesius ad Marcell. loc. cit. eum potius Pasiphilum Palladii amicum esse censet, ad quem data est lex 8, Cod. Theod. lib. II, tit. 1, *de jurisdictione*, Olybrio et Probino Coss. an. 395. Rectorem aliquem provinciæ, quamvis non nominatæ, ea lege moneri, e verbis ibi occurrentibus *Sinceritas tua* colligendum est, quo titulo nempe compellari Rectores provinciarum ab Imperatore solebant (1), ut pariter ex lege 33 *de cursu pub.* tit. 5, lib. VIII, adparet. Præfectum Urbis Pasiphilum indicat vetus marmor apud Grut. pag. 1080, 1:

FABIVS. FELIX. PASIFILVS. PAVLINVS. V. C.
ET. INL. PRAEF. VRBI. DEDICAVIT.

Verumtamen Rectoris provinciæ aut Præfecti dignitati titulus *Viri doctissimi*, quo Pasiphilum suum ornat Palladius, minus respondet, et nisi philosophus ille, cujus supra mentionem feci, intelligendus est, crediderim, Rectorem

(1) Sed ex hoc titulo vix quidquam certum colligi posse videtur, quum ipsi Imperatores de se ipsis loquentes dicant, *Serenitas nostra* et Præfectum Præt. titulo *Sublimitatis tuæ* salutent. Vid. Cod. lib. XII, tit. 51, legg. 6 et 18. Ed.

illum provinciæ Pasiphilum, antequam huic potestati ad-
moveretur, fama aliqua studiorum et eruditionis floruisse,
quemadmodum Symmachus, Epist. III, 50, Palladium rhe-
torem memorat abductum a juventute Romana in spem
honoris vel officii aulici accitum ab Imperatore esse. Quod
si contigerit huic Pasiphilo, certe multo ante annum 395
ei Palladius suum librum dicaverit necesse est, quo anno
nempe Rector provinciæ adparet in lege. Palladius autem
noster, qui *Vir illustris* in fronte librorum suorum vocatur,
atque adeo summos honores Præfecti Urbis, Prætorii, aut
Magistri Officiorum gessit, non videtur hos libros inter
strepitus et occupationes istorum magistratuum scripsisse,
sed quum se, depositis iis, otio et ruri et agricolatione
dedisset. Si igitur auctor librorum de Re rustica unus
Præfectis vel Magistris Officiorum fuit, quærendus is certe
inter magistratus est, qui temporibus Valentiniani, Valentis
Gratiani, aut Theodosii M. fuerunt. Et Palladius quidam
ut Gothofredus in Prosopographia Codicis Theod. ostendit
Magister Officiorum sub Theodosio circa ann. 381, lib. X
lege 3 tituli 24 Cod. Theod. memoratur. Sed hic in aula
Constantinopolitana vixit, nec Italiam adtigisse videtur, in
qua Palladius, auctor Rei rusticæ, vixit. Et quis scit
utrum hic auctor omnino inter Palladios antiquitus memo-
ratos, an potius inter Tauros, vel Æmilianos, quæ ejusdem
sunt nomina, quærendus sit? Æmilianum verum proprium-
que auctoris nostri nomen esse, quia ultimum, atque sic
eum a Cassiodoro et Isidoro Hispal. vocari, docet Sirmon-
dus in notis ad Sidonium, pag. 4. Et Æmilianum Præf.
Præt. sub Constantino M. alium Magistrum Officiorum et
Præf. Urbi Constantinop. in legibus memorari video, quo-
rum tamen sive ætas sive locus non satis convenire scriptori
nostro videtur. Alius forte Nostrum sub Tauri nomine in
antiquitate adparere putet. Sed neque Taurus, qui sub
Constantio et Juliano Præfectus Præt. per Italiam fuit,
neque ille qui sub Theodosio jun. anno 434 Præfectus

Præt. Orientis, apti esse ætati et personæ nostri Palladii videntur. Circumspectis igitur rebus omnibus, quæ ad illustrandam Palladii nostri memoriam adhiberi possunt, fatendum omnino est, nullum satis certum in antiquitate indicium repèiri, quo ætas ejus et vitæ conditio declaretur, quamquam probabile est, eum temporibus Valentiniani aut Theodosii sen. scripsisse. Carmen ejus de Insitionibus hac ætate dignissimum est, quod sane Palladius non tam faventibus et hortantibus Musis, quam Columellæ imitandi studio suscepisse videtur, ut quemadmodum ille operis sui rustici partem *de Cultu hortarum*, ita ipse de opera aliqua hortensi, *de Insitione*, versibus perscriberet. Post brevem præfationem, qua tum Pasiphili erga se studium prædicat, tum artis inserendi utilitatem commendat, diversa insitionum genera perstringit, et reliquum carmen in perpetua enumeratione arborum, quæ inseri, et quibus aliarum surculis, possint, consumit. In qua quidem mirari licet copiam et varietatem imaginum, qua auctor pingere insitionis opus, et rem eamdem toties recurrentem aliter atque aliter enuntiare valuit; subinde tamen adfectasse et constipasse metaphoras videtur, eoque orationem reddidisse obscuram, quæ et alias verbis impedita, et nonnullis sæculi vitiis inquinata est. Cæterum genera insitionum, quæ Palladius atque alii Veterum tradunt, an etiamnum hodie cognita atque usu probata sint, de eo nunc non disputo, nec quærere in adnotatione mea ad Palladium animus fuit. Monuit Heynius V. C. ad Virg. Georg. II, 69, nostros homines, qui hac in re aliquid se videre putent, negare omnia fieri posse, Columellam tamen contra antiquos, qui idem negarint, disputare, rationemque ostendere, qua possit omnè genus surculi omni generi arboris inseri. Qui carmen Palladii seorsum, et a reliquis ejus libris separatim ediderint, præter Andream Rivinum, cujus Collectionem supra memoravi, nominare possum Mich. Maittarium, *Operum et fragm. veterum Poet. Latin.* vol. II, p. 1267, et auctorem *Collectionis Pisaurensis omnium poem. et fragm.*

Lat. tom. IV, p. 126. Maximam ejus carminis partem repetiit Antonius Mizaldus in *Historia Hortensium quatuor Opusculis methodicis contexta*, edita Coloniae Agripp. 1577, in-8. Ubi Opusculi secundi, quod *Insitionum artem proponit*, cap. 7, pag. 223, Palladii de Insitione præcepta recenset, ita tamen, ut ordinem capitum, qui in vulgatis editionibus est, mutet, et arbores nonnullas, de quibus agere Opusculo primo non placuerat, plane omittat. Nam insitio *vitis, siliquæ, pistaciï, et castaneæ*, cum præfatione et epilogo, hic desiderantur. Singularem etiam commentatorem liber Palladii de Insitione olim nactus est, Codrum, Grammaticum Bononiensem, cujus commentaria in antiqua Rusticorum editione Regiensi, 1496, et in Juntina 1521, exhibentur, a Gesnero autem cum selectu repetita sunt. Ego in recensendo interpretandoque hoc opusculo eandem, quam in Columella, rationem tenui. Selectas doctorum virorum annotationes, ubi satis commodæ viderentur, adhibui, reliqua meo iudicio usus persequutus sum.

De *VOMANI laudibus Hortuli* statim adscribam verba Burmanni, qui carmen illud produxit Anthol. Lat. lib. III, ep. 51. «Egregium, inquit, hoc carmen exhibet *Pithœus*, lib. II, p. 72, et Scaliger in Catal. p. 176: sed in ejus editione Gallicana Lugdunensi, p. 181, sub titulo, *DE LAUDIBUS HORTULI, INCERTI AUCTORIS*, sub nomine *VOMANI* etiam edidit Rivinus in *Poemat. vet. post Palladium* in fine, et *Pelletier* in *Comite Rustico*, pag. 208, v. *Christii Excurs. ad Villaticum*, p. 272. *Vomano* quidem tribuit codex *Petavianus*, sed titulum *DE LAUDIBUS HORTULI* omittit. *DE LAUDE HORTI ASMENUS* in cod. *Thuaneo*: *HORTULUS* sine auctoris nomine in utraque *Aldina Catalectorum* editione, p. 68: *P. VIRG. MAR. HORTULUS* in edit. *Catalect. Virg. Vicetina, Brixiensi, et Veneta*, et ab hoc carmine *Epigrammata Virgilia incipiunt* in edit. *Pulmanni* p. 373. » Hæc *Burm.* Sigillatim inter *P. Virg. Maronis Opuscula de Re hortensi*, sub titulo *HORTULUS* a *Jodoco Willichio* editam esse, supra indicavimus in princi-

pio hujus Proœmii. In quibusdam codd. MS LYOMANNUM vel LIOMARUM pro Vomano vitiose scriptum esse, observavit Burmann. ad Anthol. II, 160. Rectius aliquando *Vovianus* dici videtur, in libris manu exaratis. Sed Vomanus usu tritius nomen, quia etiam fluvius Piceni Vomanus, cujus meminit Silius Ital. VIII, 439: «statque humectata Vomano Hadria». De ipso Vomano, qui homo, et qua ætate fuerit, nihil fere constat, nisi quod nomen ejus inter XII poetas Scholasticos reperitur, quorum carmina de rebus vel thematicis nonnullis certatim scripta in Pithœi collectione et Burmanni Anthologia leguntur. Sic ejus versus occurrunt inter epigrammata *de ratione tabulæ, in tumultum Ciceronis et Virgilii, de Iride, de imagine in unda, de amne glacie concreto, de ortu Solis, de Signis cælestibus, de quatuor tempestatibus*. Præstantissimum eorum, quæ sub nomine ejus feruntur, carminum haud dubie est, quod nunc edimus, de laudibus Hortuli. Quamquam enim in his prædicandis vix alia ratione, quam in describendis nonnullis Naturæ phænomenis usus est, neque in iis excitatius aliquod poetæ ingenium, sed merum Grammatici artificium, vel rhetoris exercitamentum adparet, quo commoda e cultu usuque horti percipienda sigillatim atque per partes exponere conatus est; hoc ipsum tamen multo luculentius, quam in cæteris ejusmodi descriptionibus, fit, singulæque partes exquisita poetarum dictione enuntiantur, ut quamvis mera enarratio non injucunda nec inornata videatur.

Quod quarto loco posuimus *carmen de Rosis*, Petrus Burmannus, qui illud Anthol. Lat. lib. III, carm. 292, proposuit, inscripsit INCERTI *Idyllum de Rosa*. Cujus rei rationes ille ampla in adnotatione subjecta reddit, qua variantes diversis in exemplaribus ejus Idyllii inscriptiones, tum varias ejus editiones, et eruditorum de auctore sententias enarrat. Quas ne ipsi necesse habeamus seorsum ac denuo recensere et repetere, integram Burmanni adnotationem hic transcriptam exhibeamus: «Maroni, inquit, tribuitur

optima hæc Elegia in antiquis Catalectorum Virgiliti editionibus, præfixa hac epigraphe, **PUBLII VIRGILII MARONIS ROSÆ**, ut in Vicetina, Brixisiensi, Veneta, Juntina, Aldina, aliisque, (**ROSA** in Jod. Willichii edit. Opusculorum P. Virg. Maronis de Re hortensi). In cod. Petaviano titulus est **P. V. MARONIS ECLOGA DEEST ET NON FINIT : EJUSDEM DE ROSIS NASCENTIBUS ECLOGA INCIPIT** : et sic in MS Vossiano, unde aliquando descripsi, **PUBLII VIRGILII MARONIS DE ROSIS NASCENTIBUS ECLOGA INCIPIT**. In alio Bibliothecæ Leidensis codice inveni **PUBLIUS MARO DE VERE NOVO AD AMASIAM INCIPIT**. A viris doctis relata est inter Ausonii Idyllia, num. XIV, p. 520 ed. Toll. et in hunc pronior, quam in Virgilium videtur Erythræus in Ind. Virgil. in *die*. Sed in antiquis ante Mariang. Accursium editionibus Ausonii, ut in Veneta 1493 per Joh. *de Cereto* excusa, aut Parmensi 1499 per Thadæum Ugoletum curata, aliisque vetustioribus non conspicitur. In Ascensiana autem an. 1513, cui Hieronymus Aleander præfuit, edita est cum hoc titulo : *Ausonii Rosæ, quæ perperam Maroni adscriptæ, ex fide vetusti codicis Auctori adsignantur*. Sed quia cæteris ejus operibus et Epigrammatibus adjunctam codices MSS nonnulli exhibent, ut notat etiam Vinetus, non magis probat, eam Ausonii esse, quam Ovidii. Pari enim ratione hunc quoque auctorem habere posset, quia in codice Juniano, qui olim V. C. Patricii Junii fuit, et quem contulit Heinsius, post Ovidii Nucem legebatur, ut testatur ad Met. lib. III, 235, vel etiam Claudiani, quia in illius codice Bononiensi hanc quoque Elegiam sub finem adjectam idem offendit Heinsius. Et ab eadem origine, quia inter poemata Virgiliti in vetustis codicibus reperta fuit, poetæ principi liberaliter nimis adtributa fuit. Barthius ad Stat. Theb. lib. II, v. 231, p. 391, vulgarem sequutus opinionem, Ausonio quidem adscribit; sed sententiam suam propositurum se promittit in Dubiorum Commentariis nunquam editis, eundemque ac Copæ auctorem facit Virgilium; cui etiam adjudicat Bembus in Dialogo de Culicæ Vir-

gillii, p. m. 790, et Politianus in *Miscellan.* cap. 11. Eidem Barthio in notis ad Paulin. *Petroc.* lib. IV, 563, *Idyllium* hoc ejusdem venæ et ingenii videtur, ac *Elegia de Phœnice Lactantio* tributa, et utriusque fetus parentem esse Ausonium adfirmat. Sed incertum auctorem statuamus, præstat, ut jam olim Pierii Valeriani sententia fuit in notis ad *Virg. Georg.* lib. I, 208: « Auctor Rosæ, inquit, quæ Maroni adscribitur, quæ, cujuscumque fuerit, et docte et luculenter scripta est ». Recte igitur neque Virgillii nec Ausonii, sed Incerti titulum inscripsisse me opinor huic *Elegiæ*, in qua edenda, paucis exceptis, sequutus sum P. Scriverium, qui aliquot locis castigatam et interpolatam exhibuit in *Animadv.* ad *Pervig. Vener.* post *Amores Baudii*, pag. 446 et seqq. *Encomia Rosæ* apud poetas plurimos obvia. Vide præter Politian. et Barth. *dd.* II. *Gevart. Lect. Papin.* lib. II, c. 8; *Weitz.* ad *Pervig. Ven.* p. 287, et quos laudat Barnes. ad *Anacreont. Od. V* ». Hæc Burmann. Ego in recensendo hoc poemate præter Burmanni, Scriverium sequuti, textum, Tollii editionem comparavi, neque minus variantium lectionum, e codicibus Msptis a Burmanno adductarum, rationem habui.

Ausonii majori carmini de Rosis quinque Epigrammata, quæ pariter de rosis nascentibus, aut de earum purpura et pulchritudine agunt, subjeci, omnia e Burmanni *Anthologia* repetita. Eorum pleraque nullum auctorem adscriptum habent in libris, unde sumpta sunt, unum tantum, idque quartum, *FLORI* nomen præfert, qui mihi idem videtur esse, cujus Epigrammata, versibus trochaicis inclusa, *Pervigilio Veneris* subjuncta in libris veteribus reperiuntur, et a nobis recensita sunt (hujus operis tom. II, pag. 537 et seqq. Ed.) Neque me ratio fallat, credo, si statuam, eundem *Florum Pervigilii Veneris* et istorum carminum de Rosis auctorem esse, quippe qui, quum in *Pervigilio de rosarum incremento* et pulchritudine tam multa verba fecisset, easdem singularibus carminibus celebrare satagebat, invitatus

forte ad lusum cum omine et notatione sui nominis, cui floris primarii frequentata laudatio belle respondebat. Et si propius quæramus nomen integrum, et statum, et ætatem istius Flori, non alius profecto est, quam L. VIPIUS FLORUS, C. Vibii Treboniani Galli, Augusti Lib. qui cum conjugè sua *Vibia Chelidone* in antiquo lapide Gruteri, p. 1114, n. 3, memoratur, atque ad nomen uxoris suæ in Pervigilio, v. 90, manifeste adludens, ipsam Chelidonem auctorem ejus carminis esse haud obscure significavit, sed latere eandem sub nomine suo voluit. Latius hanc sententiam explicavi (huj. op. tom. II, pag. 503, in nota ex Addendis Wernsdorfii adducta. Ed.), cujus momenta quo sæpius expendo et considero, hoc graviora mihi propensioraque ad adsensum et fidem esse videntur. Sit igitur L. Vibius Florus etiam carminum minorum de Rosis auctor.

Quæ sub num. V uno quasi fascæ complexus sum, carmina minora *de Hortorum et Ruris amœnitate*, eorum auctores quia ignoti sunt, satis habui editiones, quoties et a quibus factæ sint, plerumque in prima ad singula Epigrammata adnotatione, e Burmanni relatione, indicare. Unum ex his, sub num. quinto exhibitum, *De donis a Lesbia missis*, ALCIMI auctoris nomen præfert. Ejusdem aliud amatorium subsequitur apud Burmannum numero CCXII. Si forte Alcimi nomini conjunctum fuerit Aviti, sicut in Alcimo Ecdicio Avito, Episcopo Viennensi sæculi V, fuit, adscribenda æque huic Alcimo Adlocutio sponsalis esset, quæ sub Aviti nomine exstat, et a nobis (huj. op. tom. III, p. 406. Ed.) proposita est, haberemusque adeo in eo Alcimo poetam, qui Musam suam amaverit in lusibus amatoriiis exercere. Sed vero et serium, nec minus elegans, sub Alcimi nomine Epigramma *de Virgilio et Homero* legitur Anthol. Burmann. lib. II, ep. 177, quod quia ejusdem auctoris censeo, ut comparari possit, integrum adpono :

Mæonio vati qui par aut proximus esset,
Consultus Pæan risit, et hæc cecinit :

Si potuit nasci, quem tu sequereris, Homere,
Nascetur qui te possit, Homere, sequi.

Neque minus aliud, de *Operibus Virgilii* inscriptum, Alcimo
e vetustæ membranæ fide tribuit Barthius, *Advers. XIX,*
24, quod *Anthol. Burm. lib. II, ep. 173*, sic legitur:

Mæonium quisquis Romanus nescit Homerum,
Me legat, et lectum credat utrumque sibi.
Illius immensos miratur Græcia campos,
Ast minor est nobis, sed bene cultus ager.
Non pastor, miles, nec curvus deerit arator.
Hæc Graiis constant singula, trina mihi.

Si quis horum Epigrammatum genium et elegantiam consideret, comparetque cum eo Alcimi, quod inter Hortensia posuimus, in istis pariter atque in hoc simplicem aliquam venustatem et melioris ævi notam animadvertet. Neque igitur, unius hæc omnia auctoris esse, facile quis ambigat, et talis quidem auctoris, qui vel ipse meliore ætate vixerit, vel ingenium suum arte, studio, imitatione ad meliorum antiquiorumque exempla conformarit. Et quidem in antiquo monumento apud Gruterum, pag. 312, n. 5, Serv. Sulpicius Aug. Lib. Alcimus occurrit, quem Galbæ Imperatoris Libertum fuisse ex nomine conjicio, atque adeo Vespasianorum ætati adsignandum puto. Sed quominus eum auctorem carminum propositorum fuisse suspicer, vita et officium ejus in lapide memoratum intercedit. Nam ædituus Isidis Pelagiæ fuisse, et annos X ædituassee dicitur, cujus sane muneris ea ratio est, ut ingenii per artes excolendi, Musisque litandi facultatem et locum vix concedat. Malo igitur alium, sequioris ætatis quidem, sed rhetoricæ professionis, Alcimum huc vocare, quem Sidonius Apollinaris ut virum eloquentem laudat, et lib. VIII, Epist. XI, significat instructionem rhetoricam apud Nitiobriges in Aquitania (1) magna

(1) Qui Nitiobriges apud Cæsarem, Strabonem, Ptolemæum sunt, hodie vulgo Aginnenses a sua metropoli Aginno, Ptolemæo cognita, vocantur, ut adnotat Vinetus ad Auscn. Prof.

cum existimatione dedisse, alioque loco (lib. V, Epist 10) in catalogo plurium oratorum fortitudinem Alcimi, h. e. vim dicendi, ad ejus nomen adludens, prædicat. Neque alius est *Latinus Alcimus Alethius*, Rhetor, quem Ausonius inter Professores Burdigalenses, carm. II, insigni elogio condecorat. Ætatem ejus designat Hieronymus, qui in Chronicis ad A. C. 360 scribit: *Alcimus et Delphidius Rhetores in Aquitania florentissime docent*, neque Sidonius de eo aliter, quam de pridem defuncto et se antiquiore loquitur. Solebant autem Rhetores, eloquentiam profitentes, una poesi studere, et lectione imitationeque poetarum exerceri. In utraque excelluisse Alcimum, luculente testatur Ausonius:

Palma forensis, et Camenarum decus,
Exemplar unum in literis,
Quas aut Athenis docta coluit Græcia,
Aut Roma per Latium colit.

Atque hæc ipsa laus, ei tributa ab Ausonio, Græcæ Romanæque eruditionis, haud levi documento adprobat, esse omnino hujus Alcimi carmina, quæ proposuimus. Quæ enim Homerum cum Virgilio, Græcos poetas cum Latinis, tam acute scienterque contendunt, quid aliud, quam auctorem produnt, in Græcis Romanisque literis versatissimum. Neque alia duo Alcimi carmina, quæ lascivius argumentum tractant, indigna eo Rhetore putanda sunt. Minime enim Professoribus eorum temporum pudori fuisse, Musam suam subinde lusibus ejusmodi adcommo-
dare, vel solum exemplum Ausonii, Professorum non ultimi, doceat. Et si puellam, cujus dona laudat in carmine, Lesbiam nominat, suspicor hoc eum more Gallorum Rhetorum fecisse, quibus solenne hoc nomen in puellis elegantibus designandis fuisse videtur. Sic enim Marius Victor, Massiliensis Rhetor, in carmine ad Salmonem, v. 60:

Si gravis ignotis processit Lesbia gemmis.

Hæc sufficere arbitror indicia, ad carmina, quæ Alcimi

præfixum nomen in Anthologia Lat. habent, Alcimo Alethio, qui ab Ausonio et Sidonio Apollin. laudatur, vindicanda. Quæ deducere paullo diligentius volui, ut morem meum sequutus, data hac occasione, veteris ævi poetam, minus adhuc cognitum, notiozem nostris hominibus facerem, et quæ ei debentur carmina, pauca licet et parva, indicarem et producerem. De reliquis, quæ cum Alcimi carmine hac classe proponuntur, nullo auctoris nomine insignita, nihil habeo præfari. Produxi omnia ex Anthologia Lat. Burmanni, cujus etiam adnotationibus criticis, et varietate lectionis adducta, ubi opus est, utor, interpretatione verborum, cujus ille raro habere curam solet, plerumque solus fungor.

NOTÆ

CODICUM MSS ET EDITIONUM COLUMELLÆ ET PALLADII QUIBUS USUS EST GESNERUS.

- A. Editio Aldi, 1514.
- B. Bononiensis, 1494.
- Gy. Jo. Gymnici, Coloniae, 1536.
- Gr. Gryphii, Lugdun. 1541.
- J. Jensonii, Venetiis, 1472, edit. pr.
- J. J. Juntarum, Florentiæ, 1515 et 1521.
- H. Basileensis apud Hervagium, 1535.
- L. Codex Lipsiensis Columellæ.
- P. vel Pol. collatio Ang. Politiani.
- R. Editio Regiensis, 1496.
- St. Rob. Stephani. Paris. 1543.
- Sa. Codex Sangermanensis Columellæ.

Accedunt :

- Arg. Argentoratensis Columellæ de Cultu hort. cum Cœna Baptistæ Fieræ.
  - D. vel Dem. Codex Demidovianus Columellæ, cujus variantes dedit Chr. Fr. Matthæi in Lectt. Mosq.
  - R. Rivinus, in Collectione carminum de Re herbaria.
-

L. JUNII MODERATI COLUMELLÆ

DE

CULTU HORTORUM

CARMEN*

AD

PUBLIUM SILVINUM.

(LIBRORUM DE RE RUSTICA DECIMUS.)

HORTORUM quoque te cultus, Silvine, docebo,
Atque ea, quæ quondam spatiis exclusus iniquis,
Quum caneret lætas segetes, et munera Bacchi,

* *De Cultu hortorum ad Publium Silvinum* inscripsit Rivinus, qui seorsum edidit. Addidi *Carmen* e codice Demid. qui sic inscripsit: «L. Junii Moderati Columellæ de Cura hortorum carmen incipit feliciter». In fine tamen ejus libri sic: «L. Junii Moderati Columellæ Rei rusticæ Cæpuricus de Cultu hortorum liber XI explicit feliciter». Sic etiam cod. Sangermanensis.

2. In edit. Argent. hic versus plane desideratur. — *Spatii exclusus*

iniquis. Notissima sunt verba Maronis, *Georg. IV*, 147. In cujus nonnullis codicibus perperam *disclusus* legitur, ut vel ex hoc loco Columellæ constat. Recte autem *iniqua* angusta ex *Æneide* interpretatur Servius. BARTH. *Advers. I*, 2.

3. *Quom J. B. R.*—*Quum caneret lætas segetes*. Describit libros IV *Georg. Virgilii*, et argumenta singulorum ex ordine recenset, exprimitque verbis ab ipso Virgilio in principio cujusque libri adhibitibus.

Et te, magna Pales, nec non cælestia mella,
 Virgilius nobis post se memoranda reliquit.
 . Principio sedem numero præbeat horto
 Pinguis ager, putres glebas resolutaque terga
 Qui gerit, et fossus graciles imitatur arenas.
 Atque habilis natura soli, quæ gramine læto
 Parturit, et rutilas ebuli creat uvida baccas.
 Nam neque sicca placet, nec quæ stagnata palu

4. *Cælestia* J. B. R. J. J. *cælestia* H. A. Gr. G. Dem. Riv.—*Cælestia mella*. Simpliciter *cælestia* dicit mella, quæ Virgilius explicatius, Georg. IV, 1: « aerii mellis cælestia dona ». Itaque *cælestia dona* ille interpretatus videtur, quæ cæli vel aeris munus sunt, quemadmodum pluviæ dicuntur *cælestes aquæ*. Causam ejus adpellationis profert Seneca, Epist. LXXXIV: « Apud Indos mel inveniri, . . . quod ros illius cæli gignit ». Latius hoc deducit Plin. Hist. Nat. lib. XI, c. 12, s. 12.

6. *Nummoso* vir doct. in ed. Ald. — *Numeroso horto*, qui amplius sit, multiplex areis et plantariis, plurium generum herbis et arboribus consitus. Explicavi olim ad Sal. Bassi carm. in Pis. v. 125.

7. *Glebæ* Sa. *resolutaque terra* P. Sa. Dem.—*Resolutaque terga*, mollia, laxa, tenera, Virgiliano verbo, Georg. I, 44: « Zephyro putris se gleba resolvit ». Et Noster infra, v. 90: « Patria maturi solvantur ut ubera campi ». — Ut *putres glebæ* sic et *putris arena* dicitur in Epitaph. Alexandri, Anth. II, 16: « Abscondit tantum putris arena virum », ubi male quidam legunt *turpis*; et vid. Anth. III, ep. 65, v. 2. Ed.—*Terga* de omni superficie et summo cespite agri Maro usurpat. Vid. Georg. I, 97; II, 237. Alii poetæ

Græcorum more etiam de niviis, montibus et tumulis pue Avienus in Descr. Ormar. cujus loca indicavi in

9. *Soli est, quæ graminum* vir doct. Pro *quæ* Dem. h post *q* deleta una litera, ut significari puto: *gramina la* Ursinus: *lecto* mavult Bar I, 2, quia non de quovis l sed electili, ut patet, quæ ebulum nominat.

10. *Ebulus creat humida* l quoque cod. Dem. habet *gine*, a manu prima, quam in contextu exstet: *bacchi baccas* L. Gy. Sa. D.—*l ebuli creat uvida baccas*. est Ecl. X, 27: « Sanguin baccis minioque rubenter lus Linn. Sambucus ebulus Krauthollunder. Ebulus a multis aliis fruticibus hictur, quia ille uvidi fecund indicium est.

11. *Sed nec stagnata* Sa.—*ta palude*. *Stagnare* dicitur perpetuum laticem subjicit so fonte prosultans. Virg. G 287: « Qua Pellæi gens l Canopi Adcolit effuso stumine Nilum ». ВАРТН. XXXVII, 7. Aptius huc: iisdem fere verbis usus O XV, 269: « Quæque sit

Perpetitur querulæ semper convicia ranæ.
 Tum quæ sponte sua frondosas educat ulmos,
 Palmitibusque feris lætatur, et aspera silvis
 Achrados, aut pruni lapidosis obruta pomis
 Gaudet, et injussi consternitur ubere mali:
 Sed negat helleboros, et noxia galbana succo,
 Nec patitur taxos, nec strenua toxica sudat;

rant, stagnata paludibus hument».

12. *Convicia* J. B. R. Riv. *convitia* Dem. Arg. et al.—*Querulæ convicia ranæ*. Schoettgenius adludi putat ad fabulosam originem ranarum ex rusticis Latonam conviciantibus, de quibus Ovidius, Met. VI, 378. Idem olim senserunt Probus et Servius Grammatici ad illud Virgilio Georg. I, 378: «Et veterem in limo ranæ cecidere querelam». Ego vero malim accedere sententiæ Duumvirum Goettingensium celeb. Gesneri quidem, qui ad etymon potius, q. d. *convocium*, in Columella respici existimat, absque notione injuriæ; et Heynii, qui in verbis Virgilio contendit simpliciter inesse notionem clamoris continui semperque ejusdem. Paria ipse notavi ad Sal. Bassi vs. 258 de cicadis: «Stridula quum rapido faciunt convicia soli».

15. *Aclaradis* P. Dem. *Achrodos* G. *Achradis* L. Sa. *Arcadis* Dem. in marg.—*Silvis Achrados*. *Achras* pirus *silvestris*. Plenius Noster, lib. VII, 9, 6, *achrades pirus* nominat.—*Pruni lapidosis pomis*, quæ intus habent nucleos, qui alias Latinis *lapides* dicuntur. Sic *lapidosa corna* dixit Virgilius, Georg. II, 34, *cujus* baccæ etiam habuere duos nucleos. SCHÆTTE.

16. *Injussa* P. et Sa. *in jussu* Dem.—*Injussi* naturalis, ut contra jussum, quod manu inducitur. Infra hoc

libello: «Tum jussi veniant declivi tramite rivi». BARTH. XXXVII, 7. Virgil. Georg. I, 55: «injussa virescunt Gramina». — *Consternitur ubere mali*, i. e. oppletur, integitur. Sic Virg. Æn. IV, 444: «alte Consternunt terram concusso stipite frondes». Exprimit auctor hoc verbo exiniam fecunditatem soli, quod tanta copia fructus pariat, ut iis decidentibus terra oppleatur. Hinc *ubere* positum pro copia.

17. *Sed necat* P. D. *eleboros* Jens. *elleboros* D. *heleboros* R. *carbasia succo* P. *carbasa succo* Sa. *succo* D.—*Necat* ferre amara et noxia, ut helleboros, galbana, taxos, quoniam hæc malignitatem soli indicant, quamvis et alia minus utilia, ex nimia soli luxuria, ferre possit. De helleboro omnia nota.—*Noxia galbana succo*, quod ad succum attinet. Nam fumus galbani non noxius, sed admodum proficuus est, præcipue etiam apibus, quod e superiore libro constare potest. SCH.—De fumo galbani accensi abigendis serpentibus idoneo egi ad Calpurn. V, 89.

18. *Strenua toxica* adludunt ad vim perimendi, unde et dicta sunt Dioscoridi τοξέματα. Scholiastes Nicandri Alexipharmacis: τοξικὸν δὲ καλεῖται τὸ τοιοῦτον φάρμακον διὰ τὸ ὁμοίως τοῖς τοξέμασιν ἀνατραῖν. Eo respexit Columella. BARTH. I, 2.

Quamvis semihominis, vesano gramine feta,
Mandragoræ pariat flores, mœstamque cicutam,
Nec manibus mites ferulas, nec cruribus æqua
Terga rubi, spinisque ferat paliuron acutis.

19. *Semihominis*. Ita vocatur mandragora, quia radix ejus inferiorem partem hominis repræsentat, crura scilicet et pedes. Bodæus a Stapel ad Theophrasti Hist. Plant. VI, 2, p. 584. SCHÖRTG.—*Vesano gramine feta Mandragoræ*. Ad vim ejus herbæ pertinet, cujus succum vel præsentibus venenis adnumerant medici veteres, Aetius, Paulus Ægineta, Coelius Aurelianus. BARTH. XXXVII, 7.—Mandragoræ vis imprimis soporifera perhibetur, sive, ut Frontinus, Strateg. II, 5, 12, exprimit, *inter venenum ac soporem media*. Cæterum verba *vesano gramine* minime referenda puto, ut Barthius fecit, ad *Mandragoræ*, quasi mandragoras sit gramen *vesanum*; sed *vesanum gramen* mea sententia est improbe crescens et luxurians, et terra dicitur *vesano gramine feta*, quæ multis variisque graminibus exuberat. *Vesanus, insanus* de rebus immodicis et magnis dicitur, sicut *salubris* de mediocritate. Exemplis docet Barth. ad Stat. Theb. I, 366. — *Festo* Dem. sed ultimæ syllabæ inscripta est litera *u*, quasi sit *festu*.

21. *Æqua* P. H. Gesn. idque volebat Ursin. *æque* Riv. et al. *æqua*... *rubi* volebat Barth. Buchn. et Heins. ad Ovid. Met. I, 109: *mites et æqui* placuit Statio, Theb. IV, 2, ut hic observat Buchn.—*Nec manibus mites ferulas*. Ferula manibus infesta sub imperio pædagogorum. BARTH. I, 2.—Hinc a Nostro infra v. 118 *ferulæ minaces* dici videntur.

Alii clarius. Martial. X, 6 *rulæque tristes, sceptrorum*. Juvenal. I, 15: *ergo manum ferulæ subdu* hoc est, Et nos in ludimagistri fuimus, et ferulæ præbere coacti, illi tuentes sæpe subduximus modo et alibi Juvenal. VII « metuens virgæ jam Achilles Cantabat patriis in bus ».

22. *Tela rubi* tentat Bart I, 2; iterum *regna*, quod tar audacius putat. Aliter ille dian. p. 1018, ubi pro *ter* *vultserta*.—*Nec cruribus æqui rubi*. *Terga rubi* dicuntur, de connexis inter se et implicitibus, quæ vellere quasi et tergore telluris partem ob ut vs. 7 de cespite. GERN.—*terga* non *rubi* erunt, sed t quæ rubis obducta est. Eß a poetis dici arbitrator de quare et prominente parte rei usum bene adprobat locus, vis spreus a Barthio, Virg. II, 271, quo terga arbori « quo quæque modo steter parte calores Austrinos tuler terga obverterit axi ». Pari *versum dorsum* arboris voca Flacc. VIII, 111. Rubi non intra frutices latentibus, s exteriori in parte exstant et nent, crura prætereuntur gunt. Ergo *terga rubi* dicend *Non æqua* terga sunt iniqua lesta cruribus, quod sæpe c

Vicini quoque sint amnes, quos incola durus

Adtrahat auxilio semper sitientibus hortis :

Aut fons illacrymet putei non sede profunda ,

Ne gravis hausturis tendentibus ilia vellat.

poetae. Tibull. IV, 3, 10 : « furtim latebras intrare ferarum, Candidaque hamatis crura notare rubis ». Calpurn. III, v. 5 : « Jamdudum et nullis dubitavi crura rubetis Scindere ». — *Paliuron*, fruticis spinosi genus. Eodem modo, ac Noster, loquitur Sedulius, I, 262 : « purpurei neu per violaria campi Carduus et spinis surgat paliurus acutis ». Uterque sumpsit e Virgilio, Ecl. V, 38 : « Pro molli viola, pro purpureo narcisso Carduus et spinis surgat paliurus acutis ». SCHÖER.

23. *Vicini quoque sint amnes.* Quae sequuntur de horti situ et aqua vicina, hæc a Columella sumpta repetiit Plinius, XIX, 4, 1. 20 : « Hortos villæ jungendos non est dabimus, riguosque maxime habendos, si contingat, præfuo amne : si minus, e puteo rota, organive pneumaticis, vel tollentium haustura rigandos ».

24. *Adtrahat auxilio.* Virgilius, Georg. I, 106, dicit « fluvium inducere, rivosque sequentes ». Auctor Moreti, vs. 71 : « Vicinosque apte cura summittere rivos ».

25. *Aut fons illacrymet.* De rigatione loquitur, ab aqua fontana, manus facta. Lucretium videtur imitatus, de Rer. Nat. I 348 : « In saxis et speluncis permanat aquarum Liquidus humor, et uberibus fient cunctis guttis ». — *Puteus* fossam ipsam fontis notat, quam non profundam esse vult, ne haurientes laborent extrahenda aqua. — *Sedes* locum depressum notat. Virgilius

Culice : « Ima susurrantis repetebant ad vada lymphæ, Quæ subter viridem residebat cærulea muscum ».

BARTH. I, 2. — Sic etiam Gratius, Cyneg. 434 : « subter eunti Stagna sedent ». Et fonti *illacrymantis* similis est locutio *molli stilla lacus* in Petronii fragm., quod vid. t. III. Ep.

26. *Ne labor vir doct.* in ed. Ald. *hausturis* P. L. D. *Ne latus hausturis* legit Savaro ad Sidonium, p. 321. Sed J. Fr. Gronovius ad Livium, XXIV, 34 : « Ne gravis hausturo tolleno tibi ilia vellat », quo loco *tollenonem* pluribus vindicat. GRON.

— *Tendentibus ilia vellat.* Ptolem. Flavius (Conjectan. cap. 92) et alii emendant *hausturis tellonibus*, quum in priscis editionibus sit *tollenibus*. Ego vero *vetustissimam* earum, quas vidi, *tendentibus præ se ferentem*, sequendam arbitror. *Tendant* enim hausturi ilia, eo magis, quo altior puteus est. Ut et alii, qui magno conatu quid faciunt. *Silios*, lib. V, 256 : « Subsiciens itia nisi Conantis suspensa fodit ». *Haurientis* autem eisdem verbis descriptionem apud elegantissimum scriptorem Terentianum habes, his verbis : « Nil magnum gerere hunc putes, Et tantum in digitis opus : Conctis visceribus tamen Occultus trepidat labor ; Cæcis fluctibus intimi Tenduntur laterum sinns, Et poples tremet et genu ». Ubi vides maximum laborem esse, quem merito cultu hortorum arceat Columella. De machinis haustoris vide decimum Vitruvii. BARTH. I, 2

Talis humus vel parietibus, vel sepibus hirtis
 Claudatur, neu sit pecori, neu pervia furi.
 Neu tibi Dædaleæ quærantur munera dextræ,
 Nec Polycletea, nec Phradmonis, aut Ageladæ 30
 Arte laboretur: sed truncum forte dolatum
 Arboris antiquæ numen venerare Ithyphalli
 Terribilis membri, medio qui semper in horto
 Inguinibus puero, prædoni falce minetur.
 Ergo age nunc cultus, et tempora quæque serendis 35
 Seminibus, quæ cura satis, quo sidere primum
 Nascantur flores, Pæstique rosaria gemment,

27. *Sepibus hircis* Arg. — *Sepibus hirtis*, ut infra v. 374 dicitur *hirsuta sepes horrida rusco*.

28. *Ne fit* Sa. quod rectum videtur: *ne ut* Dem. *pervia pluri* L.

29. *Dedaleæ* Steph. *Dedalæ* Dem. *Dædalæ* Sa.

30. *Polycletea* P. *Paloclitea* L. *Polyclitea* Dem. *vel Phradmonis* J. R. *Fragmonis* R. *Phragmonis* ante Vict. Arg. Dem. Riv. — *Phradmonis aut Ageladæ*. Opera Phradmonis et Ageladæ et Polycleti et Dædali non quærant rustici, sed locent in medio horto imaginem Priapi in trunco expressam, ut etiam monet Tibullus, quum ait: « Pomoisique ruber custos ponatur in hortis, Terreat et sæva falce Priapus aves ». Columella non Priapum, sed honestiore vocabulo *Ithyphallum* nominat. POMFON. — Agelades et Phradmon nobiles statuarii et plastæ memorantur a Plinio Hist. Nat. XXXIV, 8, s. 19. Nonnulla eorum opera laudat Pausanias. Dædali et Polycleti nemini non nota nomina.

31. *Trunco falce dolato* vir doct. in Ald. — *Truncum forte dolatum*, temere et nullo artificio politum. Sic Hora-

tius *fortuitum cespitem* vocat. Et illa *Priapi mentula sine arte*, quæ in Catullo est, huc pertinet. Fruterius Verisimil. 2, 19. (Auctor Culicis, vs. 85: « Deus non arte politus ». Cæterum male *falce* pro *forte* legitur, quia recurrit vs. 34. ED.) SCHÖRTGE. — Optime hunc truncum forte in Priapum formatum describit Horat. Serm. I, 8, 1: « Olim truncus eram ficulnus, inutile lignum », et quæ porro. Ex ipso stipite et ramo arboris vetustæ exsculptum Priapum sistit gemma antiqua apud Gorlæum Dactyl. num. 8.

32. *Ithyphalli* R. *Priapi* ant. Pol. Sa. Dem. *Triphalli* novus Pol. *Triphalli* L.

37. *Pæstique* D. *festaque* Sa. — *Pæstique rosaria*. Pæstum urbs est Lucaniæ ad mare, circa quam bis in anno rosæ nascebantur, unde *biferique rosaria Pæsti* apud Virg. Georg. IV, 119. Inde *Pæstana rosæ* pro optimis seu κατ' ἐξοχήν pro rosis: *rosaria* et *roseta Pæstana*. Ovid. Met. XV, 708, « tepidique rosaria Pæsti ». Ennodius, Carm. IX, 146: « Pæstanis pariter depingit terga ro-

Quo Bacchi genus, aut aliena stirpe gravata
Mitis adoptatis curvetur frugibus arbos,
Pierides tenui deducite carmine Musæ.

40

Oceani sitiens quum jam Canis hauserit undas,
Et paribus Titan orbem librauerit horis,
Quum satur Autumnus quassans sua tempora pomis,

setis». *Et ars Pæstana* pro hortorum et florum cultura apud Strabum Gallum in Hortulo, præfat. vs. 2: « si quis Pæstanæ deditus arti ». SCHÆ.—*Gement*, floreant, in gemmæ modum splendeant. Virgil. Culiçe, vs. 69: « Florida quum tellus gemmantes picta per herbas, Vere notat dulci distincta coloribus arva ». SCHÆ. Infra vs. 258: « Jam Phrygiæ loti gemmantia lumina promunt ». *Gemmeos flores* dicere videtur auctor Pervig. Ven. 13: « Ipsa gemmeis purpurantem pingit annum floribus ».

38. *Alieno* L. et MS apud Heins. ad Virg. Æn. XII, 781.

39. *Adoptatis curvetur frugibus*. *Fruges* pro fructibus, ut Calpurn. VIII, 67: « omnique ex arbore fruges ». *Adoptatis* pro insitis. Ovid. Remed. v. 195: « Venerit insitio; fac ramum ramus adoptet, Stetque peregrinis arbor operata comis ». Palladius de Insit. v. 20: « Quæ quibus hospitium præstent virgulta docebo, Quæ sit adoptivis arbor onusta comis ». *Curvetur* abundantiam pomorum exprimit. Ovid. Remed. v. 175: « Adspice curvatos pomorum pondere ramos; Ut sua, quod peperit, vix ferat arbor onus ».

40. *Tenui deducite carmine*. Translationem esse a textibus, aut lanam in fila ducentibus, observat et pluribus locis probat Barthius, Adv. I, 2. Expressisse videtur Vir-

giliû dictionem, Ecl. VI, 5: « deductum dicere carmen », i. e. tenue et pastoritium. Sed id plenius explicamus ad Maximiani, *deductam vocem* usurpantis, Eleg. V, 105.

41. *Quum jam Canis hauserit undas*, hoc est, post occasum Caniculæ. Quum sidera a poetis in Oceanum cadere dicuntur, pro majore ornatu Canis fingitur, quia sidus flagrantissimum, quasi sitiens ex æstu, undas Oceani haurire, potus gratia.

42. *Paribus orbem librauerit horis*, æquales dierum et noctium horas fecerit. Adludit ad Libram, signum cæleste, quod ingreditur Sol sub æquinoccio autumni. Quod disertius expressit Virgil. Georg. I, 208: « Libra die somnique pares ubi fecerit horas, Et medium luci atque umbris jam dividit orbem ». Accuratior hujus dictionis explanationem desiderantes adeant Heynium ad t. I, p. 281 nost. ed. Virgil. Ed.

43. *Quom satur* J. B. R.—*Satur autumnus*, quia fructuum terræ opulentiam adfert, ad saturitatem hominum quæsitam, ut *saturæ messes* Lucilio in Ætn. vs. 12, et *saturum rus* Persio, I, 71, dicitur. — *Quassans sua tempora pomis*. Respicit figuram Autumni coronati pomis. Horat. Epod. 2, 17: « decorum mitibus caput pomis ». GRÆK.— Sic in Epigr. de quatuor temporum pictura Autumni caput palmitè cinctum est: « Indicat autumnum redimitus pal-

Sordidus et musto spumantes exprimet uvas;
 Tum mihi ferrato versetur robore palæ
 Dulcis humus, si jam pluviis defossa madebit.
 At si cruda manet cælo durata sereno,
 Tum jussi veniant declivi tramite rivi,
 Terra bibat fontes, et hiantia compleat ora.
 Quod si nec cæli, nec campi competit humor.
 Ingeniumque loci, vel Jupiter abnegat imbren
 Exspectetur hiems, dum Bacchi Gnosius ardo

mite vertex». Potuit et Autumnus pomis coronatus dici, quia ineunte autumno primitiæ, pomis in coronas nexis, offerri ad signum Verturnni solebant. Propert. IV, 2: «Insitor hic solvit pomosa vota corona».

44. *Sordibus* L. Riv. *Spumantis* D. — *Sordidus*. Ita dicitur autumnus, quia, qui uvas calcant, sordes exinde contrahunt. Ovid. Fast. IV, 897: «Venerat autumnus calcatis sordidus uvis». In plerisque editionibus exstat *sordibus*, quod tamen emendandum. Idem Metam. II, 29: «Stabat et autumnus calcatis sordidus uvis». Sedulius, I, 75: «Sordidus impressas calcabit vinitor uvas». SCHWERTG.

45. *Male ferrato* L. *versentur* D.

46. *Defessa* Sa. P. *madevit* P. *defessa madescit* conj. Gesn.

47. *Manet* Dem. in textu; sed in marg. *madet*.

48. *Declivo* Jens. — *Jussi veniant rivi*, industria nostra eo deducti; vid. ad v. 16. SCH. — *Jussi rivi* dicuntur Nostro, X, 3, 10: «aqua manu illata», cui ibidem opponuntur *sua sponis aquæ*. ВУСНН.

49. *Hianti...ore* L. J. B. R. — *Hiantia compleat ora*. Sic vocat fissuras et rimas arenis terræ, quæ quasi

totidem sitientis ora hiant morem, quasi potum, cæ *Hiantibus faucibus haurire* Gnosius, Or. mar. v. 17.

51. *Abneget* Dem. ultim inscriptum est a.

52. *Naxius ardor* J. B. vir doct. in Ald. vide B. *Naxius* Lips. et D. in marg. *Gnosius ardor*. Est ardens Ariadnæ, Minois, qui rebus ubi Gnosus urbs, filiæ, quæ chus inter sidera collocatur, occasum significat auctore *Æquore cæruleo celetur* Virg. qui Georg. I, 222: que ardentis decedat sternæ». Quia occasum Coronæ adsignat, quo *expectetur* videtur in eo ponendo ratiocorum, et in his Democritus, quam servavit Geoponorum auctor ex Didymo, lib. II Coronam ante d. XXV occidere statuit. Quonia Virgilio æque ac Columella Coronæ cum matutino occurrunt conjugitur, atque ad mensem Novembrem, pertinet, siquidem mella, II, 8, 1, IX Cal. fieri dicitur, mensi Octobri Coronæ non occasum, se

Æquore cæruleo celetur, vertice mundi,
 Solis et adversos metuant Atlantides ortus.
 Atque ubi jam tuto necdum confisus Olympo, 55
 Sed trepidus profugit Chelas, et spicula Phœbus

adsignant Veteres, in alterutro **er-**
rasse Virgilium adparet, aut laxius
dierum spatium, quo Pleiades **pe-**
nitus occident, quodque in **No-**
vembrem mensem conveniat, acci-
 piendum est. Tale vero indicat
 Columella, XI, 2, 84: «Sexto
 Idus Novembris Vergiliæ mane oc-
 cidunt, significat tempestatem; hie-
 mat. Quinto Idus Novembris hiemis
 initium». Paulo serius Plinius,
 lib. II, sect. 47: «Post æquinocetium
 diebus fere quatuor et quadraginta,
 Vergiliarum occasus hiemem in-
 choat: quod tempus in III Idus
 Novembris incidere consuevit». **Confer.**
 Heynii et Vossii VV. CC. **eruditæ**
 adnotat. super Virgili. l. c. **quas**
 ipse comparare studui.

53. *Celeretur* J. B. R. *celeriter*, et
 in marg. *ceruletur* Dem. *cæletur*
 J. J. A. G. *curvetur* Lips. *celetur*
 veram esse lectionem, ex Virgillii
 imitatione profectam, censet Hey-
 nius ad Virg. Georg. I, 222.

54. *Adverso* B. R. *athalantides*
 J. B. R. *Athlantides* L. D.—*Metuant*
Atlantides ortus. Pleiades s. Vergiliæ,
 Atlantis filix, *metuere* dicuntur
adversos Solis ortus, quia XI Cal.
 Nov. matutino tempore fugiunt
 cælo, h. e. occidunt, dum Sol
 interea ex adverso oritur. Denuo
 expressit Virgilium, qui pariter
exercendæ terræ et serendi tempus
 in Pleiadum et Coronæ occasu po-
 nit, Georg. lib. I, 221: «Ante tibi
 Eos Atlantides abscondantur, Gno-
 siaque ardentis decedat stella Co-
 ronæ».

55. *Toto* Dem. et in marg. *tuto*.—
Tuto necdum confisus Olympo. Pro-
 gressum Solis e signo Scorpii ad
 Sagittarium describit Poeta, ita
 quidem, ut dicat *fugere eum trepi-*
dum, necdum tuto confisum Olympo.
 Hoc ille meri causa ornatus poetici,
 et respectu Scorpii, de quo sermo
 est, noxii animalis, et chelis s. spi-
 culis suis metuendi. Hunc transiens
 fugit Sol, nec tutum sibi satis cælum
 credit, nisi reliquerit. Fere semper
 hoc observant poetæ in cursu Solis
 et siderum situ describendo, ut
 simul ornatum ex natura animan-
 tis, vel figuræ, quæ signum facit,
 petant. Vid. Heynius, Exc. I ad
 Georg. IV, p. 582, t. I nost. ed. Ed.

56. *Tepidus* Jens. *chelas* L. D.—
Profugit chelas, i. e. brachia Scor-
 pii, quomodo et ipse Scorpius ad-
 pellatur, ut a Virg. Georg. I, 33.
 Et, quæ sequuntur, *dira spicula*
Nepæ aculeum Scorpii significant,
 quo eum munitur dicit Ovid. Met.
 II, 199: «Vulnera curvata mini-
 tantem cuspide vidit». Et *spicula*
 Scorpio tribuit Ovid. Fast. V, 542.
 — Scorpium inter astra relatum fa-
 bulati sunt, quod Dianæ et Latonæ
 impulsu, Orionem ictu necaverit;
 unde Manil. II, 32: «pietate ad
 sidera ductam Erigonen, ictuque
 Nepam»; ubi vid. not. nostr. *Chelas*
 interpretatus est Ov. Met. I, 195, sqq.
 «Est locus, in geminos ubi brachia
 concavat arcus Scorpius, et cauda fle-
 xisque utrumque lacertis, Porrigit in
 spatium signorum membra duorum».
 Vid. Buch. Sph. III, Man. I, 268. Ed.

Dira Nepæ, tergoque Croti festinat equino,
 Nescia plebs generis, matri ne parcite falsæ.
 Ista Prometheæ genitrix fuit altera cretæ:
 Altera nos enixa parens, quo tempore sævus
 Tellurem ponto mersit Neptunus, et imum
 Concutiens barathrum lethæas terruit undas.
 Tumque semel Stygium regem videre trementem
 Tartara, quum pelagi streperent sub pondere M

57. *Dira negat* J. B. R. Sa. D. *neget* L. Nepe n. P. et Gr. *tergoque eroti*, D. — *Tergoque Croti festinat equino*. Solem ingredi Sagittarium dicit, quod fit XIII Cal. Decembr. Plerique hunc esse arbitrantur Chironem Centaurum, sed Columella Croton nominat. Quem Hyginus, Astron. II, 27, et fab. 224, refert filium Panos et Euphemes, Musarum nutricis, fuisse, domicilium in monte Helicone habuisse, et cum Musis solitum delectari, nonnumquam etiam studio venationis exerceri: unde et usum sagittis, et equo insedis: denique precibus Musarum a Jove inter astra relatum. *Crotonem* adpellat Hyginus, fab. 224, et scholiastes Germanici in Sagittario. In verbo *festinat* continuat Columella imaginem fugientis et trepidi Phœbi, qui aptum festinationis suæ vehiculum habet in tergo Sagittarii equino.

58. *Fessæ pro falsæ* vir doct. in A. — *Nescia plebs generis*. Postquam tempus terræ versandæ et fodiendæ poetico more eleganter circumscripit, progreditur adloquendo agricolas hoc modo: O plebs rustica, quamvis vulgo dicatur terra mater omnium nostrum, non est, quod hanc ob caussam ei parcere velis eo tempore, quod jam descripsi, sc. ne

ejus viscera ligone velis rimi scrutari. Nam terra non ve falsa est mater nostrum or Rationem audi. Licet enim fit Prometheus homines e luto fit tamen ex eo hominum gener non descendimus, quippe quod luvio Deucalionis plane in Nos autem facti sumus non ex sed ex lapidibus, quos Deuca Pyrrha post terga projecerunt est ergo, quod metuat ag ne terram matrem suam nunc deliter tractet. SCH.

59. *Promethei* a P. Sa. Pr J. J. A. G. *Prometææ* Arg. Cr Arg.—*Prometheæ cretæ*, luti cei, e quo Prometheus homo formasse dicitur.

60. *Altera nox* Sa. *Altera renens* Dem. *sævos* D.

61. *Mersit* deest in Sa.

62. *Lethæas* Jens. *læthea* R. D. *letheas* H.—*Imum Cor barathrum*. *Barathri* nomin nulli poetæ Græcorum mota et Inferos designant, Flacc. II, 192: «infernî sul barathri». Claudian. de R. 37: «Jam quæcumque laten monstra barathro».

63. *Tuncque* J. B. R. Q Buchn. *simul* J. B. R. *tum* quod *Stygium* Dem.

fecunda manus viduo mortalibus orbe
 enerat, nos abruptæ tum montibus altis
 alioneæ cautes peperere : sed ecce
 or, æternusque vocat labor : eia age, segnes
 e nunc somnos, et curvi vomere dentis
 virides lacerate comas, jam scindite amictus. 70
 ravibus rastris cunctantia perfode terga,
 enitus marris eradere viscera matris

unda manus. Deucalionis
 , quæ jactatione lapidum
 mines producens, fecunda
 enus humanum reparan-

uptis Dem.

caloneæ Gy.

usque æternusque vir doct.
egnis D.—*Durior æternus-*
labor. Fabulam de homi-
 saxis natis convertit ad
 m agricolas, ut durum
 e terræ laborem non refu-
 quo ducem sequitur Vir-
 Georg. I, 60 : « Continuo
 æternaque fœdera certis
 natura locis, quo tempore
 Deucalion vacuum lapides
 n orbem, Unde homines
 im genus. Ergo age terræ
 lum, etc. » Idem pronun-
 . Met. I, 414 : « Inde ge-
 im sumus experiensque

Et documenta damus,
 ; origine nati ».

lito et versu seq. *lacerato*
 o Riv. isque solus, qui
 abat, rō *age* verbum sin-
 umeri poscere. — *Pellite*
 nos. Ponite inertiam, et
 igit. Sic infra vs. 159 :
 te viri ».

comas et *amictus* gramina,
 frutices intelligit, quæ

superficiem terræ inaratæ obtegunt
 et vestiunt. Sic Claud. Bell. Get.
 168 : « solutis Ver nivibus viridem
 monti reparavit amictum »; et
 « amictæ vitibus ulmi », Ovid. Met.
 X, 100. Utitur autem his metapho-
 ris auctor, quia Terram quasi ma-
 trem et mulierem fingit, cujus
 sunt comæ et amictus, et cujus
 deinde *terga* et *viscera* nominat.
 Eandem imaginem repetit infra
 v. 165.

71. *Tum gravibus*, et vs. seq. *Tum*
penitus Arg. et Riv. — *Cunctantia*,
 h. e. morantia, quæ non nisi diffi-
 culter et lente perfodiuntur.

72. *Marris eradere* Jens. et Steph.
 in marg. *maria* Gryph. in marg.
clatris eradere viscera matris Gr.
 St. Com. *latis eradere viscera marris*
 P. J. J. A. Arg. G. Riv. Gesn. et, pro
marris, rastris vir doct. *marris era-*
dere viscera matris Sa. Dem. et al.
 — *Marris eradere viscera matris.*
 Quam hic lectionem posui, non ea
 solum optimorum codicum aucto-
 ritate firmatur, sed et contextu et
 scopo auctoris. Librarii, qui in
 antiqua scriptura duas voces sibi
 persimiles viderent, *marris* et *matris*,
 et alterutram suspectam putarent ;
 alii quidem, *marris* altero loco le-
 gentes, ei epitheton priore loco
 dandum censuerunt, et scripserunt

Ne dubita, summoque frequentia cespite mista
 Ponere, quæ canis jaceant urenda pruinis,
 Verberibus gelidis, iræque obnoxia Cauri,

75

igitur *latis eradere viscera marris*: alii, qui alterum *matris* retinendum putarent, tamen pro priore *marris* aliud vocabulum simile, nempe *clathris*, induxerunt. *Viscera matris* Terræ volebat dicere, qui ante jam comas, amictus et terga ejus nominaverat. Et, quod sequitur, *Ne dubita* satis clare significat, velle auctorem eo verecundiam et timorem agricolarum tollere, ne putent, viscera terræ effodiendo, injuriam Matri fieri. Et recurrit quasi his verbis ad ea, quæ superius v. 58 dixerat, *matri ne parcite falsæ*.

73. *Ne dubita, et summo omnes; summo* J. B. R. Sa. Dem. *summoque* Herv. Pius in n. et vir doct. in Ald. *summi* A. Arg et al. *frequenti* J. B. R. *frequenti et cespite* Dem. *ferventi* priscus cod. Pii: *frondenti* Lips. *frondenti* conj. Schœttgen. *frondenti* Sa. *fatentia* pro fimo Buchn. Gesnero venerat in mentem legere et *summo ferventia cespite mista*, et illud *ferventia* exponere vi verbi fermentare: *mixta* J. B. R.—*Summoque frequentia cespite mista*. Posui lectionem levissime et necessario ab Hervagio immutatam, eandemque facillimam. *Frequentia* dicit *viscera*, ut moneat, altius regesta humo opus esse: de *summo cespite* res aperta. GRSN.—Sequutus equidem sum Gesnerum, sed nonnihil renitens. Etenim et *summo frequentia* in omnibus libris scriptis et excusis legitur, et tantum recentiores eruditi *summoque* invexerunt, ut metro satisfacerent; vid. var. lect. Sed quia *frequentia* post *summo* sequi

non potest, in mendo illud esse adparet. Ergo in hoc maxime mutando viri eruditi laborarunt. Ego, si quid amplius tentandum est, velim scribere et *summo fruticantia cespite mista*, loco quodam simili Columellæ inductus, lib. III, 11, 3, ubi ait: « fruteta, et quæ suapte natura gignuntur, non penitus, nec in profundum radices agere, sed per summum terræ dispergi, atque deduci ». Hæc sunt *fruticantia summo cespite mista*.

74. *Canis jaceant urenda pruinis*. Hæc περιφράζει Columella, XI, 3, 13: « Igitur solum, quod vere conserere destinaverimus, post autumnum patiemur effossum jacere brumæ frigoribus et pruinis inurendum: quippe e contrario sicut calor æstatis, ita vis frigoris excoquit terram, fermentatamque solvit. Quare, etc. »

75. *Chauri* Dem. *hauri* Pol. *tauri* L.—*Verberibus gelidis*. Ita poetis vocantur flatus ventorum vehementiores. Lucretius, I, 272: « Principio venti vis verberat incita pontum ». Idem, VI, 113: « chartasque volantes Verberibus venti versant, etc. » SCH.—Ego vero hæc malim de grandine intelligere, Hor. Carm. III, 1, 29: « verberatæ grandine vineæ ». Et in Priapeis malus arbor inquit: « Nec sum grandine verberata dura ». — Et sic de imbre vel vento vehementiore. Vid. Brouck, ad illud Tibulli, I, 2, 7: « Janua difficilis dominæ te verberet imber », quod pulchre illustrat. Conf. et nost. Tibulli edit. pag. 17. Ed.

Adliget ut sævus Boreas, Eurusque resolvat.
 Post ubi Riphææ torpentia frigora brumæ
 Candidus aprica Zephyrus regelaverit aura,
 Sidereoque polo cedit Lyra mersa profundo,
 Veris et adventum nidis cantarit hirundo;
 Rudere tum pingui, solido vel stercore aselli,
 Armentive fimo saturet jejunia terræ,
 Pabula nec pigeat fesso præbere novali,
 Ipse ferens olitor diductos pondere qualos :

76. *Ut sævus* Sa. et *sævus* Gesn. cum aliis editoribus : *scævus* Jens. — *Eurusque resolvat*, nempe pluvius tepentibus, quas Eurus advehit. Lucan. I, 219: « Et madidis Euri resolutæ flatibus Alpes ». Vid. not. ad Pentadii El. de adventu veris (huj. op. t. II, p. 320. Ed.) — Pro *Adliget* Heins. conjecerat *Adgelet*, quod verbum sæpius cum altero confusum, aliis quoque poetarum veterum locis restituit in notis ad Ovid. Met. I, 548. Sed hic vulgata melior, et ipse repudiavit: nam *Adliget* et *resolvat* opponuntur, et præterea mox sequitur *regelaverit*. Ed.

77. *Rhyphææ* B. R. *Rypheæ* J. Herv. *ripheæ* Dem. *Ryphææ* J. J. A. Arg. Gr. G. St. *frigore* D. J. B. R.

78. *Zephyrus* D. B. R. *relegaverit* sphalm. Junt. *auras* Sa. — *Regelaverit aura*, resolverit, tepefecerit. Seneca, Epist. LXVII: « Jam ætas mea contenta est suo frigore, vix media regelatur ætate ». Martial. XI, 8, 6: « Succina virginea quod regelata manu ». Ipse Columella sæpius utitur.

79. *Sydereoque* A. Arg. Riv. *cædet* J. B. R. *sedet* G. — *Cædet Lyra mersa profundo*. Occidit illa III Non. Febr. Columella, XI, 2, 14. Ovid.

Fast. II, 75 sq. Sch. et vid. Manil. Ed.

80. *Cantavit* Sa. D. *cantabit* vir doct. — *Nidis cantarit hirundo*. Ab adventu hirundinis sæpenumero ver describere solent poetæ. Virgilius, quem Noster perpetuo imitatur, Georg. IV, 305: « Hoc geritur, Zephyris primum impellentibus undas, Ante novis rubeant quam prata coloribus, ante Garrula quam tignis nidum suspendat hirundo ». Sch. — Plura poetarum loca, quæ hirundinem, veris prænuntiam, laudant, produxi ad Avieni Descr. Orb. v. 707.

81. *Stercore aselli*. Noster, l. XI, 3, 12: « Optimum stercus est ad hunc usum asini, quia minimum herbarum creat: proximum vel armenti, vel ovium, si sit anno maceratum ».

82. *Saturet* D. J. B. et alii. Arg. G. Riv. *satures* edid. Gesn. Ego *saturet* edendum duxi, quia tertiis personis continuatur oratio, v. 86 *repetat*, 89 *contundat*, 91 *sumat*, 93 *distinguat*, etc. — *Saturet jejunia terræ*. Virg. Georg. I, 80: « arida tantum Ne saturare fimo pingui pudeat sola ».

83. *Quid si olido*? Gesn. *deductos* L. D. J. B. R. et sic volebat vir doct. *diductos* A. Arg. Riv. Gesn. et al.

Inmundis quæcumque vomit latrina cloacis.

Densaque jam pluviis, durataque summa pruinis

Æquora dulcis humi, repetat mucrone bidentis.

Mox bene cum glebis vivacem cespitis herbam

Contundat marræ, vel fracti dente ligonis,

Putria maturi solvantur ut ubera campi.

Tunc quoque trita solo splendentia sarcula sumat,

diruptos a P. Sa. *quales* Sa. *quata* a P.—*Diductos pondere qualos*. Quali erant ex viminibus contexti; si ergo in eis aliquid imponebatur, cedebant vimina oneri et flectebantur, quod *diducere* vocat Noster. SCH.—*Spisso vinine qualos* habet Virg. Georg. II, 241. Noster infra v. 306 *distendere* dicit: « Jam rosa distendat contorti stamina junci ». Fere autem malim hoc loco cum quibusdam libris antiquis *deductos* scribere, i. e. aggravatos, depressos pondere. Grat. Cyneg. v. 299: « levis (catulus) deducet pondere fratres ».

84. *Nec pudeat* P. Sa. et Dem. in marg. quod *pudeat* e Virgilio huc tractum videtur Georg. I, 80. *Fesso* edid. Gesn. pro eo *fessum* B. R. *fisso* P. Dem. qui in marg. *fesso*: *secto* volebat vir doct. *præbere* B. R.—*Pabula nec pigeat fesso præbere novali*. Quia *fesso*, quod in vulgatis est, vix convenit novali, sive horto primum instituendo, de quo sermo est, Gesnerus voluit *fisso* præferre. Ego vero cum quibusdam editionibus *fessum* malim, cum *pigeat* conjungendum, hoc sensu: Etiamsi fessus sit olitor pondere, plures qualos fimo oneratos ferendo, ne tamen eum pigeat adferre et præbere novali, quidquid immundis cloacis vomit latrina.

86. *Jam pulvis* Dem. nullo sensu

87. *Æquora dulcis humi*. *Æquora* de planitie et superficie terræ Virg. Georg. I, 97, et Avien. Descr. Orb. 1239. *Dulcis humi*, dulci humore fecundæ, ut supra v. 46: « Dulcis humus si jam pluviis defossa ma-

debit ». 88. *Vivacem cespitis herbam, quæ* in cespite radices egit, semperque repullulat et luxuriat.

89. *Narræ* Dem. *matre* alius: *tracti* vel *forti dente* conj. Gesn.—*Fracti dente ligonis*. *Fracti* aliter interpretari nequeo, nisi sit *validè illisi, incussi, repercussi*, quemadmodum *fracti fluctus* ad litus vel scopulum dicuntur: de qua ratione vid. Drakenb. ad Sil. III, 55. Possis etiam legere *vel frangat dente ligonis*, ut Virg. Georg. II, 400: « glebam frangere bidentibus » dicit. 90. *Et ubera* anonymus in Reg.—*Ubera campi*, glebæ pingues et ubertate fecundæ. Virg. Georg. II, 185: « fertilis ubere campus ». Inepte Pomponius *ubera* exposuit *mammæ* s. *cumuli stercoris*.

91. *Trito solo* D. *tritura solum* J. B. R. et vir doct. *sumant* P. L. D.—*Trita solo splendentia sarcula*. Haussit e Virgilio, Georg. I, 45: « Depresso incipiat jam tum mihi taurus aratro Ingemere, et sulco adtritrus splendere vomer ».

ustosque foros adverso limite ducens,
 sus in obliquum distinguat tramite parvo.
 erum ubi jam puro discrimine pectita tellus,
 osito squalore nitens sua semina poscit,
 gite tunc varios, terrestria sidera, flores,
 dida leucoia et flaventia lumina calthæ,
 cissique comas, et hiantis sæva Leonis

95

ingustosque foros. Fori proprie mna, aut subsellia navium rorum. Ergo per metapho- : loco illud, quod est inter cos eminentes et elatum, *fori* ; non ipsi sulci, ut quidam scilicet. — Ego vero malim cum *foros* de cavis sulcorum, quibus in longum et transductis areæ definiuntur. nim nunc agi puto. Hinc et *tramite parvo* esse dicuntur tantum areis distinguendis ut. *Adverso limite fori* diduci, quando ducuntur et guntur in longum, ita ut iendo glebæ sternantur sar- iæ adversæ et obviæ sunt. *irsus in obliquum. Wiederm* eite, ut interpretatur Vos- Virg. Georg. I, 98, cujus us etiam hic locus Colu- xpressus, ejusque sensus us est : « Et qui, proscisso citat æquore terga, Rursus uum verso prorumpit ara- *Destinguat* Arg. *rita tellus* L. vid. ad v. 149. *discrimine pectita tellus.* Est æ rasti dentibus, quasi polita est ac discriminata. *crimine*, ita ut terra inter na illa etiam ab herbis suc-ibus purgata sit: quod si- infra v. 149 : « ferroque

bicorni Pectat, et argentem sulcis exterminet herbam ». Pectine proprie discrimen agi dicitur in coma, ante implexa et confusa. Claudian. de Nupt. Honor. et Mar. v. 103 : « hæc morsu numerosi dentis eburno Multifidum discrimen arat ». Ab eadem metaphora pexi capilli ductum puto, quando terra excultata *composita et compta* dicitur. Notavi hoc ad Avien. Descr. Orb. vs. 663 et 1239.

95. *Squallore* edid. Gesn. cum aliis : *poscet* Dem.

96. *Pangite tum* vir doct. in Ald. *Pingite tunc* P. Sa. *Pingit et in varios* Dem. A. Arg. et alii. *Pangite tunc* edidit Gesn. ex emendatione Heinsii ad Ovid. Art. Am. II, 115.

97. *Candida leucoia*, albæ violæ genus, coronis olim adhibitum. Theocritus, Idyll. VII, 64, λευκοίων στέφανον dicit, ubi Schreberus adnotat, Leucoia hic sunt Cheiranthi et Hesperidis Linn. species. — *Calthæ* D. J. J. H. A. Arg. G. — *Calthæ* vulgo nostra *Ringelblum* habentur, quamquam de eo adhuc dubitat Martin. ad Virg. Ecl. II, 50, ubi caltha dicitur *luteola*.

98. *Et hiantes apta leones* Hora *feri* emendandum censet Heins. l. c. quod tamen rejicit Gesnerus. — *Hiantis ora Leonis* Ora *feri*. *Hiantis ora Leonis* non puto *leontopetalon*

Ora feri, calathisque virentia lilia canis,
 Nec non vel niveos, vel cæruleos hyacinthos.
 Tum quæ pallet humi, quæ frondens purpurat auro,
 Ponatur viola, et nimium rosa plena pudoris.
 Nunc medica panacem lacryma, succoque salubri

esse, ut existimabat Heinsius ad Ovid. Art. Am. II, vs. 115, quod etiam *leontopodium* vocatur, quam inter coronarias, de quibus hic sermo est, vix referas: verum *antirrhinum*, ad quam etiam Dodon. p. 182, Columellæ versus adcomodat, quam nostri etiam *Loewenmaul* (os leonis) vocant, coronamentorum haud postremum. De hoc intelligo etiam v. 260: « Oscitat et Leo ». GRSX.—Alias *hiare* omnes flores dicuntur, quibus patulus calyx est. Propert. IV, 2, 45: « Nec flos ullus hiat pratis, quin ille decenter Impositus fronti langueat ante meæ ». Ovid. Art. Am. II, 115: « Nec violæ semper, nec hiantia lilia florent ».

99. *Fere R. feræ* in Reg. anonym. *calathisque D.* — *Calathisque virentia lilia canis.* *Calathi* florum dicuntur, qui alias calyces. Ausonius in Rosis, vs. 31: « Nec mora ridentis calathi patefecit honorem ». *Canos* vocat liliorum calathos, quia cana sunt ipsa lilia. *Virentia* nihil aliud notant, quam recentia, vel florentia, quamquam et alba, vel pallentia subinde dicuntur viridia. Vid. Virg. Cul. vs. 142. Gesnerus hic volebat *nitentia lilia*, quod firmat Propert. III, 11, 30: « Lilia vimineos lucida per calathos ».

100. *Ceruleos D. R. J. J. A. Arg. cæruleos Herv. Riv.*

101. *Tunc J. B. R. J. J. Tu A.*

Gr. G. *Sic quæ Sa. frondens J. B.* — R. J. J. A. Arg. G. Dem. Riv. *frondes* al. *purpurat abo Sa. purpura tabo* — L. D. *quæ frondent purpura et auro* — legi vult Ursin. — *Tum quæ pallet humi, quæ frondens.* Duplex genus violarum commemorare videtur — unum quod *humi pallet, alterum quod frondens auro purpurat.* Purpureus color h. l. pro flavo sive igneo accipitur, quemadmodum e hunc locum explicat Barth. Adv. XXXVII, 20. Nam hic intelliguntur violæ flavæ. Codex S. Germani, teste Heinsio, legit *purpurat abo*, unde ille facit *purpurat albo, sci* colore. SCH. — *Frondens* adjectivum puto a poeta, ut opponeretur hoc genus violæ flaventis humili alteri purpureo; aliquanto enim excelsius est, et fruticat. GRSX.—*Purpurat* intransitive de floribus. Pervig. Ven. v. 13: « Ipsa gemmeis purpurantem pingit annum floribus ».

102. *Nimum rosa plena pudoris.* Mavult Heinsius « nimii rosa plena pudoris », vel « nimio pudore ». SCH. — *Pudor* rosis tributus pro rubore centies occurrit apud poetas. Pervig. Ven. v. 19: « Hinc pudorem florulentæ prodiderunt purpuræ ».

103. *Panaces J. B. R. Lachryma J. B. R. J. J. H. A. Arg. G. lacryma, succoque Dem.* — *Nunc medica panacem lacryma.* *Panax* frutex, vel *panaces* neutr. gen. ut ait Plinius, XXV, 4, s. 11: « ipso

Glaucea, et profugos vinctura papavera somnos
 Spargite: quæque viros acuunt, armantque puellas, 105
 Jam Megaris veniant genitalia semina bulbi;
 Et quæ Sicca legit Getulis obruta glebis:

vocabulo remedia promittit ». Nam est a πᾶν ἄχος, hoc est, ab omni remedio, sive ἀπὸ τοῦ πάντα ἀχεῖν. Linnæo est species pastinacæ, nostris *Heilwurz* (radix sancta). *Lacryma* ei adscribitur, quia succus ejus excipitur inciso caule. Plin. XII, 26, s. 57: « Panacem et unguentis eadem (Syria) gignit... ferula sui generis quinque cubitorum... Excipitur succus inciso caule messibus, radice in autumnis: laudatur candor ejus coacti ».

104. *Glaucea*. Quæ veteribus Græcis γλαύκη: post *Glaucia* scriptum est. Plin. XX, 19, s. 78: « Silvestrium (papaverum) unum genus, ceratitia vocant, nigrum cubitali altitudine, radice crassa et corticosa, calyculo inflexo, ut cornicula... Quidam hoc genus glaucion vocant, alii paralion. Nascitur enim in adflatu maris, aut nitroso loco ». — *Profusos* P. D. *vinctura* J. B. R. *junctura* D. — *Profugos vinctura papavera somnos*, h. é. quæ somnos morantur, et longiores faciunt. Virgilius describit Georg. I, vs. 78: « Lethæo perfusa papavera somno », i. e. vi soporifera prædita. Quæ natura maxime nigri papaveris esse dicitur.

105. *Armantque puellas*, scil. in prælia Veneris. *Armare* dicitur poetis, quidquid vim agendi nocendique auget. Contra *inermis* in re Veneris Ovidio, Am. III, 7, 71, qui invalidus. — *Puellis* Dem. — *Bulbi*, de quibus hic agitur, maxime celebrantur Veteribus ob vim stimu-

landi Venerem. Unde *salaces* Martiali, III, 75, 3. Idem, lib. XIII, ep. 34: « Quum sit anus conjux, et sint tibi mortua membra, Nil aliud, bulbis quam satur esse potes ».

106. *Jam Megaris veniant*. Plinius, Hist. Nat. XIX, 5, s. 30: « Bulbos Cato inprimis serendos præcepit, celebrans Megaricos ». Id. XX, 9, s. 40: « Venerem maxime Megarici stimulant ». Et disertus Ovidius, Remed. v. 797: « Dauniis, an Libycis bulbus tibi missus ab oris, An veniat Megaris: noxious omnis erit ». Idem Megaricum bulbum describit, quando Art. Am. II, 121, ait: « Candidus, Alcathei qui mittitur urbe Pelasga, Bulbus ». Nam Megaram urbem, bello Minois et Nisi magna ex parte vastatam, Alcatheus, Pelopis filius, ex Elide veniens, instauravit. — *Genitalia semina bulbi*. Plin. l. c. « Bulbos non nasci, nisi e semine, priores traderunt. Sed et in Prænestiis campis sponte nascuntur, ac sine modo etiam in Remorum arvis ». Qui seruntur, *hortensii* vocantur a Plinio, Hist. Nat. XX, s. 40; iidemque sativi, et esculenti adpellati. Observat autem Listerus ad Apicii VIII, 12, p. 207: Plurimum generum bulbos fuisse; at privatim esculentos et cibarios modernis prorsus ignotos esse.

107. *Sicca* habent cod. et edit. a me coll. Dem. Sa. A. Arg. Riv. *scilla* Pol. J. B. R. J. J. *scia* Herv. *scilla* in marg. Gr. St. et vir doct. ad Ald. *Pro legit, venit Junct. gætulis Jens. — Et*

Et quæ frugifero seritur vicina Priapo,
 Excitet ut Veneri tardos eruca maritos.
 Jam breve chærophylum, et torpenti grata palato
 Intyba, jam teneris frondens lactucula fibris,
 Alliaque infractis spicis, et olentia late

quæ *Sicca legit Getulis obruta glebis*. Hæc constans codd. MSS et præstantiorum editionum lectio, nec erat, cur Gesnerus propter quorundam antiquiorum librorum, qui *scilla* pro *sicca* habent, variationem, de istius veritate dubitaret. Qui *scilla* intulerunt, decepti sunt eo, quod scillam viderent a Plinio, Hist. Nat. XIX, s. 30, nobilissimam bulborum adpellari, ejusque nomen facile ex voce *sicca* elici. Sed *Siccam* urbem Africæ intelligendam, esse, manifeste demonstrat Ovid. l. c. qui bulbum *Libycis ab oris missum*, pariter ac Columella, cum Megarico conjungit.

108. *Frugifero seritur vicina Priapo*. Herbam erucæ Priapo dicatam fuisse, et propter eum seri solitam, ex hoc loco intelligitur, quod tamen ab aliis memorari non memini, nisi quod eruca in Priapeis, carm. 52, v. 20, inter plantas septo ejus conclusas nominatur. *Frugiferum* adpellatum Priapum hanc ob rationem Scaliger ad Priap. 84, putat, quod Priapo quoque, ut Cereri, corona e spicis imponeretur, quia ibi Priapus: « Vere rosa, autumnopomis, æstate frequentor Spicis ». Mihi propior ratio *frugiferi* esse videtur, quia Priapus hortorum custos, ideoque frugibus vel pomis ferendis et servandis adpositus. Heinsius tamen, notante Burm. ad Priap. 76, pro *frugifero* conjecit *falcifero* vel *surifugo*.

109. *Tardos eruca maritos*. Eruc-

cam *salacem* dicit Ovid. Rem. 799, et Martial. III, 75, 3. — *Et erucas salaces* in epigr. apud Anth. Lat. V, 52, v. 20; ib. ep. 48: « libidinosus incitatus erucis ». Ed. — Auotor Moreti, v. 85: « Venerem revocans eruca morantem ». Nostri *Weissen Senf* (Gall. *sénévé blanc*) adpellant.

110. *Chærepolum* L. Dem. Jens. *cheropolium* Sa. *cheropolium* B. R. *chærephylum* J. J. H. A. Arg. Riv. *chærephylum* Gy. *Cerepolum* probat Salmas. Hyl. iatr. c. 17 pr. — *Jam breve chærophylum*. Quod apud Nostrum, lib. XI, 3, 14, *chærephylum* scribitur, et ante Calendas Martias — Februario seri dicitur, nostris *Körbel* (Gall. *cerfeuil*). Breve dicitur, quia frondibus luxuriat, non virgulto, et a foliis luxuriantibus nomen accepit. — Notandum tamen *chærephylum* non idem esse cum *gingidio*, de quo vid. not. 114. Ed.

111. *Intyba* P. D. *Cichorea* Jens. *Cicorea* B. R. *tenebris* J. B. R. *frondes et lactula* a. P. — *Teneris lactucula fibris*. Pulchra ejus descriptio in Moret. v. 76: « Grataque nobilium requies lactuca ciborum ». Ubi vid. not. et infra v. 179.

112. *Alliaque J. B. R. pro infractis* Gesn. *mallet infarctis*. — *Alliaque infractis spicis*. Salm. Ex. Plin. p. 748, contendit *sticis* esse legendum, et per *sticas* intelligit tunicas, sive involucra allii, quibus allium velatur, et quibus separatim nuclei velantur. Salmasio adsentit Grævius ad Isi-

pica, quæque fabis habilis fabrilia miscet.
 in Assyroque venit quæ semine radix,
 etaque præbetur madido sociata lupino,

115

Glossar. v. *sica tunica*. Contra Pontedera ad Caton. cap. defendit *spicas*, et sic ipsos vel capita allii vocari dedit. *Infractas spicas* dicere nullam arbitror, quia, ut ille XI, 3, 20, divisæ et separatim sunt. Sic enim ille ibi de ul- « Habet, velut allium, plures entes *spicas*, eæque quum divisæ, liratum seri debent ». s. Hist. Nat. XIX, 6, s. 34: « in tenuissimis, et quæ separatim in universum velatur membris: mox pluribus coagmentatur », et his separatim vestitis ». *Olenia late Ulpica*. Ulpicum allii, quod cæteris mole capitæcellit. Græci adpellavere al-Lyprum, auctore Plinio, Hist. XIX, s. 34, et quosdam allium um vocare scribit Noster, XI, idque longe majoris esse in-venti, quam allium.—*Fabis beta brilibus esus* vir doct. ex Mart. 8; XIII, 13), *betæ* et *faba* fa-um.—*Quæque fabis habilis fabri-*scet. Obscurum et corruptum versum pronuntiarunt inter- s, quem rectissime a Gulielmo serio emendatum ait Turneb. i, 22 extr. hoc modo: « quæ-abilis beta est fabrilibus escis ». exit nempe Martialem, qui, 13, *betas* vocat *fabrorum pran-*besnerus tamen parum tribuit emendationi, idque recte, quum ssime ab scriptura vulgata. Ego nulla emendatione opus nec obscurum adeo versum puto. *Fabrilia*, h. e. prandia

vel pulmenta fabrorum dicit ipsas *fabas*, quia *faba fabrorum* adpella- tur Martiali, X, 48, 16. Jam descri- bit auctor herbam aliquam, quæ *fabis habilis*, i. e. apta et adhiberi solita fabis condiendis, *miscet fa-*brilia, h. e. admixta fabis fabri- le pulmentarium efficit: (quem- admodum infra v. 162, de rosa dicitur, *in templis Sabæum miscet odorem*, id est, Sabæis odoribus adhibetur, miscetur). Eam vero herbam, ab usu notissimo descri- ptam, non nominat auctor, quod nomen igitur sola conjectura ad- sequendum. Ego, missis aliis, *cun-*lam vel *satureiam* præcipue signifi- cari existimo. Hæc enim rusticis in- primis et operariis usitata (vid. Colum. IX, 4, 2), nomen ipsum a saturando acceperat, quod ex ea pulmenta solebant confici. Et diser- te eum usum prædicat Colum. XI, 3, 57: « *Satureiæ* semen intermi- scendum erit, ut eam quoque ha- beamus. Nam et viridis esui est jucunda, nec arida inutilis ad pul- mentaria condienda ».

114. *Assyrio quæ venit, qua semina* Dem. Nonnulli legunt *E Syrioque venit*.—*Assyrioque venit quæ semine radix*. De *gingidio* intelligendum Co- lumellam ostendit Salmas. ad Solin. c. 53, p. 820, quæ radix Syriæ fami- liaris, et staphylino, sive pastina- cæ simillimam esse ait Plin. Hist. Nat. XX, 5, s. 16. *Syriacam radi-*cem vocat Noster, XI, 3, 16.—Sed hoc de nostro *gingidio* (Gall. *cer-*feuil) vix dici potest. Fn.

115. *Saciata* Jens. *satiata* B. R.

Ut *Pelusiaci* proritet pocula *zythi*.

Tempore non alio vili quoque *salgama merce*
*Cappar*is, et *tristes inulæ*, *ferulæque minaces*
Plantantur: nec non *serpentia gramina mentæ*,
 Et bene odorati flores sparguntur *anethi*,
 Rutaque *Palladiæ baccæ jutura saporem*,

116. *Et Pelusiaci Pius* vel Lips. — *Ut Pelusiaci*, etc. sensus est: Radix Syria vel Assyria cum madido lupino sociata appetitum facit ad bibendum: ut adeo *Pelusiacus zythus* pro quavis *cerevisia* usurpetur. De *Zyθο* autem evolve *Schoockium* de *Cerevisia*, c. 1, p. 8. SCHÖETTG.

117. *Tempore non alio*, nempe sub adventum veris; vid. v. 77 seq. *Salgama* sunt herbæ, flores, olera, quæ sale, muria, aceto condita in usum anni servantur in vasis vitreis vel fictilibus, quorum parandorum rationem ostendit Noster, XII, 4, 4. — *Vili merce*, quia parvo constant et venduntur. Hinc *salgamarij*, qui *salgama* conficiunt et vendunt. Magis declarat hæc Columella, XII, 7, 1: « Circa vernum æquinoctium herbas in usum colligi et reponi oportebit, cymam, caulem, capparim, apii coliculos, rutam, olusatrum cum suo cole, antequam de folliculo exeat, etc. »

118. *Tristes D. inulæque Sa.* — *Tristes inulæ*. *Inula* herba radice nomine seritur, Græcis *Helenium*, nostris *Alant*, de qua Plin. Hist. Nat. XX, 5, s. 16. *Tristes inulæ*, non quia suo adpectu ac natura tristitiam adferunt, ut Pomponius sentit, sed quia sapore acido et acerbo sunt, ut *tristes lupini* a Marone dicuntur, Georg. I, 71. *Acidas inulas* vocat Hor. Sat. II, 2, 44. — *Ferulæ* cur *minaces*, diximus ad v. 21. Fru-

tex habetur foliis feniculo similē specie et usu arundinibus, Germaniæ, ut quibusdam videtur, ignotum. Meminit et Virgil. Ecl. X, 25.

119. *Menthæ Riv.* — *Gramin mentæ. Menta*, cujus variorum speciem memorantur, a nostris exponitur *Muntze*. Græcis vocabatur ἡδύσμους *suaveolens*, quod nomen respicit Plinius, Hist. Nat. XIX, 8, s. 47. « *Mentæ* nomen suavitas odoris apud Græcos mutavit, quum aliqui *mintha* vocaretur, unde veteres nostri nomen declinaverunt. *Grata menta* mensas odore percurrit in rusticis dapibus. »

120. *Anethi J. B. R. J. J. H. A.* — Arg. Gr. G. St. — *Bene odorati flores sparguntur anethi. Sparguntur* hæc disponuntur. Ita Colum. XI, 3, 25, *dispergere* dixit. GRÆC.— Similiter Maro, Ecl. II, 48, *florem bene olentis anethi* dicit. Ad quem locum Heynius: *Anethum nostrum Tille s. Dille, dill, anet*, esse putatur, quod et in nostris hortis visitur, flore flavo. Apud auctorem Moreti, v. 59, est « *vetus adstricti fascis pendeat anethi* »; ubi *vetus fascis* indicat, moris fuisse, aridum servare anethum ad condiendos cibos.

121. *Bacchæ J. B. R. baccæ D. J. J. H. A.* Arg. G. — *Palladiæ baccæ*, *olivæ*, *baccæ Palladiæ arboris*. Singulariter *bacca* de fructu *oleæ* usurpatur. Virgil. Georg. II, 519: « *teritur Sicyonia bacca trapetis* », et

que lacessenti fletum factura sinapis,
 que oleris pulli radix, lacrymosaque cepa
 nitur, et lactis gustum quæ condat herba,
 letura quidem fronti data signa fugarum,

125

. de Insit. v. 52. — *Victura*
 e. *Fitura* D. L. *jutura* ex cod.
 o legit N. Heins. ad Sil. VII,
 apud Drakenb. itemque ad
 I, 120, 4. Recte, si quid ju-
 GESÆ. quem sequor.

. *Se quæ* B. R. *synapis* J. B.
 . A. Arg. G. — *Fletum factura*
 . Prosilat nempe cum tanta
 onia, ut lacrymas ciat come-
 POMF. — *Sinapi* neutro genere
 alii, et Plinius de eo agit,
 3, s. 54: « Acerrimum sapore,
 effectus, ac saluberrimum
 i, sinapi, nulla cultura, me-
 men planta tralata ». Ob acrim-
 illud *mordax* et *lacrimosum*
 Serenus Samon. de Medic. v.
 188.

. *Holeris* D. *olleris* B. R. —
oleris pulli radix. *Olus pullum*,
 alias *atrum olus* dicit, XI, 3,
 men habet a semine et radi-
 i. Sæpe conjunctim scribitur
um; ut apud Nostrum, XII,
 Et Plinius, Hist. Nat. XIX, 8,
Olus atrum miræ naturæ est.
selinum Græci vocant, alii
ium. Et lacryma caulis sui
 ar. Seritur et radice. Succum
 illigunt, myrrhæ saporem ha-
 licunt ». (Luederus von Kù-
 irt interpretatur *Liebstockel*,
ache.) — *Lacrymosaque* D.

. *Gustus* D. Sa. L. J. B. R. —
gustum quæ condat herba.
ium, ut oxygala fiat. Vid.
 r, XII, 8, 3. Qui sequuntur
 s, et ipsi indicant de lepidio
 nem esse, et convenit Plinius,

XIX, 8, s. 51, *usum esse ejus negans*
sine lacte: loquitur autem de culi-
 naribus herbis. GESÆ.

125. *Deletura* P. Sa. et sic Gesn.
Dejectura D. A. Arg. Riv. *fucarum*
 D. L. et edit. pler. ut St. et Com.
furcarum Gr. *fucorum* refellit Morg.
 I, 55; add. II, 9. *fugarum* Pol. Sa.
Velatura quoque est fronti data signa
focorum scribit Lipsius Elect. II, 15,
 et *focorum* quoque conjiciunt Pius,
 Pelisserius apud Turneb. XVII,
 c. 22, et Barth. V, 10. *Deletura qui-*
dem furcæ fronti data signa Rhodius
 ad Scrib. Larg. p. 261. — *Fronti*
data signa fugarum. Hæc lectio om-
 nium, quæ hoc loco repertæ sunt,
 maxime probabilis, et receptæ plu-
 rimarum editionum scripturæ *fuca-*
rum simillima. *Signa fugarum* sunt
 fugitivorum, sive stigmata servis e
 fuga retractis cauterio inusta. Quam-
 quam enim plures ejus injuriæ in
 servos caussæ fuerunt, quas cumu-
 latis veterum scriptorum testimo-
 niis copiose exposuerunt J. Lipsius,
 Elect. II, c. 15, p. 57, et Jo. Rhodi-
 us ad Scrib. Larg. compos. 231,
 p. 309; primaria tamen et celebra-
 rima earum est fuga. Inde Quint.
 Inst. Orat. lib. VII, c. 4: « Si quis
 fugitivo stigmata scripserit ». Et
 Petronius, c. 103 et 105: « notum
 fugitivorum epigramma et unicum
 argumentum » dixit. Hæc signa
 inusta lepidio, vel oxygala, lacte
 acetoso, quod fit e lepidio, deleri
 potuisse, quodammodo confirmat
 Plin. qui lib. XX, 17, s. 70: « Le-
 pidium inter urentia intelligitur.

Vimque suam idcirco profitetur nomine Graio.
 Tum quoque conseritur, toto quæ plurima terræ
 Orbe virens pariter plebi, regique superbo,
 Frigoribus caules, et veri cymata mittit:
 Quæ pariunt veteres ceposo litore Cumæ,
 Quæ Marrucini, quæ Signia monte Lepino,

Sic et in facie cutem emendat exulcerando, ut tamen cera et rosaceo facile sanetur. Sic et lepras, et psoras tollit semper facile, et cicatricum ulcera. Nostri lepidium interpretantur *Pfefferkraut*, *wilde Kresse* (herba piperata, Gall. *cresson sauvage*. ED.)

126. *Profitetur nomine Graio. Græcum nomen lepidium a λεπῖς, quia de facie maculas, τὰς λεπιδας, delet.*

127. *Confertur Sa.*

128. *Pariter plebi regique superbo.*

Tum quoque, inquit, serenda est brassica, quæ et nobilibus servit et plebi, et hieme caules emittit, verno tempore cymata. Inde describit brassicarum genera. ΠΟΜΠΟΝ. — Brassicam M. Cato dicit « omnibus oleribus antistare », quam et miris laudibus effert, ejusque genera, usus et medicinas enumerat cap. 157 et 158. Pariter Plinius consulendus, XIX, 8, s. 41. In lautiorum cœnis brassica variis condimentis adparari solebat, et Apicius cymas et coliculos condiendi modum edocet, lib. III, cap. 9.

129. *Veri* J. B. R. et vir doct. ad Ald. *cymata* D. — *Veri cymata mittit.* *Cymata*, quasi κνῆματα, partus, alijs locis Columella et alii *cymas* adpellant. Proprie sunt primi et teneriores brassicæ coliculi, sed generatim plantarum summitates et tenera cacumina eo vocabulo significari, et a caule, ut partem a toto, distingui, ostendit Reinesius, Var.

lect. II, 8, p. 195. *Cymæ* et discrimen etiam indicat alius Colum. XI, 3, 24: « no brassicam locis apricioribus lend. Martii deponunt: sed pars ejus in cymam prosilit postea hibernum caulem arfacit, quum est semel defect

130. *Qua vir doct. ceposo* A Gr. St. Com. *ceposo* D. Pol. *teposo* Lips. *piscoso* vir doct.

proto Riv. Sic correxit Scalig Cul. Virg. v. 14, quia Cum litus ab Abantibus, qui ex E in Thesprotiam, et inde in ma Græciam venerunt, occupatur — *Quæ pariunt.* Enumerat varias brassicæ species, quæ in Italiæ regionibus coluntur, rumque proprietates Pomponot. nescio quo auctore, des *Ceposo litore*, quod in pl edit. est, vix stare potest, q analogia linguæ *cespitosus* sc dum est. *Thesproto* Scaligeri, vis etiam Rivino placitum, l arcessitum videtur. *Ceposo*, i fere consentiunt MSS, maxime cet Gesnero, ut ceposas Cum darit, quomodo deinde *A porri matrem*; quamvis alium constet, ceparum ferax illuc fuisse.

131. *Quæ signa* B. R. *Qua cini* — *qua signa* vir doct. Lep. Dem. — *Marrucini* populus inter Marsos. *Signia* oppidu

guis item Capua, et Caudinis faucibus horti,
 ritibus et Stabiæ celebres, et Vesvia rura,
 ctique Parthenope Sebetide roscida lympha,
 æ dulcis Pompeia palus vicina salinis

135

rino austero, quod in ejus
 uscebatur, notum. Sil. VIII,
 « Spumans inimico Signia
 ». Martial. XIII, 116 : « Po-
 iquidum Signina morantia
 n ». Lepido monti Signia vi-
 mposita fuisse.

Caudinis Gy. hortis Sa. D. or-
 — *Caudinis faucibus horti.*
 æ *fauces*, quæ et *Furcæ Cau-*
 unt angustię montium apud
 um, urbem Samnitum, pro-
 eventum, Romanorum igno-
 et clade nobilitatæ. *Furcas*
 .nicanus, lib. II, 138 : « Ultra
 as speravit vulnera Furcas ».
 ellatæ, quia ibi Romani sub
 le hastis facta ire compulsi.
Scabiæ Jens. *scabiæ* B. R. *Stabiæ*
 A. Arg. G. *Vespiæ* a. P. *Vesuvia*
Veseva L. — *Stabiæ*, vetus op-
 Campaniæ, ad ostia Sarni,
 illa bello sociali excisum, pro-
 væ Stabiæ non procul a Sur-
 conditæ teste Plinio. Hujus
 decurrunt parvi fluvii, sed
 ssimi, versus Furcas Caudi-
 . Et *Vesvia rura*. Nempe Ve-
 montis, qui et Vesevus et
 is a poetis adpellari solet,
 ellæ tempore, et antequam
 cœpisset, mira fertilitate
 um et vinearum celebratus,
 nam et deinceps regionis
 cunditas laudata. Vid. Hey-
 d hunc Virgillii Georg. II,
 Talem dives arat Capua, et
 Vesevo ora jugo ». Martial.
 : « Hic est pampineis viridis
 Vesevus umbris ». — MSS

VII.

autem habent quoque *Vesbius*, quod
 male Gifanium Indice Lucretiano
 negasse dudum monuerunt docti
 viri. Sed nomen hoc non raro apud
 Veteres corruptum, aut in aliud
 tritius verbum mutatum est. Sic ap.
 Tertull. Apolog. cap. 40 : « Volsi-
 nios de cælo, Pompeios Vesuvio
 monte perfudit ignis » olim scri-
 ptum erat *Pompeios de suo*. Alia
 vide ap. Oudend. ad Front. I, 5, 21,
 et ad Suet. Tit. c. 8. ED. — Conferri
 possunt, quæ dicta sunt ad Auson.
 Mos. 208, Excursu I (huj. op. t. I,
 p. 277. ED.) et ad epist. Did. v. 73
 (huj. op. t. III, p. 366. ED.)

134. *Partenope* J. B. R. *Sebethide*
 Sa. Dem. Jens. *Sebethide* B. R. *Sebe-*
thide J. J. H. A. Arg. G. *rosida* J. B.
 R. J. J. — *Parthenope Sebethide ro-*
scida lympha. Parthenope est Nea-
 polis, juxta quam currit fluvius Se-
 bethus, unde Statio *Sebethi alumna*
 dicitur, Silv. I, 2, 263 : « nitidum
 consurgat ad æthera tellus Eubois,
 et pulchra tumeat Sebethos alum-
 na ». Vide ibi Barthium. SCHÖRRER.

135. *Qua vir doct. ducis* Gr. *Rom-*
pheia Sa. a. P. — *Dulcis Pompeia*
palus. Videtur intelligi Sarnus flu-
 vius Campaniæ, oppidum Pom-
 peios adluens, et apud Stabias in
 mare illabens : qui quia admodum
 placidus et irrigandis agris aptus
 fluit, videtur in planitie Pompeio-
 rum sæpe in stagna et paludes abiisse.
 Hoc videtur significare Maro,
 Æn. VII, 738 : « Et quæ rigat æquo-
 ra Sarnus ». Et Statius, Silv. I, 2,
 265, *Sarnum Pompeianum* adpellat,

Herculeis, vitreoque Siler qui defluit amni,
 Quæ duri præbent cymosa stirpe Sabelli,
 Et Turni lacus, et pomosi Tiburis arva,
 Brutia quæ tellus, et mater Aricia porri.

Hæc ubi credidimus resolutæ semina terræ, 140
 Assiduo gravidam cultu curaque fovemus,

eique *otia*, h. e. quietem et lenem stagnantemque aquam tribuit, quamquam hoc Barthium aliter explicare video: « Et Pompeiani placeant magis *otia* Sarni ».

136. *Vicina salinis Herculeis*. Ut Pompeios oppidum a Sarni paludibus, ita Herculanæ opp. a salinis vicinis describere videtur. Nam hoc oppidum Neapoli, Stabii, Pompeiis, hæctenus nominatis, vicinum, cum eisque conjungi solet. Plin. III, c. 5: « Neapolis Parthenope a tumulto Sirenis adpellata: Herculanum: Pompeii ». Similiter Ovidius, Met. lib. XV, 711: « Herculeamque urbem, Stabiasque, et in *otia* natam Parthenopen ». *Salinæ* intelliguntur marinæ, quæ frequentes in ora maritima Italiæ erant, qualemque describit Rutilius, I, 475 seqq. Herculanæ prope mare situm tales salinas habuisse videtur, licet hæc ab aliis non laudentur. — *Siler qui defluit amni*. *Siler* fluvius Picentinarum, vel Lucaniæ, quam a Picentinis dividit. *Silarus* dicitur Virgilio, Georg. III, 146, et Prisciano, Perieg. 355. *Siler* Lucano, II, 426. — Hodie dicitur *la Sela*. Ed.

137. *Duri cymosa stirpe Sabelli*. Sabelli dicuntur a Sabinis oriundi inter Sabinos et Marsos incolentes, *duri*, quia laboriose agricolantes. Unde Horat. Carm. III, 6, 38: « Sed rusticorum mascula militum Proles Sabellis docta ligonibus Versare

glebas ». Brassicam *cymosa stirpe* Sabellis tribuit auctor, quam interpretor stirpe plures vel crassiores cymas emittere. Pomponius *Sabelliam* esse dicit crispis foliis, crassissimo caule.

128. *Et Turris Sa. Jens. Turnis P.* — *Et Turni lacus*. Similis ratio hujus adpellationis esse videtur, ac supra Pompeiæ paludis, et fluvius indicari crebris paludibus stagnans, vel in lacum exiens. Nam *Turnum* fluvium Umbrinæ laudat Vibius Sequester. Pomponius tamen inde nomen brassicæ facit *Lacuturnina*, nunc « Lacuturris, quia ibi Turni lacus fuit, postea turris remanet in valle Aricina ». Gesneri conjectura est, *Turni lacum* forte eundem esse, qui *Juturnæ* sororis, de quo Valer. Max. I, 8, 2, et Flor. II, 12. — *Pomosi Tiburis arva. Pomifera arva* Tiburtina vocat Silius, IV, 224: « Quosque sub Herculeis taciturno flumine muris Pomifera arva creant ». Horat. Carm. I, 7, 13: « Tiburni lucus et uda Mobilibus pomaria rivis ». Nempe Tibur oppidum Sabinorum fontibus irriguum, aeris temperie et pomorum abundantia celebratur.

139. *Brutiaque et J. B. R. Brutiaque tellus* D. *Aritia* D. J. B. R. J. J. H. A. Arg. Gr. G. St. *Tericia* Sa. — *Mater Aricia porri*. Martialis, XIII, 19: « Mittit præcipuos nemoralis Aricia porros, In niveo virides sti-

redeant nobis cumulato fenore messes.
 primum moneo largos inducere fontes,
 sitis exurat concepto semine partum.
 quum feta suos nexus adoperta resolvit,
 orida quum soboles materno pullulat alvo,
 imitiis plantæ modicos tum præbeat imbres

145

erne comas ». Laudat etiam
 list. Nat. XIV, 6, s. 33. ΓΕΣΠ.
 . *Inducere fontes*. Expressum
 rg. Georg. I, 106 : « Deinde
 avium inducit, rivosque se-
 s ». SCH.

. *Sitis*, siccitas. Virg. Ecl.
 17 : « Aret ager, vitio moriens
 ris herba ». SCH.

. *Nixus* vir doct. *adoperta* i. e.
 rem vir doct. — *Suos nexus*
ta resolvit. Aliquantum blan-
 conjectura docti viri ad oram
 suos *nixus*, quod de pa-
 et fetu edendo usitatum.
 ic non de partu terræ, quo
 e terra prodeunt, agitur,
 de seminis intra sinum ter-
 cepti resolutione. Hinc *nexus*
 sunt vis ejus fecunda, quæ
 complexa et fovens germi-
 i præparat, quos *resolvit*, ubi
 atis producto germinationi
 perit. Adjicitur *adoperta*, quia
 occulte et intra sinum terræ.
 huic loco minus convenit,
 æsnerus malebat, *adoperta*.
 ubi plantæ jam erumpunt
sinum pandere tellus dicitur
 r. 157.

Florida A. et al. quomodo
Horrida Arg. Riv. *Torrída* vir
 rvo Dem. Lips. J. B. R. et
 in marg. — *Materno pullulat*
 alii *arvo*, quæ lectio mihi
 videtur. Notum est enim
 maternam *arvom* etiam voca-

ri a Lucretio et Virgilio. Sinistros
 quidem grammaticos et ineptire dic-
 cit Fruterius, Verisim. 2, 19, qui
 ita legant. Sed quia aliorum adest
 auctoritas, et metaphora bene con-
 tinuatur, non ineptiunt, qui ita
 legunt. Ergo h. l. hæc vox dupli-
 cem significationem habere potest,
 propriam et metaphoricam, hanc
 nempe, qua flores pullulare dicun-
 tur ex arvo s. alvo matris suæ, h. e.
 terræ. SCH.—Ego vero malim *alvo*,
 quia hoc interiora terræ viscera,
 quæ hoc loco spectantur, magis ex-
 primit, quam arvom. *Arvo* usurpa-
 vit Noster infra, v. 195. — Neque
 rejiciendum *alvo* quia *alvom* mas-
 culino genere non dici possit :
 contrarium enim probant codices
 optimi in plurimis veterum aucto-
 rum locis; vide Nonium Marcell.
 p. 193, ubi Accii versum profert :
 « Mala manu retinens gravido con-
 cepit in alvo ». Apud Ovid. Met.
 XV, 217 : « Spesque hominum pri-
 mo matris habitamus in alvo », ut
 se legere dicit Burm. in suo co-
 dice, quum vulgatæ habeant *prima*
 et *materna*. Eadem varietas in Virg.
 Æn. IX, 152, et ad lib. XII, 274.
 Claudian. Rapt. Pros. II, 126 : « ca-
 va demissus ab alvo », ubi *cavo* in
 aliis. Male igitur Brouckus. in Ve-
 nantio id tanquam *enorme* damna-
 vit, merito castigatus a Daumio,
 Diss. de caus. amiss. Rad. Ling.
 Lat. pag. 513. En.

Sedulus irrorans olitor, ferroque bicorni
 Pectat, et angentem sulcis exterminet herbam.
 At si dumosis positi sunt collibus horti,
 Nec summo nemoris labuntur vertice rivi,
 Aggere præposito cumulatis area glebis
 Emineat, sicco ut consuescat pulvere planta,
 Nec mutata loco siccos exhorreat æstus.
 Mox ubi nubigenæ Phryxi, nec portitor Helles,

150 —

15 —

148. *Inrorans holitor* cod. Demid.

149. *Pectat* L. — *Pectat*. Vid. v. 94 : « Pectita tellus ». — *Argent. s. exterminet herbam*. Herbas adnascentes eradicet, quæ plantis officiant, eisque succos detrahunt. Virg. Georg. I, 69 : « Officiant lætis ne frugibus herbæ ». Quæ hic *angere*, aliis *strangulare* dicitur, ut Quintilian. Proëm. ad lib. VIII, § 23 : « lætum gramen sata strangulat ».

150. *Ac si* J. B. R.

151. *Cortice rivi* Sa.

152. *Aggere præposito*. *Agger*, docente Gesnero h. l. est aggesta humus, ut verbo aggerandi utitur nonnunquam Columella. Pro *præposito* idem vult *reposito* (non obstante syllaba *re*, quæ in compositis produci possit) et *reponere* hic eum intellectum habere quem *regerere*; ita ut *agger repositus* sit, qui fit altius regesta humo. quod locis siccis faciendum esse præcipiat Noster, XI, 3, 10. Ego quidem interpretationem ipsam Gesneri probo, minus tamen necessarium esse puto *reposito* adsumere pro *præposito*, atque hoc positum esse existimo, pro *præmunio* vel *præducto* (siquidem et *agger præductus* Avieno, D. O. v. 616, et alias *agger munitus* dicitur) adversus nimiam siccitatem, quoniam humus altius egesta plantas munit

et magis defendit ab æstu, quam depressior et rarior. Nec verbum *reponere* adhuc inter ea esse repetendam quæ syllabam *re* productam habent.

153. *Sinineat* L. *consuescet* Gryp.

154. *Ne* J. B. R. — *Nec mutata loco*. Sic Calpurn. II, 51 : « succos ne forte priores Languida mutata quærant plantaria terra ». Virgil. Georg. II, 268 : « Mutatam ignorent subito ne semina matrem ». — *Sitiens exhorreat* L. Sa. D. æstu Sa.

155. *Nubigenæ* Junt. *quo portitor* Sa. et *portitor* vir doct. — *Ubi nubigenæ Phryxi*. *Nubigenæ* interpretare, non, geniti ex nube, sed ex Νεφέλας, (matre Nephelæ) quæ latine sonat nubem. Ex significato dictionis Græcæ vox latina composita. Hinc Ovidius *Helles Nephelæidos* dixit. Athamas filius Æoli, frater Crethæi, genuit Phryxum et Hellen, ex Nephelæ uxore. Prus. — In Scholastici Maximiani versibus de signis cælestibus, Anthol. Lat. Tom. II, p. 315, dicitur : « Nubigenæ juvenis vector ». — *Nec portitor Helles*, h. e. Phryxi portitor, et non portitor Helles, quomodo explicat Gronov. Observ. III, 20, p. 467, et distinctius eloquitur Cæs. Germanicus, Arat. v. 530 : « Nobilis hic Aries, aurato vellere quondam Qui tulit in Tauros Phryxum,

Signorum et pecorum princeps caput efferet undis,
 Alma sinum tellus jam pandet, adultaque poscens
 Semina depositis cupiet denubere plantis :
 Invigilate viri! tacito nam tempora gressu
 Diffugiunt, nulloque sono convertitur annus. 160
 Flagitat ecce suos genitrix mitissima fetus,
 Et quos enixa est partus, jam quærit alendos,

qui prodidit Hellen». — *Mox ubi nubigenæ*, etc. Sic vulgatæ et ita viderat Heins. in veter. cod. S. Germ. Burmann. hic legi posse putat : « Mox ubi Nubigenæ vector, sed proditor Helles »; quia recte Nubigenæ cum litera capitali scribi jussit Meursius, Exerc. crit. part. II, pag. 144, adeoque Phryxi ex Glossemate irrepsisse putat. Maximian. in ep. (Anth. Lat. V, 34), v. 1 : « Nubigenæ juvenis vector, etc. » : unde firmari possit Heinsii conjectura qui h. l. margini adscripserat: *Nubigenæ Phryxi et trux portitor Helles*. Ed.

156. *Signorum et pecorum princeps*. Pecorum princeps, qui et alias *dux lanigeri pecoris* apud Ovid. Fast. IV, 715. *Signorum princeps*, quia primum signum Zodiaci, et in Ariete veris initium. Et sic frequenter vocatur. In Scholasticorum versibus de signis cælestibus, Anthol. Lat. t. II, p. 314 : « Signorum princeps Aries ». — Et in Asclepiadii epigr. 34 : « Corniger astrorum ductor ». Sed epigr. Basili, Anthol. V, 35 : « Cornigeri ductor gregis, Europæ quoque vector », quod ad Taurum non ad Arietem respicit. Ed. — Manilius, I, 262 : « Aurato princeps Aries in vellere fulgens ». Sic German. Arat. vs. 499, ad quem locum plura adtulit Grotius.

157. *Pascens pro poscens* B. R.

158. *Cupient* J. J. H. A. Gr. G. *cupiens* Arg. Riv. *se nubere* edid. Gesn. quod et A. Arg. Gr. St. Com. Riv. habeat; *denubere* Sa. Dem. Lips. J. B. R. J. J. — *Depositis cupiet denubere plantis*, h. e. plantis, quæ e semine natæ sunt, et jam adoleverunt, *depositis*, dimissis et translatis in alias areas (vid. Virg. Georg. II, 23, et infra v. 190), *cupiet denubere*, desistere a nubendo et pariendo, jamque fetus suos alere et educare, quod versus 162 declarat. Nimirum incipit jam dicere de translatione et depositione plantariorum. Vid. Calpurn. II, 48 seq. Et enodatio hæc sententiæ per se demonstrat, aptissimam esse, quam optimi codices præbent, lectionem *denubere*, quod verbum eam vim habet, quam alia ejusdem compositionis, ut depugnare, detonare, despumare.

160. *Nulloque sono convertitur annus*. Eadem sententia est apud Ovidium repetita sæpiuscule, ut Fast. VI, 771 : « Tempora labuntur, tacitisque senescimus annis », et Metam. X, 519 : « Labitur occulte, fallitque volatilis ætas ». Et eadem in illo Juvenalis, Sat. IX : « obrepit non intellecta senectus ». BARTH. Adv. XXIII, 16.

162. *Quærit alendos*, postquam translatis et depositi sunt.

COLUMELLA

Privignasque rogat proles : date nunc sua matri
 Pignora, tempus adest : viridi redimite parentem
 Progenie, tu cinge comam, tu digere crines. 165
 Nunc apio viridi crispetur florida tellus,
 Nunc capitis porri longo resoluta capillo
 Lætetur, mollemque sinum staphylinus inumbret.
 Nunc et odoratæ peregrino munere plantæ
 Sicaniis crocæ descendant montibus Hyblæ. 170

163. *Privignasque rogat proles.* Herbæ, quæ transferuntur in aliam terram, dicuntur illius privignæ, quoniam transferuntur ex sinu materno in terram novercam. PIUS.

164. *Redimiro Riv.*

165. *Progeniem D. tum cinge comas Riv. dissere crines* D. L. J. B. R. J. J. A. Arg. Gr. G. *tum dissere crines Riv. — Tu digere crines. Digerere crines* Pæcadum est, hoc est, ordinare. Ovid. Am. I, 14, 19 : « nondum digestis mane capillis ». De arbusculis Virg. Georg. II, 54 et 267. ΓΕΣΣ.

166. *Apios* Dem.— *Crispatur* a natura apii, quod crispum est. Plin. Hist. Nat. XIX, 8, s. 46 : « Ab æquinotio verno seritur apium, semine paullulum in pila pulsato. Crispus sic putant fieri, aut si satum calcetur cylindro pedibusve ». Conf. Colum. XI, 3, 33.

167. *Porri omnes præter Steph. et Com. qui porro. Nunc capite et porri emendabat Heinsius ; vid. Burm. Anthol. II, p. 524. — Capitis porri longo resoluta capillo.* Porri duo genera, sectivum et capitatum, quod in caput nutritur, ut notavimus ad Moret. v. 74.—Unde Mart. Ep. X, 48 : « utrumque porrum ». *Sectile porrum* quod habet Martial. X, 51, diversum est ab eo, quod

in Priapeis, 52, 16, « in caput suum semper crescens » dicitur. Eo. — Hic de capitato sermo est, quia de transferendis plantis. Nam si quis capitatum efficere volebat, debebat, antequam secaretur, in aliam aream transferri, ut monet Plin. Hist. Nat. XIX, 6, s. 33, et Nostræ lib. XI, c. 3, 31. *Capillum longum* tribuit porro, ut capiti, quia in tenues fibras et quasi stamina frutescit, quæ et *fila* adpellantur. Martial. XIII, 18 : « Fila Tarentina graviter redolentiæ porri ».

168. *Staphylinus omnes excepto* Comm.— *Staphylinus inumbret.* Sic Græce vocatur pastinaca, cujus unum genus silvestre, alterum sativum esse docet Plin. Hist. Nat. XIX, s. 27. Sativa latifolia est, et alias etiam a Plinio pastinaca erratica dicitur, XXV, 9, s. 64. Hæc ratio est, cur eam *inunbrare* dicat Noster.

169. *Peregrino m. plantæ.* Plantentur etiam peregrinæ herbæ, quas Hybla Siciliæ mons nutrit. ΡΟΜΞ.

170. *Crocæ ... montibus Hyblæ,* colore florum, inter quos plurimum crocei coloris, et quorum abundantia, atque inde etiam apum, celebratus ille mons est. De immer florum copia *Hyblæ* ipsius non usurpavit auctor Pervig. Ven. 51 seq.

Nataque jam veniant hilari sampsuca Canopo,
 Et lacrymas imitata tuas, Cinyreia virgo,
 Sed melior stactis ponatur Achaica myrrha:
 Et male damnati mœsto qui sanguine surgunt

171. *Natiq̄ue* Jens. *hilaro sensura* L. *hilarosansuca* Dem. *hilaro* etiam Jens. *thilarosamsuca* Sa. — *Hilari sampsuca Canopo*. Plinius, Hist. Nat. XXI, c. 11, s. 35: «Amaracum Dioscles medicus et Sicala gens adpellavere, quod Ægyptus et Syria sampsuchum ». (Gr. σάμψυχον.) Idem scribit, XXI, cap. 22, in Cypro laudatissimum et odoratissimum esse. Harduinus adnotat, *Majoranam nostram* vulgus officinarum existimare esse Veterum sampsuchum, amaracumve, sed falso, quia σάμψυχον per terram repit, *majorana* in altum adsurgit. Sampsuchum Linneo esse *thymum mastichinum*, mihi indicatum est, nescio an recte. — *Hilari...Canopo*. Canopus urbs Ægypti est, haud procul ab Alexandria, quæ ideo hilaris dicitur, quia homines ibi semper voluptatibus erant dediti. Vide quæ notat Cellar. ad Sil. Ital. XI, 433. СНОВѢТЪ.—Hinc *genialia arva Canopi*, apud Ovid. Am. II, 13, 7, explicat. Nic. Heinsius, et Canopum *lascivum, festivum, mollem, famosum* ab aliis poetis adpellari observat.

172. *Cingreia* Jens. Pol. *cinereaque* L. *cyrenia* B. R. *cinereia* J. J. H. A. Arg. Gr. G. *cinireia* Sa. *cynireiaque* Dem. *cynereia* rel. — *Lacrymas imitata tuas*. De myrrha herba capiunt, perperam. De smyrnio intelligit Columella, quod *olus atrum* quidam esse volant, Græcorum ἰπποσίλιον, alii separant. Hæc Salmas. ad Sol. c. 33, p. 367, 368.

Lacrymam ex smyrnio myrrhæ similem colligebant, quam quidam pro mera myrrha habuere, immo ipsa myrrhæ stacte meliorem, ut adserit Columella. Idem ad c. 56, p. 895. Vide eundem de homonymis hyles iatricæ, c. 16. SCH. — Tuas Cinyreia virgo. Lacrymas myrrhæ arboris imitari dicit, in quam mutata Myrrha, Cinyræ Cypri regis filia, dicitur. Fabula exstat apud Ovid. Met. X, 298 seq. Quidam mendosa quarumdam editionum lectione *cyrenia* inducti, per *Cyreniam virginem* Silphium vel laserpitium intelligere voluerunt, quæ opinio multis ineptiis laborat.

173. *Tactis D. Achaia murra* id. — *Sed melior stactis*. h. e. pingui illo succo, qui e cortice myrrhæ arboris destillat. — *Achaia myrrha*. Τὸ σμύρτιον ita vocat, quod in Græcia nascatur. Dioscoride vero teste provenit in Bœotia, quæ etiam Achaïæ nomine cum adjacentibus regionibus venit. Vide Cuperum in epistola ad Constant. Hugenum, quam profert Columbus ad Lactant. de M. P. c. 50. SCH.

174. *Damnati mœsto qui sanguine*. — De hyacintho loquitur. Duplex de hoc fabula. Altera, quæ sanguine Ajacis hunc florem adserit editum, ejus et nomen foliis inscriptum refert (Virg. Ecl. III, 106). Altera, quæ notas esse luctus narrat, ob Hyacinthi interitum, dilecti Apollini pueri (vid. Ovid. Met. X, 215). Αὐτὰρ lugentium propriæ syl-

Æacii flores, immortalesque amaranti,
 Et quos mille parit dives natura colores,
 Disponat plantis olitor, quos semine sevit.
 Nunc veniat quamvis oculis inimica coramble,
 Jamque salutare properet lactuca sopore,
 Tristia quæ relevat longi fastidia morbi,

175

180

labæ; unde αἰάζειν. Sed et primam syllabam designant Ajacis nominis, qui Græcis Ἀίας. Inde illi versus (Ovid. Met. XIII, 397) : « Litera communis mediis pueroque viroque Inscripta est foliis, hæc nominis, illa querelæ, etc. » SALMAS. ad Sol. c. 55, p. 860.

175. *Æacii* J. B. R. *Aracii* L. *Ajacis* al. teste Schøttg. et vir doct. ad Ald. — *Æacii flores*. Derivatur hoc nomen ab Æaco, Ajacis avo, sed quia alibi vix occurrit, unde Heinsius ad Ovid. Met. X, 215, legere maluit *Æacidae flores*. Nimirum Telamonis pater fuit Æacus, filius Ajax. **GESN.** Columella fortasse id novum formavit a Græco verbo αἰάζειν, quasi αἰάζοντες, literas luctus simul et nominis Ajacis signa exhibentes, eoque ad utramque fabulam respexit. — Pro *Æacii* Burmannus conjicit *OEBalii*, ad fabulam de Hyacintho referens, et Ovidium adducit, Met. XIII, 395 : « florem, Qui prius OEbalio fuerat de vulnere natus ». **ED.** — *Amaranthi* fere omnes, etiam cod. Dem. sed *amaranti* edidit Gesn. — *Immortalesque amaranti*. Cur *immortales* vocet, ipsum quidem nomen *amaranti* significat, quod est ἀπὸ τοῦ μαραινέσθαι, uberius tamen id declarat ex ejus natura Plinius, Hist. Nat. XXI, 8, s. 23 : « est amarantus spica purpurea verius, quam flos aliquis, et ipse sine odore. Mi-

rum in eo, gaudere decerpi et lætius renasci... Mireque, postquam defecere cuncti flores, madefactus aqua revirescit, et hibernas coronas facit. Summa ejus natura in nomine est, appellato, quoniam non marcescit ».

178. *Coramve* P. Sa. D. *coranne* Lips. — *Oculis inimica coramble*. Parrhasius, epist. 13, et Salmas. de homon. hyles iatricæ, c. 30, *coramblen* crambes genus statuunt. Suidas: Κράμβη, οἶον κοράμβηλη τις οὔσα, ἡ ἀμ-ἐλύνουσα τὸ διαρατικόν. **SCH.** — Pergit Suidas, melius fortasse cramben, quod veterno, qui ab ebrietate est, resistat, βέλτιον δὲ ἢ τῷ κάρῳ ἀντι-θαίνουσα, quamobrem etiam in convivii primam dari, neque propter vitem plantari. Inde est fortasse, quod Noster proxime lactucam laudet, quæ salutarem soporem adferat.

179. *Properat* D. *sopore* omnes. — *Salutari lactuca sopore*. In excusis omnibus mendose *sopore* legi, legendumque esse *sopore*, observarunt dudum Victorius et Ursinus, idque docet etiam Plinius, Hist. Nat. XIX, 8, s. 38 : « Alia distinctio atræ (lactucæ) quæ meconis vocatur, a copia lactis soporiferi, quamquam omnes scdmum parere creduntur. Apud antiquos Italiæ hoc solum genus carum fuit, et ideo lactucæ nomen adeptæ ».

180. *Relevet* legendum videtur

ra crebra viret, fusco nitet altera crine,
 que Cæcilii de nomine dicta Metelli.
 ia, quæ spisso, sed puro vertice pallet,
 sua Cappadocæ servat cognomina gentis.
 rea, quam generant Tartesi litore Gades, 185
 lida vibrato discrimine, candida thyrso est.
 os item Paphio quam pinguis nutrit in arvo,

— *Quæ relevat longi fastidia*
 inius, Hist. Nat. l. c. « Est
 natura omnibus (lactucis)
 trix, et ideo æstate gratæ
 fastidium auferunt, cibi-
 tentiam faciunt. Divus cer-
 tus lactuca conservatus in
 te fertur, prudentia Musæ
 uum prioris Camellii religio
 m negaret ». Ad hunc mor-
 usti respicere Columellam
 rduinus. Suetonius tantum
 ridis curatum Augustum au-
 isa, Aug. cap. 81. Quia
 vedebatur adpetentiam cibi
 æc caussa videtur fuisse,
 Romanos ea cœnas inchoa-
 ial. XIII, 14, et XI, 53, 5.
 ro crebra vir doct. rubra;
 i viret legendum esse con-
 mtedera e duobus locis,
 I, 3, 26, et Plinii, Hist.
 7, 8, ubi *crispum folium* Cæ-
 uitur.

Cæcilii J. B. R. D. — *Cæcilii*
dicta Metelli. Plinius, Hist.
 7, s. 38 : « Purpuream ma-
 licis Cæcilianam vocant »,
 us Metelli nomine, qui pri-
 Punico Romæ Consulatum
 mo Urbis DIII.

nullo vertice vir doct.
apadocæ B. R. *cognomine*
bi vir doct.—*Hæc sua Cap-*
 Plin. Hist. Nat. l. c. « Dili-

gentiores plura genera faciunt (lac-
 tucæ) purpureas crispas, Cappado-
 cas, Græcas ». Similiter, ut hic,
 describit Cappadocam Noster, XI,
 3, 26 : « Cappadocia, quæ pallido
 et pexo densoque folio viret, mense
 Februario recte disseritur ». *Viles*
 dicuntur Cappadocæ Martiali, V,
 78 : « Viles Cappadocæ, gravesque
 porri ».

185. *Et mea*, scil. lactucæ spe-
 cies, quam ego, quia patriæ meæ
 familiaris est, bene novi, vel liben-
 ter comedere soleo. SCH. — *Quas*
generant Dem. *Tarthesi* J. J. H. A.
 Arg. Gr. G. St. *Tartisi* L.

186. *Discrimina* D. *tyrso* J. B. R.
tyrso H. A. G. *fibrato* pro *vibrato*
 legebat Heinsius. — *Vibrato discrimi-*
mine. *Discrimen* simpliciter hic ver-
 ticem notat, ubi discrimen capillo-
 rum solet esse. Ovid. Art. II, 303 :
 « Compositum discrimen erit ; dis-
 crimina lauda ». *Vibratum* est ex
 eadem disciplina ; ut *vibratos calido*
ferro crines dixit Virg. *Æn.* XII, 100,
 ubi similia Plinii et Arnobii laudat
la Cerda. *Thyrsum* esse, quod paullo
 post *crus* vocat, h. e. caulem, mo-
 nere nihil adtinet. GRÆK. — *Vibra-*
tum discrimen ipse plavius exprimit,
 XI, 3, 26 : « Candida est et crispis-
 simi folii ».

187. *Paphio quam pingui* habent
 vulgatæ. *Paphie* legendum censet

Punicea depexa coma, sed lactea crure est.
 Quot facies, totidem sunt tempora quamque serendi
 Cæciliam primo deponit Aquarius anno,
 Cappadocamque premit ferali mense Lupercus,
 Tuque tuis Mavors Tartesida pange Calendis,
 Tuque suis Paphien iterum jam pange Calendis,
 Dum cupit, et cupidæ quærit se jungere matri,
 Et mater facili mollissima subjacet arvo.
 Ingenera, nunc sunt genitalia tempora mundi:
 Nunc amor ad coitus properat, nunc spiritus orbis

Ursinus. Sic vero constructio paululum turbata videbitur. Ego *Paphio* adjungam arvo, et *pinguis* ponam pro *pingui*, hoc modo: *Cypros item Paphio quam pinguis nutrit in arvo.*

188. *Crura* Dem. P. cura Sa. cura J. B. R. — *Lactea crure est*, h. e. caule albo. Et similiter Noster, XI, 3, 27: « Est et Cyprii generis ex albo rubicunda », h. e. quæ ex albo caule crescit in folia rubicunda, *punicea depexa coma*. Sic infra v. 254, « pede candida beta ».

190. *Ceciliam* D. J. B. R. — *Primo Aquarius anno*. In Januario, quando Sol est in Aquario. Colum. XI, 3, 56: « Cæciliana mense Januario recte disseritur ».

191. *Cappadocamque* J. B. R. *Cappadocumque* D. *februiali mense* legere mavult Fruterius, Verisim. 2, 19, quæ tamen lectio nullo codice probatur. — *Ferali mense Lupercus*. Describitur mensis Februarius. *Lupercus* sacerdos Panos Lycæi, vel ipse Pan Lupercus pro Lycæo dictus, cujus sacra, Lupercalia, luperci per urbem currendo celebrabant mense Februario. Hic etiam *feralis mensis* dicitur, quia in eodem Parentalia fiebant et Feralia, quæ erant

sacrificia defunctorum *Manibus* et Diis Inferis oblata.

192. *Kalendis* D. Jens.

193. *Paphien* R. *Paphie Paphiam* depinge vir doct. *Tuque tuis Paphien, Paphie, depange* *Kalendis* conj. Gesn. *Paphien* et *Kalendis* D. — *Tuque suis Paphien*. Gesnerus hunc versum indignum Columella censet, cui ego adsentio, non solum, quia elumbis et parum comptus est, sed etiam, quia præcedenti non respondet, ut debebat. In quo quum Mavortem adloquatur auctor, ut suis *Kalendis* lactucam Tartesida pangeat, ita hoc versu, qui idem incipit *Tuque*, Paphie debebat adpellari, quæ Cypriam lactucam suo, h. e. Aprili mense, pangeret. Itaque, licet versum reliquerim, ut in libris antiquis legitur, sic tamen emendandum arbitror: « *Tuque tuis, Paphie, Paphiam depange* *Kalendis* ». Infra v. 370: « *Paphios thyrsos* » nominat.

194. *Capit* L.

195. *Facilis* Sa. *mollissima* A. *mollissimo* D.

197. *Nuno amor*. Confer cum his descriptiones veris poeticas, quæ exstant apud Lucret. princ. lib. I;

chatur Veneri, stimulisque cupidinis actus
 suas adamat partes, et fetibus implet.
 ic pater æquoreus, nunc et regnator aquarum, ²⁰⁰
 suam Tethyn, hic pellicit Amphitriten :
 am cæruleos partus enixa marito
 aque nunc reserat, pontumque natantibus implet.
 imus ipse Deum posito jam fulmine fallax
 isionæos veteres imitatur amores, ²⁰⁵
 ue sinus matris violento depluit imbre.

m, Georg. I, 42, it. II, 323;
 ast. I, 151, et auctorem
 ii Ven. Cæterum de deside-
 terra ad coitum habet, ita
 Plinius, Hist. Nat. XVII,
 leque enim animalium tant
 ad coitus aviditas, sed
 major est terræ ac satorum
 libido: qua tempestive uti,
 um interest conceptus. Pec-
 que in insitis, quum sit mu-
 iditas utrimque coeundi ».
 16.

Baccatur J. B. R. *Veneris*
 Bacchari spiritus mundi
 r dicitur; nam hoc verbum
 a et ventis violentioribus. Ed.
Ipsas suas D. *suos adamat*
 r doct. pro *partes partus* Sa.
suas adamat partes. Partes
 sui corporis spiritus orbis,
 que permeat, instigat et sol-
 l procreandum. Pervig. Ven.
 permeante spiritu ».

Pater æquoreus, Oceanus,
 eo cætera æquora. Unde
 m Avieno, D. O. 903, dicitur:
 maris pater », et Or. mar.
 parens nostri maris », i. e.
 ranei. — *Regnator aquarum*,
 Epit. Hom. v. 904: « ma-
 rector aquarum », est Ne-
 Discrimen nominis Oceani

et Neptuni notavi ad Varr. Atac.
 fr. III (huj. op. t. IV, p. 577 sq. Ed.)

201. *Tethyn* J. B. R. *Tethim* D. *pol-
 luit* D. Sa. et sic Lips. et Is. Vossius
 legunt, quod est a sciolo quodam
 monacho, qui omnes concubitus,
 sive legitimos, sive minus, pollu-
 tiones dixit. Sch. — *Amphitritem* Gr.
Amphieritem J. B. R.

203. *Referat* B. R. *portumque* D.
 — *Utraque nunc reserat* sc. partus.
 Potest hoc idem esse, ac quod
 Flaccus, Carm. sæc. v. 13, *aperire*
partus dicit. Sed jam præcessit *par-
 tus enixa*; itaque *reserat* explican-
 dum duco emittit, explicat, diffun-
 dit, quemadmodum, quæ lux vel
 dies reserari dicitur a poetis, eadem
 simul explicatur et diffunditur, et
 venti apud Virgil. carcere aperto,
 « ruunt velut agmine facto », Æn. I,
 83. Sic Manil. I, 702: « Ceu missura
 diem subito, cælumque recludit ».
 Usus verbi *reserare* et similium
 exemplis monstrarunt Weitzius et
 Burmannus ad Valer. Flacc. I, 655:
 « Emicuit reserata dies, cælumque
 resolvit Arcus ».

205. *Acrisineos* Sa. *Acrisionios* D.
Acrisioneos al. *Acrisionæos* H. quod
 prætuli. — *Acrisionæos*. Nomen de-
 clinatum ab *Acrisione*, quod patro-
 nymicum est ab Acrisio, i. e. Danao

Nec genitrix nati nunc adspernatur amorem,
 Sed patitur nexus flammata cupidine Tellus.
 Hinc maria, hinc montes, hinc totus denique mundus
 Veragit: hinc hominum, pecudum, volucrumque cupidinis
 Atque amor ignescit menti, sævitque medullis,
 Dum satiata Venus fecundos compleat artus,
 Et generet varias soboles, semperque frequentet
 Prole nova mundum, vacuo ne torpeat ævo.

Sed quid ego infreno volitare per æthera cursu
 Passus equos, audax sublimi tramite raptor?
 Ista canat majore Deo, quem Delphica laurus

filia Acrisii Argivorum regis. Unde *Inachis Acrisione* dicitur Danae in *Eleg. Virg. ad. Messal. v. 33.*

206. *Inque sinus matris.* Verno imbre Jovis vel Ætheris, quasi patris, fecundari Terram, quasi matrem, cum eaque connubium fieri, frequens est allegoria, veterum scriptorum multis locis celebrata, quorum præcipuos recensui in *Excurs. ad Pervig. Ven.* (huj. op. tom. II, p. 532. Ed.) quod ipsum Pervigilii carmen totum fere ex ista allegoria deductum est. — *Defluit* L. J. B. R. et vir doct. ad Ald.

207. *Genitrix* pleræque editt. *genitrix* D.

208. *Et patitur* Sa. — *Sed patitur nexus.* Admittit copulari quasi maritali vinculo, s. nuptiis. *Pervig. Ven. v. 59:* « Cras erit, quo primus Æther copulavit nuptias, etc. »

211. *Amor ignescit menti. Mentem* etiam adfectibus et libidini animalium adsignant poetæ. *Virg. Georg. III, 267:* « Furor est insignis equarum, Et mentem Venus ipsa dedit. » *Perv. Ven. v. 63:* « Ipsa venas atque mentem permeante spiritu, etc. »

214. *Frequentet Prole nova mundum.* Petisse videtur a *Lucretio*, qui lib. I, 18, de Venere: « Omnibus incutiens blandum per pectora amorem Efficit, ut cupide generatim sæcla propagent ». Conf. *Pervig. Ven. 65-67.*

215. *Infreno Gryph.*

216. *Raptos* vulgatæ. *Quid si raptor?* Gesn. et sic re ipsa scribunt Sa. et Dem. conjicit etiam vir doct. ad oram Ald. — *Passus equos. Sed* quid ego ingenio meo frena remittens temere tam sublimia dicere audeo, tanquam Phaethon adfectans æthera cursu pervolare. *Raptor* ex bonis codicibus restitui, h. e. rapide feror, vel curro; ut *raptantur amantes Satyri* apud *Calpurn. X, 56.* De Phaethonte ipso *Ovid. Met. II, 234:* « arbitrio volucrum raptatur equorum ».

217. *Canit* Dem. *majore* J. B. R. J. J. H. A. Arg. G. *majora* rel. — *Ista*, nempe Naturæ mysteria, quæ hactenus adtigi, et quale est Ætheris et Terræ connubium, ad perpetuam rerum procreationem efficacis, *canat majore Deo*, majoris et poten-

ulit, et rerum caussas, et sacra moventem
 ia naturæ, secretaque fœdera cæli.
 imulet vatem per Dindyma castra Cybelles, 220
 que Cithæronem, Nysæaque per juga Bacchi,

cujus numinis vi et adflatu
 1. Virgil. *Æn.* XII, 429:
 agit Deus, atque opera ad
 emittit ».

*quem Delphica laurus, quem
 elphici Apollinis adflatus,
 mbolum laurus est, impulit.*
 rus ubi imposta capiti esset
 o Delphico, invitari et ad-
 ollinis adflatus credebatur,
 urum momordissent vates
 enthei siebant. Hinc Sta-
 hill. I, 509, *laurigeros ignes*
 lorem vel furorem ab Apol-
 nissum ad vaticinandum;
 us, *Epist.* I, 126, de vate
 : « Sic cecinit laurus ille
 suas ». Hinc Horatius, no-
 gloriam poetæ adpetens,
 ca lauro *sibi comam cingi*
Carm. III, 30, 15. — *Ad*

1. *cæca moventem* vir doct.
Orgya J. B. R. *Organa Arg-*
ntem Orgia naturæ, secreta-
era cæli. Quem naturæ my-
 stitatum, et rerum even-
 e hujus universi caussas,
 m item cælestium naturam,
 1, consensum et perpetuas
 ius scrutari solitum, Deus
 i impulsu excitavit, ut hæc
 bus exponeret. *Orgia* de qui-
 mysteriis et arcana scien-
 æ proprie dicuntur *moveri*
moveri. Vid. Heynius ad
 in. IV, 301. *Orgia naturæ*
 qui ejus arcana scrutari,
 ere, celebrare instituit. *Fæ-*
li sunt certus ordo, vis et

natura invicem respondens siderum
 et tempestatum; *legem poli* vocat
 Val. Flacc. II, 357, et de varia
 terrarum conditione Virg. Georg.
 I, 60 : « Continuo has leges, æter-
 naque fœdera certis Imposuit natura
 locis ». Pluribus earum vocum si-
 gnificationem exposuit Burmann.
 ad Val. Flacc. I, 213.

220. *Dydima* J. B. R. — *Exstimu-*
let vatem per Dindyma. h. e. Alius
 vates tanto instinctu Apollinis agi-
 tetur, ut quemadmodum sacerdotes
 Cybeles et Bacchi per Dindyma et
 Nysæa juga, ipsique poetæ per juga
 et nemora Parnassi, sic ille per
 plures et longinquas regiones natu-
 ræ entheo spiritu feratur, vimque
 illius instinctus ipsa voce, spiritu
 et sono carminum suorum, uti
 bacchantes exclamationibus, fatea-
 tur. — *Dindymene* quoque dicitur
 Cybele in epitap. Anth. IV, 201, 43,
 et *Dindymena domina* Catull. *Carm.*
 LXIV, vs. 18. Ed. — *Cybeles* Sa. et Dem.
 — Heins. ex Sangerm. cod. scriben-
 dum monuerat *casta Cybeles*, ad
 Ovid. *Art. Am.* I, 563; et Burm.
Cybelles perperam scriptum adserit.
 Scripturam enim *Cybebe* viri docti
 amplectuntur, quoties in carmine
 syllaba est longa, non *Cybele*; quo-
 ties autem brevis est, *Cybele* : ut
 Græcis Κυβέβη vel Κυβίλη. Ed.

221. *Cithæronem* J. B. J. J. H. A. Gr.
 G. *Cithæronem* D. R. *Nyseia* J. B. R.
Nysæaque L. *Nysæaque* reliqui præ-
 ter Gryph. et Com. *Nysæiaque per-*
juga Dem.

Per sua Parnassi, per amica silentia Musis
 Pierii nemoris, Bacchea voce frementem,
 Delie, te, Pæan, et te, evie, evie Pæan.
 Me mea Calliope cura levioꝛe vagantem
 Jam revocat, parvoque jubet decurrere gyro,
 Et secum gracili connectere carmina filo,
 Quæ canat inter opus musa modulante putator
 Pendulus arbustis, olitor viridantibus hortis.

222. *Parnasi* J. B. R. *Parnasii* D. *pernica* (fortasse *per amica*) ant. Pol. *per omiſſa* reliqui, etiam Dem. excepto Comm. qui *per amica*. Et sic Sa. et vir doct. ad Ald. et Victor. in emendandis.—*Per sua*, i. e. juga, quod præcedit. En.

223. *Baccheia* Sa.

224. *Delie* D. J. B. R. *etehyie chyie paen* a. P. D. *chye echyre paen L. et te evie Pæan* Arg. *Delie io Pæan, teque Evie Evoe Evan* scribendum censet Heins. ad Ovid. A. A. I, 563. Pomponius legisse videtur et *Teie te Chie Pæan*, quia in adnotatione de Teio urbe, in qua ortus Anacreon, et de Chio insula et Apolline Chio loquitur.

225. *Me mea Calliope*. Me tantum Calliope mea, tamquam minus numen regit, et pro levioris argumenti materia jam latius evagantem revocat. Pro *cura levioꝛe* Heinsius emendabat: «*Cyrrha ulteriore*», vel «*Cyrrhæper rura vagantem*». *Curru levioꝛe* placebat Laur. Santenio, ut refert Burm. ad Propert. pag. 500. — *Curaverit ore* a. P. Sa.

226. *Parvoque jubet decurrere gyro*, angusto carminis brevioris et humilioris spatio me continere. Similiter Ovid. Remed. v. 398: «*Adtrahe lora Fortius, et gyro curre, poeta, tuo*». *Gyrum* explicavimus

olim (huj. op. tom. II, p. 436, et III, p. 240. Ed.)

227. *Gracili connectere carmina filo*, tenue carmen componere. *Fili* in his locutionibus usum et rationem semel notavi ad Calpurn. IX, 11. In eundem modum Auson. Mosell. 396: «*Mollia subtili nebula mihi carmina filo Pierides*».

228. *Musas J. B. R. modolanteR* — *Quæ canat inter opus*. Rustici labores olim suos agrestibus cantionibus solebant demulcere et solari, ut loquitur Virgilius (Georg. I, 293; auct. Mor. 30). Ergo vinatores et putatores habebant peculiaris carmina, quæ suo labori erant accommodata. Anacreon Oda 52, ubi vide, quæ notat Barnesius. Scæ — *Putator* adfinis illi frondator Virgiliano, «*alta sub rupe canenti*», Ecl. I, 57. GRSN.

229. *Pendulus arbustis*. Vites enim ita altis populis maritata afficunt, v. g. in Campania, apud Plin. Hist. Nat. XIV, 1, s. 3: «*ut vindemiator auctoratus rogum ac tumultum excipiat*». Hic, qui opus facit, *pendulus* est. GRSN. — Sed non necesse est putatorem vitium intelligere; nam etiam, qui aliarum arborum frondes putant (et hic *arbusta* nominantur), *penduli* ex iis sunt. Calpurn. II, 44: «*Me teneras*

are age, quod sequitur, parvo discrimine sulci
antur cæcis nasturtia dira colubris,
nito malesana cibo quas educat alvus,
ureia thymi referens thymbræque saporem,
ero cucumis, fragilique cucurbita collo.
a ponatur cinara, quæ dulcis Iaccho
i veniat, nec Phœbo grata canenti.

t, aut oleastra putare, portare, etc. »
s et *nasturtia* Dem. — *ira colubris. Nasturtium resse*) nomen accepit a nento. Plin. Hist. Nat. 44. Inde auctor Moreti, æque trahunt acri vulva morsu ».
omito malesana cibo, h. a ciborum copia ob fatam ingestorum. — *Al-* omnes excusi præter t Vict. in calce Gryph. *vus* Sa. et vir doct. ad *as educat alvus*. Aperit quas cæcas colubras hic rempe lumbricos, qui lvi visceribus aluntur. non. v. 564 de iis: « in viscere tænia serpens, is edax vivunt inimica ioscorides etiam nastur- ipsos tradidit. Et Plin. IX, 12, s. 50: « Semen vino omnia intestino- ia pellit: efficacius, ad- tro ».
tureia thymi. Thymus in rio tantum genere erat, condiebant. *Thymbra* vendimenta, sed ad cibos, et præcipue a rusticis. rusticos populares suos; et θυμῆρεπιδείπνους joco

vocabant. Ejus vero species Latinis erat *Satureia*, a saturando dicta, quod eadem saturarentur. Hæc multis verbis Salmasius ad Solin. c. 56, p. 907. Scæ. Vid. not. ad v. 113.

234. *Et tenero cucumis*, etc. Propertius quoque hæc conjungit, Eleg. IV, 2, 43: « Cæruleus cucumis, tumidoque cucurbita ventre ». Tene- rum cucumeris collum dixit *junctum* auctor Copæ, v. 22: « Est pendens junco cæruleus cucumis ». Ed.

235. *Hispida ponatur cinara*. Intelligitur carduus sativus, Græcis κάκτος et κινάρα, ut ostendit Salmas. ad Sol. c. 19, p. 159 et 160, et ad Tertull. de pall. c. 2; de quo serendo multis agit Palladius Mart. cap. 9, item Plinius, Hist. Nat. XIX, s. 43. Græcis *scolymon* vocari carduum hortensem notat Plinius, XX, s. 99. Galli *articactum* vocant, *artichaut*, nostri *Artischocken*. Pomum habet, sive capitulum squamatim compactum ad instar nucis pineæ, et aculeatum, ut monet Harduinus, Not. ad librum octavum, LXXXIII.

236. *Dulcis Iaccho Potanti*. Confirmat Plin. Hist. Nat. XX, 33, s. 99: « Radix cujuscumque ex aqua decocta poteribus sitim facere narratur ». — *Nec Phæbo grata canenti*, i. e. cantori cuilibet, vel canere satagenti, ingrata est cinara, quod arterias offendit propter suam ama-

Hæc modo purpureo surgit glomerata corymbo,
 Myrteolo modo crine viret, deflexaque collo
 Nunc adoperta manet, nunc pinea vertice pungit,
 Nunc similis calatho, spinisque minantibus horret,²⁴
 Pallida nonnunquam tortos imitatur acanthos.
 Mox ubi sanguineis se floribus induit arbos
 Punica, quæ rutilo mitescit tegmine grani,

ritiem, et consequenter vocem strangulat. *Cantor Apollo* notus est ex Horatio, Art. Poet. 407.

237. *Hæc modo*. Videtur auctor diversa quædam genera describere cinaræ, hortensis quidem et esculentæ, quam recentiores rei hortensis periti, Linneo auctore, p. 728, antiquo vocabulo *Scolymus* designant, et duabus formis distinctam esse tradunt. Una est *aculeata*, altera *foliis non aculeatis*. Illam dicunt esse foliis spinosis, corpore vel capitulo ovali, squamis angustis et extrorsum flexis, colore subviridi; alteram sine aculeis, corpore globoso, squamis latis et introrsum versis, colore subfusco. Utriusque signa reperies in descriptione Columellæ. — *Purpureo surgit glomerata corymbo*. *Glomerata*, densis foliis compacta. *Florem purpureum* instar corymbi emittit. Plinius, Hist. Nat. XX, s. 99: « alter (carduorum) florem purpureum mittit inter medios aculeos, celeriter canescentem et abeuntem cum aura ».

238. *Myrteolo* L. et vir doct. ad Ald. *Myrteolo* Sa. *Myrtiolo* Arg. *Myrtiolo* edid. Gesn. — *Myrteolo modo crine*. *Myrteolum* vocat verticem cardui a colore myrti arboris, qui alias myrteus. Conf. Salmas. ad Tertull. de Pall. p. 180.

239. *Adaperta* L. Sa. *Nunc ad-*

operta manet, i. e. nunc foliis v. e] squamis suis undique conclusa e] operta manet ad modum globi e] nunc pinea vertice pungit, in aculeatum verticem instar nucis pineæ adsurgens pungit. — *Pingit* J. B. R. e] *frigit* conj. Pius.

240. *Similis calatho*, apertis e] distantibus foliis in modum calycis — *Imitantibus* Pol. — *Spinis minantibus horret*, spinas arrectas habet.

241. *Pallida nonnunquam de colore subviridi intelligo*, quomodo « pallentes herbas » et « hederam pallentem » dixit Virgilius. — *Acanthos omnes præter Com.* — *Tortos acanthos*, inflexos, sicut Virgil. Georg. IV, vs. 223, « flexi vimen acanthi » adpellat. *Acanthus*, herbæ nomen (nostris *Bærenklau*), cujus adultior caulis reflectit se et vergit ad humum, ut adnotat Heynius ad Virg. l. c. hunc ipsum Columellæ locum comparans.

242. *Imbuit arbor* a. P.

243. *Rutilo mitescit tegmine grani*. *Examina flammea granorum mali Punici* dicebat Avienus in carm. ad Flavian. v. 17 (vid. huj. op. tom. V, pag. 516. Ed.) Quasdam herbas tempore florentis mali Punici serendas præcipiunt veteres rustici. Columella, XI, 3, 42: « Beta florente Punico malo semine obruitur, etc. »

pus haris satio, famosaque tunc coriandra
 untur, gracilique melanthia grata cumino, 245
 acca asparagi spinosa prosilit herba,
 malache, prono sequitur quæ vertice solem :

ris L. *Tempus haris satio.* scura et corrupta, quæ ne-
 et. Etiam *saris* legatur cum
 t vet. cod. intelligaturque
 si genus, de quo Plin. XIX,
 ipsa tamen verborum con-
 ura. De *Aro* dissertationem
 fg. Wedelii Ienæ 1701 ha-
 at Th. Cren. Animad. Phil.
 p. 15. Elegans conjectura
 locti: « Tertia erit satio »,
 men nullius libri scriptura
 agre sequor. Colum. XI,

Augusto circa Vulcanalia
 io est: eaque optima radi-
 pæ, itemque napi et sise-

ascantur P. *gracili* omnes,
 P. St. Com. cum Sa. *me-*
 nes præter Com. *camino*
 Sa. — *Gracilique melanthia*
nino. *Melanthion* Græcis et
rmon, alias *Gith*, ut ait
 17, s. 71: « Optimum,
 citatissimi odoris, et quam
 um ». Vulgo *Nigella*. Au-
 Technop. de cibis: « Est
 ges morsu piper æquipa-
 ». *Gratum melanthium* cu-
 tur, puto, quod conjunctum
 gratum censetur ad con-
 1, vel gratiorem saporem

iaca ant. P. et Junt. *bacas*
bachas D. Pro *bacca*, *virga*
aspargi P. D. — *Et bacca*
 De sativo vel hortensi
 asparagi loquitur. Nam al-
 ist silvestre, quod *corrudam*

711.

vocant, atque infra describit Noster,
 v. 375, et XI, 3, 43. — Hoc genus
 Mart. XIII, 21 dicit non cedere alti-
 libus et satis Ravennatibus, qui
 optimi habebantur. Silvestres aspa-
 ragos sponte sua in montibus nasci
 testatur Athen. II, 22. ED.—*Spinosa*
herba ei tribuitur, quia tantum spi-
 nas pro foliis habet. Plinius, XXI,
 15, s. 54: « Spinosa herbarum
 multæ species. In totum spina est
 asparagus, scorpio: nullum enim
 folium habet ». Hinc simpliciter
spina dicitur apud Martial. XIII,
 21: « Mollis in æquorea quæ crevit
 spina Ravenna ». Nostris est *Spar-*
gel, Gallice autem *asperge*.

247. *Molohech* P. a. *noloché* P.
moloche D. L. Junt. *malohæ* Sa. —
Et malache, prono sequitur. Plinius
 auctor est, « malvæ speciem vocari
 malachen ». Ne *malachen* olim pro
 malva interpretarer, hoc in causa
 erat, quod apud neminem auctorem
 deprehenderam, malvam ad solem
 verti: sed quod usu nuper disci-
 mus, id reprobari non posse cense-
 mus. Vidimus oculata fide, mal-
 vam solem sequi, ut heliotropium,
 helioscopium, et intybum sive ci-
 choreum: quod facere reor has
 herbas, quoniam frigidissimæ sunt,
 solemque, sine quo intermoriun-
 tur, sectari solent. Pivs. — Theo-
 phrastus et Columella ex malva-
 rum foliis circumactis ad solem,
 diei horas nobis ostendi testantur.
 Et ea de causa *ἡλιόστροφος* vocata
 est. Consule et Plinium, Hist. Nat.

Quæque tuas audax imitatur, Nysie, vites,
 Nec metuit sentes: nam vepribus improba surgens
 Achradas, indomitasque bryonias adligat alnos. 250
 Nomine tum Graio, ceu litera proxima primæ
 Pangitur in cera docti mucrone magistri;
 Sic et humo pingui ferratæ cuspidis ictu
 Deprimitur folio viridis, pede candida, beta.
 Quin et odoratis messis jam floribus instat: 255
 Jam ver purpureum, jam versicoloribus anni
 Fetibus alma parens cingi sua tempora gaudet.
 Jam Phrygiæ loti gemmantia lumina promunt,

XX, 21, s. 84, qui *malachen* ab emolliendo ventre dictam tradit.

248. *Nysie* D. Arg. *Nisi* Gryph.

249. *Sentis* D.—*Nam vepribus improba surgens*, crescit, exuberans et luxurians inter vepres adeo: nam Plin. de *bryonia* s. vite nigra, XXIII, 1, s. 17: « In frutectis et arundinetis maxime nascitur ».

250. *Archados* D. *Achrados* vulgaræ. *Achradas* vult Urs. *byonias* Dem. *bysonias* P. *biomas* R. *bionias* L. J. B. H. A. Arg. Gr. G. St. Riv. *brionias* Junt. *bryonias* Vict. in emendandis: sic etiam Sa. *brionias* vir doct. — *Achradas*. De his vid. not. ad v. 15. *Achradas* casu quarto legendum esse, non *achrados*, quod in editis est, prorsus existimo, quamvis improbante Gesnero. Nam genitivus a vepribus pendens esse non potest: qui enim vepres achradi adtribuierit Columella. Sed *achradas* æque ac *alnos* dicitur *bryonias*, in silvis crescens, adligare. *Bryonias*, ut Plinius l. c. tradit, vitis nigra, ab aliis *Chironia*, aliis *gynæcanthe*, aut *apronia* dicitur, similis, præter colorem, viti albæ, cujus *sarmenta*, ut idem s. 16, « lon-

gis et exilibus internodiis gemiculata scandunt: folia pampinosa ad magnitudinem ederæ, dividuntur, ut vitium ».

251. *Cum Graio* D. J. B. R. — *Ceu litera proxima primæ*, quæ dicitur *beta*. *Symphosii ænigma XLII*; « Tota vocor Græce, sed non sum tota Latine » (quia Latine tantum *be* dicitur).

252. *Panguntur* H. *Panguntur* A. docto P. L. D. Sa. — *Mucrone magistri*, stylo vel graphio. Docto malim scribere, quam docti.

254. *Solio* B. R. — *Pede candida*, i. e. caule, stipite vel radice albâ. Idem significant, v. 326, « pallentia robora betæ ». Supra v. 166 dicebat *crure lacted*. *Beta* Germanis *Bete* sive *Mangold*.

255. *Instant* Dem.

256. *Jam ver purpureum*. Expressit e Virg. Ecl. IX, 40.—*Pro anni, annis* Dem. *annus* Sa.

258. *Lotæ* Sa. D. L. J. B. R. — *Jam Phrygiæ loti*. *Lotus* arbor est Ægypti et Africæ, cum herba cognomine non confundenda. De utraque agit Theophr. Hist. Plant. IV, 4, et Plin. Hist. Nat. XIII, 17

niventes oculos violaria solvunt,
 et leo, et ingenuo confusa rubore
 eas adaperata genas rosa præbet honores
 us, templisque Sabæum miscet odorem.

260

ur autem istius herba Phrygia fuisse proveni-
 ostro *Phrygia loti*. Flos
 similis est, et conspicu-
 ncula Harpocratis apud
 Harpocr. etc. Sch. —
 a poetis subinde di-
 et tum respicere epi-
 Gesnerus putat ad ar-
 jus cortice factæ sunt
 otius cum Dan. Heins.
 XI, 43, arbitror loton
 et metonymice dici ti-
 spectu materiæ, quem-
 nus et *buxus*, Phrygiam
 llari, quod in ea regio-
 inventa et maxime usi-
 e enim et Phrygius so-
 nominatus. Columella
 m loton de herba dicit,
 deceptus est usitata illa
 iæ adpellatione. Plan-
 ton in Phrygia nasci,
 am, quantum scio, pro-
 sse non aliam, quam
 elligit, quam ubique na-
 simillimam esse tradit
 II, 11, s. 37. Et hæc
 lectiores refertur apud
 IV, 440: « Pars thyma,
 pars meliloton amat ».
 tia P. L. *promant* J. B.
 antia lumina; vid. quæ
 tur ad v. 37.
 uentis L. *conniventis* D.
 P. in *varia* D.
 iat et leo. De planta quæ
 , vid. ad v. 98.
 aperta D. *adaperata* Sa.

et vir doct. *adaperata* Gean. — *Vir-
 gineas adaperata genas*. Præstuli le-
 ctionem *adaperata* vulgatæ *adaperata*,
 non solum quia sic in cod. Scalig. et
 S. Germani legitur, testante Bur-
 manno ad Anthol. Lat. III, 289,
 8, sed et quia hæc melius congruit
 cum reliquis hactenus dictis *solvunt
 oculos, oscitat leo*; et alii similiter
 derosis loquuntur. Sic in epiogr. cit.
 Anthol. « Huic dum virgineus pu-
 dor exsinuatur amicta », et in Au-
 son. Idyll. de rosis, v. 31: « Nec
 mora ridentis calathi patefecit ho-
 norem ». Scilicet rosa, ubi adulta
 est, aperiri, solvere ruborem vel
 pudorem, hactenus tectam et con-
 clusum, dicitur. Quod lueulenter
 exprimit Pervig. Ven. v. 25: « Cras
 ruborem qui latebat veste tectus
 ignea, Uvido marita nodo non pu-
 debit solvere ». — *Præbet D. præstat*
 Sa. *præstat* J. B. R. et vir doct.

262. *Cœlitibus* J. B. R. H. *Cœlitibus*
 J. J. A. Arg. Gr. G. — *Præbet ho-
 norem Cœlitibus*, nempe coronis et
 sertis, e rosa præsertim nexis, qui-
 bus in festis Deorum sacris postes
 templorum, altaria et status Deo-
 rum ornantur. Virgil. Æn. II, 249.
 Ovid. Met. VIII, 264: « Tempa
 coronantur ». Virg. Georg. IV, 276:
 « Sæpe Deum nexis ornatas torqui-
 bus aræ ». Ovid. Fast. IV, 138, de
 Veneris statu: « Aurea siccato
 redimicula solvite collo: Nunc alii
 flores, nunc nova danda rosa est ».
 — *Sabæum* J. B. R. *honorem* Dem.
 — *Templisque Sabæum miscet odo-*

Nunc vos Pegasidum comites Acheloidas oro,
 Mænalidumque choros Dryadum, nymphasque N
 Quæ colitis nemus Amphrysi, quæ Thessala Tem
 Quæ juga Cyllenes, et opaci rura Lycæi,
 Antraque Castaliis semper rorantia guttis,
 Et quæ Sicani flores legistis Halesi,
 Quum Cereris proles vestris intenta choreis
 Æquoris Hennæi vernantia lilia carpsit,

rem, atque una cum ture Sabæo, quo incenduntur aræ, templa fragrantia sui odoris implet. Turis et florum odores in sacris Deorum sæpe conjunguntur. Virg. Æn. I, 417: « Sabæo ture calent aræ, sertisque recentibus halant ».

263. *Comitis Atheloidas* Dem. — *Pegasidum comites Acheloidas*. Acheloides proprie quidem sunt nymphæ Acheloi, qui fluvius est, Ætoliam ab Acarnania dividens; sed metonymice omnes Naiades, nymphæ fontanæ vel amnicolæ, ut una earum *Achelois* dicitur ab auctore Copæ, v. 15. Nam Achelous pro quavis aqua ponitur a poetis. *Comites Pegasidum* vel Musarum dici Acheloidas arbitror, quia Musæ, Pegasides ab Hippocrene, Heliconis fonte, dictæ, ejus fontis nymphæ sunt, eoque sociæ aliarum. Nymphas cum Musis in Helicone choros ducere ex antiqua Æsopi fabula narrat Himerius, Orat. XX, 2.

264. *Menaliosque* D. P. L. *Mænaliisque* Sa. *Menaliumque* J. *Menalidumque* B. R. *Mænalidumque* Buchn. et Junt. *Mænaliium* A. Arg. Riv. et al. *Driadum* J. B. R. *Napeas* D. J. B. R. J. J. H. A. Arg. Gr. St. — *Mænalidumque choros Dryadum*. Invocat poeta in sequentibus *Dryadas*, quæ saltuum, et *Napeas*, quæ flo-

rum Nymphæ sunt, plurimum, nemorum et fluminum ab amœnitate et florum celebrantur. Quas omnes in hortos suos invitat, ut i gant, poetica quadam p nihil aliud, quam copiam, tem amœnitatemque florum in hortis vernantium, variis capiendam voluptatem ctationem pingere conatur

265. *Amphrysi* et *Jer Amphryssi* L. D. — *Quæ cc mus*. *Amphrysus* est fluvius liæ, *Cyllene* et *Lycæus* mo cadis. *Castalius* vel *Casta* in radicibus Parnassi, Musi *Halesus* vel *Alæsus* fluvius cum *Halesa* urbe, ubi Pr flores legebat. Diversus ab mirabilis in agro Halesino Priscianus in Perieg. ex Scribit, v. 499 seqq. Claudii Rapt. Pros. lib. II, 57 seq. fontium et fluminum N. Proserpinæ comites, non nominat, ut Crinisi, Pantag lae, Arethusæ, Cyanes. — R. *Tesalla* L.

267. *Casis* P. *Castaleis* Jer

268. *Sicani* D. *Sicani* H

269. *Intecta* D. *nostris* in

270. *Ætnei* J. B. R. H. *thnei* J. J. A. G. *hemiei* a. F

itaque, Lethæi conjux mox facta tyranni,
 eribus tristes umbras, et tartara cælo
 posuit, Ditemque Jovi, letumque saluti,
 nunc inferno potitur Proserpina regno :
 quoque jam posito luctu, mœstoque timore, 275
 facili gressu teneras advertite plantas,
 urisque comas sacris aptate canistris.

Ætnæi Vict. etiam in emen-
Ætnæi St. et nei L. *Hennæi*
 ir doct. — Passim autem
Ceres in *Ætnæa* a librariis
 quod præter alios monnit
 us, in notis ad Pervigi-
 n. vs. 19. Ed. — *Æquoris*
 planissimi campi apud Hen-
 cilie urbem. Ibi Proserpi-
 tantibus Nymphis flores
 isius narrat Claudian. Rapt.
 , 55. Antiquiores editiones
 ic *Ætnæi* scripserunt, unde
 ius hic de planitie vertici
 icina loquitur. Idem accidit
 udiani de Rapt. Pros. I,
 vicinia celebritasque *Ætnæ*
 incendio suo nobilissimi,
 librarios, ut Hennam in
 mutarent. Sed Hennam,
 m Cererem et Hennæos cam-
 ituit N. Heinsius ad d. l.
 ni, quos etiam raptu Pro-
 insignes faciunt Ovid. Fast.
 , et Claud. Rapt. Pros. II,
lennæam rectius quam *Æn-*
 scribi dudum monuerunt
 i, quomodo *Hennenses* pas-
 ratur in Ciceronis Verrina-
 S codice Huydecoperiano.
 e hac re notavit Burm. ad
 l. Sic. p. 368. Ed.
Læthæi J. B. R. *Læthæi* D. H.
oniunx J. B. R. J. J. *tiran-*

272. *Imbres* Dem. *umbrasset tar-*
tara J. B. R.

273. *Preposuit* D. *letumque* D. J.
 B. R. *letumque* J. J. H. A. Arg. Gr.
 G. *luctumque* L.

275. *Vos quoque.* Hæc adlocutio
 refert se ad vers. 268, et Nymphas
 Halesi sigillatim advocat eo fine, ut
 amœnitatem et lætitiã in hortis
 capiendam hoc efficacius et diser-
 tius commendet. Istæ enim Nym-
 phæ quod ob raptam Proserpinam
 consternatæ metu diffugerant, et
 diu luxerant, nunc contra in hortis
 nulli timori locum esse, sed omnia
 plena jocis et deliciis esse adfirmat.

276. *Tenera advertite* D.

277. *Artate* P. n. L. *aptate* Sa.
 Dem. etiam MS Heinsii ad Ovid.
 Fast. IV, 451, et ita videtur Ursino:
optate J. B. R. A. Arg. H. G. Riv.
 Gesnero placet *artate*. — *Sacris*
aptate canistris, reponite et apte col-
 locate canistris, ut multos flores ca-
 piant. Sic convenit cum Ovidio,
 qui de iisdem Nymphis Fast. IV,
 451 : « At chorus æqualis cumulatis
 florè canistris ». Addit *sacris*, quia
 Nympharum canistra sunt. Et for-
 tasse respicit virgines *καρφορέες*,
 quæ in sacris Cereris, Palladis,
 Bacchi, canistra frugibus et floribus
 plena cervice portabant, quas de-
 scribit Ovid. Met. II, 713 : « Illo
 forte die, castæ de more puellæ Ver-

Hic nullæ insidiæ nymphis, non ulla rapina,
 Casta Fides nobis colitur, sanctique Penates.
 Omnia plena jocis, securo plena cachinno, 16
 Plena mero, lætisque virent convivia pratis.
 Nunc ver egelidum, nunc est mollissimus annus,
 Dum Phoebus tener, ac tenera decumbere in herba

tice supposito, festas in Palladis arces, Pura coronatis portabant sacra canistris ». Copiosius de iis agit Spanhem. ad Call. in Cer. v. 127.

278. *Hinc* A. Arg. Gr. Riv. *Hic* St. Com. Gesn.

280. *Chachinno* L. Je. *chackino* D. — *Securo plena cachinno. Securo*, qui non metuat, ne sinistre a quopiam excipiat. Qualem securitatem cœnæ suæ promittit Martial. X, 48, 21: « Accedent sine felle joci, nec mane timenda Libertas, et nil, quod tacuisse velis ». *Cachinni*, risus solutiores et joci, condimenta liberiorum cœnarum habebantur, ut Catullus, Carm. XIII, « cœnam poscūt non sine candida puella, Et vino et sale, et omnibus cachinnis ».

281. *Vigent convivia* Sa. — *Virent convivia pratis*. Pronum erat hic legere *vigent convivia*, i. e. exercentur et celebrantur, ut *scena viget* apud Ovid. Trist. III, 12, 23. Atque exhibit hoc optimus cod. S. Germ. probavitque Ursin. Ego tamen præfero vulgatum *viret*, ut exquisitius. Quod quia de juvenili ætate frequentatur a poetis, ut Horat. Carm. I, 9, 17, et Epod. XIII, 4, et Ovid. Fast. V, 174, jam nihil vetat, quominus *virere* etiam de juvenilis ætatis adjunctis accipiamus, idemque existimemus, quod juvenari, lascivire, luxuriare. *Virent* igitur convivia, quæ lascive et genialiter aguntur; idque hoc aptius dicitur hoc loco,

quod de pratis sermo est, et laute convivantes flores et coronas sibi recentis aptant, quos ipsos Noster, v. 99, *virentes* adpellat, licet minime virides.

282. *Est gelidum* D. L. J. B. R. — *Nunc ver est gelidum. Lego: Nunc ver egelidum*, quæ lectio elegantior et nitidior: namque optimo epitheto *ver egelidum* dicitur quasi intepescens. Catullus Carm. 47: « Jam ver egelidos refert tepores ». Egelidus dicitur tepidus, quasi sine gelu. Ovidius *gelidum et egelidum* tamquam contraria scissime disparavit illo versu (Am. II, 11, 10): « Et gelidum Boream, egelidumque Notum ». BRUNOALD. — Addi meretur Eleg. in obit. Mac. v. 102, ubi *egelidi lacus* intelligendi sunt verno tempore tepidi, nec calidi, nec frigidi. Illic enim congelatiis aquis opponuntur. Vid. Bapt. Pium ad Lucret. de Nat. Rer. IV, 493, et quæ notavit Muret. ad lectum Ovid. versum. Ed.

283. *Tenerans* P. Sa. *at ten. Jens*. — *Dum Phoebus tener. Dum Solis* calor adhuc moderatus, invalidus, minus vehemens est. Ipsa *ver annus tener* dicitur Ovidio, Met. XV, 201: « Nam (annus) tener, et lectens, puerique simillimus ævo Vere novo est ». *Jovem tenerum*, i. e. aera tenuem, serenum et tranquillum, vidimus in Luc. Ætn. v. 374. — *Decumbit* Sa. Dem. L. J. B. R.

Suadet, et arguto fugientes gramine fontes
 Nec rigidos potare juvat, nec sole tepentes. 285
 Jamque Dionæis redimitur floribus hortus,
 Jam rosa mitescit Sarrano clarior ostro.
 Nec tam nubifugo Borea Latonia Phœbe
 Purpureo radiat vultu, nec Sirius ardor
 Sic micat, aut rutilus Pyrois, aut ore corusco 290
 Hesperus, Eoo remeat quum Lucifer ortu;

284. *Gaudet* J. B. R. et Gr. St. in margine. — *Decumbere in herba suadet*. Simili dictione Calpurn. Ecl. VIII, 8: « viridique greges permittere campo Et ros, et primi suadet clementia solis ». — *Fugientis gramine fontis* D. Sa. et vir doct. pro *gramine gargite* vir doct. *carmine* vel *murmure* conj. Gesn. — *Arguto fugientes gramine fontes*. Ex Virgilio, Ecl. VIII, 22: « Mœnalus argutumque nemus, pinosque loquentes Semper habet », ubi Servius: « Argutum, garrulum, stridulum, ut *Forse sub arguta consederat ilice Daphnis* ». SCHÖTZER. — *Argutum* etiam dici locum arbitror, qui aliquo sono perstrepat, ut *argutum forum* Ovidii Art. Am. I, 80. Et *gramen* hic accipiendum est pro loco graminoso. — Immo hic hypallage est pro *arguti fontes*. En.

285. *Potat latices* vir doct.

286. *Dionæis præter*. Com. omnes: *redimitur* omnes excepto Com. et Gesn. qui *ridimitur: herbis* a. P. Sa. — *Dionæis redimitur floribus*. Dione mater Veneris, et ipsa Venus, ut n Pervig. Ven. v. 7, 11, 42. Et omnes horti in tutela Veneris esse dicebantur, ut aiunt M. Varro, lib. V, de Lat. Ling. p. 48, et Festus n *Rustica Vinalia*.

287. *Nitescit* J. B. R. v. Beroald.

— *Jam rosa mitescit*, maturescit, adolescit. *Sarrano ostro*, i. e. Tyrio, ab antiquo urbis nomine, Sarra seu Tsor. Virg. Georg. II, 506.

288. *Nec jam a. P. nubifugo* Jens. et novus Pol. it. Lips. *nubifugo* Dem. — *Nubifugo Borea*. Ovid. Met. I, 262: « Æolis Aquilonem claudit in antris, Et quæcumque fugant inductas flamina nubes ». Cum pluribus deinceps sideribus auctor comparat nitentes in hortis flores, quos supra v. 96 *terrestria sidera* vocavit.

289. *Syrius* J. B. R. J. J. H. A. G. — *Sirius ardor*, pro stella ardente Sirii, et adjective etiam Nemesianus, Laud. Herc. v. 124: « jam Siria cessant Sidera », et *ardere* velut proprium de Sirio. Lucilius, Ætn. 597: « fervens quum Sirius ardet ». Virg. Georg. IV, 425: « torrens sitientes Sirius Indos Ardebat ».

290. *Ut rutilus D. Pyrois* omnes excusi. *Pyrois* Sa. et vir doct. — *Aut rutilus Pyrois*. Πυρόεις stella Martis ipsi etiam Ciceroni est de Nat. Deor. II, 20, itemque Mart. Capellæ lib. VIII, p. 287, quem laudat Schöttgenius. GERN.

291. *Eoo remeat quum Lucifer ortu*. Senec. Hippol. 750: « Qualis est primas referens tenebras Nuntius noctis, modo lotus undis Hesperus, pulsus iterum tenebris Luciferidem ».

Nec tam sidereo fulget Thaumantias arcu :
 Quam nitidis hilares collucent fetibus horti.
 Quare, age, vel jubare exorto, jam nocte suprema,
 Vel quum Phœbus equos in gurgite mersat Hiberno
 Sicubi odoratas prætexit amaracus umbras,
 Carpite, narcissique comas, sterilisque balausti.
 Et tu, ne Corydonis opes despernat Alexis,
 Formoso Nais puero formosior ipsa,
 Fer calathis violam, et nigro permista ligustro
 Balsama cum casia nectens, croceosque corymbos,

300

292. *Figet a. P. fulgeat D. Thaumantias* J. B. R. *Thaumacias* L. *arquu* J. — *Thaumantias arcu*. Plene *Thaumantias Iris* apud Ovid. *Met.* IV, 479. « Cinctam Thaumantida nimbis » vocat Claudian. *Rapt. Pros.* III, 1. Thaumantis et Electræ filiam, Harpyiarum sororem, faciunt mythologi, et Thaumantis quidem, quia θαύμα est, spectaculum admirabile, τέρας ut vocat Homerus, *Iliad.* XVII, 548. Ita Gesnerus ad Claudiani l. c.

293. *Hylares conlucent* Dem.

295. *Vel quom J. B. R. dum P. Sa.* — *In gurgite mersat Hiberno*, i. e. Hispanico et occidentali. *Hiberia* Hispania a flumine Hiberno. De usu τοῦ mersare in descriptione solis occidentis dixi ad Sal. Bassi *carm.* v. 197 (huj. op. t. III, p. 260. Ed.)

296. *Sic ubi odoratas* Dem. — *Prætexit amaracus umbras. Amaracus*, Ægyptiis šampsuchum, de quo v. 171. Vulgo *Majorana*. *Virgil. Æn.* I, 693.

297. *Balausti omnes præter Com. balausti* jussit Vict. in emendandis; et sic Sa. — *Sterilisque balausti*. « Balaustum est flos mali Punicæ silvestris », ut Plinius docet, XIII,

19, unde et sterile Nostro vocatur. Isidorus, *Orig.* XVII, 7: « Agrestum malorum flores Græci βαλαστίων adpellaverunt, quorum alii albi, alii rosei reperiuntur, similes floribus mali Punicæ ». SCH.

298. *Et tunc J. B. R. et tunc Corydonis* Dem. — *Ne Corydonis opes despernat Alexis*. Respicit versum Virgillii, *Ecl.* II, 56: « Rusticus es, Corydon; nec munera curat Alexis ». *Despernat* pro despiciat, vel valde spernat, rarum esse existimo, fortasse unius Columellæ.

299. *Nays J. B. R. J. J. H. A.* Arg. Gr. G. — *Formoso Nais*. Imitatur Virgilium, *Ecl.* V, 44: « Formosi pecoris custos, formosior ipse ». SCH.

300. *Permista* D. — *Nigro permista ligustro*. Quidquid arbusculæ sit ligustrum, album certe est, quod evincunt loca a Lud. Cerda ad Virg. *Ecl.* II, 18, conducta. Itaque placet Parrhasii correctio hujus loci a diligentissimo Cerda laudata, *niveo ligustro*. GERN.

301. *Corimbos J. B. R.* — *Balsama cum casia*. *Casia* alias cortex est arboris, qui inter odores adhibitus est: hic vero est herba, quæ alias

ge mero Bacchi : nam Bacchus condit odores.
 os agrestes, duro qui pollice molles
 etitis flores, cano jam vimine textum
 culum ferrugineis cumulate hyacinthis.
 rosa distendat contorti stamina junci,
 aque flammeola rumpatur fiscina caltha,
 ibus et vernis dives Vortumnus abundet,

305

nobis *rosmarinus* (*Romarin*, et vocatur *libanotis corymbos*. — *Croceosque corymbos*, ad speciem corymbi credit. supra v. 237.

illice flores Demetitis. Phragilio petit *Æn.* XI, 68 : virgineo demessum pollicis. — *Mollis* D.

iro jam vimine conj. Heins. *irpiculum* D. J. B. R. *syrpifolia* A. Arg. Gr. G. — *Sirpice*. canistrum e sirpis contortum vel cophinum vimine textum diminutivum, descendens quia ex illis h. e. juncis *irpicula* sive *sirpicula*, πλέριον. lib. IV, el. 2, 40 : in medio pulvere ferre. Hinc et verbum *sirpare*, id est colligare, πλέρειν. Varro IV Lat. p. 34, exponit *contortum replicare*. CREN. in Anim. v. 16. — *scirpea* vel *sirpea* Copa », v. 17, legunt quædam exemplaria, pro quod est *juncea fiscina*, forte mentis loco. — *Hyacinthi* *tyntis* B. *hiacintys* R.

am rosa distendat, i. e. nempe fartu, constipando. Similiter supra *actos pondere qualos dicentorto* D. *tinctoris* L.

ammeola J. B. R. *salta* D. J.

B. R. J. J. H. A. G. *culta* L. — *Flammeola caltha*. *Flammeum* appellatur, quod colore flammeo tinctum est. Diminutivo utitur Columella, ut blandius et delicatius eloquatur, Virgilium imitatus, qui *Ecl.* II, 50 : « Mollia luteola pingit vaccinia caltha » : quæ hic *luteola* dicitur, Nostro *flammeola* est. Ipse Noster supra v. 238 : « Myrteolo modo crine viret ».

308. *Ut vernis* D. Sa. J. B. R. quod fere præferam vulgatæ, *portumnus* Sa. J. J. H. A. Arg. Gr. G. *St. portunus* Dem. Riv. et al. *portanus* L. *Vertumnus* vir doct. — *Mercibus et vernis dives Vortumnus abundet*. Sic emenda meo periculo : *Mercibus ut vernis*. Columellæ enim sensus est : Et hortulani accingant se ad calathos rosarum et calthas implendos, pomis onerandos et reliquis fructibus ; ut his vernis mercibus Vertumnus, Deus fori habitator, Pomonæ amator, abundet : quibus mercibus in foro apud Vertumnum divenditis, gravis ære ex urbe Roma redeat manus agrorum, etc. Prus, Adnotat. poster. c. 33. — *Vertumnus* Deum præsidem fuisse rerum vertendarum, emendarum ac vendendarum, id est, mercaturæ, cujus signum in vico Tusco vel Turario fuit, docent Asconius ad Cic. Verr. I, cap. 59, et Porphyrio ad

Et titubante gradu, multo madefactus Iaccho,
 Ære sinus gerulus plenos gravis urbe reportet. 310
 Sed quum maturis flavebit messis aristas,
 Atque diem gemino Titan extenderit astro,
 Hauserit et flammis Lernæi brachia cancri,
 Allia cum cepis, cereale papaver anetho

Horat. Epist. I, 20, 1. Ibi igitur merces variæ exponebantur venales, præcipue hortorum et pomariorum fetus, quorum primitiæ offerebantur Vertumno, quia vertentis anni symbolum esse, et pro varia cæli facie et tempestate, variis etiam hortorum et vinearum fructibus gaudere credebatur. Propertius, lib. IV, 2, 41, in persona Vertumni: « Nam quid ego adjiciam, de quo mihi maxima cura, Hortorum in manibus dona probata meis ». Quocum confer. Ovid. Met. XIV, 689.

310. Pro *gerulus* habet *genus* D. et *olitor* vult vir doct. *plenus* Sa. D. — *Ære sinus gerulus*. Ex Virgil. Ecl. I, 36: « Non unquam gravis ære domum mihi dextra redibat ». *Gerulus* hortulanus ille, qui flores suos ad forum portavit, ibique vendit, et cum crapula et pecunia domum redit. Ita quoque hunc locum explicat Schefferus de Re vetic. II, 2, p. 26. SCH. — Formula illa *gravis ære* ex mercibus venditis pluribus usurpata, ut Catullo, XX, 14: « Meisque pinguis agnus ex ovilibus Gravem domum remittit ære dexteram ». Et vid. not. nostr. ad Moreti v. 81.

311. *Quom maturis* J. B. R. in ins. B. R. *maturis* J. B. R. J. J. H. Arg. G. *maturæ* Gr. St. Com. *flammebit* P. *missis* H. A. — *Flavebit messis aristas*. Virgil. Ecl. IV, 28: « Molli paullatim flavescet campus arista ».

311. *Expenderit* P. Sa. — *Gemino Titan extenderit astro*, h. e. in signo Geminorum, quod fit mense Junio, et quum deinceps *brachia Cancræ* subjicit, Julium mensem designat. Ovid. Fast. VI, 727, de die XX Julii: « Sol abit e Geminis, et Cancræ signa rubescunt ».

313. *Et terris* J. B. R. et vir doct. ad Ald. *Lernæi* B. R. *Lernæi* D. J. J. H. A. Arg. G. — *Hauserit et flammis Lernæi*, i. e. adtigerit, occupaverit, intraverit, ut Virgil. Georg. IV, 426: « cælo et medium sol igneus orbem Hauserat ». Heynius ibi, hoc etiam Columellæ loco adducto, *hauserat* explicat *peragraverat*, *emensus erat*, quod Virgiliano loco aptius, nostro minus est. Supra Noster, v. 41: « Oceani sities quum jam Canis hauserit undas ». *Lernæus* dicitur Cancer cælestis, auctore Hygino, quia Herculis contra hydræ Lernæam pugnantis pedem momordit, et ab Hercule interfectus, a Junone autem inter sidera constitutus est.

314. *Alia* R. *Alia tunc* Sa. *capis* J. B. R. — *Cereale papaver*. Epitheton Virgillii, Georg. I, 211, ubi Servius: Cereale papaver, vel quod est esui, sicut frumentum, vel quo Ceres usa est ad oblivionem doloris. SCH. — Addit Heynius, quia Cereris ornamentum symbolicum esse solet, in signis, apud poetas. — *Aneto præter Commelinum omnes*.

Jungite, dumque virent, nexos deferite maniplos, ³¹⁵
 Et celebres Fortis Fortunæ dicite laudes,
 Mercibus exactis, hilaresque recurrite in hortos.
 Tum quoque proscisso rigoque inspersa novali
 Ocima comprimate, et gravibus densate cylindris,

315. *Adferite* Dem. — *Nexos deferite manipulos*. Venales in urbem ad macellum portate. Sic Seneca, Epist. XLII: «Videamus, hoc, quod concupiscimus, quanti referatur», i. e. quanti vendatur. Potest tamen etiam exponi, quanti ematur. Rem, inquit Salmas. in Tertull. de pall. p. 454, domo in macellum defert venditor, e macello domum emptor: hinc deferre et pro vendere, et pro emere positum: mercem defert venditor, pretium emptor, hoc est, *παρῆξι*, etc. Cass. — Mihi videtur *deferre* hoc loco simpliciter notare *deportare* in urbem vel forum ad vendendam; ut auctor Moreti, v. 80: «Venales olerum fasces portabat in urbem».

316. *Et celebres Fortis Fortunæ*. Deam intelligit, Fortis Fortunæ nomine (hinc literis initialibus majoribus scripsi), cui dies festus et fanum secundum Tiberim extra urbem sacratum a Servio Tullio rege est mense Junio, teste Varrone, lib. V de L. L. p. 47. Et Donatus ad Terent. Phorm. V, 6, 1: «Fors Fortuna est, cujus diem festum colunt, qui sine arte aliqua vivunt». Est Dea prosperi eventus, distincta ab ea, quæ Fortuna simpliciter dicitur et dubia est, eique gratias agebant, quibus aliquid prospere successerat. Sed a rusticis et olitoribus maxime cultam esse, hic locus Columellæ docet. Nam et tempus, quo Forti Fortunæ laudes esse

dicendas ait, cum mense, quo ejus dies festus erat, congruit. Mensem Junium supra vs. 313 designavit Noster, et Ovidius honores annuos Fortis Fortunæ VIII Cal. Jul. venire dicit Fast. VI, 773, ritusque eo die celebratos describit. Pari significatione *Bonus Eventus* est inter Deos rusticos cultus, quem invocat Varro R. R. I, 1, 6.

317. *Mercibus exactis*. Exigere merces est extrudere, ut in illo Hor. Ep. II, 2, 11: «Plenius æquo Laudat, venales qui vult extrudere merces». GRSX.—*Hilaresque* D.

318. *Insparsa* D.

319. *Ocima* Sa. D. *Ocyma* B. R. Riv. *Ozima* J. J. H. A. Arg. Gr. G. St. — *Ocima comprimate*. Non *ocyma* legendum est, sed *ozyma* pro herba odorata et condimentis idonea; quæ derivatur ab ὄζυμ redolere.—Nos *ozymum* lingua vernacula dicimus *basilicum*. *Ocymum* vero inter pabularia numeratur, tantum ab *ozymo* distans, quantum ab Eridano Hypanis. De *ozymo* Plinius meminit lib. XXI inter hortensia, de *ocymo* vero lib. VIII: «Apud antiquos erat pabuli genus, quod Cato *Ocymum* vocat, quo sistebant alvum bubus. Id erat e pabulis segete viridi desecta, antequam gelaret». Varro a celeritate proveniendi dicit dictum; quod ὄζυς *ocynos* celer dicitur. Prus, Adnot. post. c. 169.—In Priapeis, epigr. 52, vs. 18: «Ad ocymumve, cucumeresve hu-

Exurat sata ne resoluti pulveris æstus,
 Parvulus aut pulex irrepens dente lacessat,
 Neu formica rapax populari semina possit.
 Nec solum teneras audent erodere frondes
 Implicitus conchæ limax, hirsutaque campe :
 Sed quum jam valido turgescit lurida caule
 Brassica, quumque tument pallentia robora betæ,
 Mercibus atque olitor gaudet securus adultis,
 Et jam maturis quærit supponere falcem,

322

325

mi fusos ». Anthol. Lat. II, 524. *Ocinum* pabulum et *ocimum* hortense distinguit Varro, I, 31, 4. *Ocinus* ut *ταχινός*. Sed Græci etiam *ὄκιμος*. *Ocimum* esse pabuli genus, *ocinum* plantam odoratam, vult Bodæus ad Theophr. VII, 3, p. 75 (laudante etiam Burmanno ad Samon. 441). Sed certe contra Varronem est Bodæi pariter, ac Pii, quam retulimus, sententia. Herba odorata, *ὄκιμος* Græcis, vulgo *Basilicum*. Certe Dioscorides, II, 171, *ὄκιμον* suum scribit. GRSN. in Indice. — *Cylindris* L. B. R. — *Gravibus densate cylindris*. *Cylindrus* instrumentum rusticorum ad premendum solum terræ, Virgil. Georg. I, 178: « Area cum primis ingenti æquanda cylindro ». Rotundum lapidem, vel columnæ quodcumque fragmentum interpretatur Pallad. VII, tit. I. Cæterum planius hoc de ocimis comprimendis exponit ipse Noster, XI, 3, 34.

320. *Estus* B. R. *æstu* D. — *Resoluti pulveris æstus*, nempe æstus, quo terra in pulverem solvitur. Conf. Virg. Georg. I, 180 seq. quem hoc loco respexit et imitatus est Columella.

321. *Lacesset* B. R. *inrepens* D.

322. *Formica rapax populari se-*

mina. E Virgilio, Æn. IV, 403: « Ac veluti ingentem formicæ faris acervum Quum populant ».

324. *Campæ* Dem. — *Hirsutaque campe*. Puto hanc esse, qui alias *Involvulus* dicitur, quod ipsa Græcorum origo in voce *campæ* non refugit, et Columella de eadem infra (v. 366) sic: « Volvitur ad terram distorto corpore campe ». Nimirum ex vineis, vel aliis fructibus incidit in flores, vel ad illos, ubi decidit, repit. FRUTER. Verisim. II, 19. — Noster, lib. XI, 3, 63: « ubi apricis regionibus post pluvias noxia incesserunt animalia, quæ a nobis adpellantur erucæ, Græce autem *κάμραι* nominantur ».

325. *Sed quoniam* J. B. R. *turescit* D. *pinguescit* P. Sa. *lurida causæ* J. B. R.

326. *Pallentes verberere betæ* vir doct. — *Pallentia robora betæ*. Vid. ad v. 254, *Pallentia tubera*, vel *pallentes ubere betæ* emendabat N. Heinsius, referente Burmanno ad Priapeia, ep. 52, Anthol. Lat. tom. II, p. 523.

328. *Maturis quærit supponere falcem*. Virg. Georg. I, 248: « Neque ante Falcem maturis quisquam supponat aristas ».

ferus duros jaculatur Jupiter imbres,
 line dilapidans hominumque boumque labores:
 etiam gravidis irrorat pestifer undis, 331
 ibus infestæ Baccho, glaucisque salictis,
 ntur volucres, serpitque eruca per hortos;
 super ingrediens exurit semina morsu,
 apitis viduata coma, spoliataque nudo 335
 e, trunca jacent tristi consumpta veneno.
 ie ruricolæ paterentur monstra, salutis
 iovas artes varia experientia rerum,

33 conj. Buchn. *ignes* D. loct. — *Duros jaculatur res*, duros dicit, quia ut aliud, quam imber utus. GÆSN.

indine dilapidans, diverque quaque percutiens, ibus. *Lapidosos grandinis* Claudian. Bell. Get. v. *saxa grandinis* de Mall. 09; *boumque labores* e En. II, 306: « Sternit nit sata læta, boumque — *Hominum* D. J. B. R. lerv.

rat D.

uibus Sa. D. *infeste* D. Et R.—*Glaucisque salictis*. g. II, 13: « glauca cade salicta ».

icræ vir doct. pro *eruca*, ct. *erugo* L. — *Nascuntur*, Adnot. post. c. 170, nec Gesnerus dissentit, 33 hoc loco *infestæ* *Bacatur*, commode legi possit, quo nomine dicuntur diversi a convolvulo, giginipennes, qui vitibus det ipse Columella, qui bor. c. 15: « Genus est

animalis, volucra adpellatur, id ferre prærodit teneros adhuc pampinos, et uvas, etc. » (Columellam eo nomine intelligere, qui nostra vernacula dicuntur *die Rebsticher*, curculiones Bacchici existimat Riemius V. C. qui nuper librum Columellæ de arb. Germanice conversum cum adnotat. edidit.) Sed *volucres* tamen idem animal adpellat Plinius, XVII, 28, s. 47: « Alii volucres adpellant animal prærodens pubescentes uvas ». Unde et vulgata lectio *volucres* non indigna est, quæ retineatur.

334. *Fœmina visu* J. B. R. et vir doct. inepta lectio, ex versu Virgiliano huc traducta, Georg. III, 215: « Carpit enim vires paullatim uritque videndo Fœmina ».

335. *Comis* P. *comas* Sa. — Hic versus plane ταντολογει. ED.

337. *Ruricolæ* R.

338. *Varia experientia rerum*. Experientiam inprimis laudare solent rustici, in artibus et remediis malorum reperiendis. Vide Virgil. Georg. IV, 315 seq. et Gratinus Cyneg. 457. Manilius, I, 61: « Per varios usus artem experientia fecit, Exemplo monstrante viam ».

Et labor ostendit miseris, ususque magister
 Tradidit agricolis, ventos sedare furentes,
 Et tempestatem Thuscis avertere sacris.
 Hinc mala Rubigo virides ne torreat herbas,
 Sanguine lactentis catuli placatur et extis.
 Hinc caput Arcadici nudum cute fertur aselli
 Tyrrhenus fixisse Tages in limite ruris.

340

345

339. *Ususque magister.* Virgil. Georg. I, 133: « Ut varias usus meditando extunderet artes Paullatim»; Æn. XII, 427: « Non hæc humanis opibus, non arte magistra ». Manil. I, 80: « Et labor ingenium miseris dedit, et sua quemque Advigilare sibi jussit Fortuna premendo ». Et sic Theocr. dicit Paupertatem omnes artes homines edocuisse. Ed.

341. *Tuscis* D. J. B. R. *advertere* Gryph.—*Tuscis avertere sacris*, i. e. magicis sacrificiis et haruspicina, quæ a Tuscis, omnium superstitionum auctoribus, profecta, et a Tyrrheno Tage inventa ferebantur, de quo v. 345.

342. *Hinc mala Rubigo.* Rubiginem Deam fecerunt Romani, qui et *Rubigum Deum* vocant, eique Robigalia celebrarunt VII Cal. Maii, vel circa finem Aprilis, ut a frumentis rubiginem averteret. Ovid. Fast. IV, 907 seqq. Varro de L. L. lib. V, pag. 47; Plinius, Hist. Nat. XVIII, 29, s. 69, n. 3; Festus in *Robigalia*; Arnobius, lib. II, p. 86.

343. *Lactantis* J. B. R. — *Sanguine lactentis catuli.* Canis immolabatur in Robigalibus. Caussam ejus ritus bene deducit Harduinus e Plinii loco cit. dicentis: « Quia per id quadriduum », a VII ad IV Cal. Maii, « Canis occidit, sidus et per se vehemens, et cui præoccidere

caniculam necesse sit ». Nempis ob commune nomen cum canicula sidere, cujus occasus in id tempus incidebat, canis lactens mactabatur. Quod confirmat Ovid. Fast. IV, 941: « Pro cane sidereo canis hic imponitur aræ, Et, quare pereat, nil nisi nomen habet ». Ob eundem respectum *rutile canis* electa. Festus: « Rutile canes, id est, non procul a rubro colore, immolantur, ut ait Ateius Capito, canario sacrificio pro frugibus, deprecandos sævitæ causa sideris canicula ». Nec sine causa lactens catulos. Plinius, XXIX, 4, s. 14: « Catulos lactentes adeo puros existimabant ad cibum, ut etiam placandis naminibus, hostiarum vice, uterentur his ».

344. *Archadici* L. — *Arcadici-Aselli.* Parum abludit, quod Palladius, lib. I, tit. 35, 16: « equus celvariam, sed non virginis, vel etiam asinæ, intra hortum ponendam suadet ».

345. *Tyrrhenus* J. B. R. *Tyrchenus* L. pro *ruris, rursus* Sa. — *Tages.* In Hetruria aliquando, rusticus quum agrum suum araret, ex sulco surrexit puer, Tages nomine, qui ejus regionis incolis ad se congregatis haruspicinæ disciplinam tradidit, quæ postea a Tuscis ad Romanos pervenit. Cicero

re Jovis magni prohiberet fulmina Tarchon,
 e suas sedes præcinxit vitibus albis.
 Amythaonius, docuit quem plurima Chiron,
 urnas crucibus volucres suspendit, et altis
 ninibus vetuit feralia carmina flere.
 ne dira novas segetes animalia carpant,

350

II, 23. SCHOETG. Add.
 , 637.
ulgura Sa. et sic D. L. J.
cho Sa. *Tarcon* B. R. *Tar-*
moria illius ex Strabone
 repetit *la Cerda* in notis
 Æn. VIII, 506. Scriptu-
 ram *Tarcon* non esse con-
 am, quum Drakenborch.
 VIII, 474 observat, tum
 tio docet, Τάρκων.
æcinxit Sa. *præcinxit* Dem.
æcinxit omnes editi, *sepe*
 Gesn. — *Sepe præcinxit.*
 ere ausus sum invitis li-
 bus, sed non invito ipso,
 viveret, Columella. *Sepe*
albis per adpositionem
 , vel ἐπιτίθησαν : *præcinxit*
 ii, qui hunc locum παρα-
 35, 1 : « Omne horti spa-
 vite præcingitur ». Pli-
 t. Nat. XXIII, 1, s. 16 :
 nigra s. bryonia aiunt, si
 m ea præcinxerit, fugere
 , tutasque fieri villaticas
 de vitis albæ nominibus et
 eodem loco præcipit.
Præcinxit etiam antiquis
 firmatur, ut in var. lect.
 s. Sed *sepe* ut contra omnes
 ipiam, et cum *vitibus albis*
 sitionem dictum putem,
 ussam video. *Sepe* inter-
 diu, semper, assidue poni,
 aliquoties in Avieno. *Vitis*

alba Græcis ἀμπελος λευκή, a Ger-
 manis *Sichwurz* aiunt adpellari.

348. *Amynthanus* P. D. *Amintha-*
nus Sa. *Amytaonius* B. R. *Amythonius*
 L. quem D. Sa. L. J. B. R. quæ al.
 — *Hinc Amythaonius*.... *Chiron.*
 Hæc sunt duorum virorum dispa-
 rata nomina, neque lectio, plurium
 licet librorum, *docuit quæ plurima,*
 admittenda est. Ambo conjungun-
 tur a Virgilio, Georg. III, 550 :
 « Philyrides Chiron, Amythaonius-
 que Melampus ». Nempe Melampus
 Amythaonis filius, a Chirone mul-
 ta doctus, atque auguriis et καθαρ-
 μοῖς maxime illustris apud poetas,
 aves nocturnas et inauspicatas cruci
 suffixit, ut ne amplius ferali car-
 mine tristia facerent omina.

349. *Nocturnas crucibus volucres.*
 Apuleius, Met. III, p. 58 : « Quid ?
 quod istas nocturnas aves, quum
 penetraverint larem quempiam,
 sollicitè prehensas foribus videmus
 adfigi, ut quod infaustus volatibus
 familiæ minantur exitium, suis
 luan cruciatibus ». Palladius, I, 35,
 1 : « Noctua pennis patentibus ex-
 tensa suffigitur ». — *Suspendit* D.

350. *Feralia carmina flere.* Virgil.
 Æn. IV, 462 : « Solaque culminibus
 ferali carmine bubo sæpe queri, et
 longas in fletum ducere voces. —
Metuit, sphalma Gy. et Com.

351. *Ni dira Gryph. diras* D.
carpent H. A. Gr. G.

Profuit interdum medicantem semina pingui
 Palladia sine fruge salis conspergere amurca,
 Innatave laris nigra satiare favilla.
 Profuit et plantis latices infundere amaros
 Marrubii, multoque sedi contingere succo.
 At si nulla valet medicina repellere pestem,
 Dardaniæ veniant artes, nudataque plantas

355

352. Pro semina, sanguinem Dem. sed *m* punctis notatum, ut vitiosum.

353. Conspergere D. — *Palladia conspergere amurca*. Sequitur Virgilium, qui idem præcipit Georg. I, 193 seq. *Amurca* sedimentum olei est, quæ *Palladia* a Pallade oleæ inventrice. *Amurca sine fruge salis*, insulsa, quam *recentem* in pari præceptione vocat Palladius, I, 35, 2 : « Contra culices et limaces, vel amurcam recentem, vel ex cameris fuliginem spargimus ». (Quo in loco *contra pulices*, pro *culices*, legendum videtur, ex Nostri vs. 321 et 324.) Plinius, Hist. Nat. lib. XVIII, 18, s. 45, *puram amurcam* vocat : « Si dulcedo (soli, vermes generans) noceat, et vermes radicibus inhæreant, remedium est, amurca pura ac sine sale spargere, deinde sarrire.

354. *Innatam vel P. innata* ve divis. J. B. R. *Et nata in cameris* vir doct. pro *laris aris P. aeris* J. B. R. — *Innatave laris*. Quid si *lari* legamus, et intelligamus focum, cui innascitur sive adhærescit favilla. Pallad. l. c. commentarii vicem præstat, quum nominat *ex cameris fuliginem*. Clarius ipse Noster, XI, 3, 60 : « pulvis, qui supra cameram invenitur, vel etiam fuligo, quæ supra focos tectis inhæret ». Græcæ. — Pius, qui ex antiquioribus

editionibus legit *Innatave aris*, æruginem dictam putat pro fuligine.

356. *Marrubii*. *Marrubium* Græci prasion vocant, interpretantur *Andorn* Germani. De eo Plin. Hist. Nat. XX, 22, s. 89. — *Multoque feri* J. B. R. *seri* Sa. D. L. *contingere R. succo* D. — *Multoque sedi contingere succo*. Ipse Colum. XI, 3, 61 : « Veteres quidam auctores, ut Democritus, præcipiunt, semina omnia succo herbæ, quæ sedum adpellatur, medicare, eodemque remedio adversus bestiolas uti : quod verum esse nos experientia docuit ». Plinius docet, XVIII, 17, s. 45 : « eam herbam in tegulis tubulisque nasci ; Latine etiam *digitellum* dici, Græcis *aizoon*, semper virens. Palladius eadem præcipiens, I, 35, 3, Latina dictione id nomen extulit : « Contra erucæ semina quæ spargenda sunt, sempervivæ succo madefiant, vel erucarum sanguine ».

358. *Veniunt* J. B. R. J. J. H. A. Arg. G. Riv. — *Dardaniæ veniant artes*, i. e. magicæ, a Dardano, insigni, ut tradunt, mago, cujus commentariis diligenter perlectis, longe doctissimus evasisse Democritus memoratur. Consule Plin. XXX, 1, s. 2. Apuleius : « Vel ipse Dardanus, vel quicumque alius post Zoroastrem ». Sch.

ina, quæ justis tum demum operata juventæ
 ibus, obscæno manat pudibunda cruore,
 resoluta sinus, resoluto mæsta capillo,
 circum areolas, et sepem ducitur horti.
 e quum lustravit gradiens, mirabile visu!
 1 aliter, quam decussa pluit arbore nimbus

360

Juventa B. R. *juvençæ* Dem. Gr. G. *juvençæ* Sa. — *Ferua justis operata*. Justa, dita voce alia, sunt menses es apud Latinos. Plinius us, IV, 50, de amygdalis: « movent, feminarum justa ant ». BARTH. I, 2, et IV, *rari* inter alias significatio- alicui rei operam dare, debito modo peragere, et tur cum tertio casu, ut *ope- lûs*. Virg. Æn. III, 136: « iibi arvisque novis operata ». SCH. — Quando addit *um operata*, prima menstrua t, quibus incipit juventæ satisfacere, et *juventæ* adsi-, quæcumque ad vim et fa- 1 generandi pertinent, ut imus ad Calpurn. IX, 9. inius, Hist. Nat. XVII, 28, re videtur, ubi de eodem loquens, *mulierem incitati* dpellat, i. e. cui tum pri- ensis cœpit incitari; neque accedere possum, qui ad eb. VI, 217, hic emendat *initiant menses*. Similiter rrigere locum cupit, Colu- I, 3, 64, quem, quia se- loci nostri versus exponit, a adpono: « Democritus t, has ipsas bestiolas eneca- ilier quæ in menstruis (*in* *menstruis* vult Barthius) est, rinibus et nudo pede unam- 711.

quamque aream ter circumeat; post hoc enim decidere omnes vermiculos, et ita emori». Alios auctorum locos, quibus hoc remedium satis ridiculum describitur, citavit Geenerus, ut Plinius, Hist. Nat. XXVIII, 7, s. 23; Pallad. I, 35, 3; Elian. H. An. VI, 36, et Apulei. in Geop. XII, 8.

360. *Obsceno* D. J. B. R. *mandat* D. — *Pudibunda*, hic significat quæ omnino virum ignorat. Sic et *pu- dica* a Plauto usurpatur: « Tam a me pudica est quam si soror siet ». Terentius dixit *integram a viro*; cui respondet contrarium *imminuta virgo*, et apud Plautum *imminuere pudorem*. Ed.

362. *Hortis* D.

364. *Quem P. quom* J. B. R. — *Quam decussa pluit arbore nimbus*. *Concussa* ponit Virgilius, e quo totum hoc expressit Mōderatus, Georg. IV, 81: « Non densior aere grando, Nec de concussa tantum pluit ilice glandis ». Suspicio ad hunc modum Columellam scripsisse *de excussa vel de quassa pluit arbore*. Nam *decussa arbor* pro ea, cujus poma decussa sunt, nescio an satis bene dicatur. *Pluere* dicuntur, quæ copiose sparsa a superiore loco cadunt. Stat. Silv. I, 6, 10: « Jam bellaria adorea pluebant ». Et eadem de re *nimbos* usurpat Martial. VIII, 78, 9: « Nunc veniunt subiti, lasciva numismata, nimbis ».

Vel teretis mali, vel tectæ cortice glandis,
 Volvitur ad terram distorto corpore campe.
 Sic quondam magicis sopitum cantibus ang
 Vellere Phryxæo delapsum vidit Iolcos.

Sed jam prototomos tempus decidere cau
 Et Tartesiacos, Paphiosque revellere thyrsu
 Atque apio fasces, et secto cingere porro.
 Jamque eruca salax fecundo provenit horto

366. *In terram Sa. D. P. campæ*
 D. — *Distorto corpore campe.* In
 etymo ludit, κάμπη enim ἀπὸ τοῦ
 κάμπτην dicta. GRÆK. De campe egimus
 ad v. 324.

368. *Phryxæo R. Phryxæo Riv.* —
Vellere Phryxæo delapsum, delapsum
 arbore luci Colchici, in qua sus-
 pensum vellus aureum draco spiris
 complexus custodiebat. Ita enim sopi-
 tum anguem describit Val. Flacus,
 VIII, 89, ut ingens ejus cervix,
 somno victa et languida, ab arbore,
 in qua vigilans erecto capite sedebat,
 jam demissa versus humum
 longius, atque extra vellus porri-
 geretur: « Jamque altæ cecidere
 jubæ, nutatque coactum Jam caput,
 atque ingens extra sua vellera cervix ».
 Sic etiam draconem a Medea
 sopitum, et ex arbore defluentem
 sistit antiquum monumentum, quod
 exponit L. Begerus, Spicil. antiq.
 p. 120. — *Iolcos* omnes excepto
 Com. Jason vir doct. — *Vidit Iolcos.*
 Est urbs Thessaliæ et patria Jasonis,
 ad quam Phryxæum vellus, raptum
 e Colchis, rediens portavit. Ovid.
 Met. VII, 158: « auro Heros Æ-
 sonius potitur, spolioque superbus,
 Victor Iolciacos tetigit cum conjuge
 portus ».

369. *Protocomos* D. J. B. R. Riv.
prothocomos D. cautes Arg.—*Sed jam*

prototomos... caules. P
culos dicit Martial. XI
 caules brassicæ, qui p
 teneri succiduntur. Si
 totomos dicit idem,
 Marcellus de Medic.

riandrum, prototom
 370. *Tarthesiacos* J
 G. *Tarthesiachos* Stej
 Sa. tursos J. B. R. thir
 G. — *Et Tartesiaco:*
 Vid. supra v. 185 et
 pro caulibus, ut v.

371. *Secto cingere*
porrum, ut auctor M
 vocat, quod alias *sec*
 item *tonsile* dicitur,
 X, 48, 10, distingu
 pitato, de quo supra
 Moret. 74; unde ut
 nominat Martial. II
Fasces cingere porro
 porri et apii colliga
 implere; nisi *fasces*
 lactuca Paphia et
 telligendi, quos for
 porro, vel apio, vel
 bis cingere vel inclu

372. *Jamque eruca*
 diximus ad vs. 109.
nosæ dicuntur in Pri
 et *salaces*, quemad
 eas dicit Ovid. Reme
 Martiali cum menth

lubrica jam lapathos, jam rhamni sponte virescunt,
 scylla, hirsuta sepes nunc horrida rusco
 dedit, et asparagi corruda simillima filo,
 midaque andrachne sitientes protegit antes,
 gravis atriplici consurgit longa faselus,

375

48, 12: «Nec deest ructan-
 tha, nec herba salax»; ubi
 salax est *eruca*. Ed.

Laphatos Sa. — *Lubrica jam*
s. Lapathum alii dixerunt
 quem *secundum* adpellat
 Moreti vs. 73. Germanice
 , Gallice *patience*. *Lubrica*
 o dici videtur, quod ventrem
 ioratus, Serm. II, 4, 29:
 ra morabitur alvus, Mitulus
 pellent obstantia conchæ;
 thi brevis herba; sed albo
 ae Coo». Scilicet lapathus
 λαπάθων dicta videtur, quod
 kinanire. — *Thami* J. B. R.
 D. J. J. H. A. Arg. Gr. G.
 i Lips. — *Jam rhamni sponte*
ut. Thamni legit Pius, vetu-
 editionum exemplo indu-
 ed illud ægre explicat. Quin
 inauditam Latio vocem pu-
 rerus: qui propterea *rhamni*
 um putat, sentis genus se-
 aciendis adhiberi solitum,
 ræsertim inferius de aliis in
 aem virgultorum crescenti-
 t.

Scylla tyrsuto B. R. *scilla*
l. *Et stila tyrsuto* Dem. —
 J. Sæpæ B. sæpe D. R. — *Et*
 juæ nobilissima est e genere
 m. *Scillæ caput* Calpurn.
 —*Hirsuta rusco* plurima qui-
 emplaria scribunt, sed ma-
 vel neutro genere *ruscus* et
 usurpant alii. De *rusco* dixi-
 Calpurn. III, 4. *Hirsuta*

propter acuta folia. Unde Virgilio,
 Ecl. VII, 42, «horridus ruscus»,
 et Georg. II, 413, «aspera rusci
 Vimina».

375. *Corruba* B. R. *curruda* Sa. —
Asparagi corruda simillima filo. De
corruda silvestri genere asparagi
 diximus ad vs. 246. *Filo*, ob tenuia
 folia; ut in Mor. v. 90: «exiguo co-
 riandra tremantia filo»; et Mart.
 XI, 53, 6: «porris fila resecta
 suis».

376. *Andrachne* Dem. *andrachne*
 Sa. — *Humidaque andrachne. An-*
drachne Græcorum, Latinis *portu-*
laca (Germ. *Burtzelkraut*), de qua
 agit Plin. XIII, 22, s. 40: videtur
 sepiendis vel inumbrandis areolis
 vel sulcis hortorum adhibita; sic
 enim interpretor *antes sitientes*. —
Antas Sa. *anctus* L.

377. *Atriplici* R. *at riplici* Arg. —
Et gravis atriplici. Oulus atriplicis
 Græcis vocari ἀτράφαξιν, monet
 Noster, XI, 42. Alii ἀνδράφαξιν
 scribunt. Græci etiam χρυσολάχων
 adpellant. Germanice interpretantur
Melden. Silvestre et sativum est Plin-
 io, XX, 20, s. 83. Cognatum atri-
 plici olus alterum dicunt *at riplicem*
viridem, *Spinachiam*, *Spinat*. — *Fa-*
selus J. J. H. A. Arg. Gr. G. *fasellus*
 Gesn. *phaselus* L. D. *phaselos* Sa. —
Fasellus, quod aliis semper *faselus*,
 vel *phaselus*, gr. φάσηλος, scribitur,
 genus fabarum putatur esse, quod
 Germ. *Türkische oder Saubohnen*
 vocare solemus (Gall. *haricots*). Vi-

Tum modo dependens trichilis, modo more chelydri
 Sole sub æstivo gelidas per graminis umbras
 Intortus cucumis, prægnansque cucurbita serpit.
 Una neque est illis facies: nam si tibi cordi
 Longior est, gracili capitis quæ vertice pendet,
 E tenui collo semen lege: sive globosi

lem dicit faselum Maro, Georg. I, vs. 227, propter frequentiam.

378. Tu Jens. dependes Dem. — *Dependens trichilis*. Sic edidit Gesnerus, quia hoc propius a *trichili* editorum, et a *triplicis* Medicei codicis abest, quam, quod alii voluerunt, *trichila*. Ego vero vulgatum *trichili* spernere nolim, quia et *trichile* usitatum fuisse puto. Gloss. Isidor. « trichilia, ubi pendent vatiæ ». Est autem *trichila* porticus vel pergula viridis, e vitium vel aliarum arborum brachiis, pedamento et jugo arundinum subnixis, contexta et concamerata. De qua dudum diximus ad Copæ vs. 8: « Est trichila umbriferis frigida arundinibus ». Solebant inprimis his trichilis conficiendis cucumeres et cucurbitæ adhiberi, quod reptantibus flagellis velociter in sublime scandunt, et latiora folia ad faciendam umbram habent; quod genus cucurbitæ « camerarium, levi umbra cameras et pergulas operiens » vocat Plinius, XIX, 5, s. 24, cui opponit « plebeium, quod humi repit ». Alio loco, XIX, 4, s. 22, scribit: « Quædam jacent crescuntque, ut cucurbita et cucumis: eadem pendent, quamquam graviora multo etiam iis, quæ in arboribus gignuntur ». Hos duo modos crescendi cucurbitarum describit Columella. — Burmann. tamen hunc versum non intelligit de *trichila*, sed legendum

putat *trichili*. Ita enim vocatur rulus in apophysibus columnarum. Itaque longum et teretem cucumerem dixerit similem torulo columnarum, et colubro serpenti *Trichilam* autem vocem esse Græcam, si nihil aliud, certe *ch* adscriptum demonstrat; dictum a densitate foliorum, quasi trichina, mutata in *l*, ut *nympha*, *lymph*. Apud Varronem *trichinus*, *spiss* Ed. — *Cylindri* Jens. et Gryph. marg. et vir doct. — *Modo mu chelydri*. Ille nimirum est *anguis cucumis* vel *erraticus* Plin. XX, s. 4. ΓΕΣΝ. — Quem etiam nominant Varro, de Re Rust. I, 2, 2 et Colum. II, 9, 10.

379. *Per graminis umbras Intortus*. Ductum e Virgilio, Georg. I 121: « tortusque per herbas Cres ret in ventrem cucumis ».

380. *In tortos* Dem. — *Prægnansque cucurbita*, quia in se multa habet grana, quæ sunt instar embrum vel ovorum. SCH. — *Hæminosa* dicitur cucurbita in *Prepeis*.

382. *Gracili capitis quæ vertice pendet*. Supra v. 234: « Et tenero cucurbitæ gracilique cucurbita collo ».

383. *Et tenui* J. B. R. — *E te collo semen lege*. Plin. XIX, 5, s. « Semina, quæ proxima collo ferunt, proceras pariunt: item imis, sed non comparandas succulentis: quæ in medio, rotundum

Corporis, atque utero nimium quæ vasta tumescit,
 Ventre leges medio; sobolem dabit illa capacem 385
 Naryciæ picis, aut Actæi mellis Hymetti,
 Aut habilem lymphis hamulam, Bacchove lagenam:
 Tum pueros eadem fluviis innare docebit.
 Lividus at cucumis grvida qui nascitur alvo,
 Hirtus et, ut coluber nodoso gramine tectus, 390
 Ventre cubat flexo, semper collectus in orbem,
 Noxius exacuit morbos æstatis iniquæ.
 Fetidus hic succo, pingui quoque semine fartus.

[*uæ* in lateribus, crassas breviores-
 [ue]. Eadem habet Pall. Mart. IX,
 G. Add. Col. XI, 3, 49 seq. GRSÆ.

384. *Utero nimium quæ vasta tu-
 mescit.* Propert. IV, 2, 43: « tumi-
 loque cucurbita ventre »; et conf.
 Moret. v. 77.

385. *Sobolem dabit illa capacem,*
 creabit cucurbitam tam amplo et
 duro cortice, ut capere et servare
 in usus diuturnos picis liquidæ
 aut mellis copiam possit. Noster,
 lib. XI, 3, 49: « Sunt ad usum va-
 sorum satis idoneæ, sicut Alexan-
 drinæ cucurbitæ, quum exaruerint ».

386. *Naryciæ D.* — *Naryciæ picis.*
Narycium Locrorum oppidum Plin.
 IV, 7, ubi pix optima e piceis arbori-
 bus colligebatur, unde Maro,
 Georg. II, 438, « Naryciæ picis
 lucos » laudat. Adde Plinium, XIV,
 20. SCH. — *Hactei D. Hymeti* idem.

387. *Hamulam.* Vas minus aquis
 hauriendis aptum, cujus primiti-
 vum *hama* est apud Juvenal. XIV,
 305: « Dispositis prædives hamis ».
 Varium cucurbitarum usum recen-
 set Plin. XIX, 5, s. 24: « Nuper in
 balnearum usum venere urceorum
 vice, jampridem vero etiam cado-
 rum . . . . condendis hortensiorum

seminibus, rusticæ supellectili ».—
Lagœnam Gesn. cum Gr. St. Com.
 et al. *lagœnam* A. *lagenam* Arg.
Bacco vel lagenam B. R. *Bacchoque*
lagœnam D.

388. *Pueros fluviis innare docebit,*
 nempe si cucurbita supponatur
 ventri natantis. Hunc in usum alias
 adhibitos cortices vel suberes, ex
 Horatio cognoscimus, Serm. I, 4,
 121, « nabis sine cortice ». Et rates
 scirpeas suppositas meminit Plaut.
 Aulul. IV, 1, 9: « Quasi pueri, qui
 nare discunt, scirpea induitur rat-
 tis, Qui laborent minus, facilius ut
 nent, et moveant manus ».

389. *Ac cucumis ante* Vict. —
Lividus at cucumis. Nunc de eo agit,
 quem v. 379 more chelydri serpere
 dixerat. GRSÆ.

391. *Venere* H. A.

392. *Morbus* Dem.—*Noxius exa-
 cuuit morbos.* Stomacho graves esse
 cucumeres observat Plin. XIX, 5,
 s. 23: « Vivunt hausti in stomacho
 in posterum diem, nec perfici
 queunt in cibis, non insalubres tam-
 en plurimum ».

393. *Fetidus hic succo* Dem. *Fætibus*
 Sa. Arg. et vir doct. *succoque et*
pingui semine P. Sa.

At qui sub trichila manantem repit ad undam,
 Labentemque sequens nimio tenuatur amore,
 Candidus, effetæ tremebundior ubere porcæ,
 Mollior infuso calathis modo lacte gelato,
 Dulcis erit, riguoque madescit luteus arvo,
 Et feret auxilium quondam mortalibus ægris.

39.

Quum canis Erigones flagrans Hyperionis æstu 400
 Arboreos aperit fetus, cumulataque moris
 Candida sanguineo manat fiscella cruore,

394. *Tricleam* a. P. Sa. — *At qui sub trichila*. De *trichila* vid. quæ notantur ad Incerti Copam, v. 8, et supra v. 378. Ed. — *Manantem repit ad undam*. Jam sermo est de pendente trichila cucumere. Hunc dicit, si aqua vicina contingat, eam mire amare et sequi, eaque re tenuari, candidum, mollem dulcemque fieri. Ut ea melius intelligantur, audiendus est Plinius loc. cit. « Natura oleum odere mire: nec minus aquas diligunt. Desecti quoque ad eas modice distantes adrepunt: aut si quid obstet, versi panduntur, curvanturque: id vel una nocte deprehenditur, si vas cum aqua subjiciatur a quatuor digitorum intervallo, descendentibus ante posterum diem; at si oleum eodem modo sit, in hamos curvatis ». Idem paullo post, s. 24: « cucurbitas ait salubriores esse, quæ pendendo crevere ».

395. *Nimum* P. Sa.

396. *Tremebundior ubere*. Sic « tremebunda coagula lactis » Calpurn. V, 65. — *Effetæ* Gesn. cum al. *effetæ* Dem.

397. *Mollior... modo lacte gelato*. Martial. VIII, 64, 8: « Vincas mollitie tremente plumas, Aut massam modo lactis adligati ».

398. *Madescit luteus*, madidus, mollis et succulentus fit sub maturitatem, quam luteus vel flavescens color indicat.

399. *Fert* H. A. Gr. G.

400. *Origones* B. R. — *Quum canis Erigones*. Erigone, Icarii a rusticis Atheniensibus occisi, filia, et canis ejus, Mæra nomine, quæ ei patris occisi corpus ostendit, ex petito Bacchi inter sidera relatæ. *Erigone* Virgo cælestis dicitur (Virg. Georg. I, 33), *canis* Sirius.

401. *Fetus* Dem. *fœtus* vulgatæ. — *Arboreos aperit fetus*, aperit tempus legendorum ex arboribus fetuum, primam maturitatem pomis adfert: ut « aperit annum Taurus » apud Virg. Georg. I, 217. Sic dies caniculares et æstivum tempus a prima ficu describit Horat. Epist. I, 7, 5. Similis huic formula apud Calpurn. V, 96: « aperit quum vinea sepes ».

402. *Sanguineo manat fiscella cruore*. Ne pleonastice hoc dictum putes « sanguineo cruore », cruorem vel sanguinem notes de quovis succo herbarum, baccarum et pomorum usurpari. Vid. not. nostr. ad Calp. IX, 50. Sed moris cruor veluti proprius, quorum succus sanguini colore simillimus, et in

nc præcox bifera descendit ab arbore ficus, meniisque, et cereolis, prunisq̄e Damasci pantur calathi, et pomis, quæ barbara Persis serat, ut fama est, patriis armata venenis. 405

sanguine humano tinctus; hinc ad augendam significationem additur *sanguineus*. Alias iter *mora cruenta*, ut in *Col.* 21, et in *Petronianis* « *sannale mora rubentia succo* ». tius « *æstivo die mora ruait IV, 2, 13.*

Tunc præcox bifera. Quocumque inter arbores biferas, notans fructum his ferunt, irum fici sunt præcoces, quæ iebus canicularibus carpunarum mentionem facit *Suetonius* in *Aug.* cap. 76: « *ficos vibiferas maxime adpetebat* ». *æcoces* cum biferis memorat *Suetonius*, XVI, 26 extr. et 27 princ. et præcoces habet, quas prodromos vocant. In *Lagene* maxime sunt. Sunt ræ in eisdem. In *Cea* insula ci *triferæ* sunt ». Biferas *Suetonius* torrentius pro certo genere omni accipit, sicut et *Macrob.* II, 16, eas aliis generibus n adnumerat.

Armenisque. Videtur intelpomum, quod *lib. V, 10, 9,* um *Armeniacum* » vocat, at t hic, cum *Persico* conjungit. > *pruna* ea, quæ alias *præcorulgo* *Abricots*, adpellantur. t *cereolis* puto indicari pruni *Cerea pruna* effert *Maro*, *Ecl.* i; *cerina* *Plinius*, XV, s. 12; *imitantia ceras* *Ovid.* *Metam.* vs. 818; quamquam *Noster* vs. 417 inter *ficus* refert, servant *flavæ* cognomina ce-

ræ ». — *Prunisq̄e Damasci.* Adduntur *pruna* *Damascena*, quia et præcedentia erant e genere *prunorum*. Inter peculiare *Syriæ* arbores *Plinius*, XIII, s. 10, refert « *pruna in Damasco monte nata* », quæ et *Damascena* adpellata XV, s. 12. Eadem sunt « *pruna Syriaca* » apud *Petron.* cap. 31.

405. *Et pomis, quæ barbara Persis Miserat. Perseam* arborem *Theophrastus*, recentiores etiam *Persicam* nominarunt, putaruntque in *Perside* fuisse venenatam, atque hanc naturam mutato solo deposuisse. Sed postquam *Persica* in *Græciam* et reliquam *Europam* illata est, arbor hæc et poma postea solennius *Medica*, item *Citrea* dicta, vetus nomen amisere, fama illa de veneno ejus naturali apud nonnullos in *Persea* *Theophrasti* hæsit; quamquam et hoc deinceps falsum prodiit, et *Perseam* a *Persica* perpetuam distingui cognitum est. Quæ tamen persuasio de veneno *Perseæ*, a *Persica* diversæ, tantum valuit, ut contra malum *Medicum*, olii *Persicum*, non modo admodum salubre, sed ipsis etiam venenis resistere crederent. Testis est *Virgil.* *Georg.* II, 126 seqq. *Plinius* de *Persicis* agens *Columellam* reprehendere videtur, XV, 13, s. 13: « *Falsum est venenata cum cruciatu in Persis gigni, et pœnarum causa a regibus in Ægyptum translata, terra mitigata. Id enim de Persea diligentiores tradunt, quæ in totum alia est, myxis rubentibus similis,*

At nunc expositi parvo discrimine leti
 Ambrosios præbent succos, oblita nocendi.
 Quin etiam ejusdem gentis de nomine dicta,
 Exiguo properant mitescere præcoqua malo :
 Tempestiva madent, quæ maxima Gallia donat ;

nec extra Orientem nasci voluit ». Copiose de Persicis disputantem videas Salmas. Homon. hyl. iatr. cap. 68, et Spanhem. de usu et pr. num. diss. VI, p. 328.

407. *Ac J. B. R. exposito patriæ Sa. læti* Sa. Dem. J. B. J. A. Arg. Gr. G. *læta* Salmas. Plin. p. 426.— *Expositi parvo discrimine leti*. Salmasius sequentem in modum legit et distinguit : « At nunc exposito patriæ discrimine, læta Ambrosios præbent succos » ; additque : « exposito discrimine patriæ », exsuto ac deposito patriæ veneno : *exponere* pro deponere tralatitium. At *exponere* pro deponere positum me non legere memini ; nec *discrimen patriæ* de veneno intellectum, quod a patria habet, admodum placet. Mihi servanda lectio vulgata videtur, verbaque ejus plana sunt. *Discrimen leti* est periculum mortis e malo Persico metuendæ, et *letum expositum*, frequenti ejus verbi usu, est obvium, paratum, facile ; ut sententia Moderati hæc sit, Nunc non censeri præsens adeo mortis periculum a Persica metuendum esse, eam potius *ambrosios præbere succos*, i. e. admodum salubres, qui vigorem adferant corpori. Conf. Virg. Georg. IV, 415 et 418, et Æn. XII, 419.

410. *Persica malo vulgatæ : præcoqua* Sa. *præcoqua* legunt Salmās. et al. — *Properant mitescere Persica*. Sic quidem omnes editi. Sed mihi

non est dubium, quod Salmasius contendit, et Gesnerus probat, legendum esse *præcoqua* vel *præcoqu*. Nam quia præcedente versu auct jam poma proposuit de Persic gentis nomine dicta, non videtur hic denuo nomen gentis *Persica* i culcasse : *præcoqua* etiam flagita verba adjecta *properant mitescere*. Nam hoc ipso nomen illud accipium quod celeriter mitescunt. Tum ve codex S. Germani hoc ipsum præ se fert *præcoqua*. Et quod maximum est, Plinius ita corrigendum cog qui lib. XV, c. 12, duo genera Persicorum facit, *duracina* et *præcocia* ; et « *duracina*, inquit, præ autumnum maturescunt, æsta præcocia ». Mitescere ea dicit *Exiguo malo : exiguo* quidem, ut distinguat a majoribus Persicis, quæ mox memorat, et quæ serius maturescunt ; *malo* autem, ut a primis præcocibus sive Armeniis, de quibus v. 404. *Præcocia* enim, tamquam generali vocabulo, dicebatur omnes fetus arborei, qui æsta maturescunt, et ex Oriente veniunt. Hic *præcoqua* Columella, et Plinius, vocat Persica, quæ mala referuntur ; Palladius, No VII, 6, *præcoqua* Armenia, quæ pruna.

411. *Manent* pleræque vulgatæ *madent* Sa. Dem. J. B. et doct. *madent* L. — *Tempestiva madent, quæ maxima*. Lego cum quod mis codd. et primis edd. *made*

goribus pigro veniunt Asiatica fetu.

gravis Arcturi sub sidere parturit arbor
ria, Chalcidicis et caunis æmula Chiis,
rpureæque Chelidoniæ, pinguesque Mariscæ,

415

cco maturescente implentur, sunt, tempestive, quemadmodum *madescit* supra v. 398 usure maturitate cucumeris. Quæ a veniunt, et maxima esse Persica maturius mollesced quæ Asiatica, segnius, ingore ingruente. Eadem duo

Persicorum memorat Plinius duracinarum nomine comur, XV, c. 12: « Persicorum duracinis: nationum habent Gallica et Asiatica. Postnum maturescunt, æstate cicia ». Ex his verbis sic interduus est Columella, ut Persica tempestivius tantum mature aiatur, quam Asiatica, etsi post autumnum.

Gravis Arcturi subsidere. Arxoritur Non. Septembr.

Linia J. B. R. — *Parturit arvia*, nempe ficus. Jam enim de ficorum proventu dicere, in varia genera et nomina rant Plin. Hist. Nat. XV, 19, et Macrob. Sat. II, 16. : « Sunt et auctorum nomina iviæ, Pompeiæ », quibus adisit e Macrobio « Calpurnialba et nigra ». Dedere iis sua a, quibus eæ maxime pla-

Et Livius quidem Livia, quæ ta maritum ficubus venenatis isse ferebatur, inquit Dio, p. 589 (ut scribit Harduinus). Macrobius *Livianas* et *Pompeia-* memorat. — *Caunis* Dem. Arg. : vir doct. *Caunias* videtur o. — *Chalcidicis et caunis æmu-*

la Chiis. Liviam ficam cum aliis duabus, « quæ ex aliis transiere gentibus, Chalchide, Chio », ut ait Plinius, comparare videtur, quas et Macrobius memorat. Hoc sensu *caunis*, quod plurimæ editiones habent, accipiendum esset pro generali vocabulo ficuum, quæ, ut *Caricæ*, ita *Caunia*, *Caunæ*, vel *Caunæ*, a Cauno urbe Caricæ dictæ sunt; quasque Salmas. ad Solin. cap. 46, p. 658, in versu Statii: « Et quas percoquit Ebosea caunas », nominari contendit. Alii *cannis* legisse, et de arundine saccharifera intellexisse videntur, quod certe Pomponium sensisse ex ejus nota colligo. Alii, qui nominativum fici, quæ Chiis æquipararetur, requiri crederent, *Caunias* censuerunt legendum, ut Ursinus et Gesnerus, qua forma Columella plura plantarum nomina posuit, ut *bryonias* v. 250, *bunias* 422. Sed tamen inagis verisimile est, unam Liviam cum duabus peregrinis, quam peregrinam unam cum altera ab auctore comparatam esse. Et quamquam olim in Exercit. de Antiq. Balear. p. 34, a *caunis* hoc in loco agnoscendis alienior fuerim, nunc tamen æque commodum aliud vix reperio.

415. *Purpleæque Chelidonia.* Plinius, l. c. « Novissima sub hieme maturatur chelidonia ». Quidam interpretes Macrobii *harundineam* ab eo memoratam in *hirundineam* convertunt, putantque esse Columellæ chelidoniæ, sed falso. Nam Macrobius genera ficuum secu-

Et Callistruthis roseo quæ semine ridet,
 Albaque, quæ servat flavæ cognomina ceræ,
 Scissa Libyssa simul, picto quoque Lydia tergo.
 Quin et Tardipedi sacris jam rite solutis
 Nube nova seritur, cæli pendentibus undis,

dum seriem elementorum enume-
 raus, non potuit *hirundineam* pone-
 re, sequente *asinistra*, *atra*. *Arun-
 dina* vero ejus est, quam Plinius
 dicit: « arundinum folii macula va-
 riarum ». — *Pinguesque Mariscæ*. Et
 has nominat Plinius, nulla tamen
 earum proprietate adjecta. Hardui-
 nus autem monet sapore injucundo,
 stolidam magnitudine, pinguedine
 eximia esse. Idcirco *fatuas* adpella-
 ri *Mariscas* a Martiale, VII, 24:
 « Infanti melimela dato, fatuasque
 mariscas, Nam mihi, quæ novit
 pungere, Chia sapit ».

416. *Callistruthis* Dem. *Calistrutis*
 Jens. *Calistrutis* B. R. Junt. *Challi-
 strutis* L. J. J. H. Gr. *St. challi stru-
 tis* divis. A. G. — *Et Callistruthis*.
 Plinius: « Callistruthiæ parum sa-
 pore præstantiores, ficorum omnium
 frigidissimæ ». Julius Capitolinus in
 Albino, c. 2, memorat: « Quin-
 gentas ficus passarias, quas Græci
 callistruthias vocant, jejunum co-
 medisse ». — Hinc adparet cur isto
 nomine dicantur: *αρχυθός*; enim
 passer est. ED.

417. *Albaque, quæ servat flavæ
 cognomina ceræ*. Hæc videtur esse,
 quam Plinius *albiceratam* vocat, quia
 scilicet ex albo cerino colore est.

418. *Libyssa* vir doct. et hoc
 Gesnerus censet haud dubie rectius
 esse, quamvis *Libysca* habeant om-
 nes libri. — *Scissa Libyssa*. *Libyssa*
 a Nostro dicitur, quæ Plinio (et Ma-
 crobio) *Africana*, a solo natali:

scissa autem, quia habet candicor-
 tem rimam. Aliam *causam* ex Ne-
 stri lib. XII, 15 adducit Bodæus
 ad Theophr. IV, 6, p. 385, *se-
 nostra* e Plinio desumpta verior es
 Sch. — *Africanæ* etiam memin-
 Noster, V, 10, 11, et Varro, I
 c. 41. Martialis. VII, 52: « Et Liby-
 cæ fici pondere testa gravis ». —
Picto Lydia tergo, i. e. tergo v
 corio, pro quo poetæ sæpe *tergu*
 ponunt. Plinius *Lydias ficus* dic-
 esse « purpureas et similitudine
 Chiarum habere ». Eadem mem-
 rat Varro, et Noster, et Macrobi-
 ll. cc.

419. *Quin et Tardipedi*. Vulcan-
 quem claudum fingunt poetæ e cæ-
 su, quo præcipitatus a Jove iræ
 in Lemnum decidit: quam fabulæ
 refert Val. Flaccus, II, 82 seq.
 Describit auctor *Vulcanalia* sacri-
 quæ mense Augusto fiebant ad
 Cal. Septembr. Circa quæ, ut scri-
 bit Noster, XI, 3, 18: « tertia sa-
 tio *in hortis* est, eaque optima ri-
 dicis et rapæ, itemque napi et siseri
 nec minus oleris atræ ». Ita hic at-
 etor rapi atque napi sationem præ-
 cipit, tamquam ultimum in hort
 excolendo negotium.

420. *Nube nova conj.* Heinsius
 — *Cæli pendentibus undis*, qua-
 do nubes quidem obducuntur cæl-
 necdum tamen in imbres solvun-
 tur. Expressit e Virgilio, Georg.
 214: « Dum sicca tellure licet, du-
 nubila pendent ».

gylis, illustri mittit quam Nursia campo,
 que Amiterninis defertur bunias arvis.
 ad jam maturis nos flagitat anxius uvis
 s, excultosque jubet claudamus ut hortos.
 dimus, imperioque tuo paremus agrestes,
 netimus læti tua munera, dulcis Iacche,
 : lascivos Satyros, Panasque bifformes
 hia jactantes vetulo marcentia vino.

425

ingilis Dem. *congelis* L.—
 rapæ nomen Græcum,
 aliis Latinis non reperio
 m. Dioscorides libro II
 et Romanorum rapam
 pretatur. *Nursia* oppidum
 Sabinis, sicut et *Amiter-*
ad sequitur. Utriusque agri
 isque educandis celebres.
 , XIII, 20, de naxis: «Nos
 is ager felicibus educat
 Nursinas poteris parcius
 i». *Pilas* dicere videtur ra-
 quod hæc latius in orbem
 it in Nursiæ agro.

Myrtenimis Jens. *Amiturni-*
burnias L.— *Bunias*, Græ-
 ien, a Dioscoride usurpa-
 inorum naxis est. Plinius,
 . XX, 4, s. 11: «Napo-
 differentias et in medici-
 . servant: angulosis folio-
 ibus florentis, quod bunion
 purgationibus feminarum
 Alterum genus buniada ad-
 et raphano et rapo simile». *ad jam maturis*. Sed jam
 illud adest, quo, maturis
 , vindemia nostram ope-
 itat, et labor excolendi
 iendus. A tempore immi-
 ademix, quod est autumnii
 n declinantis, sumit occa-
 criptor finiendi operis sui

de cura hortorum. Meminisse enim
 debemus, initium operis sui et la-
 boris in horto exercendi sumpsisse
 eum ab æquinocio autumnali, et
 tempore vindemiæ. Vid. v. 43 seq.
 Igitur sub idem tempus claudit.
 Commode verba Calpurnii, V, 96,
 autumnum describentis: «aperit
 quum vinea sepes», cum his Nostris
 componas «excultosque jubet clau-
 damus ut hortos». Cæterum in *jubet*
ut claudamus syntaxin τοῦ *jubet* ob-
 serves, quam in bonis scriptoribus
 raram esse putant Grammatici.—
Non flagitat Arg. Pro *anxius*, *ami-*
xius L. *anuzius* D.

424. *Euchius* J. B. R. J. J. H. A.

Arg. *Euhius* Gr. G. *Euchios* L. D.

426. *Jam munera* Sa.

427. *Inter lascivos Satyros*, vin-
 demialia celebrantes, ubi lascivos
 Satyrorum et Panum choros imi-
 tantur.

428. *Brachia jactantes*, nempe
 saltando, cui adjuncta est brachio-
 rum jactatio. Ovid. Art. Am. III,
 350: «Quis dubitet, quin scire ve-
 lim saltare puellam; Ut moveat
 posito brachia jussa mero».—*Vetu-*
lo marcentia vino. Sic Ovid. ex
 Pont. I, 5, 45: «Nec juvat in lu-
 cem nimio marcescere vino». *Ve-*
tulum Falernum laudat Catullus,
 Carm. 27, 1.

Et te Mænaliū, te Bacchum, teque Lyæum,
 Lenæumque patrem canimus sub tecta vocantes, 43
 Ferveat ut lacus, et multo completa Falerno
 Exudent pingui spumantia dolia musto.

Hactenus arborum cultus, Silvine, docebam,
 Siderei vatis referens præcepta Maronis, 435
 Qui primus, veteres ausus recludere fontes,
 Ascræum cecinit Romana per oppida carmen.

429. *Menalium* D. *Nyctilium* vir doct. — Heins. conjiciebat *Mænadium*, vel *Nyctelium*. Ed. — *Te letum atque Lienum* L. *Lycum* D.

430. *Lenæumque* D. — Vetustus S. Germ. cod. pro *vocantes* habet *vacantes*; unde Heinsius legebat *vagantes*. Ed.

431. *Ferveat ut lacus*. Lacus dicitur vas vel receptaculum musti in torculari recens expressi: *fervet* ille, quum mustum copiose defluens fluctus et spumas agit. Calpurn. I, 3: « Et spumant rauco ferventia musta susurro ». Virg. Georg. II, 6: « spumat plenis vindemia labris ». — *Ac* vir doct. et musto Sa. D. et vir doct. — *Et multo completa Falerno*. Duo codd. MSS habent *et musto*, quod placeret, nisi idem *musto* recurreret versu seq. *musto Falerno* conjunxit Prudent. in Symm. I, 127, de Baccho loquens: « Gemmantis pateræ spumis mustoque Falerno Perfundens bijugum rostantia terga ferarum ». Idem repone Bentleius volebat pro *misto* in illo Horatii Serm. II, 4, 19: « Doctus eris vivam (gallinam) misto mersare Falerno ».

432. *Exundens* D. L. J. B. J. J. H. A. G. *Exundet* R. *Exudent* al. — *Exudent*. Sunt quidam libri, qui

Exudent habeant, sed *Exudentis* in dubio rectius, quia de affluentia et redundantia musti sermo est. Sic Lucanus, IX, 798: « Spumeus accenso non sic exundat aheno Undarum cumulus ». Pariter olim apud Calpurn. Ecl. IV, 104, *exudent* prætulit τῶ *exudent*, quod alia exemplaria offerunt. — Et probat Burmann. Ed. — *Pingui spumantia dolia musto*. Similiter Tibull. I, 1, 10: « pleno pinguia musta lacu ». *Jugi* pro *pingui* vult Heins. et sic in epigr. de mensium pictura: « Conterit October lascivius calcibus uvas, Et spumant pleno dulcicia musta lacu ». Ed.

433. *Agrorum* Sa. L. J. B. R. *hortorum* vir doct. — *Hactenus arborum cultus*. Debebat *hortorum*: sed hoc nulla exemplaria præferunt, nonnulla *agrorum*, quod non melius. Et videtur Columella, studio Virgilii imitandi, illud exordium libri ejus II Georg. retinere integrum voluisse, quo etiam utitur initio libri sui III.

436. *Ascræum* D. *Atreum* Jens. *Astreum* L. — *Ascræum cecinit*. Integros versus ipsius Maronis repetit Georg. II, 175. *Ascræum carmen* est agricolare, quale fuit Hesiodi ex Ascra, Bœotixæ vico, oriundi.

LLADII RUTILII TAURI AEMILIANI

DE INSITIONIBUS*

AD PASIPHILUM

VIRUM DOCTISSIMUM

(DE RE RUSTICA LIBER XIV.)

PASIPHILE, ornatus fidei, cui jure fatemur,
Si quid in arcano pectoris umbra tegit,
s septem parvos, opus agricolare, libellos,

Inulgata exemplaria librorum hii omnia titulum præponunt: *Insitione liber ad Pasiphilum, vi- doctissimum*, deinde sequens in inscribunt *de Insitionibus*. *is* hanc consuetudinem desenscripsitque *de Arte insitionis*. quidem Palladius in præfat. XIV præposita *opus de arte in-* s adpellat, sed hæc præfatio ad librum prosa scriptum, deperditum, qui omnia præ- de arte et variis modis endæ insitionis continebat, uit, non item ad carmen, ei successit, quodque inse- modis brevissime indicatis, m, quæ arbores, et quibus um virgultis, inseri queant,

recenset, atque hinc *de Insitionibus* inscribitur.

1. *Ornatus fidei*, per Græcismum dixit, pro *ornatus fidei*, h. e. qui hoc præcipuum animi tui ornamentum habes, quod fidei observantissimus es. Refragari tamen Gesnero nolo, qui *ornatum fidei* substantivedictum putat, ut *decus patriæ*. — *Cui jure fatemur*, i. e. *aperimus*, committimus, declaramus.

2. *Umbra tegit*, recessus quidam animi et secretior conscientia; quem- admodum contra *in aprico* posita dicuntur, quæ sunt aperta et clara. Compares hoc Persii, V, 28: « totumque hoc verba resignent, Quod latet arcana non enarrabile fibra ».

3. *Bis septem parvos, opus agrico-*

Quos manus hæc scripsit, parte silente pedum
 Nec strictos numeris, nec Apollinis amne fluer
 Sed pura tantum rusticitate rudes,
 Commendas, dignaris, amas, et rustica dicta
 Adfectu socii sollicitante colis.
 Nunc ideo modicum crescens fiducia carmen
 Obtulit, arbitrio lætificanda tuo.
 Est nostræ studium non condemnabile musæ,
 Urbanum fari rusticitatis opus :

lare, libellos. Dicit, se Pasiphilo ante XIV libros de re rustica mississe, benigne ab eo exceptos, prosa oratione scriptos, nunc se ejus favore et benevolentia excitatum amplius mittere carmen de in-sitione, quod libro XIV ejusdem argumenti quasi ἐπιμαρτυρον accedat. Hunc librum XIV prosa scriptum intercidis, aut neglectum postea, putamus, quum ejus loco carmen successisset. Qua ratione Palladius videtur Columellam imitari voluisse, qui quum suasu Silvini materiam de cultu hortensi carmine exposuisset, non minus eandem, rite continuandi operis causa, ex voluntate Claudii Augustalis, soluta oratione exsequutus est libro XI.

4. *Parte silente pedum.* Elegans (pro illius certe ætatis gustu) æquivocatio: Manus meæ hos libros scripserunt, parte pedum silente, id est, cessantibus vel absentibus pedibus, seu ligata oratione, quod ex sequentibus distichis adparet. SCH.

6. *Pura tantum rusticitate,* simplici et incompta, et rebus rusticis apta, oratione. Sic Calpurn. IV, 14: « Dum mea rusticitas, si non valet arte polita Carminis, etc. »

8. *Adfectu socii sollicitante.* Prout et adfectus et amor sodaiis (erga

me, socium tuum) sollicita movet.

10. *Arbitrio lætificanda* fiducia adsensu judicioque tior fortiorque erit, si bor las.

11. *Nostræ studium non nabile musæ.* Eadem fere infra mox recurrit vs. 27; segne officium nostræ r camenæ». ED.

12. *Urbanum rusticitatis* pellat, quod quidem res ac tinentes, sed easdem arte stria urbanorum hominum exercet: quale imprimis c tionis opus; unde arbores adpellant domesticas, satitas, ad fructum et usum Plinius, Hist. Nat. XVI, s. 32: « Sunt arbores quæd niores... Hæ mites, quæ aut aliqua dote, umbrarum ficio humanius juvant, non dicantur urbanæ ». Similitol. Burm. lib. III, ep. 41 in agro exstructa urbani cantur, quia humanius et officium præstant, comm et salutem: « Parvula s ornavit jugera Baiis, Urb lens fundere vita lacus »: c scilicet emendat Burmann

Sub thalami specie felices jungere silvas,
 Ut soboli mistus crescat utrimque decor:
 Connexumque nemus vestire adfinibus umbris, 15
 Et gemina partum nobilitare coma:
 Fœderibus blandis dulces confundere succos,
 Et fetum duplici fruge saporis ali:
 Quæ quibus hospitium præstent virgulta docebo,
 Quæ sit adoptivis arbor onusta comis. 20
 Ipse poli rector, quo lucida sidera currunt,
 Quo fixa est tellus, quo fluit unda maris,
 Quum posset mistos ramis inducere flores,
 Et varia gravidum pingere fronde nemus,
 Dignatus nostros hoc insignire labores, 25
 Naturam fieri sanxit ab arte novam.

13. *Sub thalami specie*, i. e. specie connubii. Quemadmodum duo parentes diversi generis unam sobolem procreant; ita duæ arborum species in se invicem insitæ unum eundemque fructum proferunt. Scæ. — Solennes poetis sunt in describendis insitionibus metaphoræ connubii, amoris, fœderis, adoptionis, pignorum, hospitii, laris, commercii, quibus omnibus etiam deinceps Noster utitur. Suaviter imprimis Plinius, lib. XVI princ. «Pomiferæ arbores... sive illæ ultro, sive ab homine didicere blandos saporis adoptione et connubio». — *Felices jungere silvas*. Horatius, Epod. II, 12: «Inutilesque falce ramos amputans Feliciores inserit». Et Virg. Georg. II, 82, de insitione: «nec longum tempus, et ingens Exit ad cælum ramis felicibus arbor». Sunt vero silvæ et rami *felices* arboris feracis.

15. *Adfinibus umbris*, quia in insitione quærendum est, quæ cuique

magis arbor conveniat. Lege Plin. XVII, 13. Docet tamen Columella, ex omnibus arboribus in omnes arbores fieri posse insitiones. Conn. Conf. Heynii adnot. ad Virgilii Georg. II, 69.

18. *Et lætum* edidit Gesn. cum Ald. St. Gr. Com. sed *factum* Rivin. rectius: quod ipsum etiam Gesnerus suspicatur, ut modo *partum*.

19. *Quæ quibus hospitium præstent*. Ita vs. 100 et 116 *larem* vocat. Ita vs. 33 «hospitem gemmam» adpellat, et Zeno de resurrect. sub *fini*. «hospitis germinis adoptiva pinguedine». ВУСНН.

20. *Adoptivis vel adoptatis arbor onusta comis*. Colum. Hort. v. 39: «aliena stirpe gravata Mitis adoptatis curvetur frugibus arbor». Iterum hoc utitur Noster vs. 144 et 160. *Onusta comis* non satis apte dictum videtur; melius Ovid. Rem. 196: «peregrinis arbor operta comis».

25. *Nostros hoc insignire labores*, hoc fructu vel honore insignes fa-

Non segne officium nostræ reor esse Camenæ,
 Aut operis parvi gratia fiet inops.
 Si velocis equæ pigro miscetur asello
 Ardor, ut in sterilem res cadat acta gradum,
 Fecundumque genus productus deleat hæres,
 Et sibi defectum copia prolis agat :
 Cur non arbor inops pinguescat ab hospite gemma,
 Et decus externi floris adepta micet?
 Incipiam, quidquid veteres scripsere coloni,
 Sacraque priscorum verba labore sequar.

* * * *

cere. Virgil. *Æn.* V, 705 : « Pallas Quem docuit multaue insignem reddidit arte ».

30. *Ut in sterilem res cadat acta gradum.* Impeditissimum sensum hujus versiculi fecit imperitia dicendi et difficilis vena poetæ nostri. *Res acta*, non est dubium, quin significet admissuram asini ad equam, sive id ipsum, quod ante dixit, quando *asello miscetur equa*. Sed per *gradum* quin intelligeret expeditum mulæ, ex hac mixtura procreatæ, molliorem gradum, sive moderatiorem passum, sibi cavere non potuit Bapt. Pius, Adnot. post. cap. 35, et, qui ex parte consentit, Gesnerus. Et tamen hoc admissio quomodo *sterilis* adpellari ille *gradus* possit, difficile explicatu est. Expeditissimum est, si, quod ipse Gesnerus demum observat, *gradum* intelligamus de nativitate, vel genitura, sive de eo, quem mox *heredem* et *prolem* dicit, et in quem quasi gradus et progressio fit generationis. Sic enim a jurisconsultis etiam *gradus* nativitatis et cognationis adpellari, notum est, et ipse auctor versu 98 denuo hoc sensu usurpa-

vit. Igitur verborum *in sterilem res cadat acta gradum* hic sensus est: Hac admissura equæ et asini evenit, ut proles inde nata sterilis sit, nec amplius generare possit. Universe Plinius, VIII, 44, a. 69, adfirmat, « quæ e duobus diversis generibus nata sint animalia, non gignere: idcirco mulas non parere ».

32. *Et sibi defectum copia prolis agat*, et ut prole, quamvis copiose proveniente, nihil agatur aliud, quam ut ipsum genus deficiat. *Agat*, ut modo *res acta*.

33. *Cur non arbor inops.* Perinde, ut hic cum mixto asini et equæ genere fit, olitor apud Calpurn. II, 36 seq. insitionem comparat cum arte pastoris, e nigro ariete et alba ove versicolorem agnum procreandi. — *Ab hospite gemma.* Propterea quod est species insitionis, quæ vocatur inoculatio. Cæterum *gemma* proprie vitium est, sicut *oculi* arborum: auctor Plinius. *Gemmæ*.

36. *Sacraque priscorum verba*, quia in honore sunt, et sancte observari solent, quæ ab antiquis et majoribus tradita sunt, et omnis

PRO multas species industria solers
 protulit, et doctam jussit inire manum.
 quæcumque virens alienis frondibus arbor
 mitur, his discit credita ferre modis.
 nova discreto figuntur germina libro,
 t aliud summo robore fissa capit,
 irides oculos externi gemma tumoris
 cipit, et lento stringitur uda sinu.

* * * *

veneranda est. — *Labore*
 studiose et cum labore,
 Buchnerus, qui et usum
 pro adverbio in Venan-
 ati hymno de Resurr.
 otavit: « Si tibi nunc
 onant virgulta susurro,
 minimus passer amore

stria solers Protulit. Simi-
 is, Cyn. v. 12: « partes
 iuntus Exegere suas, te-
 lustria finem ».

am jussit inire manum.
 l ad *species* referendum
 lo dixit, pro suscipere,
 rcere, quo alias ratio-
 um, fœdus, certamen
 us. *Docta manus*, id est,
 : ut Colum. Hort. 252:
 ia cera docto mucrone

tur, i. e. exornatur, quo
 illud verbum a sequio-
 scriptoribus usurpatur.
 hal. Laur. v. 37: « At-
 mit, per te componitur
 mptum solum pro bene
 s et viridariis dixit Avie-
 Orb. v. 663. — *Credita*,
 los vel germina, quæ
 mmissa, insita sunt ar-
 Discit ferre, arte et di-
 II.

sciplina cogitur, adsuescit ferre;
 conf. vs. 54, « ferre docet ». Ver-
 bum *docere* in eadem re adhibet
 Maro, Georg. II, 77: « huc alieno
 ex arbore germen Includunt, udo-
 que docent inolescere libro ».

43. *Extremi* A. St. Gr. Com. Riv.
externi J. B. R. Gean. — *Externi*
gemma tumoris. Videtur scribendum
 non *extremi*, sed *externi*, hoc est,
 gemma accipit oculos virides exter-
 næ arboris. Eodem modo paullo
 supra: « et decus externi floris
 adepta micat ». Sic de cydonio infra
 vs. 101: « Roboris externi librum
 adspersata superbit ». Item de Pu-
 nica, 74: « nec externis adsociata
 comis ». Vetus autem lectio in excu-
 sis libris, *extremi* pro *externi*, for-
 tasse ob operarum vitium. PORTER.

44. *Et lento stringitur uda sinu.*
 Puto hunc sensum esse: *gemma*,
 quæ excisa vel avulsa ex udo libro
 est, eoque ipsa uda, accipit eo
 loco, quo excisa est, *virides oculos*
 externæ arboris (vel loco gemmæ
 avulsæ inseruntur oculi aliens ar-
 boris), et tam gemma recepta *lento*
sinu, vel eo loco, quo vulnus fa-
 ctum est per incisionem, quod vul-
 nus propter internam humiditatem
lentum vel tenax est, et facile ad-
 hærescit germi inserto, *stringitur*,

Primus Echionii palmes se jungere BACCHI
 Novit, et externo tenditur uva mero.
 Nexilibus gemmis fecundos implicat artus
 Vitis, et amplexum pascit adulta genus,
 Degenerisque comæ vestigia mitis inumbrat
 Pampinus, et pingui curvat onusta Deo.

* * * *

Robora PALLADII decorat silvestria rami,
 Nobilitat partus bacca superba feros.
 Fecundat sterilis pingues oleaster olivas,

h. e. vinculis circumligatur et constringitur, ut firmiter adhæreat et coalescat. — *Sinum* dixit cavitatem facti vulneris, ex imitatione Virgilii, qui Georg. II, 76: « qua se medio truduunt de cortice gemmæ, Et tennes rumpunt tunicas, angustus in ipso Fit nodo sinus ». Infra etiam v. 126 Noster *sinus* adpellat, fortasse eodem sensu.

45. *Echionii Bacchi*, i. e. Thebani. Echion socius Cadmi, quo adjuvante hic Thebas coudidit. Ovid. Metam. III, 126 seqq. Ipsæ *Thebæ Echionis* dicuntur Horatio, Carm. IV, 4, 64.

46. *Tenditur*, distenditur, h. e. impletur per insitionem, sc. externo mero. ΣΧΟΛΗΤΕ. Conf. vs. 83, 153.

47. *Nexilibus gemmis*, quæ facile connectuntur atque implicant se alienis palmitibus.

48. *Amplexum pascit a. genus. Amplexum* videtur sensu passivo positum: nempe vitis adulta genus aliud vitis, quod amplexa est insitione, pascit. Ovid. Her. IV, 139: « Viderit amplexos aliquis, laudabimur ambo ».

49. *Degenerisque comæ vestigia*,

i. e. eum locum, ubi *degeneris* ignobilioris, rudis et incultæ pampinus steterat, vel stirpem ipsam vitis *degeneris*, cui in pampinus insistit. *Degenerem* v. secundum Virgilium, qui Ge II, 59, de arboribus e seminatis, nec insitione emendatis, nuntiat: « Pomaque degene succos oblita priores ».

50. *Pingui Deo*, Baccho, id vino largo et generoso. Tibull. 1, 6: « pleno pinguis musta lac et Colum. vs. 432. Errat haud bie Schættgenius, qui Bacchum loco pinguem vocari arbitrat quod cum magno abdomine pingitur. Nam hoc commentum pictor est, nullum in antiquitate fumentum habens.

51. *Decorat silvestria. Legē decorant*, videlicet: « rami Palli decorant robora silvestria »; quod est, olea decorat robur, in quo legitur. PONTED. — Etiam Buchner legendum censuerat *decorant*, Gesnerus noluit quidquam mutare etiam ad *bacca* hoc verbum ἀσπιδέτω; referri queat. Quæ *silvestria robora*, declarat aut deinceps per *oleastrum*.

Et quæ non novit munera, ferre docet.

* * * *

Germine cana PIRUS, niveos haud invida flores 55
 Commodat, et varium nectit amore nemus.
 Nunc rapit hirsutis horrenda sororibus arma,
 Et docet indomitas ponere tela piros.
 Nunc teretem pingui producit acumine malum,
 Fraxineasque novo flectit honore manus. 60
 Phyllida quin etiam grandi mitescere fructu
 Instituens, duræ dat sua membra cuti.
 Et steriles spinos, et inertem fetibus ornum

54. *Et quæ non novit munera.* Calpurn. II, vs. 41: « induit arbos Ignotas frondes et non gentilia poma ». Virg. Georg. II, 82: « Miraturque novas frondes et non sua poma ». — *Ferre docet* vide ad vs. 40.

55. *Germine cana pirus.* Virgil. Georg. II, 71: « ornusque incanuit albo Flore piri ». CODRUS.

56. *Nectit amore*, h. e. amabiliter, jucunde, ut vs. 36 *labore*. Vel respicit ad *thalami*, hoc est, conjugii *speciem*, de qua versu 13. ГЕСН.

57. *Hirsutis horrenda sororibus.* Hirsutæ sorores sunt piri silvestres, spinis horridæ.

59. *Teretem pingui producit acumine malum.* Hæc verba interpretor: versu plane gemino, qui est Anth. lat. lib. III, 61, 4: « Palladiumque iemus pingui se vertice frangit ». Iam quod ibi *pinguis vertice*, hoc ostro loco *pingue acumen* esse videtur, ut sensus sit, malum arborum piro insitam, *teretem* quidem infra esse, ramis circum circa æquater in orbem expansis, sed proci et fastigiari in *pingue acumen*, e. e. pomis densis et confertis gra-

vatum, ita ut gravitate eorum flectatur, et obtusum fiat: quod in epigrammate est « pingui se vertice frangit ». Fere similiter describi videtur pinus in versibus Petronii, cap. 131: « Et circum tonsæ trepidanti vertice pinus ».

60. *Novo flectit honore manus.* *Flectit*, quod v. 50 *curvat*. — *Manus fraxineæ* sunt rami fraxini, sicut « brachia roboris » infra vs. 115, « brachia platani » v. 124, et « brachia silvarum » in Lucilii Ætn. vs. 361.

61. *Phyllida* vocat amygdalum, quia Phyllis, Sithonis Thracum regis filia, quæ amore Demophoontis deperibat, in illam arborem mutata ferebatur. Referunt fabulam Hyginus, fab. 59, et Servius ad Virg. Ecl. V, 10. Recurrit infra v. 97.

63. *Et steriles spinos*, species pruni. De spinis sterilibus Virg. Georg. IV, 145: « Eduramque pirus, et spinos jam pruna ferentes ». Ad quæ verba Servius: « Prunorum, inquit, arbor vocatur spinus genere masculino: nam sentes *has spinas* dicimus ». Falso haberi pro *oxyacantha vulgari* observat Gesn. in Indice.

Dotat, et ignotum cogit amare decus.
 Hujus et immissi vertere cydonia rami,
 Pomaque confusus blanda creavit odor.
 Castaneæ septos aspro velamine fetus
 Exsuit, et placido pondere mutat onus.
 Mespilaque exarmat pugnacibus horrida membris,
 Et mala tranquillo cortice vota premit.
 Creditur in Libycis sua germina nectere ramis,
 Lætaque puniceo posse decore frui.

* * * *

Spino piros inseri, ut et cæterarum, quas hic enumerat, arborum truncis docet Pallad. Febr. tit. 25, 6.— *Inertem fetibus ornum.* Virg. Georg. II, 71: « ornusque incanuit albo Flore piri ».

65. *Hujus et immissi... rami.* Sic Virgil. Georg. II, 80, insitionem proprie dictam describit: « alte Finditur in solidum cuneis via; deinde feraces Plantæ immittuntur ». — *Vertere cydonia*, mutarunt, acerbiteratem cydoniorum temperarunt piri insertæ. Malum Cydonium a Cydone, urbe Cretæ, nomen habet, unde translatum esse dicitur. Latinis cotoneum vocatur. *Cydonia tenui lana* vel lanugine vestita dicit Calpurn. II, 91.

66. *Confusus* a. V. A. St. Gr. Miz. Riv. *confusus* Com. et al. *confusus* rectum videtur, et ita legendum conjecit etiam, quum solam Commelinianam haberet, Buchnerus, et contulit v, 17. *GRÆC.*

67. *Septos aspro velamine*, cortice spinoso, quo inclusi sunt fetus castaneæ, quem vocare solent *echinum*, ab echino pisce, vel ab erinaceo. Hinc Virgilio, Ecl. VII, 53 dicuntur « castaneæ hirsutæ ». Et Calpurn. II, v. 82: « Castaneasque

nuces totidem, quum sole Novbri Maturis nucibus virides ripentur echini ». Vid. infra v. 11

68. *Exsuit.* Efficit, ut tales as fetus nulli proveniant.— *Et placido pondere mutat onus*, et effici ramorum onus, poma, quibus mi gravantur, sint placido; dere, miti, innoxio, minus asnam placido opponitur præced aspro.

70. *Vota* A. St. Gr. Com. Gesn. *fota* B. R. Riv. — *Et tranquillo cortice vota premit.* Benerus, cui merito hic versus ob rissimus, aut corruptus visus post tentatas aliquot mutatio hunc demum sensum ejus, et tita consideratione, constituit, qu ipse probat: *mala vota* resp mespili dicit, quæ *vovet pugna horrida membris* nasci, sed oppurtur ab insita piro. Adjicit Gesn *vota* pro instituto et voluntate ni, huic ætati novum non: est Nescio tamen cur non admitt *fota*, quod quidem *tranquillo* detur poscere. Ed.

71. *In Libycis ramis*, in ramali Punici.

72. *Puniceo decore.* Intelligit purpurea. CODRUS.

ICA non alios umquam dignata sapes
ala, nec externis adsociata comis,
suas augent mutato semine gemmas,
: sibi cognato picta rubore placent.

75

* * * *

a proceris pergit concresecere ramis,
: sociam mutat MALUS amica pirum:
e feros silvis hortatur linquere mores,
: partu gaudet nobiliore frui.

80

iferas prunos, armataque robora sentes
evigat, et pulchris vestit adulta comis.
uam sorbum dulci distendere succo
ovit, et ad cupidas flectere poma manus.

ica. De malo Punico Plin. lib. XIII, 19, s. 34: «Sed haginem, inquit, malum sibi cognomen vindicat, inatum adpellant». *Apy-* Apirenum dicitur, cujus gnium non habet. Martialis lib. XIII, 42. CODRUS. — Punico multa dicendi usus: ad carmen Avieni (huj. t. V, p. 514. Ed.), ubi et ejus descriptio legitur a seqq.

c externis adsociata comis. Adicit Palladius his, quæ viri insitione in Punicas distinseri potest in Punicam, a in pirum ipsa. GRÆC. *ta proceris*, etc. Conferendius, Feb. tit. 25, 17, ubi ngulas, quibus inseri malus dine, quo hic loci, enu-

ia J. B. R. *sociam* reliquæ, to sunt, A. St. Gr. *Miz-* *tutat malus amica pirum.* *ssima* et vulgatissima hæc

insitio fuisse videtur, mali in pirum, quia hæc fore sigillatim laudari, præ aliis generibus, a poetis solet. Vid. Virg. Georg. II, 33; Propert. IV, 2, 18; Calpurn. II, 42.

79. *Seque feros silvis*, i. e. malus sativa inseritur malo silvestri. CODRUS.

81. *Spiniferas prunos.* De his ad v. 63. — *Armataque robora sentes*, i. e. sentibus, per Græcismum, vel per adpositionem *sentes* nominat ipsas prunos spiniferas et *armata robora*.

82. *Lævigat*, iis spinas vel asperitatem demit.

83. *Exiguam sorbum.* Sorbus Germanis *Sperberbaum*, *Arlesbeer*, Gall. *cormier*. — *Distendere*, ut Virg. de apibus, Georg. IV, 164: «liquido distendant nectare cellas». Conf. supra v. 46, et Colum. Hort. v. 306. — Anth. lib. I, ep. 147, 28: «sic cytiso pastæ distendant ubera vaccæ». Plura vide apud Heinsium ad Ovid. Met. IV, 457. Ed.

84. *Ad cupidas flectere poma manus.* Eleganter. Poma graviora multo sorbis exiguis inflectunt ramos,

Stipitibus gaudet nomen mutare salignis,
 Et gratum Nymphis spargere flore nemus.
 Robora thyrsgero platani concordia Baccho
 Fetibus instituit plena rubere novis.
 Illius insolitas miratur Persicus umbras,
 Populeæque ferunt candida dona comæ.
 Mespilus huic paret, lapidosaque viscera mutans
 Tenditur, et niveo plena liquore rubet.
 Pro sudibus fetis, et pro prægnantibus armis,
 Castaneæ fulvum dant nova mala decus.

* * * *

ut cupida manus contingere eas facilius queat. ΓΕΣΝ.

87. *Concordia Baccho*. Hoc dicit propterea, ut recte observat Codrus, quod antiqui sub umbra platani convivari solebant. Virg. Georg. IV, 146: « Jamque ministrantem platanum potantibus umbras ». Notavimus hoc dudum ad Pentadii Eleg. de vere (huj. op. nost. t. II, p. 322. Ed.) Et cf. Nostr. inf. v. 123. Sed maxime significare Palladius hoc loco illud videtur, quod platanus ipsum vinum amare, eoque radicibus ejus infuso bene nutriri credebatur. Plinius de platanis, XII, 1, s. 4: « Tantumque postea honoris increvit, ut mero infuso nutriantur. Compertum id maxime prodesse radicibus; docuimusque etiam arbores vina potare ». Mart. IX, 62, 16: « Crevit et adfuso lætior umbra mero ». Et nota est Q. Hortensii singularis in platanis suis vino irrigandis cura et consuetudo, de qua refert Macrob. Sat. II, 9.

88. *Rubore omnes editt. sed rubere legendum*, erudita emendatio est J. Fr. Gronovii, Observ. I, 5, p. 52. Venit idem in mentem cl. Morgagnio, I, 95. Gesn. — *Fetibus instituit*

plena rubere novis. Instituit, quod supra v. 54 docet. Virgilius etiam de platanis malo insitis, Georg. II, 70: « Et steriles platani malos gessere valentes ».

89. *Insolitas miratur*. E Virgilio, Georg. II, 82: « Miraturque novas frondes et non sua poma ».

91. *Lapidosaque viscera, quæ carne pariter ac nucleis duris constant*. Vid. not. ad Colum. Hort. v. 15.

92. *Tenditur, succo mitiore turget*; vid. v. 46.

94. *Pro sudibus fetis et pro prægnantibus armis*. Pro ligno et materia castaneæ, quæ alias tantum in sudibus et arma agrestia inde fabricandis fecunda est. Nempe, ut Gesneri monet, vult indicare, vilem aut castaneam, et armis rusticis ad beri solitam, insitis malis fieri litoratiorem. Palladius, Nov. 15. « Castanea mira soliditate perdit in agris, tectis et operibus castæ intestinis, cujus solum pondus vitio est ». Pro *prægnantibus* J. Vlitius in suo exemplari correptionibus *armis*, ut refert I ad Anthol. tom. I, p. 701. — quidem firmari videtur epigrammæ certi de rosa, v. 9: « Unde tu

onerat meliori germine ramos 95
 us, et pruno scit sociare genus,
 que leves in stipite Phyllidis umbras,
 discit fortior esse gradu.

* * * *

ræstet cunctis se fulva CYDONIA pomis, 100
 is nullo creditur hospitio.
 externi librum adspersata superbit,
 antum nullo crescere posse decus;
 riis pandens cognata cubilia ramis,
 contenta suum nobilitare bonum.

* * * *

lura piri despecti mala saporis 105
 LUS admissio germine tuta subit.
 nis sese violentior inserit armis,

ntibus armis ». Ed.
ntia arma sunt largi-
castanea, ut sudes
his respondent, tol-
anda non sunt.
onerat. Brevius hæc
Nov. 7, 6: « Inseritur
se, in amygdalo, in
menia vel præcoqua
na amygdalis, melius
et tempus ætatis ad-

; vid. ad v. 61.
du, i. e. nativitate,
el cognatione; vid. ad

donia, intellig. arbor,
ferens. Quam præstet
is, hoc explicat ipse
25, 24: « Mense Fe-
ria inseruntur, melius
am cortice: recipiunt
prope omnis generis
, omnium malorum,
producent ».

100. *Aterius nullo, i. e. nulli al-*
teri arbori inseri potest, sed tantum
in se. Nullo pro nulli positum,
more illius ætatis; ereditur, commit-
titur, ut v. 40: de hospitio pro insi-
tionem vid. v. 19.

103. *Pandens cognata cubilia. Cu-*
bilia nunc dicit, quæ v. 49 vestigia,
paullo ante hospitium, et mox larem
v. 116, et gremium v. 118.

106. *Tuta subit, h. e. ita, ut ipsa*
mespilus inserta nihil amittat aspe-
ritatis, vel saporis sui. Satis bene
cepisse sensum obscuri versus vide-
tur Codrus: Mespilus inseritur piro
silvestri, cujus æmula est; et quum
utraque arbor aspera sit, fructus
inde fiunt asperiores.

107. *Et geminis sese violentior.*
Et quum utriusque arboris poma
sint aspero sapore armata, hinc
mespilus cum piro coalescens quasi
geminata acerbitate fit violentior,
asperior, ut manum carpentium
fere deterreat

Atque avidas terrent robora sæva manus.

* * * *

Necnon et CITREI patiuntur mutua rami
Pignora, quæ gravido cortice morus alit.
Pomaque pasturi blando redolentia succo,
Armatis mutant spicula nota piris.

* * * *

PRUNA suis addunt felicia germina membris,
Donaque cognato corpore læta ferunt.
Exarmat fetus, sed brachia roboris armat,
Castaneæ prunus jussa tenere larem.

* * * *

Adsuescunt SILIQUÆ viridi mollescere succo,
Et gremio pascunt cætera poma suo.

* * * *

108. *Atque avidas... manus.* Vid. ad. v. 84.

109. *Necnon et citrei patiuntur.* Etiam mali citreæ rami mutuo sibi recipiunt surculos mori, et morus citri, h. e. inseruntur moro, sicut morus citro. De malo citrea, sive Medica diximus ad Colum. Hort. v. 405.

110. *Pignora.* Surculi insiti sunt quasi liberi adoptivi: pignora autem vocari liberos, tralatitium est. GRSN.

111. *Pomaque pasturi.* Iidem rami citrei pasturi, h. e. nutrituri (vid. v. 118 et 162) poma sua redolentia, piris, quibus insiti sunt, mutant spicula; ramus citreus piro insitus non erit spinosus, ut alias piri solent. GRSN.

113. *Pruna suis addunt felicia germina membris,* h. e. in se inseruntur, ut ait Noster, Nov. 7, 15. GRSN.

115. *Exarmat fetus.* Prunus castaneæ insita facit, ut fructus non

sint hirsuti, vel durum corium habentes: sed brachia roboris armat, facit, ut rami fiant spinosi, quales nimirum sunt pruni.

117. *Adsuescunt siliquæ.* Non hic de siliquis leguminum agitur, quales habent pisa, fabæ, lupini, phaseoli, et quarum meminit Virgilius; sed de *Siliqua Græca*, quam Græcis κεράτιον vocari Colum. V, 10, 20, et de arb. c. 25, monet, Glossæ etiam ξυλόγλυκον a suavitate fructus. Gallis dicitur vulgo *carouge* vel *caroube*, Germanis *Joannisbrodt*, relataque a nonnullis est inter ficos: ficus Ægyptia vocata (quamquam falso, quum in Syria Ioniaque maxime nascatur, Plin. XIII, 8, s. 16), quia nempe non ramis, sed ipso caudice fert pomum. Amplius describit Plinius, XV, 23, s. 26: « Haud procul abesse videantur et prædulces siliquæ, nisi quod in iis cortex ipse manditur: digitorum omnis longi-

suadet moris tetrum mutare colorem

FIGUS, et invasis dat sua jura comis.

120

quoque miratur pingui grandescere succo,

Et solitum gaudet vincere poma modum.

ignes foliis platanos, felicia mensis

Brachia, gaudentes vitis honore comas,

rediens pingui se cortice maxima ficus

125

Servat, et optatos implet adepta sinus.

* * * *

atua quin etiam MORIS commercia ficus

Præstat, et oblatum robore germen alit.

lis, et interim falcata polli-
titudine ».

. *Persuadet*, eo sensu, quo
docet v. 54, *hortatur* 79, *insti-*
— *Tetrum color*, i. e. nigrum
icum, ut Avienus usurpavit,
Orb. v. 777, et 1311. *Piceum*
infra vocat v. 133.

. *In vasis divis*. J. B. R. —
dat sua jura comis. *Comæ*
suat rami, quos præter na-
invasit ficus illis insita. ΓΞΣΝ.
. *Felicia mensis Brachia*, rami,
ices et in honore habentur,
hilaritati conviviorum ser-
quæ sub iis agi solent. Vid.
— *Gaudentes vitis honore* inter-
quæ amant vino adfuso
et nutrir. Ut *honor* alias
pro frondibus et pomis ar-
ponitur, ita hic *vitis honor*
uctus vel vinum esse vide-
pra v. 60, *novo flectit honore*
, i. e. pomo. Plane eloquitur
Remed. 141: « Quam pla-
vino gaudet, quam populus
. Hoc loco et alia ratio ho-
ominati accedit, quia plata-
adfuso singularis honor ha-

bebatur. Diserte Plinius, XII, 1,
de platanis: « Tantumque postea
honoris increvit, ut mero infuso
nutriantur ».

125. *Ingrediens*, h. e. immissa,
vel insita in platanum ficus, *pin-*
gui ejus cortice ita *se servat*, crescit,
alitur, ut *maxima* fiat.

126. *Optatos implet adepta sinus*.
Sinus intelligo de ambitu, orbe,
amplitudine fici, quos *optatos im-*
plet, ita ut maxime optari poterat
implet, succo distendit, dum fit
amplissima.

127. *Quin etiam moris*. De mo-
ris adi Plin. Hist. Nat. XV, 24; it.
XVI, 26: ait enim, quod « non nisi
exacto frigore germinat, ob id sa-
pientissima arbor dicta » (ὀξύμωρον
adfectat Plinius, quum *morum sa-*
pientissimam vocat). Palladius au-
tem, Febr. 25: « inseritur, inquit,
in fico, et in se tantum sub cortice ».
Græce dicitur συκάμινος, ut Cels.
3, 18, et μῶρον fructus, unde me-
dicinalis compositio διαμώρον, quod
ex succo mororum fit. ΓΞΣΝ. —
Commercias, i. e. insitionem. Ed.

129. *Avide* J. J. A. *avidæ* St. Gr.

Fraxinus huic avidæ confert sua membra sorori,

Et metuit fetus sparsa cruore novos. 130

Proceras fagos, et poma hirsuta virentis

Castaneæ, duris aspera mala comis

Inficiens, monstrat piceo nigrescere partu,

Et succo pascit turgida poma novo.

Obsequitur moris blando terebinthus odore, 135

Et geminis veniunt munera mixta bonis.

* * * *

SORBA suos partus merito majoris honestant

Seminis, et pulchro curva labore nitent.

Hæc arbos spinæ duros mucronibus artus

Exsuit, ac libris mitibus arma tegit. 140

Com. Miz. Riv. Gesn. Ego prætulë-
rim avide.

130. *Et metuit*, ut ante *miratur* v. 89 et 121 : sed hic *metuit* ponere maluit, quia *cruore sparsam*, quasi cædis indicia habentem, dicit : *cruore* vero respicit ad cruentum colorem mororum. Colum. Hort. 402 : « cumulateque moris Candida sanguineo manat fiscella cruore ».

131. *Poma hirsuta virentis Castaneæ*. Vid. ad v. 67.

133. *Inficiens*, scil. succo suo per insitionem.—*Monstrat* idem est, ac, quod aliis locis occurrebat, *docet*, *instituit*.—*Piceo nigrescere partu*, i. e. partum edere, vel fructum ferre nigri coloris.

135. *Blando terebinthus odore*. Terebinthus arbor, cujus quædam species habet fructum faba majorem, odore jucundior. Virg. Æn. X, 136 : « aut Oricia terebintho ». Ex hac fluit resina, quæ est aliis odoratio, ut scribit Plinius, XIV, 20, ideo Palladius *blandum* adpellat terebinthi odorem. GRSN.

136. *Et geminis veniunt munera mixta bonis*. Gemina ista bona intelligo esse succum ex moro, et odorem e terebintho.

137. *Sorba suos partus*. Primum distichon intelligo de sorbo in se insito, qua ratione majora, ut in cæteris quoque arboribus, obtinentur poma. GRSN.

138. *Et pulchro curva labore nitent*, h. e. et pulchrum adpectum præbent, quando rami majoribus pomis curvati quodammodo laborare videntur. Horat. Carm. I, 9 : « nec jam sustineant onus Silvæ laborantes ».

139. *Spinæ*, intelligo *spinifera pruno*, de qua v. 81 : *insita hæc arbos* (sorbus) *duros mucronibus artus*. *Exsuit*, ramos et corticem spinis liberat, eos leviores facit, quod v. 81 dixit « armata robora lævigat ».

140. *Libris miibus arma tegit*, libro, cortice mitiore inducto, *tegit*, occultat vel opprimit, ne sentiatur, asperitatem, qua veluti armata erat arbor spinifera.

Aureaque adnexo miscere cydonia fetu
Gaudet, et externi dona coloris amat.

* * * *

Inseritur lauro CERASUS, partuque coacto
Tinguit adoptivus virginis ora pudor.
Umbrantes platanos, et iniquam robore prunum 145
Compellit gemmis pingere membra suis.
Populeasque novo distinguit munere frondes,
Sic blandus spargit brachia cana rubor.

* * * *

PHYLLIS odoratos primævis floribus artus
Discissi pruni cortice fixa tegit. 150
Pomaque permutat velamine persica misto,
Duritiemque docet tegminis esse loco.
In modicam tornat siliqua tendente figuram,

143. *Inseritur lauro cerasus.* Plin. Hist. Nat. XXV, 25: « Minus quinquennium est, quod prodire, quæ vocant laurea (de cerasis loquitur), non ingrata amaritudinis, insita in lauro ». His desiccatis solent coqui nostri altitia assanda replere. GÆSN. — *Partuque coacto*, i. e. partu, qui ex utraque coaluit, nempe fructu, qui ex utriusque arboris conjunctione provenit.

144. *Tingit* B. R. J. J. A. St. Gr. Miz. Riv. *Tinguit* Com. Gesn. — *Virginis ora*, Daphnes, quæ in laurum mutata: *pudor*, rubor qui in flore et pomo.

145. *Iniquam robore prunum*, cortice aspero. Versu 81 *spiniferas prunos et armata robora* dixerat.

148. *Sic blandus spargit*. *Blandus rubor*, qui est in cerasis, *spargit*, sparsim occupat et distinguit, *brachia cana*, ramos populi cana fronde insignes: populus ipsa *candida* di-

citur Virg. Ecl. IX, 41; *alba* Ovidio, Her. IX, 64.

149. *Phyllis*, amygdalus; vid. v. 61 et 97. — *Odoratos primævis floribus artus*, id est, amygdalus pruno immissa, *artus* brachia, ramos, quos primitus et naturaliter *floribus odoratos* habebat, nunc *pruni in cortice fixa tegit*, amittit, evanescere facit; vid. v. 140. In Priapeis: « Amygdalumve flore purpureo fulgens ».

152. *Duritiemque docet*, facit, ut loco tegminis vel corii, quod persica habent molle et lanuginosum, durum ligneumque tegmen evadat.

153. *In modicam tornat siliqua*. Quando amygdalus stirpi siliquæ commissa est, fructum non alium, quam teretis et modicæ figuræ fert, quum contra siliqua figuram suam tendat, longa et falcata sit; vid. ad v. 117. *Tornat*, rotundat et contrahit in teretem figuram. *Tornus* de quavis rotunda brevitate adhiberi

Et frondes pulchro ditat odore feras.
 Castaneamque trucem depulsis cogit echinis
 Mirari fructus lævia poma sui.

* * * *

Quin et amygdaleos subeunt **PISTACIA** ramos,
 Et meritum majus de brevitare petunt.
 Hæc et cognato cingens terebinthus amictu
 Nutrit adoptivis nobilitanda comis.

* * * *

Flumineam salicem fecundant ardua membra
 Castaneæ, et multo pasta liquore vigent.

* * * *

Arbuteas frondes vastæ nucis occupat umbra,

solet : de quo vid. not. ad Sal. Bassi carm. ad Pis. v. 84; *tornum angustum* dicit Propert. II, 34, 43.

155. *Depulsis echinis*, dimisso cortice spinoso, quo vestiuntur castaneæ. Vid. ad. v. 67.

158. *Et debitum majus* omnes edd. præter Rivin. qui locum corruptum agnoscens scribit *Atque decus majus*. Buchnerus *Et meritum* legendum putat, quod et ab aliis receptum video, qui versum hunc citant. — *Et meritum majus*. Innuit *pistacia* ob brevitatem amygdalis præstantiora. *Meritum* virtus, pretium est apud scriptores sequioris latinitatis. Vid. Hieron. vita Paulli Erem. extr. Sic Orientius ea voce usus est, ut; notat Barthius, XLII, 17, sic : « merita negotiorum, merita chartarum ». Vid. Severus, Dial. I de Orient. mon. virt. I, 3; it. Sava-rod ad Sidon. VI, 3. Confirmat hanc emendationem nostram ipse Palladius, de sorbis loquens, quum ait v. 137 : « Sorba suos partus merito

majoris honestant Seminis ». A I, 5, 6; I, 8, 1; I, 10, 1. Buchnerus Eadem emendatio etiam in ment venerat Bocharto, Geogr. I, 1 p. 421, B. *Pretium* conjicit cl. Mo I, 95. Gæsn. — Ego *meritum* extendendum putavi, quia usus plurim scriptorum sequioris ætatis, ipsique Palladii, id verbum post *debitum* vero non solum mendosum est, sed et hoc loco nullum sens idoneum habet.

159. *Cognato cingens amictu*, i cortice, qui similis est pistaciorum illi.

161. *Flumineam salicem fecunda* h. e. Castanea, ubi salici insest, fecundior in arduos densos ramos crescit, et multo liquor salicis stirpe pariter ac flum adluente nutrita, bene viget.

163. *Arbuteas frondes*. *Arbu* arbor, Græcis κόμαρος, cujus fructus, fragris siniles, *arbutea* neut genere dicuntur. — *Vastæ nucis occupat umbra*, i. e. arbuteo nux vastæ

Œomaque sub duplici cortice tuta refert.

* * * *

tera, quæ solers processu temporis usus 163

Exprimet, exemplis instituere novis.

Ecce sat erit tenui versu memorasse poetam,

Quem juvat effossi terga movere soli.

Carmina tu duros inter formata bidentes

Aspera, sed miti rusticitate, leges. 170

juglans, quæ et magna di-
Zarroni, I, 16, 6, inseri po-
quod et tradit Virg. Georg.
9: « Inseritur vero ex fetu
arbutus horrida ».

. Cætera, i. e. Quod ad cætera
t, quæ solers usus exprimet,
i institueris alio tempore novis
vltis. Exprimet dixit, ut laborem
ustriam in experiendo et in-
ndo indicet, sequens Virgi-
qui verbo *extundere* usus est,
g. I, 133: « Ut varias usus
ando extunderet artes ».

». *Aspera, sed miti rusticitate*,
Rusticitas hæc non de carmine

Palladii, ut quidem Gesnerus vult,
sed de legente Pasiphilo intelligenda
videtur. Docent hoc opposita, *aspe-
ra* et *miti*. Licet carmina mea sint
aspera, tu tamen ea leges *miti ru-
sticitate*, nempe pro solito quidem
illo tuo studio rei rusticæ, verum
quod minime rusticum est, sed
mite, conjunctum cum urbanitate,
amore, humanitate. In hanc senten-
tiam Ovid. Am. III, 10, 17, de Ce-
rere: « Nec tamen est, quamvis
agros amet illa feraces, Rustica;
nec viduum pectus amoris habet ».
Alio sensu *rusticitatem* de libro suo
usurpabat v. 6.

VOMANI

DE LAUDIBUS HORTULI.

ADESTE Musæ, maximi proles Jovis,
Laudes feracis prædicemus hortuli.
Hortus salubres corpori præbet cibos,
Variosque fructus sæpe cultori refert :
Olus suave, multiplex herbæ genus,
Uvas nitentes, atque fetus arborum.
Non deficit hortis et voluptas maxima,
Multisque mixta commodis jucunditas.
Aquæ strepentis vitreus lambit liquor,

4. *Variosque cultus sæpe cultori refert.* Sic Will. Pith. Scal. et editiones vett. Catal. Virg. Burmannus conjecturam N. Heinsii in contextum admisit *Variosque fructus*, quæ facile se cuique probabit, siquidem vulgata lectio non parum inepta et inconcinna est. Verbum *refert*, quod est rependit, redire facit, poscit omnino *fructum*, qui cultori redit ex labore et cultu suo, non cultus ipse. Videturque hæc emendatio confirmari verbis Virg. Georg. II, 36: « fructusque feros mollite colendo », ubi similiter nonnulli librarii veteres male scripserunt *cultusque feros*. Oudendorpius hoc loco conjiciebat *Variosque luxus*.

7. *Non deficit hortis. Desit* Petav. cod. Lugd. et Genev. edit. Pithæi, sed Parisina *defit*, quod

etiam Will. Scalig. et edit. vett. Catal. Virg. dederunt. Et sic sæpe poetæ. Lucret. II, 1141: « Quandoquidem grandi cibus ævo denique deficit ». Virg. Ecl. II, 22: Lac mihi non æstate novum, non frigore deficit ». Prudent. Cathem. IV, 85: « Non deficit tamen anxiiis medela ». — Et Hymn. IX, 166: « Quod deficit ævo, suppleat crudelitas ». Ed.

8. *Multisque mixta commodis. Commixta modos* in Pet. et Thuan. cod. *Multisque commixta modis* in edit. Vicet. Brix. et Ven. Willichius aptius ad metrum edidit « Multisque commixta est modis jucunditas ». Præferenda tamen lectio, quam ipsi dedimus.

9. *Vitreusque lambit liquor.* Aliquot codd. et edit. antiquæ habent *ambit*, quod metro minus aptum

Sulcoque ductus irrigat rivus sata : 10
 Flores nitescunt discolore gramine,
 Pinguntque terram gemmeis honoribus.
 Apes susurro murmurant gratæ levi,

est. Sed huic consulens Willichius edidit « Aquæ strepentes, vitreusque ambit liquor ». Magis tamen adridet lectio vulgata: *lambit*, quod plures editiones præferunt, valde usitatum poetis de fluviis et aquis adluentibus. Notum est Horatii Carm. I, 22, 7: « quæ loca fabulosus Lambit Hydaspes ». — Ipse Amm. Marcell. lib. XVII, cap. 3: « Mosa fluvius præterlambit »; et XXV, 10: « præterlamberet Tiberis intersecans urbem æternam ». Priscian. in Perieg. vs. 99: « istius unda, Lambit terga soli, qua se vagus explicat orbis ». Ed.—Avienus frequentissime, ut Descr. Orb. 575, 694, 951. *Præterlambit* idem v. 495, 1076, 1329. Cæterum fluminis vel rivi adluentis meminit hic auctor, quoniam veteres olitores viciniam rivi vel aquæ fontanæ ad omnium culturam hortorum requirebant. Vide quæ supra notantur ad Colum. Hort. 23.

10. *Sulcoque ductus*, qui e proximo lacu vel amne, sulco effosso, deductus est. Nam verbo *deducere* vel *inducere* utuntur poetæ hac in re. Vid. Colum. Hort. 143; Virg. Georg. I, 106, et ib. v. 269. Hinc *deductos fontes* vocat ep. 61 libri III Anthol. Lat. quod ipsi infra dabimus, et Martial. XII, 31: « ductile flumen aquæ ». *Sulcus* hic dicitur, qui aliis *canalis*. Vid. Calp. II, 35, 96.

11. *Flores nitescunt pro nitent*. Inchoativis verbis pro simplicibus aspe utuntur serioris ætatis poetæ.

Fulgescere pro fulgere vidimus in Nemesiani Haliens. v. 87. (huj. op. tom. I, pag. 236. Ed.) Antiquus auctor epigr. de Musis: « Melpomene reboans tragicis fervescit iambis ». Pro *gramine* Lindenbrogius volebat *germine*, quod et nonnulli codices præferunt: sed *gramine* de floribus in usu poetarum, bene fundatum est, et de cujuscumque herbæ caulibus, foliis, fibris usurpatur. Notavimus hoc ad Calpurn. II, 32. Hinc *gramen habentes herbas* dicit Ovid. in Ib. 403; *floreum gramen* Martial. IX, 91.

12. *Pinguntque terras. Terram rectius* in Puteano, Vossiano et Thuanicod. et sic etiam Aldus.—*Gemmeis honoribus*, i. e. foliis gemmarum instar nitentibus. Sic florum et hortorum pulchritudinem exprimere solent poetæ. Colum. Hort. 37: « quo sidere primum Nascantur flores, Pæstique rosaria gemment ». Pervig. Ven. v. 131: « Ipsa gemmeis purpurantem pingit annum floribus ». Ipse Vomanus in epigr. de quatuor anni tempest. apud Pith. lib. IV, p. 170: « Ver pingit variegemmantia prata colore ». — Et vid. Valer. Cato in Diris, v. 23. Ed.

13. *Apes susurro murmurant*. Apum mentionem facit, quia apiaria in hortis, vel hortis vicina, statuebant, ut haberent apes florum et herbarum copiam mellificio exercendo. Vide Virg. Georg. IV, 109. *Susurro murmurant levi* expressa videntur e Virgiliano loco, Ecl. I, 56: « sepes Hyblæis apibus florem depasta sa-

Quum summa florum, vel novos rores legunt :
 Fecunda vitis conjuges ulmos gravat,
 Textasve inumbrat pampinis arundines;
 Opaca præbent arbores umbracula,
 Prohibentque densis fervidum solem comis.
 Aves canoros garrulæ fundunt sonos,
 Et semper aures cantibus mulcent suis.
 Oblectat hortus, avocat, pascit, tenet,

licti sæpe levi somnum suadebit
 inire susurro ».

15. *Fecunda vitis*, etc. Vitem in hortis dicit vel ulmis adplicatam, vel trichilæ contextis arundinibus nixam surgere. *Conjuges ulmos* vocat conjugatas et conjunctas vitibus, quam conjunctionem sub conjugii et maritacionis imagine describunt. Columella, XI, 2, 79 : « Ulmi quoque recte vitibus maritantur ». Catullus in Carm. nuptiali LXII, postquam *vitem viduam* dixerat nulli arbori adligatam, mox de eadem v. 54 : « At si forte eadem est ulmo conjuncta marito ». Horat. Epod. II, 9 : « adulta vitium propagine Altas maritat populos ».

16. *Inumbrat pampinis arundines*, nempe *vitis inumbrat pampinis suis*. Perperam *pampinus* scripserunt cod. Thuan. Voss. et edit. Vicet. Brix. Venet. cum Will. Per *textas arundines* intelligit trichilam, vel pergulam, jugamento quodam arundinum contextam, cui arbores variæ, imprimis vites, adplicari ad umbram faciendam solebant. Dixinus de trichila ad versum 8 Copæ : « Est trichila umbriferis frigida arundinibus », et supra ad Colum. Hort. v. 378.

17. *Præbent umbracula*. Beda de confl. veris et hiem. v. 49 : « Et

virides rami præstent umbracula
 fessis ».

18. *Prohibentque densis fervidum*. Videtur adlusum ad verba Horatii, Carm. II, 15, 9 : « Tum spissa ramis laurea fervidos Excludet ictus ». Similiter Calpurn. V, 2 : « Torrentem patula vitabant arbore solem ».

20. *Et semper aures cantibus*. Sic ediderunt Will. Pith. Scal. Plant. Rix. alii, quamquam cod. Voss. et Aldus vitiose habent : « Et sæpe auras cantibus mulcent suis ». Cantus avium inter oblectamenta hortorum etiam meminit auctor Eleg. in Ob. Mæc. v. 35 : « Pieridas Phœbumque ciens in mollibus hortis Sederat argutas garrulus interaves ».

21. *Oblectat hortus, avocat*. In plerisque editionibus legitur *advocat*. Sed Burmannus *avocat* excudendum curavit, auctoritate codic. Petav. et Thuan. item antiq. edit. Vicet. Brix. et Venet. Catalect. Virgil. tum Heinsii et aliorum eruditorum, qui sic emendandum censuerunt. Hunc egomet sequor. *Advocat* et *avocat* sæpe permutari a librariis, jam notavimus ad Calpurn. IV, 50. Aptius hoc loco *avocat*, quod notat animum paullum abducere a rebus negotiisque seriis, eaque interrumpere ad tempus. E pluribus locis Veterum, quibus Burmannus hanc

Animoque mæsto demit angores graves :
 Membris vigorem reddit, et visum capit :
 Refert labori plenior gratiam,
 Tribuit colenti multiforme gaudium.

25

ationem et verbi significatum
 t, hunc valde adpositum
 liani refero, Instit. X, cap.
 ubi de secessu ruris et hor-
 : « Mihi certe jucundus hic
 quam studiorum hortator,
 esse secessus. Namque illa
 quæ delectant, necesse est
 it ab intentione operis desti-
 te. » Addo Senec. Epist. LVI,
 finem : « nulla res nos avo-
 nullus hominum aviumque
 tus interrupt cogitationes
 ». Hinc avocationes et avo-
 ta dicuntur, quæ fiunt animi
 andi caussa.

Membris vigorem reddit. Huic
 nit, quod infra Ausonius in
 v. 6 : « Errabam riguis per
 ra compita in hortis, Ma-
 apiens me vegetare die ». —
um capit. *Visus* cod. Pet. et

Thuan. ed. Vicet. Brix. et Venet.
rapit legit Christius ad Villaticum,
 pag. 273, quod probo, hoc est, ad
 se trahit, ut in loco Quintiliani
 supra prolato : « silvarum amœnitas
 et præter labentia flumina, . . . et
 ipsa late circumspectiendi libertas
 ad se trahunt ». BURM.

25. *Tribuit colenti.* Willichius edi-
 dit *Tribuit incolenti*, quod contra
 metrum, et omnium, quæ vidi,
 exemplarium scripturam est.

N. B. Vid. tom. V, p. 190, nostræ
 editionis Virgilii, ubi hæc inter alia
 notavimus : « Hujus carminis natura
 est *iambica trimetra senaria*. *IAMBICA*,
 quoniam prædominatur *iambus* :
TRIMETRA, id est, ternas
 mensuras continens; mensura au-
 tem quæque binis pedibus conflatur :
SENARIA tamen est, quoniam
 senis pedibus constat ». Ed.

INCERTI AUCTORIS,

FORTASSE AUSONII,

ROSÆ.

CUM ADPENDICE QUINQUE EPIGRAMMATUM DE ROS

VER erat, et blando mordentia frigora sensu
Spirabat croceo mane revecta dies.
Strictior Eeos præcesserat aura jugales,
Æstiferum suadens anticipare diem.
Errabam riguis per quadrua compita in hortis,

1. *Mordentia frigora sensu. Mordentia frigora morsu* edidit Scriver. in *Animadv. ad Pervig.* Ven. post Baudii *Amores*, pag. 446, sine ullo sensu: nam quomodo *frigora morsu mordentia*? sed recte spirare dicuntur frigora, quæ mordent blando sensu. BURM.

2. *Croceo mane revecta dies.* Ovid. *Met.* III, 149: « altera lucem Quum croceis evecta rotis Aurora reducet ».

3. *Strictior Eeos.* Lenis quædam aura, unde Aurora dicta putatur, et ventus frigidulus, qualis in aurora flare solet, antecesserat orientes equos Solis, atque invitabat exire ad eam captandam ante diei æstum. VIN. — De aura ortum Solis præcedente fortasse accipien-

duſ versus Virgillii, *Georg.* I, 2 « Nosque ubi primus equis Ori adflavit anhelis ».

4. *Anticipare diem*, i. e. prævenire antevertere. Ausonius, *Epitaph.* de equo: « Promptum et velox erat anticipare quadrigas ». M. mianus, *Eleg.* I, v. 276: « Sed i venturos melius prævertere ca: Atque infelices anticipare die Plura exempla dabit Heinsius Ovid. *Met.* III, 235.

5. *Per quadrua compita in h* Recte ita edidit Scriver. secum plures editt. et codd. Willichii: et editt. *Catalect. Virg. Vicet.* I Ven. et Junt. « per quadrua compita in herbis ». Aldus in utrius editione an. 1517 et 1534 .

fatur cupiens me vegetare die.
 i concretas per gramina flexa pruinas
 pendere, aut olerum stare cacuminibus,
 libus et patulis teretes colludere guttas,
 ut caelestis aquae pondere tunc gravidas.
 i Pæstano candere rosaria cultu,
 Exoriente novo roscida Lucifero.
 a pruinosis canebat gemma frutetis,
 Ad primi radios interitura die.

et compita in hortis. Sunt
quadra, ut explicat Vinetus,
 ta vel quadrangula, veluti
 ambulaciones duæ, quasi viae
 iter se secant in medio hor-
 tant viae angustae, quae se per-
 quadrum, et distinguunt
 Haec quadra describi arbi-
 Colum. Hort. vs. 92: - An-
 ne foros adverso limite du-
 rsum in obliquum distinguat
 parvo.

retes colludere guttas. Opti-
 c lectio plurimorum exem-
 1: quidam codices *conclu-*
diu conducere. Guttæ collu-
 cantur, quando plures una
 s in folio, turgente humore
 es micare inter se, concur-
 que una ludere variante
 re videntur.

ut caelestis aquae pondere tunc
gravidas. Scribendum est, si quid
tunc gravidas: nempe *collu-*
ditæ, quia nunc adflente
 caelesti aqua gravidae fiunt,
 us acquirunt, ut inclinare,
 incipiant. Hoc idem est,
 ervig. Ven. significat v. 17:
 maz micant tremantes de
 pondere: Gutta præceps
 ro sustinet casus suos.
pæstano candere rosaria cultu.

Gaudere edidit Tollius, ut legitur
 in Petav. Voss. Jun. cod. et omnibus
 edd. vetustis. Sed quæ ejus verbi
 satis apta vis huic loco esse possit,
 non video. Scriverius edidit *cand-*
ere, quod magis placet. Vidi, in-
 quit, rosaria hujus horti *eo cultu,*
 decore, pulchritudine *candere,* ni-
 tere, quasi essent Pæstana, quan-
 doquidem *novo Lucifero exoriente*
tota erant roscida, roris guttis,
 quasi gemmis distincta: quod ipsam
 deinceps declarat. Vide notata ad
 verba Columellæ, Hort. vs. 37:
 - Pæstique rosaria gemment.

14. *Ad primi radios interitura die.*
 Vera hæc lectio est codicis Junian.
 et ed. Ald. Ascens. Will. Scriver.
 Toll. et *die* positum pro *diei* se-
 cundum Virgil. Georg. I, 208:
 - Libra die somnique pares ubi
 fecerit horas. Sic in similibus *fide*
 pro *fidei,* *acie* pro *aciei,* *requie*
 pro *requiei* apud Auson. in Idyll.
 IV, 4, ubi vid. mot. Tollii. Infra
 v. 47: - paucis licet interitura die-
 bus. Barthius hic legendum ju-
 dicat *Dei* pro *die,* et *Deum* pro
 Sole, ut alias sæpe, dici *κατ' ἄστρον.*
 — Vide quas notavimus ad epigr.
 Q. Ciceronis de XII signis: - Car-
 ricalumque Aries æquat noctique,
 dieque. Ed.

Ambigeres, raperetne rosis Aurora ruborem,
 An daret, et flores tingeret orta dies.
 Ros unus, color unus, et unum mane duorum:
 Sideris et floris nam domina una Venus.
 Forsan et unus odor; sed celsior ille per auras
 Diffatur: spirat proximus iste magis:
 Communis Paphie Dea sideris, et Dea floris,
 Præcipit unius muricis esse habitum.
 Momentum intererat, quo se nascentia florum
 Germina comparibus dividerent spatiis.

15. *Raperetne rosis Aurora ruborem.* Inepta est lectio, quæ in Vicet. Brix. Ven. et Junt. (item Will.) ed. exstat, «raperetne rosis tunc aura ruborem»: quod forte e versu tertio derivatum, sed omnem loci elegantissimi venustatem turbat. BURM.

17. *Unum mane duorum.* Rosæ et Luciferi, seu Auroræ ipsius, cum qua Lucifer oritur. VIT. — Sic Pervig. Ven. vs. 21: «Humor ille, quem serenis astra rorant noctibus, Mane virgines papillas solvit humenti peplo. Ipsa jussit mane ut udo virgines nubant Rosæ».

19. *Forsan et unus odor,* nempe sideris et floris.

20. *Diffatur: spirat proximus.* Sic Scriverius edidit, atque hæc est lectio vetustarum editionum: sed in cod. Juniano legitur *Effluit et spirat*, et in Leid. *Defluit*. Tollius hinc confecit aliam, quam genuinam putat: «*Diffluit: expirat proximus iste magis*»; sed cujus mihi vis et utilitas non satis adparet. Sensus est: Sed odor ille sideris, quia celsior est, diffatur et evanescit per auras, ita ut non sentiatur: iste autem floris, quia proximus, spirat et sentitur magis.

21. *Paphie Dea sideris, ut apud Symmach. in auct. «Flos siderum Dione».* Ed.

22. *Præcipit, i. e. jubet, vult:* nempe hoc eodem modo accipiendum est, quo auctor Pervig. Ven. toties solet *jussit* de Venere prædicare; vid. in primis not. ad vs. 22. — *Unius muricis,* ejusdem coloris purpurei.

23. *Momentum intererat, Interest* vitiose nonnullæ antiquæ edidit. *nascentia florum* in Vossiano scripto legi, notavit Tollius.

24. *Comparibus dividerent spatiis.* Sic vulgatæ omnes. Sed quid sit hoc loco *dividere*, quid *spatia*, quid *comparia spatia*, difficulter explico. Potest hic sensus esse: *Momentum tantum temporis* intercedebat, quum se nascentia florum germina, rosæ nascentes, quæ *comparibus spatiis*, pari temporis momento, idem crescendi spatium nactæ essent, *dividerent*, distinguerent se ab aliis novo incrementi genere. Sed, ut Burmannus adnotat, in cod. Leid. et Juniano *disparibus* exstat, quod mihi fere ad sensum facilius et expeditius esse videtur. Nempe paullum temporis intererat, quum

æc viret angusto foliorum tecta galero; 25
 Hanc tenui folio purpura rubra notat.
 æc aperit primi fastigia celsa obelisci,
 Mucronem absolvens purpurei capitis.
 ertice collectos illa exsinuabat amictus,
 Jam meditans foliis se numerare suis. 30
 ec mora, ridentis calathi patefecit honorem,

iscentes rosæ ita *dividerent* itim, ac magis magisque exent, ut pro *disparibus spatiis* ris, quibus singulæ processit, dispares etiam incrementis et formas ostenderent. Hæc atia videtur sequentibus verdeclarari, tum etiam cum carminis, quod deinceps pag. ropnemus, versu convenire: cebantur adhuc, neque erat mibus ætas ».

Hæc viret angusto, h. e. prin-rosa *viret* tantum, viridem em habet, dum adhuc sub an- et viridi foliorum tegmine, nam *galero* tecta, latet. Quod *um* hic vocat auctor, in aliis inibus *nodus* est, Apuleio *spitegmen* dicitur lib. X, p. 232 Pric.

. *Hanc tenui folio*. Vossianus tus: *Hanc tenuis et folio*. Heint Burmann. conjecerunt *Hanc flo*, quod sane placeret, si ritas suppeteret. Sed et vullectio elegans est. Alius quippe is incrementi rosæ est, quando s folii purpura, velut nota alie viridi tegmine emicat.

. *Fastigia celsa obelisci*. *Obelisco* etæ similis est rosa, ubi nata priusquam tota aperiat. Vix. militèr *pyramidas* adpellat car-Flori de Rosis, *papillatos co-*

rymbos aliud. Plane aliter hunc versum legit in Vossiano libro Tullius, et in Leidensi Burmannus invenit: « Hæc aperit primæ florens præludia formæ»: sed hæc interpolata videntur.

28. *Mucronem absolvens*, fastigium, *verticem* et quasi cuspidem *solvens*, *laxans*, *aperiens*. VIX. — Heinsius emendare voluit *Mucronem evolvens*: sed hoc non opus est, et vulgata lectio idem vult, quod Heinsius, *resolvens*, *relaxans*: quo sensu *absolvere* occurrit in Lucilii *Ætna* v. 344. *Mucro* idem est, quod ante *fastigium*. In alio carmine *spicula florum* dicuntur.

29. *Illa exsinuabat*. Ita bene ediderunt Scriv. Toll. Burm. Willchiana editio et aliæ vetustiores habent *exinuabat*, quod idem sonat. Est autem *exsinuabat*, explicabat, quasi sinu expanso. In epigrammate proxime proponendo: « Huic dum virgineus pudor extenuatur amictu», ubi Scriverius post Salmas. emendat *exsinuatur*. Quem hic auctor *amictum rosæ*, Perv. Ven. v. 22 nominat «bumentem peplum».

30. *Foliis se numerare suis*, h. e. folia sua ita laxare et explicare, ut numerari possint.

31. *Ridentis calathi*. *Læti*, *jucundi*, *exhilarantis* *contemplantes* *oculos calycis*. Rosæ enim *se pandentis*

Prodens inclusi semina densa croci.
 Hæc modo, quæ toto rutilaverat igne comarum,
 Pallida collapsis deseritur foliis.
 Mirabar celerem fugitiva ætate rapinam;
 Et dum nascuntur, consenuisse rosas.
 Ecce et defluxit rutili coma punica floris,
 Dum loquor, et tellus tecta rubore micat.
 Tot species, tantosque ortus, variosque novatus
 Una dies aperit, conficit una dies.

40

calycem videtur dixisse Plinius, quem hic poeta *calathum*, eodemque tropo. VII. — *Ridentem calathum* interpretor solutum et explicatum, quemadmodum *ridentium* vultus solvi et explicari dicitur. Similiter carmen, mox sequuturum, de rosis: «Tertia non totum calathi patefecerat orbem».

32. *Semina densa croci*, folia crocei coloris dense conferta: infra vs. 37, «coma punica floris». *Luteos apices* vocare Plinius videtur lib. XXI, 4, s. 10: «Paullatim rubescens dehiscit, ac sese pandit, in calycis medio sui stantis complexa luteos apices».

33. *Hæc modo*. Sic omnes scripti et editi: tantum Leid. MS *Nec modo*. Et Scriverius edere maluit *Ac modo*, nulla causa. — *Toto igne comarum*, i. e. omnibus comis, foliis igneo colore rubentibus. Ovid. Met. XI, 385: «Prosilit et nondum totos ornata capillos».

35. *Fugitiva ætate rapinam*. Legendum *ruinam* vult Burm. quasi innuat rosæ subito marcescentis interitum, illustratque loco Ovidii ex Pont. I, 4, 6: «Ætatis facta est tanta ruina meæ». Sed hæc emendatio plane superflua, et *rapina* aptius vocabulum rosæ intereunti

describendæ, quia interitus ejus sit *rapina* et *abscessu* foliorum decidentium, quæ et *defluere* dicuntur v. 37, et *rapi* v. 42. *Cordis rapinam* dixit Cato, Dir. v. 182.

37. *Defluxit rutili coma punica floris*. *Punica* pro *punicea*, purpurea, rubra. *Defluxit*, id est, decidit, hoc elegantius, quia proprie *defluere capillus* dicitur a Plin. X, 67, et *defluvium capillorum* ab eodem, XXVIII, 11.

38. *Dum loquor*. Hæc solennis formula, ad signandum breve temporis momentum. Horat. Carm. I, 11, in fine: «Dum loquimur, fugerit invida Ætas, carpe diem, quam minimum credula postero». Ovid. ex Pont. IV, 3, 58: «et quæ tibi læta videntur, Dum loqueris, fieri tristia posse puta». Plura adfert Burmann.

39. *Variosque novatus*. *Varias* et *novas* mutationes ac formas. Verbum satis novum *novatus*, verbale quartæ inflexionis. VII.

40. *Una dies aperit*. In vetustis edd. Vicet. Brix. Ven. et Junt. (ut in Willich.) *Ipsa dies aperit, conficit ipsa dies*: sed recte in Aldinis, Ascens. et Tornæs. *Una dies aperit, conficit una dies*, ut edidit Scriver. et a codice Juniano firmatur. Con-

nquerimur, Natura, brevis quod gratia florum est :
 Ostentata oculis illico dona rapis.
 am longa una dies, ætas tam longa rosarum;
 Quas pubescentes juncta senecta premit.
 am modo nascentem rutilus conspexit Eous, 45
 Hanc rediens sero vespere vidit anum.
 I bene, quod, paucis licet interitura diebus,
 Succedens ævum prorogat ipsa suum.

ganter pro enecat, proster-
 Lucretio, lib. I, 905 : « ignes
 rent vulgo silvas, arbusta
 ent, etc. » BURM. — Mihi
 hoc loco simpliciter est
 absolvit. Sensus enecandi
 imittunt *species, ortus, no-*

Brevis quod gratia florum est.
 r Valer. Flacc. VI, 492 :
 per vernos lucent velut alba
 Præcipue, queis vita brevis,
 ie parumper Floret honor,
 et jam Notus imminet alis.
 loratio, Carm. I, 36, 16,
 : liliū », et « nimium bre-
 es rosæ » Carm. II, 3, 13
 11.

Ostentata oculis, h. e. Quin,
vix ostenderis tua dona ocu-
tris, illico rapis. Verbo osten-
itur ad eum sensum, quo
us brevem Marcelli gloriam
En. VI, 870 : « Ostendent
hunc tantum fata, neque
esse sinent ».

Juncta senecta premit, pone
re, inhæret et opprimit. Hor.
I, 4, 16 : « Jam te premet
fabulæque manes ». Aliter
expressit Sal. Bassus, Carm.
III, 138 : « Ver fugit ætates,
in terga lacessit Pomifer au-
is ».

45. *Quam modo nascentem rutilus*
conspexit Eous. Burmannus hic ma-
 nifestam ait imitationem adparere
 fragmenti ex Smyrna Helvii Ci-
 næ, quod profert Serv. ad Virgil.
 Georg. I, 288 : « Te matutinus flen-
 tem conspexit Eous, Et flentem
 paullo vidit post Hesperus idem ».
 Sed et similis sententia Ovid. Met.
 V, 440 : « Illam non rutilus veniens
 Aurora capillis Cessantem vidit,
 non Hesperus ». -- Hunc locum et
 hos ipsos versus expressit inter
 recentiores Basil. Zanchius, Poem.
 lib. VI, pag. 158 : « Me matutino
 flentem conspexit Eoo, Et flentem
 sero vespere vidit Amor ». Ed.

46. *Hanc rediens, scil. Eous, vel*
 Lucifer. Loquitur ex opinione vul-
 gi, quam admittunt poetæ, stellam,
 quæ ortum solis antecedit, ejusdem
 occasum subsequi, quando fortasse
 majorem stellam aliam, vespere
 præ aliis conspicuam, pro Veneris
 astro accipiunt imperiti. *Anum, se-*
nem, vetulam. VII. — Inverso
 modo Horatius, Carm. II, 9, 10 :
 « nec tibi Vespero Surgente dece-
 dunt amores, Nec rapidum fugiente
 Solem ».

48. *Succedens ævum prorogat ipsa*
suum, id est, refflorescens, denuo
germinans, succedanea prole exten-
dit ævum suum.

Collige, virgo, rosas, dum flos novus, et nova pubes,
Et memor esto, ævum sic properare tuum. 50

49. *Collige, virgo, rosas.* Virginem adloquitur, quia virgines maxime delectari floribus, iisque colligendis operam dare solent; vid. Ovid. *Met.* V, 393: tum quia rosæ imaginem virginalis tum pudoris, tum ævi præbent. — *Dum flos novus.* Elegantius forte in cod. Juniano *dum ros novus*: ut *ros* referatur ad rosam, et *pubes* ad virginem. Sic apud Claudian. *Epithal. Honor. et Mar.* 249: « Ceu geminæ Pæstana rosæ per jugera regnant: Hæc largo matura die, saturataque vernis Ro-

ribus indulget spatio, latet altera nodo »; ubi Oxon. codex *Floribus* habebat. In *Anthol.* III, ep. 279: « Marcent post rorem violæ, rosa perdit odorem »: vel colligendas monet rosas matutino tempore, dum rore madescunt, ne solis calore conficiantur. Sic *ros* de matutino tempore apud Calpurn. *Ecl.* VIII, 8: « viridique greges permittere campo Et ros, et primi sædet clementia cæli ». Supra in *Ausonii Ros. vs.* 17: « Ros unus, color unus ». Ed.

EPIGRAMMATA.

I. INCERTI, DE ROSIS*.

LES ego manē rosas procedere vidi!
antur adhuc, neque erat par omnibus ætas.
papillatos ducebat. . . . corymbos;

ripisi, licet in schedis et Divion. simpliciter iobus enim sequentibus ædem schedæ EJUS- primo epigrammati non in poetæ nomen. Unde ria priora eundem ha- rem, sed incertum. ORI nomen præmittunt. um et quartum ex co- . Scriverius ad Pervigil. 446; et ex eo Almelo- pigr. vett. p. 12 et 13; irimumque nuper Jod. itmeyer. in Animadv. 8 et 89: secundum ac Luxurii nomine profert rius, p. 453 et 454: sed i Epigrammata non in- masiano et Divionensi ripta. Quartam, cui nen præfigitur, ex suo : Salmas. ad Spartiani p. 16, p. 155, et post sub titulo FLORI RO- ertorum vett. poetarum ibus inseruit Rivinus, Floro tribui, et ἀδύλον rorem natum, quia de præsertim rosis agat.

existimet ad Pervig. Ven. pag. 74, ubi primum epigramma etiam adfert, et illud FLORI ab Opitio Germanice versum notat. BURM.— Burmannus autem quatuor sequentia epigrammata exhibet Anthol. Lat. lib. III, epigr. 288-291.

1. *O quales.* In Divionensi cod. *Æquales* exstabat, quod a manu recentiori in margine Salmas. et Leid. erat adscriptum. BURM. -- Sed hoc *Æquales* quum vim sententia debilitat, tum contrarium est ei, quod sequitur: « neque erat par omnibus ætas ». *Æquales* enim vera sunt, quibus par ætas est.

3. *Prima, scil. rosa*, ut deinceps *altera, tertia.* Lacunam hujus versus Burmannus implet *fronte corymbos*, Oudendorpius implebat *tecta corymbos*; idque mihi placet, quia hic versus convenire cum Elegiæ Ansonii v. 25 videtur: « Hæc vivet angusto foliorum tecta galero ». *Papillatos corymbos* vocat corticem rosæ nondum apertæ viridem, in mucrones vel spicula exeantem, forma *papilla*, siquidem hoc ipso auctor Pervigilii Ven. vs. 14 *surgentes papillas* vocat, et *papillatum*

Altera puniceos apices umbone levabat ;
 Tertia non totum calathi patefecerat orbem,
 Quarta simul nituit, mutato tegmine floris.
 Dum levat una caput, dumque explicat altera nodum,
 Huic dum virgineus pudor extenuatur amictu,
 Ne pereant, lege mane rosas; cito virgo senescit.

corymbum etiam Hieronymus epist. XXVI ad Pammachium.

4. *Umbone levabat*, in vertice vel fastigio paullum aperto adtollebat. *Umbo* proprie est clypei pars media editor, apicem acutum habens.

5. *Calathi patefecerat orbem*. Vid. supra Anson. Ros. v. 31.

6. *Simul nituit*. Id mihi videtur esse tota nituit, singulis rosæ partibus pariter conspicuis, quia *Tertia non totum*. Ita enim simul interdum exprimere totam rem videtur, respectu habito plurium ejus partium, quas totum simul complectitur. Livius VI, 4: « Roma quum frequentia crescere, tum tota simul exurgere ædificiis cæpit ». *Nituit* splendorem rosæ plenæ et adultæ exprimit, ut *lucere* flores dicuntur in Colum. Hort. v. 293. — *Mutato tegmine floris*. *Nudato* legendum monuit Canegieterus ad Avian. fab. 38, pag. 222; Oudendorpio placuit *mutati* vel *nudati germine floris*, ut refert Burmannus: sed lectio vulgata recte se habet, et sensus ejus verus quærendus est. *Mutato tegmine* est ablato, remoto, deposito, siquidem Gronovius, Observ. lib. III, cap. 1, pluribus locis Veterum probavit, *mutari* sæpe idem esse, ac moveri, auferri de loco, quoniam hoc ipso rei situs ac status mutatur, vel desinit. Quando *tegmen* floris ita mutatur, vel ita amovetur et separatur

a nodo, ut *tegmen floris* esse designat, tum rosa tota nitet.

8. *Extenuatur amictu*. E Salmassi emendatione, quam Scriverius probat, haud dubie legendum est *exsinuatur*, i. e. exsolvitur. Hoc confirmant, testante Burmanno, schædæ Divionens. tum versus plase similis Elegiæ de Rosis, 29: « Vertice collectos illa exsinuabat amictus ». Pervig. Ven. v. 21: « Mæse virgines papillas solvit humenti populo ». Et v. 25: « Cras ruborem, qui latebat veste tectus ignea, Uvido marita nodo non pudebit solvere ». Qui illic *rubor*, hic *virgineus pudor*. Conf. Colum. Hort. 261.

9. *Cito virgo senescit*. In cod. Salm. et Leid. lacuna erat inter *rosas* et *virgo*, et *cito* tantum margini adscriptum a manu recentiore. Hec tamen a Scriverio editum magis placet, quam codicis Divion. scriptura *sic virgo senescit*, licet hanc præferat Burmannus. *Virgo* quidem *senescens* proxime intelligitur *rosa*, siquidem similiter Ausonius de Ros. v. 36: « Et dum nascuntur, consenuisse rosas ». Sed tamen respicitur simul virgo puella, et admonetur fragilitatis suæ, ut fecit Ausonius in fine. — Familiaris ea comparatio poetis veteribus. Vide Pantini notas ad Apostolii Parœm. Centur. XVII, 21. Et confer Eleg. in obit. Mæcen. v. 113. Ed.

II. EJUSDEM, DE ROSA.

hoc risit Amor, aut hoc de pectine traxit
 reis Aurora comis, aut sentibus hæsit
 , et hic spinis insedit sanguis acutis.

hic risit Amor. Quod rosa
 una ridet et nitet, hoc
 effecit, qui ei tantum
 et osculo adflavit; aut
 et aliquid purpureæ, co-
 rumpereis pectine detra-
 xit; adjecit; aut denique
 guineæ ejus spinis rosæ,
 serat, adfuso. Tres has-

ce ortæ in rosa purpurea canas
 etiam Pervig. Ven. v. 23 coniungit:
 -Facta Cypris de cruore, deque Amo-
 ris oculis, Deque gemmis, deque
 flammis, deque Solis purpuris.
De pectine traxit præter morem di-
 ctum videtur pro *detraxit pectine*,
 aut *de abundant*, quod suspens fit in
 Pervig. Ven.

III. EJUSDEM, DE ROSIS.

Statu erat Veneris, roseis circumdatus herbis,
 in ager dominae, quem, qui vidisset, amaret.
 Puer hic passim properat decerpere flores,
 inire comas, spina libavit acuta
 in oreos digitos: mox ut dolor adtigit artus,
 ineamque manum, tinxit sua lumina gutta:

hoc Epigramma ab au-
 templar carminis Ana-
 L., cui simile Theocriti
 existat, esse compositum,
 ab apicala inter rosas
 digito punctus, et do-
 nere impatiens, questum
 in.
 qui vidisset, amaret.
 roonii descriptione loci
 statim dabimus:
 more locus. Videtur eo
 i ad Ἐρωσὺν ἀμαρῆνι. Nam
 g. XIV, 8: «Amœna

loca Varro dicta ait, eo quod so-
 lum amorem præsent, et ad se
 amanda adliciant».

5. *Marmorcos digitos*, marmoris
 instar nitentes. Sic *marmorcos pollex*
 Ovid. Met. XIII, 746; *marmorcos*
manus Martial. VIII, 56, 14; *mar-*
moreum pectus Lucilius apud Non.
 Marcell. in stare, p. 391. — *Digitos*
eburnos dixit Propert. II, 1, 9. Ep.

6. *Tinxit sua lumina gutta*. Sus-
 vius Virg. Æn. I, 228: «lacrymis
 oculos suffusa nitentes Adloquitur
 Venus». Pariter Ovid. ex Pont. II,

Proruit ad Matrem frendens, defertque querelas :
 Unde Rosæ, Mater, cœperunt esse nocentes ?
 Unde tui flores pugnare latentibus armis ?
 Bella gerunt mecum. Floris color et cruor unum. 10

3, 90 : « Gutta per adtonitas ibat oborta genas ».

7. *Proruit ad Matrem*. Unde sic ediderit Scriverius, ignoro : nam in cod. Salm. Leid. et Divion. *Pervenit*. BURM. — Certe *Proruit* significantius est, magisque accedit ad Anacreonticum illud l. c. *Δραμὼν δὲ καὶ περασθεὶς Πρὸς τὴν καλὴν Κυθῆρην*.

9. *Pugnare latentibus armis*. Scriverius e conjectura sua, temere corrigens scripturam codd. edidit : « Unde tui flores pungunt latitantibus armis ». Sed in cod. Salmas. et Leid. est « Unde tui flores pugnant

latentibus armis », et in margine utriusque correctum *pugnare*, nempe *cœperunt*, quod præcessit : in Divion. *pugnare nocentibus*, ubi quidem *nocentibus* vitiosum, quia *nocentes* modo præcessit, sed *pugnare* confirmatur ; quod verbum hoc magis aptum et necessarium est, quod sequentia ad hoc respiciunt *Bella gerunt mecum*. Et Palladius de Insit. v. 69 *pugnacia membra* tribuit arbori, quæ corticem asperum et spinosum habet. E scriptura memorata codicum *sposte* emergit lectio, quam ipse edidi.

IV. FLORI, DE ROSIS.

VENERUNT aliquando Rosæ : proh veris amœni
 Ingenium ! una dies ostendit spicula florum,
 Altera pyramidas, nodo majore tumentes ;
 Tertia jam calathos : totum lux quarta peregit
 Floris opus : pereunt hodie, nisi mane legantur. 5

1. *Veris amœni Ingenium*, quam mirabilis natura, ratio et varietas in procreatione et incremento rosarum. Sic *ingenia cœnarum, noctium*, a Plinio et a Tacito pro variis commentis et generibus ciborum et libidinum ponuntur.

3. *Altera pyramidas*. Pyramidas vocat, quas Ausonius *obeliscos*, su-

perius carmen *papillatos corymbos*, Plinius *alabastros* lib. XXI, 4, s. 10, cujus verba et nostrum poetam explicant : « Germinat omnis (rosa) primo inclusa granoso cortice. Quo mox intumescente, et in virides alabastros fastigato, paullatim rubescens dehiscit, ac sese pandit ».

5. *Mane*. Cf. sup. ep. 1, 9. Ed.

V. INCERTI, DE ROSA.

rosa flos Veneris, cujus quo furta laterent,
 arprocrati matris dona dicavit Amor.
 rosam mensis hospes suspendit amicis,
 convivæ ut sub ea dicta tacenda sciant.

rosa flos Veneris. Bur-
 Anthol. Lat. lib. V, ep.
 e ipse huc transtuli, hos
 marmore repertos profer-
 Cerda ad Virgil. *Æn.* I,
 II, p. 134. Recitat etiam,
 non nominato, Stuckius,
 Convival. lib. III, cap.
 352 b. ex eoque Almelo-
 nonit. Theol. Philol. p. 159.
 epigrammate docent, poe-
 se Cupidinem, Veneris fi-
 am Harprocrati silentii Deo
 æcos (ut et Angerona apud
) consecratam esse voluis-
 e munere eum decorasse,
 oquacibus exhiberetur, ve-
 titii symbolum. Atque hinc
 illum profectum, ut multis
 Germaniæ in cœnaculis rosa
 bus supra mensæ verticem
 inspiciatur, atque ut prop-
 pud Germanos pervulgato
 « Hæc sunt sub rosa acta
 a ». Equidem scio, hoc
 iud Romanos in conviviis
 um, ut hospes curaret, « ne
 er amicos sit, qui dicta fo-
 net », ut Horat. ait *Epist.* I,

5, 25. *Mart.* X, 48, 21: « nec mane ti-
 menda Libertas, et nil quod tacuisse
 velis ». Etiam hoc vulgatum, tan-
 tum rosarum usum in conviviis
 fuisse, ut non modo convivæ corol-
 lis roseis caput cincti adcumberent,
 sed ipsæ etiam mensæ rosis injectis
 cumularentur. Docet Ovid. *Fast.*
 V, 335: « Tempora sutilibus cin-
 guntur tota coronis, Et latet injecta
 splendida mensa rosa ». Conf. Sal-
 mas. ad Spartian. *Æl.* Verum, c. 5.
 Unde proverbium ex ipso more
 Romano nasci potuit, ut *sub rosa*
dicta dicerentur, quæ inter convi-
 vandum, sub fide silentii in convi-
 viis servandi. Neque tamen ipsius
 proverbii memoriam in antiquitate
 exstare, neque morem rosæ e lacu-
 nari suspendendæ satis antiquum
 esse arbitror. Poeta hunc morem ce-
 lebratiorem reddere cupiens, causam
 ejus finxit, rosam Harprocrati
 dicatam. Unde is auctor an inter
 antiquos referendus sit, adhuc du-
 bito.

30. *Suspendit amicis.* Burmannus
 edidit *amici*, sed Stuckius rectius
amicis.

ALIORUM AUCTORUM
CARMINA MINORA

DE

HORTORUM ET RURIS AMOENITATE

I. PETRONII DESCRIPTIO LOCI AMOENI*.

NOBILIS æstivas platanus diffuderat umbras,
Et baccis redimita daphne, tremulæque cupressus,
Et circumtonsæ trepidanti vertice pinus.
Has inter ludebat aquis errantibus amnis
Spumeus, et querulo versabat rore lapillos.

* Ita edidit Scaliger lib. II Catalect. p. 255, ex Petronio cap. 131: sed forte præstat *luci* pro loci. *Burm.* Anthol. Lat. lib. III, ep. 54.

1. *Nobilis æstivas... umbras. Nobilis* platanus, quia præcipua dignitate inter arbores erat, et singulari cura nutriebatur. Vid. not. nostr. ad Palladii v. 87 et 124, et conf. Heins. *Advers.* I, 10. *Umbrae* platanorum inprimis celebrantur, hinc Palladio *Insignes foliis* v. 123, et *umbrantes* v. 145 dicuntur.

2. *Redimita daphne*, i. e. laurus. In vulgatis Petronii editionibus hic versus tertio subjicitur.

3. *Et circumtonsæ trepidanti vertice pinus*, quæ, ramis circum æqua-

liter in orbem expansis, quasi circumtonsæ videntur. Hoc sensu *teretem malum* a Palladio dici, notari ad ejus v. 59.

4. *Has inter ludebat aquis errantibus.* Hanc lectionem vindicat *Burm.* in notis ad Petron. nam alii *trepidantibus*, alii *ludentibus. Ludere* amnis dicitur, undis tremulo motu subsultantibus, ut explicat *Burm.* ibidem. Unde *Iudias undas* Scaliger ad Catulli Carm. XXXII interpretatur. *Christius* in *Villat.* p. 268 putat legendum esse *currebat aquis ludentibus*, aut, ut alii, *ludebat aquis errantibus.*

5. *Querulo versabat rore*, jactabat, volvebat susurrante *lympha*. In *epi-*

us amore locus : testis silvester aedon,
 ae urbana procne : quæ circum gramina fusæ,
 molles violas, cantu sua rura colebant.

3 libri III Anthol. « Ecce
 tes qua versat fluctus are-
 color adtrita calculus exit
 Auctor Copæ : « Est stre-
 uo murmur rivus aquæ ». et. II, 456 : « Ibat et adtri-
 bat rivus arenas ».
ester aedon. Sic primæ edi-
 t Tragur. cod. Petronii,
 rvandum putat Burmann.
stris edidit Scaliger, et pro-
 ins. ad Ovid. Met. VI, 468.
 ud. coc. et pist. v. 53 : « Tu
 lucis ut cantet tristis aedon ».
ana procne. Ita recte dici-
 ndo, quia urbem maxime

frequentat, eoque distinguitur a
silvestri aedone : quomodo etiam ex-
 plicat Barth. Advers. XXIII, 24.
 Atque hanc diversitatem naturæ in
 utraque avi diserte notant poetæ,
 ubi fabulam Prognés et Philomelæ
 adtingunt. Ovid. l. c. « quarum petit
 altera silvas, Altera tecta subit ». Et
 Lucil. Jun. Ætn. 582 : « Philomela
 canoris En volat in silvis, et tu,
 soror, hospita tectis Acciperis ». —
Procne, prima correpta, ut *Daphne*,
 v. 2. Ed. — *Circum gramina fusæ*, i. e.
 sparse per gramina temere et pas-
 sim vagantur. Val. Flacc. I, 252 :
 « molli juvenes funduntur in alga ».

II. ITEM.

DÆO quales fudit de vertice flores
 ra parens, quum se confesso junxit amori
 iter, et toto concepit pectore flammæ.

æo quales. Scaliger hoc epi-
 eodem loco, quo superius,
 ex Petron. cap. 127 ; unde
 1 versum addidi, qui in il-
 lectis desiderabatur, et in
 jus Petroniano male insere-
 nter quartum quintumque
 epigrammatis, quod apud
 cap. 128 legitur, et incipit
oporifera, ubi in margine
 ad vir illustis, se in duobus
 eribus codd. illic eum non
 e. BURM.

nfesso junxit amori. Alii, ut
liger, *vinxit*, sed vulgatam

lectionem præferunt uterque Bur-
 mannus. *Confessus amor* est non fur-
 titivus et occultus, sed apertus, de-
 claratus, legitimus. Auctor Eleg.
 in mortem Drusi, v. 305 : « Tu con-
 fessus amor, tu solus et ultimus
 illi », quomodo ibi legendum vide-
 tur Burmanno. Et *amor* hic pro
 conjuge, ut *apertum conjugem* Pro-
 pertius vocat IV, 3, 49. De Jove
 etiam Statius, Theb. I, 257 : « illam
 odimus urbem Quam vultu confes-
 sus adis ». Pari sensu *professum* dici
 notavimus ad Calpurn. I, 55, et
 X, 22.

Emicuere rosæ, violæque, et molle cyperon,
 Albaque de viridi riserunt lilia prato.
 Talis humus Venerem molles clinavit in herbas,
 Candidiorque dies secreto favit amori.

4. *Molle cyperon.* Τὸ κύπερον dicitur Græcis et ἡ κύπερος, herba odorifera, quæ, ut *rosmarinus*, in nostris hortis vulgaris, et retento Græco nomine Cyperis dicitur, barbaris etiam Cypria. Alia est *cupressus* arbor, κυπάρισσος. ERHARD. ad Petron.

6. *Clinavit*, pro *clamavit*, ut in Catalectis Scaligeri et codice MS, pro quo conjeceram « molles Venerem inclinavit in herbas »; sed quod postea vidi occupasse Hadrianidem.

BURM.—Composito usus est Dir. v. 117: « Aut inter varneris stipendia, flores Mellinclinarit, teneramque illiscliam ». Fortasse *clamavit* potest, idque positum est *cavit, invitavit* in herbas, hoc sensu id verbum sermum latinitate usurpatum rim. Inscriptio epigramm Luxorii sic habet: « Deamicos ad prandium clamplura exposceret xenia ».

III. E PRIAPEIIS, EPIGR. LII.

PRIAPUS.

QUID hoc negotii est, quave suspicer causam
 Venire in hortum plurimos meum fures?
 Quum quisquis in nos incidit, luat pœnas,
 Et usque curvos excavetur ad lumbos?
 Non ficus hic est præferenda vicinæ,
 Uvæque, quales flava legit Arete;
 Non mala truncis adserenda Picens,

3. *Quisquis in nos incidit.* Quædam editi. *incidat.* Cod. Voss. *incidit in nos.* Heinsius, probante Burmanno, legendum duxit « Quum quisque, ut in nos incidit, luat pœnas ».

6. *Flava legit Arete.* In edit. Vicent. Brix. et utraque Aldi legebatur: « Uvæque quales flava non legit Crete », quod et in aliis, et in Sciopiana. Sed emendationem certam confirmant plerique codices, quos

recenset Burmannus. Intelligentem Arete, Alcinoi Phæacuxor, ex Hom. Odys. VII, jus etiam meminuit Orpheus v. 1312, et Apollon. IV, 10

7. *Non mala truncis adserenda.* Alii scripti vel editi *Non pomicis adservanda* vel *observa* cod. secundo Heinsii et Vlegebatur *Non poma esse* Avancius legebatur *inserenda*.

Pirumve tanto quod periculo captes :
 Magisque cera luteum nova prunum ,
 Sorbumve ventres lubricos moraturum . 10
 Præsigne rami nec mei ferunt morum ,
 Nucemve longam , quam vocant Avellanam ,
 Amygdalumve flore purpureo fulgens .
 Non brassicarum ferre glorior caules ,
 Betasve , quantas hortus educat nullus , 15

quit Burmannus , sed tamen *adse-*
da non ejiciendum videtur , quod
 tat mala vel poma nobilia , quæ
 serenda , vindicanda , *truncis Pi-*
is , vel habenda pro pomis Pice-
 videantur . Nam poma Picena
 teribus laudatissima . Hor. Serm.
 4, 70 : « Picens cedunt pomis
 ertia succo , Nam facie præ-

nt » .
 9. *Magisque cera luteum . Cere-*
na sæpissima dicuntur , ut in Co-
 v. 18 , et infra in ep. VIII , v. 5 ;
cola Colum. Hort. 404 .

10. *Ventres lubricos moraturum* ,
 e quod alvum fluidam sistit ,
 ppter austeritatem . Sic Martial.
 II , 116 , de vino Signino : « Po-
 bis liquidum Signina morantia
 utrem » . De sorbis similiter Mar-
 l. XIII , 26 : « Sorba sumus , mol-
 nimium durantia ventres » .

11. *Præsigne rami* . Nonnullæ edi-
 nes , ut Scioppiana et Lugdun.
 50 , *præpingue* habent , quod redi-
 at Heins. ad Ovid. Her. V , 125 .

12. *Quam vocant Avellanam* . E-
 tigiis plurimum MSS , in quibus
 e *vocatur alva* , *alna* vel *alana*
 ibitur , Scaliger legendum puta-
 quæ *vocatur et calva* , vel quæ
tatur Albana . Albana vero nux-
 undum Glossas Isidori est Præ-
 itina , quæ et Avellana , auctore

Macrobio , Sat. II , 14 , atque ex
 arbore est , quæ dicitur corylos .
 Hanc autem nucem Græci Ponticam
 vocant . De calvis et Avellanis nuci-
 bus pluribus agit Salmas. ad Solin.
 p. 424 .

13. *Flore purpureo* . Scaliger *oví-*
ζησι agnoscit in *purpureo* , ut *villo*
spectabilis aureo ; id tamen durum
 putat Burmannus , ideoque mavult
flore purpuræ fulgens .

14. *Non brassicarum ferre* . Dedi
 hunc versum ex emendatione Bur-
 manni , quæ mihi omnium facilli-
 ma , et vetustis Msptis bene insi-
 stere visa est . Nam in scriptis et
 editis corruptissimus exstat . Ipse
 Burmannus cum Scaliger edidit :
 « Non brassicæ fero gulosior caules » .
 Sic pariter in utraque Aldina , Sciop-
 pii , aliisque . Vetustæ Vicent. Brix.
 et Ven. habebant « Non brassica-
 rum fero gulosior caules » , Medi-
 ceus pr. duo Heinsii , et Vossianus :
 « Non brassicarum fero gloriosior
 caules » . In primo Fabric. « Non
 brassicarum gloriosior » . Wittianus
 « Non brassicarum fero gloriosior
 caulæ » . In aliis « Non brassicarum
 ferculum prius caulis » , quod inter-
 polatum videtur Burmanno . Emendationes varias ab eodem recitatas
 brevitatis causa omitto . *Caulis* bras-
 sicæ inprimis tribuuntur . Colum-

Crescensve semper in suum caput porrum.
 Nec seminosas ad cucurbitas quemquam,
 Ad ocymumve, cucumeresve humi fusos
 Venire credo, sessilesve lactucas:
 Nec ut salaces nocte tollat erucas,
 Menthamque olentem, cum salubribus rutis,
 Acresque cæpas, alliumque fibratum.
 Quæ cuncta quamvis nostro habemus in septo,
 Non pauciora proximi ferunt horti,
 Quibus relictis, in mihi laboratum
 Locum venitis, improbissimi fures.

Hort. 129 : « Frigoribus caules, et veri cymata mittit »; et v. 325 : « Sed quum jam valido pinguescit lurida caule Brassica ».

16. *In suum caput porrum*. De porro capitato loquitur. Colum. Hort. v. 167 (huj. t. p. 54) : « Nunc capitum porri longo resoluta capillo lætetur », sc. tellus. Auctor Moreti, v. 74 (nost. ed. tom. I, p. 628) : « et capiti nomen debentia porra ». Ad utrumque locum vid. not.

17. *Nec semin. ad cucurbitas*. Prægnantem cucurbitam dicit Colum. Hort. v. 380, et de seminibus ejus legendis deinceps agit.

18. *Ad ocymumve*. De ocymo¹, vel ozymo egimus ad Colum. Hort. v. 319. *Cucumeres humi fusos* amplius describit idem v. 378 : « more chelydri Sole sub æstivo gelidas per graminis umbras Intortus cumcumis ».

19. *Sessilesve lactucas*. *Sessilesque lactucas* in utroque cod. Heinsii et Holsten. *scissilesque* in Wittiano, *fissilesque* in edit. Ven. sed perperam : nam sic *sessiles lactucæ* etiam Martial. III, 46, 8 : « Illic videres frutice nobili caules, Et utrumque

porrum, sessilesque lactucas ». Ab eodem *lactuca sedens* vocatur **lib.** X, 48, 9.

20. *Ut salaces nocte tollat erucas*. Martialis loco jam citato vs. 10 : « Nec deest ructatrix mentha, nec herba salax ». *Herba salax* est *eruca*, quomodo et Ovid. Art. Am. II, 422. *Libidinosæ erucæ* in Priap. ep. 48. Alia vide adnotata ad Columell. Hort. 109. Quæ Martiali est *mentha ructatrix*, eam *olentem* Noster vocat.

22. *Alliumque fibratum*. Sic verissime emendavit Scaliger, nam in MSS et edd. vetustis exstabat *furatum*. Moretum v. 88 : « cum spissis allia fibris »; et Colum. Hort. 112 : « jam teneris frondens lactucula fibris, Alliaque infractis spicis ». — Idem, v. 187, de lactuca : « Candida fibrato discrimine, candida thyro est ». Sed quia exstabat olim *furatum*, quidam legunt *furatum*, quum manifeste *fibratum* legendum esset. Veteres editiones suffragantur : habent enim : « alliumque phullatum », quod scriptum fuisset *phibratum*. Ed.

26. *Locum venitis*. In codice Holsteniano *Hortum pro locum*.

rum apertam convolatis ad pœnam,
 os hoc ipsum, quod minamur, invitat.

*atis ad pœnam. Qui- pœna culpa laenda tua est. Ed.
 t edd. vett. prædam. 28. Et vos hoc ipsum. Syllabam
 quentius in Priapeis, in hoc correptam notavit Faernus
 a iudici furibus, at- ad Terent. p. 7, qui Virgilio vel
 lane sententia occurrit Ovidio hoc epigramma male ad-
 atum venit huc amore scribit. BURM. — Poterat scribere
 Et Epigr. 68 : - Hac Et vos id ipsam.*

EX HISDEM, EPIGR. XV, DE MALIS
 ULCHERRIMIS, AD PRIAPUM *.

us Hippomenes rapuit Schœneida pomis,
 bus Hesperidum nobilis hortus erat :
 credibile est spatiantem rure paterno
 caam pleno sæpe tulisse sinu :
 nit malum, quod litera pinxit Acontî, 5
 lecta cupido pacta puella viro est :

psit Rivinus in Colle-
 erbaria.
*chœneida pomis. Ata-
 Schœnei, Scyri regis,
 Hippomenes cursu
 mo aureo objecto.
 , vs. 575 seq. Hygin.
 ndian. Laud. Sereni,
 Hippomenes trepidus
 re sequutam Aurato
 it Schœneida pomo ».
 ejus faciunt quoque
 XI, 123; Virg. Eleg.
 i. Rapuit, quod omnes
 vetustæ servant, ex-
 ad se convertit, et a
 abstraxit. Claudianus
 m. II, 19, 19 : « Tu
 nostros rapuisti nuper*

4. *Nausicaam pleno. Nausicaa
 Alcinoi, Phæacum regis, cujus
 hortos laudat Homerus, et Aretes
 filia. De hac etiam Martial. XII,
 31 : « Si mihi Nausicae patrios con-
 cederet hortos, Alcinoos possem di-
 cere, malo meos ».*

5. *Quod litera pinxit Acontî. Fa-
 bula de pomo, quo inscripto et in
 sinum Cydippes coniecto Acontius
 eam jurare fecit, sibi nupturam,
 exposita ab Ovidio est duabus epi-
 stolis inter Heroid. XX et XXI.
 Idem, Art. Am. I, v. 457 : « Litera
 Cydippen, pomo perlata, fefellit :
 Insciaque est verbis capta puella
 suis ».*

6. *Cupido pacta puella viro est.
 Burmannus pro pacta forte substi-
 tuendum capta putat, quod eo ver-*

Taliacumque puer dominus florentis agelli
Imposuit mensæ, nude Priape, tuæ.

bo Acontius et Cydippe apud Ovidium sæpe utantur. Sed si hæc sufficiens ratio mutandi est, æque multa earum epistolarum loca pro lectione *pacta* militabunt, e. g. XX, 7: « Conjugium pactamque fidem, non crimina, posco »; et vs. 157: « Hæc mihi se pepigit, pater hanc tibi »; XXI, 4: « nisi, ut ipse fa-

teris, Promissam scires me satis esse semel »; v. 185: « quod adhuc tibi *pacta* puella Non tua fit ».

7. *Taliacumque puer. Talia quinque* in edit. Ald. 1534, sed *Talia cumque* in ejusd. ed. an. 1517, et in illis, quæ Aldum præcesserunt. BURM.—De more poma Priapo offerendi conf. Hor. Epod. II, 17. Ed.

V. DE MALIS MATIANIS *.

HÆC poterant celeres pretio tardare puellas,
Hæc fuerant Veneri iudice danda Phryge.
Nam sic ingenuo flavescunt mala colore,
Ut superent auro vera metalla suo.

* Exstat apud Pithœum, lib. IV, 150, et Scalig. lib. II Catalect. p. 251, qui inscribunt *de Malis Matianis*, ut in schedis Salmas. *Mala Matiana* videntur in proverbium abiisse, pro egregiis et delicatis; eaque Romæ venalia maximo in honore fuisse, advecta e quodam pago, in Alpibus sito prope Aquileiam, testatur Athenæus lib. III, cap. 7. Et hinc memorantur Veteribus non semel, ut Columellæ libro V, cap. 10, 19, et Macrob. lib. II, cap. 15, ubi de diversis malorum et pirorum generibus agit; eaque a *Caio* vel *Cneo Matio* nomen habere indicat Plinius lib. XV, cap. 14; quem ex equestri ordine, Augusti amicum, et arborum sendendarum studiosissimum fuisse tradit lib. XII, cap. 2. BURM. qui hoc et tria sequentia epigr. recen-

set Antholog. Lat. lib. III, epigr. 208-211. De *Caio Matio* rei rustice scriptore, et mali Matiani inventore, agit Wernsd. (hujus editionis t. III, p. 476. Ed.)

1. *Celerem puellam* malebat Hein-sius, et probat Burm. ut Atalantam (non Hippomenen, ut ille) innuat. Vide supra carm. IV, 1.

2. *Judice Phryge*, in judicio Paridis Phrygis.

3. *Ingenio pro ingenuo* in codice Voss. ut in schedis Salmas. perperam.

4. *Vera metalla*. Metallum sæpe simpliciter pro auro. Val. Flacc. V, 231: « vellera... ardenti quercum complexa metallo ». De horto Hesperidum Lucan. IX, 364: « Robora... rutilo curvata metallo ». Calpurn. IV, 140: « Et date perpetuo cælestia fila metallo ».

VI. DE MALIS MATIANIS.

LAUS.

constat Veneri praelatæ gratia formæ,
læc moriente sacrum perdidit angue nemus.

constat Veneri. His malis, modi malis, a Paride tradideri constitit, testatum, certum est, formæ ejus reliquis summam gratiam esse. — Formæ. Eleganter, ut apud an. Eleg. II, 32: « Nec vermæ gratia tota perit ». Et vigr. Petron. quod inter ejus ita legitur, p. 113, ed. Patiss. t enim formam quidquid itur artis, Et, nisi velle subtitia tota perit ». Et adposite ribuitur Veneri, quemadmodum in Epitaphio Homonœæ, Cui formam Paphie, Cha-

rites tribuere decorem »; ubi eleganter distinguitur *forma*, seu pulchritudo naturalis, a Venere Homonœæ data, et *decor*, i. e. venustas ac gratia, munus Charitum, quæ formam perficit et amabilem reddit. Hæc autem una in Venere cumulari exprimeret videtur *gratia formæ*. Ed.

2. Hæc moriente sacrum. Talia fuerunt mala, quæ nemus vel hortus Hesperidum amisit, ab Hercule ablata, angue ejus custode interfecto. Breviter hanc fabulam poetarum narrat Lucanus lib. IX, vs. 357 seqq.

VII. ALITER.

VITUPERATIO.

contempta Deum genuit discordia mensa,

is contempta Deum. Versus is, et fortasse corruptus. In Salmas. Burmannus lectum ait tenuit discordia mensam. lectione, si Discordia mæra scribatur pro nomine idis, hic sensus erui potest: is projectis Discordia, licet ita a Diis, nec ad epulum t, tamen Deum mensam occupavit et turbavit. Ouden: conjiciebat Deum genuit, hil effici video ad sensum. ligata lectio explicari posse, si discordia pro neutro

plurali nominis discordium accipiatur, hac sententia: His pomis in medium projectis ab Eride, mensa Deum contempta, epulum Deorum, quod se contemnere præ pomis istis a se missis ostendebat, genuit discordia, lites et contentiones inter Deas concitavit. Discordium pro discordia cadente latinitate usitatum fuisse, demonstravi ad Calp. Ecl. I, vs. 56: « Publica diffudit tacito discordia ferro », Excursu II ad Calpurn. (huj. op. t. I, part. 2, pag. 409 seqq. Ed.) Fabulam de Eridis pomo narrat Hyginus fab. 92.

Prodidit atque urbem his Briseida suam.

2. *Urbem his Briseida suam.* Nota hanc vocem duabus primis correptis syllabis, tertia producta: et in primo casu *Briseida* pro *Briseis*, ut *Chalcida* pro *Chalcis*, quæ sequioris ætatis indicia sunt. Vide Muncckeri notas ad Hygin. fab. 184. Sic *Gorgona*, *Amazona*, et similia.

БУРМ. — *Urbem* intelligit auctor Lyrnessum, patriam Briseidis quam evertit Achilles Briseide abducta. Sed pomo proditam a Briseide, a quo scriptore vetere memoretur, nondum, quærens licet, inveni. Et prudenter de eo tacuit Burmannus.

VIII. ALCIMI.

DE DONIS A LESBIA MISSIS *.

Lux mea puniceum misit mihi Lesbia malum,
 Jam sordent animo cætera poma meo.
 Sordent velleribus hirsuta Cydonia canis,
 Sordent hirsutæ munera castanææ.
 Nolo nuces, Amarylli, tuas, nec cerea pruna :
 Rusticus hæc Corydon munera magna putet.

* Et sic in epigr. Anthol. Lat. III, 207, De dono ab amica misso, quod hic comparationis causa subjicere placet. « Anrea mala mihi, dulcis mea Marcia, mittis, Mittis et hirsutæ munera castanææ. Omnia grata putem; sed, si magis ipsa venires, Ornare donum, pulchra puella, tuum. Tu licet adportes stringentia mala palatum: Tristia mandenti est melleus ore sapor. At si dissimulas multum mihi cara venire, Oscula cum pomis mitte, vorabo libens ». Ed.

1. *Lux mea puniceum.* *Alcimi* vel *Alcinoi* nomen huic epigrammati, certe non ineleganti, inscribitur a nonnullis, et inter Petroniana Catalecta relatam est in edit. Patisson.

pag. 164, et in edit. J. P. Lotich. p. 88. Sub titulo *Alcimi* etiam edidit Binetus p. 10, et Frellon. p. 227. БУРМ.

3. *Velleribus hirsuta Cydonia canis.* Expressit e Virg. Ecl. II, 51: « cana legam tenera lanugine mala ». Calpurn. II, 91: « Cereæ sub tenui lucere Cydonia lana », i. e. lanugine, quæ hic *vellera*. Conf. Pallad. de Insit. v. 65.

4. *Hirsutæ munera castanææ.* Sic dicuntur Virg. Ecl. VII, 53. Vid. Pallad. v. 67.

6. *Rusticus hæc Corydon munera magna putet.* Respicit illa Virgilio, Ecl. II, 52: « Ipse ego cana legam tenera lanugine mala, Castanææque nuces, mea quas Amaryllis

eo sanguineo male mora rubentia succo,
 ul' grave funesti crimen amoris habent!
 dente levi paullum libata placentæ
 mera, de labris dulcia mella suis. 10
 o quid plus melle sapit, quod contigit ipsa,
 irans Cecropium dulcis odore thymum.

ddam cerea pruna, et ho- ut Galatea Corydoni erat « thymo
 uic quoque pomo». dulcior Hyblæ » apud Virgil. Ecl.
uineo male mora rubentia VII, 37. Similiter Statius, Silv. II,
uineo cruore dicit Colum. 1, 48: « blandis ubinam ora arguta
 Et Pentadius, Eleg. de querelis, Osculaque impliciti ver-
 vs. 9: « Sanguine poma nos redolentia flores ». Ego non re-
 sti nece tincta repente. fragor, quominus sic legatur. Sed
 ta ad utrumque locum. vide an scribendum sit *dentis odore*,
ropium dulcis odore thy- quia præcessit dente levi libata. Ce-
 mannus inficetum hunc cropius favus, ros, mel, thymum,
 1 putat, ubi, quo illud frequentia admodum poetis pro
 ras, non adpareat. Ergo dulcedine loquelæ, et suavitate oris.
irans Cecropium dulcius Martial. VII, 68: « Cujus Cecropio
 n, vel *Cecropio dulcius,* pectora rore madent ».

III. TRIA EPIGRAMMATA DE CITRIO*.

I.

micant spinis felicitis munera mali,

io. Hæc tria epigrammata
 unt codex Salmas. Lei-
 Divionensis. Duò priora
 lmas. ad Solin. tom. II,
 edit. Paris. (et pag. 671
) ubi multa de malis ci-
 ex illo primum adfert
 ad Virg. Georg. II, 126.
 hæc epigrammata repetiit
 lib. V, 184-186.

micant spinis. Sic in cod.
apsa in schedis Divion.
 etiam *felicitis munera mali,*
 um est, atque etiam a
 id Solin. l. c. receptum.

Burmannus *tempora*, quod est reli-
 quorum codd. edidit. Citrium esse,
 quod alias malum Medicum, con-
 fessa fere inter eruditos res est.
Septa spinis dicuntur, quod spinæ
 multæ et acutæ et robustæ in citreo
 malo, ut ait Salmas. p. 672. *Felix*
 malum etiam a Marone, Georg. II,
 127 dicitur Medicum: quod quidem
 (verba hæc sunt Heynii ad eum
 locum) de arbore si dicitur, ad
 fecunditatem proprie respicit. Et
 sane citri fetus perpetua succes-
 sione succrescunt. Nunc tamen ad
 salubritatem potius epitheton spe-

Quæ tulit ut Circi aureus ora tumor.
Hippomenes tali vicit certamina malo,
Talia poma nemus protulit Hesperidum.

ctare videtur, ut contra infelix, infaustum, est, quod nocet. Pro veneni antidoto habitum esse pomum Medicum, etiam ex Theophrasto, Dioscoride, Plinio, constat; nec forte injuria, in certis saltem venenorum generibus.

2. *Ut Circi aureus ora tumor.* In cod. Salmas. vitiose scriptum erat *aureus orat umor*. Explicat Salmasius, p. 671: Ut circi ora vel ambitus est, ita tumor aureus in citro. Circi ambitum ovata, non orbiculata facie fuisse, qualis et citrei forma est, norunt eruditi. Nihil tamen Salmasius de sensu verbi tulit, quod mihi difficile intellectu est: nisi accipere velis pro extulit in fastigium, vel extendit, quia ovata ejus forma.

3. *Vicit certamina malo.* Emmenes. ad Virg. Georg. II, 126, male dedit *certamine*. De Hippomene diximus supr. ad carm. IV, 1, p. 131.

4. *Nemus protulit Hesperidum.* Athenæo teste lib. III, p. 83, Juba docuit, quod apud Libyes vocetur Hesperidum, malum citri esse, atque ejus arboris mala inde ab Hercule in Græciam translata, aureaque vocata esse ob coloris speciem. Atque, ut aliunde constat, arbor citri maxime in monte Atlantico vicinaque Mauritania nascitur, qua in regione etiam horti Hesperidum ponuntur. Vid. Virg. Æn. IV, 480 seqq. Plin. V, s. 1, et XIII, 15, s. 29; Martial. XII, 66, 6, XIV, 89, et quæ notavimus ad Petron. Bell. civ. 28, nost. ed. t. II, p. 93. Ed.

ALITER.

2.

STAT similis auro Citri mirabilis arbor,
Omnibus Autumni anteferenda bonis.
Hæc ornant mensas, hæc præstant poma medelam,
Quum quatit incurvos tussis anhela senes.

3. *Hæc præstant poma medelam.* Plinius, XXIII, 6, s. 56: « Citrea contra venenum in vino bibuntur, vel ipsa, vel semen. Faciunt oris suavitatem, decocto eorum colluti, aut succo expresso ». Idem eleganti carmine Virgil. Georg. II, 127: « Felicis mali, quo non præsentius ullum, Pocula si quando sævæ in-

fecere novercæ, Auxilium venit, ac membris agit atra venena ».

4. *Quum quatit incurvos tussis anhela senes.* Hanc etiam mali Medici salubritatem attingit Maro l. cit. vs. 135: « animas et olentia Medi Ora foveat illo, et senibus medicantur anhelis ». — Hic vs. expressus videtur e Virg. Georg. III, 496. Ed.

ALITER.

3.

NE genus mali dignum est adsurgere citro,
 tis cui multa subest corticis, et medii.
 imquemque suum referunt pomuscula succum,
 ternus ab hoc semper carpitur ore sapor.

ti, i. e. medulla. Ed.
nas ab hoc semper. Videtur
 e locum Virgīlii, Georg.
 : « Media fert tristes succos,
 pae saporem Felicis mali ».
tristes succos videtur ama-
 rum, quae praecipue in cortice
 is est, intelligere, et per
saporem diu inhaerentem
 Posset hic e Virgilio legere
ab hoc semper, pro *Ternus*,
 tor superius *vim corticis* et
 istingueret. Unde, *ternus*

promittans saporem citri, videtur
 praeter corticem amarum, in medio
 diversam granorum a cortice ama-
 ritudinem, et carnis vel medullae
 dulcorem acrimoniae mixtum sta-
 tuere. Nisi hoc respicit amtor,
 quod Palladius, IV, 10, 17, docet,
 posse mali citrei, quod medium est,
 cura dulce fieri: « Feruntur, inquit,
 acres medullas mutare dulcibus, si
 per triduum aqua malsa semina
 ponenda macerentur, vel orillo la-
 cte, quod praestat ».

X. DE VITA TRANQUILLA.

VITULA securo tegitur mihi culmine sedes.
 mque plena mero fecunda pendet ab ulmo.

bet Pith. lih. I, p. 35; Sca-
 I Catalect. p. 193, qui in
 suis ex antiquo codice de-
 rat, et Petronii esse nota-
 didit etiam H. Stephanus
 Escom. p. 172; Christianus
 ad Villat. p. 271; Burman-
 10. Lat. lib. III, epigr. 61.
 nomem *de vita tranquilla*
 sic epigrammati, quam Pi-
 loti classi.

securo tegitur mihi culmine.
) satis munto adversus tem-

pestates securo mihi vitam agere
 liot. In Priap. carm. 86: « Villa-
 lamque palustrem Tectam vineae
 junceo, caricisque manipis ».

2. *Fecunda pendet ab ulmo.* Bur-
 mannus forte legendum putat *fota*
dependet ab ulmo, ut apud Neme-
 sian. Ecl. IV (Calpurn. XI), v. 68:
 « hic et ab ulmis Purpureae fetis
 dependent vitibus uvæ ». Sed *fecun-
 da* totidem locis confirmari potest.
 In Vomani Hort. v. 15: « Fecunda
 vitis conjuges ulmos gravat ».

Dant rami cerasos, dant mala rubentia silvæ,
 Palladiumque nemus pingui se vertice frangit.
 Jam qua deductos potat levis area fontes,
 Corycium mihi surgit olus, malvæque supinæ,
 Et non sollicitos missura papavera somnos.
 Si vero alitibus fraudem contexere præter,
 Seu magis imbelles libuit circumdare cervos,

4. *Palladiumque nemus*, arbor oleæ, *pingui vertice*, densis confer-tisque baccis onusto, *se frangit*, in-flectit se et gravat. Illustravi hunc versum supra, comparans cum illo Palladii, 59: «Nunc teretem pin-gui producit acumine malum»; qui videndus. Sic etiam Colum. Hort. v. 393, «cucumerem pingui semine fartum» dicit.

5. *Jam qua deductos*. De usu hu-jus verbi jam egi ad Vomani v. 10. Vid. præterea not. ad Moret. v. 71. Calpurn. II, 49: «irriguo perfun-ditur area fonte, Et satiatur aqua».

6. *Corycium mihi surgit olus*, i. e. cultum educatumque more illius senis Corycii, e Coryco oppido Ci-liciæ oriundi, quem a singulari cu-ra rei hortensis laudat Virgil. Georg. IV, 127 seqq. quem locum plane respexit Noster. Quamquam hic *Corycium senem* ita videtur accepisse, quasi ille patriæ suæ, olerum cultu insignis, more et opibus adductus, rei hortensi præcipue studuisset. Nam *Corycium olus* ita sonat, ut alias *Corycius crocus* solet celebrari. Horat. Serm II, 4, 68; Lucan. IX, 809. Sic Martiali, VIII, 14, *Cilicum pomaria* dicuntur ad morem Ciliciæ culta et adornata.

7. *Misura papavera somnos*. Usi-tatius dixisset *factura somnos*, quem-admodum Ovid. Metam. VII, 153:

«Verbaque ter dixit, placidos fa-cientia somnos». Sed fortasse, ut *somnia mitti* dicuntur (vid. carm. Petron. a nobis prolatum t. III, pag. 297, v. 2. Ed.), hic etiam *somnos* vo-luit. Colum. Hort. 104: «profugos vinctura papavera somnos».

8. *Si vero alitibus fraudem*. Scali-ger et Pithæus ediderunt *contexere præterea*, adposito asterisco, ad in-dicium mendosæ lectionis. In mar-gine primæ editionis Scaligerans *opertam*, unde id utriusque Pithæa-næ editionis marginem etiam occu-pavit: quod probat Christianus ad Villaticum, p. 271, et ita *Pelletier* in Comite Rustico, pag. 208, qui edidit sub nomine Pentadii. Bunn. — Nolo repetere conjecturas eru-ditorum, quas Burmannus pro emendatione mendosæ lectionis *præ-terea* factas narrat. Ego non tam voce ista *præterea* offendor, quam aliis sequentium versuum *nævus*. Vere enim *præter* ab auctore scri-ptum fuisse puto, idque adverbium, pro *præterea* positum, quia rarius occurrit, librarii *præterea*, quod notius erat, scripserunt. Scribo igitur: «Si vero alitibus fraudem con-texere præter», quemadmodum ead-em de re in epitaphio venatoris alicujus, quod apud Pith. lib. III, pag. 131, et Burmann. Auth. IV, p. 236, exstat, legitur: «Aucupium

tereti lino pavidum subducere piscem :
 tantum novere dolos mea sordida rura.
 10
 10, et vitæ fugientis tempora vende
 ibus cœnis! me, si manet exitus, idem
 precor, inveniar, consumptaque tempora poscar.

ræter studiosus agebat -
 secundo versu ad *circum-*
s requiri videtur adposi-
 nod, *lineis, retibus*, aut
 io versu occurrit, *lino*,
 endum videtur pro *libuit*,
 nsferendum in tertium
 ibi *lino* exstat, *tereti* muta-
 hoc modo : « Si vero ali-
 idem contexere præter,
 s imbelles lino circumdare
 ut reti libuit pavidum sub-
 scem ». Parum distat hæc
 o ab ea, quam Burman-

sordida rura, ad imitatio-
 ili, Ecl. II, 28 : « O tan-
 at mecum tibi sordida
 que humiles habitare ca-
 sic *sordida omnia, sordida*
 tiali, quod recte de agresti
 simplicitate, respectu lau-
 urbanarum, dici notat
 dv. XXV, 17. BURM. —
 ervavimus nos ad Vestritii
 ba, II, 6 : « Sordida quum
 autis nuda tumultibus,
 patria fertilis in domo ».
nunc, et vitæ fugientis. Sic
 dit Pithæus, quod firmat
 s codex, nisi quod in eo
 . Vide Tollium ad Auson.
 s. 48. Vitiose enim edidit
 n̄ e et vitæ fugiendis, quod
 is ejus derivatum est, pro
 margine primæ ejus edit.
 e *Sincera vitæ* notatum est;

quod male probat Christianus in Vil-
 lat. p. 272. BURM. — *Vitæ tempora*
vende Divitiibus cœnis, h. e. magno
 temporis, et vitæ fugientis, impendio
 cœnas tibi lautiores para, vel tem-
 pora vitæ consume et disperde cœ-
 nis lautis et luxuriosis parandis et
 frequentandis. Tale est Petronii
 Bell. civ. vs. 35 : « Lucrinis Eruta
 litoribus vendunt conchyliâ cœnas ».

14. *Hic precor inveniar, consumpta-*
que tempora poscar. Ita distinxit Pi-
 thæus : et sic fere Scaliger, nisi
 quod *inveniar*, exitus nempe, in
 utraque ejus editione, et schedis
 MSS. In Voss. cod. *inveniar et po-*
scat. Opatius distinguebat « me, si
 manet exitus, idem Hic precor in-
 veniar »; et sic Oudendorp. BURM.
 — Præfero lectionem *inveniar et*
poscar : nam *exitus me inveniar* mihi
 quidem inepte dici videtur. Admitto
 tamen Opatii distinctionem : si
 quando *me manet exitus, precor*, ut
 tum *idem*, qui adhuc vixi, et eum-
 dem vitæ frugalis et placidæ teno-
 rem *hic*, hoc in tuguriolo meo, ad
 extremum servasse *inveniar*, et sic
consumpta tempora finire (fatis con-
 cedere, spiritum reddere) *poscar*.
 Respondere huic voto videntur,
 quæ Claudian. Epigr. 2, de senæ
 Veronensi cecinit : « Felix, qui pa-
 trius ævum transegit in agris, Ipsa
 domus puerum quem videt, ipsa
 senem, etc. » ubi idem sibi fere
 argumentum proponit.

XI. ITEM*.

EST mihi rus parvum, fenus sine crimine parvum ,
 Sed facit hæc nobis utraque magna quies.
 Pacem animus nulla trepidus formidine servans
 Non timet ignavæ crimina desidiæ.
 Castra alios operosa vocent, sellæque curules,
 Et quidquid vana gaudia mente movet.
 Pars ego sim plebis, nullo conspectus honore,
 Dum vivam dominus temporis ipse mei.

* *De vita tranquilla* inscripsit Pith. lib. I, pag. 32, et Scalig. in Catalect. lib. I, pag. 190. *De bono vitæ humilioris* vetus Vossii codex, et schedæ MSS Scaligeri. Edidit etiam Christianus in Excursu ad Villat. pag. 265. Burmannus profert Anth. lib. III, epigr. 60.

1. *Est mihi rus parvum*, ut apud Martial. IX, 19: «Est mihi, sitque precor longum, te præside, Cæsar, Rus miuimum, parvi sunt et in urbe lares». Stat. Silv. IV, 5, 1: «Parvi beatus ruris honoribus». — *Fenus parvum* est parva pecuniæ summa, in fenore posita. — Vid. tom. V, huj. edit. p. 523. Ed.

4. *Non timet ignavæ crimina desidiæ*. Loca similia, hanc sententiam illustrantia adduximus ad Spurinnæ III, 8: «Ni te desidia sancta quies levet, etc.»

5. *Sellæque curules*. Corrupta est lectio, quæ in textu editionis Scalig. et Pith. excusa est, atque adeo in Vossiano cod. et schedis Scaligeri

habetur, *sillæque rurales*: sed ceteris, quam hic damus, in margi primæ editionis Scaligeranæ et Pith. adposita est, eademque Heinsii Christio probata.

6. *Vana gaudia mento mo* Heinsius emendavit *fovet*, id Burmannus adprobans tribus partium locis firmat. Sed *fovere gaudia* dicuntur homines, hic solum est *quidquid*, quod certe *vere* gaudia potest, non *fovere*.

7. *Conspectus honore*, i. e. ignis, clarus, nobilis. Ovid. Met. XIII, 794: «Nobilior pomis, tano conspectior alta».

8. *Dum vivam dominus*. Comm hoc illustrat Burmannus loci sonii, Epist. X, vs. 31: «Du secreti repetantur ut otia rugis amica et seriis, Tempus disponas ubi tu tua, jusque tu sit, Ut nil agas, vel quod volu ubi vulgo *Nugis amæna* sine se Ed. — Similia plane leguntur apud Senec. in Thyest. v. 391 seqq.

POETÆ LATINI MINORES

TOMI SEPTIMI,

QUI WERNSDORFII SEXTUS,

CARMINA

DE RE HORTENSI ET VILLATICA

ITEM

AMATORIA ET LUDICRA

COMPLECTENTIS

PARS POSTERIOR

CARMINA QUÆ HAC POSTERIORI PARTE

CONTINENTUR:

- I. MAXIMIANI Etrusci Elegiarum liber.**
- II. OFILII SERGIANI Elegia de Pulice.**
- III. ALBI OVIDII JUVENTINI, de Philomela et de
Animalium vocibus.**
- IV. JULII SPERATI, de Laude Philomelæ.**
- V. CÆLII SYMPOSIÏ Ænigmata.**
- VI. AUSONII Grippus Ternarii numeri.**

DE
MAXIMIANO ETRUSCO

EIUSQUE AC CÆTERIS

DE HAC PARTE PROPONUNTUR CARMINIBUS.

In classe hac Amatoriorum et Ludicrorum carminum commendanda sequor fere aliorum, qui ante me talia ediderunt, emplum, atque iis me carminibus contineo, quæ dudum conjuncta exhibuerunt tum editores quidam Operum ridii, pseudepigrapha nonnulla Amatoriis ejus adnectentes, in primis M. H. Goldastus, qui inter Erotica et Amatoria Opuscula Ovidii, Francofurti an. 1610 edita, *Maximiani Amores*, *Ofilii Sergiani Pulicem*, *Albi Ovidii Juvenii* et *Julii Sperati Philomelam* una serie proposuit. Quæ eo porro subjunguntur opuscula, Pamphili Mauriliani *Arte amandi*, et Pseudo-Ovidii de *Vetula*, merito abs me rejecta sunt, ut infimæ sordidæque ætatis deliramenta. Nec noro, multa aliunde abs me colligi potuisse, melioris iam ætatis, carmina, ob lascivius argumentum hunc in usum referenda, cujus generis poematiis nemo nescit condare Romanam antiquitatem; sed ea quum alios editores habuerunt non indiligentes, tum non videbantur esse usmodi, quibus recensendis vel ornamentum quærere veri meo, vel occupare hoc ætatis meæ deberem. Adquievi tur in iis carminibus, quæ supra memoravi, quæque, ab is jam tradita, servari utcumque mea collectione, et correctius edi merebantur. Addidi tamen *Cælii Symposii Ænigmatata*, opus ingeniosum, et lusuum ingenuorum farrata,

ginem non illepidam exhibens, quod quia jam dudum P. Pithæo in veterum poematorum Syllogen receptum est et plurium eruditorum singulare studium meruit, nec nostra collectione et opera indignum haberi poterat. Sed nunc ad eorum carminum auctores nos convertamur.

Maximianus Etruscus, quia jam pluribus a sæculis falso Cornelii Galli, antiqui et celebris poetæ, nomine insignitus est, hoc ipso quasi obtectus et obscuratus ita delituit, ut quis homo, quæ ætate fuisset, nemo vel sciret, vel valde anquireret; sed postquam fraude magis patefacta vero nomini suo restitutus est, diligentius de eo quæri cœpit, et exstiterunt docti viri, qui, quantum distaret a Cornelio Gallo, et quis qualisque fuerit hic poeta, accuratius ostenderent. Primus hac opera defunctus est M. H. Goldastus in Epistola dedicatoria, Ovidii Eroticis et Amatoriis Opusculis Francofurti an. 1610 editis, præmissa: multa de Maximiano tradidit Bern. Moneta in Menagianis, tertiæ editionis Paris 1715 tomo I, pag. 336 seqq. nec pauca de eo protulit Abb. Souchayus, ubi vitam Corn. Galli exposuit, in Dissertat. Academiæ Regiæ Inscriptionum et literarum elegantiorum (*Mémoires de l'Académie des Inscriptions, etc.*) tomo XVI anni 1751. Omnium vero diligentiam superavit Justus Fontanini, qui Historiæ literar. Aquilei. (editæ Romæ 1742 in-4) libro I, cap. III, postquam de Cornelio Gallo Foro Julensi digna quæque notatu persequutus est, de Elegiis illi suppositis Maximiani, hujusque gente, ætate et rebus gestis luculente et copiose egit. Jo. Albertum Fabricium in Bibliot. Lat. libr. I, cap. XIV, de Corn. Gallo et Maximiano agentem, vix nominare opus est rei literariæ peritis. His auctoribus in consilium adhibitis accurate nunc omnia exponemus, quibus et rerum Maximiani notitia, et de ejus Elegii judicium adjuvetur.

Atque ut de nomine Maximiani incipiamus, Goldastus quidem hunc auctorem inter Ovidii Erotica opuscula, et novi Critici, ut ipse ait, sententia *Cornelium Maximianum*

Gallum Etruscum proscribendum putavit; sed certum est, quum in pluribus manuscriptis libris, quos eruditi nonnulli se adfirmant inspexisse, tum in vetustissimis et primis exemplaribus impressis solum nomen *Maximiani* prostare (1). Accedit auctoritas Cassiodori, epistolam Theodorici Regis ad Maximianum datam, Variar. lib. I, 21, exhibentis, tum aliorum mediæ ævi scriptorum, qui Maximianum adlegantes, solo hoc ejus nomine utuntur. Et fortasse, qui Cornelium Maximianum inscribendum censuerunt editores, nullum ineptius ei nomen tribuere potuerunt, quam Cornelii, siquidem, ut Reinesius, Epist. LXXIX ad Daumium, p. 203, observavit, Maximiani in lapidibus leguntur gentilia nomina habere *Acilii, Arrii, Aurelii, Barbii, Cerellii, Fabii, Ingenii, Publicii*, nusquam Cornelii. Broukhusius quidem *Longinum Maximianum* aliquoties in notis ad Tibull. et Propertium citat; sed unde hoc habuerit, et qua auctoritate dixerit, neque ipse indicavit, neque ego adhuc, studiosè licet quærens, indagare potui (2). Idem Fontaninus, Histor. liter. Aquilei. lib. I, cap. III, p. 51, se nescire fatetur; hoc unum se scire ait, in codice Neapolitano Vallettæ A. D. 1400 exarato *L. Maximianum* dici, nota prænominis addita, quæ *Lucium*, non *Longinum*, designat (3). Si qui vero Cornelii

(1) Theod. Pulmannus in edit. Catulli Tib. Prop. Antverpiensi 1569, et Gryphiana 1573, ad principium Elegiarum Maxim. in margine adnotat, veteris libri inscriptionem habere *Maximiani liber*. Delrius in comment. ad Senecæ Hippol. p. 93, testatur, in tribus codicibus MSS auctorem Maximianum inscriptum se reperisse; et Goldastus in præf. ad Ovid. Erot. pag. 13, quinque codices Msptos sic habere memorat. In bibliotheca Heinsiana, part. II, p. 121, Maximiani poetæ quædam cum Boetii Consolatione conjuncta tenet codex MS membran. Exemplarium impressorum inscriptiones infra adducemus.

(2) Broukhusium sequutus *Longinum Maximianum* vocat Marklandus, Epist. Crit. ad Franc. Hare, p. 34.

(3) Jacobus Magni aliquo loco Sophologii videtur *Maximianum Julium* citare. Nam lib. II, cap. 2, *quomodo natura cupit virtutes*, scribit: *Teste Maximiano Julio virtus auro pretiosior est: nec putrescit, sed in*

Galli et Maximiani nomina in Elegiarum inscriptionibus conjuncta adprobarunt, id fortasse ea causa fecerunt, quod sic titulum, quem Pomponius Gauricus corruptæ ab se editioni præposuisset, cum eo, qui in vetustioribus inveniretur, Maximiani, commode conciliari et combinari arbitrarentur; vel quod revera putarent, Gauricum in libro suo conjuncta Cornelii Maximiani Galli nomina invenisse, solum Maximiani, fraudis tegendæ causa, suppressisse (1).

Sed ipse Pomponius Gauricus (2), qui has Maximiani Elegias sub titulo *Cornelii Galli Fragmenta Venetiis an. 1501* fraudulenter edidit, nullum mangonii sui prætextum ab auctoritate alicujus codicis manuscripti petit, sed cur Cornelio Gallo tribuerit, alias plane rationes in præfixa Cornelii Galli vita adfert: «Ejus scripta, inquit, penitus interciderunt, præter hunc libellum, quem paulo ante mortem in Ægypto visus est perscripsisse. Nam quum ibi

adversis crescit ipsa virtus». Sed ita legitur in vetustissimo exemplari, in Biblioth. Ducali Guelferb. servato, quod multis mendis scatet. Unde et hic mendum latere suspicor, et pro *Julio* legendum esse *fulvo virtus auro*, quomodo exstat in versu Maximiani, quem Jacobus respexit, *Eleg. I, 19*: «Quin etiam virtus fulvo pretiosior auro, etc.»

(1) Sic Aldus Manutius in præfatiuncula ad Elegiam Asinii Corneli Galli adfirmat, librum se scriptum habere, in quo Elegiæ istæ Galli Maximiani nomine legantur. Sed hic codex, si vere apud Manutium fuit, dubitare non possum, quin corruptus, et fortasse ad Gaurici exemplum correctus fuerit. Nam tot aliorum codicum, quos a se visos docti viri testantur, et quorum ipse nonnullos inspexi, nullus omnino repertus est, qui Galli nomen præferret.

(2) Pomponius Gauricus, Neapolitanus, famosi Astrologi, Lucæ Gaurici, frater, eo anno, quo Pseudo-Gallum Venetiis edidit, annum ætatis suæ XIX egit, atque una cum Rhamnusio, qui tum epigrammate adplausit Gaurico, et tribus annis eo minor fuit, Patavii studii operam dedit. Hæc curiosius adnotavit Fontaninus l. c. pag. 54, ut juvenilem hanc fraudem et lusum duorum adolescentulorum fuisse demonstrat, cujus etiam Gauricum postea penituisse verisimile existimat. Sed idem Fontaninus, pag. 42, Pomponium Gauricum vocat *Geophônensem*, quod nomen est oppidi prope Salernum in Sicilia cætra Pharum.

Græcam quamdam puellam adamasset, nec propter ingra-
vescentem jam ætatem ejus libidini satisfacere potuisset,
materia satis opportune oblata est, ut senectutis incommoda
describens, juveniles suos amores recenseret, seque suis
carminibus multo melius, quam in nummo spectandum ef-
fingeret. Nam quod fuerit Etruscus, quod orator, quod
poeta, quod etiam vinolentus, quod Lycorida adamarit,
quod Legatus Ægypto præfuerit, hinc manifestissime col-
ligitur. Quæ si quis diligenter animadvertat, fatebitur,
hunc libellum Cornelii Galli, non alterius fuisse, ut qui-
dam parum prudenter existimarunt ». Videmus singula mo-
menta ex ipsis Elegiis peti, et ad veterem Cornelium Gal-
lum adplicari, quamvis pleraque perverse et male inter-
pretando. Luculentior quidem ratio videri ea potest, quam
ab usurpato puellæ Lycoridis nomine, ex Elegia II, petit,
quo sub nomine Corn. Gallus Cytheridem amasse et li-
bris IV Amorum celebrasse ferebatur. Sed neque sola hæc
Lycoris est, cujus amores Maximianus deflet, nec nomen
illud, a pluribus poetis antiquis adhibitum, ad solum Cor-
nelium Gallum referri poterat. Et qui senectutem extremam
in amore lascivæ puellæ perditam queritur Maximianus,
minime convenientia Amoribus Cornelii Galli scripsisse cen-
sendus est, qui senectutem invalidam haud expertus tertio
et quadragesimo ætatis anno vitam finivit. Alia pervertit et
torquet Gauricus, ut Corn. Gallum ex Elegiis extundat.
Etruscum earum auctorem agnoscit ex El. I, 59; V, 5, licet
Cornelium Gallum gente Foro Juliensem fuisse in principio
fateatur, atque adeo perverse Forum Julii in Etruriam mi-
grare facit. Legatum Ægypto præfuisse, e versu 1 Elegiæ V
exsculpit :

Missus ad Eoas legati munere partes,

sed duplici errore, vel fraude potius. Etenim Orientis partes
temere interpretatur de Ægypto, quum certum sit, alias
provincias Orientis nomine ab antiquis signari solere. Legati

vocabulum, quo Maximianus utitur, in significationem torquet, quam antiquitus habuit, Legatorum Cæsaris, exercitus regunt, vel eorum, qui Proconsulibus in provinciis regenda vicaria potestate adjuncti sunt. Quod Legatum nomen ne olim quidem Cornelio Gallo proprie convenit, quandoquidem primus ab Augusto ad Ægyptum regem non Legatus, sed Præfecti Augustalis nomine missus Legatus Maximiano simpliciter est, qui recentiore a Missus dicebatur, qui mandata Principis perfert ad alios ad exsequenda negotia ablegatur. Præterimus alia argumenta fraudis in oratione Gaurici observanda, quibus contentus ille sustinuit etiam fraudem furto cumulare integrum distichon, quo nomen auctoris Maximiani conetur, e textu tollere, quod legitur Eleg. IV, v. 25 :

Atque aliquis, cui cæca foret bene nota voluptas,
Cantat, cantantem Maximianus amat.

His tamen fallaciis suis Gauricus ita gavisus confisusque ut in subjecto Elegiaco, sibimet ipsi, et Gallo suo de invictis eius fragmentis gratularetur :

Et quamvis tua scripta olim, divine poeta,
Ac versus tulerint sæcula longa tuos;
Orbe quidem toto vivet tua, Galle, Lycoris,
Vivet et ingenium, Galle poeta, tuum.

Testem adeo laudatoremque sui facinoris adsumpsit Baptistam Rhamnassium, qui calce libelli hæc subiungit « Lector, quod has Corn. Galli Poetæ reliquias legeris, POMPONIO Gaurico, adolescenti optimo, gratias habeto ». Ubique ejusdem Rhamnassii epigramma adscriptum est tale :

Si quis sensus inest, si qua est mens ulla sepultis,
Pomponi, pietas hæc tua grata satis.
Qui sparsos cineres proprio componis acervo,
Qui titulum proprio restituis tumulo.
Ipse tuo tandem Gallus nunc munere gaudet,
Spe penitus dextra non cecidisse sua.

emorat hæc et e prima Gaurici editione ducit Melch. Golstus in Epist. dedicat. Ovidii Eroticis præmissa, quæ inde ipse vidi cuncta repeti in exemplaribus editionum, æ Pomponianam proxime insequutæ expresserunt, Parisiensis et Ascensianæ, 1503, Argentoratensis ex officina Hureriana, 1509.

Etsi omnino pauci eruditorum fuerunt, qui fuco Gaurici se duci paterentur, et Elegias serio esse Corn. Galli crederent, æ erant Maximiani, inventi tamen nonnulli, qui non hil concederent ei opinioni, et quodammodo mediam de auctore earum sententiam amplecterentur. Lil. Greg. Gydus, etsi valde detestatur eorum impudentiam, qui tractitos et ementitos versus sub Galli poetæ nomine vendunt, subjicit tamen: *Unam vero vel alteram ipsius Galli æ non abnuerim.* J. A. Fabricius in Bibl. Lat. opinatur, Gyraldum iis verbis forte respicere Elegiam, sub Asinii Arnelli Galli nomine ab Aldo Manutio Florentiæ editam, æ incipit: *Non fuit Aracidum tanti expugnare Seleucen.* Id Moneta in Menagianis, pag. 343, contra monet, Gyraldum duo de quadraginta annis ante editionem ejus Eleæ, nempe anno 1552, esse mortuum, atque adeo nullum conjecturæ locum esse. Difficile tamen est judicare, quas elegias in animo habuerit Gyraldus, quas existimaret Gallognas esse. Similia fere sentit J. Cæs. Scaliger, et universe eundem Gallum auctorem denegare Elegiis istis non videtur, sed tantum de una subdubitare, in qua canitur Aquilæ, quam dicit hominis esse Græcæ literaturæ ignari, et ætem ratio fugerit syllabarum. (Vid. Testimonia.) Sed eundem idem vitium in cæteris Elegiis observetur, non videtur Scaliger satis adtente omnes Elegias perlegisse, ut visdem omnes coloris esse intelligeret. Casp. Barthius in multis locis eam sententiam profitetur, ut Galli æque ac Maximiani partes aliquas in iis Elegiis esse statuatur, dicatur, esse eas, certe unam vel alteram, e Corn. Galli Elegiis quodam Maximiano contractas et interpolatas, et in sen-

sum ipsius detortas. (Vid. Testimonia.) Quæ sententia pro vera accipi in tantum potest, ut Maximianum censeamus carmina sua pæne tota ad genium veterum poetarum, et in his forte Galli, atque ex eorum phrasibus et sententiis composuisse, quod ipsa Elegiarum lectio unumquemque facile docet. Alii porro Maximianum quidem, Gallo penitus excluso, auctorem habent, sed eum cum alio recentioreque confundunt. Th. Reinesius, Epist. LXXXI ad Daunium, pag. 207, Maximianum opinatur confinio sæculi sexti et septimi fuisse ex Abbate Monasterii S. Gregorii Romæ Episcopum Syracusanum, carissimum Gregorio M. et familiarem literatorem. Quod Reinesium sensisse magnopere indignatur Justus Fontanus, Hist. lit. Aquil. pag. 57, et mendacissimum commentum vocat. Enimvero, inquit, hic Maximianus fuit vir sanctissimus, ita ut absque fœda calumnia illi adsignari nequeant elegiæ omnino profanæ, ineptiis et turpissimis amoribus ad nauseam refertæ, quæ dedeçant non solum Abbatem, Episcopum et virum sanctum, qui fuit idem Maximianus, sed quemcumque honestis et christianis moribus paullo deditum. Hactenus Fontanus. Sed tantam indignationem vix meruit Reinesius, qui si Maximianum Episcopum temere auctorem Elegiarum pronuntiavit, non malignitate, sed errore et imprudentia sic fecit, quod carmina ea non accurate perlegerat. Quod si eorum argumentum recte cognitum habuisset, haud dubie fuisset futurum, ut tanti Viri iudicii, quam indigna hæc auctore essent, sacris muneribus fungente, ultro perspiceret et profiteretur. Recentiori adhuc ætati Maximianum adsignat Bernardus Moneta in Additionibus ad Menagiana, tom. I, p. 338; ubi eum conjicit aliquot annis sæculo decimo, et fortasse undecimo, posteriorem fuisse, hac tantum ratione ductus, quod ante annum 1240 non reperiat ejus mentionem ab ullo scriptore factam esse. Nempe circa hunc annum Alexandrum de Villa Dei, indignatum quod Maximiani nugæ in scholis legerentur,

has expellere scripto ab se *Doctrinali puerorum* conatum esse. Sed hæc ratio definiendæ Maximiani ætatis levis admodum et inepta est, siquidem multos scriptores veteres nominare possumus, quos certo scimus antiquis temporibus floruisse, neque tamen videmus ante ævi medii aut recentiora tempora a quoquam alio scriptore citari. Neque illud plane admittere possumus, quod Moneta adfirmat, Maximiani Elegias ab Alexandro damnatas esse. Nam alium ab eo Maximianum indicari, versificatorem grammaticum, natione Gallum, qui an. 1200 vixerit, Fontaninus idoneis et testibus probavit. De quo alio loco dicemus uberius.

Sed accedimus nunc ad ætatem Maximiani Elegiographi definiendam, et potiora vitæ ejus momenta consideranda, quæ ex ejus carminibus eruere et cognoscere licebit. In Etruria natum educatumque fuisse, pluribus locis significat, ut Eleg. I, 59; V, 5 et 40 (1). Studiis exercitiisque omnibus, quibus juvenes Romæ erudiri solent, vacavit; oratoriæ ac poeticiæ arti se dedit adolescens, atque in utraque palæstra, declamatoria et gymnica, exercitus pro palma certavit: Eleg. I, 9, seqq. gratia, venustate, agilitate, cantu, venatu, valetudine et corporis viribus, vigilia, temperantia; sed etiam temulentia æquales se suos dicit superasse. Casto et duro ingenio se adolescentem jactat fuisse, ut quamvis pluribus a puellis desideraretur, nullius tamen amore illigari vellet, El. I, 74 seq. Quod autem artibus et exercitiis memoratis decertavit cum aliis, id plane ostendit, vixisse eum juvenem Romæ, et multis sæculis ante duodecimum, in quod eum detrudere Bernardus Moneta in Menagianis conatur, floruisse, iis nempe temporibus, quibus Romana juvenus hisce artibus etiamnum exerceri solebat. Vegetius sæculi V scriptor, libro I de Re milit. cap. 3, scribit: *sudorem cursu et campestri exercitio collectum nando*

(1) Sed quo sensu Etruria, Etruscus et Tusceus ævo Maximiani dicatur, indicavi in adnot. ad Eleg. V, 5.

juventus abluvat in Tiberi. Hoc ipsum fecisse se Maximianus, Eleg. I, v. 37, testatur : *Innabam gelidas Tiberini fluminis undas.* Urbem patriam Maximiani propius indicare tentat Fontaninus pag. 55, atque ex ipso versu ejus, quem modo adduximus, suspicatur, ortum altumque esse in Tusciæ Suburbicane quopiam oppido, Tiberi adjacente, puta Hortana Colonia. Sed hoc indicium admodum tenue est, idemque versus probare potest, Romam fuisse adolescentiæ ejus locum, quod clarius adfirmat versus 63, præsertim quum et caussis in foro agendis et poematibus pangendis operam se dedisse adfirmet Eleg. I, 9 seq. et 129, quod Romæ fieri solenne erat. Inde honores publicos gessisse videtur, quamquam eorum diserta mentio non fit. Sed quum Elegiæ V principio memorat, missum se aliquando in Orientem legati munere functum esse, quin eo tempore jam dignitate et honoribus domi gestis illustris fuerit, dubitari nequit. Et exstat in Cassiodori Variarum libro I, Epistola XXI a Theodorico Rege Gothorum ad Maximianum data, qua ei ratiocinia fabricarum urbis Romæ et operarum publicarum a Rege commendantur, et cujus inscriptio hæc est : THEODORICVS REX MAXIMIANO V. ILL. ET ANDREÆ V. SENATORI (1). Idem Maximianus memoratur et Viri Illustris titulo insignitur libri IV epistola XXII. Seve-

(1) Sic retulit hunc titulum Goldastus in præfatione ad Ovid. Erot. Sed in ipsis exemplis Cassiodori exstant tantum literæ V. S. de quibus Reinesius, Epist. 81, ad Daumium, p. 207, Goldastum refutans, ait : V. S. id est, *Vir Spectabilis*, nota axiomatis in Rep. proximi Illustribus et Clarissimis, auctore Constantino A. proprius Advocatorum fisci, Referendariorum, aliorumque magnis officiis impositorum titulus. Præfectum annonæ *Sabinum* V. S. vocat inscr. Rom. in Basilica Ostiensi, quam notavit Sirm. ad Ennod. VI, ep. 29. Goldastum contra defendit vel excusat Fontaninus, p. 55, atque monet, eum notas compendiarias V. S. minime exposuisse, sed retulisse verba integra Cassiodori, penes quem prostant bene multa hujusmodi exempla, ut lib. I, Epist. XIX: « Saturnino et Verbusio Viris illustribus Senatoribus »; Epist. XXII: « Marcello Viro Senatori »; Epist. XXIV: « Sabiniano Viro Senatori »; et hujusmodi alia

rino Boetio, Viro Consulari, familiariter usum esse, ex istis Elegiæ III versibus liquet :

Hic mihi magnarum scrutator maxime rerum,
Solutus, Boheti, fers miseratus opem.
Nam quum me curis intentum sæpe videres,
Nec posses causam noscere tristitiæ,
Tandem prospiciens, tali me peste teneri,
Mitibus adloquiis pandere clausa jubes.

Ex his indicis Delrius in notis ad Senecæ Hippolytum, pag. 93, Goldastus præfat. ad Catalecta Ovidii, cum eoque Daunius epist. ad Reines. LXXX, haud temere colligunt, Maximianum nostrum *σύντροφον* Theodorici Regis et Boethii fuisse. Sed quod ad familiaritatem ejus cum Boethio adinet, dubium adversus eam Moneta in Menagianis, pag. 338, movet, quum ex variatione nominis Boethi, in exemplaribus vulgatis reperiunda, quæ ut plurimum habeant *Bobeti*, tum exinde etiam, quod verisimile non sit, viro tam docto et sapienti, et, quod hic maxime attendendum est, etiam optimo poetæ, qualis fuerit Boethius, arctam adeo amicitiam intercedere potuisse cum miserabili versificatore, homine indocto et fatuo, qualem ipse habet Maximianum. At pro monet Goldastus, duo scriptos codices et veterem editionem Parisiensem legere *Boheti*, et, quod in vulgatis est, *Bobeti*, esse a manu Pomp. Gaurici. Atque ego adfirmare possum, in antiquissima editione Germanica, quæ in manus est, et in duobus manuscriptis, quorum collationes habui, clare perscriptum exstare *Boeti*; neque dubium est mihi, inter plures fraudes Gaurici, quibus Maximianum auctorem tollere voluit, etiam hanc fuisse, ut nomen *Boeti* obscurius et ignotius *Bobeti* corrumperet, eoque ætatis, quæ vixisset auctor, vestigium deleteret. Ad alterum quod adinet, Boethium illum magnum philosophum et poetam præsentem. Ipse video in margine exemplaris mei Variarum Cassiodori Consulari lectionem veteris membranæ : « viro illustri et Andree viro senatori ».

a Maximiano significari, ex elogio, quod illi tribuit, satis adparere arbitror : *Magnarum scrutator maxime rerum.* Eruditionis et facultatis poeticæ in Boethio et Maximiano tantum discrimen, ut quidem Moneta vult, non est, ut propterea familiaris inter eos consuetudo esse non potuerit. Neque Maximianus tam fatuus et abjectus homo, aut Boethius tam incivilis censendus est, ut posset hominem studiosum sui, a vultu adituque suo rejicere. Quin ipsum Boethium, virum gravem et doctum, quum amicitia dignatus Maximianum est, haud vanum ei testimonium perhibere existimo eruditionis et ingenii non absurdi. Quum multæ adesse causæ potuerunt amicitiae inter eos contrahendæ, quas hodie ignoramus, tum inprimis studiorum atque honorum gestorum similitudo, par dignitas et communis rei publicæ administratio familiaritatem inter eos conflasse videtur. Quantacumque etiam fuerit Boethii dignitas, non minorem fuisse Maximiani existimo, qui Vir Illustris apud Cassiodorum audit, et quum a Rege Theodorico in Orientem missus splendido Legati munere functus est, haud dubie plures antea honorum gradus permeavit. Legatio autem ea, Goldasto et Fontanino recte judicantibus, jussu Theodorici regis suscepta est ad Anastasium, Imperatorem Orientis. Nam Maximianus dicit El. V, 1 missum se esse ad *Eoas partes pacis nectendæ causâ*, et apud Cassiodorum Variarum libro I, epistola prima, quæ est Theodorici Regis ad Anastasium Imp. pacem et amicitiam inter utrumque imperium confirmandam offert et commendat, quæ, Goldasto recte judicante, ipsum diploma legationis, quam Maximianus obiit, esse videtur. Igitur *ad Eoas partes* notat Constantinopolim, ubi dum Maximianus legationis causâ morabatur, contigit, quod ille mox subjicit El. V, 5 :

Hic me suscipiens Etruscæ gentis alumnum
Involvit patriis Graia puella dolis.

Quum se *susceptum* dicit a Graia puella, videtur Copam,

aut Copæ servientem puellam, intelligere, quæ tabernariam exercebat, et peregrinos hospitiis excipiebat. Nam in *παυδογάτος* et diversoriis tabernis inventas esse ejus generis feminas, quæ meretriciis artibus hospites adtraherent et irretirent, ex antiquitate satis constat (1). De eadem Copa, Eleg. IV, v. 54, videtur conqueri, eamque *lenæ* vocabulo significare, ubi sic scribit :

Hoc etiam meminisse decet, quod serior ætas
Intulit, et gemitus, quos mihi læta dedit.

Etsi enim hic omnes scripti et excusi libri legunt *læta* vel *lata*, vix tamen mihi videor sensum sanum et expeditum e versu isto posse eruere, nisi *lena* legam. Loquitur enim de seriore ætate sua, quam postea narraturus est insanis puellæ lenociniis succubuisse; quam propterea minime convenit *lætam* dicere. At *lena* si legatur, videmus mulierem designari, quæ eum, seriore ætate quam ageret, meretriciis artibus circumvenit, et puellam istam Graiam, de qua sequente Elegia loquitur, subornavit, cujus illecebris et amoribus periret. Hanc sibi vere dicit *gemitus dedisse*, hoc est, causam sibi malorum fuisse, quibus ingemiscere necesse esset. Atque hos gemitus ipse mox insequente Elegia decantat. Magna tum temporis ganearum et lupanarium licentia Constantinopoli erat, copiosaque lenonum et lenarum familia, unde submitti et venditari libidinum mancipia poterant ad illaqueandam advenarum imprudentiam. Probari hoc e pluribus locis scriptorum illius temporis, et maxime e Procopio de ædif. Just. et Anecd. hist. potest. Sed legatio illa Maximiano a Theodorico mandata, quænam et quo tempore suscepta fuerit, paullo accuratius videtur quærendum. Nam si historicos ea de re consulimus, plures legationes legimus a Theodorico ad Orientis Imperatores missas esse, et in his alios memorari legatos, nullum Maximianum.

(1) Amplius hoc exposui (huj. edit. t. I, part. 2, pag. 615. ED.)

Excerpta incerti auctoris, quæ Valesius Ammiano Marcell. adjunxit, memorant, victo Odoacre missum a Theodorico Festum ad Zenonem Imp. de purpura et regia dignitate sumenda : « Et mittens legationem Theodoricus Festum caput Senati ad Zenonem Imperatorem, et ab eodem sperans, vestem se induere regiam ». Idem auctor paullo post alium legationis ejus principem nominat *Faustum Nigrum*, et scribit, quum per idem tempus mors Zenonis cognita esset, et legatio nondum revertisset, Gothos sibi Theodoricum Regem confirmasse, non exspectantes jussionem novi Principis Anastasii (1). Anno demum primo aut secundo Anastasii hanc legationem revertisse, colligimus ex epistola Gelasii Papæ ad Anastasium data, qui *Faustum et Irenæum* legatos nominat : « Famuli vestræ pietatis, filii mei, Faustus magister, et Irenæus, Viri Illustres, atque eorum comites publica legatione fungentes, ad urbem reversi, etc. (2) ». Si Gelasius de eadem legatione, de qua auctor Excerptorum, loquitur, quod equidem credo, videtur hic e Gelasio corrigendus, ut pro *direxerat Faustum Nigrum* legatur *Faustum et Irenæum* (3). Sam. Basnagius ad hanc legationem refert epistolam Theodorici apud Cassiodorum, eamque

(1) « Theodoricus in legationem direxerat Faustum Nigrum ad Zenonem. At ubi cognita morte ejus antequam legatio reverteretur, ut ingressus est Ravennam, Gothi sibi confirmaverunt Theodoricum regem; non exspectantes jussionem novi Principis ».

(2) Adfert hæc verba Sam. Basnage, Annal. Polit. Eccles. tom. III, ad ann. 493, p. 584, num. III.

(3) Sic statuere, mihi probabilis videtur, quam quod Fontanius, p. 56, opinatur, quum nomen Irenæi nusquam occurrat apud Cassiodorum, hunc fortasse fuisse multinominem, ex illius sæculi more, quem egregie explicuit Jac. Sirmondus in notis ad Sidonium, adeo ut, quemadmodum Anonymus Valesianus *Faustum Nigrum* appellat, quem Gelasius *Faustum* adpellaverat, sic Maximianus Cassiodori fuerit Irenæus Gelasii. Ego vero hac in sententia omnium minime concoquere possum, Maximianum, si Irenæus Gelasii est, ab eo inter filios suos numerari, qui nullam adeo speciem Christianæ pietatis præbet.

adeo creditam his legatis putat, ut ad Anastasium Imper. perferretur. Idemque sentit Fontaninus, cap. III, § V, p. 56. Sed falsi esse ea in re videntur. Nam hæc legatio non ad Anastasium, sed ad Zenonem primum directa erat, sed Anastasio demum regnante revertebatur, nec omnino de pace et amicitia cum Imperatore Orientis firmanda, quod quidem epistola Theodorici vult, egit, sed tantum de concedenda sibi regia dignitate. Et fortasse eventus legationis ejus non plane ad spem et votum Theodorici responderat. Succensuisse primum Theodorico Anastasius videtur, quod regium nomen inconsulto Imperatore adripisset, et iniquius respondisse; mox autem Theodoricum tollere subortas contentiones, et nutantem inter utrumque imperium concordiam confirmare, novis oratoribus missis, studuisse, colligere e verbis licet, quæ in Excerptis Valcisanis porro leguntur: « Facta pace cum Anastasio Imperatore per Festum de præsumptione regni, et omnia ornamenta palatii, quæ Odoacher Constantinopolim transmiserat, remittit ». Ad hanc legationem per Festum peractam recte Car. Sigonius (1), et Henr. Valesius (2) epistolam Theodorici adcommodant. Nam in illa diserte profitetur Theodoricus: « Proinde illum et illum legationis officio ad serenissimam pietatem vestram destinavimus, ut sinceritas pacis, quæ caussis emergentibus cognoscitur esse vitiata, detersis contentionibus, in sua deinceps firmitate restituta permaneat: quia pati vos non credimus inter utrasque Republicas, quarum semper unum corpus sub antiquis Principibus fuisse declaratur, aliquid discordiæ permanere ».

Ad hanc pacem adludens Senatus Romanus, Anastasium Augustum adfatur verbis, quæ Hormisdæ literis intexuntur apud Baronium an. 515, § XLIV: « Proinde, piissime Imperator, hæc suo nomine Senatus serenitatis tuæ clementia

(1) De Occident. Imp. lib. XVI, p. 269.

(2) In not. ad Excerpta.

provocatus adjunxit, ut qui animo quam benigno in utraque Republica concordanda fuisti, tam esse pio in Ecclesiæ reintegrandæ unitate noscaris. Nam ut pax illa Regnorum tantum scitur prodesse subjectis, sic hæc religionis, cum populo suo proficit imperanti ». Plures eo legationis officio ornatos fuisse, verba Theodorici recitata significant. Festus igitur, qui nominatur, præcipuus legatorum fuit, quem etiam missum Theodorus Lector meminit (1), et Senatorem nominat (2), sigillatimque de eo refert, postquam mandata, quorum causa missus erat, peregerat, proprio nomine Anastasium obsecrasse, ut Constantinopoli sanctam Apostolorum Petri et Pauli memoriam eadem, qua Romæ, veneratione ac magnificentia celebrandam indiceret; idque obtinuisse. Istius igitur legationis, cujus princeps Festus Senator erat, comitem sociumque Maximianum fuisse credo (3). Plane enim eandem missionis suæ causam, quæ Festi fuit, memorat :

Missus ad Eoas legati munere partes,
Tranquillum cunctis nectere pacis opus,

(1) Hist. Eccl. lib. II, pag. 560 : Φησὶ τὸς τῶν τῆς συγκαλίτου Ρώμης, πρὸς βασιλεῖα σταλαῖς Ἀναστάσιον διὰ τινὰς χρεῖας πολιτικὰς, ἐλθὼν εἰς τὴν βασιλίδα, etc.

(2) Sigonius etiam Ex-Consulem vocat, sicut Anonymus supra *caput Senai*, Fasti Consulares Flavium Festum cum Fl. Marciano Consulem an. 472, adeoque duodeviginti annis ante Theodorici regnum, produnt. Ad Festum multæ sunt epistolæ Theodorici Regis in Variis Cassiodori, ubi semper inscribitur *Festo Viro Illustri atque Patricio*. Hunc Festum, unaque Symmachum, Boethii socerum, per *Principes civitatis* apud Boethium, de Consol. Phil. lib. II, pr. 3, intelligi, Ren. Vallinus in adnot. ad eum locum existimat, ubi Boethius dicitur in *adfnitatem principum civitatis delectus*, ex eoque probabiliter colligit, Elpidis, prioris Boethii uxoris, patrem, qui vulgo ignoretur, fuisse Festum, sicut Symmachus fuerit secundæ uxoris Rusticianæ.

(3) Ratio aliqua adsumpti a Festo Maximiani in societatem legationis adparere videtur, si Festus fuit Boethii socer. Hujus enim amicitia quum floreret Maximianus, potuit etiam hujus causa commendatus esse socero Boethii.

Dum studeo gemini componere fœdera regni,
Inveni cordis bella nefanda mei.

Nec mirum est, ei legationi adhibitum Maximianum, qui et gestis ante muneribus, et oratoriae facultatis fama, ut ipse profitetur, inclaruerat :

Orator toto clarus in orbe fui. (Eleg. I, 10.)

Sed minores tamen partes ejus in ea legatione fuisse, easdemque per socordiam et libidinem Maximiani vel negliger actas, vel desertas plane, ipso fatente credere licet, El. V, 43 :

Muneris injuncti curam studiumque reliqui,
Deditus imperiis, sæve Cupido, tuis.

Diversissimum adeo duorum legatorum ingenium fuit. Festus enim præter exacta rei publicæ negotia, per se de rebus ecclesiæ et ordinandis cærimoniis cum Imperatore egit; Maximianus deserto officio publico domi delituit, amoribus puellæ irretitus. Neque igitur mirandum est, si Maximiani in publica illa legatione nulla mentio ab historicis facta est. Cæterum ex illo casu, quem doli et lenocinia Graiæ puellæ seni Maximiano adtulerant Constantinopoli, materia ei et caussa enata videtur, ut querelas de senectutis suæ ingravescentibus molestiis carmine singulari exponeret. Nam vitam suam ante modestius actam respiciens, et senectutem nunc turpi meretricis nequissimæ amore debilitatam sentiens, pudore pariter atque indignatione commovetur, ut hoc libello calamitatem suam deploret, et vitiiis suis convicium faciat, plane ut Tibullus, Amorem incusans, de se profitetur, lib. II, 6, 17 :

Tu miseram torques; tu me mihi dira precari
Cogis, et insana mente nefanda loqui.
Jam mala finissem leto; sed credula vitam
Spes fovet, etc.

Prima igitur Elegia, quæ longissima juxta atque optima

est, ad deploranda senectutis suæ incommoda descendit, ita quidem, ut memoratis prius artibus, exercitationibus, virtutibus, quibus enituerit juvenis, mox his contraria senii sui vitia ostendat, et generatim senum deformitatem, miseriam, imbecillitatem, socordiam et ineptias vivis coloribus depingat. Proximis Elegiis senectutem suam infelicem ex amoribus minus prosperis demonstrat, nominatque tres, quas amaverit, puellas, Lycoridem, Aquilinam, et Candidam, et singulis eas carminibus, II, III et IV, decantat. Cum Lycoride se ait multos annos indivisum vixisse, nunc provecta ætate despici ab ea et irrideri conqueritur. Adjungit sequentibus Elegiis, III et IV, præteritæ juventutis amores in Aquilinam et Candidam inceptos, eosque ita narrat, ut juveniles quosdam lusus, et irritos levis animi æstus fuisse adpareat. Sed hoc magis dolet deinceps, quod extrema senectute eo dementia sit prolapsus, ut vesanis puellæ Graiæ lenociniis irretiri se pateretur, et voluptatibus olim spretis se dederet, quibus sufficere per ætatem non posset. Quum hujus puellæ lasciviam et illecebras extrema Elegia tam aperte et impudenter describit, vix conciliare hoc possumus cum superiorum Elegiarum modestia, nisi statuere velimus, consilium ei hoc fuisse, ut Graiæ nequitiae et lasciviæ exemplum, ad corrumpendum tam potentis et ingeniosæ depingeret. Nec diffitendum est, abreptum quoque et corruptum videri lascivorum veteris ævi poetarum studio et lectione, quorum quum sententias et elegantias multis locis imitari conatus est, tum etiam nequitiae exemplum ab iisdem petere non dubitavit (1).

Argumentum Elegiarum Maximiani diverse admodum diversis temporibus acceptum et intellectum est, atque inde varii earum tituli et inscriptiones discrepantes factæ, e qui-

(1) Qui Ovidii Amorum libro III Elegiam septimam legerit, non dubitabit, eam a Maximiano Elegia V expressam esse. Taceo alia Catulli et Tibulli carmina multo turpiora.

bus simul, quam diversa ejus poetæ existimatio diversis sub ætatibus fuerit, colligere licet. Goldastus in quinque veteribus codicibus, quos possedit, hanc ferme inscriptionem fuisse testatur: « Facetum et perjucundum poema de Amoribus Maximiani, Poetæ doctissimi, Oratoris suavissimi ». Idem in Parisiensis editionis, omnium primæ, frontispicio inscriptum esse dicit: « Perjucundus, juvenum quoque mirum in modum demulcens animos libellus, quem Nugarum Maximiani immitis Alexander intitulat, etc. » In vetustissima editione, quæ certe prima in Germania fuisse videtur, et in publica Academiæ nostræ bibliotheca exstat, hic titulus præfigitur: « Maximiani philosophi atque oratoris clarissimi ethica suavis et perjocunda incipit feliciter ». Quum Maximianum olim medio barbaroque ævo in scholis prælectum esse, testimonia nonnulla antiquiorum doceant, tum etiam multitudo exemplarium manuscriptorum, quæ hodiernum exstat, testetur, adparet sane doctorum et monachorum adeo, qui tum scholas habebant, insignis non inscitia modo et barbaries, sed et impudentia, qui libellum, vetitos ubique amores spirantem, et bonis moribus noxium, tantis ornare et commendare elogiis, iisque juventutem adlicere ad legendum sategerunt. Quod ipsum pluribus verbis exponit et indignatur Goldastus in Præfat. ad Catalecta Ovidii.

Qui iis temporibus paullo severius sentiebant, *nugas* ea carmina et nugatorem Maximianum adpellabant, ut fecit Alexander Grammaticus (1). Plerique ex antiquioribus, qui Maximiani carmina citant, argumentum eorum et titulum fecisse videntur *de incommodis senectutis*. Ita certe describit

(1) Etsi hoc in dubium vocat Fontaninus, Hist. lit. Aquil. p. 50, et ab Alexandro Maximianum alium, Grammaticum versificatorem, intelligi putat, eodem tamen elogio Maximianum nostrum ornat liber manuscriptus Lunenburgensis, quem J. N. Niclasius V. C. possidet, ubi ad finem subscriptum est: « Explicitus est Maximianus nugas ».

Eberhardus Bethuniensis, in *Labyrintho*, quo poetas in scholis prælectos recenset :

Quæ senium pulsant incommoda maxima scribit,
Et se materiam Maximianus habet.

Idem fecerunt alii (1). Nec inepta talis inscriptio et libelli argumento minus conveniens videtur, siquidem querela senectutis, in prima quidem Elegia præcipue regnans, per totum opus decurrit, et post interjectas aliquot de amoribus narrationes, ultima Elegia denuo repetitur. Alii, in quibus Goldastus, majorem libelli partem spectantes, argumentum ejus posuerunt *Amores Maximiani*; plurimi autem, inde usque a Gaurico inscribere *Elegiarum libellus* maluerunt, quod sane in ista materiæ et mixti argumenti ambiguitate optimum factu esse videtur. Quam autem diversa de argumento libelli et auctore existimatio pro diversis temporibus fuerit, vel ex hoc intelligi potest, quod qui olim *philosophus clarissimus, poeta doctissimus, orator suavissimus*, audiebat, nunc a nonnullis recentioris ætatis eruditus *passimus nebulo et nugator, scriptor barbarus, lutulentus, ac tantum non stercoreus*, nominetur (2). Quæ quidem judicia, si quid ipse judicare possum, duriora mihi, quam pro merito Maximiani, videntur. Etsi enim in Maximiano nullum virtutis exemplum, nec veræ honestatis studium agnosco, nebulonem tamen, sceleribus et nequiter factis gloriantem, non reperio, sed querulum senem, vitia sua et molestias imbecillo ferentem animo, simul tamen a jocis et nequitia minus temperantem. Barbaries et sordes styli nescio an satis æque Maximiano objiciantur. Vitia ejus sermoni insunt multa et gravia, quæ tamen ætatis potius, qua vivebat au-

(1) Carmen Maximiani *super senectute* memorat Labbeus *Bibl. nova MS*, pag. 63. Fontaninus l. c. pag. 48 refert, in codice Urbinatæ 83, fol. 133, bibliothecæ Vaticanæ prostare hunc titulum: « *Vetuli Maximiani de incommodis senectutis libellus* ».

(2) Vide testimonia Gyraldi, Jani Dousæ, Broukhusii.

ctor, in barbariem prolapsæ, quam ipsius scriptoris sunt, communiaque adeo multis aliis ejus ævi poetis, præsertim Christianis, quos nemo propterea barbaros et lutulentos vocaverit (1). Atque ea vitia sermonis Maximianus multo ingenio, meliorum poetarum imitatione nutrito, sententiarum lepore, aliisque styli virtutibus compensat, quibus merito videatur captum et ingenium sui sæculi superasse.

Quæ hodie in vulgatis Maximiani exemplis reperitur divisio libelli ejus in Elegias VI, valde inæquales, à Pomponio Gaurico primum videtur introducta, qui eas pro fragmentis Amorum Cornelii Galli vendidit. Ipse auctor unum et continuum libellum, ut Ovidius Remedia amoris, et Diras in Ibin, perscripsisse videtur, unde et in Msptis veteribus inscriptus est *Maximiani liber*, et antiquissima exemplaria, impressa ante Gauricum, divisionem plane nullam habent, aut diversam, quamvis nec hanc aptiorem. Sic e. g. in vetustissima Germanica, quæ ad manus est, Elegiæ I nova sectio rubro notata incipit v. 227: *Suscipe me genitrix*; et rursus v. 267: *Non queror heu!* Elegia II cum tertia conjuncta est usque ad v. 35: *Tunc me visceribus*; sed cætera prætereo. In codice Ecclesiæ Patavinæ, quem indicavit Jac. Phil. Tomasinus in Bibliothecis Patav. pag. 8, Maximiani liber in tres Elegias divisus, sicut etiam in antiqua

(1) Jo. Hildebr. Withofius in Encæniis Criticis, p. 296, plâne aliter nebulonis et scriptoris barbari crimen Maximiano impactum accepit, aliaque idem ratione ab eo defendit. Nebulonem et nugatorem a Gyraldo dictum esse existimat, quod eum putaverit, nomine Cornelii Galli falso usurpato, imposturam fecisse, omnem autem hanc culpam in stolidissimos librariorum conferendam censet, qui opusculum hoc Corn. Gallo impudentissime adscripserint. Ita vero sentiens Withofius nec mentem Gyraldi satis cepisse videtur, nec notitiam habuisse Gaurici falsarii, qui solus Maximianum in Corn. Gallum transformavit. Falso idem barbariem sermonis in Maximiano inveniendam librariorum debere, eorumque mendis et erroribus orationem impuram, metrum vitiosum redditum, arbitratur. Etenim hanc culpam non librariorum, sed ipsius Maximiani esse satis constat.

Parisiensi edit. de qua mox dicemus, reperitur. Et primæ Elegiæ inscriptio est : « Maximiani , poetæ illustris , opusculum de ejus vita et senectute » : Secundæ : « Maximiani , poetæ illustris , de Lycori ejus amica , quæ ipsum deseruerat , quum esset senex » : Tertiæ hæc : « Maximiani , poetæ illustris , de quadam puella Græca , cujus amore captus fuit , et de nonnullis aliis (1) ». Operæ pretium est hoc loco mutationes crebras cum Maximiani impressis exemplaribus factas , sive classes editionum diversas enarrare. Primæ et incorruptæ editiones ante Gauricum factæ sunt paucae. Primam omnium , post Goldastum in Præfat. ad Ovid. Catalecta , Bernardus Moneta in Menagianis , tom. I , p. 339 , esse censet Parisiensem , cujus exemplum in bibliotheca Mazariniana existit , Gothicis literis impressum , in-4 , et cujus inscriptionem lepidissimam dignam judicavit , quam integram opponeret : « Perjucundus , juvenum quoque mirum in modum demulcens animos , libellus , quem nugarum Maximiani immitis Alexander intitulat , impressus Parrhisii , opera exactissimaque diligentia Stephani *Jehannot* , et Petri *le Drou* , Artium magistrorum et vigilantissimorum impressorum. Hunc si parvo nummismate comparare cupis , venalem in vico sancti Jacobi reperies in domo quadam ante Mathurinos sita , juxta Carnificem sanissimas , humano pro corpore , carnes vendentem ». Fontaninus l. c. pag. 49 de hac editione judicat , deesse quidem annum impressionis , sed characterem aliosque libros ab iisdem typographis an. 1496 et 1497 impressos , evincere factam esse circa an. 1500. Ex hac sententia Fontanini Parisiensis hæc editio minime prima omnium habenda videtur , sed recentior esse ea , quæ in codice aliquo Bibliothecæ Academicæ Helmstadiensis pluribus libris antiquis innexa exstat , et sine anni locique notatione quidem , sed tamen , ut ex libris conjunctis colligere licet , intra annos 1470 et 1480 , et in Germania

(1) Refert hæc Fontaninus , Hist. lit. Aquil. lib. I , cap. 3 , p. 49.

quidem, impressa videtur. Nam in eo codice primo loco sunt Plinii Epistolæ manuscriptæ a Georgio Breuz anno 1477, et in calce adjunctus liber Jo. Boccacii de claris mulieribus, impressus Ulmæ per Joannem Czeiner de Reutlingen, anno 1473. Inscriptio libelli est: « Maximiani philosophi atque oratoris clarissimi ethica suavis et per jocunda Incipit feliciter ». Finis libelli versus quatuor alienos, eosque vitiosos, habet adjunctos, e poeta nescio quo huc temere illatos:

Præmia tot formæ numeres quis voce fatenda,
 Quodque potest laudes dicere lingua tuas.
 Quamvis nocivas intendere dicere voces,
 Destituunt verba pectus hanelæ meum (1).

Subjunguntur 1° Epitaphium Nicolai Papæ V a Maphæo Vegio (2) poeta Laudensi editum; 2° Epitaph. Eugenii Papæ IV; 3° Epitaphium Laurentii de Valla, poetæ atque oratoris famosissimi; 4° Epitaphium Ovidii poetæ: *Ille ego, qui fueram*, etc.; 5° Epigramma ridiculum: *Devorat agricolam rex*, etc. Præter has duas Maximiani editiones nescio an alia sæculo XV exeunte prodierit. Nam initio statim sæculi sequentis sequuta est Pomponii Gaurici, Neapolitani, corrupta et Corn. Gallo supposita editio, cujus titulus perscribitur: *Cornelii Galli fragmenta, per Bernardinum Venetum de Vitalibus. Venet. 1501, die XII Januarii*. Hæc editio, quæ rarissima est, Lutetiæ in pluteis regiis servatur, exstititque in bibliotheca Heinsiana, ut legitur in ejus part. II, pag. 75. Alterius editionis Venetæ anni 1503 exemplar cum codicibus Msptis collatum recenset Paullus Colomesius, Oper. p. 891, inter libros Is. Vossii, qui postea transierunt in pu-

(1) Hi quatuor versus paullo correctiores, atque etiam quatuor alii auctiores pariter subjiciuntur codici Vossiano, cujus collationem habeo, tum etiam Lunenburgensi Niclasii, quos tamen hic neque repetere, neque emendare operæ pretium putavi. — Vid. infr. p. 173. Ed.

(2) De Maphæo Vegio vid. Virgil. nost. ed. t. IV, p. 405. Ed.

blicam bibliothecam Leidensem (1). Gaurici editionem plane expressit et cum omnibus adnexis repetiit, quæ Parisiis eodem anno 1503 ex officina Ascensiana prodiit in-4. Titulus est: « Cornelii Galli, poetæ memoratissimi, quæ recolligi potuere fragmenta: Ascensiana accurate reimpressa. Venundantur Parrhisiis in vico sancti Jacobi, sub Leone argenteo ». In fine legitur: « Impressum Parisiis accurate Ascensiana. Anno Domini MCCCCIII, Die XXI Julii ». Memorat eam Catalogus bibliothecæ publicæ Lugduno-Batavæ, pag. 250: servat etiam bibliotheca Academiæ Georgiæ Augustæ, unde cum aliis pluribus Maximiani exemplis notabilioribus benevole usui meo concessam habui. Fabricius ignorasse videtur, nisi fortasse ea est, quam Bibl. Lat. vol. II, p. 348 dicit Parisiis 1523, in-4, prodiisse, anno eo per errorem typographicum posito pro 1503. Similis repetitio Gauricianæ editionis est, quæ paullo post Argentorati, in collectione variorum poematum adparuit, cujus hæc est inscriptio: « P. Gregorii Tipherni poetæ illustrius Opuscula: Francisci Octavii Elegiæ et Epistolæ amorum: Sulpitiæ Carmina LXX (quæ fuit Domitiani temporibus) nuper Georgii Merulæ opera in lucem edita: Cornelii Galli poetæ tum clarissimi, tum vetustissimi Elegiarum Fragmenta: Pomponii Gaurici Neapolitani Elegiacon ». Argentorati ex officina Schureriana, mense Julio MDVIII, in-4 (2). Denuo secundum Gaurici recensionem Maximiani Elegiæ una cum lyrica cantiuncula ad Lydiam excusæ dicuntur post Pindarum Thebanum de bello Trojano Fani editum a Francisco Polyardo, apud Hieronymum Soncinum, 1515, in-8. Quibus fraudibus Gaurici hæc editiones corruptæ sint, superius jam memoravimus. Ex eo tempore nomen Maximiani plane disparuit, et in omnibus editioni-

(1) Hæc Fontanus, Hist. lit. Aquil. p. 42.

(2) Vid. *Maitaire*, Annal. Typogr. t. II, p. 202; Catalogus biblioth. Roloffianæ, part. I, p. 122, n. 967.

bus regnavit Cornelius Gallus. Ob id ipsum nomen cœperunt Elegiæ hæ operibus Catulli, Tib. et Propertii adjungi, quia his poetis Corn. Gallus ætate par fuit, cum iisque comparatus a Quintiliano. Prima editio, quæ Maximianum sub Corn. Galli nomine tribus istis poetis adjungeret, fuit, nisi fallor, Basileensis per Henricum Petrum, 1530, in-8, quæ inscribit: *Cn. Cornelii Galli, poetæ clarissimi, ex iis quæ colligi potuere fragmenta*. Sequuntæ sunt aliæ, ut Gryphiana 1531, et Basileensis 1539, in-8, quæ similiter inscribunt. Plures Cornelii Galli vitam, a Gaurico compositam, præmittunt, ut Gryphiana Lugdunensis 1534, in-8; Basil. 1546, in-12; Venet. 1549, in-8; Plantiniana Antwerp. 1560, in-12; Gryph. 1561, in-12; Basil. 1569, in-8. Quum interim fraus in falso Corn. Galli nomine præposito magis detecta ab eruditis esset, cœpit Maximiani nomen in Elegiarum fronte revocari, aut certe adjungi Gallo. Id primum factum est a Theodoro Pulmanno, qui in editione Catulli, Tib. Prop. Antverpiæ 1569, in-12, quæ repetita est Lugduni apud Anton. Gryphium 1573, præfationem vel epistolam ad lectorem Galli Elegiis præmisit, qua Maximiani librum falso hactenus Cn. Cornelio Gallo inscriptum admonet, et titulum hunc præfigit: *Maximiani liber, qui falso hactenus sub nomine Cn. Cornelii Galli editus est*. Ad principium quoque in margine notat: «Veteris libri inscriptio *Maximiani liber*», et porro Varias lectiones e veteri codice descriptas adponit, tum etiam Elegia IV, 25, distichon, quod Maximiani nomen continet, et a Gaurico ejectum erat, e manuscripto restituit. Primus igitur fuit Pulmannus, qui aliquam curam recensendo et resarciendo texto Maximiani adhibuit (1). Sed sequuti eum sunt pauci. Pe-

(1) Editio Catulli, Tib. Propert. cum Corn. Gallo, Parisiensis 1743, in-12, qua, ut editor in præfat. profitetur, Maximiani Elegiæ ad editionem Plantinianam 1569, e secundis curis Theod. Pulmanni collatæ sunt, textum quidem Maximiani a corruptelis Gaurici vindicatum habet, sed præfationem aliquam Pulmanni non exhibet, neque titulum Elegia-

trus Pitheüs inter Epigrammata et Poemat. vetera, Paris. 1590, pag. 423, plane ita inscripsit et integravit, uti Pulmannus fecerat. Et Goldastus, inter Ovidii Erotica et Amatoria Opuscula, Francof. 1610, pag. 48, textum integrum Maximiani dedit, sed sub nomine *Cornelii Maximiani Galli Etrusci*, quod ille in manuscriptis codicibus legi existimavit, ego verum non puto. Sequentes editores, semel moniti, Maximianum Triumviris poetis adjunctes, plerumque inscribunt hac formula: *Cn. Cornelii Galli, vel potius Maximiani, Elegiarum libellus* (quomodo invenio, in ea, quæ Brageraci anno 1611 prodit); idque hoc diligentius ab iis servandum fuit, postquam in editione Hanoviensi, 1608, Triumviris poetis, præter adhuc creditas Corn. Galli Elegias, alia sub Asinii Cornelii Galli nomine ab Aldo Manutio prodita accessit, et unus Corn. Gallus spurius ab altero discernendus fuit. In plerisque autem hisce editionibus plane mirandum est, quamvis inscriptio Elegiarum de vero auctore Maximiano moneat, ipsum libellum tamen ad formam et recensionem Gaurici falsarii dari, et non solum vitam Galli a Gaurico scriptam, quæ Maximiano abrogat, præponi, sed etiam cæteras corruptiones in texto factas retineri. Sic factum video in exemplo Catulli, Tib. Prop. quod opera Jani Gebhardi, cum notis ejus et indice Horatii Tuscanellæ editum est Hanoviæ, 1618, in-8; iterumque Francof. 1621, in-8. Plures aliæ editiones ejusdem notæ obviæ sunt, quæ a priorum consuetudine non recedunt, ut Amstelodamenses Jansonianæ, in-16, et recentissima Bipontina, 1783. Universe mihi ex comparatione editorum exemplarium, et manuscriptorum observare licuit, ista quidem parum differre in lectionibus, et multa habere similia, pariter autem

rum iisdem verbis conceptum præponit. Cæterum in hac recenti edit. Parisiensi video singulis Elegiis breve argumentum præpositum: *Elegiæ I, Senectutis descriptio; II, Non despicienda senectus; III, Narrat facta juventutis; IV, Initiâ sui narrat amoris; V, Mulier fugens amorem; VI, Consilium senibus datum.*

manuscripta, ubi diversa ab istis proferunt, in iis ipsis convenire inter se, ita quidem ut adhuc diversa utrorumque recensio reperiat. At ex his intelligitur, quam negligentem habitum sit Maximianus ab editoribus, qui nihil aliud, quam textum a superioribus traditum repetentes, de emendando et ad incorrupta exemplaria reformando non cogitarunt.

Ex omni numero eorum, qui Maximianum ediderunt post Gauricum, neminem reperio, quoad recordari possum, qui textum a Gaurici defraudatione integrum dederit, præter hos quatuor, Theodorum Pulmannum, et, qui eum expressit, recentiorum editorem Parisiensem, tum Pithæum et Goldastum (1). Est adhuc solitaria quædam et a reliquis poetis sejuncta editio Maximiani, quæ nullum neque impressionis locum, neque annum notatum, et pro titulo hæc tantum verba proscripta habet: *Maximiani (sæculi ut creditur XII) Elegiæ*. Quam ego aliquando visam Luneburgi in lucem prodiisse suspicatus sum, ubi plures poetas minores hoc sæculo seorsum editos novi. Et confirmavit me hac in sententia J. N. Nielasius V. C. qui Maximianum a Christ. Friderico Schmidio, Joannæi Luneburgensis Rectore, et plurimum editore poetarum, putat editum esse Luneburgi intra annos 1714 et 1726, typis Ortmannianis. Quod Maximianum editor in titulo sæculo XII adsignavit, hoc ex errore est, quo Maximianum versificatorem artis Grammaticæ cum Elegiographo confudit, perperam intellecto Gangii testimonio, quod Fabricius in *Bibl. Lat. med. ævi* et Fontaninus adducunt, et quod ipsi proferemus alio loco. Prætereundum denique non est, Maximiani Elegias inter *Opera et Fragmenta veterum Poetarum Latinorum*, a Mich. Maittario edita, exhiberi, ad calcem voluminis II

(1) In editione Propertii ex Museo Simonis Abbes Gabbemæ, Trajecti ad Rhen. 1659, in-8, ubi inscribitur *Maximiani Elegiarum libellus, perperam Cornelio Gallo adtributus*, videtur editor recensionem Theod. Pulmanni sequutus esse. Sed hoc suspicor tantum; nam librum ipsum nunc inspicere non possum.

subjectas; neque minus in *Collectione Pisaurensi omnium poematum et fragmentorum Latin.* tom. IV, p. 195.

Alia Maximiani carmina, nescio unde cognita, Labbeus Bibl. nova Manuscriptorum, pag. 63, memorat, *super senectute, regulam metricam, carmen de virtute et invidia, de ira, patientia atque avaritia.* In quibus quidem illud, quod super senectute scriptum dicitur, facile credam esse idem cum libello Elegiarum, cujus summa est querela de senectute, cætera tamen non alia videntur, nisi exercitia Grammatici vel scholastici poetæ, cujus generis etiam sunt versus, qui in Pithœi Epigramm. veter. sub Maximiani nomine inter XII poetarum scholasticorum carmina leguntur, « de ratione tabulæ, in tumultum Ciceronis et Virgilit, descriptio Iridis, imaginis in unda, amnis glacie concreti, de ortu solis, de signis cælestibus, de quatuor tempestatibus. Falli credo J. A. Fabricium in Bibl. med. et inf. Latin. tom. V, p. 179, qui hæc carmina brevia pariter Maximiano Elegiarum auctori adscribit, diversumque ab hoc puto poetam illum scholasticum, siquidem Maximianum nostrum, quem scimus sub Theodorico rege mature honores publicos cepisse, et liberio rem vitam in juventute gessisse, non credibile est, in umbra et exercitamentis scholasticis tempus consumpsisse. *Regula metrica*, quam Labbeus inter carmina Maximiani refert, manifeste auctorem professione Grammaticum prodit, et puto, talem librum scholastici poetæ, olim lectum in scholis, fuisse, quem Alexander de villa Dei *nugas Maximiani* adpellavit, et e schola expulsus suo Doctrinali compensare voluit. Nam si Maximiani Etrusci Amores respexit, disparis plane ingenii et argumenti librum, nulla ratione eum comparare cum suo, aut reprehendere adeo potuit, ut ejus loco suum librum, mere Grammaticum, reponendum putaret. Igitur satis probabile esse arbitror, duo fuisse Maximianos scriptis versibus claros. Hæc postquam scripseram, Justi Fontanini Historiam liter. Aquil. qua de Maximiano fuse agitur, legens, reperi

ab eo auctore eandem sententiam de duobus Maximianis proponi. Sic enim ille cap. III, § III, pag. 50: *Maximianus*, quem spernit Grammaticus Alexander, nec fuit *Etruscus*, neque *Elegiographus*; sed natione Gallus, et versificator grammaticæ artis, in Academia Parisiensi olim perlegi solitæ, quem vixisse an. 1200, auctor est Carolus Cangius in Nomenclatore ad Glossarium Latinum, ejusque regulas metro concinnatas, alicubi forte *nugas*, usque ad eundem Alexandrum invaluisse, palam fit non minus ex versibus jam recitatis, quam ex Cæsare Egassio Bulæo in Historia Universitatis Parisiensis, tom. I, pag. 517. Hæc sententia vero etiam propius accedit, quod puerorum manibus libri de arte grammatica feruntur, non turpissimæ Elegiæ de amoribus et ebrietate, cujusmodi hæ sunt, quæ Maximianum Etruscum, vitiis inquinatissimum senem, auctorem habent. Hæc Fontaninus. Revera tamen Maximianum Elegiographum in scholis lectum, ex aliis testimoniis constat, et fortasse communitio nominis fecit, ut Maximiano uno Grammatico recepto, etiam alter poeta, quod sententiis creber, et de vita humana nonnulla non inepte monere videbatur, proponeretur. Cæterum etiam Maximianus aliquis, severior poeta, et disciplinæ adeo castigationisque asperæ commendator repertus lectusque medio ævo videtur, siquidem Jacobus *Magni*, qui in Sophologio Maximianum sæpius citat, quodam loco versus aliquot sub eodem nomine adducit, qui in Maximiani Elegiis hodie non leguntur, et stylo atque sensu, ut ita dicam, prorsus monachali concepti, cruciatus corporis commendare videntur, quos sibi homines religiosi ad coercendas libidines imponere solent. Nempe Sophologii libro II, cap. 2, *quomodo natura cupit virtutes*, hæc duo Maximiani disticha refert:

Amplecti mundum quorundam vota laborant,
 Sed votis obstat verbere trita caro.
 Nam nos a vitiis mundanis sæpe retardat
 Corporis anxietas, damna, flagella, fames.

Hæc quia plane a Maximiani Etrusci genio discrepant, in eam me sententiam adducunt, ut credam, aut exstitisse ævo medio Maximianum alterum et diversum ab Etrusco, cujus forte fuerint carmina, quæ Labbeus memorat, *de virtute et invidia, de ira, patientia atque avaritia*, aut Etruscum illum monachalibus præceptis valde interpolatum, et ab obscenis lascivisque locis purgatum fuisse, ut aptus scholarum lectioni et disciplinæ esset. Et interpolationes varias subinde expertum esse Maximianum, loca nonnulla manuscriptorum veterum etiam nunc ostendunt, siquidem in codice Luneburgensi, vel Niclasiano, post versum 234 Elegiæ I, versus hexameter alienus interponitur; et in eodem, tum in Vossiano et Rottendorfiano, quos collatos habeo, post versum 40 Elegiæ II distichon integrum inseritur, quod exemplaria impressa non agnoscunt. Referemus eos versus, suo quosque loco, inter Variantes lectiones.

Quamquam Maximianus frequenter est editus, beneficio quidem Triumvirorum poetarum, Catulli, Tib. Prop. quorum in consortium semel erat receptus, cæterum tamen neglectus despectusque jacuit in tantum, ut neminem eruditorum sciam, qui ejus Elegias singulari cura recensendas et emendandas susceperit, licet haud defuerint, qui loca nonnulla earum data occasione citarent, aut exponerent. Quo major mihi caussa adfuit, ut instituti mei legem sequutus poetam insulsum quidem, quod argumentum adtinet, facundum tamen et pro sæculo suo satis elegantem, a veteri situ liberarem, et repurgatum inter Poetas Minores proponerem, præsertim quum ea præsidia rei gerendæ mihi a viris eruditissimis suppeditata essent, quæ me hortari ad opus illud suscipiendum viderentur. Quorum præcipua ut nunc memorem, manuscripta exemplaria vetera Maximiani plura adfuerunt, quæ partim ipse contuli, partim collata et mecum communicata ab amicis, viris eruditissimis, accepi. Codicis Vossiani collationem, manu Nic. Heinsii factam

In exemplo Pithœano in Epigr. et Poem. vet. pag. 423, scriptamque, uti titulus mihi præferre visus est, ab C. Hennio, D. benevole submitit mihi, cui et multa alia deo, Laur. Santenius, V. C. qui et alias varietates lectio- adscriperat e Florilegio, quod ipse possidet, manu- ptorum antiquorum. Hæc collatio nonnumquam du- ces lectiones, adeoque comparatas cum alio ignoto co- de, offert. Quod similiter animadverti in codice MS, in utendum mihi perhumaniter concessit J. N. Niclasius mnasii Joannei Luneburgensis Director gravissimus. Hoc exemplum scriptum, quia uno codice cum aliis libris et in omnibus anno 1494 et serius scriptis continetur, hinc non visum est in fine sæculi XV, aut principio adeo de- i sexti exaratum esse. Qua in re ut dubius sim, facit in- nis distichon Elegiæ IV, v. 24, a Gaurico fraudulenter transsum, quod scriptor hujus exempli non in serie con- tus, sed in margine adscripsit. Unde suspicio est, ha- sse eum ante oculos exemplum Gaurici impressum, quod anno primo sæculi XVI vulgatum est, et scripturam in eum accommodasse; in quo quia omissum videbat di- stichon, quod in scriptis exemplaribus inveniebat, putavit id in margine ponendum. Ad finem libri, itidem in mar- ge, adponit distichon, quod nomen librarii indicare vi- detur. Quod quia mendose et obscure scriptum est, ad- do illud, sicut in codice Ecclesiæ Patavinæ lectum refert Staninus, l. c. pag. 49:

Talibus infectæ deponis verba senectæ
Scriptus ab Erimacho, Maximiane, Lupo.

Et porro subjungit versus ex alieno carmine huc trans- s, quos (1) etiam codicem Vossianum et antiquam edi- em Germanicam habere dixi:

Præmia tot formæ numerat quis voce fatenda, etc.

Vide supra, not. 1 ad pag. 165, hoc tomo. F. n.

Santenius præterea suppeditavit mihi Collationem codici Bern. Rottendorffii in membr. ad editionem Catulli, Tillemontii Prop. Paris. 1753; item Excerpta Variantium ex alio codice non nominato, quæ adscriptæ erant Gallo editionis Hanov. 1618 in exemplari, quod olim Gronovii fuit, et in ejus librorum auctione emptum. Addidit denique et mecum communicavit Cl. Santenius Richei *van Ommeren*, viri eruditissimi, Rectoris scholæ Amstelodamensis, Observationes et Conjecturas in Maximianum, singulari in scheda, nescio a quo, scriptas, quæ tamen admodum breves sunt, nec fere aliud quid, quam comparisonem similium locorum, quos respexit vel imitatus est Maximianus, continent. Sed inprimis mihi hac in opera conferendus fuit Jo. Hildebr. Withofius, qui in *Encæniis Criticis*, Vesaliæ anno 1741 editis, libri III cap. 3 et 4 multa Maximiani loca emendandi et illustrandi studio perstrinxit; qui tamen, ubi plerumque liberiore crisi utitur, plura loca temere sollicitat, et audacius corrigit, inprimisque nævos omnes, scriptori isti ab ætate sua et latinitate corruptiore adhærentes, contra vetustorum exemplarium fidem tollere conatus, raro a nobis impetrare potuit, ut ejus consilio uteremur. Optimi manuscripti instar mihi fuit editio pervetusta Germanica supra luculente abs me descripta, quam recensionis meæ perpetuo adhibui. Ex editionibus reliquis maxime consului Plantinianam Theod. Pulmanni, Antverp. 1569, in-12, et varias lectiones ab eodem e veteri codice descriptas et margini adpositas, quem in præfatiuncula dicit se ex Joannis Goropii Becani bibliotheca habuisse; tum Pithœanam in Epigr. et Poem. veter. et Goldasti in Erot. et Amat. opusc. Ovidii. Fundum autem recensionis meæ posui recentissimam edit. Bipontinam, 1783. In ipsa recensione et explanatione nihil fere aliud agere necesse fuit, quam ut multifariæ lectiones librariorum incuria et temeritate invectæ, expenderentur recte, et textus poetæ, multum ea varietate distractus, lectione maxime probabili inducta componeretur; ad illustra-

tionem rerum verborumque sufficiet, loca veterum poetarum, quorum ingenio et verbis fere utitur Maximianus, opportune conquirere et indicare.

Maximiani Elegiis adjungi, atque hac in classe Amatoriorum proponi a nobis poterat, quæ a Goldasto inscribitur *Ovidii Junioris somnus*. Namque hanc Elegiam Aldus Manutius, qui cum vita Ovidii vulgavit Venetiis 1515, in-8, negavit ab Ovidio profectam esse, adsentiente Goldasto, et in antiquioribus editionibus, quæ e recensione Jac. Micylli et Greg. Bersmanni, et apud Gryphium prodierunt, ea ad calcem Heroidum et Amorum Ovidii, tamquam catalecton, rejicitur, ut fragmentum ex Epigrammatibus. Postquam vero a Dominico Mario, et duobus Heinsiis observatum est, in optimis et veterrimis codicibus Msptis eam Elegiam inter Amores Ovidii, lib. III, El. 5, exstare, cœpit deinceps ab editoribus, tamquam genuinum et indubitatum Ovidii Nasonis carmen, eo loco reponi. Quod inprimis a Petro Burmanno in duabus Ovidii editionibus, minore et majore, factum est. Igitur quia Ovidii esse, non dubitatur hodie, et in præstantissimis ejusdem editionibus vulgatum illustratumque est, nolui equidem, nec debui, tamquam singulare diversi poetæ carmen collectioni meæ inserere.

Poterant nonnulla alia Veterum carmina ad hanc Amatoriorum classem referri, ut Petronii *de muliere formosa* fragmentum, Arborii Elegia *ad Nympham nimis cultam*, et Incerti lyricum *ad Lydiam*. Sed hæc dudum locum in aliis classibus Operis mei invenerunt, et tom. II et III Poet. min. leguntur. In Codice MS bibliothecæ Guelf. Triumviris Amorum Catullo, Tib. Prop. adnexa legitur Elegia ad Deliam, antiqua manuscripta, quæ incipit: *Delia feminei specimen venerabile sexus*. Hanc quia elegantem planeque ad Veterum genium compositam reperiēbam, parum aberat, quin his Amatoriis adjungerem. Sed intercedebat suspicio non levis, esse a recentiore poeta, fortasse Italo, sæculi XIV, vel XV, scriptam, quem curiosius investigare non vacabat.

Sed quæ præterea a quibusdam Operum Ovidii editori-
 bus, et a Goldasto inter Erotica et Amatoria Opusc. relate
 sunt, Elegia de Pulice, et de Philomela, cæ licet nugaces
 et nullius ingenii sint, tamen, ut antiquitus tradita carmina
 pro nostro instituto adservemus, non omnino prætermittendæ
 videntur. *Elegia de Pulice* sub Ovidii nomine, quamvis
 Ovidio plane indigna, quum in quibusdam vetustis collectionibus
 carminum Ovidio impudenter suppositorum, tum etiam in nonnullis
 Operum Ovidii editionibus ad calcem Heroidum et amatoriorum
 librorum, ut in Micylli et Bersmanni exemplaribus, sæpius edita
 est. Exstat in Bibliotheca Ducali Guelferbytana codex recenter
 inventa typographia, sed sine loci et anni nota, impressus, qui
 egregios hosce libros in titulo venditat: « Ovidius Nasonis
 (sic) Sulmonensis poeta de tribus puellis: Ovidius Nasonis de
 sagaci nuncio: Ovidius Nasonis de pulicæ. Pamphilus poeta de
 amore: Epistola amatoria metricè conscripta. Eumdem codicem se
 habuisse refert J. A. Fabricius, Bibl. Lat. lib. I, cap. 15, pag. 468,
 edit. Ern. Diversæ collectioni carmen hoc ludicrum inseruit
 Casp. Dornavius in Amphitheatro sapientiæ Socraticæ joco-seriæ,
 tom. I, pag. 27. Verum nomen auctoris, quod in Ovidium transierat,
 detexit Goldastus, et *Ofilius Sergianus* proscrispsit. De quo
 ipse in Præfat. ad Erotica Ovidii, pag. 23: « Quod hic auctor
 modo renascitur, beneficio debet veterum schedarum Illustrissimi
 Monasterii Campidonensis in Algovia. Qui Ovidio tribuerunt,
 scire licet, deceptos fuisse adfinitate nominum. Facilis enim
 migratio fuit τὸν *Ofilius* in *Ovidius*. Quicumque autem
Ofilius ille *Sergianus* fuerit, certe lusu illo de Pulice leve et
 lascivum Ovidii ingenium exprimere voluit, et sigillatim Elegiam
 ejus XV libri II Amorum, qua de annulo, quem amicæ suæ dono
 miserat, ludit, manifeste imitatus est. Nam ut hic annulus,
 suum munus, fieri optat, sic ille in pulicem mutari, ut
 particeps fieri secretorum puellæ, et in sinum occultioraque
 ejus membra

abreperere queat (1). Mich. Marollesius hanc Elegiam Gallica prosa vertit, adjecta aliqua notula, ad calcem librorum de Arte amandi, inter opuscula reliqua Ovidii operibus adungi solita, Paris. 1660, in-12. Ibi tale iudicium de ea est: *Quoique ce poëme ne fût pas d'Ovide, ce n'est pas à dire aussi qu'il soit si mauvais qu'on le doive juger indigne d'être lu. Les pensées en sont jolies, et ne peuvent avoir été imaginées que par un esprit enjoué qui faisait aimement des vers.* Gallicam metaphrasin Pulicis Ovidiani Ibricius refert, exstare in libello parum serio, et parum didico, qui Amstel. 1720, in-12, prodiit sub titulo *les stons*, pag. 50. Præter hos neminem alium cognovi, qui ei operati recensendo curam aliquam adhibuerit. Ipse ad manus habui duo exempla ejus, a Bersmanno et a Golsto vulgata, quæ parum differre lectionibus comperi, sed dem contuli cum textu, quem habebat vetustissima editio dicitis Guelferbytani supra memorati, in quo quidem nonnullas lectionis varietates, sed plerumque deteriores, et barbararum sæculum redolentes inveni; quas etiam exscripsit adnotavit Pol. Leyserus Hist. poet. med. ævi, pag. 269. Præterum qui hic jocum ludumque lascivo poetæ suppeditavit Pulex, idem et gravibus viris materiam exercendi in us laude ingenii præbuit. Quippe encomium Pulicis scripsit Michael Psellus, et post eum Cælius Calcagninus,

(1) Idem jocularè votum in pulicem transeundi, fortasse hoc ipso e rmine delibatum, nuper in epistola amatoria illustris auctoris reperi, nuper in una earum, quas Æneas Sylvius, Pii II nomine Pontifex max. libello, qui inter ejus opera exstat, de Euryali et Lucretiæ amoribus, quasi hos inter amantes missas, confinxit, quaque proposita in Schelrnii Amœn. liter. tom. I, pag. 265, probatur, epistolas amœhæas, quæ illo ferantur, Electoris Palat. Caroli Ludovici et Degenfeldiæ Baronsæ, ex istis Æneæ esse descriptas. In ea igitur epistola hæc verba continentur: « Et si plures te amant, nullorum tamen ignis comparandus est meo. At tu non credis, quia loqui nequeo tecum: id si daretur, non contemneres. O utinam fieri possem hirundo! sed libentius transmutari in pulicem vellem, ne mihi fenestram clauderes ».

item Petrus Galissardus Araquæus, ut notavit G. J. Vossius, Instit. Orat. lib. III, pag. 333. Tum etiam plurium ejus argumendi auctorum monumenta protulit et recensuit Casp. Dornavius, Amphith. sap. Socrat. tom. I, pag. 21, seqq. Et in Biblioth. Luxtorphiana, part. II, pag. 331, leguntur *Tractatus varii de Pulicibus*. Utopiæ s. a. c. fig. Calcagnini encomium pulicis etiam in *Dissertationum ludicarum et Amœnitatum* Syllogen receptum est, in qua alia similia encomia podagræ, formicæ, pelliculi, anseris, asini, etc., a celeberrimis viris scripta leguntur. Quod opus Lugd. Bat. an. 1644, in-12, excusum nuper mihi in ornatissima bibliotheca S. V. Carpovii videre licuit.

Quam duce Goldasto sequi jussimus, *Elegia* in vulgari- bus quidem exemplis pseudepigraphorum Ovidii *de Philomela* inscribitur, sed re ipsa enarrationem nominum et verborum continet, quibus diversæ avium et quadrupedum voces in lingua Latina signantur. Incipit enim a laude Philomelæ, atque illam præstantiam vocis et varietatem cantus multiplicem prædicat, quæ mille vocum discrimina referre, et, quos aliæ aves sonos edant, uno veluti concentu et modulamine efferre valeat. Præterea cantum ejus continuum et non intermissum laudat, quod aliæ aves interdiu tantum, philomela nocte dieque canat. Hinc aliarum volucrum voces enarrare aggreditur. In antiquioribus Operum Ovidii edd., ut in Aldina utraque an. 1502 et 1515, in Parisina Colinæi, Gryphiana Lugdunensi, et Bersinanni Lipsiensi, aliisque, hæc *Elegia* inter pseudepigrapha Ovidii relata est, deinde a M. H. Goldasto inter *Erotica et Amatoria opuscula*, Francof. 1610, pag. 71, et a Casp. Dornavio in *Amphith. sap. Socrat.* tom. I, pag. 391, quorum exempla parum inter se differunt. Sed Andr. Schottus, *Observatt. human.* lib. II, cap. 51, pag. 101, multum ab istis diversum exemplum e vetustis membranibus protulit, quod non modo plurima in verbis voces experimentibus mutat, sed et initio integros versus

abjicit, eosque in diversos quatuor contrahit, nempe

Scribere me voces avium Philomela coegit,
 Quæ cantu cunctas exsuperat volucres.
 Nam Philomela canit vocum discrimina mille,
 Et cantare simul nocte dieque potest.
 Parrus enim, etc.

exemplum Petr. Burmannus Anthol. Lat. lib. V, num. , repetiit, quia vulgato antiquo magis genuinum et mendatum censuit. Quod mihi secus videtur. Quamvis n hic illic lectiones meliores habeat, sunt tamen alia vulgarium editionum, quæ præferenda putem. Et quod nonnulli versus, qui laudem philomelæ et causam cepti argumenti continent, abjecti sunt, alia in brevius tracta, hoc auctorem aliquem aut librarium recentioris ævi prodiit, qui carmen hoc ad primarium argumentum reducere, et ad formam glossarii de vocibus animantium, qualia multa in bibliothecis manuscripta etiamnum extant, redigere voluit; adeoque, quæ in antiquo exempli de laude philomelæ dicuntur, tamquam superflua reiecit. Ipsæ mutationes in exemplo Schotti factæ satis ostendunt, hoc ex illo antiquiore ductum et correctum esse. Nam qui versus initio carminis præponitur: *Scribere me es avium*, etc. hic e medio antiquioris exempli, v. 45, idem legitur, sumptus est; et qui hic sequitur v. 47: *jam quadrupedum fari*, etc. in alium mutatus est, ut loco indicabitur. Quamobrem mihi satius visum est, vulgarium editionum sequi, cujus mihi duo exempla, nempe Bersmanni et Goldasti, ad manus sunt, eumque e Schotti exemplo, ubi opus fuerit, emendatiorem reddere. Auctorem huic Elegiæ Goldastus proscrispsit *Album idium Juventinum*, qui homo cujus fuerit, et quando erit, haud cuiquam facile ad expediendum fore arbitror. e Goldastus de eo hic refert: « Hanc inscriptionem habet

exemplar a Jacobo Cujacio JC. collatum, quod ex bibliotheca Antonii Verderii, Nobilis Lugdunensis, nactus sum. Hominem in Longobardia natum, an versatum, indicat versus ille :

Dulce palara sonat, quam dicunt nomine drostam.

Nam *drostæ* vox, si non ab Herulis et Gothis, certe a Longobardis fuit Italiam illata. Est autem ea avis, quæ nobis hodieque *Drostel*... Porro hunc scriptorem fuisse Christianum, satis arguit versus ille penultimus :

Cuncta suo Domino depromunt munera laudum.

Nam cuncta animalia, pennipotencia maxime, Deo laudes dicere, in Psalmis docemur ». Eamdem sententiam de auctore profitetur Schottus. Nihil tamen certi ex eo loco discerni posse de religione auctoris, Burmannus censet ad versum penult. quia *suo domino* referri possit ad dominum seu possessorem animantium, ut supra de psittaco :

Atque suo domino χαίρε sonat vel ave!

Sed neque omnes vel aves, vel feræ et quadrupedes suos dominos vel possessores habent, neque scriptor aliquis profanus hoc umquam dixit, vocibus suis animalia suos dominos laudare. Qui hic dicitur *cunctorum animantium dominus*, eorum creator est, qui quia voces suas omnibus dedit, hinc e formula sacrarum literarum ei omnia dicuntur munera laudis depromere, *sive sileant illa, sive sonare queant*. Neque omnino auctorem hujus carminis e vetustioribus esse existimo. Quippe copia illa et mira varietas verborum, quæ voces animalium exprimunt, quorum pauca lingua antiqua Romana habuit, hoc carmen docet ea ætate scriptum esse, qua lingua ea incursu peregrinarum gentium, et alienarum permixtione vocum, amplificata non minus, quam corrupta erat. Quamquam et veteres Romanos vocibus animalium discernendis et verbo exprimendis stu-

uisse, nonnulla auctorum testimonia probant. Terent. Varro, de Ling. Lat. lib. VI, pag. 81 Oper. multa verba recenset, quæ ab animalium vocibus dicit usu linguæ in homines translata. Spartianus in Geta, c. 5, memorat, familiare huic Cæsari fuisse, has quæstiones Grammaticis proponere, ut dicerent, singula animalia quomodo vocem emitterent, easque de veteribus adprobare; ubi exempli causa undecim ejusmodi voces enumerantur. Cæterum in vocibus animalium, quas hoc carmen enarrat, colligendis et explicandis viri eruditi antiqua et recentiore ætate multam operam posuerunt. Glossaria, vel catalogi earum vocum, Græci et Latini, quum manuscripti, tum impressi passim existant. Duo ejusmodi Latina bibliothecæ Leidensis Petr. Burmannus adnotationi suæ ad Anthol. lib. V, ep. 143, n. 424 et 434, integra inseruit: idem eodem numero carmen aliud voces animantium recensens, et versibus hexametris scriptum, subjicit; et in nostræ bibliothecæ Academicæ Mspto veteri, quod Cosmographiam Æthiæ cum Itinerario Antonini continet, inter alia fragmentum legitur arminis, quale nostrum est, de vocibus animalium; quod plures versus cum nostro communes habet, atque sic incipit:

Ut balatus ovis, sic est rugire leonis.

Ut latrare canis, barritus sic elephantis.

Est himitus equi, nec non ruditus aselli, etc.

sed et nostro superioreque sæculo viri docti quam plurimi argumentum hoc scriptis suis, et singularibus adeo dissertationibus illustrarunt, quos quia omnes enumerare longum est, amandare meos lectores licebit ad auctores, qui eorum recensum egerunt, nempe Petr. Burmannum loco jam adegato, et J. A. Fabricium Bibl. Græc. lib. II, cap. 11, n. 4, ubi plures, eosque recentissimos auctores addidit Haresius V. C. novæ edit. tom. I, p. 724. Versibus hoc argumentum explicasse videtur *Nic. Bærii Ornithophonia*, carm.

lat. et germ. Bremæ, 1695, in-4, c. f. Cæterum ad constituendas vocum, nostro in carmine occurrentium, lectiones multa me fateor, immo plurima, e Petr. Burmanni adnotatione hausisse.

Quæ quarto loco sequitur, Elegia similiter quidem *de Philomela* inscribitur, sed dissimili argumento est. Nempe solam lusciniæ, ejusque cantus et moris descriptionem vel laudem continet. Edidit eam Pithœus in *Prætermisissis*, pag. 485 edit. Paris. et pag. 607 edit. Lugd. post eum Goldastus in *Eroticis et Amator. opusc. pag. 74*; novissime P. Burmann. *Anthol. Lat. lib. V, num. 149*, qui Goldasti editionem ignoravit. De eo carmine Goldastus in *Præfat.* « Hujus quatuor habui scripta exemplaria : duo ex illustrissimo S. Galli apud Helvetios Monasterio, tertium ex bibliotheca Bartholomæi Schobingeri JC. quartum a Petro Roveriano, typographo Genevensi. Tria erant ἀνεπίγραφα solus Sanctigallensis codex, in quo Claudiani, Fortunati, Paulini et Walafridi quædam poemata, hujuscemodi representat titulum: *Versus Juli Sperati de Philomela*, cujus etiam scripturam et structuram versuum per omnia sequuti sumus. Goldastus tamen in ipsa inscriptione Elegiæ nomini *Julii Sperati* literas V. C. adposuit, quod nescio qua auctoritate fieri potuerit, si codex ipse non indicavit. In codice Bibliothecæ Leidensis titulum esse Burmannus refert: *Incipit versus de Filomela*. Mihi aptius visum est inscribere *De laude Philomelæ*. Idem Burmannus adnotavit, carmen hoc multis in locis imitatum esse Alvarum Cordubensem, monachum sæculi noni, in duobus de *Philomela* carminibus, sed mutilatis, quæ exstant inter ejus Opera in tom. XI Hispaniæ Sacræ Henrici Florezii, pag. 275 et 276. Ex hac imitatione Alvari colligas, auctorem nostri carminis satis antiquum esse.

Quinto hujus classis loco ponere placuit *Cælii Symposii Ænigmata*. Quum autem plura sint, quæ de auctore illo, tum ejus carmine novi generis monenda sunt, satius puto,

a singulari præfatione, Symposii opusculo præmittenda, exponere.

Ausonii Griphum Ternarii numeri, qui inter ejus Idyllia decimum undecimum occupat, Nic. Reusnerus, *Ænigmatographiæ* pag. 125, in *Sylogem Ænigmatum veterum auctorum* recepit; et propterea instituto meo consentaneum existimavi, si carmen hoc, per se admodum celebre, tum Enigmatis Symposii genere et materia simile, et lusumque convivalem exhibens, subjungerem his, nec abesse a *lasse Ludicrorum* paterer. Causa et occasio condendi hujus arminis, ut ipse Ausonius in præfatione memorat, eadem fuit, quæ ænigmatum Symposii, et facta super mensam jus invitatione, ad exemplum et præceptum Eclogæ Horatianæ, in qua propter mediam noctem, et novam lunam, et Muræne auguratum, *ternos ter cyathos adtonitus petit sates*, cepit ipse impetum loci illius de ternario numero singulari carmine per continua rerum ternarum exempla explicandi, quod ille extemporali plane opera effudit, et æptos inter prandendum versiculos ante cœnæ tempus absolvit; hoc est, dum bibit, et paullo ante quam biberet. His narratis semetipsum ut *poetam male sobrium*, quem admodum Symposius *ebriam Musam*, excusat. Singulari virorum eruditorum cura hoc Idyllium ex Operibus Ausonii selectum, et seorsum editum, et notis illustratum memorat Fabricius, *Bibl. Lat. lib. III; cap. 10, pag. 143, ed. Ern.* Quippe Franciscus Silvius, Ambianus, eruditam in Ausonii Griphum *enodationem*, ut adpellavit, Lutetiæ edidit a. 1516, quam laudat Vinetus, vilius æstimat Scaliger in *Epist. Claudius item Minos Divionensis illustravit Paris. 1574, in-4*, ac Franciscus Sanctius Brocensis una cum Ovidio in *Ibin, Salmanticæ, 1596, in-8*. Seorsum etiam editum illustratumque lego Ausonii Griphum de numero ternario per Jo. Kirchmannum, *Rostoch. 1607, in-4*. Græcis versibus expressit Federicus Morellius in *Historia numerorum, Paris. 1609, in-8*, in qua etiam Adriani Turnebi carmen de Bi-

nario, Paulli Huralti Hospitalii, Aquensis Archiepiscopi, Tetras, et ejusdem Morellii Pentas, seu Quinarius. Multa etiam hujus carminis castigavit et explicuit Jos. Scaliger Epist. 199, pag. 403. Nos in recensendo eo textum recentissimi editoris Souchæi sequemur, interpretatione autem griphorum brevi et succincta defungemur, adnotationibus nobiliorum interpretum in subsidium vocatis.

NOTÆ

US VARIANTES LECTT. CODICUM MSPTT. ET EDD. VETUSTARUM MAXIMIANI SIGNANTUR.

- V. Codex Vossianus, collatus cum exemplo Pithœano in Epigr. et Poem. vett.
  - R. Rottendorffianus, collatus cum edit. Catulli, Tib. Propert. Paris. 1753.
  - L. Cod. Luneburgicus, sæculo XV exeunte scriptus, quem possidet J. N. Niclasius.
  - GR. Variantes ignoti codicis exemplo Cornelii Galli Gronoviano adscriptæ.
  - G. Editio Maximiani vetusta Germanica.
  - A. Editio Maximiani (Corn. Galli) Ascensiana. Paris. 1503.
  - B. Antiqua Basileensis per Henr. Petrum, 1530, in-8.
  - Pu. Editio Maximiani Pulmanniana post Catull. et Tibullum. Antverp. 1569, in-12.
  - Pi. Pithœana in Epigr. et Poem. vett.
  - O. Inter Erotica et Amat. opusc. Ovidii a Goldasto edita.
-

DE
MAXIMIANO ETRUSCO

SIVE PSEUDO-CORNELIO GALLO

TESTIMONIA AUCTORUM AC JUDICIA.

- I. EBERHARDUS Bethuniensis (scriptor sæculi XIII), in Labyrintho, Tractatu III de Versificatione, apud Polyc. Leyserum in Hist. poet. med. ævi, pag. 826.

Quæ senium pulsant, incommoda maxima scribit,
Et se materiam Maximianus habet.

- II. ALEXANDER de Villa Dei (sæculo XIII), in Doctrinali puerorum, initio.

Scribere clericulis paro Doctrinale novellis,
Pluraque doctorum sociabo scripta meorum,
Jamque legent pueri pro nugis Maximiani,
Quæ Veteres sociis nolebant pandere caris.

Et paullo post :

Quamvis hæc non sit doctrina satis generalis,
Proderit ipsa tamen plus nugis Maximiani.

- III. JACOBUS Magni, Tolosanus (sæculo XV), in Sophologio (cujus exemplar antiquissimum, nullo anno et loco notatum, in fol. servat biblioth. Duc. Guelf.), pluribus locis libri I, II et III, versiculos Maximiani adducit; inprimis, lib. III, cap. 1, *de miseria et hujus vitæ brevitate*, quod fol. 67 edit. Parisiensis anno 1516 occurrit, aliquammultos ejus versus constipat, ut ex

TESTIM. ET JUDICIA DE MAXIMIANO. 187

Eleg. I, v. 113: *O quam dura premit*, etc. præterea ex Eleg. I, v. 265, 277, 289; II, 40, 51. Conf. Ger. Jo. Vossius, Instit. Orat. lib.V, cap. 13, pag. 417.

V. ALBERTUS ab EYB, Cubicularius Summi Pontificis Pii II, plures versus Maximiani adducit in Margaritæ poeticæ cap. 13, fol. 86 editionis Basileensis an. 1503. Refert Fontaninus Hist. liter. Aquilei. pag. 47.

V. PETR. CRINITUS de Poetis Lat. cap. 42, ubi de Cn. Cornelio Gallo.

Leguntur ætate nostra Elegiarum libri sub nomine Corn. Galli, qua in re facile est imponere imperitis hominibus. Qui autem paullo diligentius antiquitatem observarunt, nihil minus censebunt, quam ut hæc referenda sint ad poetam Gallum.

VI. GREGORIUS Britannicus, Ord. Prædic. in sermonibus funebribus, excusis Venetiis an. 1505, in-8, hæc carmina sub vero nomine Maximiani profert (teste Fontanino in Hist. lit. Aquil. p. 48) Eleg. I, 221:

Ortus cuncta suos repetunt, matremque requirunt,
Et redit in nihilum, quod fuit ante nihil, etc.

VII. DOMINICUS MARIUS NIGER in Enarrationibus Amorum Ovidii, lib. I, Eleg. XV, editionis Venetæ apud Jo. Tacuinum de Tridino an. 1518, in-fol.

Gallus Foro-Julienis. Hujus nulla prorsus carmina extant; nam qui nuper protulit in lucem Elegiarum quemam libellum, cujus auctorem Gallum fecit, aut prudens ciensque, sperans aliquid inde emolumenti se aucupatum, rudibus lectoribus imposuit, aut judicio penitus cauit. Carmina enim illa, quibus ut fides fraudi adhiberetur,

Fragmentorum titulum præposuit, ridicula sunt, nec digna, ut Galli (quem maximi semper fecerunt ejus temporis optimi poetæ) ingenio adtribuuntur.

Refert Fontaninus, l. c. pag. 45.

VIII. FRANC. FLORIDUS SABINUS in Apologia Lingue Latinæ, pag. 49 Operum.

Cornelii Galli scripta, quamvis durior plerisque visus fuerit, utinam non penitus intercidissent! Nam quæ illius nomine circumferuntur, nihilo minus, quam veterem antiquorum elegantiam leporemque sapiunt, ut ex primis quatuor versiculis quivis vel mediocriter in bonis poetis versatus, nebulonem aliquem illam nobis facem obtrusisse, acu, quod aiunt, tangere possit.

IX. LIL. GREG. GYRALDUS de Poetar. hist. dial. IV, tom. II Opp. pag. 210.

Miratus sum quorundam impudentiam, ne dicam amentiam (1), qui tralatitios quosdam et ementitos versus sub Galli poetæ nomine ediderunt, quum in iis neque phrasis, nec tempus Gallo conveniant, qui tertio et quadragesimo suæ ætatis anno, sua sibimet manu mortem accersivit, in iis autem se senem describit. Sed nec in plerisque versibus purus et sincerus est sermo Latinus, quin et syllabarum moræ, et tempora metri leges nonnumquam excedunt. Maximiani vero, nugatoris cujusdam et nebulonis potius, eorum versus plurimi sunt. Et si hoc avetis nosse, ex ve-

(1) Gyraldum his verbis respexisse ad Crinitum, ejusque de Elegiis Maximiani judicium, perperam et perverse judicat Bailletus, *Jugement des Savants*, tom. III de Poet. Lat. num. 1147. Cui respondet Moneta, Adnot. ad Bailletum, et in Menagianis, pag. 342, dicens, Crinitum neque nominatum esse a Gyraldo, neque nominari potuisse inter eos, qui Maximiani Elegias Corn. Gallo tribuerint, quem sciverit paria secum sensisse, et plane rejecisse, quæ sua ætate sub nomine Corn. Galli adparuerint.

istoribus adhuc quibusdam exemplaribus est videre, in quibus Maximiani ipsius nomen legitur, illius, inquam, Maximiani, cujus et insignis Grammaticæ nugator Alexander nugas irridet, quod nomen in editis et excisis nuper bellis per fraudem est prætermissum. Unam vero vel alteram ipsius Galli esse non abnuerim.

I. SEBAST. FOXIUS de Imitatione, seu formandi styli ratione, lib. II, p. 42, b. edit. Antverp. 1554.

Quibus (Ovidio, Tibullo et Propertio) non est inferior in eo genere Corn. Gallus, sed durior, et horridior, ut facile aliquid in ipso, quod idem quoque deplorat, et morsum adhuc agnoscas.

I. JUL. CÆS. SCALIGER, lib. VI Poet. qui et Hypercrit. cap. 7, pag. 852.

Cornelius Gallus durior, sententiarum tamen lepore ac vivacitate condivit asperitatem numerorum. Quod Lyricum describitur, illius sane non est, sed inepti cujuspiam. Ea est Elegia, in qua canitur Aquilina, quamquam habet sententias elegiacas, tamen hominis est Græcæ literaturæ imitari, et quem ratio fugeret syllabarum. In sequenti *Atque ubi exhausto pectore pingue femur*, Non est femur sub pectore; neque pectus exhaustum probaveris, quasi phthoe laoret: melius Ovidius: *Et castigato suberat sub pectore enter*.

II. JANUS DOUSA in Præcid. ad Petron. lib. II, cap. ult.

Animadvertas licet barbariem ac sordes nescio cujus Maximiani, qui usque adhuc tamen pro principe illo Elegographo Corn. Gallo, non dico mihi, *Nec bardo juveni, que naris obscæ*, sed stolidæ imperitorum turbæ obtru-

sus, in cujus impurissimis, carminibusne, an criminibus, dicam? hic quoque inter cætera pentameter occursurus est tibi:

Carnis ad officium carnea membra placent.

Ut enim *carnea membra* ista, pro carnositas et succiplenis, auctoritate Martialis, qui *carnarius sum*, eodem fere significato princeps visus procedere, defensitare facultas sit nobis; illud tamen qua ratione ferri possit, non video, *carnis officium*, pro Veneria corporis oblectatione, reque voluptatum, positum esse, apud eos utique, qui Latine, quam barbare, loqui potius, vel scriptitare se student, etc.

XIII. HIER. COLUMNA ad Ennii fragm. pag. 178 edit. Hess.

Cornelius Gallus, cujus si germana sunt, quæ in manibus habemus, effeta jam Musa videtur cecinisse Eleg. I, 221:

Ortus cuncta suos repetunt, matremque requirunt, etc.

XIV. MART. ANT. DELRIUS in Comment. ad Senecæ Hippol. Part. II Syntagm. Trag. Lat. pag. 93.

Maximianus, in querela senectutis, Eleg. IV, 26:

Certe difficile est abscondere pectoris ignes,
Panditur et clauso sæpius ore furor.

Furorem posuit pro amore, etc. Dixi autem Maximianus cum auctoribus Sophologii, et Poeticæ Margaritæ; non cum vulgo Cornelius Gallus. Ex tribus enim codicibus manuscriptorum comperi, hunc Maximianum, qui temporibus Boethii vixit, versuum illorum non valde lepidorum auctorem esse. Unus codex penes me est dono Lud. Carrionis J.C. alter penes Victorem Giselinum Medicum: tertius fuit Fr. Martinii Gandensis, amici mei intimi, etc.

V. CASP. BARTHIIUS, *Adversar. lib. XVII, cap. 11, pag. 874.*

Suspicatus sum aliquando, idque alibi demonstrasse inde-
ito, multa in his Elegiis esse ex Cn. Gallo descripta, sed
sensum hujus Maximiani detorta.

XVI. IDEM, *Advers. lib. XXI, cap. 6, pag. 1029.*

Teres collum in Elegiis, quas ex Corn. Gallo puto quem-
m Maximianum contraxisse, unam certe vel alteram.

XVII. IDEM in not. ad Grat. *Cyneg. v. 30.*

In Elegiis, quæ Maximiani nomine inscribuntur (ego
ro interpolatas plerasque, et in Epitomam sive ex Cor.
illo, sive ex alio felicioris sæculi Poeta, pro captu ævi
quioris, arbitror), *Sicut in auricomis pendentia pluribus
rtis, etc.*

XVIII. IDEM ad Stat. *Silv. 1, 2, 34.*

Maximiani Elegiæ, ævi non optimi, nec tamen contem-
ndæ.

IX. GER. JO. VOSSIUS de Poetis Latinis, cap. 2, p. 25.

Cornelius Gallus Forojuliensis Poeta, a quo primum
Egyptum rectam supra diximus, quadragesimo ætatis suæ
mo propria se manu interfecit. (Donatus in vita Virgilii.)
t Maximiani sunt, quæ Cornelio Gallo tribuuntur vulgo:
iam a Petro Crinito lib. de Poetis (1); Rob. Titio lib. I

(1) De Crinito (cujus verba superius adducta plane aliud docent)
llitur Vossius, inductus haud dubie a Jos. Scaligero, qui in *Animadv.*

loc. contr. Titii, pag. 22, adfirmaverat, Crinitum de Maximiano
rnelium Gallum fecisse. Qui ipse deceptus est vita Galli Elegiis Maxi-

locorum controversorum, cap. 15, et Sebastiano Foxio, lib. II de Imitatione, sive ratione styli, qui eum Tibullo et Propertio non inferiorem ait in carmine elegiaco. Quanto rectius Maximianum hunc Poetam barbarum vocat Ivo Villiomarus adversus Titium, quem dixi. Et sane in Mspto nostro non Gallo, sed Maximiano adtribuuntur.

XX. THOM. REINESIUS, Epist. ad Daumium LXXIX, pag. 203.

Feruntur ejus (Maximiani) carmina *de Senectute, Virtute, Ira, Invidia, Patientia, Avaritia*. Ejusdem Maximiani in Virgilium et Cicer. inter XII Scholasticorum Poetarum carmina versus; item *de 4 anni temporibus, de Iride*, et alii, meliores sunt, quam ut cum semibarbaris censeantur, ævi tamen non optimi... Ad Maximianum est Epistola 24 Symmachi l. VIII, verum illum ego potius sexti septimive sæculi esse dixerō, etc.

XXI. OLAUS BORRICHIVS in Dissertat. Acad. de Poetis, pag. 853.

Addi Propertio solet Cornelius Gallus, sed carmen ejus præter alias ineptias non olet vetustatem, coque sequioris ævi fetus recte judicatur. Nam non nisi de fæce hæc ejus sunt, Eleg. I, 47:

Hoc quoque virtutum quondam certamine magnum
Socratem palmam promeruisse ferunt.

Item hi sequentes, quorum prior in Eleg. I, 113, posterior in Eleg. V, 20.

O quam dura premit homines conditio vitæ! . . . .
Efficior demens alter Ulysses ego.

miani a Gaurico præfixa, quam ille putavit Criniti auctoris esse. Observavit hoc Moneta in Menagianis novis, pag. 342; etiam Goldastus et Fontaninus.

Iterum El. V, 96:

Quo tibi fervor abit, per quem feritura placebas.

XXII. JANUS BROUKHUSIUS in notis ad Tibull. lib. I,
Eleg. I, v. 86.

Lege sis Longinum Maximianum (quem pro Cornelio Gallo habent inficeti quidam mortales) malorum temporum haud omnino pessimum nugatorem.

Paria dicit ad I, 9, 50, et ad Propert. II, 12, 21.

XXIII. IDEM in not. ad Propert. lib. II, El. 25, v. 92.

De Cornelio Gallo nihil nobis restat, præter solam memoriam. Nam libellus ille, qui vulgo sub ejus nomine circumfertur, auctorem habet nescio quem Maximianum, scriptorem barbarum, lutulentum, ac tantum non stercoreum. Primus fucum studiosis hominibus facere ausus est, sub nomine tam bono, Pomponius Gauricus, et successit ei mangonium, quamquam contra starent viri eruditissimi, adplaudentibus inficeti vulgi suffragiis.

XXIV. JO. HILDEBR. WITHOFIUS, Encæn. Critic.
lib. III, cap. 3, pag. 297.

Hoc verum est, auctorem illum (Maximianum) Ovidio quidem, Propertio, ac Tibullo minime comparandum, multis tamen sequentium sæculorum poetis, qui post Antoninorum tempora floruerunt, vel parem, vel sæpe longe anteponendum esse.

XIMIANI ETRUSCI

ELEGIARUM LIBER.

ELEGIA I.

LA quid cessas finem properare senectus?
et in hoc fesso corpore tarda sedes?
precor, miseram tali de carcere vitam:
s est jam requies, vivere pœna mihi.
im, qui fueram; periit pars maxima nostri:
quoque quod superest, languor et horror habet.
avis in luctu, rebus gratissima lætis:

cessas V. R. Gr. L. G. as A. Pi. O. — *Æmula*. *Æmulam* senectutem lium sequutus *Æn.* V, ro dici arhitrer, quasi iimicam et nocentem, tioni vis adversaria et rahendi adesse solet.

infesso G. *Cur in hoc* Gr. *Cur et in hoc* L.

in hoc lasso R. *tarda* Gr. L. G. *tarda sedes* D. — *Tarda sedes*, h. e. ssas, hæres quasi fixa s. Ovid. *Fast.* IV, 300: so pressa carina vado.

XVI, 7: « Iis ventis atur, qui si essent, nos on sederemus ». Quod aria habent *tarda venis*, sententiæ auctoris esse

videtur, qui senectutem non venire, sed abire vult.

3. *De tali carcere* V. L.

4. *Mors est jam requies*. Sic in *Eleg. de Spe*, v. 5, dicitur « æterno mortis requiescere portu ». Ita et Ovid. *Trist.* I, 2, 52: « Mors mihi munus erit », et Seneca *Herc. OEt.* 1021: « Mors sola portus dabitur ærumnis meis ».

5. *Non sum, qui fueram*. Petiisse hoc, observante Rich. *van Ommeren*, videtur a Propertio, qui lib. I, 12, 11: « Non sum ego, qui fueram ». Sic et Ovid. *Trist.* III, 11, 25: « Non sum ego, quod fueram: quid inane proteris umbram? » — *Maxima nostra* L.

6. *Languor et error* V. Gr. *habent* R. quod admitti potest.

7. *Maxissima lætis* A. B. Pi. O.

Quodque omni est pejus funere, velle mori.
 Dum juvenile decus, dum mens sensusque manebat,
 Orator toto clarus in orbe fui.
 Sæpe poetarum mendacia dulcia finxi,
 Et veros titulos res mihi ficta dabat.
 Sæpe perorata præcepi lite coronam,
 Et data sunt linguæ præmia digna meâ;
 Quæ quum defectis jam sunt immortua membris,
 Heu! senibus vitæ portio quanta manet?

et al. sed *gratissima lætis* habent V. Gr. L. G. Pu. — Et hoc poscit mens auctoris, quam etiam repetisse videtur infra v. 115. Hic *gratissima τῶν gravis* opponitur. ED.

8. *Velle mori*, h. e. Tam misero statu esse, ut nihil optare, quam mortem, supersit, eoque sensu continuo cruciari, id vero pejus ipsa morte est. De formula *velle mori* egi olim ad Sev. Sancti carm. buc. vs. 76. — Hujus operis tom. I, p. 583. ED.

9. *Maneret* V. L. G.

11. Hoc distichon cum sequente transponitur in cod. R. — *Poetarum mendacia dulcia finxi*, carmina lusi ficto argumento. *Dulcia mendacia*, quæ oblectandi causa finguntur. Sic et alii de poetis, Ovid. Fast. VI, 253: «valeant mendacia vatium». Lucilius *Ætn.* 566: «veteris mendacia famæ», quæ fabulis veterum poetarum celebrata sunt.

12. *Veros titulos*, h. e. laudem, honorem, famam, eam præsertim, quam quis auctor libri, nomine suo inscripto, consequitur. Similiter Ovid. Trist. I, 1, 53: «Donec eram sospes, tituli tangebam amore; Quærendique mihi nominis ardor erat». — *Ficta dabat* V. R. L. G. Pu. reliqui *dedit*.

13. *Perorata G. percepi* G. A. Pu. Pi. O. recentiores cum *msptis præcepi*. — *Perorata lite*, h. e. controversia bene acta in iudicio: *præcepi coronam*, præripui aliis victoriam, qui mecum eandem causam agebant. Loqui videtur de vera actione forensi, non de ficta controversia, aut exercitatione scholastica apud rhetorem. Nam et infra versu 129 *fori et litium rōndarum* mentionem facit; et ipsi oratores causa felicitet acta in foro, olim victoriæ signum et præmium referre solebant, palmam foribus adfigendam. Juvenal. VII, 117 (nostræ edit. tom. I, p. 547. ED.): «rumpe miser tensum jecur, ut tibi lasso Figantur virides, scalarum gloria, palmæ».

14. *Et merui linguæ* V. R. Gr. L. G. Pu. *Et data sunt linguæ* A. Pi. O. et recentiores: *præmia grata* V. R. G. Pu. *præmia digna* A. Pi. O. et al.

15. *Quæ cum defectis* R. Gr. L. Pu. Pi. *defunctis* V. A. O. et al. — *Quæ* quo pertineat, aliter intelligi nequit, nisi referatur ad remotiora versus 9 *mens sensusque*. *Quæ*, inquit, nempe mens sensusque, si defecto in corpore jam sunt mortua, quantula hæc vitæ portio est, quæ in senibus manet? nam sine

minor his aderat sublimis gratia formæ :
 Quæ, vel si desint cætera, muta placet.
 Non etiam virtus fulvo pretiosior auro,
 Per quam præclarum plus micat ingenium. 20
 Tribuit celeres arcu intentare sagittas,
 Occubuit telis præda petita meis :
 Placuit canibus densos circumdare saltus,
 Prostravi multas non sine laude feras :

et sensu quæ vita esse potest, ut infra v. 122 quæritur : us expertem quis superasse *Defectis membris* malo scribam *defunctis*, ex illo Martialis III, 77 : « Dulcia defecta ur carmina lingua Cantator funeris ipse sui ».

et minor his, scilicet dotibus studiis, de quibus dixi.

Quæ vel si desit, cætera multa. Gr. Quæ mihi si desit, cætera placent R. L. Quæ, vel cætera multa, placet Pu. Pi. quæ rectior videtur lectio. us in Encæn. crit. p. 298, corrigit *Quæ, vel si desint cætera placet*, sane eleganter, poeta ante facultatem suam jactaverit. Sed ante Wisicribendum jusserat Baradv. XVII, 11. Consentit ann. in notis ad Cat. Diras, vol. II, pag. 651. — *Muta per se placet*, licet nullam et orationis gratia adjuvinitur Ovid. ex Pont. II, *rationem mutam* vocat, quæ precatione pro amico uti culpa gravis precibus donato suorum : Omnis pro nostra muta fuit ».

ut etiam virtus. Virtutem et vires bene exercitas in-

telligi, ex sequentibus patet. Ad ludere videtur ad sententiam Ovidii, Am. III, 8, 3 : « Ingenium quondam fuerat pretiosius auro ».

21. Duorum sequentium distich. hexametri alio, ac nos fecimus, ordine in vulgatis plerisque, tum et in cod. Vossiano, collocantur, ita, ut qui nobis versus 21 est, in istis sit vicesimus tertius, ubi tamen adpositi breviores versus hexametri suis non satis bene respondent. Quem nos prætulimus ordinem, constituunt cod. R. Gr. et L. tum edit. vetus G. Pulm. et Pith. *arcu tentare* vel *temptare* ponunt omnes, quos habeo, scripti et excusi, uno excepto Luneb. qui *intemptare* habet, quod verum et genuinum esse puto, adjuncta syllaba in imprudenter a librariis omissa, quod exemplis inf. facile patet. — *Arcu intentare sagittas*, h. e. intendere vel dirigere in prædam, quæ petitur. *Intendere sagittas*, quod idem est, dixit Virg. Æn. IX, 590. *Intendere spicula* Claud. Epith. Pall. v. 20, sicut *intemptare manus* Petron. c. 108, *strictos gladios* Suet. Cæs. cap. 14.

23. *Canibus circumdare saltus*, phrasis Virgiliana, Ecl. X, 57, et Georg. I, 140, quem sequitur Nemesianus, Cyn. v. 303 : « Linea quin etiam, magnos circumdare saltus

Dulce fuit madidam si fors versare palæstram, ²⁵
 Implicui validis lubrica membra toris.
 Nunc agili cursu cunctos anteire solebam :
 Nunc tragicos cantus exsuperare meo.
 Augebat meritum dulcis mixtura bonorum,
 Ut semper varium plus micat artis opus. ³⁰
 Nam quæcumque solent per se perpensa placere,
 Alterno potius vincata decore placent.
 Has inter virtutis opes, tolerantia rerum

Quæ possit, volucresque metu concludere prædas ».

25. *Palæstram*, h. e. luctam et pugilatum, quæ versari dicitur, quod versato in omnes partes et flexus corpore, jactatisque brachiis exercetur. *Madida* dicitur palæstra propter sudores, tum quod oleo uncta corpora, unde et *uncta* et *nitida* poetis dicitur, quo spectant etiam *lubrica membra* v. s.

26. *Toris*, i. e. lacertis, qui nervorum ligamentis et nodis valent. Ovid. *Am.* II, 18, 9 : « Implicuitque suos circum mea colla lacertos ».

28. *Tragicos* vel *tragico cantu exsuperare melos* cod. Voss. R. G. *cantu traicos... melos* L. *cantus exsuperare melos* G. Sed hæc male consistunt. Aptius ad sensum esset, si *melo* inveniretur. Nam hunc casum sextum ab inferioris ævi scriptoribus frequenter usurpari, notavi ad Epith. Laur. (huj. op. t. III, p. 40 r. Ed.) Nunc illud *melos* a librariis corruptum puto ex *meo*, quod rectum videtur, et inde ab Ascensiana edit. in omnes impressos migravit. — *Tragici cantus* hoc loco non accipiendi sunt de iis, qui fiunt in scena ab actoribus fabularum tragicarum, quasi Maximianus se dicat servisse scenæ, et reliquos histrio-

nes cantu superasse; sed generatim sunt maximo clamore et sono editi, quoniam tragici induebant personas e ligno cavato et ore hiantes factas, per quas sonus multo grandior solito emittebatur. Quo pacto auctor vim vocis et laterum suorum extollit, eaque maximos etiam clamores, quales tragicorum sint, se vicisse adfirmat. Declarant hi Prudentii versus contra Symm. II, 646 : « Ut tragicus cantor ligno tegit ora cavato, Grande aliquod cujus per hiatum crimen anhelet ». Hinc *bacchari* et *boare* tragœdi dicuntur. Juvenal. VI, 635 : « Grande Sophocleo carmen bacchamur hiatu ». Et Apulei. Flor. lib. III : « Tragœdi ni quotidie proclamant, claritudo arteriæ obsolescit : igitur identidem boando purgant ravim ».

30. Pro *Ut semper* L. *Et* habet. — Set *ut* rectum est, nam vult auctor sententiæ hexametro conclusæ rationem adferre. F. D.

32. *Juncta decore* habet V. Gr. G. *vincata* reliqui, quod et mihi præferendum videtur, licet *juncta* malit Burmann. ad Anth. Lat. tom. II, p. 533, qui ibi per errorem *vincata dolore* scribit.

33. *Tolerantiam rerum humanarum* tribuit sapienti Cicerone Parad.

ernebat cunctas insuperata minas.
 ce nudato ventos pluviasque ferebam : 35
 n mihi solstitium, nec grave frigus erat :
 am gelidas Tiberini gurgitis undas,
 c timui dubio credere membra freto.
 vis exiguo poteram requiescere somno,
 quamvis modico membra fovere cibo. 40
 me subito vinosus repperit hospes,
 it lætus fecit sumere vina dies;

quidquid inciderit, æquo
 ti animo fert. Sed hic est
 t firmitas corporis, quæ
 is et vitæ mutationes sine
 letudinis subit.

perare minas cod. L. ine-
 n nullus sequitur.

tice nudato ventos. Sic Sil.
 50, de Hannibale : « tum
 ido Excipere insanos im-
 ique ruinas ». Quem ad
 usqueius, pag. 29, verba
 etæ, aliorumque scripto-
 lia adducit.

lstitium pro calore solis
 'irg. Ecl. VII, 47 : « Sol-
 ecori defendite ». Horat.
 1, 18 : « Pænula solstitio,
 : nivalibus auris ». — *Non*
us V. L. Pu. *non mihi fri-*
i. cæteri nec grave.

rabam R. *Tiberini fluminis*
vel hiberni superscribunt
 quæ vox facile ex igno-
 uine proprio, eoque cor-
 ripto *Tiberini* exsculpi po-
 antiqua Germ. habet *Ty-*
tis. Et *gurgitis* etiam præfe-
 .. Pu. quod mihi præstare
 — *Innabam gelidas undas,*
 vel *in undas.* More serio-
 atis verbum compositum
 onstruit cum casu, quem

præpositio extra compositionem ob-
 scit. Quod in Avieno frequenter ob-
 servavimus, ut *incubat oram* Descr.
 Orb. 529; « gentes incumbunt Is-
 trum », 457; « pelagi invehit undas »,
 795. Idem Avienus *succedunt habe-*
nas dicit pro *cedunt sub habenas*,
 v. 329 et 1213. Cæterum natæ in
 gurgite Tiberino est inter crebras
 exercitationes juventutis Romanæ,
 cujus inprimis mentionem facit
 Horat. Carm. I, 8, 8; III, 7, 28;
 III, 12, 7.

38. *Nec timui dubio vel tumido* V.
 L. G. Pu. *Non timui* R. reliqui scri-
 bunt *Nec metui dubio.*

39. *Exiguo poteram requiescere*
somno, ut Catull. LXIX, 5 : « molli
 requiescere somno ». Van Ommer.

41. *Ac si* V. Gr. *Et si* R. *Aut si*
 G. quibus omnibus melius est, quod
 reliquæ vulgatæ habent, *Ac si.*

42. *Sumere vina.* Ovid. Fast. II,
 636 : « Parca precaturæ sumite vi-
 na manus ». — *Aut lenis fecit* A. Pu.
Aut fecit lætus cod. Pulm. V. Gr. G.
 Pi. *Quod fecit lætus* L. Alii recentio-
 res, qui *levis fecit* scribunt, sine du-
 bio peccant. Major auctoritas pro-
 nuntiare pro *lætus* videtur, idque
 etiam vindicat Withof. pag. 299,
 Rich. van Ommeren rō *levis* prima
 longa positum notavit in Columbani

Cessit et ipse pater Bacchus, stupuitque bibentem
 Et quicumque solet vincere, victus abit.
 Haud facile est animum tantis inflectere rebus,
 Ut res oppositas mens ferat una duas.
 Hoc quoque virtutum quondam certamine magnum
 Socratem palmam promeruisse ferunt.
 Hinc etiam rigidum memorant valuisse Catonem:

Monost. v. 65: «Levis non animum torquentis cura fatiget». Sed hic versus obscurus pariter et corruptus videtur, ut nihil ex eo decerni queat.

44. *Et quicumque solet*: sic plerique impressi et MSS. *Et qui cuncta* G. Pi. et cod. Pulm.

45. *Tantis inflectere rebus* habent vulgatæ pleræque, *cunctis inflectere rebus* vetus Germanica, quam lectionem bonam existimo, quæ facile librariorum incuria abire in *tantis* potuit. Nam auctor vult, difficile admodum esse, animum ita accommodare rebus omnibus, et flectere in omnes partes posse, ut contraria adeo, et quæ sibi adversa sunt, pari facilitate ferat. Sed fortasse *tantis* accipiendum est pro *tot*, quomodo sæpius occurrit apud scriptores ævi medi. Igitur nihil mutare volui.— *Animum tantis inflectere rebus*, h. e. advertere, adplicare, accommodare, ut Propert. IV, 8, 77: «Colla cave inflectas ad summum obliqua theatrum». Alias *inflectere* est permovere, adsuefacere. Claud. IV Cons. Hon. 300: «nec sic inflectere sensus Humanos edicta valent, ut vita regentis».

47. *Certamine magnum* vulgatæ; *certamine magno* V. *certamine longum* G. quod vitiosum videtur.— *Hoc quoque virtutum certamine*, nempe eo, quo virtutes sive vires biben-

di probantur. Certare enim bibendo, et vincere vincique solenne erat in symposiis. Vid. Horat. Carm. I, 36, 14. Virtutes intelligit, quas hactenus exposuit, corporis atque membrorum, neque igitur audendus Withofius Enc. crit. pag. 301, qui, ut vitium, quod est in nomine *Socratem*, eliminat, *Doctorem* pro evoce ponit, et *Socratem* hic *doctorem virtutum*, quæ sunt animi, preminentiam vocari putat: «Hoc quoque virtutum quondam certamine magnum Doctorem palmam promeruisse ferunt». Sed sic scriptura omnium librorum, ipsæque sensus verus auctoris pervertitur. Quod *Socratem* secunda longa enuntiavit, fecit id corrupto ætatis suæ more, siquidem idem admisit Sidonius Apoll. Epithal. Polem. v. 96: «Socratica post hunc Secta micat». Et Paullinus auctor Eucharistici, v. 73: «Dogmata Socratis, et bellica plasmata Homeri». Cæterum quod Socrates consuevit interesse frequentibus symposiis, iisque pro loco et occasione disserendi de rebus egregiis uti, hinc Maximianus jocose finxit, eum magnum computatorem fuisse.

48. *Et Socratem R. Doctorem* pro *Socratem*, quasi virtutum doctorem, hic ingerit Withofius, p. 301, sed contra mentem auctoris.

49. *Hinc*, nempe his virtutibus:

res in vitium, sed male facta cadunt. 50
 idus quæcumque forent, ad utrumque ferebar :
 lebant animo tristia cuncta meo.
 riem modico contentus semper amavi,
 rerum dominus nil cupiendo fui.
 e sola tibi subdis, miseranda senectus, 55
 cedit, quidquid vincere cuncta potest.
 orruimus; tua sunt quæcumque fatiscunt :

tionem, his respicere vi-
 Horatii, Carm. III, 21,
 ratur et prisci Catonis
 caluisse virtus ». Eam-
 sequutus Martialis, II,
 d ninio gaudes noctem
 vino, Ignosco : vitium,
 tonis habes ». Sed opi-
 tationem se largius vino
 litum, falsa fuit, judice
 ibino ad Horatii l. c. Et
 vitæ ejus scriptor, tum
 pud Cic. de Senec. c. 14,
 delectatum eum convi-
 rum, aviditate sermonis
 nis miscendi, ad multam
 oductis.

res L. sed mala facta V.
 s bene.

trumque ferebar V. L. A.
cumque forent adversa fere-
 7. — *Ad utrumque fere-*
 æque ac bonum, quod
 ngeret : utrique obvius
 mpto et intrépido animo.
ia quæque L.

rum dominus nil cupiendo
 ate Stoicorum ait, omnia
 re, omnium rerum se do-
 e, siquidem nihil cupiat,
 is rei indigeat : respiciens
 ntiam Horatii, Carm. III,
 « nil cupientiam Nudus
 o... Contemptæ domi-

nus splendidior rei, etc. » Fortasse
rerum dominum adpellans regem se
 esse dicit, nihil cupiendo, quia *re-*
rum potiri dicuntur reges. Et sic
 imitatus videtur Senecam, qui in
 Thyest. v. 388 : « Rex est, qui
 metuit nihil : Rex est, qui cupiet
 nihil. Hoc regnum sibi quisque dat ».
 Cæterum ultima in *cupiendo* cor-
 repta deterioris ævi indicium est.
 Conf. Licentii carm. v. 1. — Apud
 Ovidium tamen Epist. IX, 126, in
 vulgatis edd. legitur : « Nec venit
 incultis, captarum more, capillis,
 Fortunam vultus fassa tegendo
 suos » ; qui locus quum unicus
 apud hunc poetam sit, a viris doctis
 censetur corruptus, quamquam
 Vossius, de Art. Gramm. lib. II,
 cap. 27, hunc defendere conatur,
 adducto Tibulli versu, Eleg. III,
 6, 3 : « aufer et ipse tuum pariter
 medicando dolorem », ubi legen-
 dum et *medicande*. Juvenalis vero
 Sat. III, 232 (nostræ edit. tom. I,
 p. 158. Ed.) : « Plurimus hic æger
 moritur vigilando, etc. » Ed.

56. *Cuncta solet V.*

57. *In te corruimus*. Tua causa
 fit, ut corpore plane labefacto pro-
 cumbentes occidamus. Ita Ausonius
 in Urb. V, 13 : « Mox ut in occa-
 sum vitii communibus acti Corruerunt
 Pœni luxu, Campania fastu ».

Ultima quæque tuo conficis ipsa malo.
 Ergo his ornatum meritis provincia tota
 Optabat natis me sociare suis:
 Sed mihi dulce magis resoluto vivere collo,
 Nullaque conjugii vincula grata pati.
 Ibam per mediam venali corpore Romam,

58. *Ultima teque tuo conficis* L.

59. *Meritis Etruria nostris* A. Pu. Pi. O. et al. Withofius corrigit *Hetruria nostra. Meritis provincia tota* V. R. Gr. L. G. Posterior lectio genuina videtur. Gauricus primum invexisse videtur *Hetruria*, quæ tamen patria Maximiani ex Eleg. V, 5 et 40, satis intelligitur. — *Provincia tota*, h. e. tota terra, vel civitas in qua vivebam adolescens: neque enim provincia hoc loco proprio et antiquo sensu accipi potest, quo neque *Hetruria*, neque alia pars Italiæ provincia fuit.

60. *Optabat natis*, h. e. puellis, filiabus suis matrimonio jungere. Ovidius quoque, Withofius inquit p. 311, *natis pro natabus* dixit Met. XIII, 660, si vulgatis libris scriptis et impressis fides sit adhibenda: « Eubœa duabus, Et totidem natis Andros fraterna petita est ». Sed ibi, quidquid Ovidiani codices delirent, videri, ac *Et totidem tellus Andros fraterna* legendum, alibi lañius ostendimus. Per vocem *natis* tamen non opus est, ut solas intelligamus puellas, quum etiam filios simul interpretari liceat, et incolas omnes, quibus conjunctus vixisset, si matrimonium in *Hetruria*, patria tellure, contraxisset Maximianus. Facit ad hanc sententiam locus Apuleii Metam. IV, pag. 81, Pric. « Speciosus adolescens inter suos

principalis, quem filium publicum omnis sibi civitas cooptavit ».

62. *Nullaque conjugii vincula grata pati*. Sic Propert. III, 13, 10: « nec femina post te Ulla dedit collo dulcia vincla meo ». Multa ejus generis notavit Broukhusius ad Iulud Tibulli, I, 1, 55 (vid. Tibull. edit. nost. p. 13. Ed.): « Me retinet vinctum formosæ vincla puellæ ». Adde Stat. Silv. III, 3, 109: « sed jura tamen genialia cordi, Et mentem vincire toris, et jungere festa Connubia ». Conf. et notata in nostra ed. Stat. t. I, p. 364. Ed.

63. *Vernali corpore* A. Pu. Pi. O. *venali* V. Gr. L. G. *juvenili* R. *venali*, ut lectionem sinceram et elegantem explicare facile est. — *Ibam venali corpore*, h. e. incesso ornatuque corporis adfectato, ita me jactabam in publico, ut qui me venditare cuperem aliis, quasi venales mangonio producti in foro. Mangones enim et venalitii summo studio id operam dabant, ut mancipiorum corporibus, quo vendibiliora essent, pulchritudinem quamdam gratiamque conciliarent, ut Hier. Mercurialis, Var. lect. lib. II, c. 1, ex eoque J. Fr. Juglerus de nundin. serv. cap. 4, docet. Ipsaque mancipia venum exposita, quo magis spectari probarique possent, currere et salire in conspectu emptorum jubebantur. Quo respiciunt

spectandus cunctis undique virginibus.
 neque peti poterat, fuerat vel forte petita, 65
 subruit vultus visa puella meos,
 nunc subridens latebras fugitiva petebat,
 nunc tamen et fugiens tota latere volens;
 magis ex aliqua cupiebat parte videri:
 tunc hoc potius, quod male tecta foret. 70
 cunctis formosus ego, gratusque videbar
 omnibus: et sponsus sic generalis eram.
 tantum sponsus: nam me natura pudicum

Propertii, IV, 5, 52: « Cæla-
 rum saliere foro », ubi
 id male exponuntur ad
 omni mangonio et lenoci-
 tæ cælati. Vid. P. Burman-
 Propertii locum. Cæterum,
 hoc loco *ire venali corpore*,
 spectet mollis et delicatus
 optime docuerint verba
 e apud Petron. cap. 126:
 spectat oculorum mol-
 antia? quo incessus tute
 is, et ne vestigia quidem
 extra mensuram aberran-
 quod formam prostituis,
 ? . . . ex vultibus homi-
 nis colligo, et, quum spa-
 idi, quid cogites, scio ». *er-
 rat vel forte petita* G. A.
 d. fuerat vel ut ante petita
 e fuit ante petita V.
 puit vultus cod. Pulm.
 nunc subridens L. A. Pi.
 et modo V. R. Gr. G.
 et tamen effugiens, vulgatæ.
 et effugiens corrigit Bar-
 ers. XVII, 11; sive latere
 h. Withofius, p. 312. —
 lacere potest, quod in
 ctione ἀσύνδετον *effugiens*,
 id quum levissima muta-

ctione tollat Barthii emendatio *et fu-
 giens*, malui hanc sequi, quam
 aliam Withofii, in V. L. indicatam,
 quæ magis recedit a literis, et tæ
 tota delens vim sententiæ auferet.
 Cæterum vix latere quemquam po-
 test, imitari his voluisse auctorem
 Horatiana hæc, Carm. I, 9, 21 et
 seqq.: « Nunc et latentis proditor in-
 timo Gratus puellæ risus ab angulo,
 « Pignusque dereptum lacertis, Aut
 digito male pertinaci »; tum illud
 Virgilio, Ecl. III, 65: « Et fugit ad
 salices, et se cupit ante videri ».

70. *Lætior hoc multo, quod male
 tecta foret* A. Pi. O. et al. *Lætior hoc
 potius, quod male tecta fuit* V. R. Gr.
 G. *hoc potius, quum male tuta fuit* L.
 Ego legam: *Lætior hoc potius, quod
 male tecta foret*.

71. *Formosus eram* L.

72. *Sponsus sic generalis eram* A.
 Pi. O. et al. *genetalis* L. *generalis*
 V. R. Gr. G. — *Sponsus genialis*,
 ut quidam libri legunt, quis sit, ex-
 plicare nequeo, *genetalis* insulsum
 est: *generalis*, quod codd. inspti
 servant, aptiorem sensum habet,
 qui est communis omnium puella-
 rum, quem omnes puellæ sibi vin-
 dicare cupiunt.

Fecerat, et casto pectore durus eram.
 Nam dum præcipuæ cupio me jungere formæ,
 Permansi viduo frigidus usque toro.
 Omnis fœda mihi atque omnis mihi rustica visa est,
 Nullaque conjugio digna puella meo.
 Horrebam tenues, horrebam corpore pingues:
 Non mihi grata brevis, non mihi longa fuit.
 Cum media tantum dilexi ludere forma:
 Major enim mediis gratia rebus inest.
 Corporis has nostri mollis lascivia partes
 Incolit; has sedes mater amoris habet.
 Quærebam gracilem, sed quæ non macra fuisset:

74. Pro *durus eram* Withofius, p. 312, mallet *durueram*; quia *eram* paullo ante præcessit, et illud viciniæ voci *Fecerat* melius respondet.

76. *Viduo frigidus usque toro*. *Frigere* dicuntur, qui soli cubant et sine conjuge. Propert. IV, 7, 6: « Quum quererem lecti frigida regna mei ». Tibull. I, 8, 39: « quæ frigore sola Dormiat, et nulli sit cupienda viro ». Ovid. Am. III, 5, 42: « Frigidus in viduo destituere toro ».

79. *Corpore pingues* vulgatæ; *pectore* V. et Gr. quæ lectio valere non potest. — Alicubi memini me legere *tangere pingues*. Ed.

80. *Nec mihi... nec* pleræque vulgatæ. *Non mihi... non* V. R. cod. Pulm. et G. idque servandum videtur. — *Non mihi grata brevis*. Alia mens Ovidio, Am. II, 4, 36: « Conveniunt voto longa brevisque meo ».

81. *Cum media tantum*. Quum a matrimonio abhorrerem, amavi tantum ludere cum puellis, iis quidem, quæ mediæ formæ essent,

i. e. ut versu superiore explicat, quæ neque breves neque longa. Ed.

82. *Major enim mediis*. Similiter, Martialis, I, 58, ubi, qualem puellam velit, ostendit: « Illud, quod medium est, atque inter utrumque probamus ».

83. *Corporis has nostri*. A rebus mediis, h. e. iis, quæ mediocritatis laudem habent, inopinato transit ad partes medias corporis, rebus Veneris inservientes. Quæ *μετάβασις* ut aliena ab hoc loco et coacta est, ita haud leve proterviæ auctoris documentum. Idem mentitur, et secum pugnat, quia contrariis dixerat v. 73.

84. *Mater amoris habet*. Similiter Ovid. Art. Am. II, 708.

85. *Sed non quæ macra* vulgatæ pleræque Pu. Pi. O. *sed quæ non macra* V. L. G. — *Sed quæ non macra fuisset*. Discrimen, quod inter *gracilem* et *macram* est, ex hoc ipso versu Maximiani notavit Sert. Ursatus in Monum. Patav. p. 271. *Gracilis* est natura, *macra* vitio valetudinis.

nis ad officium carnea membra placent.
 iod in amplexu delectet stringere, corpus,
 ædant pressum quælibet ossa latus.
 la contempsi, nisi quæ suffusa rubore
 narent propriis ora serena rosis.
 Venus ante alios sibi vindicat ipsa colorem,
 git et florem Cypris ubique suum.
 cæsaries, demissaque lactea cervix,
 tibus ingenuis visa decere magis.

90

s officium, pro Veneria
 lectione positum, ex
 ecclesiasticæ latinæ
 , et valde exagitur a
 t, Præcid. ad Petron.
 . ult. cujus verba ad
 r testimoniis. Sed tamen
 lelicum Maximiani est,
 lam sui sæculi adspere
tea membra pro carnosis
 nis, magis placere pos
 quam et hoc serioris la
 cabulum. Nempe hoc
 it auctor, quod Martia
 roo: « carnarius sum,
 non sum », amicam vo
 solidi et carnosî, quam
 nimia pinguedine dis

iod in amplexu delectat.
 fere exhibent editi, qui
 onte manarunt; sed vi
 nsus laboret. Una anti
 nica rectissime *Sit quod*
delectet stringere corpus.
ædant pressum G. Pu. Pi.
 iores. Pejus est *tenerum*,
 ut V. R. Gr.

narent, i. e. florent.
 al. II, 61: « vernant du
 e malæ ».
is, pro eo *Cyprus* G. —

Cypris ubique. Cypridis vocabulum,
 pro Venere, a priscis poetis Latinis
 non usurpatum observant Fr. Va
 vassor in *Antibarh. s. libello de vi*
et usu quorundam verborum, voce
Cypris, et Moneta in *Menagianis*,
 tom. I, p. 41, qui recentioris æta
 tis poetas, qui usurpaverint, tres
 tantum cum Maximiano nostro no
 minat. Notavimus idem ad Repo
 siani carm. v. 23. — Hujus nostr.
 op. tom. III, p. 327, et seqq. Ed.

93. *Aurea cæsaries*, h. e. flava et
 aurum colore referens, ut auctor
 lyrici ad Lydiam, v. 6, dicit « ca
 pillulos Flavos, lucentes ut aurum
 nitidum ». *Cæsaries* alias propria
 virorum est, sed puellæ tribuens
 Noster Virgilium sequutus videtur,
 qui Georg. IV, 337, de Nymphis:
 « Cæsariem effusæ nitidam per can
 dida colla », et Noster similiter
cæsariem cum lactea cervice jun
 git. *Demissa cervix* quæ una cum
 cæsarie descendit in humeros. For
 tasse melius legatur *commissa*, i. e.
 conjuncta *vultibus ingenuis cervix*
lactea.

94. *Visa sedere magis* Pi. O. et
 aliæ plures. *Visa decere* V. Gr. L.
 Pu. idque, ut rectius, alteri *sedere*
 præfert Burmann. ad Anthol. Lat.

Nigra supercilia, et frons libera, lumina clara,
 Urebant animum sæpe notata meum.
 Flammea dilexi, modicumque tumentia labra,
 Quæ gustata mihi, basia plena darent.
 In tereti collo visum est pretiosius aurum,

95

vol. I, p. 661. — *Vultibus ingenuis*, i. e. non fucatis, aut simulate compositis, facieliberali. Solet *vultus* plurali numero efferri, ut apud Ovid. Met. VIII, 677: « super omnia vultus Accessere boni », et multis aliis locis. Idem *ingenuas genas* dicit Her. XX, 6, Am. I, 14, 52, et Apulei. in ἀνεχόμε. v. 8, ubi vid. Burm. Anth. Lat. vol. I, p. 661. *Visa sedere*, quod vulgatæ post reensionem Gaurici tenent, nescio quem sensum habere possit. Qui illud usurparunt, videntur *sedere* accepisse pro *placere*, quod ipsum alii librarii posuerunt, reputantes fortasse, sic usurpatum a Virgilio esse, quando *sedet hoc Æneæ, sedet animo dixit*, quemadmodum explicat Steph. in Thes. L. L. Sed hanc interpretationem refutat Vavassor in Antib. v. *Sedet*. Ego lectionem antiquorum exemplarium *visa decere*, ut aptissimam, reducendam putavi, quæ deserta a quibusdam videtur, quod male construi *decere* cum *vultibus ingenuis* crederent. Sed *vis decet* sæpe cum dativo posuisse antiquos, Plautum, Terentium, Sallustium, Livium, monent eruditi ad Gell. IX, 15.

95. *Et deest* in V. R. et G. *lumina nigra* Pu. Pi. O. et aliæ recent. sed *nigra* vix repetita videntur a poeta post *nigra supercilia*. Igitur melius *lumina clara* V. Gr. G. et L. qui *nigra* superscribit. — *Frons libera*. Hoc Ommerenus illustrat loco Vir-

gil. in Ciri, 497: « Et patule frontis species ».

96. *Mutata* et *notata* scribitur in R. sed prius manifeste vitiosum.

97. *Modicum tumentia labra* laudat poeta, quia plane tumida habentur deformia. Sic auctori Moreti, v. 33, deformis *Afra Cybale* inter alia est « *Torta comam, labroque tumens*. *Turgida labra* ridet Martial. VI, 39.

98. *Quæ mihi gustanti* scribent omnes edit. e recens. Gaurici, sigillatim Pi. O. et recentiores; et que lectio corrigendi causa introducta videtur: nam antiquiores habent *Quæ gustata mihi* V. R. Gr. G. Hoc tamen, licet minus elegant, reducendum putavi.

99. *Visum est* V. R. G. reliqui *visum est* omittunt. Pro *In tereti* L. *Inceri*, G. *Inceriti*. — *Teres collum*, quod rotundum, plenum solidumque est. Similiter Arborius in *Elegia* ad nympham nimis cultam, vs. 23, *teretes digitos*. Vid. Barth. Advers. XXI, 6. *Aurum* hoc loco est monile aureum et gemmatum. *Visum est pretiosius*, propter *terces collum*, quod ambit. Sic in Arborii *Elegia*: « *Quum teretes digiti dent pretium lapidi* ». — Ideo Burm. ad Anthol. III, epigr. 214, 2: « *Hesperis teneras officiosa manus* », corrigere tentat *teretes*. Summa enim laus in membris teretibus, sed præcipue in manibus. Ovidius, Art. Am. I, 622: « *Et teretes digitos, exiguumque pedem* ». Horat. Carm. II, 4, 21:

Gemmaque iudicio plus radiare meo. 100
 Singula turpe seni quondam quæsita referre,
 Et quod tunc decuit, jam modo crimen habet.
 Diversos diversa juvant : non omnibus annis
 Omnia conveniunt : res prius apta, nocet.
 Exsultat levitate puer, gravitate senectus : 105
 Inter utrumque manens stat juvenile decus.
 Hunc tacitum tristemque decet : fit carior ille
 Lætitia, et linguæ garrulitate suæ.
 Cuncta trahit secum vertitque volubile tempus,
 Nec patitur certa currere quæque via. 110

ichia et vultum, teretesque suras eger laudo ». Et ita *brachiolum* s. Catullo, Carm. LXI, 181, s. que passim. Vid. Barthius et Gard. ad Petron. cap. 23. Ed. 100. *Gemmaque plus radiare*. Sicut Epithal. Laur. v. 36 : « Nam i non gemmæ, sed tu das lumina nmis ; Atque alias comit, per te nponitur aurum ». — Adposite iron. in Anth. III, 253, 13 : « Aut nmas aptent capiti : tu sola plae Vel spoliata potes ». Ed. 102. *Hoc modo crimen* V. Gr. 103. *Omnibus horis* L. et floril. ptum Santenii. 105. *Exulet* G. 106. *Juvenale* G. 107. *Hunc tacitum tristemque vicorrigit* Withof. p. 312 : *fit carior* G. Pi. O. *carior* V. Gr. quod eferendum videtur. 109. *Pro verit*, quod in vulgatis, *verrit* legendum esse, ut *tō hit* respondeat, Goldastus ad Panæt. vet. pag. 84, existimat. Ego ro præfero *verit*. — *Cuncta trahit um vertitque v. temp.* Hunc verum Goldastus ad Paræn. vet. p. 84, tat Abbatem Columbanum Epist.

II ad Seth. v. 63, expressisse : « Omnia tempus agit, cum tempore cuncta trahuntur », qui et hunc similem habet v. 70 : « Omnia dat, tollit minuitque volatile tempus ». P. Burmannus ad Anthol. Lat. vol. II, p. 349, pro *volatile tempus* Columbani mallet scribere *volubile Maximiani*, idemque in Ovidii versu, qui bis occurrit, Am. I, 8, 49, et Met. X, 519 : « Labitur occulte, fallitque volatilis ætas », e membranarum quarundam scriptura *volubilis ætas* substituendum censet. Sed hæc non temere permutanda. Illud enim poetis solam celeritatem temporis, hoc etiam (*volubile*) mutationem conversionemque rerum in eo factam exprimit. Unde Ovidius, Trist. V, 8, 15 : « Passibus ambiguis fortuna volubilis errat », h. e. quæ volvit et invertit omnia. Et hinc recte Noster « *veritque volubilis ætas* ». Cæterum et Maximiani versui consonat hic Calpurnii, XI, 32 : « Omnia tempus alit, tempus rapit, usus in arcto est ».

110. *Nec patitur tuta* L. *currere quemque* Pi. O. et al. recent. *queque* V. Gr. Pu. *ducere queque* G.

Nunc quia longa mihi gravis est, et inutilis ætas,
 Vivere quum nequeam, sit mihi posse mori.
 O quam dura premit miseros conditio vitæ!
 Nec mors humano subjacet arbitrio.
 Dulce mori miseris, sed mors optata recedit:
 At quum tristis erit, præcipitata venit.
 Me vero heu! tantis defunctum partibus olim,
 Tartareas vivum constat inire vias!

115

112. *Da mihi posse V. sit mihi velle mori R.* Sed hoc contrarium est ei, quod v. 8 dixerat, *velle se mori*, idque omni pejus funere esse. — *Vivere quum nequam sit mihi posse mori.* Expressit ex Ovid. Art. Am. II, 28: «Et quoniam in patria... Vivere non potui, sit mihi posse mori».

113. *Miseros conditio vitæ.* Sic omnes scripti et excusi. Withofius, p. 313, ut vitium metricum a poeta avertat, ita mutat: *O quam dura premit nos sors, qua tradita vita est.* Sed hæc emendatio fundamentum nullum, nisi in auctoris ingenio, habet. — *Dura premit miseros conditio vitæ.* Conditio accipitur de sorte humana, et de omni lege, quam hominum vitæ natura dixit, quarum præcipua est lex moriendi. Cic. ad Att. XV, 1: «Ea conditione nati sumus, ut nihil, quod homini accidere possit, recusare debeamus». Sic auctor Eleg. in ob. Mæc. v. 118, *angustam conditionem* vocat sortem brevis ævi. Et Epitaphium antiquum Sabelli in Burm. Anthol. Lat. lib. IV, 48: «Nunc etenim vivis, nunc et felicius ævum Ducis, ab humana conditione procul». Propertius, III, 1, 60, *mortis extremam conditionem* posuit pro sorte fati et interitus omnibus rebus communi. His cum locis nostrum comparat

Burm. Anth. vol. I, p. 277.—Quid si legatur *conduccio vitæ*, h. l. locutio, quasi rei precariæ? Ed.

115. *Optata recedit.* Sic omnes impressi. *Refugit V.* — *Mors optata recedit.* Sen. Herc. OEt. 122: «Felicis sequeris mors, miseros fugis».

116. *At quum pleræque vulgatæ.* Sed cum G. Et cum R. et L. Pro *tristis R. letus inepte.*

117. *Me nunc R. Heu vero me G.* quæ etiam *defunctum in partibus.* *Perfunctum in partibus L. defectum partibus V.* — *Tantus defunctum partibus*, i. e. tot partibus. Partes vero, quibus defunctus sit, mox recenset, nempe sensuum corporis, et mentis deminutionem. Iterum sic infra Noster, v. 209: «his partibus ætas Defluit». Pariterque Juvenalis, ubi detrimenta sensuum in senibus recensens ad surditatem eorum pergit, Sat. X, 209: «adspice partus Nunc damnum alterius».

118. *Tartareas unum V. vivum Gr. vitiose. Vivum Tartareas G. inire vias vulgatæ: adire et inire simul exhibet L.* — *Tartareas vivum constat inire vias*, h. e. constat me vivum mori incipere. *Viam Tartari* etiam Seneca nominat Hero. OEt. 1119; *vivum leti* Horat. Carm. I, 28, 15; *vivo funere perditum* Kutil. I, 518.

Jam minor auditus, gustus minor, ipsa minora
 Lumina; vix tactu noscere certa queo. 120
 Nullus dulcis odor, nulla est mihi grata voluptas:
 Sensibus expertem quis superesse putet?
 En Lethæa meam subeunt oblivia mentem;
 Nec confusa, sui jam meminisse potest.
 Ad nullum consurgit opus, cum corpore languet, 125
 Atque intenta suis obstupet ipsa malis.
 Carmina nulla cano: cantandi summa voluptas
 Effugit, et vocis gratia vera perit.
 Non fora sollicito, nec blanda poemata fingo;
 Litibus aut rabidis commoda dura sequor. 130

119. *Nam* vel *jam* V. *ipsa minora* exhibent editi post Gaur. et Asc. *atque* vel *ipsa caligant* V. R. Gr. G. quod, licet vitiosum, ab auctore, illud e correctione esse videtur. — *Gustus minor*. Ovid. ex Pont. I, 10, 7: « Os hebes est, positæque movent fastidia mensæ ».

120. *Noscere cuncta* V. R. *noscere tata* L. reliqui *certa*, quod rectius est, et recipimus.

121. *Nulla est quoque grata* L. *nulla est mihi* G. et Pu. *jam nulla grata* R.

122. *Putat* V. sed vitiose.

123. *Et Lethæa* conjicit Ommere-nus. — *Subeunt oblivia mentem*. Pro primario senectutis vitio Juvenalis habet oblivionem Sat. X, 233: « sed omni Membrorum damno major dementia, quæ nec Nomina servorum, nec vultum agnoscit amici ».

126. *Obstupet illa* V. R. — *Atque intenta suis*. Ovid. Trist. IV, 1, 4: « Mens intenta suis ne foret usque malis ». — *Obstupet*, immota, sensus et consilii expertis hæret. Ovid. Trist. I, 2, 32: « ambignis ars stupet ipsa

malis », sed hoc loco intelligendum *anxia, incerta est*. En.

127. *Voluntas* unica habet G.

128. *Heu fugit* plerique editi. *Effugit* V. R. Gr. G. quod equidem malim. *Et votis* G. *gratia summa* V.

129. *Non blanda* L. et G. — *Non fora sollicito*, voce et oratione mea commovere studeo, quando judicia habentur. *Studere, operam dare* for. alii scriptores dicunt.

130. *Heu rapidis* habent omnes editi post Asc. sed *aut rapidis* V. R. *haud rapidis* G. et Pu. Et *haud* vel *aut* sine codicibus conjicit Ommere-nus. Barthius, Adv. XVII, 11, quia vulgata lectione *heu rapidis* contraria priori versui dici videt, voce una in duas partes distincta ita scribendum hariolatur: *Litibus heu rapidis dum mea damna sequor*. Wihthofio etiam p. 314 videtur *aut* legendum, vel certe *sequens* loco τού *sequor*, ut præcedentibus illis *nec blanda poemata fingo* connectatur, et de amantium ludicris iris rixisque intelligatur. — *Litibus aut rabidis*. Scriptum ab auctore *rabidis es-*

Ipsaque me species quondam dilecta reliquit,
 Et videor formæ mortuus esse meæ.
 Pro niveo, rutiloque prius, nunc inficit ora
 Pallor, et exsanguis funereusque color.
 Aret sicca cutis, rigidi stant undique nervi,
 Et lacerant uncae scabrida membra manus.
 Quondam ridentes oculi, nunc fonte perenni
 Deplangunt pœnas nocte dieque suas.
 Et quos grata prius ciliorum sarta tegebant,

135

se, ut putat Barth. et præfert L. plures scriptorum loci docere possunt, quibus caussidicorum in foro rixæ, contentiones et clamores, ut rabies canina describuntur; a quibus ipse *rabula* forensis dicitur. Sufficiat hic Senecæ, Herc. Fur. 172: «Hic clamosi rabiosa fori Jurgia vendeus improbus iras Et verba locat». Dicitur hic caussidicus operam forensem, rixas et verba sua locare, vel venalia habere pretio. Atque hoc ipsum significat Maximianus per *commoda dura*, quæ se sequi vel adpetere dicit litibus in foro exercendis.

131. *Quondam delecta* legit Biont. cum nonnullis aliis; sed præfero *dilecta*, quod habent L. G. A. Pu. Pi. O. *relinquit* G.

134. *Exsanguis funereusque color*. Ovid. Her. XXI, 215: «Concidimus macie, color est sine sanguine».

136. *Tabida membra* vulgatæ. *Scabida* V. R. Gr. L. *scabrida* G. Hoc *scabrida* ego præferam, ut aptius metro et sensui.—*Scabrida membra* (vox infimæ latinitatis), i. e. scabie, porrigine, vitilagine obsita et aspera: vitiosus corporis habitus, ex fame, vel vitioso alimento et sordibus corporis, ut indicat Serenus Samon. cap. VI. Sic *scaber unguis*

Ovid. Art. Am. III, 270, et *scabra rubigine fauces* Met. VIII, 802, sicut ipsi Robigini *scabræ manus* tribuuntur, Fast. IV, 921. *Unca manus*, unguibus acutæ, *lacerant*, adsidue scabendo perstringunt. Hinc *lacerum porrigine corpus* dicitur Gratio v. 408. Senes autem infestari porrigine dicuntur.—*Scabies* dicitur quoque pro *asperitas*, unde Virg. Georg. II, 214: «Et tophus scaber et nigris exesa chelydri Creta». *Scaber tophus* Ovid. Ep. XV, 141. Ep.

138. *Deplangunt* quidem omnes, sed reponere malim *Deplorant*, ut rei convenientius, si quidem aliqua auctoritas adesset.

139. *Ciliorum sarta* satis eleganter dictum, quia cilia vel palpebræ tamquam sertum oculos cingunt et ambiunt: apte etiam *tegebant*, siquidem Isid. de iis, Orig. XI, 1: «Cilia sunt tegmina: quibus cooperiuntur oculi, et dicta cilia, quod celent oculos tegantque tuta custodia». Dubito autem, an cilia hoc loco potius accipienda sint de superciliis. His enim magis convenit, quod *sarta* dicuntur, nempe pluribus complicata pilis, et quod deinceps *sitis hispida*. Nisi forte pro *sarta* legendum est *septa*, quia Lactant. de opif. X, 2: «Ipsæ palpebræ, pilis

Desuper incumbens hispida silva premit;
 , velut inclusi cæco claudantur in antro,
 Nescio quid torvum seu furiale vident.
 n pavor est vidisse senem, nec credere possis
 Hunc hominem, humana qui ratione caret.
 libros repeto, duplex se litera findit,

ne stantibus vallatæ, septum
 lecentissimum præbent ».

Silva tegit V. — *Incumbens
 silva*, nempe horrentium
 imque setarum vel pilorum;
 c *faciem hispidam* Horatius
 IV, 10, 5, dicit barbatam.
 Ecl. VIII, 34: « Hirsutum-
 percilium, promissaque bar-
 ariter coma silvæ compara-
 id. Met. XIII, 845: « coma
 a torvos Prominet in vultus,
 usque, ut lucus, obumbrat ».

er hispidâ et horrentia su-
 t poeta non pro indicio se-
 ponere videtur, sed luctus
 loris inculti. Quem similiter
 Ovid. Trist. I, 3, 90: « Egre-
 Squalidus immissis hirta
 comis ».

At velut Bipont. cum aliis.
 ut G. *Ac velut* reliqui mei.
 ; nonnulli cum Bip. sed *in-*
 ctius, quod habent G. A. Pu.
tetro pro cæco L. *conduntur*
o omnes impressi post Asc.
uduntur L. et *claudantur* G.
 eliquis præferendum censeo,
 versus cum sequente minore
 gatur.

Torvum nescio quid heu furia-
. Gr. seu furiale G. Illud *heu*
 errore librorum ex *seu*,
 Germanica vetus servavit,
 videtur. Hoc igitur genui-
 sse puto, et scribo *Nescio*
rvum seu furiale vident: vul-

gatæ habent *vel furiale*. — *N. quid
 torvum seu furiale vident*. Sic Sen. in
 Thyest. 706: « torvum et obliquum
 intuens ». *Torva videre* fortasse Ovid.
 scripsit Her. XVII, 16: « Si non est
 ficto vultus mihi tristis in ore, Nec
 sedeo duris torva superciliis ». Nam
 Puteanus codex cum sex aliis ha-
 buit *Nec videor*, quod placet Hein-
 sio, et fortasse melius vertitur in
video, unde librarii fecerunt *sedeo*.
 Burmannus tamen vulgatam lectio-
 nem defendit.

143. *Jam pavor est* plerique scri-
 pti et excusi. *Jam pudor est* G. *nec
 credere posset* L. Pu. *posse* G.

145. *Pro findit legit scindit* L. *fin-*
git G. — *Duplex se litera findit*. Sen-
 tentia auctoris hæc est: Legenti
 mihi librum, literæ omnes videntur
 quasi duplices, ancipites, *vagæ* et
 confusæ oberrare, ita ut pagina,
 quamvis nota mihi et olim lecta, ut
 sciam, quot et quibus verbis constet,
 nunc tamen *largior* et pluri-
 bus literis, spatium excedentibus,
 conferta adpareat. Adfectus hic
 oculorum, quo dupla se ostentant
 objecta, alias ebris et entheis tri-
 buit, quibus oculorum muscoli,
 vel nimio spiritus ardore contra-
 huntur, vel solvuntur humiditate,
 ut Farnabius ad hæc verba Senecæ,
 Agam. v. 728, observavit: « Sed
 ecce gemino sole præfulget dies;
 Geminumque duplices Argos adtol-
 lit domos »; quibus imitatus est

Largior occurrit pagina nota mihi.
 Claram per nebulas videor mihi cernere lucem,
 Nubila sunt oculis ipsa serena meis.
 Eripitur sine nocte dies : caligine cæca
 Septum tartareo quis neget esse loco? 150
 Talia quis demens homini persuaserit auctor,
 Ut cupiat voto turpior esse suo?
 Jam subeunt morbi, subeunt discrimina mille :
 Jam dulces epulæ, deliciæque nocent.
 Cogimur a gratis animum suspendere rebus, 155

Virgilium Æn. IV, 470. De ebris diserte Juvenal. VI, 304: « Quum bibitur concha, quum jam vertigine tectum Ambulat, et geminis exsurgit mensa lucernis ». Lactant. de opif. Dei, c. 9: « Furiosis et ebris omnia duplicia videntur ». Qui hoc idem sanis et sobriis nonnunquam accidere, ex certis causis docet, quas nunc non persequimur. Itaque senibus hoc vitium inesse posse propter debilitatem nervorum, dubio caret: qui tamen alius Veterum id de iis dixerit, nunc mihi non succurrit.

149. *Eripitur sic nocte dies* emendat clarissimus Ommerenus. — *Eripitur sine nocte dies*, h. e. eripitur interdium, etiamsi nox nulla sit. Doctiss. Ommerenus hic legendum conjicit *Eripitur sic nocte dies*, adeoque noctem accipit pro ipsa caligine oculis offusa, idque probat locis Catulli, LII, 12; Ovid. Met. I, 721; Sen. Herc. fur. 823. Sed lectio vulgata et clara satis, et gravior etiam videtur esse, quam quæ ista emendatione inducitur.

150. *Septum tartareo... loco*, i. e. tenebroso, horrido et subterraneo specu. *Tartareum carcerem* sic dicit

Calpurnius, Eclog. I, vers. 51.

151. *Persuaserat L.* — *Talia quis demens*, intellige talia optanda, vel toleranda; vel ad *persuaserit* supple, ut optet vel tolerare velit. Neque tamen displicet conjectura Withofii, p. 314: *Illud Talia*, inquit, incommode voci *persuaserit* conjungitur, meliusque alteri *cupiat* cohærebit; quod ut fiat, mutata distinctione et levi correctione res indiget. Legendum erit itaque: « Talia quis demens homini persuaserit auctor Ut cupiat, voto turpior ipse suo? Quis, inquit, auctor demens homini persuaserit, ut cupiat talia; qualia si cuperet, ipse suo voto turpior ac deformior esset futurus. Similiter Virg. Georg. II, 315: « Nec tibi tam prudens quisquam persuadeat auctor ».

152. *Turpiter esse G. turpior ipse suo* vult Withofius.

153. *Jam subeunt morbi*. Virgil. Georg. III, 68: « subeunt morbi tristisque senectus ».

155. *A gratis animum suspendere*, h. e. cohibere, retinere et retrahere, ne attingat vel cupiat res gratas. Ovid. Fast. IV, 849: « nec jam suspendere fletum Sustinet ».

que ut vivamus, vivere desinimus.
 n me, dudum cui nulla adversa nocebant,
 a, quibus regimur, nunc alimenta gravant.
 ibet saturum : saturum mox esse pigebit :
 estat ut abstinenceam, ast abstinuisse nocet. 160
 modo profuerat, contraria redditur esca :
 tidita jacet, quæ modo dulcis erat.

vere destitimus L. Gr. G. melior *desinimus*. — *Vin*us, nempe vita bene et *sti*; quo sensu iterum *ullus* Carm. V : « Viva-
Lesbia, atque amemus »; s multis locis.
 rie hujus versus verba vel mutantur in exem-
 oss. cod. duplicem le-
 hibet : *Et me jam* (vel *in cui* (vel *non*). Viti-
me quem dudum quem
ianica vetus verba tan-
 rdiat, ac vulgata : *Et*
um jam nulla adversa no-
dus in not. ad Phædr.
 93, sic in codice vetu-
 vionensi legi adfirmat :
ludum, quem nulla adver-
t, Ipsa quibus regimur,
ita nocent; atque sic no-
 ccusatio Græco more
 istimat. Sed tamen alii
 vidimus, *cui nocebant*
 t in minore versu pluri-
 ferunt *alimenta gravant*.
 Ila constructione Græca
 nihil hinc confici potest.
bus regimur, i. e. quibus
 rimariis ad tuendam vi-
 diis utimur. Sic infra
 lux, qua regimur, red-
 gravis ». Ommerenus il-
 caussa adposuit locum

Senecæ, Troad. v. 396 : « Sic hic,
 quo regimur, spiritus effluet ». Et
 notum est Virgiliū *Æn.* IV, 336 :
 « dum spiritus hos reget artus ». Sed
 tamen ratio verbi *regere* in spiritu
 et anima magis adparet, quam in
 alimentis, de quibus Maximianus.
 Itaque insolentius hoc verbo usum
 arbitror. — *Nunc alimenta gravant*.
 Sic omnes fere scripti et impressi :
 sola vetus Germ. habet *alimenta no-*
cent, quod sine dubio ab editoris
 errore vel sapientia est, qui elegan-
 tius putabat post *nocebant* recurrere
nocent. Gudius l. c. e cod. Divio-
 nensi citat *nunc elementa nocent* : sed
 verum esse *alimenta*, manifeste do-
 cent sequentia.

159. *Esse sibi saturum* L. *Esse li-*
cet saturum G. sed præstat vulgata
 lectio *Esse libet*.

160. *Abstineas, absinuisse* L. *ast*
abstinuisse pleræque vulgatæ : omit-
 tunt *ast* V. Gr. G.

162. *Fastidita nocet* G. sed rectius
 omnino vulgatæ *Fastidita jacet*. —
Fastidita jacet, i. e. spernitur, abji-
 citur. Ea notio verbi frequens bonis
 scriptoribus. Cic. Tusc. I, 2 : « Ja-
 cent ea semper, quæ apud quosque
 improbantur ». Claud. Laud. Stil. II,
 130 : « Quod nec inops jaceat pro-
 bitas, nec inertia surgat Divitiis ».
 Hinc *abjecti* neglecti. Vid. Avien.
 D. O. 1388.

Non Veneris, non grata mihi sunt munera Bacchi,
 Nec quidquid vitæ fallere damna solet.
 Sola jacens natura manet, quæ sponte per horas ¹⁶⁵
 Solvitur, et vitio carpitur ipsa suo.
 Non toties experta mihi medicamina prosunt,
 Non ægris quidquid ferre solebat opem.
 Sed cum materia pereunt quæcumque parantur,
 Fit magis et damnis tristior urna meis. ¹⁷⁰

163. *Non Veneris sunt grata mihi* nec ed. Pulm. Pi. O. *Non Veneris non grata mihi sunt* V. R. Gr. L. G. reliquæ legunt *Nec Veneris sunt grata mihi, nec munera Bacchi*. Withofius, p. 315, mavult legere *Non Cereris sunt grata mihi*, quia mentio Bacchi ac Cereris uno eodemque loco est aptissima, et quia auctor hic non de usu voluptatis, sed de cibo potuque loquitur, ut præcedentia demonstrant.

165. *Jacens natura*, scil. corporis mei debilitata et depressa; *quæ sponte*, per se, nulla causa externa adjuvante, *solvitur*. Infra v. 259: « Omnia naturæ solvuntur viscera nostræ ».

166. *Carpitur ipsa meo* G. male. — *Vitio carpitur ipsa suo*. Ommerenus similem locum Ovidii adnotavit, Art. Am. II, 114: « Forma bonum fragile est, quantumque accedit ad annos, Fit minor et spatio carpitur ipsa suo ».

167. *Non potius, experta* dedit edit. Bipont. cum nonnullis aliis; sed melior haud dubie lectio *Non toties experta mihi* est in L. Gr. G. Pi. O. *Nec toties* Pul.

170. *Fit major ex dampnis* G. perperam. *Fit magis et damnis* Bipont. cum Pu. Pi. O. *ex damnis* V. Gr. G. *tristior urna meis* pleræque vulgatæ:

urna suis V. R. *tristior ora suis*, adscripto *h rō ora*, G. *tristior vita mea* L. *tristior ipsa meis* Pu. Withofius, p. 316, emendat *Fit magis et damnis justa querela meis*, audacissima conjectura. Rationes ejus adducere æquum est. — *Fit magis e d. tristior*. Locutio hæc, adnotante Withofio, p. 315, qua comparativo vox alia ejusmodi adjicitur, pertinet ad pleonasmos, et interdum, *quamquam* rarius, occurrit apud illos, qui post Latinæ linguæ *ἀρχήν* vixerunt. Idem de verbis, quæ pleræque editiones exhibent, *dampnis tristior urna meis*, quærit, quid per urnam hic intelligi debeat. Videri librariorum vel sepulcralem, vel aliam quam urnam intellexisse, qua opes condi possint, quorum hoc ineptum, alterum in-tempestivum sit. Itaque ulcus sic sanandum esse credit: « Fit magis et damnis justa querela meis ». Sensum autem hunc esse ait: Omnia remedia, quæ parantur, pereunt, et in vanum recidunt cum ipsa materia et impensis, unde querela mea magis justa redditur ipsis illis damnis, opibusque frustra erogatis. Sed perperam videtur Withofius *dampna* de jactura opum accipere; verba potius ea ex antecedentibus sententiis et verbis interpretanda sunt. Nominavit paulo ante v. 164, *vitis*

Non secus instantem cupiens fulcire ruinam,
 Diversis contra nititur objicibus;
 Donec longa dies, omni compage soluta,
 Ipsum cum rebus subruat auxilium.
 Quid, quod nulla levant animum spectacula rerum, ¹⁷⁵
 Nec mala tot vitæ dissimulare licet.
 Turpe seni vultus nitidi, vestesque decoræ;

na : dixit porro v. 165 nam suam « sponte et vitio suo soler horas », h. e. decremenda oris et valetudinis continua partem, quum medicamenta etiam rã adhibeantur, subjicit deniper continua ista decremenda, ut quælibet hora damnis istis, adferat, tristior fiat. Unde lesem, quam antiqua Germanica editat, in primis probo : « Fit is et damnis tristior hora suis ».

1. *Nunc secus* Bipont. nescio ns præeuntibus; sed omnes, um mihi notitia est, *Non secus, und secus* L. — *Non secus*, etc. paratio est cum opifice vel faqui ruinosam domum fulcire ut *diversis et contra* positis objicibus vel trabibus. Pari phrasi nitidius in Trist. I, 5, 5 : « Te, supposita veluti trabe, fulta est ».

4. *Sublevat auxilium* L. male.
 5. *Nulla juvant vel levant* V.
 6. *Dissimulare licet*, premere o et tegere lætiorum rerum, ut spectacula, usu. Sic usur : Ovid. Trist. III, 1, 6 : « Neo ni fortuna mei est, ut debeat Infelix ullis dissimulare jocis ».

7. *Cultus nitidi* vult Omme- : *vultus nitidus vestisque de-* L. — *Turpe seni vultus nitidi*. viros interdum fucos usos suis-

se non negem, hic tamen ejus mentionem ægre concoquo : forte *cultus nitidi* : nam scriptores cultum vestemque conjungere solent. Nepos Paul. c. 3, *cultum vestitumque*; Cic. de Amic. § 49, *vestitu cultuque corporis*; Curt. III, 3, 24, *cultu ornatuque*; et VI, 19, *cultus habitusque*; Liv. V, 41, 8, *ornatum habitumque*. Hæc adnotavit OMMER. — Sed *vultus nitidi* scriptum esse ab auctore, sequentia declarant, ubi *joci et convivia* nominantur. Nihil enim frequentius poetis, quam *nitidum os, nitidas comas* tribuere iis, qui se hilaritati, amoribus, conviviis dant. Ovid. Met. XI, 690 : « non ille quidem, si quæris, habebat Adsuetos vultus, nec quo prius ore nitebat ». Idem Art. Am. III, 443 : « Nec coma vos fallat liquido nitidissima nardo ». Horat. Carm. I, 4, 9 : « Nunc decet aut viridi nitidum caput impedire myrto ». Idem Epist. I, 14, 32 : « Quem tenues decuere togæ nitidique capilli », i. e. unguento delibuti.—Burm. Anth. III, 190, 1 : « Moribus et vultu mulier quærat habenda » legi jubet *cultu*. Hæc autem voces sæpe confusæ a librariis, ut apud Ovid. Amor. III, et Eleg. 6, 47, et alibi passim.—*Nitidis capillis* pro *tremulis* reponerat Schrad. ibidem, in epigr. 192, legebatque « nitidis Arethusa capillis ». Ed.

Atque etiam est ipsum vivere turpe senem.
 Crimen amare jocos, crimen convivia, cantus;
 O miseri quorum gaudia crimen habent!¹⁸⁰
 Quid mihi divitiæ, quarum si dempseris usum,
 Quamvis largus opum, semper egenus ero?
 Immo etiam pœna est partis incumbere rebus,
 Quas quum possideas, est violare nefas.
 Non aliter sitiens vicinas Tantalus undas¹⁸⁵
 Captat, et adpositis abstinet ora cibis.
 Efficior custos rerum magis ipse mearum,
 Conservans aliis, quæ periere mihi.
 Sicut in auricomis pendentia plurimus hortis

178. *Queis sine jamque ipsum V.*
 R. L. G.

179. *Crimen amare jocos*, etc. Hæc etiam senectuti negata esse contendit Horat. Epist. II, 2, 55: « Singula de nobis anni prædantur euntes; Eripuere jocos, venerem, convivia, ludum; Tendunt extorquere poemata ».

181. *Quid mihi vel tibi V. tibi L. demeris* vulgatæ post Asc. et Basil. O. et Bip. *dempseris* L. Gr. G. Pu. Pi. — *Quid mihi divitiæ*, etc. Sic Horat. Epist. I, 5, 12: « Quo mihi fortunam, si non conceditur uti? » et Epist. I, 2, 50: « valeat possessor oportet, Si compertatis rebus bene cogitat uti ».

183. *Succumbere rebus V. ed. Pu. et Pi. male.* — *Pœna est partis incumbere rebus*, h. e. ipse sibi supplicium et cruciatum parat, qui opes in hoc tantum colligit, ut partas adsidua cura et sollicitudine custodiat. *Incumbere* vel *incubare* de sollicita custodia usurpatur, quacum nullus usus rei conjunctus est. Virg. Georg. II, 507: « Condit opes alius,

defossoque incubat auro ». Conf. not. ad Sulp. Luperci Eleg. v. 11 (huj. op. tom. II, p. 293. Ed.)

184. *Est violare nefas*, putas nefas esse attingere, et usu capere, tamquam sacrum, quomodo Horat. Serm. I, 1, 71: « congestis undique saccis Indormis inhians, et tamquam parcere sacris Cogereis, aut pictis tamquam gaudere tabellis ». Confer etiam Serm. II, 3, 109. Inter vitia senum hoc idem recenset Art. Poet. v. 170: « Quærit, et inventis miser abstinet, ac timet uti ».

185. *Sitiens vicinas Tantalus undas*. Videtur hoc, ut superiora, expressisse ex Horatii Serm. I, 1, 68: « Tantalus a labris sitiens fugientia captat Flumina ». Plura de Tantalii pœna loca poetarum produximus ad Petronii fragm. (huj. op. tomo II, pag. 118. Ed.) et ad Lucilii Ætn. v. 79.

186. *Et oppositus*, f. *oppositus* G.

189. *Dependentia plurima L.* vitiose: pro *plurimus* forte *luridus* conjicit Pulm. cujus liber vetus hic corruptus fuit. — *Auricomis penden-*

vigil observat non sua poma draco. 190
 re sollicitum torquent super omnia curæ,
 : requies animo non datur ulla meo.
 re quæ nequeo, semper retinere laboro,
 etinens semper, nil tenuisse puto.
 ibius, tremulusque senex, semperque malorum 195
 lulus, et stultus, quæ facit ipse, timet.
 : præteritos, præsentis despicit annos :

hortis. Barthius not. ad v. 30, hunc versum citans, *plurimus* accipit s, atque remissus : sed m satis exprimitur voce *vigil*. Ego rectius puto agno, longe extento et o, ut dicat auctor, Draos Hesperidum magno ngere et complecti. Ista conis fabula haud dus meatu fluvii, aut itimi, hortum Hesperientis, designavit, ut isc. Perieg. v. 123. Sed *ultus*, vel *plurimus*, de extento fluvii, maris, sæpe adhibentur. Ovid. 122; Avien. D. O. 463, v. 362.

gil observat draco. De a aurea Hesperidum in nte sermo est, quem assylum vocat, vel Litalis, X, 94 : « Non us servat pomaria sercum conf. XIII, 37. emplum custodis dralis est illius, qui vellus ico Martis suspensum os servabat, quod pro ri adhibet idem, lib. argiris nihil, incubans t magnus draco, quem

canunt poetæ Custodem Scythici fuisse luci ». Fabularem famam et vulgarem opinionem sequutus etiam Phædrus lib. IV, fab. 29, fingit draconem abditos thesauros in spelunca subterranea custodientem. Rationem ejus opinionis reddere conatur Pomp. Festus, « qui Dracones, inquit, dicti ἀπὸ τοῦ δρακῆϊν, quod est videre : clarissimam enim dicuntur habere oculorum aciem, qua ex caussa, incubantes eos thesauris custodiæ causa fixerunt Antiqui ».

193. Hunc versum Ommerenus ita interpungendum censet : *Quæ-rere, quæ nequeo semper retinere, labo-ro.* — *Quæ-rere quæ nequeo*, h. e. quæ me despero posse labore et industria quærere, reparare, augere, si forte absumpserim, ea illibata semper retinere laboro. Hoc sensu verborum constituto, nihil opus est mutata interpunctione, quam Cl. Ommerenus suadet.

196. *Quæ facit ipse*, h. e. quæ ipse per oblivionem, imprudentiam, so-cordiam, senum propriam, committit, ut fiant.

197. *Præsentis increpat actus*, et a manu sec. *despicit L.* — *Laudat præteritos*, etc. Idem inter vitia senum recenset Horat. Art. Poet. 173 : « Difficilis, querulus, laudator tem-

Hoc tantum rectum, quod sapit ipse, putat.

Se solum doctum, se iudicat esse peritum;

Et quod sit sapiens, desipit inde magis.

Multa licet nobis referens, eademque revolvens

Horret, et adloquium conspuit ipse suum.

Deficit auditor, non deficit ipse loquendo:

O sola fortes garrulitate senes!

Omnia nequidquam clamosis vocibus implet:

Nil satis est; horret, quæ placuere modo.

Adridet de se ridentibus, ac sibi plaudens

Incipit opprobrio lætior esse suo.

Hæ sunt primitiæ mortis; his partibus ætas

poris acti Se puero, censor castigatorem minorum ». Et Tibull. III, 5, 26: « Et referam pueris tempora prisca senex ».

198. *Hoc solum* Pu. et aliæ.

200. *Desipit ipse* V. Gr. *decipit ipse* Pu.

201. *Vobis referens* G.

202. *Narrat pro horret* V. Gr. *conspicit pro conspuit* G. male. — *Horret*. Explicat Wernsd. filius, vultu ac sermone horridus et teter est. Ed. — *Adloquium conspuit ipse suum*. Adloqui sui fastidium movet spurcitie oris, dum inter loquendum saliva commota frequenter spuit. De caussidico vehementer loquente Juvenalis, VII, 112: « Tunc immensa cavi spirant mendacia folles, Conspuiturque sinus ». Vitium concitate loquentium, maxime senum, existimatur spumans ore saliva. De Claudio sene Suetonius, cap. 30: « ira turpior erat, spumante rictu, humentibus naribus »; et Juvenal. VI, 622: « tremulumque caput descendere jussit In cælum, et longa manantia labra sali-

va ». — *Tremantia labra*, id. X, 191.

204. *O sola fortes garrulitate senes*. Sententia hæc forte ab Homero derivata est, qui Iliad. III, 151, senes Trojanos bello inutiles, sed otiosos et garriendo fortes, cicadis strepentibus comparat. Et Cicero de Sen. c. 14, senes sermonis et colloquiorum avidos esse fatetur. — Sed hoc in laudem adducit, et ideo se senectuti magnam gratiam habere declarat. Ed.

206. *Horret*, non ut v. 202 explicandum, sed pro refugit, exhorrescit, detestatur ea, quæ paulo ante placuerant, ut inconcans et varia est senum morositas. Nisi forte ibi *horrent* legendum cum Voss. et Gronov. hoc sensu, quæ antea placuerant forma vultus, sermo, nunc tetra sunt et horrida. Ed.

207. *Adridet de se ridentibus, ac sibi plaudens*. Horat. A. P. 101: « Ut ridentibus adrident, ita flentibus adsunt Humani vultus ». Idem Serm. I, 1, 66: « Populus me sibilat, at mihi plaudo Ipse domi ».

209. *Hæc sunt primitiæ mortis*,

Defluit, et *pigris* gressibus ima petit. 210
 Non habitus, non ipse color, non gressus euntis,
 Non species eadem, quæ fuit ante, manet.
 Abicitur ex humeris demisso corpore vestis,
 Quæque brevis fuerat, jam modo longa mihi est.
 Contrahimur miroque modo decrescimus; ipsa 215
 Diminui nostri corporis ossa putes.
 Nec cælum spectare licet, sed prona senectus
 Terram, qua genita est, quam reditura, videt:

am ex messe multorum ma-
 offerendæ et sacrificandæ
 ; si quidem primitiæ dari vel
 Diis dicuntur, et totus homo
a est nil miserantis Orci, se-
im Horatium.

. *Defluit* G. perperam: *ima pe-*
 ont. sed aliæ constanter *petit*,
 aptum *gressibus*. — *Ætas de-*
 edetentim progrediendo ab-
 , ut rivus, aquis deficientibus,
 cens. « Rusticus expectat dum
 t amnis » Horat. Epist. I, 2,
Ima petit, extrema, finem.

. *Nec species* G.
 . *Depresso corpore* L. — *La-*
x humeris vestis, fluit ex hu-
 nec bene sedet vestis, quia
 rior est, corpore meo demisso
 presso et exili facta. Signifi-
 dem videtur, quod Horat.
 I, 3, 31: « Rusticus tonso
 effluit, et male laxus In pede
 s hæret ». Non satis placet
 o corpore, et legere malim
 r ex humeris demissa et corpore
 quia demissa frequenter poe-
 itur vestis longior et in ter-
 uens. Ovid. Am. III, 2, 25:
 nimium demissa jacent tibi
 terræ ». Horat. Serm. I, 2,
 Malchinus tunicis demissis

ambulat »; et ibid. v. 99: « Ad talos
 stola demissa, et circumdata palla ».

214. *Jam mihi longa modo* G.
longa manet R.

215. *Contrahimur* vel *Conterimur*
V. decrescimus ipsi vulgatæ omnes;
 sed melius *decrescimus, ipsa Dimi-*
nui V. L. et Gr.

216. *Subminui* R.

217. *Non cælum* G. *Non spectare*
licet L. *Nec cælum expectare licet*
 Basil. *sed parva senectus* V. Gr. —
Prona senectus, quæ curva cervice,
 capite demisso humum spectat, ut
prona animalia Ovidius et Juvena-
 lis dixit. Eadem *curva senectus* Ti-
 bullo, III, 5, 16, et Ovidio, Art. Am.
 II, 670, *inclinata* Calpurnio, V, 13.

218. *Et jam* (vel *terram*) *qua* V.
 Gr. *qua* etiam R. et G. *et reditura*
 pleræque vulgatæ: *quam reditura* G.
 — *Terram, qua genita est*, etc. Re-
 cepi et constitui lectionem, quam
 libri mspti et editio Germ. ante
 Gauricum et Ascens. exhibent. *Quam*
reditura recte dicitur pro *in* vel *ad*
quam reditura est. Etenim cum ver-
 bis *ire, redire, venire, revenire*,
 non solum nomina propria, sed
 etiam adpellativa locorum, eorum-
 que relativa, casu quarto sine præ-
 positione poetæ inprimis construunt,

Fitque tripes, prorsus quadrupes, ut parvulus infans,
 Et per sordentem, flebile, repit humum. 220
 Ortus cuncta suos repetunt, matremque requirunt;
 Et redit ad nihilum, quod fuit ante nihil.

ut præcipue demonstravit Sanctius Minerv. lib. IV, cap. 16. Sic Virg. Æn. VI, 638: « Devenere locos lætos, et amœna vireta, etc. » Idem Æn. VI, 696: « hæc limina tendere adegit »; Ovid. Met. III, 462: « Verba refers aures non perventia nostras »; Plautus Pœn. III, 6, 4: « utinam hinc abierit malam crucem »; Apulei. Met. IX, p. 194: « larem reveni meum »; ibid. pag. 199: « hortum redire ». Ergo et *terram redire* Maximianus dicere potuit, idque hoc magis, quod Latini etiam genitivum *terre* pro *in terra*, ut *humi*, subinde usurparunt. Exemplum vidimus ad v. 213, in loco Ovidii, Am. III, 2, 25, et pluribus exemplis id firmat Drakenborch. ad Liv. V, 51, 9.

219. *Fit turpis prorsus G. prorsus quadrupesque* dedit Bipont. nescio quo duce: nam libri mei omnes copula *que* carent: *rursus quadrupes L. A.* — *Fitque tripes, prorsus quadrupes.* Respicit ad fabulam et ænigma Sphingis, ab OEdipo solutum, quod Ausonius in Gripho, Idyl. XI, v. 38 seq. breviter his verbis complexus est: « Illa etiam thalamos per trina ænigmata quærens, Qui bipes, et quadrupes foret, et tripes omnia solus, Terruit Aoniam volucris, leo, virgo, triformis Splinx, volucris pennis, pedibus fera, fronte puella ». Adlusit quoque Naso, diversas ætates hominis describens, Met. XV, 221: « Editus in lucem jacuit sine viribus infans: Mox qua-

drupes ritumque tulit sua membra ferarum, etc. » Qui de Sphinge ejusque oraculo egerunt, scriptores veteres recensent Aug. van Staveren ad Hygin. fab. LXVII, et Heinius ad Apollod. lib. III, c. 5, § 8.

220. *Serpit humum omnes vulgatæ: repit* pro variatione ponunt V. L. unum *repi* exhibet G. quod verum puto: *fleibile* Pith. interpunctione distinguit, non male: probat idem Burmann. Anthol. vol. I, p. 196. — Pari distinctione Sil. IV, 570: « Palantes agit ad ripas, miserabile Pœnos ». Ita etiam forte distinguendum apud Lucan. IX, 832: « Exemplarque sui spectans, miserabile leti, Stat tutus, pereunte manu ». Nisi tamen hic *fleibile* pro *flebiliter*. Ed. — *Et per sordentem, flebile, repit humum.* Sic scribendum putavi ductu quorundam exemplarium vetustorum, licet impressi plerique habeant *serpit humum*. Nam de infantibus, de quibus hic sermo, proprium est *reperere* vel *reptare*. Claud. III Cons. Hon. v. 22: « Reptasti per scuta puer ». Et pluribus hunc usum demonstratum videas a Schrædero in not. ad Avien. D. O. v. 894. Phrasin totam usurpavit Horatius, Epist. II, 1, 251: « nec sermones ego malle Repentes per humum ». Cæterum *serpere* et *reperere* permutari solere notavi ad Avien. Or. mar. v. 577.

221. *Ortus cuncta.* Hoc et sequens distichon in Lun. mspto ponitur post vers. 234, ordine non meliore.

Hinc est, quod baculo incumbens ruitura senectus
 Assiduo pigram verbere pulsat humum :
 Et numerosa movens crebro vestigia passu, 215
 Talia rugato creditur ore loqui :
 « Suscipe me, genetrix, nati miserere laborum,
 Membra velis gremio fessa fovere tuo.
 Horrent me pueri; nequeo velut ante videri :

213. *Incombens cintura senectus G.* — *Hinc est quod baculo incumbens.* Sic Claud. in Epigr. XXIX, de senne Veronensi, v. 3 : « Qui baculo nitens, in qua reptavit arena », h. e. qui eadem in humo, qua reptavit infans, etiam senex tripes factus est. Ad eum locum Barthius etiam versus Maximiani adducit. Calpurn. V, 13 : « et baculum premat inclinata senectus ».

214. *Assidue V. G. tangit humum L.* — *Verbere pulsat humum*, quasi qui fores domus pulsant, intromitti cupiens : quem morem significant Horat. Serm. I, 1, 10 ; Ovid. Met. II, 767, et frequentissime Comici. Sic etiam, qui inferos sub terram abditos, invocabant, pede terram percutiebant, ut est apud Cicer. Tusc. II, 25.

215. *Certo vestigia vulgatæ omnes : crebro MS Pulm. passu vulgatæ gressu L. planta R.* — *Et numerosa movens.* Nec numerosa vestigia, nec certus passus satis apte seni incedenti tribui videntur : numerosa enim proprie sunt apte ad numerum et mensuram mota, ut numerosa verbera in Lucil. Ætn. v. 38 ; et certus passus est firmus et validus, senum autem vacillans et trepidus. Contra enim Seneca de OEdipo, v. 656 : « repit incertus viæ, Baculo senili triste prætentans iter ». Malim igi-

tur numerosa accipere de multiplicatis passibus, quia quum minores gradus in eodem spatio facit, quam juvenis, tum etiam plures, baculo ante tentans, ubi inoffensus insistat. Certo autem plane velim ejicere, et crebro passu reponere, quod codex Pulm. habuit.

216. *Rugoso R. dicitur pro creditur idem : creditus habet Bip. cum nonnullis aliis. Talia non grato L.* — *Rugato creditur ore.* Tibull. III, 5, 25 : « Quum mea rugosa pallebunt ora senecta ».

217. *O Genetrix R.* — *Suscipe me, genetrix.* Tertull. Apol. cap. 10 : « Quis non cælum et terram matrem ac patrem venerationis et honoris gratia adpellet? » Calpurn. VIII, 36 : « Corporis et genetrix tellus ». Matrem Terram vulgo quidem, sed falso dici, quod post Deucalioneum diluvium cautes pepererint homines, pro scopo suo adfirmat Columella, Cult. Hort. v. 58, seqq.

218 et 219 in codice R. desiderantur. — *Membra peto gremio L.* — *Nequeo, velut ante videri*, h. e. nequeo amplius talis videri et apparere aliis, tam colendus et observandus, qualis ante fui.

230. *Horrendos-partus*, quales olim terrigenæ gigantes, quos Terræ partus adpellat Horat. Carm. III,

Horrendos partus cur sinis esse tuos? 230
 Nil mihi cum Superis : explevi munera vitæ :
 Redde, precor, patrio mortua membra solo.
 Quid miseros variis prodest suspendere pœnis?
 Non est materni pectoris ista pati ».
 His dictis trunco titubantes sustinet artus, 235
 Neglecti repetens stramina dura tori.
 Quo postquam jacuit, misero quid funere differt?
 Heu, tantum adtriti corporis ossa vides!
 Quumque magis jaceam semper, vivamque jacendo,
 Quis sub vitali me putet esse loco? 240

4, 74. Et ignobilis contemnendus-
 que homo *terræ filius* proverbio di-
 citur, *fraterculus gigantis* Juvenali,
 IV, 98.

231. *Tempora vitæ* L.

233. *Extendere pœnis* R. — *Sus-
 pendere pœnis*, interim cruciari,
 morari, distinare. Vid. v. 155.

234. *Corporis ista* R. Hic subjici-
 tur in L. versus insititius: *Quos
 quondam pulcros genuisti pectore cla-
 ro*, sine pentametro.

235. *Trunco titubantes sustinet ar-
 tus*. Sic Columbanus, epist. ad Se-
 thum, v. 25: « Sic baculo nitens artus
 sustentat inertes ». Virg. *Æn.* III,
 659, de Polyphemo: « Trunca ma-
 nu pinus regit, et vestigia firmat ».

237. *Funere distat* L. — *Misero
 quid funere differt*. Ovid. ex Pont.
 II, 3, 3: « quid enim status hic a
 funere differt ».

238. *Heu nisi contracti corporis* L.
tantum attenti Gr. *abstracti* MS
 Pulm. *attracti* G. melior lectio vul-
 gata *atriti*. — *Adtriti*, adtenuati vel
 emaciati corporis. Fere tamen ad-
 mittere velim codicis Pulm. lectio-
 nem *adtracti*: nam certe similia ver-
 ba de macie adhiberi solent. Ovid.

Her. XI, 27: « Fugerat ore color,
 macies adduxerat artus ». Manil.
 IV, 717: « Asperior solidos Hispa-
 nia contrahit artus ». Quando *adri-
 ti corporis ossa* sibi tribuit, *larvæ* se
 similem vult dicere, sive speciem
 habere Larvarum, vel Lemurum,
nudis ossibus coherentium, ut expli-
 cat Seneca, Epist. XXIV. Sic enim
 describere senes capulares macie
 pallidos et exsuccos solebant. *Lar-
 vale simulacrum* adpellat Apulei.
 Met. I, p. 5, et lib. IV, p. 67: « ba-
 sti cadaver, vitæ dedecus, Orci fa-
 stidium ». Et plane adposite auctor
 Eleg. de fort. vicis. v. 129: « Sor-
 dibus et multo similis squalore se-
 pulsus, Vix inter vivos larva videnda
 vagor ».

239. *Magis semper jaceat vivatque*
 R. — *Quumque magis jaceam*, h. e.
 plus jaceam quam movear et agam;
 nisi *magis* jungere malis cum *semper*
 et *semper magis jaceam* accipere pro,
 « magis magisque lecto adfigar et
 manciper »; quod foret utique latini-
 tatis corruptioris. Ed.

240. *Quis sub vitali me putet esse
 loco?* Fateor me neque, *vitalis locus*
 quis sit, neque, *sub loco esse* quid

cœna est totum quod vivimus : urimur æstu,
 ciunt nebulæ, frigus et aura nocent :
 edit, modicoque etiam corrumpimur imbre :
 is et autumnî lædit amœna dies.
 miseros scabies, hinc tussis anhela fatigat,
 continuos gemitus ægra senectus habet.

satis intelligere. Ferrem
 , si *sub vitali polo scri-*
 , nam *vitalem aera a*
vitalem naturam a Ruti-
 nini, qua animantia vi-
 vant. Neque tamen hæc
 lsumpta satis conveniret
 us. Quæ enim hæc *con-*
sua mihi perpetuo jacen-
 ), et jacendo vivendum
 me putabit vitali sub
 Ego hunc locum paullo
 licina sanandum puto,
 et sensum et elegantiam
 scribo : « Quis non vita-
 sse toro », aut « Quis me
 putet esse toro ». Nem-
 lectum aut *torum* boni
 sa Veteres dicebant fe-
 rebrem, quo effereban-
 a, sicut *vitalia* omnia
 funebria pro *mortuali-*
 tron. cap. 42 et 77, et
 t. 99. Et Lactantius in
 , eleganter hanc dictio-
 lum phœnicis, quo se
 luxit : « *Vitalique toro*
 eta locat ». Vid. adnot.
 I. Jam sensus hinc ap-
 scitur : Quum semper
 ro, vivamque jacendo,
 um illum meum revera
 putet, in quo vivere
 ar, sed tamen ut mor-
 , proxime efferendus.
 pro jacere, non videtur
 eidem auctor Elegiæ ad

Messalam, v. 18, id verbum sic ac-
 cepit : « *patulæ sub tegmine quer-*
cus Mœris pastores et Melibœus
erant », i. e. jacebant, vel sedebant.

241. *Quod viximus* G.

242. *Offendunt nebulæ R. aura no-*
cent V. R. G. nocet habent pleræque
 vulgatæ.

243. *Ros etiam lædit modicoque*
corrumpimur (supra script. *affligi-*
mur) *imbre V. corrumpitur* Bipont.
 fortasse ex errore, nam omnes aliæ
corrumpimur.

245. *Hinc miseros* Gr. R. L. G.
 quod præferendum videtur vulgatæ
miserum. — *Hinc miseros scabies*,
 etc. Juvenal. X, 218 : « *circumsilit*
agmine facto Morborum omne ge-
nus ». Et Seneca Epist. 108 : « *Se-*
nectus insanabilis morbus est ». —
Scabies, pellis asperitas, ut *scabrida*
membra, supra v. 136. Ed.

246. *Ægra senectus habet*. Frustra
 Withofius, p. 317, vitium correptæ
 syllabæ ultimæ in *senectus* amoliri
 ab auctore, et in descriptorum in-
 curiam transferre conatur. Nam
 extremæ latinitatis poetis talia sunt
 communia. Nec quæ pro emenda-
 tione substituit, *ruga senilis habet*,
 vi et sensu æquare rejectam lectio-
 nem videntur. Ad *continuos gemitus*
 notari possunt similia verba Calpur-
 nii, V, 12 : « *Adspicis, ut nobis jam*
dudum mille querelas Adferat, et
baculum premat inclinata senectus ». *Columbanus*, l. c. v. 26 : « *Quid*

Hos superesse rear, quibus et spirabilis aer,
 Et lux, qua regimur, redditur ipsa gravis?
 Ipse etiam, cunctis requies gratissima, somnus
 Avolat, et sera vix mihi nocte redit. 250
 Vel si lassatos umquam dignabitur artus,
 Turbidus heu! quantis horret imaginibus!
 Mollia fulcra tori duris sunt cautibus æqua:
 Parva licet, magnum pallia pondus habent.
 Cogor per mediam turbatus surgere noctem, 255
 Multaque, ne patiar deteriora, pati.

tristes memorem gemitus, quid tædia mentis».

247. *Reor* V. R. *quibus est spirabilis* R. L. G. — *Spirabilis aer*, i. e. vitalis, quo spiramus et vivimus, quomodo adpellat Calpurn. VIII, 36. Virgilius, *Æn.* III, 600, dicit *caeli spirabile lumen*, eodem sensu, quia *lumen* pro aere, vel aura.

249. *Et lux, qua regimur*, qua efficitur, ut videamus, sentiamus, agamus, moveamur.

249. *Ipsa etiam* A. Pi. Bipont. *Ipse* V. R. L. G. B. O. quod etiam vult Withofius, p. 318. — *Requies gratissima somnus*. Ovid. *Met.* XI, 623: « Somne, quies rerum, placidissime, Somne, Deorum, Pax animi, quem cura fugit ». Idem ex *Pont.* I, 2, 43: « requies medicinaque publica curæ Somnus ». Seneca, *Herc. fur.* v. 1068: « Tuque o domitor, Somne, malorum, requies animi, Pars humanæ melior vitæ ».

250. *Avolat* G. B. Pu. Pi. O. *Avolat* V. R. Gr. Bip. *et sana* L. a. m. sec. — *Avolat*, deserit me. Alatum fingi Somnum a poetis, in vulgus notum est. Multis poetarum locis congestis hoc illustravit Broukhusius, et alia super ea re erudite

monuit Heynius V. C. ad versum Tibulli, II, 1, 90: « Postque venit tacitus fuscis circumdatus alis Somnus, et incerto somnia vana pede ».

252. *Turbidus in quantis* G. *turbidus* in *quantis* B. Pi. O. Bipont. *haec quantis* V. Gr. L. — *Horret imaginibus*. Ovid. ex *Pont.* I, 2, 45: « Somnia me terrent, veros imitantia casus, Et vigilant sensus in mea damna mei ». Tibull. III, 4, 55: « Et quum te fusco somnus velavit amictu, Vauum nocturnis fallit imaginibus ». Claud. *Rapt. Pros.* III, 124: « Somnia sæpe movent variis infausta figuris ». — *Imagines aptissime dixit, quas Varro, in fragmento de Gentibus Caucasais somnurnas imagines dicit, quod referendum est ad phantasmata, quæ Macrobius describit, Somn. Scip. cap. 4. Ed.*

253. *Cotibus æqua* B. Pi. O. Bip. *cautibus* V. R. Gr. G. quæ corrupte præfert euntibus.

254. *Magnum pallia pondus habent*. Ab Ovidio sumpsit, qui *Her.* XXI, 170: « At mihi, væ! miseræ, torrentur febribus artus, Et gravius justo pallia pondus habent ».

256. *Ne videar deteriora* G.

imur infirmi defectu corporis, et qua
 luerim, infelix hac ego parte trahor.
 ia naturæ solvuntur viscera nostræ,
 tam præclarum quam male nutat opus! 260
 veniens onerata malis incurva senectus,
 edere ponderibus se docet ipsa suis.
 quis has cupiat per longum ducere pœnas?
 ullatimque anima deficiente mori?
 e mori melius, quam vitam ducere mortis, 265
 sensus membris sic sepelire suis.

inimus infirmi defectum R. n firmi O. — Defectu, i. e. ate, virium langore: sic solute exponit Burmann. , p. 89, deficientes, ætate fere ad mortem redacti; lectos annis alii dicunt. . ad Solin. t. I, p. 325. Ed. os et a m. sec. Nox vero, . vitiose. Noluerim G. et erendum videtur vulgatæ

omnia naturæ. Conf. supra bi eadem dixit.

: tam præclarum quod mapus B. Pi. O. Forte Est cit Pulm. Heu tam præclaram male mutat opus R. V. le mittit G. corrupte pro d malum nutat L. Ex his s legendum esse quam mapus.

opina senectus A. B. Pi. O. incurva senectus V. Gr. L. sine dubio rectius aptius-

dere ponderibus Gr. non d vid. etiam vers. 274. : ponderibus se docet ipsa etur auctor imagine uti et in ruinam suam in-

II.

cumbentis domus, quam luculentius exponit Ovid. Trist. II, 83 seq. « Quum cœpit quassata domus subsidere, partes In proclinas omne recumbit onus: Cunctaque Fortuna rinam faciente deliscunt: Ipsa suo quondam pondere tecta ruunt ».

263. *Ergo quis cupiat, sine has, R.*

264. *Animo deficiente V.*

265. *Morte mori, i. e. prorsus penitusque mori, quomodo alias occisione occidere et internecone delere dicitur. Vitam ducere mortis, h. e. ægre misereque vivendo lentam sustinere mortem, vitam trahere instar mortis protractæ. Sic Ovid. ex Pont. II, 3, 42: « Instar et hanc vitam mortis habere puta ». Et Seneca, Herc. OEt. v. 105: « Mortis habet vices, Lente quum trahitur vitæ gementibus ». Nescio an respexerit illud Æschyli, Prom. vincet. v. 749: κρείσσον γὰρ εἰσάπαξ θανεῖν, ἢ τὰς ἀπάσας ἡμέρας πάσχειν κακῶς.*

266. *Quam sepelire L. a man. sec. Quod sensus menti sic sepelire sue G. — Sensus membris sic sepelire suis, h. e. sensus fere extinctos atque obrutos corporis sui membris quasi sepulcro torpentes habere.*

Non queror, heu! longi quod totum solvitis anni;
 Improbæ naturæ dicere jussa nefas.
 Deficiunt validi longævo tempore tauri;
 Et quondam pulcher, sit modo turpis equus.
 Fracta diu rabidi compescitur ira leonis;
 Lentaque per senium Caspia tigris erit.
 Ipsa etiam veniens consumit saxa vetustas;
 Et nullum est quod non tempore cedat opus.
 Sed mihi venturos melius prævertere casus,

268. *Dicere jure nefas* Pi. *dicere jura* B. O. Bip. *dicere jussa* G. *dicere jussa* V. Gr. *Placet jussa*.

269. *Deficiunt validi*. Ovid. ex Pont. I, 4, 11: «Cernis, ut in duris, et quid bove firmius? arvis Fortia taurorum corpora frangat opus».

270. *Fit modo turpis equus* L. V. R. Gr. G. *qui modo turpis* B. Pi. O. Bip.

271. *Rapidi* V. Gr. L. G. O. cæteri melius *rabidi*. *Fracta die* emendat Ommerenus. — *Fracta diu rabidi*. Clar. Ommerenus conjicit *die*, et probat locis Virgilii, *Æn.* IX, 8: «Turne, quod optanti Divum promittere nemo Auderet, volvenda dies en! adtulit ultro». Cic. ad divers. lib. I, 6, 1: «et ipsa dies, quæ debilitat cogitationes inimicorum»; et lib. VII, 28, 6: «Sed etiam dies, quæ stultis quoque mederi solet». Cortius ad hæc loca monet, *diem* esse longum tempus. Et interdum diserte *longa* additur, quod Noster, *El.* II, 17, et inprimis facit Tibullus, lib. I, 4, 17, ed. Heyn. «Longa dies homini docuit parere leones, Longa dies molli saxa peredit aqua». Qui locus quia ita similis nostro est, ut Maximianus eum reperiisse videatur, hinc etiam pro-

bare videtur, scriptum ab eo esse *Fracta die rabidi*. — Hæc autem sæpe confusa. Sic Alecto ap. Claud. Ruf. I, 144: «Tum corde sub imo Inclusam rabidis patefecit vocibus iram, ubi *rapidis* etiam est in aliis. *En.*

272. *Caspida tigris erat* G. — *Caspia tigris*. Sic adpellat Maximianus, ut alii poetæ tigris Armenias aut Hyrcanas, quod idem est. Virgil. *Ecl.* V, 29, et *Æn.* IV, 367; *Ovid.* *Met.* VIII, 121. Et *feram Caspian* dicit Seneca, *Herc. OEt.* 145.

273. *Consumit* V. R. Gr. G. cæteri *consumet*. — *Consumit saxa vetustas*. Imitatus est Ovidium ex Pont. IV, 8, 49: «Tabida consumit ferum lapidemque vetustas; Nullaque res majus tempore robur habet».

275. *Melius prævertere casus*, h. e. melius mihi est, obire ante, quam plures acerbioresque casus eveniant, mihi subeundi. Ad hanc sententiam Lucanus, VIII, 29: «nisi summa dies cum fine bonorum Adfuit, et celeri prævertit tristia leto, Dedecori est fortuna prior». Atque hoc inter calamitates longæ senectutis recenset Juvenalis, X, 243 seqq. quod illi videnda experiendaque sint multa tristissimaque domus et fortunæ suæ detrimenta, quæ satius fuisset non vidisse.

que infelices anticipare dies.

minor, certam subito perferre ruinam;

od timeas, gravius, sustinuisse diu.

ios fert alios, quis possit dicere casus?

c quoque difficile est commemorasse seni. 280

l, contemptus, violentaque damna sequuntur;

c quisquam ex tantis præbet amicus opem.

ne pueri, atque ipsæ sine lite puellæ,

rpe putant dominum jam vocitare suum.

nt gressus, irrident denique vultus, 285

tremulum, quondam quod timuere, caput.

icipare dies, præveniendò superare. Sic *anticipare* io, Met. III, 234, est cæturus absolvere: « sed endia montis Anticipata Severus Sanctus, Carm. 1: « Cur non anticipans enda sunt, Admosti meus ».

ferre ruinam G. male. — *bito perferre ruinam*. In ntiam Ovid. ex Pont. III, litius ille perit, subita qui nda; Quam sua qui tuhia lasset aquis ».

od timeam L. *Quam timeas vius sustinuisse diu*. Diu n ferre, quod semel meest. Aliter hoc eloquitur Froad. 869: « Optanda sine metu mortis mori », entina mors, quæ ante, quam metueris, optantie est. Qualem mortem ibi Cæsares, pater et ne Suetonio, Jul. ç. 87, et

olentia damna L. *violata*: V. Gr. G. cæteri *violentjurgia, contemptus*. Inter

præcipuas senum querelas est, quod se contemptui esse aliis, præsertim junioribus, putant. Cic. Cat. c. 3, de Salinatore et Albino refert: « Deplorare solebant (senectutem) tum quod voluptatibus carerent, tum quod spernerentur ab iis, a quibus essent coli soliti ».

282. *Ex tantis*, et tot amicis.

283. *Pueri et juvenes* L. *pueri atque sine lite puellæ* hiant metro, G.

284. *Me vocitare* L. G. cæteri *jam vocitare*.

285. *Denique vultus* L. G. cæteri *vultum*. Illud præfero, quia eodem plurali utebatur supra v. 94. — *Irident denique vultus, Et tremulum... caput*. Graviter hæc describit Juvenalis, X, 191: « deformem ante omnia vultum, Dissimilemque suum cum voce trementia labra, Et jam læve caput ». Catullus, Carm. LXI, 161: « Usque dum tremulum movens Cana tempus anilitas Omnia omnibus adnuit ». Claudii Imp. *caput maxime tremulum* inprimis derisui fuisse, intelligitur ex Juvenal. VI, 621, et Suet. Claud. c. 30. — Et vide alia exempla supra adlegata ad v. 202, p. 218. En.

Quumque nihil videam, tamen hoc spectare licebit,
 Ut gravior misero pœna sit ista mihi.
 Felix, qui meruit tranquillam ducere vitam,
 Et lætos stabili claudere fine dies!
 Dura satis miseris memoratio prisca bonorum,
 Et gravius summo culmine missa ruunt.

290

287. *Quamque nihil videam* A. O.
 288. *Et (vel ut) misero gravior* V. cæteri, ut edidimus.
 290. *Et læto vel lecto stabiles, vel lætos stabili*, utrumque proponit V. *læto instabiles* R. *læto stabiles* Gr. G. cæteri *lætos stabili*. — *Stabili fine*, certo, nec diu dubio et metuendo.
 291. *Prisca laborum* L. — *Summo culmine missa ruunt*, nempe de culmine fortunæ dejecta, ut Claud. Prol. ad lib. I, in Eutr. v. 5: « Culmine dejectum vitæ fortuna priori Reddidit ». Qui rebus ante prosperis lætissimisque usi sunt, quum subito casu adfliguntur, gravius multo, quam alii ruunt. Et respexisse omnino auctor videtur hanc sententiam Claudiani, in Ruf. I, 21: « jam non ad culmina rerum Injustos crevisse queror: tollantur in altum Ut lapsu graviore ruant ».
 292. *Magna ruunt* V. Gr. *missa ruunt* L. G. cæteri *missa ruunt*.

AXIMIANI ETRUSCI

ELEGIARUM LIBER.

ELEGIA II.

dilecta mihi nimium formosa Lycoris,
um qua mens eadem, res fuit una mihi,
multos, quibus indivisi viximus, annos
spuit amplexus heu! stupefacta meos;
ue alios juvenes, aliosque requirit amores:
vocat imbellem, decrepitemque senem;
neminisse valet transactæ dulcia vitæ,

in formosa V. Gr. liquoris
Lycoris R. L. G.

adem, mens fuit una P. ed.
t una mihi, rei familiaris
in communio: quomodo
in illa formula divortii:
bi habeto.—Sed verisimili-
dorcius filius accipit de
ine venerea, quomodo et
τῶ γυναικα et τὸ ἔργον dicunt
Vid. præter multos alios
Observ. crit. c. 14, p. 212.

sim L.—*Indivisi viximus.*
ont. III, 4, 69: « Magna-
animæ mecum vixistis
puleius in Apolog. p. 308
qui individuo contuber-
n vixit ».

ut amplexus hæc stupefacta
ta V. L. P.—*Stupefacta,*
mutata, quasi erepto

omni sensu et amore mei. Vid.
El. I, 126.

7. *Meminisse valet* habetur in vul-
gatis: pro eo *solet* eleganter conji-
cit Ommerenus. *Gaudia vitæ* pro
dulcia V. G. quod glossema esse vi-
detur. Ita tamen mutavit olim, ob-
servante Ommereno, Abb. Colum-
banus, Epist. ad Sethum, v. 31,
*Quid meminisse juvat transactæ gau-
dia vitæ.*—*Meminisse valet.* Faveo
quidem conjecturæ Ommereni, *so-
let* reponentis, quia præcessit *respuit,*
requirit, vocat, et sequitur *fungit.*
Sed hanc ipsam ob causam ego
malui *valet* scribere, quod similis
est τῶ *valet,* et apte respondet τῶ
stupefacta, quod dixit v. 4. Ita sci-
licet *stupefacta* est, ut ne valeat
quidem meminisse, etc. *Dulcia vi-
tæ* eo sensu dixit, quo usurpat Dido
apud Virg. Æn. IV, 318: « Si bene

Nec, quod me potius reddidit ipsa senem.
 Immo etiam caussas ingrata ac perfida fingit,
 Ut spretus vitio judicer esse meo.
 Hæc me præteriens quum dudum forte videret,
 Exspuit, obductis vestibus ora tegens.
 Hunc, inquit, dilexi, hic me complexus amavit?
 Huic ego sæpe, nefas, oscula blanda dedi?
 Nauseat, et priscum vomitu ceu fundat amorem,
 Imponit capiti plurima dira meo.

quid de te merui, fuit aut tibi quidquam Dulce meum ».

8. *Sed quod* R. — *Quod me reddidit ipsa senem.* Commode huc refert Ommerenus similem locum Catulli, XI, 21: «Nec meum respectet, ut ante, amorem, Qui illius culpa cecidit; velut prati Ultimi flos, prætereunte postquam Tactus aratro est». Ipsa meam juventutem exhaustit, et ante tempus me senem fecit invalidum. ED.

10. *Ut spretum vitio judicet esse* L. P. *spretus vitio indicit* vitiose G.

11. *Hic me præteriens* G.

12. *Exspuit*, ad significandum contemptum, vel quasi ad avertendum portentum, quod idem seni inepto evenire dicit Tibull. I, 2, 96, Heyn. «Hunc puer, hunc juvenis turba circumterit arcta; Despuit in molles et sibi quisque sinus». — *Vestibus ora tegens*, pudoris vel indignationis signum. Ovid. Met. X, 421: «pudibunda vestibus ora Texit»; et auctor Ciris, v. 342: «Paullatim tremebunda genis obducere vestem».

13. *Hunc ego dilexi, meque hic complexus amavit* Bas. P. O. *Hunc, inquit, dilexi, hic me* V. Gr. *hic me* etiam R. Hæc lectio elegantior superiore, quia etiam sequitur *Huic*

ego. Hunc, inquit, dilexi, complexus ejus amavi G.

14. *Oscula multa dedi* V. Gr. G.

15. *Fundæ* L. *vomitum diffundit* G. — *Vomitum ceu fundat amorem.* Fastidium et contemptum suum simulata nausea significat, quæ est stomachi concitatio ad vomitum: unde *fluentem nauseam* dicit Horat. Epod. IX, 35. Quæ autem hac nausea reddit Lycoris, sunt convicia, probra et diræ, quas versu in minore imponi dicit, quæque alias Latinis *evomi* dicuntur.

16. *Plurima probra* G. — *Imponit capiti plurima dira meo.* Apuleius, ad finem Florid. VII: «An non summam contumeliam vobis imponit, qui vos arbitratur maledictis optimi cujusque gaudere?» *Caput* pro ipsa persona, vits, salute. Ovid. Her. XX, 127: «In caput hæc nostrum dominæ perjuriam, quæso, Eveniant». Tibull. I, 2, 12: «Et, mala si qua tibi dixit dementia nostra, Ignoscas; capiti sint precor illa meo».

17. *En quid* V. Gr. L. *nauc aufert*. V. R. G. *quod sibi et versa seq. putat* R. *ut vel nec sibi a manu sec. et v. seq. vivere turpe putat*. L. sed scriptor libri J. *vivere* posuisse

quid longa dies nunc adfert? ut sibi quisquam
 nondam dilectum prodere turpe putet?
 ne fuit melius tali me tempore fungi,
 quo nulli merito despiciendus eram;
 n, postquam periit quidquid fuit ante decoris,
 instinctum meritis vivere criminibus?
 nihil est totum quod viximus: omnia secum
 tempus præteriens, horaque summa trahit.
 e ea, dum nivei circumdant tempora cani,
 jam cæruleus inficit ora color,

quod *tò prodere* falso inter-
 r. — *Heu! quid longa dies.*
 idnam illud, et quam mi-
 quod longa ætas adfert,
 iam alium olim sibi pro-
 que dilectum, jam turpe
 confiteri: *prodere* enim
 est fateri. E recepta qui-
 oribus scribendi ratione
 erat *quod sibi quisquam...*
ut, idque ipsum propterea
 videtur cod. R. sed *tò ut*
 sæpe usurpari a sequioris
 ptoribus, monui Excurs.
 urn. III, vs. 35, hujus op.
 446. Ed. — Similis Ovi-
 la de uxore est Trist. IV,
 Me miserum, si turpe pu-
 apta videri! Me miserum,
 pudet esse meam.
uo merito nullum decutien-
 G. nullo sensu.
postquam V. Gr. Sed hæc
 nexionem et consecutio-
 tentiarum tollit.
in nihil est totum quod vixi-
 il mihi prodest, vel in cas-
 dit omne illud, quod adhuc
 egi, merui, consequutus
 Omnia fecit V. Gr. sed hoc
 im ex voce *secum* male lecta.

25. *Atque equidem nivei* V. Gr. G.
Atque eadem R. *Et quamvis* P. Re-
 liquæ vulgatæ habent *At mea jam*
nivei. Quæ si de canitie Maximiani
 intelligantur, parum dicere viden-
 tur pro ea deformitate, quam sibi
 hactenus tribuit, parumque respon-
 dent præcedentibus dictis. At va-
 rietates lectionis, hoc in versu re-
 periundæ, ulcus subesse significant,
 et potius auctori sermonem esse de
 incipiente canitie Lycoridis, ut dic-
 cat: *Quamvis ipsius Lycoridis tem-*
pora jam cani circumdant, *Restat*
tamen illa speciosa, et sibi talis esse
videtur, etc. Hinc malo scribere
 cum Pulm. *Et quamvis nivei*, vel ex
 R. corrigere *Atque ea* (scil. Lycoris),
dum nivei. — *Atque ea, dum nivei.*
Atque ea Lycoris, *dum canis* per
 tempora sparsis et *cæruleo* vultus
colore signa prodit incipientis sene-
 ctutis, *Restat adhuc speciosa*. Possis
 etiam legere *Ac mea* sc. Lycoris.
 Diserte auctor infra v. 53 Lycori-
 di canitiem tribuit.

26. *Conficit ora* V. Gr. sed hoc
 minus aptum loco, et adsumptum
 a librariis, ut ultimam brevem in-
cæruleus ex metri lege longam ef-
 ficerent: qua tamen cura non opus.

Restat adhuc, nimiumque sibi speciosa videtur,
 Atque annos mecum despicit illa suos.
 Et fateor, primæ retinet monumenta figuræ,
 Atque inter cineres condita flamma manet. 36
 Ut video, pulchris etiam vos parcitis, anni;
 Nec veteris formæ gratia tota perit.
 Reliquiis veterum juvenes pascuntur amorum,
 Et si quid nunc est, quod fuit ante, placet.
 Ante oculos statuunt primævi temporis actus, 35
 Atque in præteritum luxuriantur opus.

erat: nam in pentametro cæsura brevem produci alias diximus. Ed. — *Cæruleus inficit ora color*. Supra El. I, 134: « nunc incipit ora Pallor et exsanguis funereusque color ».

27. *Præstat adhuc omnes scripti et excusi, una excepta G. quæ Restat exhibet; quod præferendum alteri duco, ut sententiæ aptius, sibi formosa Gr.* — *Restat adhuc, i. e. superest adhuc et remanet speciosa, talisque sibi videtur, quasi quæ resistere ætati venientij potuerit.*

28. *Despiciat ipsa suos V. et G.* — *Annos despiciat illa suos*. Nihil curat, quot annos habeat, dum forma maneat sibi, me quasi extincto. Ed.

29. *Prima* habet Pi.

30. *Atque inter cineres condita flamma manet*. Manet adhuc in senescente corpore decor ille e juvenilibus annis residuus, qui excitare adeo flammam amoris queat. In hunc ipsum modum Horatius, Carm. IV, 13, extr. pulchritudinem amabilem ætate consumptam vocat « Dilapsam in cineres facem ». Quam oden adeo Maximianus ante oculos habuisse videtur, siquidem in ejus principio idem de Lyce Flaccus dicit, quod Noster præcedente

versu de Lycoride: « sis annus, et tamen Vis formosa videri ».

31. *Ut videor V. R. nos parcimus annis G. vos parcitis annis Amst. Bip. cum nonnullis aliis; sed vos parcitis anni A. Pu. Pi. Bas. O.* quod rectum est. Sic enim Noster et supra El. I, 267: *Non queror, heu! longi quod totum solvitis anni*. Withofius usum hunc Maximiani non observavit, simulque vitiosa lectione *annis* deceptus est, quum Encæn. crit. p. 320, hunc versum ita correxit: *Di, video, pulchris etiam vos parcitis annis*.

34. *Sed si quid Bas. Pi. O. Bip. et aliæ. Et si quid Gr. G. P. Ethoc* volunt Withofius et Ommerenus, omnino recte. *Si quid nunc est, quod fuit ante, placet*, sic distinguunt B. Pi. Bip. et pleræque aliæ, *sed quod, fuit ante, placet* A. O. Mihi paullo impeditior hæc disjunctio videtur: præfero superiorem. Nempe, si quid nunc est, id placet propterea, quod fuit ante.

36. *In præteritum luxuriatur opus*, h. e. libidinoſe adpetunt opus, vel rem, quæ quia defecit jam, pro præterita habenda est. *Luxus, luxuria, luxuriari* ærioris ætatis scri-

quia nos totus membrorum deserit usus,
 illos amplexus, quos remoretur, habet.
 miseris solus superest post omnia luctus:
 tot bona tunc habui, tot modo damna fleo. 40
 velut pecudum præsentia sola manebunt?

de libidine, amoribus et
 hibetur, sicut a Nostro
 ra v. 69. Et ante Maxi-
 Aurelius Victor in Epi-
 cinio agens, *luxum Ve-*
 dit. Quamquam Martialis
 urpasse videtur, III, 69:
 te sanctius uno: At mea
 gina nulla vacat ». Plura
 mpla Cangius dabit in

quia pleræque vulgatæ.
 Gr. G. *At quia volunt*
 et Ommerenus, quod

os amplexus, quos remore-
 Pi. Bip. et aliæ vulgatæ:
 etur vult Ommerenus:
 retur A. B. O. *Nullus am-*
od memoretur, habet L.
plexum, quod memore-
 V. P. Gr. *Nullus ad im-*
od memor etas habet G.
 t, in tam varia constitu-
 s, quæ in libris est, rei-
 id verum sit. Suspicio
 riptum ab auctore esse,
 s Mspti significant: *Nul-*
plexus quod remoretur,
 non habet, quod remo-
 at puellam, ad amplexus
 . — Hunc versum obscu-
 lesanum post omnes has
 s leni et facili medicina
 im sic putat Wernsdor-
 is, *plexus quas remo-*
 ent, scil. membra. Nisi
 is hoc: *Nullus amplexus,*

quod memoretur, habet; ut se com-
 paret cum juvenibus quos dixerat
 pristinis amoribus facile denuo in-
 calescere et pasci, seque neget, quia
 prorsus effeto sit corpore, pristinis
 voluptatibus memoria repetendis
 ullo suavitatis sensu adfici. Simili-
 ter mox v. 42: « Nil de transactis,
 quod memoretur, erit ». Ed.

39. *Sed solis miseris L. superest*
super omnia G.

40. *Tot modo damna fleo.* Post
 hunc versum cod. Lun. hoc disti-
 chon inserit: *Omnia nemo potest,*
non omnes omnia possunt Efficere,
hoc vincit femina juncta viro. Idem
 exhibent reliqui Msti, quos habeo,
 cumque iis antiqua ed. Germ. qui
 tamen in principio rectius scribere
 videntur *Omnia nemo pati, non om-*
nes, etc. nonnullis aliis mutatis. Sed
 adparet, insitios hos esse versus, et
 parum adtinere ad contextum. Nec
 ulla impressorum librorum, post
 Ascensianam, editio eos recepit.

41. *Ergo, quæ præsentis,* vel in
 præsentis, habemus, *sola manebunt,*
 hærebunt in animis, memorabun-
 tur, *velut pecudum,* quasi pecudes
 simus, quæ nihil de præterito me-
 minerunt, tantum quod ante pedes
 est, vident et adpetunt. Pariter
 Claudianus in Eutr. II, 50, homi-
 nes vitis deditos futura negligere
 dicit, præsentibus frui: « Sed quam
 cæcus inest vitis amor! omne fu-
 turum Despicitur, suadentque bre-
 vem præsentia fructum ».

Nil de transactis, quod memoretur, erit?
 Quum fugiant et bruta novos animalia campos,
 Ac repetant celeres pascua nota greges.
 Sub qua decubuit requiescens, diligit umbram 45
 Taurus, et amissum quærit ovile pecus :
 Dulcius in solitis cantat philomela rubetis,
 Fitque suum rapidis dulce cubile feris.
 Tu tantum bene nota tibi, atque experta relinquis
 Hospitia, et potius non manifesta petis. 50
 Nonne placet melius certis confidere rebus?
 Eventus varios res nova semper habet.
 Sum grandævus ego, nec tu minus alba capillis,

43. *Quum fugiunt*, et v. sq. *Ac repetunt* V. Gr. *Ut fugiunt*, ut *repetunt* R. *Confugiunt* L. et G. Atque ii omnes in versibus sequentibus indicativos continuant, *repetunt*, *diligit*, *quærit*, *cantat*, *Fitque*. Impressi contra perpetuis subiectivis utuntur, *Quum fugiant*, *repetant*, *diligat*, *quærat*, *Sitque*. Ego de hac diversitate sic iudico, quum in principio versus 43 vix aliter legi queat, quam *Quum fugiant*, atque hoc disticho generaliter animalia et greges nominentur, etiam in minore versu scribendum esse *Ac repetant*. Sed in duobus distichis sequentibus, ubi auctor ad exempla et species animalium progreditur, convertenda videtur oratio, ut directa fiat, et indicativi ponantur, quemadmodum in Msptis veteribus fit.

45. *Sub qua concubuit*, vel *succubuit* V. *corrubuit* Gr. *requiescere diligit umbra* V. — *Sub qua decubuit requiescens*. Sic Calpurn. III, 15 : « illic requiescere noster Taurus amat, gelidaque jacet spatiatum in umbra ».

46. *Quærit ovile pecus*: nempe oves proprie pecus. Avien. Descr. Orb. vs. 306 : « multo sonuere per agros Balatu pecudes », et pluribus locis.

47. *In solitis cantat philomela rubetis*. Similem sententiam de philomela et feris, aduetos saltus et cubilia amantibus; habes apud Ovid. ex Pont. I, 3, 39 seq. unde forte deprompsit sua Maximianus : « Quum bene sit clausæ cavea Pandione natæ, Nititur in silvas illa redire suas : Aduetos tauri saltus, adueta leones (Nec feritas illos impedit) antra petunt.

49. *Tu tamen bene nota* : sic nonnullæ vulgatæ. *Tu tamen et bene* Bip. Sed Withofius p. 321 contendit scribendum esse *Tu tantum*, idque omnes excusi, qui apud me sunt, habent. *Tu tantum bene cuncta nota atque experta relinquis* G. mendose.

50. *Non manifesta petis* : ea petis, quorum tibi nondum explorata est conditio.

53. *Tu non minus alba capillis* G. — *Alba*. Certe hic convenientius

ir ætas animos conciliare solet.
 odo non possum, quondam potuisse memento : 55
 t satis, ut placeam, me placuisse prius.
 anet invalidis reverentia prisca colonis:
 uod fuit, in vetulo milite miles amat.
 icus expertum deflet cessasse juvenicum :
 um quo consenuit, victor honorat equum. 60

um *alba* dicatur, nam hoc
 is seniorum vix dici us-
 bitror. Sed *cana* pro *alba*
 m non raro probat addu-
 us ex Anth. lib. I, ep. 13:
 us *cana* sub nive Pontus
 quod de mari Euxino con-
 nivibus tecto dici posset,
 de spumis undarum per-
 gitatis et albescentibus in-
 um. Nix enim hic non
 intelligitur, sed de spumis
 us; ideoque *canam* non
 cat, ut *cani fluctus* propter
 sæpe apud poetas. «Fluctu
 ant cærule cano» apud Virg.
 I, 672. «Exstantes de gur-
 o» apud Catullum, Carm.
 1; ut θίνα ἀλλῶς πολῆς, *litus*
ini, dixit Homer. Iliad. I,
 d. Lamb. Bos, Observatt.
 29, p. 128. Ed.

consociare solet R.
manet invalidis conjunctim
validis, quod in vulgatis est,
 m esse statuit Ommerenus,
 robo. Idem in versu seq.
 rprungendum esse censet,
 mus. — *Invalidis reverentia*
colonis. Ovid. Fast. V, 57:
 a fuit quondam capitis re-
 t cani, Inque suo pretio ru-
 is erat». —
ecidisse juvenicum V. L. P.
 d probat Vlitius ad Grat.

v. 9: vulgatæ *cessisse*, pro quo *ces-
 sasse* legi jubet Burm. Anth. vol. I,
 p. 733. — *Expertum*, sensu passivo
 quod jam apud Avienum notavi-
 mus, pro *emerito*, i. e. ætate con-
 fecto, quamquam et emeritus quo-
 que bos dicatur qui sub vespere
 arare cessat, ut in his Eleg. in obit.
 Mæc. «Lux est, taurus arat; nox
 est, requiescit: arator Liberat eme-
 rito fervida colla bovi». Ed. —
Deflet cessasse juvenicum, senio con-
 fectum jam imparem esse operi
 rustico, et arare desiisse. Claud.
 de Rapt. Proserpinæ, I, vs. 197:
 «cessante juvenco Ditiore oblatas
 mirabitur incola messes». Et *ces-
 sata arva* dicuntur Ovidio, Fast. V,
 617, quæ coli desierunt.

60. *Cum quo consuevit* R. L. G.
victor honorat V. R. Gr. L. G. quod
 melius est, quam *miles*, quod est
 in vulgatis. Idem probat Burman.
 l. c. — *Cum quo consenuit, victor*
honorat equum. Victor, qui cum
 equo eo in ludis Olympiis vel Cir-
 censibus vicit; *honorat*, ut bene
 meritum, concedenda quiete, et
 præbendis alimentis. Celebratus est
 versus Ennii apud Cic. de Sen. c. 5:
 «Sicut fortis equus, spatio qui sæpe
 supremo vicit Olympia, nunc se-
 nio confectu' quiescit». Horatius,
 Epist. I, 1, 8, *senescentem equum*
 esse *solvendum* ait. Conf. Ovid.

Nec me adeo primis spoliavit floribus ætas :
 En facio versus, et mea facta cano.
 Sit gravitas, sitque ipsa tibi veneranda senectus ;
 Sit, quod te nosti vivere velle diu.
 Quis suam in alterius condemnet crimine vitam ?
 Et quo pertendit, claudere certet iter ?
 Dicere si fratrem, seu dedignaris amicam,
 Dic patrem, adfectum nomen utrumque tenet.
 Vincat honor luxum, pietas succedat amori :

Trist. IV, 8, 20. Subinde solebant equos bene meritos omni opere humano exsolvere, sacrare alicui Deo, et dimittere sine custode in arva et pascua. Vid. Sueton. Jul. cap. 81 ; Ovid. Am. II, 9, 20. Talis mihi videtur *Victor equus* apud Virgil. Georg. III, 499, qui dum vagus et liber errat in campis, morbo correptus « Labitur infelix, studiorum atque immemor herbæ ». Maxime vero honores equis bene meritis habitos testantur tumuli iis facti et epitaphia posita : de quibus fortasse alio loco et tempore.

61. *Non me adeo* R. G.

62. *Mea dicta cano* vulgatæ omnes, quas habeo : *mea facta* V. Gr. L. P. quod præfero.

64. *Quod denosti* vitiose habent plures vulgatæ, ipsa Bip. *te nosti* L. A. B. Pu. Pi. rel. idque ipsum corrigat Withofius pag. 322 : *quod me nosti* G. male.

65. *Quisnam in alterius* V. Gr. *Quisque suam... condemnat* L. *Quis suam alterius contemptus crimine* R. *Quis in alterius* G. Burm. Anthol. vol. I, p. 46, e codicis Voss. verbo *Quisnam*, vocalis transpositis, legendum censet *Nam quis in alterius*, sed male : nam *Quisnam* e vera le-

ctione, quæ in vulgatis existat, *Quis suam corruptum est*, et *suam ad sensum necessarium est*. — *Quis suam in alterius*, etc. h. e. *Quis tam demens est*, ut, dum alium criminatur, quod diu inutilis et indignus vivat, hinc semet ipsum iudicet indignum longiore vita esse, aut se, quod ipse cupiat diutius vivere, condemnet.

66. *Et quod pertendit* V. Gr. *Et quo pertendit* Bas. *Et per quod tendit* L. cæteri habent *Et quo prætendit*. *Tendit iter pro certet* L. *claudere curet* V. — *Claudere certet iter*, omni studio impedire et finire tentet iter, et longius ire vetet alium, quo tamen ipse pertendit.

67. *Dicere si fratrem*. De usu hujus vocabuli pro *amatore* vid. Heynius ad hæc Tibulli, III, 1, 23 : « Hæc tibi vir quondam, nunc frater, casta Neæra, etc. » — Hic tamen sensus verbi *frater* Ovidio innotuisse non videtur, qui Biblida, fratri Cauno epistolam mittentem, ostendit ea adpellatione uti nolentem, Metam. IX, 570 : « Fer has, fidissime, nostro Dixit, et adjecit longo post tempore, fratri ». Ed.

69. *Vincat honor luxum*, libidinem et lasciviam reprimat, expel-

Plus ratio, quam vis cæca, valere solet.

lacrymis longos, quantum fas, flevimus annos:

Est grave, quod doleat; commemorare diu.

vs. 36, et V, 64. De ea ratione luxuriae egit ad Sueton. Ner. cap. 29. — *amori G. amore V.*

ratio quamvis cæca est in plulgaris: sed divisim scribentur *quam vis cæca*, recte Withofius et Ommerenus. e etiam hoc exprimit editio as. *Plus quamvis ratio cæca olet G.* — *Plus ratio, quam a.* Videtur respicere illud Carm. III, 4, 65: « Vis expers mole ruit sua ».

71. *Longos quamvis deflevimus R.*

72. *Commemorasse V.* Gr. pro diu L. *semel et memorare G.* — Hanc sententiam de præteritis amoribus dure veram illustrant, Macrob. Saturn. VII, 2, Euripidis laudator; Cic. de Fin. II, 32; Homer. Odys. O, 397-400. Virgil. Æn. I, 203: « forsan et hæc olim meminisse juvabit »; et Æn. II, 12: « animus meminisse horret »; et ipse Stat. Theb. I, 472: « forsan et has venturus amor præmiserit iras, Ut meminisse juvet ». Ed.

MAXIMIANI ETRUSCI

ELEGIARUM LIBER.

ELEGIA III.

NUNC operæ pretium est quædam memorare juventæ,
Atque senectutis pauca referre meæ;
Quo lector mentem rerum vertigine fractam
Erigat, et mœstum noscere curet opus.
Captus amore tuo demens, Aquilina, ferebar,
Pallidus et tristis, captus amore tuo.
Nondum quid sit amor, vel quid Venus ignea, noram;
Torquebar potius rusticitate mea.

1. *Operæ est pretium R. est* omittit sine damno G.

3. *Quo lector A. B. Pi. O. Quis, i. e. quis V. G. Quo rector R. ferrugine fractum L. fractum G. — Quo lector mentem.* Ut lector, ubi tristem rerum mearum conversionem hactenus commemoratam legerit, seque animo fractum senserit, nunc denuo leviores juventutis meæ casus audiens, erigat et adtendat animum, et cætera mœsti operis mei cognoscere cupiat. — *Rerum vertigine, mutatæ fortunæ vicissitudine.* Sic Lucan. VIII, 16: « Occursu stupere ducis, vertigine rerum Adtoniti ».

4. *Dicere curet V. Gr. curat G.*

5. *Raptus amore G. Aquilona V. Gr. videbar pro ferebar G. — Captus amore tuo.* Hanc lectionem merito

omnes præferunt; nam *capi amore* vel absolute *capi* poetis solenne est. Ovid. Epist. XX, 44: « Sit dubium possisue capi..... sed capiere tamen ». Ed.

6. *Pallidus et certus G.*

7. *Novi pro noram R. L. — Nondum quid sit amor... noram.* Pariter Claud. de nupt. Hon. v. 3: « Nec novus unde calor, nec quid suspiria vellent Noverat incipiens et adhuc ignarus amandi ». Virg. Eclog. VIII, 43: « Nunc scio quid sit Amor ». Ed.

8. *Rusticitate mea, pudore rustico, qui arte, dolo, nequitia nescit, nec audet uti, ut voto suo potiatur.* Ovid. Art. Am. I, 607: « Colloquio jam tempus adest, fuge, rustice, longe Hinc, pudor: audentem Forsque Venusque juvat ». Idem Her. XVII, 186: « utinam bene cogere possis!

minus illa mea percussa a cuspide, flagrans
 rabat, tota non capienda domo.
 ina, pensa procul nimium dilecta jacebant :
 lus amor cordi curaue semper erat.
 reperire viam, qua cæcum pasceret ignem,
 cta, nec alternis reddere verba notis.

isticitas excutienda fuit ». *minus* Gr. G. *illa meo* V. *sa a cuspide* A. B. Pi. O. *uspide* G. *percussa cupi-*
 Gr. L. *flagrat vel flagrans*
 Gr. Recipio lectionem *cus-
 pside*, quia *percussa* ma-
 est cuspidi, quam *cupi-
 ea percussa a cuspide*, ea-
 ego tactus sum Amoris
 cussa, pari amoris furo-
 a. Vulgatum est sagittas,
 oris pro ipso amore poni.
 imen *cupidine*, quod in
 st, firmari hoc Ovid. Met.

« Optantemque eadem
 upidine captam ».
rans Errabat, furore in-
 ipotens animi vagabatur,
 . 5 : « demens ferebar ».
capienda domo, ita fu-
 ota domo contineri non
 in extra vagari cuperet.
 odum Dido apud Virg.
 oo : « Sæviti inops animi,
 incensa per urbem Bac-

nina pulsa procul A. B. *agmina pensa* Gr. Hoc
 dice antiquo producit et
 itius ad Nemes. Cyn. *tagmina* scriptum putat
 2, ut in Nemes. *subtegmi-
 emine*, in Avieno *exagmi-
 mina*. *Stamina, pensa* V.
 læc lectio sine dubio rei-
 nim carmina apud Aqu-

linam jacuisse dicere poterat auctor,
 quam mox v. 14 adfirmat scribere
 non potuisse. Nisi forte, qui *carmina*
 scripserunt, *carmen* a *carendo*
 lanam, vel carminationem lanæ in-
 tellegerunt. Hinc enim *carmina* et
stamina in pluribus poetarum locis
 confundi et permutari monet Burm.
 Anthol. Lat. vol. II, p. 267. — *Sta-
 mina, pensa, telæ, colus*, sunt ope-
 ræ consuetæ puellarum, quas dese-
 rere et negligere dicuntur, alio animi
 studio vel morbo abreptæ. Auctor
 Ciris v. 177 : « Nulla colum novit :
 carum nec respicit aurum : Non
 Libyco molles plauduntur pectine
 telæ ». Ovid. Met. IV, 10 : « Telas-
 que, calathosque, infectaque pensa
 reponunt ».

13. *Non reperire R. qua secum pas-
 scere ignem* G. vitiose.

14. *Docta nec adloquūis G.* — *Nec
 alternis reddere verba notis*. Intelligo
 de epistolis vel tabellis mutuo mis-
 sis, et responsum ferentibus. Nam
notæ ponuntur pro literis, ut in
 hoc Ovidii, Art. Am. III, 469 :
 « Verba vadum tentent abiegnis
 scripta tabellis : Accipiat missas
 apta ministra notas ». *Alternæ notæ*
 sunt invicem scriptæ et missæ,
 quemadmodum *alterni sermones* Ho-
 ratio, Art. Poet. 81, sunt dialogi.
 Plenius eloquitur Ovid. ex Pont.
 lib. IV, Epist. 2, 6 : « cessavit epi-
 stola nunquam Ire per alternas
 officiosa vices ».

Tantum in conspectu studio perstabat inani,
 Anxia vel solo lumine corda fovens.
 Me pedagogus adit, illam tristissima mater
 Servabat, tanti pœna secunda mali;
 Prensabantque oculos nutusque per omnia nostros,
 Quique solet mentis ducere signa color.
 Dum licuit, votum tacite compressimus ambo,
 Et varia dulces teximus arte dolos.
 At postquam teneram rupit verecundia frontem,
 Nec valuit penitus flamma recepta tegi,

15. *Studium perstabat inane* R. L. *in conspectum studio præstabat inani* G. sed vulgata, quam dedimus, lectio melior. — *Tantum in conspectu*, etc. Hoc tantum studebat, ut assidue stare in conspectu, et adspicere adspicique vellet, quo tamen studio nihil ipsa proficiebat.

16. *Anxia vel solo lumina corde fovens* B. O. et reliquæ recentiores: *de solo* L. *solo lumine corda fovens* L. P. Pi. Idem per conjecturam statuit Ommerenus.

17. *Pædagogus adit me, illam* Bas. Pi. ed. Hanov. et plures recent. cum Bip. *Me pedagogus adit, illam* V. R. L. P. A. O. et sic ex Mpto Juretilegit Salmas. ad Spart. pag. 157, notante Heinsio. *Me pedagogus habet, illam* G.

18. *Taciù et supra tanti* L. — *Tanti pœna secunda mali*. Hoc alterum illud erat, quod in isto malo nos exeruciaret. *Pœna sæpius utitur* Noster pro molestia et cruciatu, ut El. I, 4, 183, 241.

19. *Prensabantque* B. Pi. O. *Prensabant vel signabant* V. R. Gr. L. G. — *Prensabant oculos nutusque*. Observabant, adripiebant, adnotabant, ut inde arguerent. Ovid. Am.

II, 7, 6: « In vultu tacitas arguis esse notas ».

20. *Mentis ducere signa* B. Pi. O. et recentiores. *Dicere signa* L. *dicere singula color* G.

21. *Compressimus omnes vulgata: compescimus* R.

22. *Et varia dulces teximus arte dolos*, sic vulgatæ, sed *varios dulci* B. L. G. Præfero lectionem vulgarem; *arte jocos vult* With. p. 324, sed præcedenti *teximus* minus convenit. En.

23. *At tandem* R. Gr. P. *rupit verecundia mentem* G. *rupit vehementia frontem* corrigi Withofius, quem non audio. Vitium metri in voce *verecundia* sæpius admittit Noster, ut v. 61; V, 55. — *Rupit verecundia frontem*. Verecundia, quæ adhuc fuit, rupto et soluto omni pudore, de fronte profugit. Ovid. Her. IV, 155: « Depuduit, profugusque pudor sua signa relinquit ». Frons ut sedes pudoris, ita ipse pudor. Pers. V, 104: « exclamat periisse Frontem de rebus ». Cæterum hic minus accurate rem eloquutus est Maximianus, etiamsi a vitio metri discesseris.

24. *Penitus flamma recepta tegi*. Ovid. Fast. V, 403: « penitusque

captare locos et tempora cœpimus ambo, 25
 tque superciliis luminibusque loqui :
 re sollicitos, suspensos ponere gressus,
 : tota nullo currere nocte sono.
 longum; genetrix furtivum sensit amorem :
 medicare parans vulnera vulneribus, 30
 ppatat cæditque : ignes cum verbere crescunt ,

Ossibus, et toto corpore
 it ».

stare dolos B. Pi. O. et aliæ :
dolos L. *captare locos* V.
stare locos G. et *locos* fere
 alteri lectioni velim, quia
 1 adfuit v. 22, et quia lo-
 ppora plerumque conjun-
Moæ capt. locos et tempora.
 m, quam hic sequor, me-
 librorum res ipsa et usus
 nt. Nam locum et tempora
 re amantes solent, ubi con-
 Vid. Ovid. Met. IV, 83
 hæc sæpe conjunguntur.
 Jun. III, 4, 3 : « Locus,
 constitutum est ». Justin.

16 : « tempus et locum
 condicunt ». Et *capere* vel
 mpus, locum, usitate di-
 rgil. Æn. XI, 783, Georg.
 Ovid. ex Pont. III, 1, 129.
perciliis luminibusque loqui.
 r. XVII, 82 : « quoties ego
 avi Signa supercilio pæne
 dari ». Idem, Am. II, 5,
 lta supercilio vidi vibran-
 tes : Nutibus in vestris pars
 is erat : Non oculi tacuere
 ull. I, 2, 21 : « Illa viro
 nutus conferre loquaces,
 æ compositis abdere verba

suspensos pondere gressus G.
 — *Suspensos ponere gres-*
 VII.

sus. Lindenbrogius hunc versum
 adplicat ad locum Ciris, v. 212 :
 « Tum suspensa levans digitis vesti-
 gia primis Egreditur ». Addit hunc
 Tibulli, ut ipse falso ait, sed vere
 qui Ovidii est, Fast. I, 425 : « ve-
 stigia furtim Suspenso digitis fert
 taciturna gradu ».

28. *Et nullo currere nocte sono.*
 Transtulisse hæc videtur e Tibullo,
 l, 2, 20 : « Illa docet furtim molli
 descendere lecto, Illa pedem nullo
 ponere posse sono ». Atque idem, I,
 8, 59 : « Et possum media quamvis
 obrepere nocte, Et strepitu nullo
 clam reserare fores ».

29. *Nec longo* B. O. et aliæ. *Nec
 longe* Bip. *Nec longum* Gr. P. Pi.
Hinc longum R. G. *Tunc longum* L.
 — *Nec longum*, sc. tempus interces-
 sit. Plene eloquitur Virg. Georg. II,
 80 : « nec longum tempus, et in-
 gens Exiit ad cælum ramis felici-
 bus arbos ».

31. *Ignes et pectore crescunt* A.
 B. O. *in pectore crescunt* Pi. Han.
 Bip. *cum verbere crescunt* G. *augen-
 tur cædibus ignes* V. Gr. *fovemus
 cædibus ignes* R. *foventur cædibus
 ignes* L. — *Ignes cum verbere cre-
 scunt.* Hanc ego lectionem, ut se-
 quenti simili aptissimam, cæteris
 prætulī, quamvis a sola antiqua
 Germ. servatam. Ovid. Met. III,
 395 : « Sed tamen hæret amor, cre-

Ut solet adjecto crescere flamma rogo.
 Concipiunt geminum flagrantia corda furorem,
 Et sic permixto sævit amore dolor.
 Tunc me visceribus perterrita quærit anhelis,
 Emptum supplicii quem putat esse suis.
 Nec memorare pudet, turpesque evolvere vestes;
 Immo etiam gaudens imputat illa mihi :

35

scitque dolore repulsæ ». Sententia fere convenit proverbio, quo utitur Horatius Serm. II, 3, 276 : « ignem gladio scrutari ».

32. *Ut solet adducto V.* Gr. *cre- scere flamma mero* pro *rogo* corrigit Withof. p. 327, ex Ovid. Her. XIII, 114. — *Adjecto crescere flamma rogo.* Servo lectionem vulgatam *rogo*, quamvis Withofius *mero* velit ex simili loco poetæ. Nam hic non de quovis lychno, sed de igne rogi sermo est, qui comparatur cum amoris flamma verberibus concitata, quia, ut hic virgarum ulmeorum in verbera, ita istic lignorum in rogam congestio flammæ vehementioris causa est. *Rogus* itaque videtur paullo insolentius de quovis fasce vel congerie lignorum dici, qui acervo ardenti adjicitur. Et sic usurpatum esse seriore ætate, docet Cangius in Glossar. v. *Rogus*. Fortasse *adjecto* capere possis pro *adaucto, accumulato*, ut auctor Consol. ad Liv. v. 226, *adjectas aquas* dixit lacrymarum flumine auctas, de Tiberi loquens : « Vix capit adjectas alveus altus aquas ».

33. *Geminum*, h. e. novum, majorem, unde latine *geminare* est augere. Ed. — *C. timorem* B. Pi. O. *furorem* V. Gr. *favorem* R. *dolorem* G. quod etiam conjicit Omlærenus, qui et in minore versu substituit

sævit amore timor. Mihi præferendum videtur furorem, quia τὸ flagrantia et sævit vix aliud pati videtur.

35. *Nunc me G Tunc mea* Bip. *perterrita quærit* B. Pi. O. Han. Bip. *per totum quærit* V. R. Gr. L. G. P. — *Visceribus perterrita quærit anhelis*, spiritu concitatus acto excursu festino et terrore. Reposiani *carum*. v. 117 : « totis pulmonibus arder anhelat ».

37. *Memorare*, id est, enarrare quibus plagis cæsa fuerit, et vulnera ostendere. Ed. — *Revolv. versus* B. Pi. O. Han. et aliæ : *revolv. vestes* V. R. Gr. P. G. *evolv. vestes* L. Hæc veterum librorum scriptura veris-sima. — *Turpesque evolvere vestes.* Per *turpes* intelligo laceratas, aut maculis sanguinis turpes ex plagis acceptis. Sic apud Ovid. Met. VIII, 581, Procne *evolvit vestes*, quibus soror Philomela indicium sceleris in se perpetrati *purpureis notis* intexerat.

38. *Gaudens imputat illa mihi.* Gaudet illis suppliciis mihi quasi beneficium præstitisse; venditat illa mihi pro beneficio. Juvenal. V, 14 : « Fructus amicitie magnæ cibus : imputat hunc rex, Et quamvis rarum tamen imputat ». Frequens ea verbi notio apud auctores argenteæ et sequioris ætatis.

Pro te susceptos juvat, inquit, ferre dolores :

Tu pretium tanti dulce cruoris eris.

40

Sit modo certa fides, atque inconcussa voluntas,

Quæ nihil imminuit passio, nulla fuit.

His egomet stimulis angebar semper, et ardens

Languebam, nec spes ulla salutis erat.

Prodere non ausus carpebar vulnere muto,

45

Sed stupor, et macies vocis habebat opus.

Hic mihi, magnarum scrutator maxime rerum,

Solus, Boëti, fers miseratus opem :

39. *Ferre labores* B. Pi. O. Han. Bip. *ferre dolores* V. R. L. G.

40. *Pretium tanti dulce cruoris*, i. e. præmium, vel merces. Ovid. Met. IV, 738: « resoluta catenis Incedit virgo, pretiumque et causa laboris ». — Sic Prop. III, 9, 31 Romam obscæni conjugii pretium dicit. Ed.

41. *Sit mihi certa G. inconcussa voluptas* G. B. Pi. O. Han. Bip. *voluntas* V. Gr. L. quod rectum est. Withofius, p. 328, distinguit post *inconcussa*, et deinde corrigit *voluptas*, Quam nihil imminuit passio, nulla fuit, h. e. *voluptas* nulla fuit sine dolore. Sed hæc mutatio sententiam auctoris infringit, et difficultas sensus omnis abest, si *inconcussa voluntas* legatur. — *Inconcussa voluntas*. Virg. Æn. IV, 125: « tua si mihi certa voluntas ». Ovid. Art. Am. III, 617: « adsit modo certa voluntas ».

42. *Quæ nihil imminuit passio, nulla fuit*. Ego nihil acerbi me perpesam arbitrer, si modo nihil eo casu deminutum de tuo amore sentiam. *Passio* inferioris latinitatis vocabulum; Gallice *souffrance*. Ed.

43. *Angebar semper* B. Pi. O. et

aliæ recent. *agitabar* G. quod melius videtur: et *ardens* vulgatæ: *horrens* V. Gr.

45. *Non ausus* vulgatæ: *non audens* L. *vulnere cæco* vulgatæ: *vulnere muto* V. Gr. L. G. *vulnere tanto* R. — *Carpebar vulnere muto*. Editores post Gauricum *cæco* correxisse videntur ex hoc Virgillii, Æn. IV, 2: « Vulnus alit venis, et cæco carpitur igni ». Sed *muto* poscit versus sequens, quamquam *carpebar* minus aptum est *vulnere*. Similiter *tacitum vulnus*, quod tacetur et premitur, dixit Sev. Sanctus Carm. Buc. v. 8.

46. *Vocis habebat opus* vulgatæ: *habebat opem* G. *habebat iter* V. Gr. — *Vocis habebat opus*, i. e. vim et significationem sermonis. Stupor ille et macies conspicua satis per se significabant, quod voce exprimendum erat. Sic iterum Noster El. IV, 28: « ruborque Interdum certæ vocis habebat opus ». Similiter Ovid. Art. A. I, 574: « Sæpe tacens vocem verbaque vultus habet ».

47. *Sed mihi* G.

48. *Boëti*, corrupta a Gaurico lectio, omnes editos occupavit, solus Goldastus restituit *Boëthi*, siqui-

Nam quum me curis intentum sæpe videres,
 Nec posses caussas noscere tristitiæ ;
 Tandem prospiciens tali me peste teneri,
 Mitibus adloquiis pandere clausa jubes :
 Dic , ait , unde novo correptus carperis igne?
 Dic , precor , et dicti sume doloris opem.
 Non intellecti nulla est curatio morbi,
 Et magis inclusis ignibus antra fremunt.
 Dum pudor est tam fœda loqui , vitiumque fateri,
 Agnovit taciti conscia signa mali.
 Mox ait : Occultæ satis est res prodita caussæ ,

50

55

dem omnes Mæpti cum antiqua ed. Germ. servant Boëti.

49. *Nam quum (vel cum) me curis intentum vulgatæ post Ascens. Nam me cum curis vertentem G.*

50. *Causam B. Pi. O. et aliæ : causas V. L. P. G.*

51. *Prospiciens tali me peste teneri. Versus fere totus Virgillii, Æn. IV, 90 : « Quam simul ac tali persensit peste teneri Cara Jovis conjux ».*

53. *Dicito et unde novo B. O. Han. et aliæ. Dicitis et unde novo correptus corporis igne G. Dicitis et V. Gr. et sic conjicit Ommerenus. Cujus et unde novo correptus carperis igne ? Dic, precor, sic emendare vult Withofius, p. 319. Dic ait, unde V. L. P. Pi. quod genuinum esse videtur : carperis æstu V. Gr.*

54. *Dic precor B. Pi. O. Dicit et edicti G. Dic ait L. R. Dicit V. Gr.*

55. *Nulla est curatio morbi. Clar. Ommerenus huc verba idem dicentis Boethii, Consol. lib. I, pros. 4, advocavit : « Si operam medicantis expectas, oportet vulnus detegas ». Eodem pertinet sententia Horatii, Epist. I, 16, 24 : « Stultorum incurata pudor malus ulcera celat ».*

56. *Ut magis B. Pi. O. Han. Bip. Et magis L. G. R. Sed magis V. ante fremunt V. Pi. H. Bip. et plures aliæ, vitiose : rectius antra fremunt L. Gr. G. A. B. O. quod etiam probat Vlitius ad Grat. v. 432. — Inclusis ignibus antra fremunt. Respicere videtur antra Ætnæ, quæ subinde prementibus insuper ruinis montis, aut incumbente vento, ignes inclusos diu continet, donec pulsus obstaculis vehementius erumpant. Vid. Lucil. Ætn. v. 371 seqq. et Ovid. Met. XV, 346 seq. Hac similitudine sæpe utuntur poetæ. Ovid. Her. VIII, 58 : « Pectoraque inclusis ignibus usta dolent ». Idem, Met. IV, 64 : « Quoque magis tegitur, tectus magis æstuat ignis ». Sev. Sanct. Carm. Buc. v. 11 : « Et quidquid tegitur, sævius incoquit ».*

58. *Agnovit tanti conscia lingua B. O. H. Bip. et aliæ : tanti conscia signa G. taciti conscia signa Gr. L. P. quod rectum videtur : vidit etiam Withofius, p. 330. — Conscia signa mali. Sic Ovid. Am. II, 1, 8 : « Agnoscit flammæ conscia signa suæ ». Ibid. II, 8, 8 : « Furtivæ Veneris conscia signa dedi ».*

Pone metum, veniam vis tibi tanta dabit. 60
 Prostratus pedibus verecunda silentia rupi,
 Cum lacrymis referens ordine cuncta suo.
 Fac, ait, ut placitæ potiaris munere formæ;
 Respondi: pietas talia velle fugit.
 Solvitur in risum, exclamans, Proh! mira voluptas, 65
 Castus amor Veneris, dicito, quando fuit?
 Parcere dilectæ, juvenis, desiste puellæ:
 Impius huic fueris, si pius esse voles.
 Unguibus et morsu teneri pascuntur amores:
 Vulnera non refugit, res magis apta plagæ. 70

o. *Veniam vis tibi tanta dabit.* uidem tanta vis te amoris urget, nam est, ut veniam demus et oscamus tibi, qui succubueris.

1. *Diuturna silentia* corrigit Wif. frustra. — *Ver. silentia.* Vid. 3, ubi vitium metri notatur. Ed. 3. *Fare, ait, ut placidæ* B. Pi. O. 1. Bip. *Fare, ait, an placidæ* V., *ait, aut placidæ* G. *Fac, ait* L. d optimum videtur, probatur ab Omm. qui et *placitæ* vult: *muti formæ* R. — *Fac, ait, ut placitæ aris.* Optime hæc lectio confirmari videtur loco Ovidii, *Met. V, 637 seq.* « Quid non et Satyri, atibus apta juvenus, Fecere... poterentur ea? »

4. *Respondet pietas* nonnullæ ed. 1 Bip. *Responde: pietas* A. B. Pi. *Respondi* V. L. G. *velle fuit* R. thofius p. 330 emendat ex inio *Respondi, ut pietas talia velle et.*

5. *Solvitur in risum exclamans* B. Pi. O. *in risus clamans* L. *ut mira voluptas* O. *proh* omittunt R. *dira voluptas* R. G.

8. *Impius hinc fueris* L. G. *si pius esse* V. quod improbat Burm.

Anthol. vol. I, p. 316: *esse voles* vulgatæ pleræque: *velis* L. Gr. P. *Impius hic fueris.* Burmannus Anth. vol. I, p. 316, hunc versum cum isto carminis de Mævio, quod tomo II, p. 260, proposuimus, v. 28, comparat: « Impius hoc telo es: hoc potes esse pius ».

69. *Unguibus et morsu teneri pascuntur amores.* Vi, contentione, pugna, jurgiis, in quibus unguium et morsus usus est. Paria his existimes, quæ Claud. habet *Fescenn. od. 4*: « Ne cessa, juvenis, cominus aggredi, Impacata licet sæviat unguibus: Crescunt difficili gaudia jurgio, Accenditque magis, quæ refugit, Venus ». Hæc *bella* sunt *Veneris* a Tibullo descripta, I, 10, 53 seqq. De *morsu* Propert. III, 6, 21: « Immorso æquales videant mea vulnera collo, Me doceat livor mecum habuisse meam ». Centena de his jurgiis loca poetarum leguntur, quorum nonnulla cum nostro protulit Burmann. ad Anthol. vol. I, p. 502.

70. *Non figit* L. — *Res magis apta plagæ.* Novum vitium in metro. Confundit *plagam*, quæ ictum, cum

Interea donis permulcet corda parentum,
 Et pretio faciles in mea vota trahit.
 Auri cæcus amor nativum vincit amorem :
 Cœperunt natæ crimen amare suæ.
 Dant vitiis furtisque locum : dant jungere dextras,
 Et totum ludo concelebrare diem.
 Permissum fit vile nefas, fit languidus ardor :
 Vicerunt morbum languida corda suum.
 Illa nihil quæsita videns procedere, caussam
 Odit, et illæso corpore tristis abit.
 Projeci vanas sanato pectore curas,
 Et subito didici, quam miser ante fui.
 Salve sancta, inquam, semperque intacta maneto,
 Virginitas, per me plena pudoris eris.
 Quæ postquam perlata viro sunt omnia tanto,
 Meque videt fluctus exsuperasse meos :
 Macte, inquit, juvenis, proprii dominator amoris,

plaga, quæ regionem significat. Ovid. Met. XIII, 119: « clypeus qui tela ferendo Mille patet plagis ».

71. *Donis promulcet* G.

74. *Cœperunt natæ crimen amare suæ*. Ovid. Trist. IV, 4, 21: « Ut non debuerim, tamen hoc ego crimen amabo ».

77. *Et languidus ardor* Han. Bip. et nonnullæ aliæ; sed præstat *fit languidus*, quod scripti et editi plerique habent: *heu languidus* V. Gr. G. — *Permissum fit vile nefas, fit languidus ardor*. Expertum se dicit, quod Ovidius pronuntiat Am. III, 4, 9: « Cui peccare licet, peccat minus: ipsa potestas Semina nequitæ languidiora facit ».

78. *Languida membra* L. G.

79. *Illam mihi quæsita habet edit*. Amst. et Bip. nescio an vitio; nam

reliqui mei scripti et excusi *Illam mihi præferunt: causam vulgatæ: causas* L.

81. *Projecit* V. *Projeci varias* R. L. G. *sanato corpore* G.

83. *Sancta inquit* G.

84. *Virginitas de viro Veneris* experte serioris et ecclesiasticæ latinitatis scriptoribus in usu est.

85. *Postquam prolata* G. *omnia tuto* A. B. Pi. O. Bip. et aliæ: *tanto* L. Gr. G.

86. *Meque videt luctus* V. R. Gr. L. *fletus* G. sed præstat *fluctus*, quod exhibent B. Pi. O. et aliæ. — *fluctus exsuperasse meos*, evasisse discrimina, vel æstus animi, quibus me quasi fluctibus mersisse videbatur amor. Horatius Charybdin nominat Carm. I, 27, 19: « Quanta laboras in Charybdi ».

87. *Proprii dampnator amoris* G.

de contemptu sume tropæa tuo.
 a tibi Veneris, cedantque Cupidinis arcus,
 dat et armipotens ipsa Minerva tibi.
 nihi peccandi studium permissa potestas
 stulit, atque ipsum talia velle fugit.
 ati, tristes pariter discessimus ambo,
 discidii ratio vita pudica fuit.

at vulgata *dominator*. — *minator amoris*. Sic Ovid. II, 5: « Vicimus, et doctibus calcamus amorem ». — *de contemptu* A. B. Pi. O. Gr. G. et nonnullæ aliæ d malim. — *De contemptu tua*. Lactare, tamquam in victoria, quod demum esse ausus sis, quod adhuc studio ambiebas: *contempta splendidior rei*, ut ait Horat. II, 16, 25. « Sume super-Horat. Carm. III, 3, 14; in gaudia sumet » Calpurn.

dantque, et versu sequenti

miki V. Gr. L. *Si miki* G. *Si* næ vulgatæ. Placet *Sic miki* *studium*. Peccare de libidinis moribus vetitis, adulterium. Horat. Serm. I, 2, 63: *ter* Est in matrona, ancillæ togata? Tibull. IV,

14: « Rumor ait, crebro nostram peccare puellam ». Ovid. Am. II, 7, 19: « si sit peccasse libido ».

92. *Ipsam talia velle fugit*. Ipsa me voluntas talia capiendi deserit.

93. *Discidimus* G. *Ingratus*, i. e. *ingratus* Douza pater coniecit in marg. edit. Antverp. 1569.

94. *Dissidii ratio* vulgatæ: forte *discidii* Palm. et *Discidii* exhibent L. et G. *tota pudica* L. In codice Rottend. primi sex versus elegiæ sequentis huic elegiæ adnectuntur. — *Discidii ratio*. *Discidii* legendum est, non *dissidii*, quia præcessit *discessimus ambo*. Nam ut Taubmanus ad Plaut. Pseud. I, 1, 68, observat, *dissidium* animi est; *discidium* vero corporis, a discindere, i. e. dirimere, dispellere. Et *discidium* de amantibus dicitur, ut *divortium* de conjugibus. Tibull. I, 5, 1: « Asper eram, et bene discidium me ferre loquebar ». Terent. Andr. IV, 2, 14: « Valeant, qui inter nos discidium volant ».

MAXIMIANI ETRUSCI

ELEGIARUM LIBER.

ELEGIA IV.

RESTAT adhuc alios, turpesque revolvere casus,
Atque aliquo molli pascere corda joco.
Conveniunt etenim deliræ ignava senectæ,
Aptaque sunt operi carmina vana meo.
Sic vicibus variis alternos fallimus annos,
Et mutata magis tempora grata mihi.
Virgo fuit, species dederat cui candida nomen,
Candida, diversis sed bene compta comis.
Huic ego per totum vidi pendentia corpus

1. *Perstat adhuc G.* — *Revolvere casus*, recordari, repetere animo. Virg. *Æn.* X, 61: « iterumque revolvere casus Da, pater, Iliacos Teucris ».

2. *Ex aliquo atque molli G.*

3. *Delira ignava O.*

5. *Alternis volvimur annis A. B. Pi. O. alternis vincimur armis G. alternos fallimus annos V. L.* quæ lectio melior videtur. — *Sic vicibus variis alternos fallimus annos.* Sic quum annos nostros varias inter vices agimus, fit, ut quæ in singulis nobis accidunt, aliis alternatim succedentibus, minus ea sentire, aut moderatius ferre videamur.

7. *Species dedit ævi candida nomen*, sic nonnullæ recentiores editt.

Amst. Bip. et *dederat ævi candida* Hanov. Multo rectius antiquiores *species dederat cui candida nomen* L. A. B. Pi. O. quomodo etiam ex conjectura Withofius, p. 331. *Species aderat et candida nomen G.*

8. *Sat bene compta comis A. B. Pi. O. stat bene P. G. nam bene L. compta modis V. Gr. L. P. G.* Præfero *comis*, et scripsi *sed bene*, quia hoc diversitas comarum poscit. — *Diversis sat bene compta comis.* Intellego comas colore *diversas* a candida specie, nigras scilicet, quas pariter in niveo colore laudat auctor El. V, 26.

9. *Huic ego per totum vidi pendentia corpus*: sic pleræque vulgate, B. Pi. O. *pendentia* proferunt V. R.

Cymbala multiplices edere pulsa sonos :
 nunc niveis digitis, nunc pulsans pectine chordas,
 Argutō quivivit murmure dulce loqui.

G. quod recipiendum vide-
 ed ex his V. et Gr. totum di-
 n aliter concinnant : *Vidj per*
pendentiā cymbala corpus Huic
e multiplices, etc.

Cymbala multiplices. Non vi-
 c hic cymbala proprie dicta
 gi, æra cava et gemina, quæ
 um compulso tinnitum edunt.
 nim neque per totum corpus
 re, neque multiplices sonos
 dici possunt. Quamquam
 lices sonos cymbalorum fuis-
 ipso hoc Maximiani loco pro-
 onatur F. A. Lampe de Cymb.
 ; id tamen quum ex aliis ve-
 rum auctorum locis ostendi
 at, et varietas sonorum haud
 le venire, quam e varietate
 menti, chordarum, forami-
 aliarumque partium possit,
 ubi videtur Maximianus cym-
 scabulum novo et recentiori-
 sculis inducto significato pro
 æ vel lyræ genere posuisse.
 æ etiam sic gestari dicuntur,
 deant ex corpore, vel parte
 is. Tibull. III, 4, 38 : « Ful-
 testudine et auro Pendebat
 farrula parte lyra ». — *Edere*
 leræque vulgatæ : *reddere pul-*
 G. — *Cymbala.* Crotalistrum
 e videtur Maximianus, quam
 vs. 13 *saltantem* describit, ut
 v. 2 : « Crispum sub crotalo
 movere latus ». Pariter in ep.
 d Priapum : « Cymbala cum
 is pruriginis arma Priapo Po-
 t adducta tympana pulsa ma-
 Hoc firmatur ex statua mar-
 , quæ musicum cymbala ma-

nibus adductis concutientem refert,
 apud Rubenium, de Re Vest. lib. II,
 cap. 17, ubi vide quæ de cymbalis
 notantur. Similis crotalistrum et
 cymbalistrum Melissa apud Petron.
 cap. 61. ED.

11. *Cam niveis digitis G. pulsans pe-*
ctore L. — Nunc niveis digitis, etc.
 Virg. Æn. VI, 647 : « Jamque ead-
 em digitis, jam pectine pulsat
 eburno ». Sal. Bassus ad Pison. 154 :
 « Sive chelyn digitis et eburno ver-
 bere pulsas ».

12. *Arguto quidquid vulgatæ :*
quidquam V. R. quamquam P. quid-
dam G. Quidquid horum eligatur,
 ineptum est; præterea verbum de-
 esse videtur constructioni, quod
 participium *pulsans* sequatur. Le-
 gendum arbitror *pulsans pectine*
chordas Arguto quivivit murmure dulce
loqui. Verbum hoc *quivivit* decepit li-
 brarios, ut *quidquid* vel *quidquam*
 legerent. — *Arguto quivivit, etc.* Ad
 tactum citharæ potuit dulce carmen
 arguta voce dicere. Hinc v. 20 *vo-*
cem manumque ejus laudat, et re-
 spexisse locum Tibulli modo cita-
 tum videtur, quo pergit : « Hanc
 (lyram) primum veniens plectro
 modulatus eburno Felices cantus
 ore sonante dedit ». *Quivivit* perfectum
 posui, quia præcessit, v. 7 : « Virgo
 fuit », et v. 9 : « vidi edere sonos ».
Murmur Maximianus dicere videtur
 lenem cantum vel modulationem
 vocis, ut El. V, 10. Clar. Omme-
 renus quidem aliter hunc locum in-
 telligit, legendumque censet *pulsas*
pectine chordas, et dulce loqui ad chor-
 das trahit, ut de solo cantu citharæ

Hanc ego saltantem subito correptus amavi,
 Et cœpi tacitus vulnera grata pati.
 Sic me diversis tractum de partibus, una 15
 Carpebat variis pulchra puella modis.
 Singula visa semel semper memorare libebat,
 Hærebantque animo nocte dieque meo.
 Sæpe velut visæ lætabar imagine formæ,
 Et procul absentis voce manūque frui. 20
 Sæpe velut præsens fuerit, mecum ipse loquebar,
 Cantabam dulces, quos solet illa, modos.
 O quoties demens, quoties sine mente putabar!
 Nec, puto, fallebam; non bene sanus eram.
 Atque aliquis, cui cæca foret bene nota voluptas, 25

sermo sit. Sed *murmur* de eo cantu vix dici potest, atque alia sunt in verbis, quæ istam interpretationem impediunt.

13. *Hanc ego*. Hoc et sequens distichon in cod. R. et L. et in ed. G. transponuntur, ita ut distichon *Sic me diversis* sit versus 13.

15. *De partibus*, olim G.

17. *Memorare licebat* Gr. G.

18. *Hærebatque* vulgatæ. *Hærebant* V. P. *Hærebantque* Gr. optime. *Horrebat* G. pessime.

19. *Velut visæ lætabar imagine formæ*. Ovid. *Fast.* II, 769: « Carpitur adtonitis absentis imagine sensus Ille: recordanti plura magisque placent ».

20. *Absenti voce manūque fui* V. G. B. O. Han. Bip. sed optime *absentis voce manūque frui* Pu. et Pi. — *Absentis voce manūque frui*. *Lætabar frui*, gaudens me oblectabam recordatione eorum, quæ eam vidissem voce manūque agere, quum dulci voce, et facili manu chordas pulsans cecinisset. Virg. *Æn.* IV,

83: « Illum absens absentem auditque videtque ».

21. *Sæpe velut præsens mecum fui, ipse loquebar* L.

2. *Ipse modos* R. *ipsa modos* G. *illa melos* L.

23. *Sine mente putabar* R. G. B. Pi. O. *ferebar* V. Gr. P. Genuinum videtur *putabar*: librarii *ferebar* intulerunt ex El. III, 5, ubi pariter *demens* et *ferebar* conjuncta sunt. — *Sine mente putabar*, i. e. dicebar. Erant, qui dicerent me sine mente esse. *Putare* Maximianus subinde ponere videtur pro *dicere* quod quis putet. Vid. infra v. 43.

24. *Fallebar* quidem omnes scribunt, sed reponendum censeo *fallebam*, scil. eos, qui putarent, me sine mente esse: *nec bene sanus* vulgatæ pleræque: *non bene sanus* Gr. P. Pi. quod præstat.

25. Hoc distichon, quod a Gaunico ejectum ab omnibus editis cum sequentibus exsulat, Mspti omnes, atque ex impressis Pulmanni, Pi-thœi et Goldasti editiones tenent.

Cantat, cantantem Maximianus amat.
 Certe difficile est abscondere pectoris æstus,
 Panditur et clauso sæpius ore furor.
 Nam subito inficiens vultum pallorque, ruborque,
 Interdum certæ vocis habebat opus. 30
 Nec minus ipsa meas prodebant somnia curas,
 Somnia secreti non bene fida mei.
 Nam quum sopitos premerent oblivia sensus,
 Confessa est facinus conscia lingua suum.
 Candida, clamabam, propera! cur, Candida, cessas? 35
 Nox abit, et furtis lux inimica venit.
 Proximus at genitor me tum comitatus amatæ
 Virginis herbosa forte jacebat humo.
 Illius ad nomen turbatos excitat artus:

ue aliquis tibi cæca G. vitiose.

16. *Cantat cantantem* Pi. O. *Canta-*
tantem V. Gr. G.

18. *Proditur* Withofius libentius
 ere vult, quam *panditur*.

10. *Interdum certæ vocis*: *clau-*
 V. R. Gr. P. L. G. sed præferam
 d, quia modo adfuit *clauso*, et
isæ vocis nullum opus esse po-
 — *Kocis habebat opus*, rem et
 1 vocis habebat: idem significa-
 , quod vox certa posset.

12. *Secreti non bene fida mei* omn.
gatæ: secretis... meis R. Forte le-
 idum *Conscia secreti* ex El.V, 95.
 13. *Sopitos premerent oblivia sen-*
 . *Oblivio rerum somni et quietis*
 ces. Virg. *Æn.* IX, 225: « an-
 lia somno Lenibant curas et cor-
 obliata laborum ». *Premunt illa*
ivia sensus, ut ipse somnus *pre-*
re dicitur. Virg. *Æn.* VI, 521:
ressitque jacentem Dulcis et al-
quies ». Auctor Epitomes Hom.
 115: « Dumque tuo (Somne)
 mitur sopitus pondere dulci ».

34. *Conscia lingua* vulgatæ: *ne-*
scia lingua V. R. P. G. L. Præfe-
 rendum puto *conscia*, quia *confessa*
 dicitur: *nescius* enim confiteri non
 potest.

35. *Cessas* vulgatæ: *tardas* V.
 L. G.

36. *Inimica redit* V. R. Gr. L. G.

37. *Protinus at* V. Gr. *Proximus*
ut vulgatæ: *Proximus et* L. Rectum
videtur Proximus at...mec. comitatus
 omnes scripti et excusi; sed dubium
 non est, quin *me tum comitatus* scri-
 bendum sit. Idem viderunt Witho-
 fuis et Ommerenus: pro *amatæ*,
 quod in vulgatis est, amore habent
 V. et Gr.

38. *In gelida forte excusi fere*
 omnes; sed *herbosa* V. R. Gr. L. G.

39. *Excitat actus* A. B. Pi. O. Pu.
artus V. Gr. P. G. — *Turbatos excitat*
artus, i. e. mente perturbatus excitat:
 adfectus, qui mentis est, translatus
 ad exteriores artus; quod sæpe fit.
 Ovid. *Her.* XI, 102: « Et fuge tur-
 bato tecta nefanda pede ».

Exsilit, et natam credit adesse suam. 40
 Omnia collustrans, toto me pectore somnum
 Prospicit efflantem, nec meminisse mei.
 Vana putas? an vera sopor ludibria jactat?
 Et te verus, ait, pectoris ardor habet?
 Credo equidem adsuetas animo remeare figuras, 45

41. *Corde solutum* A. B. Pi. O. et alia: *pectore somnum* V. L. P. G. quod multo melius est. — *Toto me pectore somnum Prospicit efflantem*. Genuinam hanc esse lectionem, quam ducibus Msptis dedimus, phrasim Virgiliana, quam expressit auctor, docet, *Æn.* IX, 326: « toto proflabat pectore somnum ». Ovid. *Met.* II, 85: « ignibus illis, Quos in pectore habent, quos ore et naribus efflant ».

42. *Aspicit* G. cæteræ *Prospicit: asflantem* omnes excusi: *efflantem* unus exhibet V. a manu secunda; sed hoc ipsum imitatio Virgiliana poscit.

43. *Vana putas? an vera sopor* V. B. Pi. O. H. Bip. *Vana putas aut vera* G. *putat* R. E. contrario *Vera putas, an vana* L. et sic legi vult Ommerenus: cui tamen lectioni versus minor non satis benerespondere videtur. — *Vana putas?* Vana sunt, quæ dicis? Vid. not. sup. ad v. 23. Verborum *an vera sopor ludibria jactat* ambigua sententia est. Nam *ludibria* possunt accipi de simulacris rerum falsis, quibus somnia ludunt et illudunt dormientibus; ut Virgil. ait *Æn.* X, 642: « Aut quæ sopitos deludunt somnia sensus », et Petron. cap. 104: « Somnia, quæ mentes ludunt volitantibus umbris ». Sed possunt etiam *ludibria* significare illusionem et verba jocosa, quibus aliquis ride-

tur et ludibrio habetur; cui interpretationi favet adjectum *vera*, et verbum *jactat!* nam *ludibria jactare* æque dici potest, ac *jactare convicia*, et *vera ludibria* sunt, quæ vere ea causa jactantur, ut altere ludificari intelligat. Inde sensus hujus versus satis commodus procedit: Hæccine vana omnino somnia sunt, quæ dicis? an vero, somnium simulaus, vere me vis iis verbis ludibrio habere, quasi nunc demum a somniantem discere debeam, quod a vigilante dudum agi stultus ego hactenus non senserim.

44. *Et te verus, ait, pectoris ardor habet* vulgatæ: *Aut te verus, ait, pectoris ardor agit* V. R. *An hic verus, ait, pectoris ardor agit* G. *Hic est verus, ait, pectoris ardor agit* L. Perplexam et dubiam totius distichi lectionem et sententiam esse, variationes exemplarium demonstrant. Ego vix expedio; vulgatamque lectionem, ut a pluribus receptam, malo relinquere intactam.

45. *Adsuetas animo remeare figuras*. Figuras et simulacra earum rerum, quibus se oblectare adsuevit vigilans, credo ejusdem animo recurrere noctu. Claud. in præf. ad VI Cons. Hon. v. 1: « Omnia quæ sensu voluntur nota diurno, Pectore sopito reddit amica quies ». In sequentibus ille hunc locum communem per species adfectuum et studiorum humanorum declarat, sicut

fallax studium ludit imago tuum.
 tamen adtonitus, perplexaque murmura captat,
 tacitis precibus dicere plura rogat.
 go, qui cunctis sanctæ gravitatis habebat.
 oditus indicio sum miser ipse meo.
 unc infelix tota est sine crimine vita,
 peccare senem non potuisse pudet.
 rimur vitii: fugit indignata voluptas:
 x, quod non possum, non voluisse meum est.

. carm. de somniis, quod
 is tom. III, pag. 297 de-
 neta autem sunt ex fonte
 qui hæc suavissime exse-
 . IV, 959 seqq.

Ut imago sumum B. P. O. et
igo tuum V. quod rectius
fudit imago tuum G. — *Et*
dum ludit imago tuum. Et
 illud ludit te objecta fal-
 sine ejus rei, cæsus studio
 ate teneris.

plexaque murmura captat.
 et percipere tentat verba,
 perplexo et obscuro mur-
 re videor.

tacitis precibus dicere plura
 lgata omnes: *tacitus pre-*
ra licere rogat L. *tacitus*

: ego R.

nunc infelix tota est, omnes
 post Ascens. *At nunc* G.
 s, p. 331, porro corrigent-
et infelix non est sine crim-
 rum enim, inquit, vere est

, sed vid. quæ sequuntur.
ic infelix tota est sine cri-
 . Perplexior hujus versus
 mala et perversa mente
 ni explicandus est, quam
 satis declarant. Nempe
 : *At nunc vita mea*, quia,

ut ex hæctenus dictis patet, *sine*
crimine, h. e. sine crimine concu-
 bitus et stupri commissi peracta
 est, pro præente animi mei sensu
tota infelix est, vel abs me infelix
 habetur; *Et senem jam factum pudet*
me peccare, quum maxime vellem,
non potuisse. Quippe peccandi jam
 facultate deseror, et *voluptas quasi*
indignata, quod eam ante usurpare
 noluerim (vel forte *indignata* pro
dedignata), nunc *fugit me*.

53. *Destruimur vitii* habet Bip.
 cum aliis recentioribus; at omnes
 superiores cum nonnullis Mæptis
Deserimur.

54. *Et quod non possum, non*
tuisset juvat B. Pi. O. H. Bip. *Nec*
quod non possum, non voluisse meum
 est L. Gr. G. Hæc lectio melius re-
 spondet versui præcedenti: *voluisse*
 R. est *voluisse meum* P. *Nec vel hoc*
quod possum, non voluisse meum V.
 — *Nec, quod non possum, non vo-*
luisse meum est. Hanc lectionem e
 Mæptis reduxi, contra editiones vul-
 gatas, quarum lectio parum con-
 venit sententiis ante pronuntiatis.
 Sensus est: Neque hoc in mea po-
 testate situm est, ut a vitio, quod
 committere non possum, etiam ani-
 mo abhorream, idque committere
 nolim.

Hoc etiam meminisse licet, quod serior ætas 55
 Intulit, et gemitus, quos mihi lena dedit.
 Sed quis ad has possit naturæ adtingere partes,
 Gnarus ut et sapiens noxia sæpe velit?
 Interdum rapimur vitiis, trahimurque volentes:
 Et quæ non capiunt, pectora bruta volunt. 60

55. *Senior ætas* R. G. *certior* vel *potius serior* R.

56. *Impulit* P. *quos mihi læta dedit* vulgatæ omnes: *læta dedit* L. G. Unde *lena* scribendum esse arbitratum sum in præf. ut hic de *lena* vel *copa* loquatur, quam sequente elegia narrat se hospitio receptum illecebris corrupisse. — *Quod serior ætas Intulit, et gemitus*, etc. quod serior ætas mea casum aliquem adtulit, qui libidinem, ætate jam sopitam et fere extinctam, vi singulari excitaret, quum in lenæ et meretriculæ alicujus insidias inciderem, quæ me pessum dedit. De *lena* hic loqui auctorem, in præfatione demonstravi. Atque hujus mentione facta transit ad narrationem de ejus meretricis amoribus, quam Elegia V, profert.

57. *Has sed quis possit naturæ adstringere partes*: sic vulgatæ omnes post Ascens. sine sensu commodo. *Sed quis et* (m. s. ad) *has posset naturæ adtingere partes* V. Gr. *Et quis ad has cupiat* R. *Sed quis ad has possit naturæ adtingere partes* L. G.

— *Sed quis ad has possit naturæ adtingere partes*. Videtur adludere ad versum Virgilii, Georg. II, 483: «Sin, has ne possim naturæ accedere partes». Sententia auctoris hæc est: Quis hanc partem naturæ et ingenii humani plane mirabilem satis adsequi et explicare possit, quæ adeo perversa et depravata est, ut sapiens etiam et rerum naturæ bene gnarus, sæpe ea, quæ noxia scit esse, cupiat. *Ut gnarus proquod* videtur positum, more cadentis latinitatis. Talem animi sui perversitatem confitetur Medea apud Ovidium, Met. VII, 19: «Sed trahit invitam nova vis, aliudque cupido, Mens aliud suadet: video meliora proboque, Deteriora sequor».

58. *Gnarus et ut sapiens* G. B. F. O. Bip. sed melius est *Gnarus et ut sapiens* quod habet V. et R. quodque Ommerenus requirit. *Gnarus* vel *sanctus* V. et Gr. *noxia quæque* habent L. G.

60. *Quæ non capiunt vulgatæ omnes: quod non capiunt* R. *quod non possunt* V. Gr.

MAXIMIANI ETRUSCI

ELEGIARUM LIBER.

ELEGIA V.

ssus ad Eoas legati munere partes,
tranquillum cunctis nectere pacis opus,
studeo gemini componere fœdera regni,
veni cordis bella nefanda mei.
ne suscipiens Etruscæ gentis alumnum,

5

Eoas legati munere functus,
s impressi, manifesto er-
m *Eoas* aliud adjunctum
m desiderat : hoc exhibent
tustiores, *ad Eoas legati*
artes. Unus L. scribit *ad*
pra scripto *Eoas*. — *Missus*
partes, a Theodorico, rege
Anastasium imperatorem
ut pluribus exposui in

uinæ componere fœdera pa-
r omnes impressi, qui *pa-*
unt e præcedente versu.
mnes Mspti *gemini...regni,*
lto aptius. — *Gemini fœ-*
si. Regni Italiæ, et imperii

me suscipiens V. — *Me*
s, scilicet hospitio. Et ho-
publicum s. *πανδοχείον* in-
um videtur, cujus hospita
lenam agens, meretrices

alebant, ad captandos advenas; vel
ipsa erat puella illa, cujus illecebris
se corruptum esse Maximianus nar-
rat. Hæc enim plane sic describi-
tur, ut Copa in carmine incerti
auctoris, quod t. I, p. 648, produxi-
mus. — *Etruscæ gentis alumnum,*
h. e. Italum, vel Romanum. Infra
v. 40 *Tuscum* se adpellat. Utroque
loco hoc nomen opponit Graiis,
qui erant sub imperio Orientis. At-
que hoc usu venisse videtur scri-
ptoribus Latinis ab eo inde tempore,
quo reges Gothorum Italiam tene-
bant, nec Romani imperatores
erant, ut Etruscus vel Tuscus diceretur
pro eo, qui antiquitus Romano-
manus erat, quia Etruria nobilior
et celebrior pars Italiæ; Romano-
rum vero nomen tum iis cesserat,
qui essent sub imperio Orientis.
Manifeste hoc confirmat Phocas
Grammaticus, qui Virgilium in

Involvit patriis Graia puella dolis.
 Nam quum se nostro captam simularet amore,
 Me potius vero fecit amore capi.
 Pervigil ad nostras adstabat nocte fenestras,
 Nescio quid Græco murmure dulce canens.¹⁰
 Nunc aderant lacrymæ, gemitus, suspiria, pallorque,
 Et quidquid nullum fingere posse putes.
 Sed velut adflictam nimium miseratus amantem,
 Efficior potius tunc miserandus ego.
 Hæc erat egregiæ formæ, vultusque modesti;¹⁵
 Grata, micans oculis, nec minus arte placens;

præf. ad vitam Virg. v. 22, *vatem Etruscum* dicit, et in ipsa vita, v. 5, *Tuscam tellurem* pro Italia. Unde nec certo affirmari potest, Maximianum, qui se Tuscum adpellet, ex ipsa Etruria ortum fuisse.

6. *Graia puella* vulgatæ omnes. *Græca* V. Gr. *grata* G. *paucis grata puella* L. — *Patriis Graia puella dolis*. Infra v. 93 et 81 Graias et Argivas artes ei tribuit. Virg. *Æn.* II, 152: « dolis instructus et arte Pelasga ». — De lectione *grata*, quam quidam codices præferunt, non est quod moneamus hæc sæpe permutari, ut videre est in versibus Publilii Syri, v. 3 de luxu: « Ciconia, grata hospita », ubi alii *Graia*. Ed.

7. *Captam nostro simularet amorem* vitiose R.

8. *Me vero potius* R. Burmannus, Anthol. tom. I, p. 102, scribit Heinsium hic emendasse *verso fecit amore capi*, ut apud Ovid. Epist. XV, 167: « Nec mora versus amor tetigit lentissima Pyrrhæ Pectora ». — *Vero fecit amore capi*. *Verus* amor, qui simulato, fallaci et falso opponitur, ut in hoc Ovidii, Art. Am. I, 618: « Fiet amor verus, qui modo

falsus erat ». — Similiter Anthol. lib. I, epigr. 141: « Narcissus vero dignus amore puer ». Ed.

9. *Adstabat mane vulgatæ* post Ascens. sed rectius *adstabat nocte* V. R. L. P. G.

10. *Dulce sonans* habet glossa in V. et Gr. — *Græco murmure dulce canens*. Murmur de submisso, leni et secreto cantu. Manil. V, 335: « secreta movebit Carmina, furtivo modulatus murmure vocem ».

11. *Nunc aderant lacrymæ, gemitus* B. Pi. O. H. *Nunc gemitus lacrymæ aderant* G. *suspiria pallor* R. G. G. B. *pallorque* Pi. O. H. Bip.

13. *Adflictam nimium miseratus amore* B. Pi. O. H. et alii: *adflictam nimium miseratus amantem* V. R. L. P. G. *Sic velut* R. G. — *Adflictam nimium miseratus amantem*. Respexit Virgilium, *Æn.* IV, 370: « Num lacrymas victus dedit, aut miseratus amantem est? »

15. *Elegria forma vultusque sereni* vulgatæ post Ascens. *egregia formæ vultusque modesti* V. L. P. G.

16. *Grata, micans oculis*. Auctor Epithal. Ausp. v. 47: « Blanda, micans oculis, refugit pede ».

a loqui digitis, et carmina fingere docta,
 responsuram sollicitare lyram.
 Sireniis stupefactus cantibus æquans,
 inficior demens alter Ulysses ego.
 uia non poteram tantas evadere moles,
 æscius in scopulos et vada cæca feror.
 I referam gressus certa se lege moventes?

cta loqui digitis. Intellego
 claudendi lyram. Nam sic Ti-
 , 4, 41: « Sed postquam
 igiti cum voce loquuti ». Et
 atum musicum loqui dicit
 , 331: « Et quodcumque
 uitur, flatuque movetur ».
is loqui est signa dare ge-
 ratione digitorum, quo-
 id. Trist. II, 453: « digitis
 utuque loquutus ».

icitare lyram vitiose G. —
uram sollicitare lyram.
 e lyra dici potest, quando
 dit, quos manus pulsantis
 tudet. Horat. Art. P. 348:
 que chorda sonum reddit,
 It manus et mens; Po-
 gravem persæpe remittit
 Sed quia *carmina* præ-
 , malo hoc loco *responsu-*
n accipere de ea, que
 t modulationem vocis se-
 que modos et sonos suos
 dat, ut Echo et silve
 it cantanti. Virg. Ecl. X,
 n. VIII, 74. Sic ad tibiis
 altare Apuleio est « molli
 sono delicatis respondere
 », Met. X, p. 235.

um Sirenum emendat Wi-
 . 33a, et versu seq. *instar*
 o, ut peccatum in metro
 - *Illam Sireniis.* Potuisset
 : *antibus* scribere auctor,
 VII.

siquidem gnarus peccati ejus in
 metro fuisset. Claud. laud. Ser. 23:
 « surdoque carina Remige Sirenum
 cantus transvecta tenaces ». Solen-
 ne est Veteribus suavem mulierum
 vocem Sirenum cantui adsimilare.
 Vid. notata ad carmen Petronii,
 huj. op. tomo III, p. 311. Ed.

20. *Alter Ulysses ego.* Male se
 alterum Ulysem vocat Maximia-
 nus, qui nihil minus, quam pru-
 dentiam Ulyssis in evitandis Sire-
 num scopulis imitatus est; immo
 ipsum ejus nomen ad scopulum
 metri adherere fecit. Alioquin
alter Ulysses proverbio dicitur ho-
 mo vafer et callidus. Unde Varro
 in Satyris suis *Sesculysem* quasi
 sesqui Ulysem, sive Ulysem unum
 integrum et dimidium dixit, pro
 summe astuto, ac veteratore plane
 exposito. Plin. præf. ad Hist. Nat. —
 Mallet *alter Ulixus ego.* Ed.

21. *At quia* conjicit Ommerenus:
tantas evadere moles omnes vulgatæ;
 nisi quod G. vitiose habet *tantos...*
melos: evincere moles V. Gr. *tacitas*
evincere L.

23. *Quis referat* V. R. Gr. G. *cer-*
ta sub lege V. Gr. *sine lege* G. —
Certa se lege moventes, certo motu
 et æquali mensura passuum. Pe-
 tron. cap. 126: « incessus tute com-
 positus, et ne vestigia quidem pe-
 dum extra mensuram aberrantia ».

Suspensosque novis plausibus ire pedes?
 Grande erat, inflexos gradibus numerare capillos, 25
 Grande erat in niveo pulla colore coma.
 Urebant oculos duræ stantesque papillæ,
 Et quas adstringens clauderet una manus.

24. *Novis passibus ire* omnes impressi; sed *plausibus* V. Gr. L. Burmannus, Anthol. tom. I, p. 45; inde ait Heinsium coniecisse *ausibus*. — *Suspensosque novis plausibus ire pedem*. Malui *plausibus* e codd. Msptis dare, quam *passibus*, quia gressu modo nominavit, et hic de incessu sermo esse videtur ad ritum saltandi composito, quando pede mox suspensio, mox adplausu ingrediebatur. Alias choreis aptus pedum plausus. Virgil. Æn. VI, 644: « Pars pedibus plaudunt choreas, et carmina dicunt ». — Adpositus locus est Apuleii de Venere, lib. X, p. 235, et lib. VI, p. 126: « Venus siviavi musicæ suppari gressu formosa saltavit »; ubi Heinsius legebat *gestu*, quod miror neminem adhuc præcedenti versui inserere tentasse: sed in priore loco Venus dicitur *ad cantus Lydios delicatis respondere gestibus*, ubi male *gressibus* reponerat Pricæus. Passim vero apud poetas vocem saltationi junctam videbis. Sic in epigr. de Musarum inventis: « Plectra gerens Erato saltat pede, carmine, vultu ». Ed.

25. *Grande erat*, dignum mea cura opus videbatur, in magno negotio id habebam. *Inflexos gradibus numerare capillos*, i. e. numerare capillorum inflexos orbis sive tinnos, qui in ordines circum caput compositi ad verticem usque quasi gradibus adscendebant. Juve-

nal. VI, 503: « Tot premit ordinibus, tot adhuc compagibus altum Ædificat caput ». Claud. de Nupt. Hon. v. 104: « sed tertia retro Dat varios nexu, et justè dividit orbis Ordine ». Sueton. Ner. c. 62: « Circa cultum habitumque adeo pudendus; ut comam semper in gradibus formatam, peregrinatione Achæta etiam pone verticem submissit ». Vid. Hadr. Junius de comâ, cap. 7.

26. *Pullæ colore* omnes impressi: *pulla colore* V. *pulla* P. Sanderus præfat. ad Emend. pag. 66, adserit *pulla*, idque duobus Mssis confirmari ait. — *In n. pulla colore coma*. Ovid. Am. II, 4, 41: « Stant pendentes niveæ pulli cervicis capilli ».

27. *Stantes duræque papillæ* V. L. G. *rigidæque* pro *glabra* V. — *Duræ stantesque papillæ*. Broekhusius ad Propert. II, 19, 21, scribit Maximianum hoc loco in mæro habuisse versum Lucilli, qui apud Nonium v. *Stare* existat: « Hic corpus solidum inventis, hic stare papillas Pectore marmoreo ». Sunt autem *stantes papillæ* corporis solidi vegetique juvenalarum, quemadmodum *juvenis* vel *pendentes mæromæ* vetularum. Vid. not. novæ. ad Moretum, v. 34. Præterea Burm. ad Anthol. tom. I, p. 516 et 648.

28. *Instringens* V. Gr. — *Clauderet una manus*. Sublegitio hoc Martialis videtur, XIV, 134: « Fascis, crescentes domina compece papillas, Ut sit; quod capiat nostræ te-

! quantum mentem stomachi fultura movebat,
 Atque sub exhausto pectore pingue femur.
 Urebar teneros adstringere fortiter artus;

30

manus». Conf. Ovid. Am. o. Verbo *constringere* utitur Epithal. Laur. v. 82.

1) vel *Ha V. L. Heu quantum quantum G. stomachi fultura lentem stomachi fultura move-* nifeste exprimere voluit Ho-
 , Serm. II, 3, 154: «Defi-
 nopem venæ te, ni cibus
 ugens accedat stomacho ful-
 venti ». Sed *fultura stomachi*
 est ciborum copia, quibus
 ir et fulcitur stomachus:
 et alii loquuntur de cibo,
 ret. IV, 865: « Propterea
 cibus, ut suffulciat artus ».
 ianus alieno sensu stoma-
 accepit de parte pectoris,
 bjacet stomachus, nam se-
 versu *pectus* ipsum nominat.
 Nilsum adeo videri debet,
 hum pro pectore positum,
 etiam *pectus* pro *stomacho*
 m videatur in illo Horatii
 et. 337: « Omnes supervacuum
 de pectore manat ». Nam
 ile est, hic metaphoram duci
 cho, qui cibus oppletus nau-
 movetur, ut rejiciat, quæ
 nt. Jam *fultura stomachi* Ma-
 o est pars ventris tumidior,
 etorì subest, quæ bene farta,
 et carnosa, quasi tomento
 imminens sustinet; quemad-
 1 *fulciri* toro, cespite, pulvi-
 untur, qui insident. Simili
 lo *fulmenta*, i. e. fulcimenta,
 Focas Grammat. in vita Vir-
 . 27: « Terra ministravit flo-
 munere verno Herbida sup-
 pucro fulmenta virescens ».

Laudare igitur Maximianus in puel-
 la vult corpus habitius et succu-
 lentum, quando alvus pectori sub-
 jecta paulum target et prominet,
 quæ contra in macilentis et senicu-
 lis reductor est, pectore magis
 propendente. Auctor Moreti, v. 34:
 « Pectore lata, jacens mammis, com-
 pressior alvo ». Ovidius, Met. VIII,
 805, de Fàmè: « Ventris erat pro
 ventre locus: pendere putares Pe-
 ctus ».

30. *Sub exhausto pectore pingue femur.* Imitari haud dubie voluit Ovidium, qui Am. I, 5, 21: « Quam castigato planus sub pectore venter! Quantum et quale latus, quam juvenile femur! » Sed Ovidio *castigatum* pectus est compressius, strictius, Maximianus *exhaustum* dicit, quod perperam accepit J. C. Scaliger. in Hypercrit. cap. VII, totum hunc versum reprehendens: « Non est, inquit, femur sub pectore; neque pectus exhaustum probaveris, quasi phthoe laboret ». Sed *exhaustum* Maximiano esse videtur finitum, extremum, desinens, ut *exhausta pericula*, i. e. finita, Maro et Ovidius dicunt; « exhausti fati tempora » Statius, Silv. III, 5, 40, i. e. vitæ pæne finitæ. Idem Theb. II, 37: « Illic exhausti posuere cubilia venti », i. e. spirare desinentes. *Femur* pectori subjicere auctor videtur tantum ex imitatione Ovidiana, et quia ventris jam mentionem fecerat.

31. *Urebar teneros* B. Pi. O. H. Bip. *Terrebar* L. G. *Tenebant* R. *Horrebar teneros* V. Gr. — *Urebar*

Visa per amplexus ossa sonare meos.
 Grandia, clamabat, nimium me brachia lædunt:
 Non tolerant pondus subdita membra tuum.
 Dirigui, quantusque fuit calor ossa reliquit,
 Et nata est venæ caussa pudenda meæ.
 Non sic lac tenerum permixta coagula reddunt:
 Non liquidi mollis spuma liquoris erit.
 Succubui, fateor, Graiæ tum nescius artis:

adstringere, i. e. ardentur cupiebam adstringere. Sic Calpurn. X, 56: « raptantur amantes Concubitu Satyri fugientes jungere Nymphas », i. e. currentes properant jungere.

33. *Clamabam, nimium me* Pi. Han. Amst. Bip. *clamabat* A. B. O. *clamabat tua sunt, quæ vel me brachia lædunt* V. Gr. P. *me brachia lædunt* G. *clamabat tua me nunc brachia lædunt* R. L. *clamabat* legendum esse, etiam viderunt Withofius et Omerenus.

34. *Non tolerant* P. G. *membra suum* P. — *Non tolerant pondus*. Horat. Carm. II, 5, 4: « non tauri ruentis In Venerem tolerare pondus ».

35. *Calor ossa reliquit* vulgatæ post Ascens. at Mspti cum vetusta Germ. *calor ille recessit*: in his color habent R. et G. — *Dirigui, quantusque fuit calor ossa reliquit*. Versus fere totus Virgilianus, *Æn.* III, 308: « Dirigui visu in medio: calor ossa reliquit ». Imitatio Virgiliana facit, ut hanc lectionem præferam alteri, quam Mspti habent: *calor ille recessit*, quæque forsan ex versu 49, huc relata est.

36. *Et data est* R. *venæ caussa* omnes vulgatæ post Ascens. sed *venæ* omnes Mspti cum vetusta Germ. — *Venæ caussa pudenda*.

Causa, noxa, vitium, languor; *vena* pro inguine, quod intelligi et hoc Horatiano potest, Serm. I, 1, 35: « Nam simul ut venas inflavit tetra libido ». Sed conf. inprimis Persius, VI, 72; Martial. VI, 49, 2, XI, 16, 5.

37. *Non sic lac tenerum* B. Pi. O. et alim. *Non lac sic tenerum* R. G. *Nec lac sic L. Et lac sic P. commixta coagula* V. Gr. — *Non lac, sic tenerum permixta coagula reddunt*. Ovid. *Fast.* IV, 545: « liquefacta coagula lacte ». Languorem et inertiam venæ, quam expertus est, comparat cum lactis coagulo, et spuma liquoris, quæ sunt solennia mollitiæ et levitatis symbola. Ovid. *Met.* XIII, 796: « Mollior et cycni plumis, et lacte coacto ». Colum. X, 397: « Mollior infuso calathis modo lacte gelato ». Martial. VIII, 64, 8: « Vincas molitie tremente plumas, Aut massam modo lactis adligati ». Cæterum non sine nequitia delegisse hæc similia videtur auctor male jocosus.

38. *Non liquidi* G. *mollis spuma* vulgares edit. omnes: *mollis spuma* Gr. L. G. quod rectius est: non enim de melle sermo est, sed de cujusvis liquoris molli spuma.

39. *Succubui grata fateor nunc nescius artis* L. *Succubui fateor nunc artis nescius ipse* G. *tunc nescius* Gr.

Succubui Tusca simplicitate senex. 46
 Quæ defensa suo, superata est, Hectore, Troja :
 Unum non poterat fraus superare senem ?
 Muneris injuncti curam studiumque reliqui,
 Deditus imperiis, sæve Cupido, tuis.
 Ne memorare pudet tali me vulnere victum; 47
 Subditus his flammis Jupiter ipse fuit.
 Sic mihi prima quidem nox adfuit, et sua solvit
 Munera grandævo vix subeunda viro.
 Proxima destituit vires, vacuusque recessit
 Ardor; et in Venerem segnis, ut ante, fui. 50
 Illa, velut proprium repetens infesta tributum,
 Instat, et increpitans, Debita reddis? ait.
 Sed nihil hic clamor, nil sermo mitis agebat :
 Quod natura negat, reddere nemo potest.
 Erubui stupique : omnes verecundia motus, 55

1. *Qua defensa omnes quidem
 pti et excusi : sed legendum vi-
 Qua defensa. — Qua defensa
 , etc. Sensus est : Tota Troja
 crata est, quamquam firmissi-
 m presidium habuit in Hectore
 , qui eam diu defendit; multo
 gis igitur unus senex, qui ego
 s, fraude circumveniri et supe-
 i potuit. De Hectore defensore
 ius vide locos Veterum, quos
 luximus ad Pentadii Tumulum
 toris, huj. op. t. II, p. 329. Ed.
 2. *Unde non poterat fraus sup-
 fidem L. exsuperare senem R.*
 3. *Muneris injuncti omnes impres-
 Muneris adjuncti V. Gr. injuncti
 rectum in V. et L. Ommerenus
 ma conjicit injuncti vel indicti,
 simile quid. — Muneris injuncti,
 . legitimis mandata.*
 4. *Editus imperiis G. sæpe Cupido
 peram R.**

46. *Subjectus flammis L. sed male.
 47. Sed mihi V. L. G. et mihi Gr.
 quondam nox affuit omnia solvit R.
 et sua fallit Munera grandævo vix
 adeunda viro G.*

49. *Vacuusque recessit ardor, va-
 nus et iners successu caruit. Ovid.
 Met. VIII, 786, de cane feram per-
 sequente : «similisque tenenti Non
 tenet, et vacuos exercet in aera
 morsus».*

50. *In Venerem segnis. Virgil.
 Æn. XI, 735 : « At non in Venerem
 segnes, nocturnaque bella ». Idem,
 Georg. III, 97 : « Frigidus in Ve-
 nerem senior ».—*Ut ante fuit V. Gr.**

51. *Proprium solvens R.*

55. *Stupique mihi verecundia V.
 Gr. stupui, quia tunc verecundia L.
 stupique ego verecundia G. — Om-
 nes verecundia motus Abstrahit. Motus
 Veneris dicit Ovid. Am. II, 10, 35.
 Pariter pudorem terroremque sibi*

Abstulit, et blandum terror ademit opus.
 Contrectare manu cœpit frigentia membra,
 Meque etiam digitis sollicitare suis.
 Nil mihi torpenti, nil tactus profuit illis,
 Restitit in medio frigus, ut ante, foco.
 Quæ te crudelis rapuit mihi femina? dixit:
 Cujus ab amplexu fessus ad arma redis?
 Jurabam curis animum mordacibus uri;
 Nec posse ad luxum tristia corda trahi.
 Illa dolum credens: Non falles, inquit, amantem,
 Plurima cæcus amor lumina semper habet.

nocuisse queritur Ovid. Am. III, 7, 36: « Huc pudor accessit: facti pudor ipse nocebat; Illa fuit vitii causa secunda mihi ». Plura ex hac Elegia Ovidii de impotentia sua querentis repetiit Maximianus, quæ deinceps citatis tantum locis indicabimus.

57. *Flagrantia membra* V. R. Gr. L. sed præferenda est vulgata lectio *frigentia*. Vid. v. 60.

58. *Digitis sollicitare suis*. Ovid. Am. III, 7, 74.

59. *Nil tactus profuit illis* A. B. Pu. Pi. et aliis: *tactus profuit illis* Bip. *nil tactus profuit ullus* V. R. Gr. L.

60. *Persuit* V. R. Gr. G. *thoro pro foco* V. et *thoro* legendum putat Burmann. Anthol. tom. II, p. 556. — *Restitit*, remanuit, perseveravit. Vid. El. II, 27. In *medio foco* partem illam mediam signat, in qua maxime calet Venus. Conf. El. I, 84. In eo *frigus* restitisse dicit, quemadmodum focus ipse *algere* dicitur, in quo nullus ignis accensus. Martial. VIII, 67, 8.

62. *Ejus ab amplexu* G. *ad amplexum* Gr. — *Fessus ad arma redis*. Ovid. l. c. v. 80.

63. *Mordacibus angi* P. — *Curis animum mordacibus*. Horat. Carm. I, 18, 4: « neque Mordaces aliter distinguunt sollicitudines ». Virg. *Æn.* I, 261: « quando hæc te cura reponeret ». — Et *mordaces curas* restituere tentabat Burmannus, loco Petronii, Anth. Lat. III, ep. 226, adducto, ubi omnes legunt: « valde curas Mortales: ego sic perire cupi »; quod tamen non probare possum. Ed.

64. *Nec posse ad luxum*, i. s. E. *bidinem et lasciviam*. Vid. El. II, 69. Constat tristitia torpescere nervos sed non credit impotens mulier. Ed.

65. *Non falles inquit amorem* B. Pi. O. H. Bip. *inquit nunc fallis amorem* L. *inquit me fallis amantem* V. *non, inquit, fallis amantem* R. G. — *Non falles, inquit, amantem*. Virg. *Æn.* IV, 296: « At regina dolos (quis fallere possit amantem) Presensit... omnia tuta timens ». Ed.

66. *Certus amor* V. Gr. G. — *Plurima cæcus amor lumina semper habet*. Ovid. Am. III, 4, 20: « Centum fronte oculos, centum cervice gerebat Argus, et hos unus sæpe fefellerit Amor ». Idem, Met. IV, 68:

a potius placito noli umquam parcere ludo,
 rojice tristitias, et renovare jocis.
 undunt siquidem curarum pondera sensus :
 70 ntermissa minus sarcina pondus habet.
 c egomet toto nudatus corpore lecto,
 ffusis lacrymis talia verba dedi.
 imur, heu! segnes crimen, vitiumque fateri,
 e meus exstinctus forte putetur amor.
 miserum, cujus non est culpanda voluntas! 75
 iudicor infelix debilitatis ope.
 longo confecta situ tibi tradimus arma,
 arma ministeriis quippe dicata tuis.
 quodcumque potes, nos cedimus : hoc tamen ipse

non sentit amor! primi sentientes ».

in etiam tacito R. placido e edd. sed placito videtur esse, quod G. habet.

t renovare jocis A. B. Pi. O. ware jocis R. Bip. et alim: joco V. L. jocos Gr. G.

ntendunt vel Offendunt si V. Obtundunt siquidem Gr. ntequidem R. Ostendunt sempond. sensus G. — Curadera sensus. Pondus curaquoties dixit Statius, ut V, 39; IX, 575. Et Lucre-

amlibet curam et anxietatni pondus nominat, lib. III, Si possent homines, proin-

ntire videntur, Pondus inmo, quod se gravitate fati-

ntermissa sarcina, deposita pms. Ovid. ex Pont. III, 7, im tibi sentiri sarcina nulla. Sev. Sanctus carm. bucol. Ex divisa minus sarcina fit

71. *Nunc egomet L. Tunc ego de toto G. toto nudato corpore V. Gr.*

73. *Heu segnes R.*

75. *Me dico miserum non est culpanda voluptas G. omnes præterea libri scribunt voluptas; sed voluntas sententia requirit. — Non est culpanda voluntas. Ovid. ex Pont. III, 4, 79: « Ut desint vires, tamen est laudanda voluntas »; qua Superi sunt contenti, sed non avida mulier.*

76. *Vendicor infelix V. Gr. Venditor G. — Judicor infelix. Petron. c. 134: « Nunquam tu hominem tam infelicem vidisti, etc. » infelices vocari solent, quibus Venus non est propitia.*

77. *En longa confecta siti tibi credimus arma G. — Confecta situ tibi tradimus arma. Tibull. I, 10, 50: « tristia dari Militis in tenebris occupat arma situs ». Ovid. Fast. IV, 928: « inquinat arma situs ».*

78. *Quippe dicata meis G.*

79. *Fac quodcumque potes, tibi credimus hæc tamen ipse G. tibi cessimus V. R. Gr. L. hic tamen ipse L.*

Grandior est hostis, quo minus ardet amor.
 Protinus Argivas admovit turpiter artes,
 Meque cupit flammis vivificare suis.
 Ast ubi dilecti persensit funera membri,
 Nec velut expositum surgere vidit onus,
 Erigitur, viduoque toro laniata recumbens,
 Vocibus his luctus et sua damna foveat:
 Mentula festorum cultrix operosa dierum,
 Quondam divitiæ, deliciæque meæ;

81. *Protinus argutas G.* — *Argivas turpiter artes*, Græcas, Thessalicas, magicas, veneficia, medicamina, quibus et fascinum avertere, et excitare languentem Venerem volebant. Exempla passim leguntur. Tibull. I, 2, 42 seqq. 8, 17 seqq. Ovid. Art. Am. II, 415 seqq. Petron. cap. 138. «*Hæmonias artes*» vocat Ovid. Art. Am. II, 99.

82. *Me cepit V. Gr.*

83. *Persensit vel præcepit V. præsensit R.* — *Ast ubi dilecti persensit funera membri.* Expressit Ovid. Am. III, 7, 75. Ibid. vs. 65: «*Nostra tamen jacuere velut præmortua membra*». Petron. cap. 129: «*funerata est pars illa corporis, qua quondam Achilles eram*». Conf. supra Eleg. I, 117.

84. *Vidit opus omnes quidem libri habent, sed onus ex certa conjectura rescribendum putavi.* — *Nec velut expositum surgere vidit onus, desperatum, abjectum et derelictum sine spe salutis: ductum a ritu exponendi ægros et adfectos in templo Æsculapii, cujus meminit Suet. Claud. cap. 25. Hoc sensu iterum adhibet Noster vs. 103; sed qui præter illum sic dixerit, scio neminem. Alii Romani depositos vocant desperatos, et adludunt ad ritum*

funebrem, quo moribundi depositi bantur in terra, ut extremum ritum redderent terræ, et tum clamari solebat. Sic Virg. Æn. 1395: «*Ille ut depositi profata parentis, etc.*» et Ovid. Pont. II, 2, 47: «*Jam prope desit, certe jam frigidus, ægrevatus per te, si modo servor, e Quod vulgatas editt. habent, defendi quidem potest ex vs. sed omni ratione aptius gravius videtur, quod Cl. Ommerenus censuit, onus, i. e. truncum, nime, immobile corpus. Confirmit hoc plures dictiones, quas Ovi in Elegia sæpius citata usquam totam respexit et imitatus hic improbus nugator, ut vs. «*Sed jacui pigro crimen onus toro*»; et vs. 15, 16: «*Tru iners jacui, species et inutilgnum: Nec satis exactum, co an umbra forem*».*

85. *Lacrymata recumbens P. hta capillos L.*

86. *Movet vel foveat V. sonet*

87. *Faustorum et festorum L.*

88. *Delicia divitiæque L. P.* — autem sæpe confunduntur. S. Reposiani Carm. de concubitu et Veneris, vs. 22: «*Inter tias*» Burmannus conjicit *deli*

Quo te dejectam lacrymarum gurgite plangam?
 Quæ de tot meritis carmina digna feram? 90
 Tu mihi flagranti succurrere sæpe solebas,
 Atque æstus animi ludificare mei.
 Tu mihi per totam custos gratissima noctem,
 Consors lætitiæ tristitiæque meæ:
 Conscia secreti semper fidissima nostri, 95
 Adstans in nostris pervigil obsequiis:
 Quo tibi fervor abit, per quem feritura placebas?
 Quo tibi cristatum vulniferumque caput?
 Nempe jaces nullo, ut quondam, suffusa rubore:
 Pallida demisso vertice nempe jaces. 100
 Nil tibi blanditiæ, nil dulcia carmina prosunt,
 Non quidquid mentem sollicitare solet.
 Sic velut exposito meritam te funere plango,

18. 47: « Deliciis Veneris dives
ura laborat ». Vide t. III, pag.
et 329 hujus edit. Ep.

9. *Quo me dejectam* G. *dejectam*
denectam V. *dilectam* R. — *La-*
narum gurgite plangam. Frigida
verbole, quam non puto ab alio
iorum poetarum usurpatam.
into modestius Ovid. Met. XI,
: « et humectat lacrymarum
mina rivo », idque in fabula,

Byblin in fontem mutatam
rat: *Gurgitem curarum* idem di-
ex Pont. I, 3, 13, solam copiam
serenitatem significans.

2. *Ludificare* videtur esse in lu-
1 vertere, lacescere per ludum
illere.

4. *Tristitiæ lætitiæque* L.

6. *Adstans æternis* V. Gr. *Astans*
rius G. — *Pervigil obsequiis*,
luna, pernox, tota nocte offi-
a. *Obsequiis*, ut supra vs. 78
isteriis. Sic « pervigiles labores »

infra v. 139, per noctem tolerandi;
« pervigiles tibi » apud Claudian.
in Fescenn. que tota nocte canunt.
Similiter Propert. II, 18, 24, « tota
nocte officium suum valere » ait.

97: *Quo te fervor habet* G. *per-*
quem mihi sæpe placebas L. *peritura*
placebas P. reliqui omnes *feritura*,
quod licet metri vitio laboret, di-
ctioni tamen Maximiani conveniens
est. Conf. v. 131 et 134.

98. *Fulnificumque* V. Gr. L. P.
munificumque G.

99. *Perfusa rubore* V. Gr. *perfuso*
rubore G.

100. *Namque jaces* L.

101. *Nil tibi blanditiæ*. Ovid. Am.
III, 7, 11 et 55.

102. *Nec quicquid* Gr. L. G. *leti-*
ficare solet G.

103. *Nunc velut* V. *Nec velut* Gr.
Hic velut R. L. *merito te* R. G. *plan-*
gam G. — *Sic velut exposito*; vid.
vs. 84.

Occidit, adueto quod caret officio.
 Hæc ego cum lacrymis deducta vocis canentem 105
 Irridens, dictis talibus increpui :
 Dum desles nostri languorem femina membri,
 Ostendis morbo te graviore premi.
 Vade, inquam, felix semper felicibus apta,
 Et tibi cognatis utere Deliciis. 110

104. *Assiduo quod vulgare: assueto quod V. R. Gr. P. G. assueto qui L.*

105. *Hanc ego V. R. Gr. L. G. nocte et voce L. — Deducta voce canentem.* Bene hic contulit Cl. Ommereus locum Propertii, II, 24, 38: « Et mea deducta carmina vocis legis ». Nonius in *Deductum* vocem *deductam* explicat « diminutam, suppressam », et adponit locum Lucilii, lib. XXX: « Deducta tunc voce leo, Cur tu ipsa venire Non vis huc? » Sigillatim muliebrem vocem, ut hic, significari docet locus Pomponii, a Macrobio, Sat. VI, 4, productus: « Vocem deducas oportet, ut mulieris videantur verba. Jube modo adferatur unus, ego vocem reddam tenuem et tinnulam ». Petitum autem hoc videtur a lana in filum tenue deducta et diminuta. Unde recte Heynius V. C. ad Virg. Ecl. VI, 5, *deductum carmen* explicat *tenue*, ut pastorium, quia plenius eloquitur Horat. Epist. II, 1, 225: « tenui deducta poemata filo ». Nonius l. c. *deductum carmen* interpretatur *mollis* et *suave*, quod quidem ad sententiam Virgilii proxime non facit; de alio tamen carmine valere potest, quod molliter procedit, quasi filum ex molli et sequaci lana, facili opera nec invita Minerva ductum.

Quo sensu accepisse videtur Ovid. ex Pont. I, 5, 13: « luctor deducere versum, Sed non fit fato mollior ille meo ».

107. *Quis deslet L.*

109. *Vade inquam.* Hic versus cum 110 et 111 in codice R. desideratur, contra inseruntur post versum 124, sic mutati et interpolati: « Erige dulce caput solitaque recollige vires, Et tibi cognatis utere deliciis. Salve, inquam, felix semper felicibus apta, Et de cognatis utere deliciis ». In cod. L. distichon hoc loco abest, sed suppletur post versum 123, et in vetusta Germ. post vs. 124. *Salve, inquam. L. Vale inquit G. Vade modo Gr. — Semper felicibus apta, iis tantum, ut videris, apta, qui Venere semper prospera utuntur, nunquam cessant.*

110. *Utres cognatis utere deliciis V. B. Pi. O. Bip. Et tibi cognatis R. Gr. P. G. En tibi cognatis L. — Tibi cognatis utere deliciis, id est, tibi convenientibus, propriis, tua libidine dignis. « Fruere votis naque ad invidiam felicibus », ut loquitur Petron. cap. 11. Sed suspicor, per *delicias* hic potius intelligendos esse servos vel pueros delicatos de Alexandria plerumque emptos, qui joci et cantibus et arguta dicacitate dominis deliciis faciebant, ab iis sæpe*

la furens : credo, nescis, quod, perfide, dixi,
 Non fleo privatum, sed generale chaos.
 ægenus humanum, pecudum, volucrumque ferarumque
 Et quidquid toto spirat in orbe, creat.
 ac sine diversi nulla est concordia sexus :

115

be amati, et singulariter *Del-*
cabentur. Quintil. Inst. Or.

7; Statius, *Silv.* V, 5, 67;
 n. cap. 31. His utendum esse
 s libidinosos, mordaci joco
 s Maximianus, tamquam *ci*
tis, hoc est, quod pari astute,
 tione, nequitia garrulitateque
 : , atque ipsa, quas tanta et
 s oblectare docta, forte in
 ministeriumempta ex Syris
 ut pueri ex Alexandria, qui
 inde cum Syris fidiciis con-
 stant, ut a Capitolino in Vero,
 k Sic in fragmento Petronii,
 (huji. op. tom. II, p. 125. Ed.)
 ximus famuli vel servi cognate
 sequi dicuntur, qui in fure
 rba vilissima similitum homi-
 latent.

. *Ille furens, credo quod nescis,*
 : , *dixi*, sic vulgate: *nescis*
to perfide V. G. *nescis et credo*
 V. pro glossa: *dixi ut credo*
 : *nescis* L. In omnibus hiis
 ionibus verba manent con-
 ut sententiam, quam debent,
 ficiant. Peto *dixi* mutandum
 i *dixi*, et verba sic ordinan-
 : *Ille furens* (scil. ait), *credo*
dixi, *perfide*, *nescis*; vel
credo, nescis, quod, perfide,

. *Privatum* omnes impressi au-
 res: *privatum* Amst. Bip. et
 se alix: *generale malum* vel
 V. *malum* Gr. — *Sed generale*
 Etiam quidam codices legunt

generale malum, dubiam tamen
 non est, quin pro glossa hoc ad-
 posuerint verbum librarii, qui,
 quid chaos hic significare posset,
 non percipiebant. Et omnino, quid
 eo verbo voluerit auctor, obscurum
 est, nisi in subsidium vocemus lo-
 cum Ovidii, *Art. Am.* II, 467 seqq.
 qui postquam discordiam et iras
 amantiam dixit *sæpi* optime com-
 poni petito concubita, tum illustrat
 hoc memorata primitiva illa om-
 nium rerum discordia, quam discer-
 runt Chaos, quo sublato, et parti-
 bus universi omnibus in certum
 ordinem redactis, quæ genus
 humanum terras pro sede sortitus
 esset, hoc tamen rude admodum
 initio et suis tantum viribus confi-
 sum dissociare a se, et soliq. in
 agris errare, donec blanda volu-
 ptas et amor truces animos leniret,
 atque in unum coire locum doceret.
 Hinc ideam istam concepit auctor,
 ut *generale chaos* disceret rudem
 omnium animantium discordiam et
 infundendam rerum vastitatem, quæ
 futura esset, nisi *diversorum se-*
xuum seret conjunctio. Pro sterili
 et deserto loco chaos ponit Petron.
Bell. civ. vi. 74: - *Sed chaos, et*
nigro squalentia punice saxa, etc.

113. *Ferarumque* B. Fl. O. Amst.
 Bip. *ferarum* R. Gr. G.

115. *Nulla est concordia sexus.*
 Petium ab Ovidio, *Art. Am.* I. c.
 v. 463: *Illic* (in concubita) depo-
 sitis habitat Concordia telis: *Illo.*

Hac sine conjugii gratia summa perit.
 Hæc geminas tanto constringit fœdere mentes,
 Unius ut faciat corporis esse duos.
 Pulchra licet, pretium, si desit, femina perdit,
 Hæc si defuerit, vir quoque turpis erit;
 Hæc si gemma micans rutilum non conferat aurum,
 Æternum fallax mortiferumque genus.
 Tecum pura fides, secretaque certa locantur,

crede mihi, Gratia nata loco est ».

117. *Tanto constringit* vulgatæ omnes: *toto vel tanto* V. Gr. *tacito* R. *stante et toto* L.

118. *Ut facias* R. *esse duas* L. — *Unius ut faciat corporis esse duos.* Quid hoc? notum illud *ὄμματα μὴν δύο, ψυχὴ δὲ μία*. Vid. Ouzel. ad Minuc. p. 41: an *pectoris*? de re ipsa v. Valckenar ad Eurip. Hipp. v. 195 et 273. *ὄμματα*. — Minucii locus est Octavii, cap. 1: « crederes unam mentem in duobus fuisse divisam ». Verba ea, ut et Græcum proverbium ab Ommereno adlatum, de arctissima amicitia agunt, quæ est ea animorum conjunctio, ut una mens in duobus corporibus videatur. Maximianus vero loquitur de conjugio, quod non animorum modo, sed et corporum infert copulam. Hæc copula autem quia consensionem animorum pro fundamento habet, hinc recte Maximianus conjugium dicit tanto mentes fœdere constringere, ut duo diversi sexus homines unius corporis esse faciat; quæ formula adeo in libris sacris et a scriptoribus ecclesiasticis usurpata est.

119. *Pulchra licet desit pretium si femina perdit* G. qua lectione sensus turbatur. Withofius, p. 332, lectionem vulgatam sic distinguen-

dam putat: *Pulchra licet, pretium, si desit, femina perdit*. Sed ita jam distinguunt edd. B. et O. Withofius tamen mallet *sine tali*, si liceret.

121 *Gemma vel mamma* V. *conferat aurum* B. Pi. O. Bip. *conferat* Gr. L. G. *conferet* V. — *Rutilum non conferat aurum*, non conjungatur cum auro.

122. *Æternum fallū, vel est fallax inultum* V. *fallū* Gr. G. *Extremum fallax* R. — *Fallax mortiferum genus*, scil. fit, vel erit, i. e. fallit, deficient et intercidet generatio.

123. *Secreta que certa loquuntur* B. Pi. O. Bip. *cuncta loquuntur* V. *cuncta sequuntur* G. *cuncta locantur* L. quod optimum est. — *Pura fides secreta que certa locantur*. Hæc vera et certa lectio est, quam unicus servavit cod. Lun. quamque sequens versus minor satis confirmat. *Locere* dixit, quod Horat. Sat. I, 2, 13, « ponere in fenore *stammos* ». Locantur, inquit, per illud concubii secretum, ut adpellat Gellius, IX, 10, bona fide committuntur, et quasi sub pignore deponuntur certa secreta sensusque animi, quæ mutua fides et benevolentia tuto servet, atque adeo cum fenore reddat. Similitudine hac aliq. in re usus est Claud. de Cons. Mall. v. 183:

O vere pretium, fructiferumque bonum !
 Cedunt cuncta tibi, quodque est sublimius, ultro
 Cedunt imperiis maxima scepra tuis,
 Nec subjecta gemunt, sed se tibi subdere gaudent :
 Vulnera sunt iræ prosperiora tuæ.
 Ipsa etiam totum moderans sapientia mundum,
 Porrigit invites ad tua jura manus.
 Sternitur icta tuo votivo vulnere virgo,
 Et perfusa novo læta cruore jacet.
 Flet tacitum, ridetque suum laniata dolorem,
 Et percussori plaudit amica suo.
 Non tibi semper iners, non mollis convenit actus,

- Collectamque diu, certis utcumque locatam Sedibus, in dubium patiar deponere famam. De secreto commercio conjugum paria significat Claud. Pœcenn. 4, 16 : - Adspirate novam pectoribus fidem, Mansuramque facem tradite sensibus -.

124. O vere nostrum V. Gr. G. fructiferumque genus V. — O vere pretium, etc. O bonum, quod vere dicas pretium sive sensus bene collocatum, et suos fructus laturum!

126. Maxima quæque R. Pi. O. H. Ep. et aliz : sed quæque nihil sublimius infert, quam quod ante posuit, Cedunt cuncta tibi. Ignotæ longe melior Ignotæ maxime scepra, quam habent V. Gr. L. G.

127. Nec subtrahit gemunt R. Pi. O. et aliz. Nec subtrahit R. Nec subjecta V. Gr. P. L. G. nec tibi subdere R. G. se tibi subdere gaudent V. Gr. L.

128. Posteriora tunc Annot. Ep. et fortasse aliz recitantes habent : sed omnes scripti, et editiones antiquiores A. R. Pi. O. Non ca-

hibent prosperiora. — Vulnera sunt ira prosperiora tua. Iram de congressionem, luctu, ardore pugnantium sæpe dicit Statius, ut Theb. VI, 746 : « simili stantem miratus in ira ». Plura dabit Barth. ad Theb. IX, 783. Hinc vulnere ab ea ira proficisci dicit auctor, quæ vulnere nocturni prælii vocat Claud. Pœcenn. 4, 29.

130. Porrigit invites R. Pi. Non. Ep. invites V. Gr. L. A. infunctas G. tua jussa V. R. Gr. L. tua jussa G. — Vere mallem ad tua jussa, nam jura hic cum moribus minus convenire videtur. Læ.

132. Et percussa cruentis impetu, quod tantum innotuit videtur, quo præcedit ira. Ignotæ maxime perfusa V. R. L. — Novo læta cruore. Claudianus virginei cruentis percussit Pœcenn. 4, 27.

133. Non tantum R. Pi. (1) H. Ep. Nec tacitum V. Gr. quod maxime patet : atque tacitum innotuit in tantum prælii. Nec tacitum G. laniata perdem S.

134. Cruentis innotuit G.

Mixtaque sunt ludis fortia facta tuis.
 Nam nunc ingenio, magnis nunc viribus usa,
 Nunc his quæ Veneri sunt inimica malis.
 Nam tibi pervigiles impendunt sæpe labores
 Imbres, insidiæ, jurgia, damna, nives.
 Tum mihi sæpe feri commendas corda tyranni,
 Sanguineus per te Mars quoque mitis erit.
 Tu post extinctos debellatosque gigantes,
 Excutis irato tela trisulca Jovi:

137. *Ingenio magno V. nunc magna viribus usa es G.*

138. *Quæ juveni vulgatæ plebæque: quæ Veneris V. Gr. G. scribe Veneri. Plane corrumpit hunc verum L. Non quidem in penis non es amica malis.*

139. *Nunc tibi vult Withofius, quod non probò: impendunt sæpe dolores B. Pi. O. Han. Bip. labores V. R. Gr. L. G. forte intendunt vel intentant. Withofius corrigit impendent. — Pervigiles impendunt sæpe labores. Pervigiles tota nocte tolerandos impendunt, tua causa movent, excitant, sed mellius videtur legere intendunt vel intentant. Virgil. Æn. I, 91: « Præsentemque viris intentant omnia mortem ». Claud. in Ruf. I, 88: « populis commune intendere letum ». Nolim tamen spernere emendationem Withofii impendent.*

140. *Damna, pudor B. Pi. O. H. Bip. damna, nives V. R. Gr. L. G. quod præfero. — Imbres, insidiæ, jurgia, damna, nives. Hos labores amantibus subeundos repetit ex Ovidio, qui Am. I, 9, 9 seqq. amantem cum milite comparat, eumque pariter viarum molestias, frigora noctis, imbres nivesque patienter ferre narrat.*

141. *Tum mihi Pi. Han. Bip. Tum mihi Gr. B. O. quod et probat Withofius. Ut mihi G. — Commendat corda tyranni, facis, ut mitiora et audabiliora videantur.*

144. *Excutis aurato V. Gr. — Excutis irato tela trisulca Jovi. Ovid. Am. II, 5, 51: « dedit ocella, quælia possent Excutere irato tela trisulca Jovi ». — Frequentissimum est poetis exemplo Jovis criminat sua et furtivos amoris vehere, et amantium licentiam iis præterere, exaggerando Jovis ipsius furta. Sic Anthol. Lat. I, ep. 10: « Texit furta Jovis carmine dulcis okor ». Et hoc exemplo Helenam movet Paris apud Ovid. Epist. XVI, 289: « Jupiter his gaudet, gaudet Venus aurea furtis: Hæc tibi nempe patrem furta dedere Jovem ». Elegantissimus locus est Terent. Eon. Act. III, sc. 5, v. 351, ubi Chærea loquitur: « dum adparatur, virgo in conclavi sedet, Suspectans tabulam quandam pictam, ubi inerat pictura hæc, Jovem Quo pacto Danas misisse aiunt quondam in gremium imbreæ aureum... Deum sese in hominem convertisse... At quem Deum! qui templa cæli summa sonita concutit. Ego homuncio hoc non facerem! ego vero illud ita feci, ac lubens »:*

cogis rapidas adfectum ducere tigres,
 er te blandus amans redditur ipse leo.
 a tibi virtus, mira est patientia, victos
 diligis, et vinci, vincere sæpe voles.
 im superata jaces, vires animosque resumis,
 atque iterum vinci, vincere rursus amas.
 brevis, longa est pietas, recidiva voluptas,

ima convenient cum illis
 fetam. II, 849: « Ille pater
 se Deum, cui dextra tri-
 gibus armata est, qui nutu
 orbem, Indaitur faciem
 etc.» Ita Propertius, Eleg.
 28: « Illic adspicies scopu-
 re sorores, Et canere anti-
 cia furta Jovis. Ut Semele
 abustus, ut est deperditus
 nique ut ad Trojæ tecta vo-
 is ». Noster quoque eodem
 supra v. 45: « Nec memo-
 det tali me vulnere victum,
 s his flammis Jupiter ipse
 dpositus est Arnobii locus,
 scribam quia omnia Jovis
 numerat: « Quid tantum,
 de vobis Jupiter iste, qui
 est, meruit?... matrimonii
 t jus Leda: Jupiter esse di-
 uctor culpæ. Virginitatem
 custodire nequivit: furtum
 ratur Jovis. Ad mulieris no-
 operavit Europa: expugna-
 licitiæ idem esse jactatur.
 », Electra, Latona, Laoda-
 ille alis virgines ac mille
 cumque illis Catamitus puer
 is est honestate: eadem ubi
 Jupiter fabula, neque ullum
 dinis genus est, in quo ejus
 men consociatis libidinibus
 s ». Ed.

Rabidas L. et hoc mavult

Withofas, quam vulgatam *rapidas*:
adfectus discere B. Pi. O. Bip. *effe-
 ctus discere* Han. Athst. *effectum di-
 scere* V. Gr. *adfectum ducere* L. G.
 quod placet. — *Adfectum ducere ti-
 gres*, i. e. amoris adfectum concipere,
 contrahere, quemadmodum uva di-
 citur *colorem ducere* Virg. Ecl. IV,
 49, *saxa ducere formam* dicuntur
 Ovid. Met. I, 402, *color ducere si-
 gna mentis* Nostro El. III, 20.

147. *Mira est patientia, victos* B.
 Pi. O. H. Bip. *est mira potentia* V.
 R. Gr. G. *victor* G. *victrix* R. *mira
 est patientia victæ* corrigit Withof.
 et addit: Explicatione non indigent
 hæc verba, adeo sunt clara, nec
 patiuntur, quamvis castis omnia
 sint casta.

148. *Vincere sæpe volens* pleræ-
 que vulgatæ: *voles* Gr. G. *soles* R.
velis vel vinci tu quoque sæpe soles
perperam L.

149. *Quum superata* B. Pi. Bip.
Quum A. H. O. *Dum superata* G.
animosa resumis R. *resumes* L. —
Vires animosque resumis. Forsan re-
 spexit hæc Ovidii, Am. I, 9, 29:
 « Mars dubius, nec certa Venus;
 victique resurgunt, etc. »

150. *Rursus amans* pleræque im-
 pressæ: *amas* G. quod præfero.

151. *Recidiva voluptas* pleræque
 vulgatæ: *rediviva* vel *recidiva* V. L.
rediviva Gr. G.

Et quum posse perit, mens tamen una manet.
 Conticuit tandem, et longo satiata dolore
 Me velut expletis deserit exsequiis.

152. *Et quum posse perit.* Uti supra El. III, 92: « ipsum talia velle fugit; mens tamen una manet », eadem voluptas et libido. Sic mentem accipiunt subinde poetæ. Virg. Georg. III, 267: « furor est insignis equarum, Et mentem Venus ipsa dedit ». Vid. nost. edit. t. I, p. 464, et t. V, p. 543. Sic etiam Noster, v. 102, accepisse videtur. Ed.

153. *Conticuit quondam G. satiata vel sanata L.*

154. *Ac velut expletis desinit exsequiis* pleræque vulgatæ. Sed desinit superfluum videtur, quia jam dictum est *conticuit*. Igitur melior lectio vetustiorum V. Gr. G. *Me velut expletis deserit exsequiis*. Sed hoc pacto commodum fuerit, hexametro copulam inserere: *Conticuit tandem, et longo*, etc. — *Expletis deserit exsequiis*, peracto quasi funeris officio, quo me funeratum prosequi voluit. Vid. v. 103.

MAXIMIANI ETRUSCI

ELEGIARUM LIBER.

ELEGIA VI.

AUDE, precor, miseras, ætas verbosa, querelas!
umquid et hoc vitium vis reserare tuum?
atis, indignum leviter tetigisse pudorem,
contrectata diu crimina crimen habent.
vitiis est eadem leti via, non tamen unus
est vitæ cunctis, exitiique modus.
pueri atque senes pariter juvenesque feruntur,

odice Bernh. Rottend. hæc

recodenti sine distinctione

Querelas G. B. Pi. O. H.

clas V. Gr. — *Ætas verbo-*

ctus garrula. Vid. *El* I,

umachus, *Epist.* VIII, 48 :

etiam senex garrulus? Tra-

itium simile verboritas.

umquid adhuc omnes fere

ex Mæptis L. et ex edit. G.

et hoc, quod præfero. —

vre, aperire verbis et osten-

re, etiam vitium inesse tibi,

senibus vulgo reprehendi-

fragmento Petronii, quod

.II, p. 128 dedimus: « Com-

rens reserare minister »

et in Anthol. Lat. lib. IV,

.9 : « Frangitur explicitis

tuna querelis, Et reserata

ctiora vulnus habent ».

orem omnes: L. tantum ad-

icit vel dolorem. — *Leviter tetigisse*

pudorem. At non leviter, sed ni-

minim tetigit impudens Maximia-

nus, levis et mendax. — *Sed tangere*

hic est carpere, reprehendere. En.

4. Contractata R. G. — *Contre-*

ctata dicitur. Ovid. ex *Pont.* I, 6, 22 :

tractari vulnere nostra timent.

Sic supra El. II, 72 : « Est grave,

quod doleat, commemorare diu ».

5. Eadem vitis leti. R. — *Omai-*

lus est eadem leti via. Hor. *Carm.* I,

28, 16 : « omnes una manet nox,

Et calcanda semel via leti ».

7. Hic pueri B. feruntur vulgate :

feruntur V. R. Gr. L. fruuntur G. —

Senes pariter juvenesque feruntur.

Horat. l. c. « Mixta senum ac juve-

num densentur funera ». Ovid.

Met. X, 33 : « Serius aut citius se-

dem properamus ad unam: Tendimus

huc omnes ».

VII.

Hac par divitibus pauper egenus erit.
 Ergo quod adstrictum, quodque est vitabile nulli.
 Festino gressu vincere præstat iter.
 Infelix ceu jam defleto funere surgo,
 Hac me defunctum vivere parte puto.

8. *Par divitibus pauper.* Paria habet Horat. Carm. I, 4, 13 seq. II, 3, 21 seq. et eum in his sequutus clar. poeta *Malherbe*. ED.—Tritissimum hunc de communi hominum sorte moriendi locum, pluribus aliorum sententiis adcumulare vereor.

9. *Quod adstrictum* vulgatis omnes post Ascens. *quod adstrictum* V. G. *quod adstrictum est quidquid vitabile nulli* L. — *Ergo quod adstrictum*, h. e. arcte cum humana conditione conjunctum, et necessitate quadam fixum est, quo se exsolvere nemo possit. Videtur eo verbo respicere ad sententiam Horatii, qua *diram Necessitatem clavos figere* hominibus, nec posse hos *mortis laqueis se expedire*

scribit Carm. III, 24, 5 seq. nuat hoc scholiastes Horatii eodem verbo ad enarrandum locum utitur : « quum necessitudo, nec possis te ullo remedio aut premio redimere ». Non codices legunt *Ergo quod adstrictum* quod si præferatur, explican erit, iter, quod multis multo hominum passibus ante jam tractatum et frequentatum est.

10. *Festino gressu vincere.* Conf. El. I, 275 seq.

11. *Seu jam defleto* R. *in etiam defuncto funere* G.

12. *Hac me defunctum vivere parte puto.* Conf. El. I, 117.

OFILII SERGIANI

ELEGIA

DE PULICE *.

PARVE pulcx, et amara luca, inimica puellis,
Carminc quo fungar in tua facta ferox?
Tu laceras corpus tenerum, durissime, morsu;
Cujus quum fuerit plena cruore cutis,
Emittit maculas nigro de corpore fufcas, 5
Larvia membra quibus commaculata rigent.
Dumque tuum lateri rostrum defigis acutum,
Cogitur e fomno surgere virgo gravi.
Perque sinus erras; tibi pervia caetera membra;
Is quocumque placet; nil tibi, seve, latet. 10

* Inscripti, ut Goldastus in
not. erot. Ovidii, quem patiani-
m sequar. Bernmannus inscribit
de Pulice Elegia, quam satis con-
t non esse Ovidii, nec cujus-
tam credituricis -.

1. *Et amara luca.* Luca dicitur,
quod noxium vagatur, et in alias
totque partes diffunditur, quem-
modum et pestis. Similiter luca
vbi Silio Ital. lib. XII, 184, di-
tur turba effusa, telis petens ho-
i smos.

1. Corruptius vetus cod. Guel-
f. *te quo fungar in tua facta ferox;*
ferox in tua facta est iratus tuis
tis.

3. *Corpus teneris Guel-
f. lacras* corpus maris, h. e. maris ita pun-
gis, ut pruriginis excitate corpus
scabendo laceretur. Sic de scabie
Gratius Cyneg. v. 408: - At si de-
faris lacrum dulcoffine corpus
Persequitur scabies -.

4. *Plena cruore cutis.* Ex Horat.
Art. Poet. v. ult. *plena cruoris hirudo.*

5. *Nigra de corpore fufca* Gu.

6. *Larvia* habet cod. Gu. sed τῷ
Larvia magis convenit *rigent*, i. e.
asperant, aspera sunt.

7. *Cumque* Guel-
f. Gryph. et Dara.
tuum rostrum lateri defigis Guel-
f.

8. *E somno surgere virgo thoro*
Guel-
f. que lectio deterior vulgata.

Ah! piget, et dicam, quum strata puella recumbit,
 Tu femur avellis, cruraque aperta subis:
 Ausus es interdum per membra libidinis ire,
 Et turbare locis gaudia nata suis.
 Dispeream, nisi jam cupiam fieri meus hostis,
 Promptior ut fieret ad mea vota via.
 Si sineret natura mihi, quo verterer in te,
 Et quod sum natus, posse redire daret:
 Vel si carminibus possem mutarier ullis,
 Carminibus fierem ad mea vota pulex:
 Aut medicaminibus, si plus medicaminâ possunt,
 Vellem naturæ jura novare meæ.

11. *Ah piger edicam* cod. Guelf.

12. *Tu femur avellis*. Credo hoc eum velle: Tu pungendo irritas puellam, ut femur femori forte impositum avellat, et disjungat.

14. *Etturbare suis gaudia nata locis* Guelf. *gaudia* de voluptate Venerea, vulgatum; ut in hoc Propertii, I, 4, 14: « et quæ Gaudia sub tacita ducere veste libet ». Et *loca* de partibus muliebribus. Ovid. Art. Am. II, 719.

15. *Desperam si non* Guelf. corrupte. *Ah peream* Bersmannus ex alio codice notavit in margine. Sed *Dispeream* frequens est adseverandi, adjurandi formula. Virg. Catal. IX, 2: « Dispeream, nisi me perdidit iste putus »; et XIII, 3: « Dispeream, si te fuerit mihi carior alter ». Martial. I, 40, 8: « Si quis erit magnæ subnixus robore mentis, Dispeream, si non hic Decianus erit ». Idem, II, 69, 2: « Si non mentiris, Classice, dispeream ». Et sæpius idem aliis locis.

16. *In mea vota* Guelf. Sed *ad mea vota* confirmat versus Ovidii ex

Pont. IV, 12, 50: « Quoque viam facias ad mea vota vado ».

17. *Ut sineret* edidit Dorn. *Si natura mihi sineret* Guelf. *sineret* pro *permitteret*, concederet. *Cam* dativo positum hoc verbum deterioris latinitatis est, et ita Juvencus, II, v. 24: « Et sine defunctis defunctos condere terra ».

18. *Posse redire daret, quod sum natus* videtur exponendum, *posse redire* in id, *quod sum natus*, quem admodum priore versu: *quo verterer in te*. Scilicet *redire* sæpe adjunctum habere accusativum sine prepositione, monui ad Maximiani El. I, 218: « prona senectus Terram, qua genita est, quam reditura, videt ». Cod. Guelf. legit *Et quo sum natus*, vitiose, ut puto.

19. *Ut si carminibus et mutarier in illis* Guelf.

20. *In mea vota* Guelf.

21. *Ac medicaminibus et possent pro possunt* Guelf.

22. *Naturæ jura novare meæ*. Phrasin ab Ovidio petit, qui Met. IV, 279: « Nec loquor, ut quon-

Carmina Medæ, vel quid medicamina Circes

Contulerint, res est notificata satis.

His ego mutatus, si sic mutabilis essem,

Hærerem in tunicæ margine virgineæ.

Inde means per crura meæ sub veste puellæ,

Ad loca, quæ vellem, me cito subriperem.

Cumque illa dudum, lædens nil ipse, cubarem,

Donec de pulice rursus homo fierem.

Sed si forte novis virgo perterrita monstribus,

Exciret famulos ad mea vincla suos;

Aut lenita meis precibus succumberet illa,

Aut mox ex homine verterer in pulicem.

Rursus mutatus, fundensque precamina mille,

Accirem cunctos in mea vota Deos;

in naturæ jure novato Ambiguus
tritur modo vir, modo femina, Scym-
m. Idem, Art. Am. II, 42, de
idolo alas avis sibi parante: «Sint
hi naturæ jura novanda mem».

13. *Carmina Medæ*. Corruptissi-
: hunc verum expressit vetus
suplar Guelf. «Canam Medæ
i quas medicaverit artes».

14. *Notificata satis*. Hoc verbo
in Ovidius usus est, si verus
minus est, ex Post. I, 2, 13:
«que modum culpæ notificare
est».

15. *His ego mutatus* Guelf. perpo-
n: *sic sic mutabilis* Goldastus edi-
; sed vet. Guelf. Bersmanni et
naavi exemplar rectius legit *si sic
mutabilis*.

16. *Hærerem in tunica*. Sic Gryph.
van. Gold. et Dorn. sed vet.
et M. in omittit, idque etiam Ber-
mannus notavit unum librum
eum non habere.

19. *Cumque illa dudum*. Plane ali-
vetus exemplum Guelf. «Sicut

et optarem nullatenus usque proba-
rem». Versus rhythmicus barbariem
olet.

31. *Novis virgo perterrita monstribus*.
Virg. Æn. III, 307: «magnis ex-
territa monstribus Dirigit visu in
medio». Ovid. Met. XII, 175:
«monstri novitate moventur Quis-
quis adest».

32. *Exciret famulos* Guelf.

33. *Aut lenita* Gryph. Bersm.
Gold. Dorn. *Aut lenita* vet. Guelf.
quod præferre alteri malim.

35. *Rursus mutatus, fundens humi-
lesque precatus*, vetus Guelf. Ex
rhythmo consonante adparet, ver-
sum spurium esse. *Precamina* an
quis alius dixerit, dubito: certe in
Lexicis hoc vocabulum non inve-
nio.

36. *Accirem cunctos* Gu. Hoc fe-
re præferam alteri, quod Bersm.
et Gold. habent, *Adferam cunctos*.
Nam eam formulam *Accirem Deos*
adcommodare et opponere auctor
superiori v. 31, videtur, qua *excire*

278 OFILII SERGIANI ELEGIA DE PULICE.

Illam tum precibus, vel vi superator haberem,
Et jam nil mallet, quam sibi me socium.

famulos suos virgo dicebatur; præ-
terea exprimere id, quod Virgilius
dicit *Divos in vota vocare*, *Æn. V*,
334 et 514. *Vocare autem Deos in*
vota, ut e Maronis locis intelligitur,
ii dicuntur, qui extrema et maxima
audent, atque alios vincere cupiant.
Conf. Sil. Ital. XIV, 396.

37. Bersmannus in margine ad
hunc versum notavit, libros tres
sic legere: «Dum bona vel preci-
bus, vel vi, sperata tenerem»; et
conspirat cum his cod. vet. Guelf.
nisi quod *superata tenerem* habet.
Neque vero eum versum, etiamsi
non absurdum, magis probare pos-

sum, quam alterum, quem vulg.
Bersmanni, Goldasti et Dorna
exempla habent, quique mel-
quam ille, cohærere cum suo i
tametro videtur: «Illam dum i
cibus, vel vi, superator habere
modo *tum* legatur pro *alum*. *Il*
tum haberem ex consuetudine a
torum poetarum dictum pro
tum potirer. Tibull. IV, 7, 6: «i
gaudia narret, Dicitur si quis i
habuisse suam». Propert. III,
22: «Me doceat livor mecum i
buisse meam». Ut notum est il
Terentii, Andr. I, 1, 58: «quis i
Chrysidem habuit?»

ALBI OVIDII JUVENTINI

ELEGIA

DE PHILOMELA,

ET DE ALIARUM AVIUM, SIMUL ET QUADRUPEDUM,
VOCIBUS.

DULCIS amica veni, noctis solatia præstans :
Inter aves etenim nulla tibi similis.
Tu, Philomela, potes vocum discrimina mille,
Mille potes varios ipsa referre modos.
Nam quamvis aliæ volucres modulamina tentent, 5
Nulla potest modulis æquivalere tuis.
Insuper est avium, spatiis garrere diurnis :
Tu cantare simul nocte dieque potes.
Parus enim quamvis per noctem tinnipet omnem,
At sua vox nulli jure placere potest. 10
Dulce palara sonat, quam dicunt nomine drostam,

4. In cod. Leidensi Burmannus scriptum ait : « Mille vales varios tuta referre modos » ; ubi pro *tuta* fortasse scribendum erat *tute referre modos*.

6. In eodem cod. « Nulla potest modulos æquiparare tuos », quod fortasse melius.

9. *Tinninet* editio Aldi, ejusque sequaces Bersm. et Gold. *timpanet* cod. Leid. *tinnitet* Schottus, quod tamen apud eum mox sequitur de

merulo dictum. *Tinnipet* rescripsit Burmannus e Glossario Leidensi, quod produxit, in quo *Pari tinnipant*. Vossius de Vit. Serm. IV, 28, pro *tinnipare* legendum censet *tinninare*, ut est apud Catull. Carm. 52.

10. *At sua vox nulli. Sua* pro *ejus*, ex more cadentis latinitatis. Schottus cum Burmanno edidit *Vox ejus nulli*, quod ex emendatione videtur esse.

11. *Palara* et *drostam* Ald. Bersm.

Sed fugiente die nempe quieta silet.
 Et merulus modulans sat pulchris tinnit at odis,
 Nocte ruente tamen cantica nulla canit.
 Vere calente novos componit acredula cantus,
 Matutinali tempore tunc mitilans.
 Dum turdus truculat, sturnus tunc pisitat ore;

Gold. *pelora et droscam* Schott. *parala et drostam* legit vult Burm. quod sic apud Marium Matium, Adnotation. cap. 47: *dicunt quam nomine clausam*, cod. Leid.

13. *Tam pulchris concinit odis*, Ald. Bersm. Gold. *concinat* cod. Leid. sed melius videtur quod Schottus edidit: « sat pulchris tinnit at odis »; nam in verbo *concinat* nulla vox propria adparet. *Odas* sequiore ætate dixerunt pro quocumque cantu suavi. Jul. Sperateus de Philomela, vers. ult. « Porrigere dulcisonas adtentis auribus odas ».

14. *Carmina nulla canit*. Ald. cum Bersm. et Gold. sed malo cum Schotto ponere *cantica nulla*.

15. *Vere calente* exhibent Ald. Bersm. Gold. *Voce calente* Schottus, sed illud prætulit Burm. Verba *componit acredula cantus* adludere videntur ad versum ex Ciceronis Prognosticis, quem adfert Isidorus, Orig. XII, 7, et Balbus Januensis in Catholico, v. *Acredula*: « Et matutinos exercet acredula cantus ». Similes versus sunt apud Cicer. de Divin. I, 8: « Sæpe etiam pertriste canit de pectore carmen, Et matutinis acredula vocibus instat ». *Acredulam* Isidorus, Balbus et alii lusciniam dicunt esse, in quibus certe auctor hujus carminis non est: alii ululam, vel etiam ranae speciem, quod statuit Grotius

ad Cicer. fragm. Arat. p. 82; Goldastus in Epist. dedic. ex *Alaudarum* genere dicit esse. Vid. Vossius, Etymol. pag. 298, in *Acredula*. — Apud Matium *mutilare, acredularum*. Ed.

16. *Tempore tunc mitilans* Ald. cum Bersm. et Gold. *tunc*, i. e. vere calente, quod ante dixit. Schottus edidit « Matutino tempore rutilans », quod verbum plane ignotum aliis. In cod. Leid. est *tunc rutilans*.

17. Bersm. et Goldast. ediderunt « Dum turdus trutilat, sturnus tunc pisitat ore »; Schottus: « Et turdus truculat: sturnus tum pisitat ore ». Utrumque *truculat et trutilat* probat Cangius in Glossario. — Et apud Matium *Trutilare, turdorum*. In Glossario Leid. *Turdi sotitant*, vel *facillant*, ubi lege *facillant*. Sic in ep. seq. apud Burm. « Facillat hic volitans turdus ». Papias in Vocabulario *Turdos cucillare, vel facillare, vel soccitare*: in Salemonis Gloss. *trucillare*. Ed.—In glossis Vossianis est *Turdus truculat*, atque hinc pro vitioso habendum, quod in codice Leid. legitur, *truculat*. Aldinæ lectionem *pisitat* sequitur Gesnerus, Hist. Anim. tom. II, p. 677; sed *pisitat* exhibuit Schottus, *pulsitat* cod. Leid. Burmannus emendandum censet « sturnus tunc parsitat ore », quia sic in Glossis Leid. *Sturni parsitant*: huic accedit, quod in Salemonis et Papiæ Voca-

Sed quod mane canunt, vespere non recolunt.
 Caccabat hinc perdix, hinc graccitat improbus anser,
 Et castus turtur, atque columba gemunt. ²⁰
 Plausitat arborea resonans de fronde palumbes,
 In fluviisque natans ore tetrinit anas.
 Martia grus gruit, ast cycni prope flumina drensant,

bulariis legitur *Surnos passitare*.

19. *Caccabat hinc perdix*. Sic Goldastus ex Aldina pariter, ac Schottus. Videtur tamen duplici litera scribendum *Caccabat*, quia $\kappa\alpha\kappa\alpha\kappa\alpha\beta\acute{\alpha}\lambda\iota\upsilon\varsigma$, vel $\kappa\alpha\kappa\alpha\beta\acute{\alpha}\lambda\iota\upsilon\varsigma$ in Græco est apud Pollucem. Alii, qui *cacabare* scribunt, primam corripunt, ut Epigramma sequens apud Burmannum: « Interea perdix cacabat », et Nemesiani fragmentum de aucupio, v. 13: « Inficiunt pullas cacabantis imagine guttæ ». In Glossario Leid. *Perdices cacabant*, et sic apud Papiam et Matium *Cacabare, perdicum*. — *Hinc gratitat improbus anser* Ald. et Bersm. *graccitat* Goldast. *graccitat* Schott. quod præstantius esse videtur; unde Bondamius, Var. lect. lib. II, p. 306, $\gamma\rho\alpha\kappa\alpha\lambda\iota\upsilon\varsigma$ in Polluce de hac avi corrigendum notat pro $\pi\alpha\pi\kappa\alpha\lambda\iota\upsilon\varsigma$. *Gratitare* tamen multi retinent; *gingrire* idem Festo dicitur, unde in Glossario pro *Anseres crin-ciumt* corrigendum *gingriunt*: et hinc *anserum gingritus* ex Arnobio (lib. VI, pag. 205) notat Casaubonus apud Wolfium in Casaubonianis, p. 56. *Trinnire* de anseri in sequente apud Burmannum epigrammate usurpatur: « trinnit tunc improbus anser », nisi forte et illic *gingrit* legendum.

20. *Atque columba gemunt*. Gemere turturum et columbarum proprium etiam Antiquis est. Virg. Ecl. I, 59: « Nec gemere aëria cessabit

turtur ab ulmo ». Videndus ibi Cerda in commentario.

21. *Plausitat arborea*. Apud Matium est: *plausitare, palumbium*. Hoc verbo non tam vocem, quam plausum alarum, ejusque sonitum expressum puto. In Leidensi Glossario *Palumbes runtitrant*: in Vosianis glossis *Palumbes runcitrant*. Spartiano in Geta, c. 5, *Palumbes minurriunt*. In edit. Ald. et Bersm. *arborea clamans de fronde*, cui præfero lectionem Schotti *resonans de fronde*.

22. *Sorte tetrinit anas*. Sic Ald. et Bersm. Gold. ubi tamen *sorte* vitiosum est, pro eoque *forte* vel *ore* legendum. Schottus habet *ore trinnit*, cui tamen merito illud *tetrinit* præfertur. Matius *tetrinitire, anatum*. Papias, *Anates tretrilitare*, forte pro *tetrinitare*.

23. *Grus gruit, inque glomis cycni prope flumina drensant*. Sic scribunt Ald. Bersm. Gold. Sed in *glomis* quid sit, difficulter explico, nisi in *globis* legatur, h. e. catervatim. Verior tamen et elegantior lectio Schotti videtur: « Martia grus gruit, ast cycni prope flumina drensant ». *Martia grus* dicitur propter fabulosam gruum pugnam cum Pygæis. Tò *gruit* explicat Isidorus, Orig. XII, 7: « Grues de propria voce nomen sumpserunt: tali enim voce susurrant ». Papias: *olores drensare, grues gruere* dicuntur. Apud Ma-

Accipiter pipat, milvus hiansque lipit.
 Cucurrere solet gallus, gallina gracillat,
 Pululat at pavo, trissat hirundo vaga.
 Clangunt porro aquilæ, vultur pulpate probatur,
 Et crocitat corvus, fringulit et graculus.

tium et Bonciarium in Epist. p. 72: *Drensare, cynorum*. Glossarium Leid. *olores drensant*.

24. *Accipiter pipat, milvus hiansque lipit*. Sic Aldus et Schottus. Utrumque verbum de accipitre et milvo etiam agnoscit Bonciarius in Epist. p. 72, et Matius, apud quos *Pipare, accipitrum, Lipire milvorum*. Alii et *piplunt accipitres* enuntiant, et *milvos jugire*. In Glossis Leid. *milvi jugiunt*, et apud Papiam in Vocabulario: *Milvos lupire vel jujere*, ubi emendandum *lipire vel jugire*.

25. *Cucurrere solet gallus*. In Glossis est *Galli cantant vel cucurriunt*, et idem verbum apud Papiam, Salemonem et Matium est. *Gallina cacillat*, ut hic Schottus legit, etiam in sequenti epigr. apud Burmannam, v. 10, exstat. Aldus tamen, Bersm. et Gold. ediderunt *gracillat*; unde apud Matium *Gracillare, galinarum, quum cantant*. In Glossis Voss. *Gallinæ cracinnunt*, ubi corrigendum *gracillant*. Aliud verbum gallinarum proprium apud Festum est *glocire et glocitare, quum ovis incubituræ sunt*. Et gallinas proprie *pipare* e Varrone docet Nonius cap. II, p. 156, Merc.

26. *Pululat at pavo* Schottus. *Pupillat pavo* Ald. Bersm. Gold. unde Matius hanc lectionem sequutus *Pupillare pavosum*. At Burmannus hic et apud Nostrum scribendum esse contendit *Paululat at pavo*, ut in Glossis Leidens. et Vossianis est;

quod melius sonum vocis pavonum exprimit, et convenit Isidoro, Orig. XII, 7: « Pavo nomen de sono vocis habet ». *Trissat hirundo* Schottus et epigr. seq. apud Burm. v. 5. Glossar. Leid. *Hirundines trissant vel trissant*. Alii tamen *trissat* scribunt, ut hic Aldus edidit cum Bersm. et Gold. quos sequitur Matius. Alias *hirundo et frianaire et minurrire* dicitur. Vid. Sirmond. ad Sidon Apoll. p. 29.

27. *Dum clangunt aquilæ* Ald. cum seq. sed magis placet, quod Schottus edidit, *Clangunt porro aquilæ*. Sic in Glossis *Aquilæ clangunt*, et apud Papiam et Salemonem. *Clangere* etiam de anseribus et cycais dici notat Savaro ad Sidon. p. 119. Sic auctor Comœdiæ Queroli, de anseribus: « Cuncti alas quantunt diris cum clangoribus ». — *Vultur pulpate probatur*. Ita Aldus, pariter et Schottus. Hinc bene in Glossario Salemonis et apud Ugutionem *Vultures pulpate*, et apud Matium *Pulpate vulturum*.

28. *Et crocitat corvus*. Apud Papiam et in Salemonis Glossario *corvos craxare vel crocitate*. Glossar. Leid. *Corvi crocciunt vel croccant, lege crocitant*. Sed *erocire* de corvo jam Plautus usurpavit Aulul. IV, 3, 2. — *Graculus at fringulit*. Sic Ald. Bersm. Gold. quod reprehendit Burm. et Schotti lectionem sequitur *fringulit et graculus*, quam firmat Papias in Vocabulario, *gra-*

torat immenso de turre ciconia rostro,
 essimus at passer tristia flendo pipit.
 tacus humanas depromit voce loquelas,
 tque suo domino χαίρε sonat, vel ave.
 loquax varias concinnat gutture voces,
 currili strepitu quidquid et audit, ait.
 cuculi cuculant, et rauca cicada fritinnit,

30

35

ngulire vel grincire dicens. nus vero conjicit forte *le-fringuūt*, quod a fringilla . Festus, qui *fringuire* esse la ait.

loctorat immenso Schottus : *epigr.* sequens apud Burm. *ongoque ciconia collo* Glo-

glorator tamen Aldus et *em* sequitur Matus : et *passere* videtur. *Papiae cicololare*, Salemoni *glottorare* : . Fortasse *erotalum* huic riginem dedit, cui simile um crepitans ciconiæ. Ovid. , 97 : « Ipsa sibi plaudat te ciconia rostro ».

t passer tristia flendo pipit. na, Colinesi et al. Bersman- lit *flendo rapit*, et in marg. bris duobus. Goldastus *flen-* , quo ipso lectio Aldina fir- At Schottus miram lectio- nullius sensus dedit : « Pes- ut passer solstitia recolit ». nus ex hac scriptura ver- gre passeribus proprium eli- ddem epigr. sequens apud v. 4 habet : « Hinc titiare .versa per avia passer », et ium Leid. *Passeres titiant.* astigat : *Pessimus ut passer,* e solet. Hæc vero quia coa- ændatio est, equidem ma- ssimus at passer sat titiare cu-

pit. Cæterum verbum *pipit*, quod lectio Aldina exhibet, non minus usitatum est, siquidem tale quid etiam Catallus in morte passeris, Carm. 3 : « Ad solam dominam usque *pipilabat* »; ubi Muretus vult *pipiebat*.

32. *Atque suo domino χαίρε vale- que sonat.* Sic Ald. Bersm. Gold. Sed rectius videtur Schottus edidisse *χαίρε sonat vel ave.* Nam utraque psittaci vox a veterioribus poetis laudatur. Persius in prologo : « Quis expedit psittaco suum χαίρε? » et Martial. XIV, 73 : « Psittacus a vobis aliorum nomina discam; Hoc didici per me dicere, Cæsar ave! »

33. *Pica loquax varias modulatur gutture voces.* Sic Ald. Bersmann. Gold. *varias concinnat gutture voces* scribit Schottus, idque præfert Burm. *Pica loquax* etiam dicitur Martiali, XIV, 76; eidem *pica salu- tatrix*, VII, 87; *pica varia* Petronio, cap. 28.

34. *Scurriliter strepitu male edidit* Ald. et Gold. sed melius Bersman- nus cum Schotto *Scurrili strepitu*.

35. *Et cuculi cuculant, fritinnit rauca cicada.* Sic Ald. Bersm. Gold. et *rauca picada fritinnit* Schottus, quod præfero. Illud *oculare* de cuculo, ut *ululare* de ulula, *gruere* de grue, *bubulare* de bubone. Avium nomina multa a sono vocis compo-

Bombilat ore legens munera mellis apīs.
 Bubulat horrendum ferali carmine bubo,
 Humano generi tristia fata ferens.
 Strix nocturna sonans, et vespertilio stridunt,
 Noctua lucifuga cucubat in tenebris.
 Ast ululant ululæ lugubri voce canentes,
 Inque paludiferis butio butit aquis.

sita, ut ait Isidor. Orig. XII, 7.

36. *Bombilat ore legens*. Sic omnes editi. *Bombilare*, *bombinare*, *bombire* de apibus proprium verbum est, et in Glossariis varie corrumpitur. Et sonus apum *bombus* apud Varr. de R. R. III, 16. Eadem Græcis usitata, βουβίσις, βουβισίσις, βουβίσις, βουβός. Forsitan hic scribendum est *Bombitat*; nam Festus: « Bombitatio est sonus apum, ab ipso sonitu dictus; sicut mugitus boum, hinnitus equorum ». — Et vide notata ad Pers. I, 99. Ed.

37. *Bubilat horrendum* scribit Schottus, sed rectius est *Bubulat*, quod Ald. Bersm. et Gold. habent. Idem scribunt *ferali carmine bubo*, quod expressum e Virgilio est, *Æn.* IV, 462. Schottus contra edidit *ferali murmure*.

39. *Strix nocturna sonans*. Ipsum strigis nomen a stridendo ducit Ovid. *Fast.* VI, 140: « Est illis strigibus nomen: sed nominis hujus Caussa, quod horrenda stridere nocte solent ». *Strix nocturna* etiam Horatio dicitur, *Epod.* V, 20, et Lucan. VI, 689: « Quod trepidus bubo, quod strix nocturna querunt, Quod strident ululantque feræ ». Vespertilionem Isidorus, l. c. ait « non tam voce resonare, quam stridore ».

40. *Noctua lucifuga cucubat*. Sic omnes editi. Isidorus, XII, 7:

« Nycticorax ipsa est noctua, quia noctem amat. Est enim avis lucifuga, et solem videre non patitur ». Pro *lucifuga* forte legendam *lucifuga*, ut metro aptius. *Tutubat* pronuntiandam esse vocem noctuæ contendit Boxhornius: ad *Plauti Mænæchm.* IV, 2, 90, et ex illo *Plauti* loco probat, ubi: « Tu tu istic, inquam; vin' adferri noctuam, Quæ tu tu usque dicat tibi ». Et sat probabilis mihi ea ratio videtur, siquidem in scriptura Longobardica veterum codicum forma literarum et et sæpe ambigua est.

41. *Ast ululant ululæ*. Isidorus, lib. XII, c. 7: « Ulula avis ἀπὸ τοῦ δολύζειν, id est a planctu et luctu nominata. Quum enim clamat; aut fletum imitatur aut gemitum ». Infra *ululare* etiam lupis tribuitur, quippe et canibus solet.

42. *Butio butit aquis*. Sic Schottus: *bubit aquis* editi: *butit* scribendum existimat Burmannus. Videtur etiam *buteo* magis, quam *butio* scribendum esse. Nam *Pomp. Festus*: « Buteo genus avis, quæ ex eo se alit, quod accipitri eripuit, vastitatisque est caussa his locis, quæ intraverit, ut bubo; a quo etiam adpellatur buteo ». Et familiam Romanam ex eo cognominatam esse testatur *Plinius*, *Hist. Nat. lib.* X, c. 8. Ea vero familia est *Buteonium*, gentis Fabiæ.

ulus atque merops, et rubro pectore Progne,
 consimili modulo zinzilulare sciunt.

verere me voces avium Philomela coegit, 45
 uæ cantu cunctas exsuperat volucres.

jam quadrupedum fari discrimina vocum,
 emine cogente, nunc ego sponte sequar.

ides indomitæ raccant, rugiuntque leones,
 unther caurit amans, pardus hiando felit. 50

lynces hircando fremunt, ursus ferus uncat;
 st lupus ipse ululat, frendet agrestis aper.

tinulare sciunt edidit Schott-
zinzilulare præferendum,
 ent Ald. et Gold. alii *ta-
 inulare* scribunt. Verbum
 ut merulæ vocem inter-
 Cangius.

verere me voces. Hoc disti-
 otti exemplum toti Elegiæ
 ; sententia tamen ejus et
 docet, aptius illud huic
 uam principio esse.

mine cogente. Bersmannus
 ne corrigit *cogent*. Sed hoc
 est, nisi in scriptore bar-
 randum. Nam in participiis
 vendi casus in *e* et *i* exeat,
 amen is ponitur absolute,
 n *e* terminatur, ut monet
 de Vit. Serm. lib. I, p. 83.
 m Schotti hoc distichon
 : « Quadrupedum quoque
 li discrimina vocum, Quæ
 voces, sunt ut eis species ».
rides indomitæ raccant. Sic
 et Gold. *raucant* Bersm.
 chott. et apud Papiam et
 am tigrides *rhachare* dicun-
 etiam *rechanare*. Vid. Can-
 loss. v. *Raccare*.

*unther caurit amans, pardus
 elit*. Sic omnes impressi.

Utrumque verbum etiam apud Pa-
 piam : *pardos felire, pantheras cauri-
 re*. Et in Glossario Leid. *Pantheræ
 chauriunt; Pardi peliunt*, ubi corri-
 gendum *feliunt*. Apud Spartian.
 Geta, c. 5, *leopardi rictant*.

51. *Lynces cando fremunt; ursus
 nec non ferus uncat*. Sic Schotti
 exemplum. In corruptior lectio vi-
 detur Ald. et seq. « Dum lynces or-
 cando fremunt, ursus ferus uncat »;
 ubi tamen *orcando* mutandum in
hircando : nam *hircare* lyncum est,
 ut in Glossis Leid. et Voss. *Linces
 hircant*, et in epigr. seq. apud Bur-
 mannum vers. ult. « Sic ululare
 lupos certum est, hircareque lin-
 ces ». Ursos *uncare vel sævire* est
 apud Papiam et Ugutionem; et in
 Glossar. Leid. *Ursi urgant vel sæ-
 viunt*, ubi legendum *uncant*. *Sævire*
 ursorum etiam est apud Veteres.
 Virg. Æn. VII, 18 : « præsepibus
 ursi Sævire, et formæ magnorum
 ululare luporum ». Item Spartia-
 nus l. c.

52. *Ast lupus ipse ululat* edid.
 Ald. Bersm. Gold. quod præfero
 lectioni Schotti *Porro lupus ululat,
 Frendit agrestis aper* Ald. et Gold.
frendet Bersm. et Schott. Ovid. Art.

Et barrus barrit : cervi clocitant; equus hinnit.

Ast taurus mugit, et mugilant onagri.

Quirritat verres, tardus rudit, oncat asellus;

55

Blatterat ast aries, et pia balat ovis.

Am. lib. I, 64 : « Scit bene, qua frendens valle moretur aper ».

53. *Et barrus barrit.* Damus hoc distichon e lectione Schotti et Burman. In editione Ald. Colinæi, Bersmanni, Goldasti sic exhibetur : « Et barrus barrit : Cervi glocitant et Onagri. Ast Taurus mugit, et celer hinnit Equus ». Barrus est elephas, ut ex illo Horatii patet, Epod. XXII : « nigris dignissima barris », ubi videndi Scholiastæ. Hinc *barrire* vel *barritus* elephantorum. Vid. Festus in *barrire*, et Veget. de Re mil. lib. III, c. 24. Apud Matium est *Glocitare, corvorum* (lege *cervorum*), *onagrorum*. Id verbum alias gallinarum proprium esse, supra monuimus.

54. *Et mugilant onagri.* Sic in Excerptis Ugutionis : *Onagrorum mugilare*. In Glossario Leid. et Voss. *Onagri vagillant*, et apud Papiam et Salemonem male legitur *onagros magillare*.

55. Schottus edidit cum Burmano *Quirritat verres setosus; et oncat asellus*. Sed ego malim sequi editiones Aldi, Colinæi, Goldasti : *Quirritat verres, tardus rudit, oncat asellus*, ut duo verba asinis propria jungantur, sicut fit in Glossario Leid. *Asini oncant vel rudiunt*. Scilicet notissimum vulgatissimumque verbum *rudere* non omittere poterat auctor, quum rarius *oncat* vellet adponere. *Oncare* apud nullum Latinorum se legisse fatetur Gesnerus, Hist. Anim. tom. I, p. 14. Ex Apu-

leio tamen id notatur in Casaubonianis. *Quirritat verres* significacionem eam habere videtur, quam *querula sus* in carmine Petronii ad Priapum, huj. op. t. III, p. 302; siquidem antiquis etiam et bonis scriptoribus *quiritare* miserabilem querelam et ejulationem edere notat. Bersmannus vitiose edidit : *Quin citat verres, tardus rudit, oncat asellus*, et in margine ponit *uncat*.

56. *Blatterat hinc aries* Ald. Bersmann. Gold. *Braterat ast aries* edidit Schottus, quod rejicit Burmannus, et *blatterat* vel *blaterat* legendum esse censet. Ita enim Glossarium Leid. *Arietes crissitant vel blaterant*. Glossæ Vossianæ *Arietes crissitant vel craterant*, quod adfæc est illi Schotti *braterat*. Cæterum et camelos *blaterare* dici, quum voces edunt, Festus in *blaterare* monet.— Hoc quoque de ranis dicitur; vid. Savaro ad Sidon. Apollin. p. 119. *Blaterat* igitur edidi, quod adfert etiam Gesner. vol. I, Hist. Anim. pag. 805. Ed. — *Et pia balat ovis*. Male in fragmento Gloss. Lambeciani *bobat ovis* : nisi illius auctor voluerit *bebet*, vel *bebat*; ut sonum ovis referat, formatum ex βῆ βῆ, ut notatur in Casaubonianis. Et vide Jungermann. ad Pollucem, lib. V, c. 13, ubi de verbo βῆχῆσθα ovium sonitum exprimente. Hinc et de hædis in Papiæ et Salemonis Glossariis *Hædi vehare, corrige bebare*. In Anth. V, 14 : « Adludunt teneri tremulis balatibus agni ». Ed.

Sordida sus pascens ruris per gramina grunnit;
 At miccere capris, hirce petulce, soles. *
 Porro canis latrat; fallax vulpecula gannit;
 Glaucitat et catulus, at lepores vagiunt. 60
 Mus avidus mintrit; velox mustecula drindit;
 Et grillus grillat; desticat inde sorex.
 Ecce venenosus serpendo sibilat anguis;
 Garrula limosis rana coaxat aquis.
 Has volucrum voces descripsi, quadrupedumque, 65

57. *Sordida sus pascens* Ald. Ber-smann. Gold. quod præfero lectioni Schotti *Sordida sus subigens*. De verbo *grunnire*, suisbus vel porcis proprio, vid. Nonius, p. 114, ed. Merc.

58. *At mutire capris* edid. Ald. et Bersm. *At micere* Schottus cum Burmanno. Rectum videtur *At miccere*, quod Goldastus dedit: nam hoc de hircis etiam exstat in Excerptis Ugutionis et apud Papiam in Vocabulario.

59. *Rite canis latrat* Ald. Bersm. Gold. cui præfero, quod Schottus habet, *Porro canis latrat*. De canum ejulatu Veteribus usitatum verbum *baubare* vel *baubari*. Lucret. V, 1070: «Aut quum deserti baubantur in ædibus». Et *baubare* latrare explicat Nonius, p. 80 Merc. — *Vulpecula gannit*. Hoc *gannire* etiam legitur in Salemonis glossario, et apud Ugutionem. Veteres *gannire* et *gannitum* canibus tribuunt, teste Nonio, *de impropriis*, p. 450. Merc. et *gannitionem* querulam murmurationem canum dicit Festus.

60. *Glutinat et catulus* edidit Burmannus cum Schotto. Sed hoc verbum apud neminem alium legitur, et Burmannus corrigere tentat

gratulat, quia in Glossario Vossiano *Catuli gratulant*. Magis mihi placet, quod Ald. Bersm. et Gold. habent, *Glaucitat et catulus*. — *Lepores vagiunt* omnes impressi agnoscunt. Hoc etiam est apud Papiam. In glossis Vossianis *lepores vagiunt*.

61. *Mus avidus mintrat, velox mustellaque dintrit* ediderunt Ald. Ber-smann. Gold. *Mus avidus mintrit; velox mustecula drindit* Schottus et Burm. *Mus avidus minorit* glossarium metricum biblioth. nostræ publ. cujus mentionem in præmio feci: alia glossaria *mintrit* habent. Bondamius in variis lection. p. 241, legendum notat *murrut* et *drindit* vel *drindat*. In Papiæ vocabulario scribitur *mustellas drinorare* (corrige *drindare*) *mures murire*. In glossis Vossianis *mustellæ drindant*.

62. *Desticat inde sorex*. Sic omnes editi, Glossarium Salemonis et Ugutio. In aliis *dentitare* et *denticare* legi observat Burmannus.

63. *Nempe venenosus* Schottus et Burm. *Ecce venenosus* Ald. Bersm. Gold. quod melius videtur. *Sibilat anguis* vulgatum et scriptoribus antiquis tritum est.

64. *Rana coaxat*. Hoc ipsum est

Quas natura illis grata parens tribuit.
 Sed cunctas species animantium nemo notavit,
 Atque sonos ideo dicere quis poterit?
 Cuncta tamen Domino depromunt munera laudum,
 Seu semper sileant, sive sonare queant. 70

apud Suet. Aug. 94, et Spartian. in Geta, cap. 5.

69. *Cuncta suo Domino* Ald. Bersm. Gold. sed melius Schotti exemplum *Cuncta tamen Domino*. Sic magis se referunt hæc ad superius distichon. — *Domino, Deo, more christiano.*

70. *Seu semper sileant nocte dieve canant.* Hæc satis inepte lectio Schotti. Quanto melior illa, quam reli-

qui habent: *Seu semper sileant, sive sonare queant.* Nam bene hæc consequitur præcedentibus. Nemo, inquit, omnes animantium species observavit, ut singulorum adeo sonos edicere queat; omnia tamen Dominum et creatorem suum suo modo laudant, sive illa plane muta sint, sive aliquam vocem emittere queant.

JULII SPERATI V. C.

ELEGIA

DE LAUDE PHILOMELÆ

T ALIORUM EPIGRAMMATA DE ANIMALIBUS.

I. PHILOMELA.

¶ noctis socia, sum cantus dulcis amica :
omen ab ambiguo sic Philomela gero.
lucit Philomela insomnem carmine noctem,
os dormire facit, se vigilare docet.
Philomela, velis cur noctem vincere cantu? 5

noctis socia, et sum can-
Pithœus, cum eoque Bur-
ediderunt. Sed Goldasti
m copulam et omittit, et,
manno, etiam codex Lei-
dem in utroque fit in se-
s vs. 9, 11 et 13. Quam-
ipsum Alvari Cordub. imi-
us in versibus a Burmanno
, observavit, adparet, sic
: auctorem pro licentia se-
vi poetarum, qui breves
medio in versu, ubi cæ-
, sæpe producunt. *Noctis*
itur Philomela, quia noctu
r canit, præter morem alia-
um. Quod ipsum in Philo-
stavit Virgil. Georg. IV,
t illa Flet noctem, ramo-
nis miserabile carmen In-
Plin. lib. X, c. 29, s. 43:
is diebus ac noctibus con-
undecim garrulus sine in-
cantus, densante se fron-

VII.

dium germine ». Conf. etiam Ju-
ventini superior Elegia v. 7.

2. *Nomen ab ambiguo sic Philo-
mela gero*, h. e. nomen gero ab
ambigua significatione ductum, si-
quidem Philomela dici possum,
quod et ipsa canere amem, et quod
ob cantum dulcissimum amer ab
aliis.

3. *Traducit Philomela insomnem
carmine noctem*. Virgil. Æn. IX,
166: «noctem custodia ducit In-
somnem ludo». Stat. Theb. II, 74:
«Insomnem ludo certatim educere
noctem ». Val. Flaccus, I, 277:
«Thracius hic noctem dulci testu-
dine vates Extrahit ». Vid. etiam
not. ad Avieni Descr. Orb. v. 753.

4. *Nos dormire facit, cantu suo
somnum invitat*. Quod ipsum si-
gnificat Juventini Eleg. v. 1: «Dul-
cis amica veni, noctis solatia præ-
stans ». Cantu volucrum conciliari
somnum, sicut et aquæ labentis

Ovis ne noceat vis inimica meis.

Dic age, num cantu poteris depellere pestem?

Aut possim, aut nequeam, me vigilare juvat.

Vox, Philomela, tua cantus ediscere cogit,

Inde tui laudem rustica lingua canit.

Vox, Philomela, tua citharas in carmine vincit,

murmure, sæpe prædicant poetæ. Ovid. Fast. III, 17: «umbrosæ salices volucresque canoræ Fecerunt somnos, et leve murmur aquæ». Add. Horat. Epod. II, 25 seq.

6. *Ovis ne noceat. Ne noceat ovis* exemplum Goldasti et cod. Leid. tuis forte legendum pro *meis* existimat Burm. Sollicitudinem miram lusciniæ de ovis et pullis suis, et super amissis mœrorem sæpe notant poetæ: ut Virgil. Georg. I. c. «Qualis populea mœrens philomela sub umbra Amisso queritur fetus, quos durus arator Observans nido implumes detraxit». Quintus Calaber, lib. XII Paralip. v. 481 seqq. uxorem Laocoontis liberos suos a draconibus devoratos deflentem comparat cum Philomela, ob pullos a dracone raptos quiritante. Et serpentis nidos avium deprædantis sæpe mentionem faciunt poetæ; ut Homerus, Iliad. II, 299 seqq. portentum narrans, quod Græcis in Aulide evenit, et Stat. Theb. V, v. 599 seqq.

7. *Dic age, num cantu. Cantus* cod. Leid. Aliter ordinat hunc versum Goldastus: «Pestem, dic age, num poteris depellere cantu?» Pestis poetis est quælibet res pernicioza, sigillatim animal aliis exitiosum. Sic Virgilio, Georg. IV, 419, coluber dicitur «pestis acerba boum». Conf. Maximiani Eleg. III, 51.

8. *Ut possim, aut nequeam.* Sic Pith. et Burm. sed præstantius est, quod habent Gold. et cod. Leid. *Aut possim, aut nequeam.*

9. *Vox, Philomela, tuos.* Sic Pith. et Burm. *Vox, Philomela, tua* Gold. et cod. Leid. quod verius esse videtur: *ediscere cogit* Pith. et Burm. *educere* Gold. et cod. Leid. Illud præstat; et sensus est: Vocis tuæ tam admirabilis est suavitas, ut unumquemque audientem adliciat, ut cantus tuos ediscere, repetere, imitari cupiat. Sic Juveninus Elegia superiore v. 45: «Scribere me voces avium Philomela coegit», h. e. invitavit ut scriberem. Distichon hoc, et duo sequentia, quæ idem initium habent, trajecta et aliter disposita sunt in Goldasti, quam in Pithæi exemplo, ita ut, quod in hoc primum est, ibi tertio loco, quod hic secundum, ibi primo, et quod tertium, ibi secundo loco positum adpareat. Mihi placuit ordinem servare Pithæi.

10. *Inde tui laudem rustica lingua canit.* Ut in Bedæ Ecloga de Cuculo, v. 5: «Conveniunt... Pastores pecudum vernali luce sub umbra Arborea... Omnes qui Cuculo laudes cantare parabant».

11. *Vox, Philomela, tua citharas.* Sic Gold. et cod. Leid. *tua et citharas* Pith. et Burm. *citharas et carmina* legi vult Burm. quod non sequor. Nam hic tantum citharæ, et

Et superat miris musica flabra modis.
 ox, Philomela, tua curarum semina pellit,
 Et recreat blandis anxia corda sonis.
 lorea rura colis, herboso cespite gaudes,
 Frondibus arboreis pignora multa foves.
 antibus ecce tuis recrepant arbusta canoris,
 Consonat ipsa suis frondea silva comis.
 Idice me cycnus, et garrula cedat hirundo :

seq. tiliarum sonum cum melæ cantu comparare vult.

. *Et superat miris musica flabra*
 : *Labra* conjecerat Heinsius, postea delevit : sic enim in ine Astronomico Sisebuti Anth. V, n. 46 edito, vs. 2 : « Argue inter latices, et musica flaberio liquidam perfundis nementem ». BURMANN. — Per *os latices et musica flabra* optinelli puto organon hydraulicum, quod vento et flatu per concitato sonos edit. Ita et *stro musica flabra* esse reor tim vento et spiritu inflatarum, siquidem et *ventus* vocari ille poëta solet. Claudian. 1. Pall. et Celer. v. 38 : « oris-ecursu Dissimilem tenui variarundine ventum ». Et Flaccus, Fab. 39, v. 11, ubi lituus t : « Sed tantum ventis et canarum coegi ». Plinius l. c. niarum cantum inprimis cum um flatu confert : « Omnia parvulis in faucibus, quæ totis tiliarum tormentis ars num excogitavit ».

. *Tua et curarum semina pellit.*
 ith. et deest in cod. Leid. et Goldast. *curarum semina*, ut Propert. libro III, Eleg. 7 in tiam, v. 4 : « Semina curarum

de capite orta tuo ». Hoc Burmann.

14. *Et recreat bl.* Pith. et Burm. *Recreat et blandis* Gold. et cod. Leid.

15. *Florea rura colis.* Virg. *Æn.* A, 430 : « Qualis apes æstate nova per florea rura Exercent sub sole labor ». Auctor epigrammatis de Hyacintho, Anthol. Burm. lib. I, epigr. 155 : « Sed cruor extincti florea rura replet ». *Florea inter et florida* discrimen esse, multis exemplis docet Brouk. ad Tib. I, 1, 16, p. 9.

16. *Pignora multa foves*, i. e. pullos educas : quomodo et vocat Stat. Silv. IV, 5, 59 : « non sic Philomela penates Circuit amplectens, animamque in pignora transfert ».

17. *Cantibus ecce tuis recrepant arbusta canoris.* *Cantibus et cactus recrepant* male in cod. Leid. Pro *recrepant* malim *resonant*, ut sit imitatio Virgilii, Ecl. II, 13 : « Sole sub ardenti resonant arbusta cicadis ». BURM.

19. *Judice me cycnus cedat.* Alii quidem cycni cantum præferunt lusciniæ. Salei. Bassus carm. ad Pis. v. 255 : « Sic nec olorinos audet Pandionis ales Parva referre sonos, nec, si velit improba, possit ». — *Et garrula cedat hirundo.* *Garrula* quidem *hirundo* passim poëta dicitur. Vid. ad Pentadii Epigr. de adventu veris : « Nota tigilla linit

Cedat et illustri psittacus ore tibi.

Nulla tuos umquam cantus imitabitur ales :

Murmure namque tuo dulcia mella fluunt.

Dic ergo tremulos lingua vibrante susurros,

Et suavi liquidum gutture pande melos.

Porrige dulcisonas adtentis auribus odas,

Nolo tacere velis, nolo tacere velis !

jam garrula luce chelidon». Hoc tamen loco Heinsius reponerat *ae-*
don, quod probro, ut aptius cum psittaco conjungatur. БУРМАНН. — Et Heinsium et Burmannum miror tam parum fuisse memores rei propositæ, ut hic aedonem reponendam putarent, adeoque comparandam cum Philomela, quæ eadem est.

20. *Illustri psittacus ore*, i. e. cuius loquendi facultas adeo celebrata est. Statius in Psittaco Atedii Mel. Silv. II, 4, 16 : « Huc doctæ stipentur aves, queis nobile fandi Jus natura dedit ».

22. *Murmure namque tuo*. Plinius l. c. de lusciniæ sono : « interdum et secum ipse murmurat ». Statius l. c. v. 3, de psittaco : Quis tua tam subito præclusit murmura fato». *Dulcia mella* pro suavi sermone, cantu, eloquentia poni vulgatum est. Vid. Burm. Anthol. tom. I, p. 426.

23. *Tremulos lingua vibrante susurros*. *Susurras* cod. Leid. БУРМ. — Ovid. Met. XV, 684 : « Ter repetita dedit vibrata sibila lingua ».

24. *Etsuavi liquidum gutture pande melos*. *Suave et pangere* cod. Leid. unde *pange melos* posset legi ; ut in Sisebuti carmine astrologico, in initio : « Tu forte in luco lentus vaga carmina pangis » ; ut legebatur Heinsius, pro *gignis*. БУРМ. — Sed *pande* hic minime submovendum.

Pandere esse poetarum observat Gronovius, Observ. IV, 12, quando nempe incipiunt canere, ut Nemes. Cynege. v. 2 : « securi prælia ruris Pandimus » ; ita et de avis carmine commode dicitur *pande melos*, i. e. incipe. Similis huic versus Ovidii, Am. I, 13, 8 : « Et liquidum tenui gutture cantat avis ».

25. *Porrige dulcisonas adtentis auribus odas*. *Adtentis viribus escas* cod. Leid. quæ esurientis librarii scriptura est : alterum sic expressit Alvarus Cordub. ut ex hoc loco supplendum est, *Porrige dulcisonum gaudenti pectore plectrum*. *Odas* vero ista ætate dixerunt pro quocumque cantu suavi. Sic in Elegia de Vocibus anim. supra edita : « Et merulus modulans tam pulchris concinit odis ». БУРМ.

26. *Nolo tacere velis, volo tacere cupis*, ut Pithæus edidit, ineptus et vitiosus versus est, prima in *vollo* perperam producta : bis repetit codex Leidensis : *Nolo tacere velis, nolo tacere velis*. Mendose certe hic legi *Volo tacere cupis* notat Rivinus ad Pervig. Ven. p. 135, qui adfert *Nolo tacere velis, malo tacere chelym*. An ex Alvaro Cordubensi emendandum ? *Nolo timere velis, nolo tacere velis*. БУРМ. — Goldastus hunc versum dedit, uti eum codex Leidensis habet, nec causa est, cur eum mutare et emendare velimus.

II. DE ELEPHANTE.

MONSTRORUM princeps Elephas promuscidis armis
 Horret mole nigra, dente micat niveo.
 Sed vario fugienda malo quum bellua gliscat,
 Est tamen ex certis mors pretiosa feræ.
 Nam quæ conspicimus montani roboris ossa
 Humanis veniunt usibus apta satis.
 Consulibus sceptrum, mensis decus, arma tablistis,
 Discolor et tabulæ calculus inde datur.
 Hæc est humanæ semper mutatio sortis :
 Fit moriens ludus, qui fuit ante pavor.

1. *Monstrorum princeps.* *Monstra* enim passim Elephanti. Hinc *monstra* eburnea dicuntur Dracontio in *Hexaem.* vs. 190 : « India cum gemmis et eburnea monstra minatur ». Ed. — *Promuscidis* : sic *Burm.* sed legendum *proboscidis*. Hæc *manus nasuta* Latinis vocatur. Ed.

2. *Horret mole nigra.* Sic apud *Sil. Ital. IX*, v. 239, de Elephantibus : « Turritæ moles, ac propugnacula dorso Bellua nigranti gestans ». *Atram molem* ibidem habes v. 570. Ed.

3. *Quum bellua gliscat*, h. e. quum ira tumeat. *Virg. Æn. XII*, vs. 9 :

« Haud secus accenso gliscit violentia Turno ». Ed.

4. *Ex certis vitiose Burm.* legendum *expertis*, ut apud *Horat. Epist. I*, 18, 86 : « Dulcis inexpertis cultura potentis amici ». Ed.

6. *Usibus apta satis*, forte *lusibus* ob versum ultimum conjiciunt quidam ; sed bene præfert *Burmannus usibus*, quia proximo disticho enumerantur illa, quæ ex ebore dentis elephantini in usus humanos cedunt. Ed.

9. *Mutatio sortis.* *Pithæus* male *mortis*, et versu seq. *arte*, quod bene correxit *Douza*. Ed.

III. DE AQUILA*.

MENSA coloratis Aquilæ sinuatur in alis,
 Quam floris distinguit honos; similisque figura
 Textitur; implumem mentitur gemma volatum.

* *De Aquila.* Hoc ex codice *Claudianæ Ambrosiano* descripsit *Heinsius*. Ed.

1. *Sinuatur.* *Claver.* male *juvatur*.

3. *Gemma.* Huic enim epigr. apud *Almelovenium* titulus erat : « De Aquila, quæ in mensa de sardonyche lapide. Ed.

IV. DE GALLO GALLINACEO*.

CANDIDA Phœbeo præfulgent ora rubore,
 Crista riget radiis; ignea barba micat.
 Alæ, colla, comæ, pectus, femur, ungula, cauda,
 Pæstans lucent floridiora rosis.
 Flammea sic rutilum distinguit pinna colorem,
 Ut vibrare putes ignea membra faces.

* *De Gallo gallinaceo.* E Pithæanis, lib. IV, p. 153, sub nomine Alcimi adfertur in notis var. apud Ovid. Fast. I, 455. In schedis Salmas. erat inscriptio de Capone fassanatio, legendum forte Phasiano: huic enim optime convenit hoc epigramma. De hac ave Martial. XIII, ep. 69. Plura de Phasiano in notis doctorum ad illud Petronii, c. 93: «Ales Phasiacis petita Colchis»; et vide notas huj. op. tom. II, p. 124. Seneca, Consol. ad Helviam, c. 9: «Ultra Phasin capi volunt, quod ambitiosam popinam instruat.» Pi-

ctam Phasidis avem vocat auctor Phœnicis, vs. 144. Ed.

1. *Phœbeo præfulgent ora rubore.* Phœniceo emendaverat Heinsius; sed postea delevit. *Præfulgunt* Vossianus cod. Ed.

2. *Crista rubet.* In cod. Vossiano *crusta.* Ed.

3. *Ungula.* Heins. conj. *inguina.* Ed.

4. *Pæstans floridiora rosis.* Pæsti rosaria sæpe apud poetas in pulchritudinis descriptione memorantur. Claudian. Epith. Honor. 247, et adposite Mart. IV, 42: «Pæstans rubeant æmula labra rosis». Ed.

V. DE ANSERE*.

ÆDIBUS in nostris volitans argenteus anser
 Dulcisono strepitu colla canora levat.
 Ales grata bono duplici, nam fercula mensæ
 Complet, et adservat nocte silente domum.
 Solus, Tarpeia canibus in rupe quietis,
 Eripuit Gallis Romula tecta vigil.

* *De Anser.* Debetur hoc epigr. schedis Salmasianis. Respicit ad Gallos Capitolium obsidentes, anserum strepitu proditos, ut notum. Ovid. Fast. I, 453: «Nec defensa juvant Capitolia, quominus anser Det jecur in lances, Inachi lauta, tuas». Propertius, Eleg. III, 2, 12: «Anseris et tutum voce fuisse Jo-

vem». Plin. Hist. Nat. X, cap. 22: «Est et anseri vigil cura, Capitolio testata defenso, per id tempus canum silentio proditis rebus». Isid. Orig. lib. XII, cap. 7: «Nullam animal ita odorem hominis sentit, ut anser; unde et clangore ejus Gallorum adscensus in Capitolium deprehensus est». Ed.

AD CÆLII SYMPOSI

ÆNIGMATA

PROOEMIUM.

LUDICRI carminis et lusuū poeticorum specimen haud ignobile propono, Syllogen centum ænigmatum vetusti auctoris, quo genere antiqui omnis memoriæ poetæ, rhetores, philosophi, ad honestam animi oblectationem, in conviviis maxime, ingenium, sales jocosque exercuerunt. *Ænigmata* et *griphos* vocarunt Græci, *scirpos* Latini (1), pari utrimque ratione nominis, quod captiosi, tortuosi implicitique sermones essent, tamquam nassæ et retia (2). Naturam et diversa genera ænigmatum satis luculente exposuerunt Vossius (3) et Glassius (4). Frequentatum eorum per omnes gentes et ætates usum, moremque promendæ exercendæque per quæstiones obscuras et implicatas sen-

(1) Gellius, Noct. Att. lib. XII, cap. 6.

(2) Sufficiat hic adponere adnotationem Jos. Scaligeri in Conjectan. in Varr. lib. IV, p. 60 : « Quæstiones obscuræ scirpi olim Latinis, Græcis vero γρίφοι dicebantur, quod ut γρίφοι erant πλέγματα ἀλιευτικά ex scirpo, ita etiam ex scirpis nassæ piscatoriæ, quæ dicebantur scirpiculæ, ut Plauto, Lucillio et Propertio. Itaque improbe fecerunt, qui apud Gellium ex scirpis scrupos fecerunt ». Similiter Cælius Calcagn. Epistolic. Quæst. pag. 44 : « Sicut Græcis γρίφος et rete et implicitam tortuosamque orationem notat, unde γριφῶδες λόγου sic nostris scirpi non juncos tantum et vitilia, sed inextricabiles et obtortos sermones designant ».

(3) Instit. Orat. lib. IV, cap. 11, § 5.

(4) Philol. sacr. lib. V, Tract. I, cap. 22, p. 1977.

tentias sapientiæ, in congressibus sapientum et conviviis, ad doctrinæ ostentationem pariter, ac hilaritatem excitandam compositas, tum etiam collecta ex antiquis quibusque scriptoribus permulta ænigmatum exempla, enarrarunt inter Veteres maxime Athenæus (1), Jul. Pollux (2), A. Gellius (3), Macrobius (4); inter recentiores Lil. Greg. Gyraldus (5), Cælius Calcagninus (6), Cælius Rhodiginus (7), Jac. Pontanus (8), et alii plures, quos recenset Nic. Reusnerus in *Ænigmatographia*; tum Casaubonus in *Animadvers. ad Athenæum* (9), et Conr. Rittershusius, qui ænigmata veterum poetarum Græcorum Latinorumque collegit, ad calcem Phædri, Lugd. Bat. 1598, in-8. Quamquam vero, ut ex his scriptoribus patet, ænigmatum variorum exempla sparsa per historicorum, philosophorum, rhetorum, poetarum monumenta magno numero sunt, pauci tamen e Græcis reperti sunt, qui griphis et ænigmatibus excogitandis, et singulari libro prodendis se darent. Cleobulum, Lyndiorum tyrannum, et philosophum, cantica et griphos ad tria millia versuum scripsisse, pariterque Eumeten, Cleobuli filiam, quam vulgo de patris nomine Cleobulinam adpellant, ænigmata hexametris condidisse, memorant Diogenes Laert. (10) Athenæus (11), Plutarchus (12). Alios nonnullos, ut Diotimum Olympium, Clearchum, Theodectem, Dromeam Coum,

(1) Deipnos. lib. X, cap. 15 seqq.

(2) Lib. VI, cap. 19, n. 107.

(3) Noct. Att. lib. XVIII, cap. 2.

(4) Saturn. lib. VII, cap. 1 seqq.

(5) Libello singul. in quo ænigmata pleraque antiquorum explicantur, Opp. tom. II, p. 610.

(6) Epistol. Quæst. lib. III, Opp. p. 44.

(7) Antiq. Lect. lib. XXVIII, cap. 4.

(8) In Dialogo, qui inscribitur *Ænigmata*.

(9) Ad lib. X, cap. 15, 16, 17, 18 seqq.

(10) Lib. I in Cleobulo.

(11) Lib. X, cap. 15.

(12) In Conviv. sept. Sap. vol. VI, Opp. edit. Reisk. p. 562.

Aristonymum Psilocitharistam, et Cleonem, Mimaulum cognomine, laudat Athenæus (1). E Latinis veteribus solus hodie eorum, qui ænigmata carminibus inclusa et collecta prodiderint, superest noster Symposius, et qui præterea similis genii libelli, a nonnullis antiquis scripti, reperiuntur, ï neque mera continuisse ænigmata videntur, neque etiam ad nostram ætatem servati sunt. A Cicerone, quem multis facete et jocose dictis celebratum esse constat, *jocularem* quemdam *libellum* scriptum esse, testatur Quintilianus (2), ex eoque hos duos versus adducit :

Fundum Varro vocat, quem possim mittere funda,
Ni tamen exciderit, qua cava funda patet.

E quibus quidem, carmina eum exhibuisse, sed non omnino ænigmata, intelligimus. Apuleius librum *Ludicrorum* et *Griphorum* reliquit, ut ipse memorat (3), sed qui ætatem non tulerunt. *Griphorum* unicum carmen exstat Ausonii, qui conjungi Symposio meretur. Auctorem ænigmatum, quæ proponimus, plerique *Symposium* nominant, quorum consuetudinem nos quidem deserere nolimus, etsi *Symphosium* potius scribendum esse, facile e codicibus Msptis, ac primis editionibus Perionii et Pithœi probari possit, qui eam scripturam in titulo libelli pariter, ac versu primo Prologi servant. Inde Sigebertus Gemblac. et Anonymus Mellicensis de Script. Eccles. eum corruptius vocarunt *Symphrosium*, alii *Symphorium*, *Symphorosium*, *Symphonium*. Sub *Cælii Firmiani Symphosii* nomine duo carmina, unum *de Livore*, alterum *de Fortuna* P. Pithœus edidit inter Epigr. vet. pag. 28 et 29 edit. Paris. nosque ipsi repetivimus et illustravimus inter Lyrica, num. IV et V,

(1) Lib. X, cap. 20. Recentiores Græcos, ænigmatum auctores, vide apud Fabric. Bibl. Gr. vol. X, p. 539.

(2) Lib. VIII, cap. 6, n. 73.

(3) Apolog. pag. 276, et Florid. p. 346, edit. Elmenh.

tom. II Poet. min. quæ eundem ac *Ænigmata* auctorem habere probabile est, quum et *Cælium Symphosium* libello *Ænigmatum* inscripserit Pithœus, haud dubie ex veteri codice. Integrum itaque nomen auctoris fortasse fuerit *Cælius Firmianus Symphosius*, nos tamen, id quod certius est sequuti, *Cælium* tantum *Symphosium* inscribere voluimus auctoritate codicis Pithœani. Ipsum Symposii nomen iis sæculis, quibus adsignanda nostri auctoris ætas est, non inusitatum fuisse, jampridem ego Fabricio auctore duobus exemplis, sæculo quarto obviis, probavi in Præfat. ad Lactantii Phœnicem (t. II P. M. p. 344. Ed.) Alio loco, (nempe t. II, p. 382 seq. Ed.) morem sequiorum temporum nomina propria ex adpellativis diversi generis formandi, ut in hoc Symposii factum est, aliorum nominum propriorum exemplis demonstravi. Ex Africa, et fortasse Siccæ, Numidiæ civitate, ortum fuisse Symposium, concedam iis, qui ita volent statuere, quum in versibus ejus, præsertim in Prologo, Africimos observare sibi visi sint eruditi, et nonnulli scriptores, patria Siccenses, ut Cælius Firmianus Lactantius, et Cælius Aurelianus, medicus, idem prænomen gerant. Satis antiquum auctorem, nec ad inferiorem barbaramque ætatem rejiciendum, multa declarant, quum ipsa ejus oratio, quæ satis casta et elegans, et a nævis corruptioris Latinitatis pura est, sæpe etiam optimorum poetarum lectionem respicit (1), tum testimonia antiquiorum scriptorum, qui eum laudant, ut Aldhelmi, qui sæculo VII vixit, Sigeberti Gemblacensis, et aliorum, tum denique ænigmata nonnulla, antiquitatis plane spirantia genium, et res ritusque notantia, qui antiquioribus tantum sæculis inter Romanos usitati fuerunt. Tale est ænigma I de graphio, LVII de clavo caligari, LXVII de Speculari, LXIX de clepsydra, LXXXVI de strigili, LXXXVII de balneo.

(1) Sic Horatium respicit Prologi vs. 16, *Ænigm.* XIII, 1; Virgilium ibidem, et pluribus locis.

Quamquam vero ætas ejus scriptoris certo definiri nequit, id tamen facile mihi persuadeo, sæculo quarto non inferiorem esse. Quæ subinde singulares dictiones et formulæ, et qui lapsus prosodici occurrunt, non sunt ea ejusmodi, ut auctorem ad deterioris ævi stribliginem dejicere debeant, quin potius idiotismis, quibus nec alii scriptores carent, accenseri, sæpe etiam meliorum scriptorum exemplo et auctoritate defendi queant. Occasionem concinnandi hujus ænigmatum libelli auctor nactus est in Saturnalium conviviorum celebratione, quibus quum sæpe interesset, videretque in magna concertatione ebriorum hominum, ponentium invicem et solventium quæstiones, multos multa meditari diu, multa frivola expedire et loqui, ipse ut paratior ad ejusmodi certamen veniret, et ne solus tacuisse videretur, hosce versus ænigmaticos extemporali opera se fecisse scribit in Prologo. Hujus in introitu ipse suum auctoris nomen profitetur, atque hæc quasi deliramenta sua Sexti alicujus, quem adpellat, exemplo excusat :

Hæc quoque Symposius de carmine lusit inepto :
Sic tu, Sexte, doces, sic te deliro magistro.

Verba *Hæc quoque* haud dubie significant plura alia Symposium luisse carmina, atque hunc Ænigmatum libellum post alia editum subjunctumque. Nam eadem formula antiquiores poetæ libros suos continuare solent, ut Virgilius libri III Georg. initio : « Te quoque, magna Pales, et te, memorande, canemus, Pastor ab Amphryso »; et Columella lib. X : « Hortorum quoque te cultus, Silvine, docebo ». Sextum, quem auctor adloquitur, pronum est suspicari, fuisse aliquem scriptorem superioris ævi, qui Saturnaliorum hilaritati scriptum aliquod jocularare, griphos, aut alia problemata ludicra, adcommodaverit, et cujus tamquam magistri sui exemplo vel præcepto suum ipse ænigmatum scribendorum propositum commendare velit. Sed in tam obscura Sexti ejus memoria, quam auctor ipse nulla nota

vel caractere adposito declarat, et in tanta multitudine eorum, qui antiquis temporibus Sexti nomen gesserunt, quosque magno numero recenset J. A. Fabricius (1), difficillimum sane est, quis Sextus hic nominetur, indagare. Possis cogitare de Sexto Chæronensi, philosopho Stoico, Plutarchi sororis filio, M. Aurelii Imp. præceptore, de quo Suidas, vel de Sexto Empirico, philosopho sceptico, cujus libri exstant. Sed quis credat, a talibus philosophis dicta vel scripta esse, quibus imitandis *delirare se dicat Noster?* Sextum aliquem, rhetorem parum eloquentem, notare videtur epigramma Anthologiæ, lib. II, c. 46, pag. 247. Sed hujus præterea nec ætatem, nec ullum dictum vel factum novimus. Prætereo alios, quos pariter ineptos huic causæ reperio. Ne tamen frustra per omnes oberrasse, et infecta plane causâ rediisse videar, proferam aliquam de Sexto illo opinionem, leviusculam illam quidem, sed qua meliorem vix mihi videar posse reperire. Lego, apud Romanos olim *dicta Sextiana* in proverbio fuisse pro ineptis, insulsis et parum urbanis. Duo hoc Ciceronis loci docent. Unus est in Epistola XXXII libri VI ad Divers. ad Volumnium Eutrapelum scripta, qua conqueritur, omnia, quæ passim ferantur, joca et dicta, etiam insulsa et suo nomine indigna, sibi vulgo adscribi, Volumnio non contradicente: « Ais enim, ut ego discesserim, omnia omnium dicta, in his etiam Sestiana (2), in me conferri ». Alter exstat Epist. ad Att. VII, 17: « In quo accusavi mecum ipse Pompeium, qui quum scriptor luculentus esset, tantas res, atque eas, quæ in omnium manus venturæ essent, Sestio nostro scribendas dedit: itaque nihil umquam legi scriptum *σεστιαδίσταρον* ». Dicit, more Sextiano, h. e. inepte scriptum esse, quod Sextius, mandante Pompeio, scripserat, intelligit-

(1) Bibl. Gr. lib. VI, cap. 7, vol. XII, p. 615.

(2) *Sextiana* scribunt alia exemplaria, et *Sextii Sestique* nomina sæpe promiscue ponuntur.

que, ut Manutius et Popma monent, P. Sextium, amicissimum Ciceronis, qui olim tribunatum pro salute ejus gesserat, ab eoque oratione defensus, et nunc cum Pompeio erat. Quoniam vero hunc Sextium cum amicitiae significatione *nostrum* vocat, non videtur proverbiale illud *σπαιώδις*; ab hujus nomine primum duxisse, sed nominis ejus mentione adductum, proverbium, alias ab se usurpatum, ad hunc Sextium adplicasse, ut diceret, pœnitere se Sextii sui, quod male adeo res a Pompeio mandatas exposuisset, ut convenire in eum proverbium de dictis Sextianis videatur: *revera enim tam insulse, tam minus apte pro ratione causæ et gravitate rei scripsisset, ut adfirmare possit, nihil umquam se legisse magis Sextianum. Et ad priorem Ciceronis locum inprimis anquisivit Petr. Victorius, quisnam ille Sextius fuerit, cujus dicta ita insulsa essent, ut proverbio locum fecerint. Et suspicatur, illum intelligi, quem politissimus poeta Catullus et ipse deridet, et secum pessime actum tradit, quod ejus conviva esse voluerit; quum in illius scripta inciderit, quæ tantum morbum repente ei conciliarent, ut vix in agellum suum confugiens, atque ibi se diligenter curans, illum pellere potuerit:*

Nam Sextianus dum volo esse conviva (1).

Adsensit huic Victorii opinioni nuper in nova Catulli editione Vir Clar. Fr. Gu. Doeringius. At mihi Sextius ille vix satis aptus proverbio de dictis Sextianis declarando videtur, qui Catullo dicitur orationem in Antium petiorem pestiferam et venenatam legisse, in qua fortasse tam frigidis et ad causam probandam ineptis argumentis usus erat, ut Catullus inde frigida gravedine et frequente tussi quassaretur. Oratio igitur hujus Sextii erat perpetua, e sententiis et argumentis ineptis conferta: *dicta Sextiana* Ciceronis singularia et breviter dicta, joca et facetias passim jactatas

1 (1) Catullus, Carm. XLIV, 10.

respiciunt. Quorum mihi magis idoneus auctor videtur, quem Martialis nominat Sextium Caballum (1), ubi Cæcilium quemdam perstringit, quod sibi urbanus et facetus videatur, et famosissimos quosque scurras salibus et dicacitate vincere posse credat :

Quare desine jam tibi videri,
 Quod soli tibi, Cæcili, videris :
 Qui Galbam salibus tuis, et ipsum
 Possis vincere Sextium Caballum.

Videtur hic Sextius ob facetum ingenium, et frequentem jocorum et diceriorum usum singularem celebritatem nactus, in quibus quum multa inessent a scurrili dicacitate non aliena, Cicero hujus Sextii diceria noluit suis salibus æquiparari. Etenim Sextius Caballus, nisi ipse Sextius Catullianus est, haud immerito videtur ad ætatem Ciceronis posse referri (2), quia Martialis eum adjungit Galbæ, et præponere adeo videtur, non solum celebritatis, putò, causa, sed etiam ætatis. Galbæ autem ætas ad tempora Cæsaris Augusti adscendit, cui jucundus parasitus, et scurrâ nobilis fuisse dicitur. Sic enim Martialis, lib. X, ep. 101 :

Elysio redeat si forte remissus ab agro
 Ille suo felix Cæsare Galba vetus.

(1) Lib. I, epigr. 42, 17.

(2) Alioqui ætas Sextii Caballi, licet antiqua videatur, definiri nequit, quia nulla ejus apud alios scriptores mentio. Ad ætatem Augusteam referre eum videtur Raderus, Comm. ad Martial. l. c. sola conjectura ductus, quod eundem putat, ac Sestium Gallum, hominem fœdum et libidinosum ab Augusto ignominia notatum, et Tiberio familiarem, cujus meminit Suet. Tiber. cap. 24. Hunc enim opinatur a dicacioribus Sestium Caballum dictum, quod moribus ad equum potius, quam hominem accederet. Alii, ut idem Raderus monet, Caballum Vespasiano, Tito et Domitiano Cæsaribus dicunt in deliciis fuisse, fidem tamen non faciunt, auctoritate omni destituti.

Præterea Juvenalis, Sat. V, 4 :

Si potes illa pati, quæ nec Sarmentus iniquas
Cæsaris ad mensas, nec vilis Galba tulisset (1).

Eumdem parasitico more solitum esse in gratiam Mæcenatis somnum simulare, narrat Plutarchus ἐν Ἐρωτικῶν (2), qui eum γλωσσοποιὸν adpellat. Cæterum hujus Galbæ dicta scripto consignata et in libellum collecta exstiterint necesse est, quia diu eorum memoria viguit, et ab ipso Quintiliano usurpata est, qui libri VI cap. 3, ubi de ridiculis et facete dictis longam disputationem instituit, Galbæ dicteria pleraque judicat lasciva et hilaria esse, et deinceps plura eorum exempla profert. Idem Sextii Caballi salibus obtigisse, dubitari non potest. Etenim Martialis eos non æque ac Galbæ ita laudare, ut fecit, et Cæcilio scurræ opponere potuisset, nisi publice ad notitiam omnium prostitissent, ut possent cum quibusque aliis comparari. Nec quisquam mirabitur multos ejusmodi scommatum et facetiarum libellos Romæ per manus et ora hominum volitasse, qui Romanorum ad scurriles jocos et omnes ridiculi genus summam proclivitatem noverit, quæ tanta fuit, ut non solum fora, judicia, theatra, cænæ et convivia iis personarent, sed et domi procaces vernæ, et pueri dicaces, deliciæ dicti, alerentur, et in hoc ipsum instituerentur, ut ridiculis, argutiis et jocularibus conviciis jaciendis delicias suis dominis facerent. Magistros esse adhibitos ad eorum nequitiam acuendam, aperte conqueritur Seneca (3) : « Pueros in hoc mercantur procaces, et eorum impudentiam acuunt, et sub magistro

(1) Nonnulli apud Martialem et Juvenalem *Gabba* legunt pro *Galba*, auctore, ut puto, scholiaste Juvenalis, qui narrat, Apicium Gabbam dictum, et sub Tiberio scurræ nobilem fuisse. Sed fortasse et lectio scholii ad Juvenalem vitiosa est. In Plutarchi nonnullis codicibus nomen ejus *Κάββα* scribitur, in aliis *Κάββα*.

(2) Vol. IX Opp. edit. Reisk. p. 45.

(3) De Const. Sap. cap. 11.

habent, qui probra meditate effundant ». Nec alius, credo, est *de Gadibus improbus magister*, cujus mentionem Martialis eodem carmine, quo Sextii Caballi, facit. Nam e Gadibus maxime hi et pueri procaces, et eorum magistri petebantur. Mos præterea Romæ Saturnalibus erat, ut carmina jocularia et libelli nequitiarum pleni invicem mitterentur, ad juvandam ejus temporis hilaritatem et licentiam. Testes sunt Catullus, Carm. XIV, vs. 12 seqq. et Martialis, lib. V, epigr. 18, vs. 4, et epigr. 30, vs. 5. Qui igitur jocos et diceriis adeo delectabantur Romani, ut quibuscumque libellis jocularibus, missitandis et communicandis inter se, alere hanc libidinem solerent, ii videntur etiam nobiliorum scurrarum libellos et collecta scommata servasse in primis et edidicisse, ut his tamquam auctoribus nequitiarum uterentur, quando vel ipsi se nugis ejusmodi oblectare in cœna, vel, magistri vernis et delicatis dati, acuere hos ad scurrilia meditanda vellent. Inter hos, aut ego magnopere fallor, aut præcipuus celebratissimisque fuit Sextius Caballus, vel quisquis alius Sextius fuit, a quo *dicta Sextiana* nomen acceperunt, quem adeo non mirandum est, ad seriora usque tempora plurimorum lectione celebratum esse, et tamquam magistrum et primumcondum habitum esse jocularium dictorum. Et ipsa illa *dicta Sextiana* collecta ex eorum genere fuisse videntur, quæ ex usu Saturnalium dierum profecta, et festæ eorum licentiæ adcommodata essent, et maxime a juvenibus privatim et sibi ludentibus exercerentur. Hoc enim sensu peculiariter vocata esse *Dicta*, Quintilianus loco haud obscuro prodit, quem subjicimus (1). Quæ quum ita sint, hoc mihi

(1) Quintil. VI, 3, 16: « Quin illæ ipsæ (res), quæ *Dicta* sunt ac vocantur, quas certis diebus festæ licentiæ dicere solebamus, si paulum adhibita ratione fingerentur, aut aliquid in his serium quoque esset admixtum, plurimum poterant utilitatis adferre: quæ nunc juvenum, vel sibi ludentium exercitatio est ».

facile concessum iri spero, si credam, Sextium illum, *Dictorum* auctorem, esse, quem adpellet Symposius, quemque se dicat quasi magistrum in ænigmatibus, Saturnalium causa scribendis, sequi :

Sic tu, Sexte, doces, sic te deliro magistro.

Ne quem offendat, Sextum a Symposio dici, qui antiquis Sextius est, animadvertendum omnino est, sequioribus Romanorum temporibus Sextiorum nomen fere exolevisse, Sextorum frequentatum esse. Sextii nominati in historia Romana vix ad sæculum secundum reperiuntur; hoc autem et sequentibus inter scriptores solum occurrunt Sextus Chæronensis, Sextus Empiricus, Sextus Cæcilius jurisconsultus, Sextus Aur. Victor, Sextus Rufus, Sextus Placitus, alii, gentiles et Christiani, quos Fabricius l. c. nominat. Unde proclive est opinari, etiam qui olim Sextii dicti sint, postea in Sextos mutatos esse, et duo hæc nomina frequenter esse confusa. Vel unus hujus rei documento sit Sextus, Pythagoreus Philosophus, sententiarum auctor, quas Rufinus latine vertit, quem licet Sextum nominent Origenes et Eusebius, viri docti tamen eundem censuerunt, ac Quintum Sextium, Pythagoreum, temporibus Augusti viventem, cujus Seneca aliquoties cum admiratione meminit, videlicet Thom. Gale in Præfat. ad Opusc. mythol. phys. et eth. § XI, et ante eum auctor observationis de Xysto, Thesaurο scholast. Bas. Fabri insertæ, quem Jac. Thomasiū esse censet Fabricius, Bibl. Lat. t. III, p. 501.

Quicumque autem Sextus ille, quem Symposius adpellat, fuerit, id certe hactenus dictis demonstratum dedimus, scriptorem aliquem ab eo significari, ludicris dictis, aut Saturnalibus jocis conscriptis celebrem, quem ipse tamquam talium ineptiarum magistrum in componendis ænigmatibus sequutus sit; neque igitur magistrum aliquem scholæ intelligi, qui ænigmata componenda Saturnalium causa tironibus suis, tamquam exercitationis genus, proposuerit.

Huc enim redit sententia Christoph. Aug. Heumanni, qui auctorem ænigmatum, quem Firmianum Lactantium esse putat, versu eo significare ait, se, quum ista ænigmata scriberet, scholasticum adolescentulum fuisse; libellum ipsum *Symposium* inscribendum existimat; et quia Lactantius Arnobii, qui Siccæ in Africa docuit, teste Hieronymo, discipulus fuit, hinc versus priores proœmii ita refingit:

Hoc quoque Symposium lusi de carmine inepto:
Sic me Sicca docet; Sicca deliro magistra.

Sed hæc et alia, quæ de auctore *Ænigmatum* observari possunt, diligentius declarabimus, excutiendis mox argumentis, quibus Heumannus ad sententiam suam stabilendam usus est, de qua nunc dispicere animus est.

Nempe Christoph. Aug. Heumannus an. 1722 Hannoveræ edidit: « L. Cæcili Firmiani Lactantii *Symposium*, sive centum epigrammata tristicha ænigmatica, quæ vero suo auctori post longissimi temporis decursum reddidit, a libreriorum mendis ope Codd. MSS repurgavit, suisque, Jos. Castalionis, Casp. Barthii, Frid. Besseli aliorumque notis illustravit C. A. H. » In Præfatione copiosa, ipsi *Symposio* præmissa, argumenta sententiæ suæ, et quos vel fautores, vel adversarios nacta sit, recenset, de ipso Lactantio multa adfert, scriptores antiquiores, qui *Symposii* mentionem fecerunt, tum editores ejus omnes et singulos ordine commemorat, denique codices Msptos, et quibus aliis subsidiis ad recensendum *Symposium* usus est, describit. Totâ ejus disputatio testimonio Hieronymi, tamquam fundamento, nititur, qui in Catalogo Script. Eccles. cap. 80, de Firmiano Lactantio agens, recensionem librorum ejus his orditur verbis: « Habemus ejus *Symposium*, quod adolescentulus scripsit, et ἑδοκίμασεν de Africa usque Nicomediam, hexametris scriptum versibus, etc. » Hoc igitur loco quum Hieronymus testetur, a Lactantio adolescentulo scriptum fuisse *Symposium*, hinc manifestum esse putat Heumannus, ve-

rum libri *Ænigmatum* auctorem esse Lactantium, verum ejus titulum esse *Symposium*, ex eoque in barbari ævi tenebris temere effictum esse poetam *Symposium*. Argumenta, quibus id firmat, quæque ipse summam § X præfationis repetit, hæc fere sunt: Auctor *Symposii* secundo Prologi versu luculenter testatur, adolescentulum se scholasticum esse, quod ipsum de Lactantio adfirmat Hieronymus. Præter Lactantium nemo inter veteris ecclesiæ scriptores memoratur, qui librum *Symposii* titulo inscriptum vulgavit. Ipse Prologus libri prodit, auctorem ejus scriptum voluisse *Symposium*, agitatæque in convivio *Saturnalitio* quæstiunculas hoc libello complecti adgressum esse. In codice MS quo Pithæus usus est, auctor libri nostri nominatur *Cælius Firmianus Symposium*, quorum nomina priora sunt ipsius Lactantii. Denique vero nec stylus *Symposii* Lactantio indignus est, nec vel ætas, vel aliud quidquam obstat, quominus id Lactantium habere possit auctorem. Multum Heumannus, vir omnino acutissimi ingenii et amplissimæ eruditionis, his argumentis confusus, hoc invento literario gavisus est, viditque initio multos doctrina et auctoritate præstantes viros suam in sententiam certatim ire, quorum ipse nonnullos in Præf. ad *Symp.* § XI, nempe Theod. Hasæum, Jo. Theoph. Krausium et Jo. Matth. Gesnerum, plures alios in *Pœciles* tom. III, lib. II, pag. 215 seq. nominat (1). Atque hic consensus eo valuit, ut deinceps *Ænigmata* illa, titulo *Symposii* Lactantiani, inter ipsa *Opera* Lactantii quum ab historiæ literariæ et ecclesiasticæ enarratoribus quibusdam, tum ab editoribus *Operum* Lactantii, qui post Heumannum exstiterunt, referrentur. Neque vero Heumannus opinionis suæ adversarios nec minores, nec pauciores expertus est. In quibus primo loco nominandus merito est Jo. Alb. Fabricius, qui postquam dissensum

(1) Accesserunt his deinceps Schœttgenius in *Fabric. Bibl. Med. Lat.* tom. VI, p. 608, et Christoph. Saxius in *Onomast. lit.* tom. I, p. 388.

suum obiter significaverat Bibl. Gr. lib. V, cap. 45, p. 539, strenue deinceps contra eum pugnavit Bibl. Lat. tom. III, p. 273, et t. III, p. 253 edit. Ern. aliisque in locis (1). Cujus quidem argumentis nondum se victum professus est Heumannus in Pœcil. t. I, p. 255 seqq. et t. III, lib. II, p. 215. Alter ei contradixit Theoph. Sigefr. Bayerus (2), cui ipse nonnihil respondit in Præf. ad Lact. Symp. § XIII. Ipse Gesnerus, qui Heumanno adstipulatus videbatur, adeo ut proœmii initium ad sublevandam Heumanni sententiam ita emendaret: *Hoc quoque Symposium de carmine lusus inepto*; post tamen in Thesauro linguæ Latinæ ænigmata illa nunquam sub Lactantii, semper sub Symposii nomine citavit (3). Et Jo. Laur. Moshemio sententiam Heumanni minus placuisse, e Thesauro Epistol. Lacroz. tom. I, pag. 293-295, et tom. II, pag. 165 intelligi potest. Denique Jo. Fredericus Heynatz, elegantis doctrinæ vir, qui centum ænigmata Symposii ante aliquot annos denuo castigata et illustrata edidit, sententiæ Heumanni, argumentis ejus diluendis, derogavit, totanque controversiæ illius historiam exposuit in Præfat. ad Ænigm. pag. 5 seqq. Et fatendum

(1) In Syllabo scriptorum, qui veritatem religionis Christianæ adseruerunt, cap. 5, § 8, p. 239, tum in Bibl. Lat. mediæ ævii, tom. IV, pag. 693.

(2) In Epistola Novis literariis Lipsiensibus anni 1720, p. 155, inserta, alteraque in Norimbergensi Sylloge nova Epistolarum, lib. I, pag. 25 seqq.

(3) Ad voces *caligaris, de, graphium, strigilis, symposium* ablegat Fr. Heynatz V. C. de quo mox dicam. Nescio etiam an serio egerit Bünemannus, in nota initio Symposii Lactantii subjecta, ubi se e primæ versus voce *lusit* ipsum lusu horum Symposiacorum auctorem procedere ait, hoc modo: «Hoc quoque Symposium de carmine Lucii inepto», id est, Hæc quoque centum epigrammata sunt pars de Lucii (Cæcili Lactantii) carmine inepto Symposii. Certe hæc si scriptura satis probata esset, atque bene inde Lucius Apuleius auctor ænigmatum conficeretur, quem *griphos et convivales quæstiones* scripsisse, tum ipse Apuleius testatur Florid. p. 346 edit. Elmenh. tum Macrobius, Saturn. VII, c. 3 extr.

quidem est, inesse Heumanni conjecturæ nativam aliquam facilitatem, et speciosam elegantiam (1), quæ legentes facile pelliciat; et in præmio Ænigmatum, unaque in loco Hieronymi, de Lactantii Symposio loquentis, res nonnullas et verba tam commode convenire, ut sententiam, quam Heumannus inde collegit, ultro conflare videantur. Sed hæc omnia, quamvis facillime comparata, solò tamen ingenio et conjectura, quæ facile illudunt, nituntur, nulla fulciuntur auctoritate; et si rerum vel verborum, quæ hic comparantur, acrior consideratio interpretatioque accedat, efficietur haud dubie, ut minus ea convenire inter se adpareat, et sententia, quæ inde ducitur, inanis solidoque destituta fundamento videatur. Talem omnino sententiam Heumanni quum judicemus esse, age jam argumenta ejus, quæ supra enarravimus, lustremus accurate et perpendamus. Ac primo quidem, quando Heumannus opinatur, titulum Symposii temere in Symposium auctorem mutatum esse, probabilior hæc ratio esset, si contra factum dici posset, et Symposius auctor mutatus in titulum libelli esset. Nam Symposii titulus, multis veterum scriptorum libris impositus, notior omnino vulgatioque erat, quam Symposium nomen proprium, seriore demum ætate ex isto deductum, et librarii citius faciliusque vulgatioque sibi nota verba ponunt pro rarioribus, quam contra. Neque hi tantum Symposium auctorem ponunt, sed etiam distinctum ab eo titulum libelli. Inscribunt: *Incipiunt Ænigmata Symposii poetæ*, idque faciunt ex indicio et auctoritate ipsius auctoris, qui primo statim versu nomen suum profitetur: *Hæc quoque Symphosius de carmine lusit inepto*. Heumannus contra, ut sententiam suam stabiliat, pervertere scripturam

(1) Quam Ernestus etiam agnovit in adnot. ad Fabricii Bibl. Lat. tom. III, pag. 254: «Est certe, inquit, elegans et speciosa conjectura, imprimis ex eo, quod in convivii genus oblectationis fuit in ænigmatibus proponendis et solvendis».

omnium codicum cogitur, et pro *Symposio* auctore, qui inscriptus est, Lactantium ex Hieronymo reponere, qui non scriptus est, contra *Symposium*, titulum libri ex Hieronymo petitem, in versum primum, ejecto auctoris nomine perversum et corruptum, inferre. Codicibus accedunt scriptores vetusti, qui hujus libelli meminerunt, qui cum inscriptione codicum plane conveniunt, et libellum *Ænigmata*, auctorem *Symposium* adpellant, confusionis et temeritatis suspicionem adeo nullam mōventes, ut potius auctorem *Symposium* adjecto elogio signent et describant. Aldhelmus *Symposium poetam* laudat *metricæ artis peritiam præditum*; Anonymus Mellicensis, *virum eruditissimum sermone ac scientia*. Tot et tam clara testimonia, tamque validas auctoritates levi aliqua conjectura velle evertere, nimia hæc audacia pariter ac confidentia est (1). Porro, ipsum aucto-

(1) Prætereundum non est, Heumannum quemdam conjecturæ suæ quasi antesignanum sibi reperire visum esse in Casp. Barthio, qui Adv. LVIII, 1, ait, dubitasse se aliquando, « sitne Symposii nomine auctor *Ænigmatum* censendus, an persona quæpiam convivalis *Symposium* totum libri titulum fecerit ». E quo loco ille persuadet sibi, Præf. § 39, Barthium suspicatum esse, « *Symposium* non esse poetæ nomen, sed totius libri titulum ». At ita mentem Barthii non recte cepisse videtur, quæ ab Heumanni opinione non parum discrepat. Neque enim ille Symposii poetæ nomen tollendum existimavit, sed accipiendum forte pro adpellativo personæ convivalis, ἀντι τοῦ συμποτικῆς, idque vel adsumptum ab auctore pro tempore et præsentī materia carminis, vel pro titulo impositum ipsi libro esse, ut indicaret, loqui hic συμποτικῆς, in convivio Saturnali quæstiones symposiacas proponentem, quemadmodum a nonnullis existimatum est, Disticha moralia Dionysii Catonis nomen præpositum habere, quod in iis Cato quidam, magister morum, loqui videatur. Quod si vero nomen *Symposium* adpellativi notionem habere non potest, hinc etiam patet suspicionem Barthii plane inanem fuisse. Et ipse Barthius mox se ab hac suspitione revocat, et ex versu præfationis: « Hæc quoque *Symposium* lusit », intelligi ait, auctorem nomen suum a titulo libri distinguere. His enim verbis significatur, quum olim idem *Symposium* et alia scripserit diversi argumenti, hinc illud nomen etiam nunc non argumenti causa adsumptum, sed verum nomen auctoris esse.

rem ænigmatum in Prologo significare, scribere se voluisse symposium, aut hunc libellum Ænigmatum titulo Symposii dignum esse, id prorsus nego. Quotcumque hodie exstant libelli Veterum, Symposii titulo insigniti, Symposium Platonis, Xenophontis, Luciani, Plutarchi, Athenæi, atque e Latinis Macrobiani, dissertationes hominum doctorum continent inter convivandum habitas de quæstionibus, non illis quidem interioris et subtilioris scientiæ, sed literariis tamen, ex omni doctrina liberali ad honestam animi oblectationem lectis, inducuntque sermones et colloquia hominum eruditorum. At convivium Saturnale, cujus causa scriptus hic libellus Ænigmatum dicitur, quodnam symposium est? qui homines in eo versantur? quæ res et sermones habentur? Audiamus ipsum auctorem in Prologo:

Post epulas lætas, post pocula dulcia mensæ,
Deliras inter vetulas puerosque loquaces,
Dum streperet late madidæ facundia linguæ.

Audimus hic strepitum ebriorum hominum, delirarum vularum et puerorum loquacium nugas; nulla hic disputatio sapientum, symposii nomine digna: nec quæ in isto cœtu agitantur posita sunt in quæstionibus eruditis, aut in liberali aliqua doctrinæ oblectatione, sed dicuntur *frivola*, dicuntur *sermones inepti*. Ipse libellus nihil aliud, nisi Syllogem ænigmatum exhibet, h. e. descriptiones rerum vulgarum, omnium in oculis et usu versantium, verborum quadam obscuritate involutas, et ad proponendum solvendumque aptas; sed nullus ibidem proponendi modus, nullæ quæstiones, nullum colloquium. At vero simplicem ejusmodi collectionem propositionum et versuum quis umquam Symposium nominavit? aut qui alius liber, Symposium inscriptus, ostendi potest, qui mera ænigmata contineat? Lactantii igitur Symposium, ab Hieronymo laudatum, minime confundendum cum nostro ænigmatum libello est, fuitque illud haud dubie tum aliis veterum scriptorum

Symposiis, tum cæteris ipsius Lactantii scriptis, quibus eruditas quæstiones pertractavit, simile (1). Hanc nisi similitudinem ejus et communem cum aliis materiam novisset Hieronymus, certe differentiam argumenti notasset, atque tum ænigmatibus constare illud, tum versibus scriptum esse, ut de Hodœporico fecit, monuisset. Haud majoris momenti argumentum est, quod Heumannus e versu secundo Prologi ducit, ubi auctor, *ita Sextum quemdam docere*, atque *eo se magistro delirare*, profitetur. E quibus verbis luculenter adparere ait (2), auctorem Symposiï adolescentulum fuisse, quod idem de Lactantio adfirmet Hieronymus, atque eum jussu magistri sui ethnici, tempore sacrorum Saturni, exemplo cæterorum condiscipulorum, hæc ænigmata elaborasse. Sed quam falsa sit hæc verborum interpretatio, et quam temere inde adolescentia auctoris colligatur, videre facile est. An, qui se quid alio magistro vel docente facere vel scribere ait, propterea adolescens et tirunculus scholasticus est? An, qui magister dicitur, non alius habendus est, quam præceptor scholæ? Atqui magistro uti dicuntur etiam maturæ ætatis viri, qui aliorum sententiam, doctrinam, mores, exemplum sequuntur, scripta, facta, dicta imitantur (3). Hic nisi sensus admittatur, valde importunum et improbum fuerit, ab adolescentulo præceptorem suum incusari, quod se *delirare* docuerit, in ejusque ignominiam specimen puerilis et scholasticæ nequitiae in publicum proferri. At non in schola, sed in ipso convivio ad formulam ænigmatum, ab aliis propositorum, se hos versus composuisse, clare ipse testatur auctor versu 15 Prologi, uti ex interpretatione adparet,

(1) Vid. quæ dudum hanc in rem de Lactantii Symposio observavimus in Præfat. ad Lactantii Phœnicem, huj. op. t. II, p. 344. ED.

(2) Præf. ad Symp. Lact. § II et XIV, p. 25.

(3) Sic, ubi Ovidius, Trist. II, 347: « Sed neque me nuptæ didicerunt furta magistro », loquitur de scriptis vel carminibus suis amatoriiis.

quam ei versui subjeci. Et matura ætate tum fuisse auctorem, e primo versu proœmii haud inepte colligas. Nam ubi ait : *Hæc quoque Symposius lusit*, plura se carmina ante Ænigmata scripsisse innuit, atque hæc adeo seriori auctoris ætati adsignanda docet. Altero igitur versu : *Sic tu, Sexte, doces*, nihil omnino aliud auctor, quam se exemplo et auctoritate alicujus scriptoris vel poetæ tuetur, qui ante se similia luserit, ut superius demonstravimus. Et quando ex toto Proœmii initio nihil exsculpi de adolescentia scriptoris Ænigmatum potest, hinc etiam Lactantius adolescens minime in eum convenit. Denique Heumannus firmamentum sententiæ suæ petit ex eo, quod dicit, in codice MS quo Pithœus usus est, auctorem libri nostri nominari *Cælium Firmianum Symposium*, quæ sunt nomina ipsius Lactantii. Sed in hoc errat primum, Pithœo non inspecto (1), qui libello ænigmatum tantummodo nomen *Cælii Symphosii* inscribit, duobus autem epigrammatibus alio loco propositis *de Livore* et *de Fortuna* plenius *Cælii Firminiani Symphosii*. Unde quidem haud temere colligas unum carminum istorum et horum Ænigmatum auctorem esse Symposium, quamvis equidem ex auctoritate Pithœi in fronte libelli nolim ei, nisi unum prænomen Cælii, dare. Quod si solum relinquitur Symposium, perit etiam suspicio ex Firmiani nomine pro Lactantio ducenda. Quippe Cælii nomen non Lactantio solum, sed et aliis Afris scriptoribus adhæsisse, supra jam adnotavimus. Sed e conjunctis etiam Cælii Firmiani nominibus Symposium additis nescio quid Heumannus pro auctore Ænigmatum Lactantio colligere queat, nisi hoc velit, quia *Cælii Firmiani* nomina sunt Lactantii, hinc in fronte libelli ænigmatum falso nomen Symphosii, pro La-

(1) Pariter Clariss. Heynatz, Præfat. pag. 4, scribit, epigrammata quædam apud Pithœum Cælii Firmiani Symphorosii nomine, ænigmata Cælii Firmiani Symphosii inscripta esse. Utrumque non conveniens est scripturæ, quæ in Pithœi collectione exstat.

ctantio, præscriptum esse. Ego vero si quid judicare possum, contrarium potius inde colligendum Heumanno erat, nempe quia *Cæli* et *Firmiani* prænomena duobus carminibus æque ac libello ænigmatum, *Symposio* adjuncta, præfiguntur, hinc adparere, diversum a Lactantio poëtæ nomen esse *Symposium*, atque hoc si in carminibus *de Livore* et *de Fortuna* auctorem eorum indicat, perinde etiam in fronte ænigmatum indicare, neque adeo permutandum cum Lactantio, aut mutandum in adpellativum *symposi* esse. Proinde me paullo rectius et propius vero judicasse arbitror, qui in Præfat. ad Lactantii Phœnicem, tom. II P. M. pag. 345, adfirmavi, duos in antiquitate existisse Firmianos, unum qui Lactantii cognomentum gereret, alterum, qui *Symposii*. Et quæ in Pithœi collectione *Symposio* tribuuntur carmina, egregie confirmant, quod *Symposius* *Ænigmatum* auctor in primo proœmii prodit, plura atque alia se ante scripsisse :

Hæc quoque *Symposius* de carmine lusit inepto.

Nempe significat, antea se scripsisse severa et gravia carmina; quæ nunc scribat, de carmine inepto esse, hoc est, esse genus quoddam carminis inepti et ludicri. Severa autem sunt ea de *Livore* et *de Fortuna*; inepta et ludicra, *Ænigmata*. Eadem professio auctoris, qui se serius dicit animum ad ludicra carmina et Saturnales jocos convertere, adducit me, ut *Symposium* ethnicæ nationis hominem fuisse putem. Observarunt dudum ethnicismi in *Ænigmatibus* vestigia et Heumanno objecerunt adversarii ejus (1), ut Lactantium auctorem negarent, qui Christianus fuit. Et varie ad hoc respondit ille, modo concedendo, scripta fortasse ænigmata esse a Lactantio juvene, adhuc ethnico, priusquam sacris Christianorum initiaretur; modo negando, quidquam ejus ænigmatibus inesse, quod ethnicismum sapiat.

(1) Vid. præf. ejus ad *Symp. Lact.* § XIV.

Verum ut illud frustra sumi contendimus, Ænigmata scripta esse ab juvene, ita et hoc putamus, auctorem in ethnicismo natum post in Christianorum castra transiisse. Totum enim hoc, quod de religione Lactantii primæva quæritur, incertum et dubium esse, varieque ab eruditis disceptari, ipse Heumannus agnoscit. Mavult tamen ille concedere, Lactantium etiam puerum fuisse Christianum, ast ænigmata contendit esse innoxios lusum ingenii, qui nihil neque ethnicismo consentaneum, neque Christianæ religioni adversarium contineant. Ego vero fortasse hoc largiar, quod ad ipsa ænigmata adtinet; quamquam insunt in his etiam nonnulla quæ ad ethnicismum trahi possint, ut, quando Ænigm. XLVII tus Superis placandis adhiberi dicitur; alia e fabulis poetarum ethnicorum sumpta, quæ Christianorum veterum nemo facile usurpaverit in carmine, qualia sunt, quæ Æn. XXVI dicuntur de Grue, XXXII de Tauro, XXXIX de Centauro, LXIII de Tridente, LXXXII de Malo. At in Prologo certe dicuntur, quæ a modestia et pietate Christiana sunt aliena. Quis Christianorum, veterum illorum dico, qui paganos ritus omnes detestabantur, quis, inquam, eorum ita se amantem et studiosum Saturnalium jocorum et nequitiarum, etiamsi has forte clam et privatim sectetur, palam et scripto publico profiteatur, ut hic auctor? quis se publice in Saturnalibus ebriosorum hominum, delirarum vetularum, puerorum procacium cætus frequentare, delectari nugis et ineptiis dicat? Quis se *inter insanos non sanum* libenter esse gloriatur? Etenim ea ætate, qua vixisse auctor noster videtur, non ita exspirasse modestia et verecundia Christianorum, præceptis Evangelii jussa, videtur, ut palam adeo et scripto publico *μωρολογίαν* et *εὐτραπέλιαν* exercerent, quam Divus Apostolus diserte veterat (1). Et canones ecclesiastici quum omnino festa et spectacula paganorum vitare Christianos jubent, tum in-

(1) Ad Ephes. V, 4.

primis conviviorum cœnarumque, in quibus præcipue Saturnales, luxuriam et petulantiam coercent. Canon concilii Laodiceni (1) prohibet Christianos ad nuptias venientes ballare et saltare, ἀλλὰ σεμνῶς δειπνεῖν ἢ ἀριστᾶν, ὡς πρέπει Χριστιανῶς, et paullo post (2) vetantur laici pariter ac sacerdotes ἐκ συμβολῆς συμπόσια ἐπιτελεῖν. Cœnas Saturnales inprimis describere et detestari arbitror Cyprianum, nisi quis alius vetus scriptor est, in Epistola de Spectaculis: « Sed ut ad cœnæ jam sales inverecundos transitum faciam, pudet referre quæ dicuntur, pudet etiam accusare quæ fiunt: agentium strophas, adulterorum fallacias, mulierum impudicitias, scurriles jocos, parasitos sordidos, etc. » Qui igitur spectaculis paganorum ludicris, et scurrilibus cœnarum jocis, contra ecclesiæ præcepta interest, neque veretur id publico profiteri scripto, is Christianus esse non videtur, et Lactantium, verecundissimum castissimumque scriptorem, isto Prologo loqui, temerarium judicare est. Neque quempiam eruditorum exstitisse puto, qui Symposium poetam inter Christianos scriptores referret; qui vero Christianis accensere metuerunt, quum occasio esset, eosdem puto tacite eum pro gentili homine habuisse, et quidem ob ipsam, quam dixi, Prologi proterviam. Unde certe est, quod in antiquissimo codice MS Anglicano, ut Heumannus ipse testatur (3), ad nomen Symphosii, versu primo præfationis, vetusta manus adscripsit: *vir gentilis*. Caspar Barthius, suarum sententiarum semper incertus et inconstans, quum in Indice primo Adversariis suis adnexo, itemque in tertio, Symposium inter scriptores ethnicos retulisset, in quarto Indice Christianis adnumerat, sed hoc ipso significat, magis eum pro gentili, quam pro Christiana Symposii reli-

(1) Qui in codice canonum Ecclesiæ universæ, a G. T. Meiero edito est CLVII, p. 117.

(2) Canone CLIX.

(3) In præf. ad Symp. Lact. § XXXIX, p. 56.

gione sensisse. Restat ultimum argumentum, quo Heumannus studet Ænigmata Lactantio vindicare, idque ductum a stylo eorum; quem dicit Lactantio non indignum esse, neque ab ætate ejus alienum. Id vero argumentum valde lubricum est, cui multum immorari vix necesse sit. Largiri enim possumus, habere eum nonnulla cum Lactantio communia, esse planum, et satis liquide, pure eleganterque fluere; sed habere etiam suos nævos et idiotismos, et duriores sententias, quas Lactantius vix admiserit, e pluribus ænigmatibus, et maxime e Procæmio, manifestum est. Quæ Heumannus agnoscens ut excusaret, necesse habuit, nunc ad juvenilem, quam ipse statuit, auctoris ætatem, nunc ad Africismum quemdam, qui subolere ei ex hac opella visus est, confugere. Ego solum hoc de stylo Ænigmatum pronuntiare audeo, digna esse ævo, Lactantio non multum inferiore.

Sed de auctore Cælio Symposio satis; nunc de ipsis Ænigmatibus dicendum. Centum Ænigmata reliquisse Symposium, plurimæ vulgatioresque editiones, tum etiam Mspta vetusta probant, in quibus tamen sunt, quæ et numero et ordine ænigmatum differunt, nonnulla etiam centenis istis inserta, vel adsuta, vel detracta habent. Lil. Greg. Gyraldus in fine libri, quo ænigmata Veterum exponit (tom. II Opp. p. 635), recitatum sibi ab amico ænigma de somno refert, quod in Symposio, num. 97, exstat, atque addit: « Recitavit et alia, quæ frigidiuscula quum essent, sunt visa indigna relatu ». Hæc verba perperam accepisse videtur Ger. Jo. Vossius (1), qui postquam dixit, Gyraldum haud magni fecisse Symposii ænigmata, subjungit: « Sed præter ea, quæ excusa habemus, supersunt alia satis frigida, aliqua etiam obscena, quæ idcirco omissa. Et propter ista sic Lilius scripserit, qui conspexerat opus integrum ». Nempe quæ Lilio recitata alia sunt ænigmata, et quæ ei

(1) De Poet. Lat. cap. 8, p. 86.

frigidiuscula visa sunt, non alia fuerunt, quam ea ipsa, quæ excusa habemus: quæ si ille dicit indigna relatu visa, non omissa in editis dicit, sed a se non inter vetera, quæ exposuerat, ænigmata esse relata. Falso igitur Vossius affirmare videtur, præter ea, quæ excusa habemus, alia satis frigida, atque etiam obscena superesse; aut ille codicem Msptum ænigmatum vidit, quem adhuc nemo alius, multis iisque alienis ænigmatibus auctum. Nam quæ subinde Symposii ænigmatibus adsuta quibusdam in exemplaribus manu exaratis reperta sunt, pauca ea sunt, neque omnino obscena. In codice Lugdunensis bibliothecæ Symposium, velut adpendicis instar, sequuntur quinque alia ænigmata, tetrasticha, et stylo barbarioris sæculi composita, quæ Heumannus, Præf. in Symp. Lact. § LV, recitat. Idem in adnot. ad Æn. XXV refert, inter hoc et sequens XXVI in antiquissimo codice MS Anglicano insertum legi aliud ænigma *de Pilace*, h. e. fele muribus capiendis intenta, turpi quidem, ut ille ait, monacho caliginosi ævi, quam elegantium auctore nostro dignius. In Perionii et Reusneri editione Symposii ænigmati X *de Phœnice* subjicitur aliud ejusdem argumenti, sed variatis verbis, ab alio haud dubie auctore imitationis causa adpositum. Unius Symposii hæc duo ænigmata esse falso statuit Barthius (1). Sic etiam Franciscus Basuelus editis Basileæ 1563 Symposii ænigmatibus XLVII, ad calcem subjecit nescio cujus scriptoris ænigma longum de pluma scriptoria, ut refert Fabricius Bibl. Lat. Ernest. tom. III, p. 256. Neque mirum omnino videri potest, si studio ænigmata scribendi post Symposium valde crescente, siquidem medio ævo plures in eo elaborarunt, si, inquam, librarii, Symposii, principis in hoc genere, Ænigmata describentes, subinde alia similia ex aliis scriptoribus adposuerunt. Quin etiam ordinem et seriem ænigmatum librarii in Symposio describendo valde mutarunt et perverterunt,

(1) In animadv. ad Claudian. Hanov. 1612, in-8, p. 469.

quod primariæ editiones a Peronio, Castalione et Pithœo proditæ demonstrant, quæ quidem numerum ænigmatum antenarium utcumque servant, sed ordinem in iis ponendis inversum sequuntur, ita quidem, ut nulla earum cum altera sane conveniat, duæ tamen Pithœi et Castalionis minus inter se differant, quam hæ duæ ab illa Peronii. Castalio in prima editione Symposii tantum XCIX Ænigmata exhibuerat, quorum ultimum *Anchoræ* titulo inscriptum, ut innotat Irenæus Bibliophilus in Schelhornii Amœn. liter. tom. II, pag. 486. Sed postea in editione secunda Symposii, 607, centesimum addidit *de Lagena*, quod Pithœo acceptum refert in adnot. ad æn. 99, cujus editionem Parisensem in præfatione sua ait *uno libellum ænigmate auctiorem reddidisse*. Id vero in Pithœi editione, sicut et Peronii, numero LXXX legitur. Singulare, et quod cæteri non habent, ænigma centesimo et ultimo numero posuit Peronius *de Cuculo*, cujus loco Pithœus illud arithmeticum *De VIII tollas VII, et remanent VI*, posuit, Castalio numero XCIV inseruit, omisso plane illo *de Cuculo*. Diveritas ea mihi tanti visa est, ut dubitarem, cujus potissimum auctoris recensionem sequerer. Sed ænigmatibus illis accuratius consideratis statui demum, illud *de Cuculo* omnino genuinum, et Symposii genio dignum (1), et minime omittendum esse, præsertim quum et Camerarius habeat, et græce verterit, apud Reusn. pag. 257; hoc *de numero VIII* abhorere a reliquorum ænigmatum simplicitate et forma, quæ ubique rerum adspectabilium et vulgo cognitarum formam, naturam, usum verbis ambiguis describunt, numquam problema aliquod aut quæstionem acumine ingenii solvendam proponunt: neque mediocre ejus vitium habendum est, quod varias ac pæne infinitas admittit interpretationes, ac titulo, quo ænigma solvatur, destituitur. Videtur itaque recentius ab homine aliquo spinoso, qui ænigmata Sym-

(1) Nisi forte Bedæ adscribendum sit, in cujus carmine inscripto *Cuculus*, avis illa tristichis quoque laudatur. Ed.

posii describebat, compositum (1), qui, ne inventum suum ingeniosum periret, nec peregre additum videretur, illud, ejecto centesimo ænigmate *de Cuculo*, in ejus locum reponebat. Ita semel recepto eo in numerum, forte alius librarius, ordinem et seriem mutans ænigmatum, retro illud præcedentibus immiscuit, et numero XCIV collocavit, quo numero legitur in Castalioneis ejusque sequacibus editionibus. Ego vero rationibus his permotus restituendum *Ænigma de Cuculo*, et loco centesimo, cui debetur, ponendum putavi; illud contra arithmeticum et obscurum, quum duæ editiones habeant, abjicere quidem nolui, sed loco eo, quem injuste invasisse videtur, detrusum extra numerum et ordinem, quasi adpendicem, subjunxi (2).

(1) Genus hoc ænigmatum, cujus est illud de numero VIII, seriore ætate videtur usurpatum celebratumque esse, quando quæstiones ex arithmetica aut alia arte intricatas, exercitationis causa, proponebant, subinde etiam versibus completebantur. Huc referenda sunt Bedæ Propositiones et solutiones arithmeticæ, quæ tomo I Operum, pag. 133 et seqq. leguntur, et Problemata arithmetica, quæ P. Burmann. Anthol. Lat. lib. V, epigr. 119-125 proposuit, qui præterea ad epigr. 119 adnotavit, Gasp. Bachetum Meziriacum XLV Epigrammata Græca arithmetica, quæ ex codice Palatino Salmasius cum eo communicaverat, versione metrica et explicationibus additis illustrasse in commentar. ad Diophant. Alexandr. a p. 349 ad 370. *Ænigma* illud de numero VIII auctorem Symposio recentiore habere, vel inde adparere arbitror, quod in aliis ænigmatum collectionibus, aliorum sub nomine auctorum, propositum reperitur. Reusnerus in *Ænigmatographia*, pag. 253, illud inter Joach. Camerarii ænigmata refert, quamquam alii ænigmati, quod plane diversum est, adnexum. Idem pag. 347 sub nomine Hieronymi Arconati repetit. Et Lorichius libro III *Ænigm.* f. 84, huic ænigmati hoc lemma superscripsit: *Aliud Arithmetico conjiciendum*. Hi igitur sive ipsi auctores ejus ænigmati sunt, sive illud ab alio mutuati, certe Symposium non esse auctorem fatentur, quem notissimum scriptorem vix licebat dissimulare.

(2) Contraria omnia de ænigmate *de Cuculo* sentit Heumannus, Præfat. § 29, id dicens reliquorum Symposii ænigmatum elegantiam et concinnitatem haud æquare, viderique insertum fuisse a semidocto quopiam monacho, qui illud alterum de numero VIII non capiens, atque adeo

De lemmatibus sive titulis, qui singulis ænigmatibus sunt præpositi, dubium videri potest, sintne ab ipso auctore profecti, an a librariis vel descriptoribus divinando inserti. Heumannus, qui præfationis suæ paragrapho LVII hac de re disputat, non a Lactantio, quem ille pro auctore habet, sed postera demum ætate ab aliis non semper feliciter divinantibus, putat esse inscriptos. Ego ipsi auctori tribuendos existimo. Necessarium erat, ut auctor rei significatæ vocabulum adponeret, si elegantiam ænigmatum suorum intelligi, ac jucunditatem ex eorum lectione percipi volebat; quæ peribat omnis, si omnia incertis permittens conjecturis lectori molestissimum infinita quærendi tædium imponebat. Nonnulla enim ænigmata sunt ejusmodi, ut sine titulo plane intelligi nequeant, ea præsertim, quæ non ipsam rei alicujus naturam, sed casum aliquem et actionem fortuitam spectant. Quis e. g. ænigma, numero XCII, in vulgatis editionibus positum explicare nosset, nisi titulus adpositus doceret, de lusco et allio sermonem esse. Ænigma LVI, *Caliga* vulgo inscriptum, perperam intelligebat Heumannus, et *Linum* inscribi debere existimabat. Sed verior ejus interpretatio ex ipso titulo *Caliga* ducenda est,

pro ἀλόγη habens, aliud ænigma, cujus sensus ipsi non incognitus esset, ejus in locum suffecerit. Ad hanc rationem infringendam sufficiat animadvertere, ænigma *de Cuculo* in editione omnium prima, ex incorrupto codice profecta, exstitisse, atque adeo satis se auctoritate tueri. De elegantia ejus, an satis digna Symposio sit, ad cujusvis æqui lectoris sensum et judicium provoco. Contra pro ænigmate *de numero VIII* intruso codex Pithœi illo quidem *de Cuculo* caruit, Castalionis codex illo etiam *de Lagena*. Jam quum tria sint ænigmata, quorum uno una e tribus primariis editionibus careat, eorum comparatione instituta decerni potest, quodnam eorum præ reliquis omitti et Symposio indignum judicari debeat. Et qui Symposii ænigmatum genium et formam bene norint, haud dubitabunt id de ænigmate arithmetico pronuntiare. Habuerunt id quidem duorum editorum codices, at librariorum, qui quum ordinem ænigmatum immutarunt pro lubitu, tum omiserunt alia, alia intruserunt, nulla potest esse auctoritas.

quam suo loco dabimus. *Ænigma*, de quo paullo ante egimus, arithmeticum non tam incertis conjecturis vexatum, nec tam varie interpretatum fuisset, si in antiquis codicibus titulum adpositum habuisset. Nam qui in Pithœi et aliis vulgatis est: *De VIII tollas VII, et remanent VI*, non solvit *ænigma*, sed repetit. A librariis lemmata adposita esse nequeunt, quia pro incerta et dubia interpretatione lectorum vel librariorum, tum multo major et gravior, quam quidem reperitur, differentia titulorum reperiri deberet. Vix tria quatuorve *ænigmata* reperio, quæ in tribus primariis editionibus abs me collatis diversas inscriptiones habeant. Atque hæc diversitas nominum non tanta est, ut ipsam rem mutet et diversam interpretationem inducat, sed nititur quadam ipsarum rerum adfinitate et similitudine, qua fiebat, ut lectorum vel descriptorum aliquis hoc vel illud vocabulum exprimendo sensui *ænigmatis* aptius crederet; quam quod in codice suo reperisset. Sic quod numero XVIII vulgatarum editionum *Cochlea* inscribitur, in Perionii codice *Testudo* est: numero LXVII titulus est *Specular*, in Perionii editione *Vitrum*: num. LXXII in vulgatis est *Uter*, in aliis *Follis*: numero XCIX *Olla* scribunt recentissimæ editiones, et quidem e codice vetusto, sed reliquæ omnes *Lagena*. Similitudo vel adfinitas rerum his titulis signatarum aperta est, ita ut nomina earum facile permutari potuerint. Neque alia ratio harum variationum est, quam quæ est variantium in textu scriptoris alicujus lectionum, quæ quamvis multæ reperiantur, ipse textus tamen auctoris esse non dubitatur. Inscriptio ipsa lemmatum, quia non nisi ex interpretatione diu meditata provenire potest, tam operosa est, ut nisi ipse auctor inscribat, vix expectari a lectoribus vel librariis possit. Atque hi, tantum abfuit, ut lemmatibus adponendis sensum *ænigmatum* declarare studerent, ut potius ipsa lemmata, quæ in codicibus inveniebant, obscurare tentarent. Hoc se in veteri libro *Symposii* invenisse testatur Castalio, in adnota-

tione ad primum ænigma, in quo plerique tituli ænigmatum de industria obscurati erant, et quidem omissione literarum vocalium, quarum loco consonæ singulas proxime sequentes erant positæ. Sic primi ænigmatis titulo *Grbphkxm* scriptum erat pro *Graphium*, secundi *Brxndp* pro *Arundo*, tertii *Bnælxrs cæm gfmmb*, i. e. *Anulus cum gemma* (1). Non magis confirmat sententiam suam Heumannus eo, quod titulos nonnullos ait ineptos et ænigmati non respondentes, alios plane falsos, et infelicem conjectorem prodentes. Quando primum ænigma inscribitur *Graphium* neutro genere, etsi ipsum ænigma ordiatur in genere masculino: *De summo planus*, equidem puto, errorem hunc mutati generis æque accidere, immo magis, potuisse auctori, atque alii ænigmatis lectori. Auctor oblitus forte, quod *graphium* posuerat, sed *stylum* mente tenens, tamquam de stylo loquebatur, tituli incuriosus; sed alius, qui in masculino genere loqui ænigma legerat, titulum positurus minus poterat de vocabulo neutrius generis cogitare. Neque puto, hanc *μετάβασις εἰς ἄλλο γένος* plane insolitam esse bonis scriptoribus, ut alius generis vocabulum mente teneant, aliud expriment. Et Heumannus, quod in titulo *Graphii* reprehendit, in alio ipse commisit. Nam ut titulos aliquot plane falsos esse ostendat, ænigma LVI in vulgatis perperam inscribi *Caliga*, ejusque loco *Lilium* reponendum censet, licet in ipso ænigmati res significata non neutro genere, sed feminino efferatur. Unde Clariss. Heynatzius, rejecta Heumanni opinione, veterem inscriptionem revocavit. Perperam denique Heumannus titulum ænigmatis XLVI *Lilium* inter falsos refert. Nam mera est variatio ejus, qui aliis in editionibus exstat et ab ipso Heumanno probatur, *Viola*, pro qua qui melius putabat *Lilium* inscribi, fortasse non majus illud et procerum *lilium* hortorum intelligebat, sed *lilium* convallium. Sed

(1) Sic obscuratos titulos expresserunt etiam in editione sua Castalio et Meursius.

mitto plura de auctore lemmatum dicere. Summam certe antiquitatem horum titulorum esse, haud obscure significat Sigebertus Gemblacensis, qui in Aldhelmo Symposium ait *per prosopopœiam qualitates singularum rerum expressisse*, hoc est, ipsas res de se et qualitatibus suis loquentes induxisse in ænigmatibus. Hæc vero prosopopœia rerum a lectoribus intelligi non potuit, nisi eæ antiquitus tamquam *πρόσωπα* nominatim singulis fuerant præpositæ. Pariter e verbis Sigeberti colligitur, rectum et antiquum titulos consignandi modum esse, qui fit in casu primo, e. g. *Graphium*, *arundo*, *clavis*. Nam si sexto casu ponuntur, *de graphio*, *de arundine*, *de clave*, quomodo in codice primo Anglicano factum esse Heumannus in adnot. ad æn. I testatur, tum contrarii sunt prosopopœiæ, quæ est in ænigmatibus, et quasi poeta de iis loquatur, significare videntur. Cæterum quo magis variare titulos et corrigere ad sensum suum studuerunt librarii, hoc magis inde confici videtur, antiquos esse titulos, et ab ipso auctore profectos.

Heumannus præterea Symposii ænigmata in quasdam classes vel genera divisit, quæ breviter hic indicare satis erit. Nam alia jam olim dicit in vulgus nota, adeoque ab auctore non excogitata, sed tantum in versus redacta fuisse; alia ipsius auctoris ingenio efficta. Antiqua nonnulla et dudum nota Symposium repetiisse, vel solum illud æn. XXX *de Pediculis* probet, quod olim Homero a pueris quibusdam piscatoribus propositum Herodotus in vita Homeri narrat. De aliis, quæ antiqua sint, et quæ a Symposio primum inventa, vix certum exquirere et statuere licet. Aliud Heumannus discrimen constituit inter ænigmata, quæ sunt vulgaria et plebeia, nullam artem vel eruditionem redolentia; et alia erudita, quæ sunt cultioris ingenii. Ad erudita præcipue refert, quæ homonymiam vocis occultant, e. g. 2, 32, 42, 82: addo etiam ea, quæ ad partem historiæ vel mythologiæ respiciunt, qualia sunt 25, 26, 32, 48, 63, 73, 82, 83. Optimum omnium atque exasciatissimum ille

judicat, quod numero 83 *de Perna* legitur. In quo facile suum Heumanno iudicium relinquimus.

Præfationem vel Prologum, quem Symposius ænigmatibus præmisit, neque omnes codices integrum, neque uno loco exhibent. Primum et secundum versum codex Perionii non habet (1), et quia salvo sensu facile abesse posse videntur, Heynatzius quidem eos uncis inclusit, Heumannus primum pro suppositiis habuit; sed quum deinceps animadverteret, novum aliquod fulcrum opinioni suæ ex his versibus, si paullum mutarentur, posse accedere, cupide eos tamquam e fuga retraxit, novoque habitu ex ingenio ornatos ita proposuit, ut supra memoravimus, Sextum, quem auctor adloquitur, in Siccam, patriam Lactantii, mutans. Qua in re etsi audacius grassatus est, id tamen recte fecit, quod auctoritati antiquorum codicum concedens versus ipsos retinendos censuit. Nam, ut ipse fatetur, præter illum Perionii, cæteri omnes codices, quos ipse usurpavit, etiam vetustissimus eorum Anglicanus, versus istos habent. Prologum integrum non in principio, sed ad finem ænigmatum, tamquam epilogum, posuit Pithæus; quod tamen perperam factum, et præponendum potius præfationis loco fuisse, ipse monet in *Emendat. in Poematia*. Casp. Barthius, hoc non animadvertens, putavit editionem Pithæanam totum illud Præloquii epigramma præterisse, *Advers. lib. LVIII, cap. 1*. Neque vero ullum editionis alius exemplum reperitur, quod non illos versus in fronte ænigmatum exhibeat.

Ut Symposius forte primus fuit inter Latinos, qui eo genere carminis luderet, et ænigmata versibus composita singulari libello complecteretur, ita exemplo ejus plures sequiorum temporum invitati videntur, ut similia tentarent. Primus eorum est *Aldhelmus*, Scotus, Episcopus Schire-

(1) Pithæi etiam codicem non habere, Heumannus et Heynatzius affirmant, sed falso; neque hi Pithæum ipsum inspexerunt.

burnensis, sub initio sæculi VIII clarus, qui *Ænigmatum* librum reliquit millenis versibus (1), in Tetrasticha, Pentasticha, Hexasticha, septenis versibus, octonis, novenis, denis et pluribus comprehensa, divisum. Liber ejus notis illustratus per Martinum *Delrio* prodiit Mogunt. 1601, in-12, repetitus a Nic. Reusnero in *Ænigmatographia*, Francof. 1602, pag. 204, item in Bibliotheca Patrum maxima edit. Lugdun. 1677, tomo XIII. Ejusdem Aldhelmi *Quæstiones ænigmatum Rhetoricæ artis* MS Lipsiæ in Biblioth. Amplissimi Senatus exstare testatur J. A. Fabricius, Bibl. Lat. tom. III, pag. 257, edit. Ernest. Quoniam Aldhelmus, Symposium se imitatum esse, ipse profitetur in Prologo, hinc *Ænigmata* ejus pluribus in codicibus MSS Symposio adjuncta reperiuntur. Pithœus tamen editione digna non putavit (vid. Testim.), quod quidem dolet Casp. Barthius, Aldhelmum neque lectione, neque recensione indignum judicans, *Adversar.* LVIII, 1. Ego vero quominus uaderem, quum me longa et copiosa ænigmatum series deterruit, quæ superare hujus voluminis modum videbatur, tum Aldhelmi, non modo mendis obsita plurimis, sed et dura in se impeditaque oratio, a Symposii suavitate multum remota, quæ, jure verebar, ne et mihi emaculandi et explicandi nimium laborem, et lectoribus meis parum jucunditatis adferret. Eadem fere Aldhelmi ætate *Tathwinus*, Archiepiscopus Cantiorum, qui an. 734 obiit, librum *Ænigmatum* scripsit, laudatum a Jo. Balæo, *Script. Britann. Centur.* II, pag. 98. Alium, non multo inferioris ætatis, *Thomam* nominat Sigebertus Gemblacensis, de *Script. Eccles.* cap. 133, quem dicit ad Hilduinum dominum suum scripsisse librum *Ænigmatum*, brevem quidem, sed plenum veritatis et elegantiæ. *Egebertus*, vel, ut alii, *Ecke-*

(1) Quod ipse testatur in Prologo, et Sigebertus Gembl. Sed in summam collectos versus ejus hodie non nisi 755 efficere, adeoque integrum opus non amplius superesse, notavit Leyserus in *Hist. poet. med. ævi*, p. 200.

bertus, Clericus Leodiensis, circa annum 1040 clarus, scripsit metrico stylo *de ænigmatibus rusticanis* librum primo brevem, sed ampliato rationis tenore scripsit de eadem re metricè alterum librum majusculum, ut loquitur Sigebertus Gembl. cap. 146. Joannes Lelandus, ut refert Heumannus Præf. § 34, testatur in Collectaneis suis, tom. III, p. 154, 161 et 163, sæpius in bibliothecis Anglicanis reperiri eodem conjuncta volumine *Ænigmata Aldhelmi, Symposii, Eusebii, et Tautuni*; ubi quidem, qui Eusebius ille sit, æque mihi ac Heumanno ignotum esse fateor, sed Tautuni sub nomine non Thomam, ut Heumannus opinatur, sed Tathwinum, quem Balæus adpellat, puto intelligi. Denique *Tulli* nescio cujus ænigmata hexasticha a Labbeo, Bibl. MSS, pag. 63, memorari indicat Fabricius, Bibl. Lat. l. c. Prætereo plures alios recentioris ætatis auctores, quorum ænigmata passim exstantia, quamvis non optimo ordine, congesta exhibuit Nic. Reusnerus in *Ænigmatographia*.

De commentatoribus et interpretibus ænigmatum Symposii ut nunc dicamus, plures ille nactus est non indiligentes. Primus hanc operam sumpsit Jos. Castalio, qui *Ænigmata Symposii poetæ cum scholiis* edidit Romæ 1581, in-4. Quamquam enim Castalione prior Lil. Greg. Gyraldus libellum singularem, in quo ænigmata pleraque antiquorum explicantur, edidit, Symposii tamen ille non nisi unum ænigma, idque prætereundo, adtigit, et alia, quæ sibi recitata ab amico dicit, quia frigidiuscula sibi visa essent, indigna relatu reputavit (1). In altera editione Symposii, quam Romæ an. 1607 procuravit Castalio, multa in scholiis prioris editionis mutavit, multa omisit, atque addidit pariter, quum interea Pithœi editionem Parisiis 1590 factam comparasset. Auctioribus scholiis instructam esse,

(1) Pag. 51 edit. Reusnerianæ in *Ænigmatogr.* et tomo II *Operum*, pag. 635.

ipse titulus profitetur (1). Heumanno videntur ea scholia non satis meditate scripta, atque effusa verius, quam elucubrata (2). Proximus Castalioni est Casp. Barthius, qui *Ænigmata* Symposii multa passim emendavit et illustravit quum in *Animadversionibus* ad Claudianum, tum maxime in *Adversariis*, e. c. lib. XIX, c. 14; XXVI, 28; XXVII, 1; XLIV, 20; LVIII, 1. Successit Fridericus Besselius, cujus adnotationes in *Symposii Ænigmata* manuscriptæ a doctis viris cum Heumanno communicatæ sunt, quas tamen ille paucas et leves, et plerasque e Castalioni scholiis excerptas esse reperit, ac proinde non totas, detractis iis, quæ a Castalione mutuata videbantur, una cum hujus et aliorum *animadversionibus* edidit. Omnium nempe industriam superavit, totumque se vindicando, castigando, illustrandoque *Symposio* dedit C. A. Heumannus, in editione *Symposii Lactantiani* superius memorata. Ubi post amplissimam præfationem, in qua *Symposium Lactantio* vindicat, ejusque virtutes et editiones recenset, singulis *Ænigmatibus* variantes codicum Msptorum et vetustiorum editionum lectiones subjicit, suasque *animadversiones* tam criticas, quam illustrantes addit, denique his absolutis seorsum producit *Adnotationes diversorum*, tum repetitas priorum Castalioni, Barthii et Besseli, tum nove secum communicatas Theod. Hasæi, et Jo. Matth. Gesneri. Ad recensendum et castigandum *ænigmatum* textum hoc plura et majora conferre Heumannus potuit, quod præter editionum antiquarum lectiones quinque codicum MSS nondum colatorum apographa vel excerpta, amicorum doctorum opera sibi ministrata, adhibere potuit, trium quidem ex Angliæ bibliothecis, duorum MSS e Lugdunensi bibl. de prompta. Lectiones eorum codicum omnes siglis quibusdam

(1) Comparavit primæ et secundæ editionis scholia Irenæus Bibliophilus in *Schelhornii Amœn. lit. tom. II*, p. 487.

(2) In *Præf. ad Symp. Lact. § XLII*.

literarum distinguit, Anglicorum scilicet trium, quorum primus, in bibliotheca Regia Westmonasteriensi servatus, præstantissimus vetustissimusque est, literis A. B. C. Lugdunensium prioris et posterioris literis D. et E. Præterea per notam P. codicem, e quo Pithœi editio facta, *Cam.* codicem Camerarii, *Per.* codicem Perionii, *Caus.* editionem Causini, in qua nonnullas variationes deprehendit, per *gl.* glossas significat, quas codicibus duobus Anglicanis adscriptas reperit. Quas siglas sive notas ab Heumanno adhibitas ego hoc loco proponere et significare lectoribus meis volui, quia in repetenda varietate lectionum iisdem usus sum. Heumanni sententiam de auctore Ænigmatum sequutus Jo. Hildebr. Withofius Lactantii Symposium ferme totum illustrasse, simul de sapientia ænigmatica in universum disseruisse dicitur in *Relationibus Duisburgensibus* a. 1744, n. 51 seq. 1746 et 1747, n. 2, teste Cl. Leindenfrostio in Oratione funebri, p. 58, ut scribit Christoph. Saxius V. C. in *Onomast. liter.* tom. I, pag. 389. Etiam Jo. Ludolph. Bünemannum ad perpoliendum, forte etiam denuo edendum, Symposium animum adpulisse, licuit mihi e Symposii Heumanniani exemplo perspicere, quod in bibliotheca Georgiæ Augustæ servatur, et mecum humanissime communicatum est. Cui exemplo in charta pura singulis paginis interjecta adscriptæ erant copiosæ adnotationes, subitarie illæ quidem et sine cura effusæ, sed multa eruditione refertæ, inprimisque selectam latinitatem Symposii ex aliis auctorum, sæpe etiam Lactantii, locis illustrantes, quas quidem ut crederem Bünemannum auctorem habere, per multa fuerunt, quæ mihi persuaderent. Recentissime de Symposio bene meritus est Vir Celeb. Jo. Frid. Heynatzius, editione nova *Centum Ænigmatum veterum*, Francof. ad Viadr. 1775 facta. Qui quum Ænigmata hæc puerili maxime ætati instituendæ apta putet, huic usui editionem suam præcipue adcommo-davit. In Præfatione editionum Symposii recensum agit, motam ab Heumanno controversiam

330 DE INTERPR. ÆNIGMATUM SYMPOSI.

de auctore Lactantio narrat, ad ejusque sententiæ præcipuas rationes respondet, usum denique hujus libelli ænigmatum commendat. Ænigmatum ipsorum interpretationi imprimis studet, et singulis perspicuam metaphrasin et verborum explicationem subjicit; contexti castigandi et constituendi rationes notis criticis singularibus, seorsum positis, et ad finem ænigmatum rejectis, exposuit. Heumanniana copia ita usus est clarissimus editor, ut ex illustrationibus seligeret, quæ ad rem suam facere videbantur, adderet nonnulla, quæ suppetebant aut animo succurrebant, verborum autem contextum, in quo constituendo nimia cum audacia, et plerumque non satis feliciter, Heumannus versatus erat, diligenter denuo recenseret. Nos idem consilium in tractando Symposio sequemur, et quæ Heumannus tum in lectionibus variantibus congerendis, tum in adnotationibus suis et aliorum adponendis, subsidia ad castigandum pariter et illustrandum obtulit, his salubriter, et cum delectu, et judicio adhibito utemur; notas, quæ rem obscuriorem satis adposite et commode explicarunt, adjecto auctoris nomine, usurpabimus; e cæteris, quæ rei explicandæ utilia videbuntur, hinc inde dispersa congeremus, neque tamen ipsi adponere et adnotare negligemus, si qua aptiora ad probandum vel illustrandum videbuntur. Reliquum est, ut seriem ordinesque editionum proponamus, quibus Ænigmata Symposii vel integra, vel ex parte, vulgata sunt.

EDITIONES ET VERSIONES

ÆNIGMATUM SYMPOSI.

I. Joannes Trithemius, de Script. Eccles. cap. 783, testatur Joannem Nobletum, monachum ordinis fratrum minorum B. Mariæ de monte Carmeli, natione Gallum, sæculo XV, scripsisse inter alia, quæ ferantur ejus opuscula, *Centiloquium ænigmatum lib. I.* Hoc de Symposii ænigmatibus, quæ centum sunt numero, intelligunt J. A. Fabricius, Bibl. Lat. tom. III, pag. 250 Ern. et C. A. Heumannus in Præfat. ad Symp. Lact. § XXV, qui propterea Nobletum aiunt ea Ænigmata primum reperisse, et e longi temporis tenebris rursus protraxisse. Sed hæc parum explorata existimatio est. Quin Irenæus Bibliophilus in Observatione Schelhornii Amœnit. liter. tom. II inserta, pag. 475, indicat, ex Trithemii narratione de Nobleto facile esse ad conjiciendum, Nobletum ipsum ex suo ingenio composuisse memoratum *Centiloquium*. Sic Laurentius Abstemius libellum fabularum ab se compositarum de numero *Hecatomythium* nuncupavit, ut ipse scribit in Præfatione.

II. Antiquissima est editio *Joachimi Perionii*, qui Symposium primum protulit, ut scribit Barthius, Adv. lib. XXVI, cap. 28. Heumannus, qui ipse non vidit, eam Lutetiæ an. 1538 excusam esse suspicatur, sed Mich. Maittaireus, Annal. Typogr. tom. II, pag. 791, ad annum 1533 refert, additque Parisiis hoc anno in-8 prodiisse, atque hunc ejus titulum profert :

Symposii veteris poetæ Ænigmata, nunc primum inventa et excusa, cum sententiis septem Græciæ sapientum emendatioribus et auctioribus: apud Ludov. Cyaneum sub duobus Gallis in via Jacobæa.

Si titulus annusque editionis hujus a Maittairio indicatus recte se habet, nescio, quid de alio editionis Perionianæ exemplo mihi statuendum sit, quod e bibliotheca Georgiæ Augustæ benevolentia Heynii V. C. mihi suppeditatum in manibus habeo, quodque alium et annum et typographum præfert. Integrum ejus titulum subjicio:

Symphosii Poetæ veteris elegantissimi erudita juxta ac arguta et festiva Ænigmata, nunc primum et inventa et excusa. Accesserunt septem Græciæ sapientum sententiæ, multo quam antehac emendatiores, et versibus etiam aliquot auctiores. Parisiis apud Jacobum Kerver sub duobus gallis in via Jacobea, 1537, in-8, const. foliis 12.

Nescio, inquam, utrum eam alteram ac denuo recensitam a Perionio editionem, an vero ab alio, secundum alium codicem, servata tantum Perionii præfatione, adornatam existimare debeam. Nam præter anni ac typographi differentiam, duabus maxime rebus a priori Perionii, quam Reusnerus expressit, discrepat. Centesimo ænigmate *de Cuculo* caret, etsi de cætero ordinem et numeros ænigmatum eosdem, ac superior Perionii, servat: deinde, quum Reusneri exemplum ænigma X *de Phœnice* duplex habeat, hæc Perionii secunda altero destituitur. Nonnullæ etiam varietates titulorum occurrunt. Quum priorem illam anni 1533 oculis usurpare nequeam, constituere jam non licet, sitne ea a Reusnero pure expressa, an vero hic invexerit nonnulla, quæ adeo nec secunda anni 1537 habeat. Casp. Barthius tamen, qui primam Perionii editionem usurpavit sæpiusque laudat, eam significare videtur, quam Reusnerus repetiit. Nam in *Animadv. ad Claudian.* edit. prioris pag. 469 (edit. secundæ, in-4, p. 988), adfirmat, duorum ænigmatum

de Phœnice alterum solum in Joach. Perionii editione se reperisse. Id vero Reusnerus exhibet.

In præfatione *Ænigmatibus* præmissa Perionius ea se dicit e codice bibliothecæ Cormæriacenæ eruisse. Cormæriacum autem est agri Turonensis oppidulum, opulento Benedictinorum monasterio nobile.

II. Joach. Camerarius in *Elementis Rhetoricæ* (quæ primum an. 1540 prodierunt, iterumque Lipsiæ 1562, in-8), pag. 273 editionis anni 1600, in-8, ex *Ænigmatibus* a se repertis, quæ Symphorium quemdam auctorem habere præscriptum dicit, selecta quædam XVII producit, quæ Heumannus recenset Præfat. ad Symp. Lact. § XXX. Quum ænigmata Camerarianæ hujus editionis in multis ab editione Perionii discrepent, Heumanno non dubium est, hausisse eum ænigmata sua e MS quodam codice.

IV. Jo. Lorichius Hadamarius *tres libros Ænigmatum* Francofurti an. 1545 edidit, quorum libro III e septemdecim ænigmatibus a Camerario in *Elementis Rhet.* vulgatis repetiit tredecim, sed presso Camerarii nomine. Vid. Heumannus l. c. § XXXI.

V. *Symphosii ænigmata XLVII* edita a Francisco Basuelo Basileæ 1563, in-8, commemorat Fabricius, *Bibl. Lat.* vol. III, pag. 274 seq. et pag. 255 edit. Ern. ex eoque discrepantes scripturas excerptit ibidem.

VI. Secundus Symposii ænigmatum editor (nam superiores partem tantum ediderant) est *Josephus Castalio*, cujus editionis hæc est inscriptio :

Ænigmata Symposii Poetæ cum scholiis Josephi Castalionis, Anconitani. Romæ apud Franciscum Zannetum MDLXXXI, in-4, maj. chart. sex.

Exhibentur hac editione XCIX ænigmata, quorum ul-

timum *Anchoræ* titulo inscriptum est. Primum se eorum editorem esse, ipse sibi persuasit Castalio, ut patet ex ejus dedicatione libello præfixa. In qua etiam testatur, edidisse se ænigmata Symposii e codice MS miræ vetustatis, in quo adjuncta erant ad Venantii Fortunati opera. Luculentam ejus edit. descriptionem dedit Irenæus Bibliophilus in Schelhornii Amœn. liter. tom. II, p. 485.

VII. Repetitam esse hanc editionem Romæ 1597 tradit Fabricius, Bibl. Lat. vol. III, pag. 271, et Sigebertus Havercampus Heumanno testatus est per literas (vid. ejus Præf. pag. XLIX) habuisse se in manibus illam Romæ a. 1597 factam, eamque in duodecimo, ut vulgo loquuntur, exscriptam esse. Utcumque vero hæc editio repetita exstiterit, non videtur habuisse scholia Castalionis, nec ab ipso Castalione curata. Hic enim alteram editionem serius curavit, postquam Pithœanam viderat, eamque scholiis non nihil modo auctis, modo immutatis instruxit. Cujus hic titulus est:

Ænigmata Symposii, poetæ veteris, cum scholiis auctoribus Josephi Castalionis, J. C. Romani, elogiisque doctissimorum virorum de Symposio. Romæ apud hæredes Aloysii Zanneti 1607, sumptibus Julii Francischini, in-4.

Contenta ejus editionis plene descripsit Heumannus, Pœciles tomi II libro I, pag. 109 seq. sigillatim præfationem Castalionis, et doctorum virorum Sigonii, Victorii et Pontani de his ænigmatibus ἐπιχρίσεις exhibet.

VIII. Petrus Pithœus inter *Poematia vetera* Paris. 1590, in-12, edita, pag. 404, hæc *Ænigmata* sub nomine *Cæli Symphosii* proposuit, et in edit. Lugdun. apud Jacobum Chouet, 1596, pag. 534. Genevensem hujus Sylloges editionem anni 1619 ipse non vidi. Castalio hac Pithœi editione usus est, ejusque variantes lectiones adnotationibus suis in Symposium inseruit.

IX. *Jacobus Pontanus* voluminis tertii *Progymnasmatum Latinitatis* parte priore, quæ prodiit Ingolstadii 1592, in-8, pag. 779 seqq. unum habet (num. XLII) quod inscripsit *Ænigmata*, ubi aliquot Symposii exhibet, tacito tamen et auctoris eorum nomine, et fonte, unde illa hauserit; nominatim p. 783 de *Clave*, de *Tinea*; p. 784 de *Fumo*, p. 785 de *Somno*, de *Mure*, de *Papavere*, p. 786 aliquod sine titulo, itemque aliud pag. 787 absque lem-mate profert, in adnotationibus tamen ad hoc Progy-mnasma, p. 790, clavem horum etiam duorum suppe-ditat, docetque per prius *Rotam*, per posterius *Nebulam* intelligi. Hæc memorat Irenæus Bibliophilus l. c. p. 489 not. ***. Qui dubitat, ex qua editione Pontanus illa mu-tuatus sit. Mihi vero credibile est, Castalionis editione priore usum esse. In editione *Progymnasmatum* Pontani recentiore, quam ipse possideo, Francof. 1634, in-8 maj. hoc *Progymnasma* XLII, *Ænigmata* inscriptum, pag. 744 seqq. legitur. Totum illud repetiit et *Ænigma-tographiæ* suæ inseruit Nic. Reusnerus, p. 79 seqq.

X. *Nicolaus Reusnerus* in *Ænigmatographia, sive Sylloge ænigmatum et griphorum convivalium, ex variis auctori-bus collectorum*, Symposii *Ænigmata* ex editione Perio-niana repetiit. Duas hujus libri editiones prodiisse probat Heumannus l. c. § XXVII, unam Francof. an. 1599, in-12, alteram ibidem 1602, in-12. Istam numquam vidi, hanc ipse possideo, in qua pag. 148 exhibentur *Symphosii, poetæ veteris elegantissimi, erudita juxta ac arguta et festiva ænigmata*, præmittiturque ipsius Perio-nii Præfatio, p. 145 sq. Cæterum hæc editio altera *Æni-gmatographiæ* in duas partes divisa est, quarum altera hoc inscripta titulo est: *Joannis Lauterbachii Ænigmata, additis simul Nicolai Reusneri ænigmatibus*. E collegio Par-theniano, an. 1601.

Georgius Draudius in *Bibliotheca Classica*, p. 1505,

scribit, *Joann. Lauterbachii, Jul. Cæs. Scaligeri, H. Eoban & Hessi, Joach. Camerarii, Hadr. Junii, et quorundam aliorum Ænigmata omnia simul edita esse studio Nicolai Reusneri. Argent. 1589 in-8. Diversum hoc opus ab Ænigmatographia, hujusque prodromus esse videtur, postea in Ænigmatographiam relatum. Falli igitur videtur Heumannus l. c. quando existimat, Draudium illo indice primam Ænigmatographiæ Reusnerianæ editionem significare voluisse. Habeo ipse ejus libelli, quem Draudius indicavit, exemplar, eodem loco et anno editum, sed in titulo simul verba lego, quæ Draudius omisit: *Additis Symphosii veteris Poetæ Ænigmati, item J. C. Scaligeri*, etc. Quod tamen dolendum est, exemplar meum in fine mancum esse videtur; nam neque Symphosii, neque Scaligeri, et cæterorum, qui in titulo nominantur, ænigmata habet, et cum Lauterbachii ænigmatibus desinit. Quod si alia integra ejus libri exemplaria exstant, dubitari non potest, hanc primam Reusneri editionem Symphosii esse.*

XI. Phædro ab se cum notis suis et Casp. Scioppii vulgato *Cælii Symposii ænigmata cum scholiis Jos. Castalionis*, fabulas et Ænigmata veterum poetarum Græcorum et Latinorum adjunxit *Conr. Rittershusius* Lugduni an. 1598, in-8. Quæ editio repetita est additis animadversionibus Jo. Meursii, et prodiit ex officina Plantiniana Raphelengii, an. 1610, ut tradit Fabricius, *Bibl. Lat. lib. II, cap. 3, § 3.*

Ejusdem editionis repetitio videtur, quæ in catalogo Bibliothecæ Thuaneæ, tom. II, p. 256, hoc titulo proponitur: *Ænigmata veterum et recentium, cum notis Josephi Castalionis in Symposii Ænigmata. Duaci 1604, in-8.*

XII. *Franciscus Schottus* edidit *Itinerarii Italiæ Germanicæ-*

que libros IV, Coloniae Agripp. an. 1620, in-12. Ibi auctor libro IV subjunxit *Joca seria et ænigmata iter agentibus accommodata*, atque inter hæc, pag. 338, *Ænigmata et Griphos ex Symphosio et Althelmo*. Ex illo quidem profert duodecim, *de Clave, Vulpe, Fumo, Testudine, Grue, Ericio, Mula, Beta, Talpa, Farina, Pila et Spongia*; ex hoc quatuor *de Nube, de Salamandra, de Myrmicoleonte, et de Gallo Gallinaceo*, et pag. 366 scribit: *Plura Symposius et Althelmus versibus collegere ænigmata*. Irenæus Bibliophilus apud Schelhornium l. c. pag. 491, conjicit, Schottum hæc ænigmata e Duacensi Symposii editione an. 1604, cujus modo mentionem fecimus, deprompsisse. Hoc equidem adfirmare nolim, siquidem Duacensis editio Castalionis recensionem sequuta videtur; at Schottus, ut e collatione ænigmatum didici, Perionii textum adhibuit.

XIII. *Nicolaus Causinus* libro suo, quem *Symbolicam Ægyptiorum sapientiam* inscripsit, inseruit *Ænigmata Symposii*, sed nihil animadversionum vel scholiorum adjecit. Ejus operis tres editiones exstare comperit Heumannus (vid. Præfat. ad Symp. Lact. § XXXV), Coloniae 1623, in-8. Paris. 1647, in-4. Colon. 1654, in-8. In harum postrema ænigmata illa exhiberi dicit a pag. 138 usque ad pag. 150, satis quidem mendose, ut tamen adpareat, Causinum expressam voluisse editionem Castalionis.

XIV. Phædro cum grammaticis notis edito *Symposii* aliorumque *ænigmata* et fabellas adjunxit *Christianus Juncckerus*, Lips. 1700, in-12. Exemplum et editionem Jo. Meursii sequutus est, cum Phædro Symposium et fabulas Græcas Gabriæ et *Ænigmata* poetarum veterum conjungentis. Idem factum in sequente edit.

XV. *Phædri fabulæ* cum not. ad modum Minellii, *quibus ac-*
VII.

cesserunt Symposii ænigmata, Gabriæ fabulæ, Antonii Liberalis *Metamorphoses*, gr. et lat. et Senecæ, item Publii Syri *Sententiæ*, cura et studio *Jo. Georgii Walchii*. Lipsiæ an. 1713, rec. 1724, in-12.

XVI. Mich. Maittarius inter *Opera et fragmenta veterum poetarum Latin.* Lond. 1713, fol. *Cæli Symposii Ænigmata* exhibuit vol. II, pag. 1609.

XVII. Sequitur præstantissima et locupletissima editio *C. A. Heumanni*, *Ænigmata* tamquam symposium, vel symposiacas quæstiones, Firmiano Lactantio auctori vindicantis, Hanov. 1722, in-8. Adjecta est ab Heumanno *Dissertatiuncula contra V. C. Nicol. Nurrium, librum de mortibus persecutorum Lactantio abjudicantem, itemque Symbola Critica ad Lactantium*. De ea editione abunde egimus superius in Proœmio nostro, sicut etiam de sequente, eaque recentissima :

XVIII. *Centum Ænigmata vetera, diu sub Symposii poeta nomine circumlata, deinde a nonnullis tamquam symposium a Lactantio conscriptum edita*. Recensuit, illustravit atque præfatus est *M. Joan. Frid. Heynatz*. Francof. ad Viadr. 1775, in-8.

XIX. Post Heumanni operam *Ænigmata* Lactantio tribuentis, hæc recentioribus Operum Lactantii editionibus, titulo *Symposii Lactantiani*, accesserunt, ut *Heumanianæ*, *Bunemannianæ*, *Halensi*, item *Parisiensi Lenglet du Fresnoy*, tom. II, pag. 251 seqq.

Ex ista serie omnium *Symposii* editionum si quis selectum præstantiorum facere velit, tres omnino reperiet principes, quæ diversos MSS codices expresserunt, et cæteris editoribus duces et auctores exstiterunt, nempe *Perionii*,

Castalionis et Pithœi. Perionii editionem Reusnerus in *Ænigmatographia*, et Franciscus Schottus in *Itinerario Italiae* expresserunt: Pithœi recensionem postquam fere cum sua conjunxerat Castalio, hunc cæteræ usque ad recentissimas sequutæ sunt. Quartam his adjungit Heumannus (Præfat. § XXXVII) licet paucorum tantum ænigmatum, quam Camerarius in *Elementis Rhetoricæ* exhibuit. Nam et hunc e codice MS proposita descripsisse ænigmata existimat. Ego vero et Francisci Basueli editionem ænigmatum XLVII e singulari codice profluxisse arbitror, siquidem et mancus eorum numerus, et discrepantes ab aliis lectiones, a Fabricio indicatæ, imperfectum et ab aliis diversum codicem demonstrant.

Versiones ænigmatum Symposii factas ne plane prætermitteret Heumannus, memoravit, Præfat. § XXXVII, Joachimum Camerarium ænigmata aliquot Symposii in Græcos versus eleganter traduxisse, quæ ipsa *Ænigmatographiæ* suæ inseruit Reusnerus a pag. 256 usque ad pag. 260 (in quibus tamen insunt nonnulla, quæ non sunt Symposii). Idem refert Germanicam eorum ænigmatum, eamque metricam, versionem, una cum metrica Phædri fabularum versione, an. 1712, in-8. Eisenbergæ editam esse a quopiam, qui sub adscito *Melandri* nomine latere voluit. Dedit etiam versionis ejus duo exempla, ænigma 96 et 97 *de Echo et Somno*, quæ sane invita Minerva factam esse ostendunt. Ego vero inprimis memorandam hoc loco censeo, cujus notitiam ipse Heumannus Pœciles tom. II, lib. I, pag. 121, fecit, Italicam versionem, a patre Castalionis Romæ an. 1604 editam, cujus ipse filius in *Dedicatione*, posteriori ejus Symposii editioni præmissæ, mentionem his versibus facit:

His (ænigmatibus) lucis aliquid adtulit pater meus,
Interpretis fungens vice.

Exemplum ejus versionis in Sereniss. Ducis Saxoniae Vinea-

340 VERSIONES ÆNIGMATUM SYMPOSI.

riensis bibliotheca, et quidem eodem volumine, quo Castalio-
nis Symposius, adservatur, atque hanc inscriptionem
habet: *Enigmi di Simposio, Poeta antico. Tradotti da La-
tino in Rima, da Giacomo Castiglione Romano. In Roma,
appresso Luigi Zannetti 1604. Ad istanza di Giulio Fran-
ceschini.* Exempla hujus versionis Heumannus ibidem dedit
ænigma I *de Graphio*, et LXXIX *de Tintinnabulo*.

DE
SYMPOSII POETÆ ÆNIGMATIBUS
TESTIMONIA AUCTORUM AC JUDICIA.

I. ALDHELMUS Scotus, qui an. 709 obiit, in Prologo secundo libri Ænigmatum.

Symposius poeta metricæ artis peritia præditus, occultas ænigmatum propositiones exili materia sumptas ludibundis apicibus legitur cecinisse, et singulas quasque propositionum formulas tribus versibus terminasse.

II. SIGEBERTUS GEMBLAC. de Script. Eccles. cap. 132.

Adelmus (vel Aldhelmus) Episcopus, imitatus Symphrosium, qui per prosopopœiam qualitates singularum rerum exprimens scripsit librum ænigmatum metricæ, exprimens et ipse qualitates rerum, scripsit Ænigmatum librum, et in mille versibus consummavit illum, etc.

III. ANONYMUS Mellicensis, de Scriptor. Eccles. cap. 731.

Symphrosius, vir eruditissimus sermone ac scientia sua, nihilo minus scribit Ænigmata, quæ quum hodieque habeantur a pluribus, nos tamen necdum legendorum eorum copiam habere potuimus.

Heumannus in Præfat. ad Lactantii Symposium, § XXIV, mendose scriptum hoc loco existimat *nihilo minus scribit*, atque sic emendat: *sermone ac scientia clarus stylo metrico*

scribit ænigmata. Scilicet ex stylo metrico factum esse hilo minus. Sed ea emendatione minime opus, et nihilo minus positum est pro pariter, æque, etiam, refertque se ad præcedens caput, quo auctor scribit, Achelinum (Aldhelmum) Episcopum nonnulla edidisse scripta, quæ adpellantur ænigmata.

IV. AUCTOR fabulæ eroticæ, sive *Narrationis eorum, quæ Apollonio regi contigerunt*, quam e Græco versam ab homine Christiano ante mille annos putat Fabricius Bibl. Gr. lib. V, cap. 6, vol. VI, pag. 805, quæque inter Opera Marci Velseri a Christoph. Arnoldo edita est Aug. Vind. 1682. Is auctor pag. 699 et 700 Opp. Vels. tria Symposii ænigmata, tacito tamen ejus nomine, exhibet, nempe *de flumine et pisce, de navi et de balneo*, quæ ænigmata Tarsia virgo Apollonio experiundæ ejus sapientiæ causa solvenda proponit.

Hac ænigmatum Symposii citatione inductus præter Meursium Casp. Barthius, Advers. LVIII, cap. 1, credidit Symposium poetam Historiam illam eroticam in Latinum sermonem traduxisse. Sed falsos eos fuisse recte existimat Heumannus in Præf. ad Symp. Lact. § VIII, qui tamen ipse falsus est, quum auctorem illum Historiæ Apollonii Græculum esse, et tria Symposii ænigmata in Græcum translata sermonem exhibuisse putat. Nam Græcum ipsius auctoris libellum, certum est, non exstare; atque ego potius Latine scriptum ab auctore, uti nunc exstat, non e Græco versum, crediderim, unde et Barthius, quæ ejus vera sententia est, Symposium conditorem ejus libelli opinatus est. Sed eum recentius, carmine politico Græco-barbaro conversum, Venetiis a. 1696, in-8, apud Nicolaum Glycem prodiisse tradit Fabricius Bibl. Gr. vol. VI, pag. 805. Aliud exemplar rarissimum Græco-barbara lingua exaratum, ad modum rhythmorum nostrorum, editum Venetiis an. 1563, in-4, fuit apud

TESTIMONIA AUCTORUM, etc. 343

Theod. Hasæum, ut ex ipsius literis narrat Heumannus l. c. Eamdem narrationem multum ab impressis discrepantem MS habuit Theodorus Canterus, ut testatus est in literis ad Meursium; notante Fabricio, in Indice ad *Bibl. Lat. v. Symposius*.

V. JOACH. PERIONIUS in Præfatione ad *Symphosium* ab se editum.

Incidit in *Symphosii* cujusdam ænigmata, quæ sunt ab illo singula ternis versibus comprehensa: quorum ego adeo sum lectione delectatus, non tam quod nemo eorum, quos habemus, in hoc genere stylum exercuisset, quam quod versus ipsi et lepidi essent, et arguti: ut *Symphosii* memoriam et laudem ab oblivione hominum a me judicarem vindicari oportere.... De puritate quidem Latini sermonis, cum iis, qui supra mille annos scripserunt (excipe eos, qui nostra et patrum nostrorum memoria exstiterunt), facile contenderit. Paucis vero antiquorum palmam apte dicendi concesserit, ut qui res obscurissimas tractet planissime, in quo vis ingenii perspicitur vel maxima. Jam vero rerum earum, quas tractat, vim eum et naturas plane tenuisse, vel ex hoc intelligi potest, quod artem magna ex parte in jocos, risus et sales contulit, in quibus peritia sola dominatur, etc.

VI. JOSEPHUS CASTALIO in dedicatione *Symphosii*, editionis secundæ, Romæ 1607.

Nemo fuit bonarum artium studiosus, quicum mihi familiaritas esset, quin censeret, *Symphosii* ænigmata propter suavitatem et eruditionem digna esse, quæ ab omnibus legerentur. Mitto, quod ad alendum summa cum jucunditate exacuendumque ingenium eorum, qui Latinum sermonem discunt, sine ulla rerum aut verborum obscenitate, nihil

344 DE SYMPOSIÏ ÆNIGMATIBUS

aptius fieri potest. Antiquitatis certe vestigia multa in Symposio sunt. Quis Veterum caligas, quis clavos caligares, quis graphii seu styli formam, duplicemque ejus usum, brevius clariusque expressit? Quare merito Sigonius, et elegantem scriptorem Symposium, et aliquid commodi studiis optimarum artium adlaturum esse judicavit.

Respicit extremis verbis ad epistolam Car. Sigonii, quam Castalio scholiis suis ad Symposium præposuit. Cui et aliam adjunxit Jacobi Pontani, qui ita judicat: « Ænigmata mihi perplacent. Festiva et rotunda sunt ».

VII. PETRUS PITHOËUS in Emendatt. ad Poemata, pag. 477.

Symphosii, qui et Symposius in quibusdam exemplaribus scribitur, meminit Sigebertus Gemmelacensis de Aldhelmo Scoto loquens, cujus quidem nos Ænigmata editione digna non putavimus, etc.

VIII. JO. MEURSIUS in not. ad fab. et ænigmata Phædro adjuncta, pag. 47.

Ænigmata Symposii omnino probamus: quamvis Lilius Gyraldus libello suo *de ænigmatibus* parvi ea facere videatur, quum ab amico sibi aliquot nullius momenti tradita scribit, quorum unum tantummodo recitat, tacito auctoris nomine, *de somno*. Est autem id Symposii nostri.

IX. CASP. BARTHIUS, Adversar. lib. XIX, cap. 14.

Symposius Ænigmatis, elegantibus et latinis, numeris etiam felicibus, conscriptis: *De summo planus*, etc.

X. IDEM, Adversar. LVIII, cap. 1.

Dixi aliquo superiorum commentariorum loco, me dubitare de Symposio Ænigmatum scriptore, sitne ille eo no-

mine auctor censendus, an persona quæpiam convivialis Symposium totum libri titulum fecerit. Sed eam dubitationem eximere debet ipse Poeta in præfatione de se scribens hoc pacto : *Hæc quoque Symposius*, etc. Et insuper Aldhelmus præfatione suorum *Ænigmatum*. . . . Quibus verbis non incelebrem olim fama scriptorem fuisse discas, ut ex ipsius quoque testimonio modo adscripto, ubi hæc verba *Hæc quoque*. . . . amplam ante hunc libellum editum scriptorum copiam designant. Celebritatem arguit ejusdem etiam auctor vel interpres Historiæ Apollonii Tyrii, dulcis scriptor et eruditus, qui de Centum Symposii *Ænigmatibus* petitis versibus suorum Sapientium doctrinam spectandam proponere voluit. Et potest ut ejusdem libri idem ipse etiam Symposius sit conditor, quod etiam doctorum nonnullis in mentem ante nos venisse video.

XI. GER. JO. VOSSIUS de Poetis Latinis, cap. VIII. p. 86.

Symposius carmine hexametro ænigmata centum conscripsit : quæ Josephus Castalio scholiis illustravit. Sunt vero non invenusta ; utcumque Lilius Gyraldus haud magni ea fecisse videatur, in libello de *Ænigmatibus* ; ubi adfert Symposii ænigma de Somno. Sed præter ea, quæ excusa habemus, supersunt alia satis frigida, aliqua etiam obscena, quæ idcirco omissa. Et propter ista sic Lilius scripserit, qui conspexerat opus integrum.

CÆLII SYMPOSI ÆNIGMATA*.

PROLOGUS.

HÆC quoque Symposius de carmine lusit inepto;
Sic tu, Sexte, doces; sic te deliro magistro.
Annuæ Saturni dum tempora festa redirent,
Perpetuo nobis semper solennia ludo,
Post epulas lætas, post pocula dulcia mensæ,

* Sic inscripsit Pithœus, quem sequor. *Incipiunt Ænigmata Simposii* titulus est in cod. A. *Incipiunt Ænigmata Symposii* in C. et D. *Incipiunt Ænigmata Symposii poetæ* Cast. — Versus 1 et 2 liber Perionii non habet. Quas in iis mutationes tentaverint Heum. item Gesnerus et Bunemannus, indicavi in Proœmio.

1. *Hic quoque Simposius C.* — *De carmine lusit inepto*, nempe, quæ hic lusit Symposius, de vel ex eo genere carminum sunt, quæ ineptias et nugæ tractant. Alias se severiora scripsisse innuit. Itaque *de* hic abundare non dixerim, ut interpretes dicunt vers. 9 et 15, et alibi in ænigmatibus, fieri. Ovid. Her. XIV, 115: «De fratrufn populo pars exiguissima restas», et XVII, 105: «primus de mille fuisses».

2. Corrupte in cod. Castalionis

scriptum fuit *Sic tu es ex te doces*, e quo recta lectio facile elicitur. *Sic deliroque magistro* A. Heumannus post versum primum punctum, post secundum comma tantum ponit, ut adeo secundus cum tertio jungatur. Vides autem, quam male conveniat *Sicca me docet... dum redirent*: debebat *dum redeunt*. Hæc Heyn. — *Sic tu, Sexte, doces*. De eo Sexto abunde dixi in proœmio.

3. *Dum tempora festa redirent*. Debebat *redibant*. Sed videtur hic auctor *dum* pro *quum* ponere, ut infra v. 7.

4. *Perpetuo... ludo*, i. e. continuo, longo, nec interrupto. *Junctos ex ordine ludos* dicit Ovid. Trist. III, 12, 17. Virg. Æn. VII, 176: «Perpetuis soliti patres considerare mensis». Curtius, V, 4, 5: «perpetuis montium jugis clauditur».

Deliras inter vetulās puerosque loquaces,
 Quum streperet late madidæ facundia linguæ;
 Tum verbosa cohors studio sermonis inepti
 Nescio quas passim magno de nomine nugas

6. *Deliras inter vetulas.* Delirare proprie dicuntur senes. Unde *delirus senex* et *anus delira* apud Cicer. (de Divin. II, 68). *Senilis stultitia* clare ait idem lib. de Senect. cap. XI, *deliratio adpellari solet. Profecto*, inquit ille apud Plautum, Ep. III, 3, 11, « deliramus interdum senes ». Illustris etiam locus est in Gellii Noct. Att. lib. I, cap. 19, ubi *delirare* exponitur per *etate desipere*. HÆVM.

7. *Dum streperet A. sed Cum streperet Per.* Cast. Pith. quod malui. — *Madidæ*, id est, ebriciæ. Plautina adpellatio. A Plauto enim Asin. V, 2, 7 et 9, homo *madidus*, id est, ebricius, opponitur homini *siccus*, id est, sobrio. Apud eundem, Aulul. III, 6, 36 : « Ego te reddam hodie probe madidum », id est, uti v. 38, exponitur, *te vino deponam*. HÆVM. Sed et aliis hoc frequens. Vid. Tibull. II, 5, 87; Martial. I, 71, 9, IX, 74, 5; Suet. Claud. c. 33. Horatio dicitur *uidus*, et opponitur *siccus*, Carm. IV, 5, 39. — *Madidæ facundia linguæ*. Horat. Epist. I, 5, 19 : « Fecundi calices quem non fecere disertum ».

8. *Verbosa cohors*, i. e. garrula et fatua, sicut Catull. Carm. XCVIII, 2, *verbosos* et *fatuos* conjungit. Idem Carm. LV, 20 : « Verbosa gaudet Venus loquela ». Ovid. Trist. III, 12, 18 : « verbosi garrula bella fori ». — Pro *inepti* editio Basueli *ineptum*, i. e. inepte, quæ lectio Fabricio præter meritum placuit.

9. *Magno de nomine* omnes edit.

antiqui. Heumannus ex de nomine facit de carmine, ut v. 15, et vocem magno jungit cum studio præcedentis versus, hoc modo : studio sermonis inepti Magno nescio quas passim de carmine nugas, et de carmine explicat metricæ, Versweise, in Versen. Sed audaciam hanc refigendi versus magnopere improbat Heynatzius. Bunemannus in notis Msp. legendum putat magno conamine, ut est apud Ovid. Met. III, 60 : « magnum magno conamine misit ». Quippe credere non potest, auctorem adeo purum toties illud superfluum de in solo prologo repetiisse. — Sed hæc repetitio non minus frequens jam notata est, in Proœmio ad Perv. Ven. huj. op. t. II, p. 50 r. Ed. — *Magno de nomine nugas*, i. e. quasi res magno de nomine (magni nominis) essent. *Nugæ magno de nomine* sunt speciosæ, nomen pro specie et magnifico titulo poni ostendit Cortius, ad Cicer. Epist. ad Div. I, 4, 4. Ita bene HÆVM. — Cæterum mirifice placet conjectura Bunemanni *magno conamine*, quæ vellem ut scriptura veteris cod. confirmaretur. Optime enim convenit ei, quod præcessit, *studio sermonis inepti*, et significat, hoc magis ineptiisse verbosam turbam, quod difficiles nugas haberet, et magno conatu multa medicaretur diu, nihil nisi frivola proferret. Quod idem reprehendit et ridet Martial. II, 86, 9 : « Turpe est difficiles habere nugas, Et stultus labor est ineptiarum ».

Est meditata diu, sed frivola multa loquuta est. 11
 Nec mediocre fuit magni certaminis instar,
 Ponere diverse, vel solvere quæque vicissim.
 Ast ego ne solus fœde tacuisse viderer,
 Qui nihil adtuleram mecum, quod dicere possem,

10. *Locuta absque est Per.* Et huius versus scripturam et distinctionem sic mutat Heum. *Est meditata: diu sic frivola multa locuta est.* — *Sed frivola multa loquuta. Frivola sermones inepti sunt, quos nihili æstimamus, quisquiliæ quævis. Prudentius: «Sum memor ipse mei, atque satis mea frivola novi».* BARTH. Adv. XLIV, 20. Eadem voce usus Ausonius pariter ænigmata, Epist. IV, 65, vocat *mysteria frivola. Accipe*, inquit, *congestas mysteria frivola nugas.* Frivolus autem idem hoc loco est, quod supra v. 6 *delirus.* Sic et Suet. in Claud. c. 14: «frivolus amentique similis». HEUM.

11. *Nec mediocre fuit magni certaminis instar.* Respexit, credo, versum Virgilii, Ecl. VIII, 16: «Et certamen erat Corydon cum Thyrside magnum». Sed illa formula frequens apud alios. Horat. Carm. III, 20, 7: «Grande certamen, tibi præda cedat Major, an illi». Calpurn. II, 9: «Et magnum certamen erat sub iudice Thyrsi». Beda de confl. Veris et Hiem. v. 8: «His certamen erat cuculi de carmine grande». Add. Ovid. Her. XVI, 61: «Di facerent, magni pretium certaminis esses».

12. *Ponere diversa A. Caus. et Cast.* quod probat Heyn. quia syllaba *sa* ob cæsuram producitur. *Diversos Per. diverse Pith. Meurs. et edit. Basueli,* quod præfert Fabricius, et ego sequor. Heumannus

dedit *de versu*, i. e. metricæ: *vel solvere quisque vicissim Bas.* quod cur rectius putet Fabricius, non video: cod C. tamen habet *quisque*. — *Ponere diverse, vel solvere quæque vicissim, h. e. non mediocre certamen erat, quod singuli in ponendis solvendisque questionibus discrepabant, atque alii aliter, alius alio melius ponere et solvere volebat. Ex hac explicatione apparet, cur rectius scribi putaverim diverse, quam diversa. Nam rō ponere hac significatione fere simpliciter poni solet. Cicer. Tusc. Qu. lib. I, cap. 4: «Ponere jubebam, de quo quis audire vellet». Vicissim est per vices, vel invicem. Adposite Quintil. lib. I, 3, 11: «Sunt etiam nonnulli acuendis puerorum ingenii non inutiles lusus, quum positus invicem cujusque generis questionibus æmulantur». Virgil. Ecl. III, 28: «Quid possit uterque, vicissim Experiamur».*

14. *Qui nihil adtuleram omnes vulgatæ: sed Heum. e cod. A. et D. dedit adtulerim... possim,* quod non displicet Heynatzio. — *Qui nihil adtuleram mecum, nihil ante meditatam et præparatam, quod domo adferri sæpissime dicitur Ciceroni et Quintiliano. Cicero de Senectute, cap. XI: «Venio in senatum frequens, ultroque adfero res multum et diu cogitatas». Quintil. IV, 5, 4: «Pleraque gratiora sunt, si inventa subito, nec domo*

s versus feci subito de carmine vocis.

15

sanos inter sanum non esse necesse est.

veniam, lector, si non sapit ebria Musa.

, sed inter dicendum ex re ta videantur». Idem, lib. V, «Accusator præmeditata ple- domo adfert: patronus etiam atis frequenter occurrit ».

Pro subito de carmine Barthius XXVI, 28, emendat *subito ine vocis*, quæ vox, a Festo ita, est a *decerpo*. Esset igitur *oce quasi festinans decerpse- sed* offendor vocis hujus ra- et recondito intellectu, quo letur usus Noster. Buneman- lebat *subito discrimine*. Heu- us post *carmine* interpungit, ade emendat *voces Insanas* qua correctione perit imita- ratii, Serm. II, 3, 40. — *Fes- o de carmine vocis*, h. e. feci, porali opera statim, quæ cõ- m, ore proloquens. Ita HËXÏ. iterum redundare existimat. ro puto positum esse pro *ex*, tu I *de carmine inepto*, et au- i distinguere *versus factos a carmine vocis*, ut dicat, se hos fecisse de vel ex subito re vocis, h. e. e formula æni- m, quæ alii ex tempore pro- i essent in convivio. Ego, in- qui nihil ipse adtuleram me- quod proponerem, ne solus re viderer, id mihi negotium i, ad augendam convivarum

oblectationem, ut ænigmata, ab aliis voce et ex tempore prolata, in versus redigerem, et scripto consi- gnata recitarem. *Carmen* de certa verborum formula, et de quovis enuntiato vel præcepto dici, nemi- nem fugit. Et hac interpretatione evitatur illud, quod minus credi- bile est, auctorem extemporalia opera centum ænigmata excogitasse si- mul, et singula in trinos versus coe- gisse.

16. *Insanos inter*. Hoc ab Horatio peti- tum scias lib. II, Serm. 3, 39: «Pudor, inquit, te malus angit, Insanos qui inter vereare insanus haberi»: vel e Petronii Satyrico: «doctores peccant, qui necesse ha- bent cum insanientibus furere». BARTH. ADV. XXVI, 28.

17. *Quod non sapit A. Pith.* et Basuel. quos sequuti sunt Heum. et Heyn. *quod sapit C. quod non capit D. si non sapit ebria M.* Per. *quid non capit ebria Musa?* Cast. et vulgatæ, cui ipse Castalio comparat Horatia- num illud: *Quid non ebrietas desi- gnat?* Mihi præ cæteris placet lectio Perioniana, quæ et Barthio proba- tur ADV. XXVI, 28. — *Si non sa- pit ebria Musa.* Similiter Epigram- ma 161 libri V Anthologiæ Burm. tom. II, p. 451: «Calliope madido trepidat se jungere Baccho, Ne pe- dibus non stet ebria Musa suis».

ÆNIGMA I.

GRAPHIUM SIVE STYLUS *.

DE summo planus, sed non ego planus in imo;
 Versor utrimque manu, diversa et munera fungor;
 Altera pars revocat, quidquid pars altera fecit.

* *De graphio scriptoris* A. Et sic omnes tituli in cod. A. sunt inscripti, e. g. *de arundine, de clave, etc.*

1. *De summo planus.* Duplicem styli usum, siquidem ex altera parte literas exarabant, ex altera ceram, ubi erant insculptæ literæ, complanabant, et Aurelius Prudentius in Hymno S. Cassiani Martyris prodit his versibus: « Inde alii stimulos, et acumina ferrea vibrant, Qua parte aratis cera sulcis scribitur, Et qua secti apices abolentur, et æquoris hirti Rursus nitescens innovatur area ». Huc spectat illud Horatii: « Sæpe stylum vertas », et Cicer. « Vertit stylum in tabulis suis ». Quare legendum etiam indicavimus *versor utrinque manu*; etsi *utramque* in veteri libro sit scriptum mendose. CAST.

2. *Versor utrumque manu diverso munere fungor* A. et C. *Versor utrumque, manu diversa et munera fungor* D. *Versor utraque manu, diversa et munera fungor* E. *Versus utraque manu diverso munere fungor* Per. *Versor utrinque manu, diverso et munere fungor* Pith. et Cast. *Versus utrinque manu diverso munere fungor* Barth. Advers. XIX, 14; XXVI, 28. Heumannus e duobus Msptis recte rescripsit *Versor utrinque manu, diversa et munera fungor*, quod et habet edit. Basuel. Exempla, quibus *fungi*

cum accusandi casu jungitur, e Nepote, Suetonio, Tacito adducit Heumann. Plura dedisse Bunemann ait Thom. Bangium in *Observ. Philol.* p. 1054, et *Sanctium Min.* lib. III, c. 3, p. 340. Nihilominus ille *diverso et munere fungor* e codice omnium antiquissimo A. et C. et ed. Per. præferre vult, ex hac potissimum ratione, quia Lactantius semper *fungi* cum auferendi casu jungit in reliquis libris. Sed hanc rationem illius hypothesi condonamus. — *Utrinque.* Hanc scripturam confirmo Horatiano illo lib. I, *Epist.* 18, 9: « Virtus est medium vitorum et utrimque reductum ». Hærum.

3. *Revocat, delet, abradit, obliterat.* Horatius: « volat irrevocabile verbum ». CAST. — Ego *revocat* nihil exponere *damnat, abolet, tollit, videturque id ductum a ludo tabulæ, in quo revocari, reduci calculus dicitur, qui perperam datus est.* Ovid. *Trist.* II, 479: « Ut mihi velle sequi sciat, et revocare priorem ». Fragmentum Ciceronis ex Hortensio, apud Nonium, v. *Scripta*: « Itaque tibi concedo, quod in duodecim scriptis solemus, ut calculum reduces, si te alicujus dati pœnitet ». Similiter in Sabini *Epist.* II, 83, Penelope dicitur « revocare stamina noctis », i. e. abolere, tollere.

II. ARUNDO.

DULCIS amica Dei, ripis vicina profundis,
iuave canens Musis; nigro perfusa colore,

Dei ripæ vicina profundæ A. sa superscripsit *profundis*. *Amipæ C.* *Dii ripæ innata profundæ E.* *ripis a profundis* ed. Basuel. *semper a profundis* Pith. et Cast. *Litora er amo ripis vicina profundis* Quum plures edit. æque priæ, cum glossa veteris codicis, aut *profundis*, ego præfero *vicina profundis*. Et Bunemannus notat pluralem *ripas* a poetis rentari de fluminibus arundinis. Virgil. Ecl. VII, 12 : « Hic vitenera prætexit arundine ripasius ». Add. Georg. III, 15, et l. Am. III, 6, pr. — *Dulcis a Dei*, nempe Panos, qui fipastoritæ, quæ et *syrinx* vocatur, inventor esse dicitur; fistula n facta ex arundine, in quam ersa est *Syrinx* Nympha, a Panæa, ut narrat Ovid. Metam. I, seqq. Hinc etiam fistula ut *Pacrata* et *suspensa* in lucis deditur a Tibullo lib. II, 5, 29, seq. Optat. Porphyrio in *Syringio*, quod dedimus huj. operis part. II, p. 692. Ed.

Canis E. — *Suave canens Musion*. Cato in Dist. I, 27 : « Fildulce canit ». Et Musas fistulare *Ausonius* indicat Idyl. XX, *hæciloquis calamos Euterpe flaurget* ». Et hinc *Virgilius*, I, 2, carmen pastorale *silvestrem* adpellat. — *Profusa A.* Glossa n rescripsit *perfusa*. — *Nigro*

perfusa colore. Jam loquitur de calamo scriptorio, et atramento, quod utebantur Veteres ad scribendum, quod luculente testatur *Persius*, Sat. III, 11 seqq. « Inque manus chartæ, nodosaque venit arundo. Tunc queritur, crassus calamo quod pendeat humor, Nigra quod infusa vanescat sepia lympha ». Apte autem dicit *perfusa*, quia *perfundere* proprie usurpatur de humore, qui defluit. Vid. æn. 6, vs. 3. — *Miror* autem quod in hoc ænigmate, inter varios arundinis usus omissa sit venatio. Nam *aucupium calami*, quod memoratur in epigr. a nobis tomo I huj. op. poetis *Cynegeticis* subjecto, intelligendum est de arundine visco obducta, et *missile* ibidem dicitur, quia plurimarum arundinum, quæ extendi poterant, seriem auceps, si avem in summo arboris culmine videret, tacita manu in altum erigebat, donec crescente earum ordine volucris corriperetur, et inhaereret visco, quo suprema arundo erat circumlita. Unde *Silius*, XIV, 262 : « Seu cælo libeat traxisse volucrem ». *Calamum* etiam vocat *Propertius*, Eleg. II, 15, 24 : « Hæc igitur mihi sit lepores audacia molles Excipere, et structo figere avem calamo ». Facit huc epigramma *Erycii* in *Anth. Gr.* lib. IV, tit. 12, ep. 84, cum quo comparanda illa ejusdem *Propertii*, Eleg. III, 11, 43 : « Et leporem quicumque venis venarier, hospes, Et si forte meo

Nuntia sum linguæ, digitis stipata magistri.

tramite quæris avem. Et me Pana tibi comitem de rupe vocato, Sive petas calamo præmia, sive cane ». Auctor Octaviæ, vs. 410, loco vexato, quem sic constituit Heinsius: «... quod sequi cursu feras Aude- ret acres, fluctibus tectos cavo Extraheret pisces rete vel calamo, aut brevi volucrem crate ». Silius Ital. VII, 676: « Ut qui viscata popu- latur arundine lucos, Dum nem- oris celsi procerâ cacumina sen- sim Substructa certat tacitus con- tingere meta, Sublimem calamo sequitur crescente volucrem ». Cre- scentem vero calamum quem illic dicit Silius, crescentem arundinem vocat Martialis, XIV, epigr. 216, cujus inscriptio est calami aucupa- torii: « Non tantum calamis, sed cantu fallitur ales, Callida dum tacita crescit arundo manu ». Et lib. IX, epigr. 54: « Et crescente levis traheretur arundine præda ». Talem arundinem aucupatoriam Vertumno etiam dat Propertius, IV, 2, v. 33: « Cassibus impositis venor, sed arundine sumpta Fau- nus plumoso sum Deus aucupio ». Petron. cap. 40: « Parati aucupes cum arundinibus fuerant »; et cap. 109: « Ecce per antennam pelagiæ consederant volucres, quas tectis arundinibus peritus artifex tetigit ». Hinc ad aucupium feminarum non invenuste transfert Pistoclerus apud Plautum, Bacchid. I, 1, 17: « Vi- scus merus vestra est blanditia... quia enim intelligo, Duæ unum

expetitis palumbem: perii: arundo alas tetigit ». Plura vide apud Burm. Anthol. Lat. tom. II, pag. 178. Ed.

3. *Digitis signata magistri* Pith. Cast. et vulg. *signata magistri* C. et Per. Heumannus emendans edidit *digitis stipata ministris*, non male, provocans ad Ovid. Trist. V, 13, 29: *Sic ferat ac referat tacitas nunc litera voces, Et peragant linguæ char- ta manusque vices, et apud eundem, III, 7, 2, litera sermonis ministra di- citur*. Sed vid. not. — *Digitis si- gnata magistri*. Hæc lectio vulgata esset aptissima, si de litera sermo esset, quam digiti signant scriben- do (Ausonius Epist. V, 15, *digito notare dixit ex emendatione Tollii*: « An quia per tabulam digito pu- gnante notatam »); nunc quum de arundine, quæ non signatur, sed ducitur et dirigitur manu, proban- da videtur Heumanni conjectura *stipata*, nec tamen necesse est, ut *ministris* ponamus pro *magistris*, quæ omnium librorum scriptura est. Magistri enim arundinis dici possunt digiti, qui eam dirigunt in literis ducendis, quemadmodum magister navis, qui eam regit. Et mollior clariorque fiet auctoris dic- tio, si scripturam sequamur codi- cibus C. et Per. *magistri*. Magister vero hic est scribendi artifex, scri- ptor. Probat Colum. qui Hort. X, v. 252, de litera beta: « Pangitur in cera docti mucrone magistri ». Scribo igitur *digitis stipata magistri*.

III. ANNULUS CUM GEMMA*.

CORPORIS extremi non magnum pondus adhæsi.
 Ingenitum dicas; ita pondere nemo gravatur.
 Una tamen facies, plures habitura figuras.

* *De annulo congemmato A. Annulus Per.* — *Annulus cum gemma. Annulum gemmatum vocat Liv. I, cap. 11.* Vulgo dicimus *annulum signatorium*. Curtius, VI, 6, 6: « Literas veteris annuli gemma obsignatas ». Idem, III, 7, 12: « Epistola obsignata annulo, cujus signum haud sane notum erat ». HÆUM.

1. *Non magnum pondus inhæsit Per.* et Reusn. *inhæsi C.* et Perionii secunda: *pondus adhæsi* Pith. et Cast. Heumannus edidit *non magnum corpus adhæsi*, nulla addita significatione, sitne hæc mutatio e Mspto, an ex ingenio facta. Heynazius tamen eum sequutus est. Similiter et ænig. 84, v. 3, *corpus* posuit *pondus*, quod meliores libri habent. — *Corporis extremi*, digiti, qui pars extrema corporis est. *Non magnum corpus adhæsi* scripsit Heumannus, suo aut typographi errore; nulla enim auctoritas subest. *Pondus rectum* est, et *gemmæ annuli exiguum pondus* vel *onus* adtribui solet, quod minime molestum sit,

nisi molli admodum homini. Juvenal. Sat. I, 28: « Ventilet æstivum digitis sudantibus aurum, Nec sufferre queat majoris pondera gemmæ ». Ovid. Am. II, 15, 22: « Quodve tener digitus ferre recuset onus ». *Hæerere* vel *adhæerere* de annulo. Ovid. ibid. v. 13: « Elabar digito, quamvis angustus et hærens »; et v. 20: « exire negabo, Adstringens digitos orbe minore tuos ».

2. *Ingenitum dicas*, adnatum, et quasi membrum corporis, quod nulli oneri est. Ita fere Cicero de armis militis Romani, Tusc. II, 16: « Scutum, gladium, galeam in onere nostri milites non plus numerant, quam humeros, lacertos, manus: arma enim membra militis esse dicunt ». Columella Hort. 354, *Innatam lari favillam* dicit fuliginem foco vel cameræ adherentem. — Vide notata ad h. l. supra p. 80. ED.

3. *Servo tamen facies A.* — *Una tamen facies, . . . figuras. Facies*, archetypum: *figura*, imago expressa. GÆSM.

IV. CLAVIS.

VIRTUTES magnas de viribus adfero parvis.

Pando domos clausas; iterum sed claudio patentes.

Servo domum domino; sed rursus servor ab ipso.

1. *Virtutes magnas* D. et E. et Cam. *divitibus offero parva* C. *Virtutes magnas locupletibus offero parva* Per. et Schott. *Virtutes magnas de viribus adfero parvis* Pith. ed. Basuel. et Pontan. *Virtutes multas de viribus adfero parvis* Cast. et vulg. Rectum utique *magnas*, uti patet ex opposito *parvis*, quod et adseruit Heum. — *Virtutes magnas*, res magnas, opera magna. Bunemannus adducit locum Lactantii, lib. IV, 15, 4: «maximas virtutes cœpit operari vi ac potestate cœlesti». Add. sequentia, et n. 16: «ob has virtutes et opera divina».

2. *Pando domos* Per. et Caus. *domos* Per. 2. C. et E. et Cam. *iterum sed claudio vel cludo patentes* Per. Pith. Cast. *iterumque claudio* C. *recludo* adjiciente glossa *secludo* A. *recludo* D. et ed. Bas. Hac lectione duorum oodicum adductus Heumannus scribere maluit *præcludo*, nulla necessitate, quam lectio trium editionum optime se habeat. Et

claudio melius se refert ad *clausas*, quam *præcludo*: *concludo* Cam. Heynazius probat *recludo* pro *claudio*, ut est apud Justin. I, 9, 16.

3. *Domum domino* Per. Pith. Cast. *domini* E. *rursum ... illo* Cam. — *Servo domum domino* Horat. Carm. II, 14, 26: «vina servata centum clavibus». Tibull. I, 1, 40: «tua si bona nescis Servare, ah! frustra clavis inest foribus». Hinc janitores, quorum munus est claudere et recludere fores, *servare* et custodire domum dicuntur. Plautus *Mœstell.* II, 2, 22: «Nemo in œdibus *servat*, neque qui recludat, neque qui respondeat». — *Domino*, i. e. possessori: et latiore sensu *domini* animalium quoque dicuntur. Catull. de passere Lesbiae, Carm. III, 10: «Sed circumsiliens modo huc modo illic, Ad solam dominam usque pipilabat». Ovid. Am. I, 9, 24: «Et dominum capti desernistis equi». Sen. Thyest. 603, de cane: «gemitu vocat Dominum morantem». Ed.

V. CATENA.

NEXA ligor ferro, multos habitura ligatos:
Vincior ipsa prius; sed vincio vincta vicissim.
Et solvi multos, nec sum tamen ipsa soluta.

1. *Multas habitura* A. glossa tamen id statim mutante in *multos*.

2. *Sed* A. glossa substituente *sic*. Eadem glossa pro *vincta* mavult *cancta*.

3. *Sed solvi* A. et D. et E. *Et solvi* Per. Cast. Pith. et vulg. Heumannus vero reposituit *Exsolvit*, nullo usu: *nexu tamen* D. quod oppositionem ab auctore quæsitam tollit. En.

VI. TEGULA*.

TERRA mihi corpus, vires mihi præstitit ignis,
Estque domus tecto sedes mihi semper in alto,
Et me perfundit, qui me cito deserit, humor.

* *Tegula coctilis* Per.

1. *Terra mihi est* A. — *Vires mihi præstitit*, i. e. densitatem, duritiem. Hoc sensu usurpat Lucil. Ætn. v. 408 et 548, de lapide loquens, quem Ætna coquit et ejicit. Aliis locis *robur* vocat.

2. *Est domus in alto sedes est sed semper* A. *semper in imo* C. et D. et E. et ed. Bas. *Alta domus quærit, sedes est semper in imo* Per. *Alta domus quæro, sedes est semper in imo* Per. 2. Pith. *Est domus in alto, sedes est semper in alto* Cast. cum vulg. qui tamen hunc versum pro spurio habet. Heumannus correxit *Estque domus tecto sedes mihi semper in alto* cui adsentit Heyn. nec ego refragari possum.

3. *Perfundit* A. *Ac ego perfundor,*

sed me C. *Perfundor liquidis, sed me* Per. et Reusu. — *Et me perfundit. Apte perfundere* de humore et colore, cito deserente, tangente, non tingente, ponitur. Sen. Epist. 36: «Perbibere liberalia studia, non illa, quibus perfundi satis est, sed hæc, quibus tingendus est animus». Epist. 110: «si illa se non perfuderit, sed infecerit». Epist. 23; «Hæc quibus vulgus delectatur, tenuem habent ac perfusoriam voluptatem». BUNEM.—Addi poterat *perfundere*, quasi proprie dici de lumine. Hilarius, Carm. in Genesin, vs. 51: «Tunc oritur lux alma, Dies quæ jussa vocari Nascentem tenero perfundit lumine terram». Virgil. Æn. VIII, 589: «Oceaniperfusus Lucifer unda». En.

VII. FUMUS.

SUNT mihi, sunt lacrymæ, sed non est caussa dolor
Est iter ad cælum, sed me gravis impedit aer,
Et qui me genuit, sine me non nascitur ipse.

1. *Sunt mihi, sunt lacrymæ* Per. Pith. Cast. Pont. et vulg. Pro eo volebat Hasæus: *Sum tibi fons lacrymæ, sed non sum caussa doloris.* Sed Heumann. rescripsit *Funduntur lacrymæ*; quam emendationem Heynazius admodum jejunam existimat. Nec Bunemann. adstipulatur, cui post alias conjecturas vulgata retinenda videtur propter oppositionem *sed non est caussa*; unde videtur præcessisse *Sunt mihi, sunt.* Amat tales oppositiones auctor, ut ænig. 28: *Pluma mihi non est, quum sit mihi penna volantis.* Fortasse respexit ad Virg. *Æn.* I, 462: «Sunt lacrymæ rerum», ubi Taubmannus explicat, *quæ rerum adversarum caussa ab aliis ex commiseratione mittuntur.* (Conf. Servius et Cerda. Ed.) Pari modo et hic verba:

Sunt mihi, sunt lacrymæ respici ad effectum, cui statim opponit caussa. Hæc Bunem. — *Sunt mihi sunt lacrymæ*, h. e. habeo in me crymas, h. e. vim eas eliciens fumus enim facit, ut humor ex oculis effluat; sed non habeo aliquod quod caussa dolendi dici possit. — Non alio sensu ab Horatio, Sat. I, 5, 80, fumus dici *lacrymosus*, nempe qui movet crymas, etsi alias lacrymosus est, qui multas ipse lacrymas facit. De fumo lacrymas excitante Moreti, v. 108.

2. *Est iter ad cælum.* Ovid. *Am.* II, 37: «Restat iter cælo, contentabimus ire». Idem *Met.* I, 1; «Hac iter est superis ad magni Tonantis».

3. *Et me qui genuit E.*

VIII. NEBULA*.

Nox ego sum facie, sed non sum nigra colore;
Inque diem mediam tenebras tamen adfero mecum
Nec mihi dant stellæ lucem, nec Cynthia lumen.

* *De nube A.*

1. *Nox ego sum facie.* Forte imitatus est Ovidium, *Met.* I, 602: «Et noctis faciem nebulas fecisse volucres Sub nitido mirata die». Bun.

2. *Aufero A.* *Inque die media* omnes vulgatæ: sed *Inque diem media* E. quod expressit Heumannus, cui dictio vulgatæ non satis Latina visa

est. Et sic Ovid. *Am.* I, 6, 44: «I vigil in mediæ sidera noctis eras

3. *Lucem stellæ A. stellæ lumen* C. *stellæ proprium... lucem* E et Reusn. — *Nec Cynthia lumen* Ovid. *Her.* XVIII, 59: «Luna tremulum præbebat lumen eun et v. 74: «Si dubitas, cæc Cynthia, lumen habes».

IX. PLUVIA.

Ex alto venio, longa delapsa ruina.
De cælo cecidi medias transmissa per auras;
Sed sinus exceptit, qui me simul ipse recepit.

1. *Veniens E.* — *Longa delapsa ruina.* Pluviæ, imbres, procellæ ruere dicuntur, et *ruina cæli.* Virg. Georg. I, 324: « ruit arduus æther, Et pluvia ingenti sata læta boumque labores Diluit ». Idem, Æn. I, 129: « Fluctibus oppressos Troas, cælique ruina ». Sil. Ital. I, 251: « Excipere insanos imbres, cælique ruinam ».

2. *Dimissa C. demissa Per. transmissa Pith. et Cast.*

3. *Excipit, qui me simul recipit ipse A.* Ad *excipit* glossa adscripsit *offendit.* *Excipitque sinus, qui me simul ipse recepit Per. Sed sinus exceptit, qui me simul ipse recepit Pith. et Cast.* Heumannus veræ scripturæ vestigia sibi observasse videtur in glossa, quæ in antiquissimo codice MS. ad *excipit* adjecit *offendit.* Unde conjicit, prius scriptum fuisse *effundit*, atque hinc totum versum sic restituit: *Et sinus, effudit qui me prius, ipse recepit.* Heynazius lectionis ejus vestigiis pressius insistens rescripsit: *Et sinus effundit, qui me simul recipit ipse* (ubi forte ob metrum mutandus erat ordo verborum, *qui me recipit simul ipse*). Ego vero aliter utendum fuisse puto glossa Mspti veteris, ut sensu verbi *exceptit* inde percepto, ipsam lectionem, a cæteris codicibus confirmatam, ne sollicitaremus. Glossa *excipit* exponit per *offendit*, atque adeo significat, *excipere* h. l. idem esse,

ac quando quis dicitur cadenti se supponere, aut venator feram venientem excipere, h. e. obstare, obversum, contrarium esse. Sinus igitur terræ aliquis, vel lacus, intelligitur, qui pluviæ cadenti subiectus, obvius, adversus est, et dum excipit pluviam, eandem simul recipit, quia ex humoribus, e sinu isto: ad superna tractis, orta est. Aperte enim ludere voluit auctor verbis *exceptit* et *recepit.* Igitur servandam duxi lectionem Pithæi et Castal. quæ hoc melior est, quod præcedenti versui optime cohæret et respondet: *De cælo cecidi... sed me sinus exceptit.*—*Sed sinus exceptit.* Adludit poeta solis vim, qua ex fluvii humor trahitur ad superna, qui, quum pluviis denuo demittitur, recipitur et excipitur simul a sinibus, hoc est lacubus et fluviiis, ex quibus antea venit, etc. BARTH. Adv. XXVI, 28. *Sinus* vocabulo ad designandos lacus et fluvios usus est Noster, quia proprie *sinu, ulnis, excipi* dicuntur, quæ cadunt. Statius, Silv. I, 2, 110: « tellure cadentem Excepti fovique sinu ». Ovid. Met. II, 68: « Tunc etiam, quæ me subjectis excipit undis, Ne ferar in præceps, Tethys solet ipsa vereri ». Idem, Her. XV, 95: « Huc ades: inque sinus, formose, relabere nostros ». Avien. Perieg. v. 497: « labentem in marmora ponti Suscepere sinu ».

X. GLACIES.

UNDA fui quondam, quod me cito credo futuram:
Nunc rigidi cæli duris connexa catenis,
Nec calcata pati possum, nec nuda teneri.

1. *Fui nuper Per.*

2. *Non rigidi E. Nec rigidi Caus.*
— *Cæli duris connexa catenis.* Con-
necti, vinciri, adstringi aquæ di-
cuntur glacie, quia hac earum flu-
xus et cursus sistitur. Hinc *catenas*
ei tribuit Noster, Horatius *compe-
dem*, Virgilius *frenum*. Horat. Epist.
I, 3, 3: « Thracane vos Hebrus-
que nivali compepe vinctus ». Virg.
Georg. IV, 136: « Et quum tristis
hiems etiamnum frigore saxa Rum-
peret, et glacie cursus frenaret
aquarum ». Petronius, de Mutat.
Reip. Rom. 188, glaciem *undarum*
vincola dicit, ubi vide notata, tom.
II, pag. 106 et 107 huj. op. Ed.
— Et sic apud Lyricum Nostratem,
J. B. Rousseau: « L'hiver qui si long-
temps a fait blanchir nos plaines,
N'enchaîne plus le cours des pai-
sibles ruisseaux ». Eodem sensu

stringere aquas dicitur hiems in
epigr. 95, lib. V Anth. Burmann.
« Strinxit aquas tenues ut glacialis
hiems ». Eb.

3. *Nec calcata pati possum. Calca-
ta* per Græcismum positum est pro
calcari. GRSÆ. — *Non possum pati*,
quippe minus dura, et fragilis, et
secans plantas. Ponunt poetas *pati*
pro *durare*, et *durare* pro *pati*, im-
mo *patiens* et *durus* ipsa valet idem.
Propert. I, 16, 29: « Sit licet et se-
xo patientior illa Sicano, Sit licet
et ferro durior et chalybe », ubi
plura Doua pater. BUR. — Respi-
cit poeta glaciem in plateis jacen-
tem, quæ ingressu hominum frangi-
tur, qui alioquin probe noverat,
etiam calcari posse flumina glacie
concreta. *Duram calcavimus æquor*,
inquit à Ponto rescribens Naso,
Trist. III, 19, 39. HÆUM.

XI. FLUMEN ET PISCIS *.

Est domus in terris, clara quæ voce resultat:

* *De pluvia pisce A. Fluminei pisces*
Per. — *Pisces. Piscem fluviatilem* vo-
cat Curtius, VII, 4, 24. HÆUM.

1. *Est domus in terris*, in depressio-
ribus terræ locis, flumen, quasi
domus Nymphæ, quemadmodum
Virgil. Georg. IV, 363, Nymphæ
Cyrenes *domum* sub amne Peneo,

lucosque *sonantes* dicit. — *Quæ no-
bis clausa resultat.* Auctor historis
Apollonii Tyr. — *Voce resultat*,
aquæ strepitu, qui ferit aures præ-
tereuntium, item adjacentium. Ho-
rat. Epod. II, 27: « Fontesque
lymphæ obstreperunt manantibus.
HÆUM.

Ipsa domus resonat, tacitus sed non sonat hospes;
Ambo tamen currunt, hospes simul et domus una.

2. *Tacitus sed non sonat hospes.* *Pisci dixeris: pisce taciturnior.* *Pisces enim nullam vocem edunt.* Horat. Carm. IV, 3, 19: « O mutis quoque piscibus Donatura cycni, si libeat, sonum ». Vide proverbia: *Ed.* — Jo. Pierius multa de Piscium silentio in Hieroglyphicis. *CAER.*

XII. NIX.

PULVIS aquæ tenuis, modico cum pondere lapsus,
Sole madens, æstate fluens, in frigore siccus,
Flumina facturus, totas prius occupo terras.

1. *Pulvis aquæ tenuis.* Aqua in minutas tenuesque particulas, quasi pulvis, concreta frigore. *Martialis, IV, 3, 1:* « densum tacitarum velus aquarum » adpellat. — *Lapsa E.* ad *nivem* referens.

2. *Æstate pluens A.* et *C. Sole madens, æstate madens D. sicca E.* — *Sole madens.* Ex Ovidio, *Her. XIII, 52:* « More nivis lacrymæ sole madentis eunt ». — *Æstate fluens.* *Æstatis* vox latiori hic sensu capitur, ut vernum tempus comprehendat. Loquitur enim poeta de nive *verno sole soluta*, quam vocat Ovid. *Trist. III, 12, 27. Hærum.* — *Æstate et æstus* sæpe confundi jam notavimus, et hic manifestum *æstate* opponi *frigore*, quod sequitur. Alibi *æstus* pro *æstate* contra differentiam Frontonis in epigr. 60, lib. V, *Anth. Burm.* editionis Scaligeranæ adnotaverat *Scrivertus*. Sic in ep. 60 *Vitalis*, *ibid.* « Falciferamque

Deam messes remorantur in æstu », i. e. in æstate. Et in ep. 37 *Vomani* de XII signis: « Germanique pæres et Cancro jam comes æstus ». *Avien.* in *Arat. Phæn. 612:* « Nec minus arenti quum crine adtollitur æstus », ubi nos cum *Vlitio* correximus *æstas*, quamquam *æstus* defendere tentet *Burm.* *Ed.* — *In frigore siccus.* Sic *Martialis l. c.* « Qui siccis lascivit aquis, et ab æthere ludit ». *Paulin. Nol. Carm. XXI, 18:* « siccus teneris a nubibus imber Ponitur, et niveo tellus velatur amictu ». *Generatim sicca* dicuntur, quæ sunt frigida. *Ovid. Trist. III, 10, 53:* « æquato siccis Aquilonibus Istro ». *Lucil. Etn. 329:* « Quamvis certuleo siccus Jove frigeat æther ».

3. *Factura E.* — *Flumina facturus.* Sic *Petronius*, de *Mutat. Reipubl. 189:* « Incaluere nives, mox flumina montibus altis Undabant modo nata ».

XIII. NAVIS.

LONGA feror velox formosæ filia silvæ,
 Innumera pariter comitum stipante caterva;
 Curro vias multas, vestigia nulla relinquens.

1. *Feror* E. *formosæ* D. — *Feror velox*, i. e. velociter. Catulli phaselus, carm. 4: « Ait fuisse nativum celerrimus ». *Formosæ filia silvæ* expressa est ex hoc Horatii, Carm. I, 14, 11: « Quamvis Pontica pinus Silvæ filia nobilis ». Epitheto *formosus* sæpius de silva sua, prato vel agello utitur Val. Cato, Dir. v. 27, 32, 104.

2. *Innumera pariter comitum stipata catervis* Pith. Cast. In A. glossa adjicit: *Innumerum . . . hominum . . . caterva*. *Innumera pariter comitum stipante caterva* C. et Per. quos sequutus est Heum. et Heyn. *Innumera pariter comitum stipata caterva* E. — *Innumera comitum stipante caterva*. Ut apud Virg. *Æn.* I, 501: « pulcherrima Dido Incessit magna juvenum stipante caterva ». Quos hic comites navis intelligat auctor, haud manifestum est. Qui glossam adjecit in cod. primo Anglic. videtur vectores et nautas intellexisse. Vir doctus in margine exemplaris mei ad vocem *caterva* adscripsit *piscibus*. Heynazius V. C. interpretatur de aliis navibus eodem in cursu comitantibus. Mihi videntur significari

ligna et trabes, quas constipatas navis secum innumeras vehit, sicut et Paris apud Ovidium, *Her.* XVI, 108, de constructis navibus loquitur: « Innumerasque mihi longa dat Ida trabes ». Atque in hac sententia confirmat me Catullus, quem adeo respexisse videtur Noster, qui Carm. LXIV, v. 1, de *Argo* navi: « Peliaco quondam prognatæ vertice pinus Dicuntur liquidas Neptuni nasse per undas ». Nam hic navem exprimit per *pinus* plurali numero, innumeras scilicet in unam navem compactas, easque dicit monte Pelio *prognatas*, ut Noster *filia silvæ*.

3. *Vestigia multa* D. — *Vestigia nulla relinquens*. Petron. cap. 88: « Quam pulcherrimæ artes perissent, inter quas pictura ne minimum quidem sui vestigium reliquisset ». Vestigia hic intelliguntur, quæ darent, et diu conspicua sunt. Alias enim navis non sine vestigio vehi per undas dicitur. Avienus carm. ad Flavian. v. 6: « Spumanti dum longa trahit vestigia sulco ». — Et sic Stat. Theb. VIII, 18: « Charon umbriferæ sulcator undæ ». Ed.

XIV. PULLUS IN OVO *.

MIRA tibi referam nostræ primordia vitæ.
 Nondum natus eram, nec eram tum matris in alvo;
 Jam posito partu natum me nemo videbat.

* *Pullus* Per. qui in ovo omittit. Ed.

1. *Refero* C.

2. *Nec eram genetricis in alvo* A. et D. et Basuel. *nec eram jam matris* C. et E.

3. *Quum posito partu* Per. — *Jam posito partu. Ponere partum in cæteris animalibus est perferre ad maturitatem et edere; hic quia de pullo in ovo sermo est, nato qui-*

dem, sed nondum in lucem edito, positus partus videtur esse collectus, compositus et formatus e genitali ovi materia, quemadmodum ponere interdum fingere et formare notat, ut in illo Horatii, Carm. IV, 8, 8: « Hic saxo, liquidis ille coloribus, Solers nunc hominem ponere, nunc Deum »; et in Art. Poet. v. 34: « quia ponere totum nesciet ».

XV. VIPERA.

NON possum nasci, si non occidero matrem:
 Occidi matrem; sed me manet exitus idem.
 Id mea mors patitur, quod jam mea fecit origo.

1. *Non possum nasci.* Fabulosam traditionem Veterum sequitur auctor, vipersas perruptis visceribus et occisa matre nasci. Quam quidem Plinius, Hist. Nat. lib. X, c. 62, breviter indicat, sed Prudentius fabulosius ornat et amplificat Hamartig. v. 582 seqq. « Sic vipera, ut aiunt, Dentibus emoritur fusæ per viscera prolis, etc. »

2. *Occido matrem C. me sed manet E.* — *Sed me manet exitus idem.* Sic in Anthol. Lat. lib. III, ep. 61, quod ipsi supra hoc tomo inter Carm. min. de Re hortensi dedimus: « me si manet exitus idem, Hic, precor, inveniar, consumpta-

que tempora poscar ». Ovid. Met. XII, 121: « sit in hoc, precor, exitus idem ». Propert. III, 3, extr. « Exitus hic vitæ superest mihi ».

3. *Mors patitur id mea, fecit origo* A. *Id mea mors patitur, quod omnes editi.* Heumannus tamen pro vulgato edidit *Id mea mors faciet*; quia illud nullum admittere commodum sensum existimavit. Sed vulgata lectio non modo ad sensum facilis, sed et elegantior propter oppositionem τὸν patitur et fecit est. *Mors mea patitur*, i. e. ego moriens patior, *quod mea origo fecit*, i. e. quod ego nascens feci: me partus meus interimet, ut ego matrem meam. Ed.

XVI. TINEA.

LITERA me pavit, nec, quid sit litera, novi.
 In libris vixi, nec sum studiosior inde.
 Exedi musas, nec adhuc tamen ipsa profeci.

1. *Litera me pavit.* Fortasse adludit ad illud Ciceronis, ad Att. IV, 10 : « Ego hic pascor bibliotheca Fausti ». Similiter Horatius Epist. I, 20, 12, de libro suo : « tineas pasces taciturnus inertes ».

2. *In libris vixi.* Lepide verbis utitur, quæ proprie de literatis hominibus valent, videturque hic maxime respicere locum Horatii, Epist. II, 2, 82 : « Et studiis annos septem dedit, insenuitque Libris et curis ». Ut hic *in libris*, ita *in literis vivere* dixit Cicero Epist. ad Div. IX, 26. *In libris adsiduum* vocat Ausonius Prof. XXII. — *Nec sum studiosior inde.* Nec tamen hinc majore literarum et doctrinæ studio teneor. *Studiosior* Heumannus interpretatur *doctior*, id vero loca auctorum adposita non satis declarant. Sæpius eo verbo utitur Plinius in Epistolis, eoque hominem indicat doctrinæ studia solerter et diligenter tractantem, non eum, quem proprie doctum vocamus. Lib. VI, ep. 26 : « Ipse studiosus, literatus, etiam disertus »; et VIII, 12 : « colit studia, studiosos amat, fovet, provehit ». — Sed *studiosus* vix absolute dici posse putat Burmannus, nisi Musarum vel simile quid, addatur : ideo hæc

Ovidii, Epist. XV, 1 : « studiosæ litera dextræ » explicanda censet amicæ, tibi faventis. In Anth. Lat. lib. IV, epigr. 340, vs. 2 : « studiosi et bene amantes » eodem sensu. Ed.

3. *Exedi D. nihil hinc tamen ipsa reporto* Per. — *Exedi musas, Exedere* proprie et frequenter de *tineis*. Ausonius Prof. XXII, 3 : « Exesus tineis opicasque evolvere chartas ». Claudian. in Eutr. I, 114 : « miserabile turpes Exedere caput tineæ ». Et Juvencus, Hist. Evang. lib. I, v. 613, *tineas edaces* vocat. Hoc autem loco id verbum bene lectum, ut adludat ad similem Latinorum formulam, qua summam in studiis legendi discendique aviditatem designant. Dicunt enim *vorare literas, devorare libros*. Heumannus commode adducit duo loca Ciceronis, qui Epist. ad Att. IV, 10 : « Nos hic voramus literas cum Dionysio », et lib. VII, Epist. 3 : « Quid enim tibi faciam, qui illos libros devorasti ». — *Ipsa profeci.* Auctor primam syllabam in *profeci* contra morem vetustiorum poetarum corripuit. Quod vitium evitare cupiens scriptor codicis Perionii aliud hemistichium supposuit, quod supra indicavimus in var. lect.

XVII. ARANEA.

ILLAS me docuit texendi nosse laborem.
 Nec pepli radios poscunt, nec licia telæ.
 Illa mihi manus est; pedibus tamen omnia fiunt.

Illas me docuit. Palladem no-
 quia hæc inventrix artis tex-
 perhibetur. Lactantius Inst.
 18, 24 : « Minerva telam do-
 rdiri ». Quæ tamen in ara-
 mutata est Arachne, noluit
 artem texendi a Pallade do-
 t narrat Ovid. Met. VI, 23 :
 s a Pallade doctam : Quod
 ipsa negat ». — *Texendi nos-*
rem. Catull. Carm. LXVIII,
 Ne tenuem texens sublimis
 i telam, Deserto in Manli no-
 pus faciat ». — *Nec pepli.*
Pepli seu vestes, quas
it, non poscunt radium (das

Weberschiff), quia texit sine ra-
 dio, *nec cæteræ telæ poscunt licia*
(Fäden), omnia enim licia ex sese
protrahit. ΗΞΥΧ. — *Tela A. Nec te-*
læ radios Per. Hanc lectionem præ-
 fert Barthius, Adv. XXVI, 28, et
 inde emendat : *Nec telæ radios po-*
scunt, nec licia telas, qua vero emen-
 datione hunc versum minime indi-
 gere putat Heum. *pedibus tantum om-*
nia fiunt Pith.

3. *Pedibus tamen omnia fiunt.*
 Ovid. Am. I, 14, 7 : « Vel pede
 quod gracili deducit aranea filum,
 Quum leve deserta sub trabe necit
 opus ».

XVIII. COCHLEA *.

PORTO domum mecum, semper migrare parata,
 utatoque solo non sum miserabilis exsul,

estudo Per. Hunc titulum li-
 s inscripsisse videtur, quia
 ini æque, ac cochleæ, domus
 tur. Phædr. II, 6, 5, de testu-
 « Quæ quum abdidisset cor-
 pus domo ».

Porto domum mecum, ut anti-
 poeta apud Ciceronem de Di-
 I, 64, vocavit *Terrigenam,*
radam, domiportam, sanguine
 1, cochleam. Hinc Columellæ
 v. 324, dicitur « *Implicitus*
æ limax ». — *Semper migrare*

parata, id est, alias sedes ad habi-
 tandum petere. Virg. Ecl. IX, 14 :
 « veteres migrate coloni ». HEUM.
 — Seneca, Epist. 69 : « Mutare te
 loca, et in alium de alio transilire
 nolo, quia frequens migratio insta-
 bilis animi est ».

2. *Mutatoque solo... exsul.* Fere
 est, ut auctorem respexisse credam
 verba Ciceronis, Parad. IV, 12 :
 « Quos leges exsilio adfici volunt,
 exsules sunt, etiamsi solum non mu-
 tarunt ». Nempe *exsulem* Gramma-

Sed mihi consilium de cælo nascitur ipso.

tici dictum volunt a solo, quod verit, vel quia extra solum patriæ misus est. Vid. Flavius Caper de orthogr. p. 2241. Putsch. et Scaurus, p. 2262. — Mutatoque solo. Sic apud Ovid. Pont. IV, 15, 7, mutare patriam, et patria mutari, sæpe pro loco moveri, vel patria ejici, admonuit Heinsius. Lucanus, VI, 271: «Mutandæque juvat permissa licentia terræ»; lib. VII, 466: «nec libuit mutare locum»; VIII, 147: «cunctos mutasse putares Tellurem, patriæque solum». Et conferatur Horatii Carmen II, 16, 19. Ed. — Non sum miserabilis exsul, id est, non sum miserationis aliorum indiga, nec quæ desideret auxilia aliena. Apte huc confert Bunemannus locum Lactantii, Epit. c. 28: «Quis est, qui aliquo in malo constitutus nolit esse miserabilis, ac non desideret auxilia succurrentium».

3. Sed mihi concilium A. et D. Nam mihi concilium Pith. consilium C. et E. et Per. Sed mihi consilium ed. Basuel. Sed mihi conchylium Castal. et vulg. quam lectionem servavit Heumann. consilium edidit Heynazius, quod optimum est. Nam

conchylium in metrum peccat; nec adparet, quomodo dici possit conchylium de cælo nasci: quamquam et concham subinde dictum esse testudinis, ex Anonymi fab. 14 intelligitur. Concilium vero, quod nonnulli exhibent, vix aliud videtur, quam ipsum consilium, siquidem hæc vocabula persæpe permutantur a librariis. Abripit tamen hoc concilium, et rectum hoc loco esse putat Bunemannus, nihilque aliud denotare, quam tegmen s. tectum mobile, in, cum et sub quo cochlea migrans movetur. Probare id conatur ex loco Lactantii de ciliis, de Opif. cap. 10, n. 1: Deus oculos ciliarum tegminibus occultit: ciliis autem nomen inditum ab antiquo verbo cilleo, moveo; et concilium ab Isidoro, Orig. VI, 16, a cilio derivari. Hac de sententia iudicium lectori relinquo. — Consilium de cælo nascitur. Optima horum verborum explicatio videtur esse Jac. Sirmondi, quam e Castalionis editione secunda adfert Heumannus Pœcil. tom. II, p. 117: cochleam consilium ex cæli facie capere, et domum se recipere, quum æstas suadet aut tempestas.

XIX. RANA.

RAUCA sonans ego sum media vocalis in unda;

1. Raucisonans A. raucisonans ego sun: media D. Pith. Basuel. Rauca sonans ego sum, media E. et Per. — Rauca sonans ego, i. e. ego rana, quæ rauce sonare soleo, sum vocalis, vocem meam exerceo, media in unda. Sic Virg. Æn. IX, 125:

«cunctatur et amnis Rauca sonans. Rauca vox etiam ranis tribuitur ab Ovidio, Met. VI, 377, ut rauca volucres Virgilio, Æn. VII, 705; rauca cicada Calpurnio, VIII, 2, dicuntur; ubi vide adnotata hujus nostri op. tom. I, p. 529. Ed.

Sed vox laude sonat, qua se quoque laudet et ipsa :
Quumque canam semper, nullus mea carmina laudat.

2. *Quasi se quoque laudat* A. *quasi se quoque laudet et ipsa* C. et Per. *quasi quoque laudet in ipsa* D. et E. Hasæus corrigere volebat: *Sed vox laude vacat, qua se collaudet et ipsam.* Heumannus contra omnem codicum consensum versum secundum et tertium transponit, eosque ita legit: « Quumque canam semper,

nullus mea carmina laudat: Sic vox laudet caret, quæ se laudaverit ipsa ». — *Sed vox laude sonat, qua se quoque.* Sed vox ea, dum eundem sonum identidem jactat, nihil nisi laudem sonare videtur, qua semet ipsam quoque collaudare velit. Hoc sensu Ovid. Met. VI, 97: « Ipsa sibi plaudit crepitante ciconia rostro ».

XX. TESTUDO.

TARDA gradu lento, specioso prædita dorso,
Docta quidem studio, sed sævo perdita facto,

1. *Specioso prædita dorso* Per. Cast. Pith. Heumannus rescribere maluit *spatioso*. Etiam Barthius sic recitavit hoc epigramma Adv. XLIII, 23, nisi hæc culpa typographi est. Sed *specioso* omnes codices habent, et Camerarius etiam in suo legit, qui in versione Græca, quam Reusnerus, p. 260, exhibet, *ποικιλόσωτος* interpretatur. — *Specioso prædita dorso. Testudinis Indæ terga* vocat Lucan. X, 121. *Speciosum dorsum* recte tribuitur testudini, quia putamen ejus varium et maculosum est, et in laminas sectum vestiendis ornandisque foribus ædium, lectis aliisque rebus adhibebatur. Vid. Bruckhus. ad Tibull. III, 4, 37. Hinc varia, pulchra, picta vocari solet. Virg. Georg. II, 463: « Nec varios inhiant pulchra testudine postes ». Martial. XII, 66, 5: « Gemmantes prima fulgent testudine lecti »; et XIV, 87: « Accipe lunata scriptum testudine sigma »; ubi *gemmales*

idem sunt ac maculosi vel oculati, *scriptum* est pictum.

2. *Senio prædita facto* A. *duro prædita fato* C. et Per. *sævo prædita fato* Cast. et Pith. ubi *prædita* non bene repeti e versu priore videtur. Hinc *sævo perdita fato* Heum. et *sævo prædita fato*, h. e. in lucem edita, Heyn. Mihi præ cæteris placuit *sævo perdita facto* — *Docta quidem studio, sed sævo perdita facto.* Et si non nego *prædita fato*, vel *prædita fato* recte dici ab auctore potuisse, optime tamen ad sensum et nexum verborum convenire videtur lectio, quam codex primus Anglic. partim et alii, suggerunt, *sævo perdita facto*. Sic enim sententia duobus versibus bene connexa fluit: *Studio quidem hominum, qui me fidibus aptantes lyram fecerunt, factum est, ut docta dici possim* (sic enim Propert. II, 25, 79: « Tale facis carmen docta testudine »); sed quia eum in finem *sævo facto prædita*,

Viva nihil dixi, quæ sic modo mortua canto.

h. e. per sævitiam excisa et exenterata sum, hinc « Viva nihil dixi, quæ sic modo mortua canto ». Videturque mihi auctor, ita loquens, ad locum Pacuvii, ænigmati similem, apud Cicer. de Divin. II, 64, respexisse, ubi testudo, citharæ apta, vocatur *eviscerata, inanima*.

3. *Quæ sum modo mortua, canto*, legendum censuit Gesnerus. Duorum versuum verba Heumannus præter necessitatem sic transposuit:

« Viva nihil dixi; sed sævo perdita fato, Docta fui studio, quæ sic modo mortua canto ». — *Sic modo mortua canto*. Simile fatum asini narratur apud Phædrum, lib. III, fab. 20, quem Galli circum ducebant bajulantem sarcinas. Is quum labore et plagis esset mortuus, Delecta pelle, sibi fecerunt tympana ». Et Plautus Asin. I, 1, 22, *mortuos boves* vocat lora ex pelibus bubulis facta.

XXI. TALPA.

CÆCA mihi facies, atris obscura tenebris.

Nox est ipse dies, nec sol mihi cernitur ullus.

Malo tegi terra; sic me quoque nemo videbit.

1. *Cæca mihi facies*. Virg. Georg. I, 183: « Aut oculis capti fodere cubilia talpæ ». — *Atris tenebris*. Hæc sæpe conjunguntur. Anth. Lat. lib. IV, ep. 348, v. 2: « Quæ caruit luce, et tenebris se miscuit atris ». Sed frequentius *tenebræ* de umbris mortis dicuntur; unde tenebris se miscere, in tenebras rapi, et sim. de iis, qui tenebrosas Ditis ingrediuntur domos. Sic ibid. in epitaphio Vernæ: « quis, ah! quis ab aura In tenebras rapuit perditus? » In epitaphio Nymphii, apud Pith. pag. 126: « Calcavit tristes sancta fides tenebras ». Eucharis Licinia, Anth. Lat. loc. cit. ep. 353: « Bis hic septeni mecum natales dies Te-

nebris tenentur, Ditis æterna domo »: apud Donium, Cl. 11, n. 183, p. 108: « Si sacri Manes, hic jaceo in tenebris ». Seneca Herc. fur. vs. 280: « Emerge conjux, atque dispulsa manu Abrumpe tenebras ». ED.

2. *Nox est ipsa dies* C. et Per. *ipse dies* Pith. et Cast. quod malo. *Non est* D. — *Nox est ipse dies*, h. e. ipse dies mihi instar noctis, non lucidior, quam nox est. Tale est illud Maximiani, Eleg. I, 149: « Eripitur sine nocte dies », scil. propter cæcitate. — *Nec sol mihi cernitur ullus*, i. e. a me, quomodo Virg. Æn. I, 440: « Infert se septus nebula; neque cernitur ulli ».

XXII. FORMICA.

VIDA sum vitæ, duro non pigra labori,
 1 ferens humeris securæ præmia brumæ,
 : gero magna simul, sed congero multa vicissim.

otum hoc ænigma fere le-
 constipatum est e formulis
 rum poetarum. — *Provida*
 z. Horat. Serm. I, 1, 35 :
 za... haud ignara ac non in-
 uturi ». Virg. Georg. I, 186 :
 metuens formica senectæ ». *nec* (glossa adscripta non)
 bore, ad quam vocem glossa
 labori A. *duro non pigra la-*
 et D. et E. et Per. et Pith.
 el. *sed non sum pigra labore*
 vulg. — *Duro non pigra la-*
 e. ad durum laborem sub-
 a. Horat. l. c. v. 33 : « par-
 . magni formica laboris ».
 Met. VII, 656 : « parcumque
 patiensque laborum, Quæ-
 tenax, et qui quæsita reser-

sa ferens humeris. Expressum
 l. Æn. IV, 406 : « prædam-
 r herbas Convectant calle
 : pars grandia trudunt Ob-
 imenta humeris ». Huc etiam
 cus Ovidii, Art. Am. I, 94 :
 dit, itque frequens longum
 per agmen, Granifero so-
 pium vehit ore cibum ». —
 z præmia A. humeris, brumæ
 comoda vincant Per. Hæc
 t explicatio videtur esse le-

ctionis aliorum, quæ multo elegan-
 tior est, *securæ præmia brumæ*, pro
duro mense brumali, inepta et barbara
 lectio C. *prævia brumæ* Pith. — Et
 sic se coniecisse dicit Burmann.
 Antholog. Lat. lib. II, pag. 455,
 confirmatumque invenit a Lei-
 densi, et antiquissimo Salmasiano
 cod. ab Heinsio collatis. Ed. — *Se-*
curæ præmia brumæ. Præmia dicun-
 tur copiæ, lucra, prædæ, emolu-
 menta, quæ labore, bello, commer-
 ciiis quæsita sunt. Vid. notata ad
 Sulpiciæ Sat. v. 31, et ad Lucilii
 Æt. v. 617. *Secura bruma* est, quæ
 sine cura et sollicitudine paratis et
 ante quæsitis utitur. *Otia tuta* ad-
 pellat Horat. l. c. v. 31, et in Bedæ
 confl. Ver. et H. v. 32, Hiems de
 se : « Sed placet optatas gazas nu-
 merare per arcas, Et gaudere cibus
 simul et requiescere semper ».

3. *Sed effero magna E. Nec gero*
multa simul, sed congero magna vi-
cissim ed. Basuel.—*Sed congero mul-*
ta vicissim. Sic apud Phædr. IV, 23,
 13 : « Ego granum in hiemem stu-
 diose congero », et Horatio l. c.
 v. 32, *congesta cibaria* dicuntur. *Vi-*
cissim, h. e. per vios, iterato,
 sæpe, quod Ovid. l. c. exprimit :
 « redit itque frequens formica ».

XXIII. MUSCA.

IMPROBA sum, fateor; quid enim gula turpe veretur?
 Frigora vitabam, quæ nunc æstate revertor;
 Sed cito submoveor falso conterrita vento.

1. *Improba sum*, h. e. impudens, importuna. Sic et Phædrus, V, 3, 8, de musca: « contempti generis animal improbum ». — *Quid enim gula turpe veretur*. Talis formula Juvenalis, VI, 299: « quid enim Venus ebria curat? » *Gula* pro voracitate et ingluvie vulgatum est, proprie de musca adhiberi non potest, quæ non gula, sed proboscide utitur.

2. *Quæ tunc Per. revertar D. quæ nunc Cast. et Pith.* — *Frigora vitabam*, etc. Apud Phædrum, IV, 23, 18, formica ad muscam: « Æstate melacessis; quum bruma est, siles; Mori contractam quum te cogunt frigora ».

3. *Sed cito commoveor falso A. et C. et Per. submovear, falso D. ed.*

Basuel. *submoveor, falso Pith. facto conterrita* correxit Castal. provocans ad Terent. Eun. III, 5, 47: « ventulum huic sic facito ». Sed huic scripturæ quinque cod. contradicunt, neque animadvertit Castalio, *falso* hic loci esse haud paullo venustius, idemque ac Terentianum *facto* significare. — *Sed cito submoveor*, quod *abigere* dixit Phædr. l. c. v. 15: « nempe abigeris, quo venis ». *Falso vento*, qui non fit natura, sed manu et opere, nam gestus manus abigentis significatur; et talis est *ventulus flabello factus* apud Terent. Eun. III, 5, 47. Sic Ovidio, *Trist.* III, 11, 40, æneus Phalaridis taurus dicitur *falsus bos*, Claudiano *Cons. Prob. v. 238, falsus olor*, cuius formam induit Jupiter.

XXIV. CURCULIO *.

NON bonus agricolis, non frugibus utilis hospes,
 Non magnus forma, non recto nomine dictus,

* *De Curculione A. Curculio C. Curculio* Per. Pith. Cast. Pro vulgato Heumannus et Heynazius scripserunt *Curculio*. Est autem curculio vermiculus grana frumenti exedens. Gall. *Charençon, Calendre*.

1. *Non bonus agricolis*, i. e. non aptus, gratus, utilis hospes, ut *optima frumentis terra*, Virg. *Georg.* II,

205, et *bona bello cornus* *Georg.* II, 447. — *Nec frugibus* Per. — *Non frugibus utilis*, i. e. perniciosus. Virgil. *Georg.* I, 185: « populatque ingentem farris acervum Curculio », quæ verba imitatur Prudent. in *Symm.* II, 1052.

2. *Nec... nec C. et Per. non certo nomine dictus* ed. Basuel. — *Non re-*

gratus Cereri, non parvam sumo saginam.

re dictus. Forte quia rectius quam *gurgulio* scribitur. i ipse non satisfacio. GRSX. est, quum tam parvulus miculus, haud sane recte mihi est nomen quadri- a. Scilicet *conveniunt rebus sæpe suis.* HEUM. — Mihi batur: Quoniam *Gurgulio* am est ænigma, videtur au- vocabulum e *gurgus* et *gula* tum, aut eo ad *gurgites* et adlusum putasse quomodo plebant homines prodigiose, quorum *gula* quasi *gurgus* et *patrimonii* esset, ut adpellat orat. pro Sext. c. 52. Sed a voracitate est, ut possit vocari, is videtur majore corpore esse debere, quam miculus *curculio* est. Hinc ententia est: quia *non ma-* ma, hinc *non recto nomine* o, quasi *gurgus* et *gula*, di-

cor. Optime rem conficeret, si certa esset, lectio Basueli, « non certo nomine dictus ». Tum enim significaret, incertum esse, *gurgulio*, an *curculio* dicendus sit.

3. *Summo saginam A. Nec gratus fructi, sed multa vivo sagina C. Nec gratus Cereri, sed multa vivo sagina Per. non parvam sumo saginam Cast. Pith. insumo saginam scripsit Heum. — Non parvam sumo saginam. Sagina est copia ciborum ingesta.* Unde Juvenal. IV, 67: « stomachum laxare saginis ». Quemadmodum igitur *cibum sumere* vulgo dicitur, ita et *sumo saginam* rectum est; nec debebat ab Heumanno reponi *insumo*. Loquitur autem de sumendo cibo, quia hospitem ante vocaverat: qui quidem hic importunus *non parvam saginam sumit*, sed e contrario *cibi non multo hospes* dicitur a Cicero. Epist. ad Div. IX, 26, extr.

XXV. MUS.

ura mihi domus est, sed janua semper aperta.

iguo sumptu furtiva vivo sagina.

od mihi nomen inest, Romæ quoque consul habebat.

ura mihi domus est. Cavum ad- lorat. Serm. II, 6, 81 et 116. *urtivis nutritior escis P. furtiva gina* Pith. Cast. Hæc verior videtur, quam *Per. quæ glos-* pit, sicut idem æn. 36 pro *vi-* cspecto *saginas* supposuit *pa-* spective *virentes.* — *Furtiva vivo* *Furtiva* dicuntur, quæ clam, r et precario fiunt. *Furto vi-*

vere dicit auctor elegiæ de Spe, v. 34; « furtiva procerum supplicia » Vestr. *Spurinna*, II, 12; *furtivos colores*, Horat. Epist. I, 3, 20.

3. *Quod mi nomen A. Trojæ quo-* que *consul D.* — *Romæ quoque consul habebat.* Immo duo consules (uterque *Decius*, pater et filius). Res nota vel ex *Floro*, Hist. Rom. I, cap. 14, n. 1, et cap. 17, n. 7. HEUM.

LITERA sum cæli penna perscripta volanti,
 Bella cruenta gerens volucris discrimine Martis,
 Nec vereor pugnas, dum non sit longior hostis.

1. *Litera sum cæli.* Ad hæc verba in primo Anglicano codice hæc glossa legitur adscripta: « Grues enim ordine literato in aere volant. Martialis, lib. IX, ep. 14, ad Eari-num: « Nomen habes, inquit, Quod penna scribente grues ad sidera tol-lant ». Idem, lib. XIII, ep. 75, de gruibus: « Turbabis versus, nec li-tera tota volabit, Unam perdideris si Palamedis avem ». Scilicet quum « grues æstiva relinquunt, et tepido permutant Strymona Nilo, Ordi-nibus variis per nubila, textitur ales Litera, pennarumque notis inscri-bitur aer », ut Claudianus canit de bello Gild. v. 474 seqq. HÆUM. — *Pennas per scripta volantes* Per. et Schott. *penna perscripta volantis* Pith. et Cast. Bochart. Hieroz. part. II, lib. I, cap. 11, ubi hunc versum illustrat, recte conjicit, genitivum *volantis* mutandum in ablativum: *volante, et volanti* ediderunt Heum. et Heyn.

2. *Bella cruenta gerens.* Innuit poeta fabulam Homericam de Py-gmæis cum gruibus belligerantibus, quam et Plinius paucis memorat Hist. Nat. lib. IV, c. 11, et lib. VII, c. 2. HÆUM. Dixi jam pridem ad Rutil. Itin. I, 291. — Fabula autem hæc origine deducta a Gerana, Py-gmæorum regina, quæ a Junone propter spretæ formæ injuriam in

Gruem versa, æternum dein cæcum sua ipsius gente bellum gessit: quam tangit Ovid. Metam. VI, 90, ubi vid. not. Ed. — *Volucris discrimina* Per. et Schott. — *Volucris discrimine Martis*, i. e. eo discrimi-ne, quod faciunt volucres, vel quod sit volando. *Discrimen* autem non de ancipiti periculo prælii, sed magis proprie de diviso et in duo cornua discreto agmine, quo volare, atque adeo pugnare grues solent, accipiendum videtur, ut « agminum discrimina atque ordi-nem » dixit Curtius, IV, 12, 20. Similiter in Nemesiani fragm. de Au-cupio, vs. 15, « volucres figuræ sunt literæ, volucris formam vel volatum referentes, vel quæ volando figurantur. Conf. not. edit. hujus tom. I, p. 183. Ed.

3. *Dum non sit longior hostis*, id est, dummodo hostis æqualis sit staturæ, nec me grandior. Innuuntur Pygmæi, « quorum qui longis-simi sunt, non longiores esse dicuntur, quam pedes duos et qua-drantem », teste Gellio, lib. IX, cap. 4. Plinius, lib. VII Hist. Nat. cap. 2: « Pygmæos ait tradi ter-ris spithamas longitudine non ex-cedere ». HÆUM. — Satirice in-crepauit Juvenal. Sat. XIII, 173: « iisdem loquens: « ubi tota corpore non est altior uno ».

XXVII. CORNIX.

vo novem vitas, si me non Græcia fallit,
 raque sum semper nullo compulsa dolore,
 non irascens ultro convicia dico.

e cornice A. Cornicula habet et vulg. Cornix C. et Per. et quos sequutus sum.

Vivo novem vitas. Nempe vitas ates hominum. Vitam autem is ad sæculum usque produci putabant. Ovid. Am. II, 6,

Vivit et armiferæ cornix infineræ, Illa quidem sæclis oritura novem.

Ausonius, XVIII, de æt. anim. v. 2: (viro) novies superat vivendo a. cornix.

Unde annosam em dicit Horat. Carm. III, et vetulam IV, 13, 25. — non Per. et Pith. si non me si me non gratia A. et C. — non Græcia fallit. Respicit lum, qui de ætatibus animum luserat aliquo in carmine uod intercidit, sed e quo verinque Plutarchus recitat libro saculorum defectu. Plinius, Nat. lib. VII, cap. 48: « He- fabulose, ut reor, cornici nostras adtribuit ætates ».

c comparari possunt cum illo iii in Gripho ternario, v. 14, producendo: « Et toties trino vivacior ævo, Quam novies glomerantes sæcula tractus unt arripedes ter terno Nestore ».

Cervorum et cornicum lonatem præ angustis vitæ huius spatii passim veteres effe-

runt poetæ. Id pulchre Flaminius, Carm. lib. I, ad immaturum puellæ obitum transtulit: « Crudelis, implacabilis, Iniqua mors, cornicibus Tam longa parcis sæcula: Et hæc puellæ tam cito Manus rapaces injicis ». Plura vide apud Rittershus. ad Oppian. Cynege. II, pag. 291, seq. Davis: ad Cic. Tuscul. I, 31; III, 28, etc. Ed.

2. Utraque D. et Pith. et habebat codex Castalionis, qui correxit Atræque. Veraque E. Nomen habens atrum nullo A. et C. Nomen habens atrum nullo compulsæ dolore Per. compulsæ dolore D. et E. et Pith. nullo complexa dolore Cast. quem sequutus est Walch. — Atræque sum semper. Ad illud respexit, quod atrati cognatorum funus prosequabantur. Cast. — Sic Propert. IV, 7, 27: « Denique quis nostro furvum te funere vidit? Atram quis lacrymis incaluisse togam? »

3. Ultro convicia dico. Poeta noster ludit ambiguitate vocabuli. Convicia enim sæpe sunt clamores contumeliosi. Haud raro tamen eadem vox generaliori accepta sensu quemvis clamorem signat. Hærum. — Ovid. Met. V, 677: « nemorum convicia picæ ». Vid. not. nostr. ad Saleii Bassi Carm. v. 258 (nost. ed. t. III, p. 269. Ed.), et ad Colum. Hort. v. 12 (huj. volum. p. 29. Ed.)

XXVIII. VESPERTILIO.

Nox mihi dat nomen primo de tempore noctis.
 Pluma mihi non est, quum sit mihi pinna volantis.
 Sed redeo in tenebris, nec me committo diebus.

1. *Vix mihi dat* ed. Basuel. — *Primo de tempore noctis*, id est, de vespere. Ovidius in fabula de Minēidibus in vespertiliones mutatis, *Metam.* IV, 415: « Nocte volant, seroque trahunt a vespere nomen ». Atque ex hoc loco Ovidii reliqua descriptio vespertilionis petita videtur.

2. *Pluma mihi non est, quum sit*. Luculentius hæc exponit Ovidius l. c. v. 407: « tenuis membrana per artus Porrigitur, tenuique inducit brachia penna... non illas pluma levavit, Sustinere tamen se perluculentibus alis ». Plinius, *Hist. Nat.* lib. X, cap. 81: « Volucrum animal parit vespertilio tantum, et membranaceæ pinnæ uni »; ubi Harduinus explicat: « membranæ coriaceæ pennarum vice ». De penna et pinna consule Vossii *Etymolog.* et Pierium et Taubmannum ad *Virg. Georg.* III, 372. *BUNEM.* — *Pinna volantis* D. quod melius, quam *penna cæterarum*. — *Penna* enim sine plumis constare nequit. *En.*

3. *Sed redeo in tenebris* A. et C. et D. et Per. et Basuel. quam lectionem probat Heynius. *Sed sedeo*

Pith. et Cast. pro quo Heumannus rescribendum duxit *Desideo*, æque male. Falsum nempe est vespertiliones in tenebris *sedere* vel *desidere*. Bunemannus igitur geminam emendationem tentavit: unam e scriptura quatuor codicum *sed redeo in tenebris* fingi posse putat *Credo me tenebris, nec me committo diebus*, additque versum Ovidii, *Met.* IV, 626: « Jamque cadente die veritus se credere nocti »: alteram e lectione vulgata *sed sedeo* ducit, pro qua reponit *Nec sedeo in tenebris*, id est, non deliteo *deses* tempore vespertino, sed circumvolito, etsi lucifuga luci dierum non me ausim committere. *Non me committo* scribit Per. *nec ... movebo diebus*, cum lacuna, ed. Basuel. quæ forte voluit *nec castra movebo*, id est, procedam, migrabo, consueta dictione proverbiali. Vid. Lucil. *Ætn.* vs. 607, et *Epithalam.* *Ausp.* vs. 54. — *Committo diebus*. Ita Catullus, *Carm.* LV, 16, ex lect. Scalig. « Audacter committe, crede luci ». Propert. III, 16, 5: « Quid faciam? obductis committam mene tenebris? » *BUNEM.*

XXIX. ERICIUS.

PLENA domus spinis, parvi sed corporis hospes,
Incolumi dorso telis confixus acutis;
Sustinet armatas segetes habitator inermis.

1. *Plena domus spinis.* Domus est de pelle vel dorso ericii accipienda, sicut ænigm. 18 et 20. Nemesianus, *Cyneg.* vs. 57, vocat « spinosi corporis erem ».

2. *Confixus acutis* A. et C. Per. et Pith. *completus* Cast. et vulg. — *Confixus acutis... armatas segetes.* Lectionem hanc e pluribus codicibus constitutam firmat imitatio Virgillii, *Æn.* III, 45: « Confixum ferrea texit Telorum seges, et jaculis increvit acutis ». *Segetes* poetis vocari solet omnis rerum juxta se positarum densa et continuata multitudo, ad speciem culmorum. Claudian. de Cons. Mall. vs. 317,

segetem ahenam vocat seriem calamorum æreorum in organo hydraulico, *nudi segetem Mavortiam ferri* cohortes armatorum, in III Cons. Hon. v. 135. In Ovidio, *Met.* III, v. 110: « seges clypeata virorum »; et in Plauto, *Aul.* I, 1, 6: « stimulorum seges ». Idem plane de Hystrice canit Claudian. *Idyll.* II, 11: « stat corpore toto Silva minax, jaculisque rigens in prælia crescit Picturata seges ».

3. *Armatus C. segetes* A. Per. et Pith. *sedes* Cast. et vulg. Pro *habitor* Schottus corrupte edidit *Calitator*. — *Inermis*, nempe nullis aliis armis instructus. Ed.

XXX. PEDICULI*.

EST nova notarum cunctis captura ferarum,

* *Peducula* Per. *Pediculus* Per. 2 et Pith. *Piscator et pisciculi* Caus. *Pediculi* Cast. — *Pediculi.* Vetustius auctore nostro hoc ænigma est. Tradit enim Herodotus in vita Homeri, accessisse ad hunc poetarum regem pueros quosdam piscatores, eique explicandum obtulisse hunc ænigma: « Nos, quæcumque cepimus, reliquimus, quæ vero non cepimus, nobiscum portamus ». Deinde sua ipsosmet sensa exponentes dixisse, se, quum piscium nihil capere possent, desidentes in sicco

pediculos esse venatos; et horum quotquot cepissent, abjecisse; quos autem non invenissent, domum retulisse. Addit Herodotus, fuisse, qui traderent, Homerum ænigmati hujus perplexitate enectum occubuisse: quos quidem aî in errore versari ridiculo. ΗΧΟΜ.

1. *Nova notarum* Per. Pith. Cast. pro eo Heumannus et Heynaz. recte rescripserunt *notarum*, quia pediculi sunt sane *feræ cunctis notæ, cunctis notarum* D. et E. *captio ferarum* E. — *Est nova*, id est,

Ut, si quid capias, id tu tibi ferre recuses,
Et, quod non capias, tecum tamen ipse reportes.

vulgo non usitata, sed prorsus paradoxo venatio. Sic Cicero Orat. pro Lig. cap. 1 : « Novum crimen, et ante hunc diem inauditum ». HEUM. — Notavi jam dudum hanc significationem *novi* ad Eleg. VII, v. 4 (huj. op. tom. II, p. 263. Ed.) Servius ad Virg. Ecl. III, vs. 86 : « Pollio et ipse facit nova carmina »,

nova interpretatur *magna et miranda*. Add. Horat. Carm. II, 15, 20 : « Templa novo decorare saxo », id est, vulgo inusitato.

2. *Si quid* A. et C. et D. et Per. et Pith. *si quod* Cast. et tu Per. sed tu tibi D. et E. *id tu tibi* Pith. et Cast.

3. *Capias* D.

XXXI. PHOENIX.

VITA mihi mors est; morior, si cœpero nasci;
Sed prius est fatum leti, quam lucis origo.
Sic solus Manes ipsos mihi dico parentes.

1. *Vita mihi mors est*. Pariter Lactantius in majori carmine de Phœnice, v. 166 : « Ut possit nasci, hæc adpetit ante mori ». Ibid. v. 78 : « Nam perit, ut vivat, se tamen ipse creat »; vs. 92 : « exsequiis immoritura suis ». HEUM. — *Moriar* E.

2. *Fatum læti* A. *fatum leti* C. et Cam. *fatum leti, quam* Per. et Pith. Hæc lectio, pluribus codicibus confirmata, genuina esse videtur, et præferenda vulgatæ *fatum, lætæ quam lucis*, quæ a Castalione profecta est : *est factum* D. *loca quam lucis* E. — *Manes mihi dico parentes*. Alii habent et colunt Manes patrios, Manes parentum, qui olim genuerunt, nunc decesserunt : ego solus ab ipsis Manibus generatus, h. e. per mortem ortus sum. *Manes* pro ipsa morte, haud infrequens. Statius, Theb. VII, 761 : « instantes quonam usque morabere Manes »; et XI, 563 : « nondum ille peractis

Manibus, etc. » i. e. morte nondum consequuta. Similiter Claudianus Phœnicis « fecundam mortem, et rogam parturientem » dicit de Phœnice, v. 25 et 62.—Et auctor Carm. in laudem Solis Phœnicem dicit *reparatum busti favillis*, v. 29. Ed.

3. *Solos manes* Per. Pith. Cast. et Basuel. *solus* A. et D. quod recte posuerunt Heum. et Heyn. *mares* P. *mihi duco parentes* Pith. et Basuel. Reusneri editio, quam credo Perionii primam referre, huic ænigmati de Phœnice aliud subjungit, quod tamen Perionii edit. ann. 1537, quam pro secunda habeo, non tenet. Nescio igitur, utrum pro genuino auctoris, an pro additamento librarii habendum sit. Ipsum hic subjicio : « Nec sum, nec non sum, morior simul atque renascor; Præbet et interitus teneræ primordia vitæ : Sumque mihi leti et redeuntis originis auctor ».

XXXII. TAURUS.

ŒCHUS eram regis, sed lignea membra sequebar;
 t Cilicum mons sum, sed non sum nomine solo;
 t vehor in cælis, et in ipsis ambulo terris.

Nec bos regis eram Cod. vet. Heumannus oblitus est signa-
Mæchus eram regis. Minois, uxor Pasiphae tauro se com-
 mit, forma lignea bovis inclusa. art. II, 23, 113 : « Uxorem dam magni Minois, ut aiunt, upit torvi candida forma bo-
 — *Sed lignea membra sequebar*.
 titatæ lignea monstra bovis » Propert. IV, 7, 58. Idem, III, 2 : « abiegnæ cornua falsa bo-
 ; Ovidius, Art. Am. I, 325 : «cam acernam ». Conf. Excurs. Iulini carmen de Pasiphae, op. t. II, p. 449. Ed. — *Se-
 ur*. Indicat amorem. Virg. Ecl. 49, de ipsa Pasiphae : « At non turpes peoudum tamen ulla se-
 a est Concubitus »; et v. 55 : « aliquem in magno sequitur » ». Conf. Ecl. II, v. 63 seqq. 3M.

Et Cilicum A. et E. Pith. et *Cilicum* C. Cælicum D. *Cilicus* et al. *sed mons sum nomine solo* et Cast. et alii : quam lectio sine justa causa deseruit Heu-
sed non hoc nomine solo scri-
Et Cilicum immensus mons sum,
ons nomine solo Per. — *Cilicum*
sum. Sic etiam Ovid. Met. II, : « Ardet Athos, Taurusque », et Tmolus et OËte ». Tibull.

I, 7, 16 : « Frigidus intonsos Taurus arat Cilicas ». Sil. Ital. XIII, 882 : « Hinc Cilicis Tauri saxosa cacumina viset ».

2. *Non sum nomine solo*, i. e. solo nomine Tauri, sed nomine vario. Nempe Taurus mons, ut Plinius, Hist. Nat. lib. V, c. 27, docet, « numerosis nominibus et novis, quacumque incedit, insignis est, etc. » et Priscianus Perieg. v. 639 (hujus op. tom. IV, p. 342. Ed.) : « Non tamen est unum montis cognomen ubique, Sed varii flexus variantur nomine multo », ubi vid. not.

3. *In cælo, sed in D. et E. et Cam.* — *Et vehor in cælis*. Virg. Georg. I, 217 : « Candidus auratis aperit quæm cornibus annum Taurus » Hæu. — Beda, de Mensibus : « Maius Agenorei miratur cornua Tauri ». Auson. in Eclogario, p. 550 : « Inde ad Agenorei festinans cornua Tauri, Scandit Lanigeri tropicum Sol aureus astrum ». In fragm. Prognost. Germanici, quod tom. præced. dedimus : « Hinc et Agenorei atellantia cornua Tauri ». Agenoreum bovem vocat Ovid. Fast. VI, 712. In epigr. Basilii de signis : « Cornigeri ductor gregis, Europæ quoque vector ». Manil. II, 489 : « sic quondam gesserat ante Europam dorso retinentem cornua læva ». Europa, Agenoris filia, ut notum. Ed.

XXXIII. LUPUS.

DENTIBUS insanis ego sum, qui vinco bidentes,
Sanguineas prædas quærens, victusque cruentos;
Multa cum rabie vocem quoque tollere possum.

1. *Dentibus insanguis* D. et Pith. — *Dentibus insanis ego sum*, i. e. insanio, sævio dentibus, « qualis per arva Libycus insanit leo », Senec. OEd. v. 919. Sic *insana fames* Lucan. VII, 413; *insani unguis* Ovid. Ib. v. 601. *Dentibus* adludit ad *bidentes*, quæ sunt oves. Ovid. Trist. I, 1, 78: « si qua Excussa est avidi dentibus agna lupi ».

2. *Quærens prædas* Per. *rictusque cruentos* C.

3. *Multaque* E. *Mixtaque cum rabie: vocem* A. *Mixtaque cum rabie corpus* C. *Mixta et cum rabie vocem quoque tollere novi* Per. *Multa cum rabie vocem quoque tollere possum* Pith. et Cast. Post *rabie* punctum figit Heum. et verba ep ad priora *victusque cruentos* trahit, auctoritate codicis A. Sed eum non sequutus est Heyn. — *Multa cum rabie vocem*

quoque tollere possum. Vocem, clamorem tollere vulgo dicuntur, qui ira et rabie concitantur. Horat. Art. Poet. 93: « Interdum tamen et vocem Comædia tollit, Iratusque Chromes tumido delitigat ore ». Itaque et hic lupus *vocem multa cum rabie tollit*, vehementes et horridos ululatus edens. Sed tamen et *tollere* hoc loco accipi potest pro *eripere vocem*, ut Castalio et Heumannus interpretantur, secundum illum Virgilii, Ecl. IX; 53: « Vox quoque Mærin Jam fugit ipsa: lupi Mærin videre priores ». Scilicet, ut Plinius, Hist. Nat. lib. VIII, c. 34, docet: « In Italia creditur luporum visus esse noxius: vocemque homini, quem priores contemplantur, adimere ad præsens ». Et fortasse utrumque respexit auctor, de industria ludens ambiguitate vocis *tollere*.

XXXIV. VULPES.

EXIGUUM corpus, sed cor mihi corpore majus,
Sum versuta dolis, arguto callida sensu,

1. *Corpore malus* D. In A. glossa adscripta: *Legitur aliter Corporis exigui*. — *Cor mihi corpore majus*. *Cor* hoc loco notat sapientiam. « Carne puer, sed corde senex », ait ille. Claudianus: « Ignea longævo frenatur corde juvenus ». ΒΑΡΤΗ. Adv. XVI, 30. — Addo alia

non minus notatu digna Veterum loca. Plautus in *Persa*, IV, 4, 70: « Cata est et callida, habet cor ». Ennius apud Cicer. lib. I de orat. c. 45: « Egregie cordatus homo, catus Ælius ». Sic *excors* et *vecors* pro stulto ponitur. ΗΕΥΜ. — Sæpius tamen pro ignavo et imbelli. ΕΩ.

Et fera sum sapiens, sapiens fera si qua vocatur.

3. *Talis fera si qua* Per.—*Sapiens fera si qua*. Plautus Trucul. IV, 4, 15 : « Cogitato, mus pusillus quam sit sapiens bestia ». In *si qua*, et, apud alios, *si tamen*, est *ἐπανόρθωσις*, quam pluribus locis aliorum scriptorum adstruit Heum. et Bunemannus, quæ tamen non necessarium putamus repetere. — *Sapiens* animal, homo, apud Linnæum. ED.

XXXV. CAPRA:

ALMA Jovis nutrix, longo vestita capillo,
Culmina difficili peragrans super ardua gressu,
Custodi pecoris tremula respondeo lingua.

1. *Alma Jovis nutrix*. *Alma* hic est alens lacte. De Amalthea capra, quæ Jovi infanti lac præbuisse dicitur, nota est fabula. Cæsar Germanicus in Arateis, v. 164 : « Una putatur Nutrix esse Jovis, si vere Jupiter infans Ubera Cretææ mulsit fidissima capræ ». — *Vestita capillo*. Sic quoque eleganter vestire, de lanugine ac barba dicitur. Virgil. *Æn.* VIII, 160 : « Tum mihi prima genas vestibat flore juventa » ; ad quem locum vide Erythræum in Indice. Lucret. V, 672 : « Nec minus in certo dentes cadere imperat ætas Tempore, et impubem molli pubescere veste ». Claud. Cons. Olybr. vs. 70 : « Ante genas dulces quam flos juvenilis inumbret, Oraque ridenti lanugine vestiat ætas ». Sic in Elegia Galli apud Pith. p. 418 :

« Candida quod nulla lanugine vestiat ora ». ED.

2. Glossa adscripsit *nam facili* in A. *Fulmina* E. Heumannus conjicit *peragrans licet ardua* : Bunemannus *peragrans supero ardua*. Heynazius *sæpe ardua*, quod istis præferre velim. — *Culmina* intelliguntur montium et rupium. Virgil. *Ecl.* I, 77 : « Non ego vos (capellæ) posthac, viridi projectus in antro, Dumosa pendere procul de rupe videbo ».

3. *Custodi pecoris* A. et D. et E. et Cam. et Pith. *pecorum* Per. et Cast. Prætuli *pecoris*, quia sic Virg. *Ecl.* III, 101 : « Idem amor exitium pecori, pecorisque magistro » ; et *Ecl.* V, 44 : « Formosi pecoris custos, formosior ipse ». — *Respondeo voce* D. et Pith. et Bas.

XXXVI. PORCUS.

SETIGERÆ matris fecunda natus in alvo,
Desuper ex alto virides exspecto saginas,
Nomine numen habens, si litera prima periret.

1. *Setigeræ matris*. Ita et Virgilius, Æn. XII, 170, dixit *setigeram suam*. ΗΞΥΜ. Martial. Spect. 13, 1: « Icta gravi telo mater sus »; et v. 6: « soluta parens ». — *Natus in alvo* omnes libri; sed Heumannus corrigendum duxit *ab alvo*, quod fetus non *in alvo* nascantur, sed *ab alvo*: sed Heynazius nulla cogente necessitate id factum putat, quia *natus pro generatus*, ut sæpe. — Vid. supra ænigm. XIV, p. 361. Ed.

2. *Pastus exspecto virentes Per*. — *Desuper ex alto*, ex arbore *virides saginas*, glandes quernas, unde quercus *glandifera* dicitur.

3. *Numen habens*, i. e. Orcum, qui et Pluto, et Dis pater. Virgil. Georg. I, 277: « Quintam (diem) fuge: pallidus Orcus Eumenidesque satæ ». Plautus, Epid. II, 1, 7: « Cujus quoties sepulcrum vides, sacrificas illico Orco hostiis ». Cicero in Verr. orat. VI, c. 50, quem paullo ante Ditem patrem nominat, Orcum adpellat. ΗΞΥΜ. — Horat. Carm. II, 3, 24: « Victima nil miserantis Orco ». — *Prima perempta E*, quod vulgatæ habent: *perist* videtur esse idiotismus auctoris, qui conjunctivos amat. Vid. pro-mi v. 3 et 7.

XXXVII. MULA*.

DISSIMILIS patri, matri diversa figura,
Confusi generis, generi non apta, propago,

* De mulo A.

1. *Patris, matri A. matri, patris C. patri, matri D.* et Pith. *matri, patri Per.* et Schott. *patri, matris Cast.* et vulg. *figuræ D.* — *Dissimilis patri*. Horat. Carm. IV, 4, 30: « Est in equis patrum Virtus ». — *Matri diversa figura*, i. e. secundum figuram mula diversa est *matri*, i. e. a matre, per Græcismum, quomodo Horatius in priinis verba *diversus, differre, distare* jungere dativo solet. *Figura* est forma et spe-

cies exterior. Cicero pro Rose. An. cap. 22: « Monstrum certissimum est, esse aliquem humana specie et figura, qui tantum immanitate bestias vicerit, etc. »

2. *Confusi generis A.* et C. et D. et Per. et Pith. et Cam. *Confusa generi quoque sum E.* *Alterni generis Cast.* et vulg. — *Confusi generis... propago*. Ita vocatur mula, quia ex equa et asino gignitur, quorum semina confunduntur: quem in modum dicitur Ovid. Her. II,

x aliis nascor, nec quisquam nascitur ex me.

et tauri mixtaque forma viri »; st. I, 113: « confusæ quondam parva figuræ ». — *Generi non vropago*, i. e. ad generandum. dius de Insit. v. 29: « Si velox pigro miscetur asello Ar-

dor, ut in sterilem res cadat acta gradum, Fecundumque genus productus deleat heres, etc. » ubi vide quæ adnotantur. Ed.

3. *Nec quicquam* C. et Per. et Schott.

XXXVIII. TIGRIS.

fluvio dicor, fluvius vel dicitur ex me,
unctaque sum vento, vento velocior ipso,
t mihi dat ventus natos, nec quæro maritum.

A fluvio dicor, fluvius vel. « A itate, qua defluit, Tigri nomen nditum; quia Persica lingua im sagittam adpellant », inquit ius, IV, 9, 16. Alii tamen cum nostro flumen illud a tigride ali dictum esse credunt. Ac salinio, lib. VIII Hist. Nat. cap. igris vocatur *animal velocitatis ndæ*. HEUM. — De vehement celeritate Tigris amnis add. a. Desc. Orb. 1179: « Non alium is rapit impetus; haud ita quis- Spumescit fluctus, neque tanta fragores Unda ciet »; ubi not. t. V, p. 333 huj. op. Ed.

Quæ sum velocior ipse A. ven- : velocior E. — *Junctaque sum*, quasi connubio. Hoc sensu l. Her. XX, 23: « Fraus mea petiit, nisi uti tibi jungerer »; et ibid. v. 215: « Nube, predicet, cui te bona numina jun- ». ВУНЕМ. — Vento Zephyro tam tigridem esse, ex eoque ipere, fabulantur Veteres. Un- Zephyrum maritum ejus vocat dian. Rapt. Pros. lib. III, 266: mit illa marito Mobilior Zep- o ». Ad quem locum Gesnerus

adnotat: *Maritum Zephyrum* dari tigribus, docet etiam Oppianus, Cy- neg. III, 353: Ὠκυτέρα ταῖσθι δὲ βοῶν πανοπείροχα θηρῶν. Αὐτῶ γάρ τε θέειν ἰκέλη Ζεφύρου γανειτῆρι. Ferarum omnium celerrimam longe ait, cursu æqualem ipsi patri suo Zephyro: quam fabulam deinde refellit. Celebratior adhuc fabula est de equabus in Lusitania e Zephyro vento gravidis. Virgil. Georg. III, 273: « Illæ Ore omnes versæ in Zephyrum stant rupibus altis, Exceptantque leves auras, et sæpe sine ullis Conjugiis vento gravidæ, mirabile dictu ». Plinii et aliorum testimonia adducit Heum. — *Vento velocior ipso*. Frequens velocitatis descriptio. Virgil. Æn. V, 319: « Emicat, et ventis et fulminis ocior alis ». Idem, XII, 633, et Horat. Carm. II, 16, 23, *ocior Euro*. Claud. Rapt. Pros. II, 200: « ruunt, quantum non impetus Austri, etc. »

3. *Dat natos ventus* Per. non quæro C. maritos D. et E. et Cam. — *Mihi dat ventus natos*. Catull. Carm. LXI, 212: « brevi liberos date ». Columella Hort. v. 385: « sobolem dabit illa capacem ».

XXXIX. CENTAURUS.

QUATTUOR insignis pedibus, manibusque duabus,
Dissimilis mihi sum, quia sum non unus et unus;
Et vehor et gradior, quia me duo corpora portant.

1. *Quattuor insignis pedibus, manibusque duabus.* Centaurus insignis, id est, hoc quasi signo notabilis et distinctus a reliquis quadrupedibus est, quod *quattuor pedibus* simul et *duabus manibus* est præditus. Vocem *insignis* monstris designandis adhiberi solere, notavit ad h. l. Buneman. Quintil. I, 1, 2 : « Hebetes et indociles non magis secundum naturam hominis eduntur, quam prodigiosa corpora, et monstris insignia ».—Curtius, IX, 1, 25 : « Si quos (infantes) insignes, aut aliqua membrorum parte inutilis notaverunt, necari jubent ».

2. *Quia non sum unus et idem.* Per. *quia non sum unus et unus* Pith. *quia sum non unus et unus* Cast. — *Sum non unus et unus.* Nempe unus, quia unum animal, non unus, quia ex homine et equo compositus. Ovidio dicitur, Met. XII, 478, *vir equo commissus*. Idem, Am. I, 4, 8, Centauros dicit *ambiguos viros*, et quorum equo *membra coherent*.

3. *Et vehor et gradior.* Vehor, quia equi, gradior, quia hominis simul pedes sunt. Virgil. Æn. V, 571 : « *invectus equo* ». Ovid. Art. Am. III, 776 : « *Parva vehatur equo* ». — *Quum me duo corpora portant* A. *quum me duo corpora portent* Pith. et Cast. *Quia me duo corpora portant*. Sic Lucretius, V, 880 seq. Centauros describit simul et refutat : « Sed ne-

que Centauri fuerunt, neque tempore in ullo Esse queat duplici natura et corpore bino Ex alienigenis membris compacta potestas ». Hinc *bimembres* vocantur Virgilio, Æn. VIII, 293, et Ovidio, Her. II, 71, Am. II, 12, 19. Manilius, lib. IV, vers. 230, dixit : « *bifero Centauri corpore* ». — Semiviri quoque dicuntur Centauri, ut Chiron, qui arcitenens est, Ovidio Fast. V, 380 : « *promet sua sidera Chiron Semivir, et flavi corpora mixtus equi* », ubi semifer alii : ut apud Statium, Silv. II, 1, 89, edidit Marklandus, « *Semifer Æmonium vincebat Pelea Chiron* » ; apud Ovid. Epist. IX, 141 : « *Semivir occubuit in lethifero Eveno Nessus* » ; ubi Nessus, Centaurus biformis, recte *semivir* dicitur, ut passim de Centauris, quibus φύσιν σύμφωνον ἴππου καὶ ἀνδρὸς dat Palæphatus, de Incred. cap. 2, et ex eo Apostolius, cent. XI, Proverb. Gr. § 33. Errant igitur, qui in utroque Ovidii loco præferunt *semifer*, et a *fero* pro equo deducunt. Certe in altero loco *Semifer Nessus* et *lethifer Evenus* parum concinne uno eodemque versu conjunguntur. Apud Senec. Herc. OEt. 470, editur vulgo de eodem Nesso : « *Cruore tincta est palla semiferi, pater* » ; et v. 966 : « *Proh! Nesse fallax, atque semiferi doli!* » et alibi. Ed.

XL. PAPAVER.

ANDE mihi caput est, intus sunt membra minuta;
 unus solus, sed pes longissimus unus;
 me somnus amat, proprio nec dormio somno.

ande mihi caput est. Iisdem
 af. ænig. 84, 3, de malleo
 Virgil. Æn. IX, 437: «las-
 papavera collo Demisere
Membra minus sunt grana
 ra, quæ propter «fecunda
 a» dicuntur Ovidio, Met.
 Idem, Trist.: V, 2, 24:
 e soporiferum grana papa-
 et». — *Intus sed membra A.*
ussum membra C.
us solum . . . longissimus idem
Pes unus solus. Sic æn. 63,
 ente: «Unus præterea dens
 olus in inno». Atque *unum*
 sæpe eleganter conjungi,

variis locis Ciceronis et Lactantii
 ad hunc locum probavit Bunem.
Pes dicitur caulis plantæ vel herbæ,
 ut apud Columell. Hort. vs. 254,
 «pede candida beta».
 3. *Et me somnus amat.* Unde
 Ovid. l. cit. *papaver* vocat *soporife-*
rum, et Virg. Georg. I, 73: «Le-
 thæo perfusa papavera somno».
 HEUM. — Columell. Hort. vs. 104:
 «profugos vincitura papavera som-
 nos»; et Epigr. X de vita tranq.
 quod supra pag. 137 hujus tomi
 dedimus, vs. 7: «Et non sollicitos
 missura papavera somnos». — *Non*
dormio C.

XLI. MALVA.

SERIS esse pedes similes mihi, nolo negare;
 duo sunt tantum, sed plures ordine cernis;
 tamen hos ipsos omnes ego porto supinos.

D. deest mihi.—*Anseris esse*
nales mihi, id est, folia me
 pedibus anserinis similia.
 , an hanc similitudinem
 nis Veterum notaverit. Si-
 uid de cynosbato, rabi ge-
 adit Plinius lib. XXIV, cap.
 t. 74, eam «foliam habere
 hominis simile». — Sed

hæc notatio plantarum recentiori-
 bus descriptoribus admodum fre-
 quens est. Ev.

3. *Omnes ego porto supinos.* Om-
 nes hi pedes anserini sunt supini:
 plantas caelo obvertunt. HEUM. —
 Ob eam causam malva supina dici
 videntur in epigr. modo citato de
 vita tranq. v. 6.

XLII. BETA.

TOTA vocor Græce, sed non sum tota Latine;
Ante tamen mediam cauponis scripta tabernam
In terris nascor, lympha labor, ungor olivo.

1. *Beta vocar... beta Latine* A. et B. et C. Glossa tamen in B. addidit *lege tota. Tota vocor* Pith. et Cast. qui sic edidit Pithæo auctore, quum codex ejus *Beta* haberet. *Beta vocor Græcis... beta Latinis* Per. Barth. Adv. XXVI, 28, lectionem Perionii amplectens, mire argutatur in verbis *non sum beta Latine*, et contractam a poeta ait esse vocem *beata*, ut ex *a* et *e* ἦτα fieret Græcum. Ita enim dicere plantam illam *betam* Græcis dici, sed minime *beatam* Latinis esse, apud quos soleat proponi pauperculis. — *Tota vocor Græce*, hoc est, *Beta*, vox et nomen literæ, si *tota* pronuntiatur, est Græca, sed non *tota*, nempe *be* dicitur Latine. Vid. notata ad Colum. Hort. vs. 251. Qui *Beta* scripserunt codices, glossam et interpretamentum librarii exhibent, quo ænigmatis ambiguitas perit.

2. *Pauperibus semper propono namque tabernis* B. *Pauperibus semper proponor namque tabernis* C. et Per. Pro eo alium plane versum, eumque meliorem, exhibet Pithæus: «Ante tamen mediam cauponis scripta tabernam»: quem quidem et Castalio edidit; sed in scholio significat, in codice suo utrumque extitisse, et posteriorem *Ante tamen mediam* ab eo pro spurio haberi; in quo erravit. — *Ante tamen mediam*. Sed si vox ea *Beta* ante mediam cauponis tabernam scripta reperitur, nomen est plantæ, quæ ibi coquitur et venditur. Tabernæ

habebant quosdam titulos, aut insignia picta, quibus noscerentur. Sic Quintil. VI, 3, 39: «Tabernæ erant circa forum, ac scutum illud signi gratia positum». (Scutum Marianum Cimbricum ante memoraverat, in quo imago Galli picta erat.) Gesneri explicatio hujus versus, qua putat, tabernis cauponum inscriptam fuisse literam B, quæ significaverit *bonum*, quam etiam in Thesaurio suo repetiit, duriuscula videtur Heynazio. Vana etiam argutatio videtur viri docti, quam exemplaris mei margini adscriptam reperio, *mediam* tabernam hic dici, quia *be* teneat medium in voce *taberna*. Qui nonnullis in codicibus huic versui substitutus est: «*Pauperibus semper, etc.*», effectus videtur, ut Castalio monet, ex Persii Sat. III: «*plebeia radere beta*», aut e Martialis epigr. 13 libri XIII, ubi *betæ* vocantur *prandia fabrorum*. — Anthol. Lat. V, 52: «*betæ* pigro ventri non inutiles». ED.

3. *In terris* Per. et Cast. *In terra* E. et Pith. et Bas. quod præfero: *ungor olivo* Per. et Pith. *unguor oliva* Cast.—*Ungor olivo*. Sunt ipsa verba Horatii, Serm. I, 6, 122. *Olivo* rectius quam *oliva*. Servius ad Virg. Æneid. VI, 225: «*fuso crateres olivo*»: *olivum* ab *oliva* dictum, nam oleum ab *olea* dicitur. Ita quoque Prudentius, Perist. IV, 102: «*Arte virtutis fideique, olivo Unctus horrendum didicit domare Viribus hostem*». Bux.

XLIII. CUCURBITA.

ENDEO, dum nascor; rursus pendendo tumesco;
pendens commoveor ventis, et nutrior undis.

Rursus dum pendo tumesco A. et C. *rursus pendendo tumesco* lum *pendeo nascor* Pith. hoc in Codice Castalionis, qui corripuit edidit *dum pendeo, cresco*: sequuti sunt posteriores, annus etiam, et Heyn. Sed nannus retinendam censuit formam trium codicum et Perioctionem *dum pendo*, vel *pendum tumesco*, et nisi hoc placeat, legit: *Pendeo dum nascor, rursus, ventre tumesco, Pendens commoveor ventis*. Ego vero illi adsenet lectionem Perionii seruat. — *Rursus pendendo tumesco*. Incrementum cucurbitæ deinde in poetæ. Columella Hort. 4: « globosi Corporis, atque nimium quæ vasta tumescit ». rt. IV, 2, 43: « Cæruleus, tumidoque cucurbita ventre. In *pendendo* ultima corripimore sequiorum poetarum, jam multa exempla vidimus. uicus tamen locus apud Ovid. IX, v. 126, in vulgatis editione legitur: « Nec venit incultis rum more capillis Fortunam sassa tegendo suos ». Sed a viris censetur corruptus, quam Vossius, Art. Gramm. p. 27, id defendere conatur. rea est Juvenal. Sat. III, 232, adfert Voss. « Plurimus hic moritur vigilando, sed illum ». e nec Augusti temporis est, que habet similia quæ in meævi scriptis absunt. Ed. — e fugiam trium codicum lectio-

nem *dum pendo, tumesco*, ubi *pendo* esset gravior fio, pondus adquire. Verba *pendeo* et *pendo* subinde permutantur in codicibus, uti Vossius V. C. Virgil. Georg. II, vs. 523, notavit.

2. *Pendens dum moveor* E. *velis* et Per. *qui nutrior* D. — *Pendens commoveor ventis*. Hoc videtur contrarium esse Plinio, qui lib. XIX, c. 5, s. 24, ubi de *camerario* cucurbitæ genere, h. e. eo, quod in cameras et pergulas scandit, atque inde dependet: « mire tenui pediculo libratur pondus immobile auræ ». Itaque fere eo propendeo, ut cum altero codice Lugdunensi scribam: *Pendens dum moveor*, i. e. dum pendens promoveo et cresco in longum, *ventis et nutrior undis*, h. e. adspirante et vegetante aura non minus, quam unda propinqua nutrior. Illud *nutrior undis* nemo interpretum explicavit. Sed explicat Columella Hort. v. 394 seqq. ubi de pendente in trichila cucumere, quod idem de cucurbita valet, ait, si ei aqua vicina contingat, hanc mire amare et sequi, eaque re tenuari, candidum, mollem dulcemque fieri. Plinii testimonium ad eum versum adscripsimus, qui et lib. XIX, s. 24, de cucurbitis ait: « Amant rigua ac finum ». Et Palladius, lib. IV, in Martio, tit. 9, 8: « Longi et teneri fiunt (cucumeres) si aquam in patenti vasculo sub eis ponas, duobus palmis inferiorem, ad quam festinando tales efficiuntur ».

Pendula si non sim, non sum jamjamque futura.

3. *Si non sum D. jamjam ipsa futura* Per. *jamjamque ventura* in codice suo legit Castal. qui correxit *futura*. Ego vero rescribere velim *non sum tam longa futura*. — *Non sum jam jamque futura*, i. e. brevi, mox, futura non sum, peribo; quod explicari potest, brevi et ante maturitatem putredine corripiar, si in terris subsideam, nec in aura pendeam. Sed tamen hæc interpretatio nescio quid coacti habet. Itaque velim scriptum esse *non sum tam longa futura*. Longitudinem maxime commendant Veteres in cucurbita, eamque promoveri dicunt pendendo. Plinius l. c. de cucurbita: «Crescit, qua cogitur forma, plerumque et draconis intorti figura, libertate vero pensili concessa, jam visa est IX pedum longitudinis». Et paullo infra: «Cibus quoque longiores tenuioresque eo gratiores, et ob id salubriores, qui pendendo crevere».—Anth. loc. cit. «cucumeres humi fusos». Ed.

XLIV. CEPA*.

MORDEO mordentes, ultro non mordeo quemquam;
Sed sunt mordentem multi mordere parati;
Nemo timet morsum, dentes quia non habeo ullos.

* *Cepe* Caus. *Talpa* vitiose inscripsit Schottus. — Burmanno scribitur *Cæpa*: et in vers. 168, Colum. IX: «Nunc capite et porri longo resoluta capillo» conjicit *Nunc Cæpa*, quod alias disquisitum. Ed.

1. *Mordeo mordentes. Mordere* dicitur *cepa*, ob acrem saporem, qui hinc et *mordax* dicitur. Persius, V, 86: «mordaci lotus aceto». Ipsa *cepa lacrimosa* Columellæ Hort. 123. — Acres quoque dicuntur *cepæ*, ut Anth. Lat. lib. V, epigr. 52, v. 22: «Acresque cepas, alliumque fibratum». Ed.

2. *Multi mordere parati*, i. e. ad mordendum, ut supra æn. 18: «semper migrare parata». Verbo mordendi etiam de *cepe* loquens Persius usus est, IV, 30: «tunica-

tum cum sale mordens *Cepe*». — *Mordere* etiam de frigore usurpavit Horatius, Serm. II, 6, 45: «Matutina parum cautos jam frigora mordent»; et ad ejus imitationem Anth. Lat. Burmann. tom. I, pag. 702: «Frigoraque mordent blando sensu». De salibus et dictis facietis Firmicus, lib. VIII, cap. 7: «falsi sermonis mordacibus dictis risu hominum adsueverint concitare». Sen. Cons. ad Helv. cap. 17: «Sicut sal suavitatem quamdam cum mordacitate habet, ita etiam verborum joci». Pers. I, 107: «quid opus teneras mordaci radere vero Auriculas?» Ed.

3. *Qui non habet A. quia non habet C. et Per. quomodo et codex Castalionis habebat, qui correxit et edidit secundum Pithæum non habeo.*

XLV. ROSA.

PURPURA sum terræ, pulchro perfusa colore,
 Septaque, ne violer, telis defendor acutis.
 O felix, longo si possem vivere fato!

1. *Purpura sum terræ.* Purpura, quæ in terra nascitur, et de terra legitur, quum purpura proprie dicta veniat e mari, et sit conchylium. Catullus, LXIV, 49: «Tincta tegit roseo conchyli purpura fuco». De purpura marina Plin. IX, 26, s. 60. — *Perfusa colore* A. et B. et C. et E. et Per. *perfusa rubore* Pith. et Cast. et seq. — *Pulchro perfusa colore.* Supra ænig. 2: *nigro perfusa colore.* Sæpe iisdem verbis et phrasibus utitur Noster.

2. *Defensor A.* — *Telis defendor acutis,* i. e. spinis, ut supra æn. 29, 2. Epigramma de citrio, quod pag. 135 hujus tomi dedimus: «Septa micant spinis felicitis munerera mali». A Palladio de Insit.

tela vel spicula sæpissime adpellantur spinæ.

3. *Si possem* A. et C. et E. et Pith. *possim* Per. et Cast. Heumanus non solum rescribere gessit: «O felix, longam si possem vivere vitam!» sed et integrum versum cum tertio sequentis ænigmatis permutandum censet. — *O felix, longo si possem.* Horat. Carm. II, 3, 13: «nimium breves flores amœnæ rosæ» dicit. Ausonius in Ros. vs. 43: «Quam longa una dies, ætas tam longa rosarum, Quas pubescentes juncta senecta premit, etc.» — Sic Nostras poeta МАЛЕНЬКАЯ de puella quam rapuerat immatura mors: *Et rose elle a vécu ce que vivent les roses, L'espace d'un matin.* Ed.

XLVI. VIOLA*.

MAGNA quidem non sum, sed inest mihi maxima virtus;
 Spiritus est magnus, quamvis in corpore parvo;
 Nec mihi germen habet noxam, nec culpa ruborem.

* *De viola* A. Viola B. et C. et Per. et Pith. *Lilium* Cast. et seq. sed manifeste perperam. Ed.

1. *Verum est mihi Per.*

2. *Quamvis in* A. et C. et Per. et Pith. *quamvis sim* Cast. et vulg. *quamvis e corpore magno* D. — *Spiritus est magnus.* Spiritus odorem designat. Ausonius in Ros. Moreti poeta: «Sæpe viri nares acer jaculatur apertas Spiritus». BARTH. Adv. viola alba. — *Rubore* B.

XX, 20. Gellius, Noct. Att. IX, 4: «spiritu florum naribus hausto». Lucret. III, 223: «Spiritus unguenti suavis diffugit in auras». HÆRUM.

3. *Nec mihi germen habet noxam,* h. e. Neque germen est mihi, quod spinas habeat noxias, ut rosæ, neque ideo noxæ alicujus culpa, quam propter erubescam. Loquitur de

XLVII. TUS.

DULCIS odor nemoris flamma fumoque fatigor,
Et placet hoc Superis, medios quod mittor in ignes,
Quum mihi peccandi meritum natura negarit.

1. *Dulcis odor nemoris flamma fumoque fatigor*, hoc est, Dulci odore impleo nemus Sabææ vel Arabiæ felicis, cujus in arboribus vel fruticibus nascor. Virg. Georg. II, 117: « Solis est turea virga Sabæis », et Gratius Cynege. 132: « ab Eois virga Sabæis, Mater odorati multum pulcherrima turis ». — *Flamma fumoque fatigor*, h. e. flamma incensus et fumo ascendente sublatus adsidue volvor et agitor per auras. Horat. Carm. IV, 11, 11: « Sordidum flammæ trepidant rotantes Vortice fumum ». Avienus, Desc. Orb. 802: « Sahæi Turis ibi semper vaga fumum nubila volvunt ». De usu verbi *fatigo* dixi ad Prisciani Perieg. v. 124.

2. In cod. B. ad τὸ *quod* glossa adscripsit: lege *cum*. *Sed placet* D. et E. — *Et placet hoc Superis*. Ovid. Med. fac. v. 83: « Quamvistura Deos irataque numina placent ». Id. Her. XXI, 91: « Superis . . . Flava salutatis tura merumque damus ». — *Placet hoc*. Elegans loquendi modus, sæpius interrogative ponitur, ut in illa expostulatione: « Placet hoc ergo? et leges diligentissimæ pudoris custodes, decumas uxori-

bus dari, quantas meretricibus, jubent? » Martial. XI, vs. 34: « Hoc Musis, hoc tibi, Phœbe, placet? » Sic sæpe apud Terentium et Ciceronem. Ed.

3. Deest totus hic versus in A. et in Basuel. Contra exstat in B. et C. *Peccandi vitium* Per. et Pith. Pro tertio versu A. hunc adponit: *Nec mihi pœna datur: sed habetur gratia dandi*. Hunc tamquam quartum cæteris adsunt D. et E. et Castalio, qui in eo *danti* corrigit; sed quomodo hic genuinum eum existimare potuerit, adeo ut tertium nostrum pro eo ejiciendum censeret, satis mirari nequeo. Sic tamen et Fabricius statuit Bibl. Lat. tom. III, p. 256 edit. novæ. Contra versus quartus deest in B. et C. et P. et Pith. — *Peccandi meritum*. *Mereri* poetis et aliis sæpe est peccare, delinquere. Virgil. Georg. IV, 453: « Ob meritum pœnas » dixit; et Ovid. Am. III, 3, 16: « Alterius meriti cur ego damna tuli ». *Parem querelam* Nucis invenias in elegia Ovidii Cyprian. contra Demetrianum, p. 268, Gryph. « Deum posse adversa prohibere, sed ne ille subveniat, merita peccantium facere ». Bun.

XLVIII. MYRRHA*.

e lacrymis et pro lacrymis mea cœpit origo.
 c oculis fluxi, sed nunc ex arbore nascor.
 etus honor frondi, tristis sed imago doloris.

e Succino A. Sucinus D. Suci-
 . Quod nonnulli codices sic in-
 unt pro *Myrrha*, fortasse inde
 uod et succinum crediderunt
 es, tamquam lacrymas ex ar-
 us, in quas mutatae Heliades,
 e. Sed tamen in succinum non
 convenit versus a ænigmati-
 isimile est, *turi* subjunctam
 ctore *myrrham* esse, quæ sæ-
 re conjunguntur, e. g. apud
 1. Descr. Orb. v. 1113 seqq.
 us hic semper fragrat odoro
 te: prorumpit lacrymoso ce-
 myrrha, etc. »

Et pro lacrymis ediderunt Per.
 Cast. nec aliter lectum esse in
 indicat silentium Heumannii.
 lio vero conjecerat *per lacry-*
 quod adripuit et textui intulit
 annus, qui facile sentire po-
 , sic meram existere tautolo-
 . Ita Heyn. — *De lacrymis et pro-*
nis, h. e. De lacrymis Myrrhæ
 e flentis, vel ex muliere mul-
 acrymas fundente, orta sum
 r, quæ ejusdem nomen retinet,
 lacrymis ejus guttas myrrha-
 ffundit. Ovidius de Myrrha,
 ræ filia, in arborem lacryman-

tem mutata, Met. X, 500: « Flet
 tamen, et tepidæ manant ex ar-
 bore guttæ. Est honor et lacrymis,
 stillataque cortice myrrha Nomen
 herile tenet ». Conf. etiam Art. Am.
 lib. I, v. 285 seq. Hinc idem Fast. I,
 339, « lacrymatas cortice myrrhas »
 dicit: et Avienus, Descript. Orb.
 vs. 1113: « prorumpit lacrymoso
 stipite myrrha ». Colum. Hort. vs.
 172: « Et lacrymas imitata tuas,
 Cynireia, virgo »; ubi vid. not. huj.
 tomi pag. 55. Ed.

3. *Frondi* A. et C. et D. et E.
 et Per. *honor Per. Lætus honor*
frondi tristis sed magna doloris edit.
 Basueli. Heumannus nihil morans
 codices, qui *frondi* habent, rescri-
 psit *frondis*. Ego *frondi* præfero.
 — *Lætus honor frondi*. Subaudi
est, vel *inest*. *Frondi* meæ, inquit,
 honor et gratia delectabilis inest,
 quæ lætum adspectum faciat; quasi
 adluderet ad illud Virgilii, Æn. VI,
 863: « Sed frons læta parum ». Vir-
 gil. Ecl. II, 53: « honor erit huic
 quoque pomo ». Lactant. Phœn.
 v. 123: « Mirandam sese præstat,
 præbetque videnti: Tantus ei decor
 est, tantus abundat honor ».

XLIX. EBUR.

DENS ego sum magnus, populis cognatus Eois.
Nunc ego per partes in corpora multa recessi;
Nec remanent vires, sed formæ gratia mansit.

1. *Dens ego sum maguus.* Calpurn. VII, 56 : « et erat, mihi crede, Lycota, Si qua fides, nostro dens longior omnis aratro ». Juvenalis, XI, 123, *Grande ebur* vocat. Elephantum ipsum pro ebore nominare solet Virgilius, ut Georg. III, 26 : « ex auro solidoque elephanto ». — *Cognatus istis E.* videtur hæc scriptura e codice provenisse, qui habebat *cognatus et Indis* : nam *Indum ebur et dens Indus* dicuntur a poetis. — *Populis cognatus Eois.* Nominat eos populos Juvenalis l. c. « Dentibus ex illis, quos mittit por-

ta Syenes, Et Mauri celeres, et Mauro obscurior Indus, Et quos deposuit Nabataeo bellua saltu ». Præcipue tamen *Indi dentes* laudantur, ut Catull. LXIV, 48; Ovid. Met. VIII, 288; et *Indum ebur* apud Petron. cap. 135.

2. *In corpora multa recessi,* divisus et dispersus sum, ut humanis usibus inservirem. Ovid. Fast. lib. V, 12 : « Inque novas species omne recessit opus ». Virg. Æn. IV extra « Dilapsus calor, atque in ventos vita recessit ».

3. *Non remanent A. et C.*

L. FENUM.

HERBA fui quondam viridi de gramine terræ;
Sed chalybis duro mollis præcisa metallo,
Mole premor propria, tecto conclusa sub alto.

1. *Herba fuit Per.* — *Herba fui quondam.* Virens et vivum germen. Quo sensu *herbam* dici cujuscumque fruticis, cujus nomen adponitur, observat Heynius ad hoc Virg. Ecl. V, 26 : « nec graminis adigit herbam ». Add. Ovid. Met. X, 87 : « Area, quam viridem faciebant graminis herbæ ».

2. *Seu calibus duro seu sum præcisa meatu D. Seu calibus seu duro sum præcisa meatu. E.* — *Mollis præcisa,*

nempe dum mollis et virens eram.

3. *Mole premor propria,* nempe in cumulos congesta et constipata, quod etiam significat Lucilius Æta. 265 : « Plenaque defecto surgant fenilia campo ». — *Tecto conclusa sub alto.* Virgil. Georg. III, 321 : « nec tota claudes fenilia bruma ». Columella, lib. I, 6, 9, *fenum in tabulato congeri vult, quod scalis adeatur.* Hinc Noster *tecto concludi sub alto* dicit.

LI. MOLA*.

ambo sumus lapides, una sumus, ambo jacemus;
 tam piger est unus, tantum non segnis it alter.
 c manet immotus; non desinit ille moveri.

olæ. Molaris lapis Per. in ed. sed Perionii secunda *olæ* inscribit. In D. et E. deest nigma.

unus, ambo jacemus A. et B. et Per. et Pith. Hanc lectione eam, quæ et firmata in codd. auctoritate, et conest est vulgata Castalionis *amantes*. — *Ambo sumus lapides. a saxa* vocat Ausonius, Mos. — *Lapides*. Sic sæpe *molæ* ir dici pro lapidibus et saxis, ex genio ævi posterioris, do etiam Græci illa æstate et *μῶλον* vocarunt portuum nes, quarum objectu vis unmaris frangebatur. Vide Canas ad Annæ Commenæ AleScript. Byzant. tom. XI, 9. Ed.

Tantum sed non piger alter A. *loz uon piger* C. *non segnis it* er. et Pith. sicut et citat Goet: pistrinis, pag. 122: *non est* alter Cast. et vulg. Præfero em Perionii, quæ tam ex-

quisita et elegans est, ut a librario proficisci non potuerit. — *Tantum non segnis it alter*. Verbum *ire* de motu in orbem, qualis est lapidis molaris, inprimis usurpatur ab auctore Moreti, v. 102: « It manus in gyrum »; et v. 111: « gravior lentos ibat pistillus in orbes ». Idem verbum vocabulo *segnis* sæpe jungit Maro, ut *Æn.* IV, 149: « haud illo segnior ibat Æneas »; et XII, 566: « neu quis mihi segnior ito ».

3. *Hic manet immotus . . . ille moveri. Hic* respicit remotius, nempe lapidem pigrum, *ille* propius, lapidem euntem; quod sæpe fit apud bonos scriptores. Adposite ad hæc verba Seneca, *Epist.* 90, pag. 409, Gron. « Hoc aliquis sequutus exemplar, lapidem asperum aspero imposuit, ad similitudinem dentium, quorum pars immobilis motum alterius expectat: deinde utriusque adritu grana franguntur, et sæpius regeruntur, donec ad minutiam frequenter trita redigantur ».

LII. FARINA.

INTER saxa fui, quæ me contrita premebant;
Vix tamen effugi totis collisa medullis;
Et nunc forma mihi minor est, sed copia major.

2. *Effugio* D. *Vix tandem* conjicit Heum. — *Vix tamen effugi*. Quid, inquit Heumannus, si legamus *Vix tandem*? Sane deprehendi in MSS. *tamen* et *tandem* sæpe confundi, et Ciceronis est *vix tandem*. Sed non minus adpositum h. l. *vix tamen* indicat rei difficultatem sæpe superatam. Juvo rem distinctione: *Vix tamen effugi*. Plenius dicendum fuisset: *Vix effugi, effugi tamen*. Vide quæ noto ad Lact. Mort. Pers. c. 33, 2: « Vix tamen cruor sistitur ». Cic. in Pis. 12: « Gabinius collegit ipse se vix, sed collegit tamen ». Ovid. Her. VIII, 75: « Vix equidem memini, memini tamen ». BUN. Plura hanc in rem loca Veterum adducit Bunem. in adnot. ad l. c. Lact. ubi

Heumanni emendationem discrete improbat. — *Collisa medullis*. *Medullæ* non modo in ossibus insunt, sed etiam tribuuntur frugibus. Plin. XVIII, c. 9: « Nam quæ sicca moluntur, plus farinæ reddunt: quæ salsa aqua sparsa, candidiorem medullam, verum plus retinent in furfure. Farinam a farre dictam, nomine ipso adparet ». Et cap. 11, s. 29: « Alica fit e Zea, quam semen adpellavimus. Tunditur granum ejus in pila lignea . . . excussis inde tunicis iterum iisdem armentis nudata conciditur medulla ». BUN.

3. *Et tunc* B. *Et jam* E. est, et copia B. — *Copia* de numero partium intelligenda. Ed.

LIII. VITIS.

NOLO toro jungi, quamvis placet esse maritam.
Nolo virum thalamo; per me mea nata propago est.

1. *Placet esse marito* invenit in veteri cod. Vossiano Heinsius, et inde corrigit *maritæ*, ad Ovid. Nuc. v. 107. — *Quamvis placet esse maritam*, h. e. quamvis mihi commodum utileque est, arbori esse conjunctam. Quæ conjunctio perpetuo solet sub imagine connubii describi. Catull. Carm. LXII, 49 seq. « Ut vidua in nudo vitis quæ nascitur arvo . . . At si forte eadem est ulmo

conjuncta marito ». Horat. Epod. II, 9: « adulta vitium propagine Altas maritat populos ». Plinius, lib. XIV, c. 1: « Vites in Campano agro populis nubunt, maritæque complexæ, etc. »

2. *Nolo virum, thalamo per me* Per. *per me me nata* B. *per me nata* C. — *Per me mea nata propago*. Propago est vitis depressa in terram, a pangendo. Hæc igitur per vitem

Nolo sepulcra pati; scio me submergere terra.

ipsam nascitur, h. e. sine adminiculo arboris, cui conjuncta est. Lactant. III, 8, 41: « nullo extrinsecus adjumento indigere debet, quin suis per se viribus nitatur et constet ». Idem, lib. VII, 11, 7: « Corpus hæc ipsa sine nutu et ad-

miniculo animi nec cupere, nec adsequi potest: animus autem per se multa desiderat, etc. » BUN.

3. *Submergere terra*, i. e. radices altius defigere. ED. — Plinius, lib. XVII, c. 23: « Totæ supplantantur in terram vites ». HEUM.

LIV. HAMUS.

EXIGUUM corpus, flexu mucronis adunci

Fallaces escas medio circumfero fluctu.

Blandior, ut noceam; morti præmitto saginam.

1. *Flexi mucronis* A. et B. et Per. *ferri* C. et Pith. *Exiguum ferri munus* E. *Exiguum munus ferri ferronis* D. *mucronis adunci* Per. Pith. Cast. *aduncum* correxit Heum. non adprobante Heynazio. — *Flexu mucronis adunci*, h. e. ea parte, qua mucro aduncus et inflexus est, impositas escas fallaces circumfero. Nam hæc verba cum versu sequente conjungenda sunt. *Acumen vulnificum*, quem Noster mucronem, vocat Prudent. Cathem. III, 48: « Piscis item sequitur calamum, Raptus acumine vulnifico, Credula saucius ora cibo ». Ipsi hami *unci, adunci, curvi, recurvi*. Ovid. Metam. XIII, 934: « pisces, quos aut in retia casus, Aut sua credulitas in aduncos egerat hamos ». Idem, XV, 576:

« Nec celate cibus uncos fallacibus hamos ». — *Adunci*. Dicitur et *ob unci* ut corrigit Heins. ad Virg. Æn. XI, 755. Sic apud Ovid. Eleg. de Nuce, v. 115: « nec obuncis vindicor hamis ». ED.

2. *Circumfero ventre* Per.

3. *Morti præmitto* A. et C. et Per. et Pith. *morte præmitto* D. *mortis* Cast. et vulg. *saginas* Per. — *Morti præmitto saginam*. *Saginam* pro cibatu, vel esca dixit, ut ænig. 25, 2. Hanc *saginam* morti *præmissam* *supremos cibos* dici arbitror in loci Ovidii, Remed. 210: « Vel quæ piscis edax avido male devoret ore, Abdere supremis æta recurva cibus ». Ansonio sunt *escas letales*. Mersel. v. 249: « *Indulsa escis jaciens letalibus hamos* ».

LV. ACUS*.

LONGA, sed exilis, tenui producta metallo,
Mollia duco levi comitantia vincula ferro;
Et faciem læsis, et nexum reddo solutis.

* *Acula C. Acicula Per.*

1. *Tenui producta metallo, ære vel ferro.* Ovid. Fast. II, 577, *acum ahenam* dicit. — *Producta*, i. e. prolongata. Sic Lactantius ex Plauto, lib. VI, 11, 8: « illi (mendico) producit vitam ad miseriam ». Lactant. Opif. c. 5, 1: « produxit membra quædam longius ». Lepide Martialis, IX, 74, in sutorem: « Dentibus antiquas solitus producere pelles ». BUN. Plura loca cumulavit Heum. et usus is verbi *producere* vulgaris est, frequens inprimis Avieno, ut Index noster monstrabit.

2. *Mollia duco*, id est, duco mollia fila, quæ comitantur leve ferum, id est, acum. *Filum conijcere in acum* vocat Celsus lib. VII, cap. 16, 15. *Fila* autem vocantur *vincula*, quia apta sunt ad aliquid vincendum et constringendum. HEUM.—*Acia mollis, non nimis torta* dicitur a Corn. Celso, lib. V, c. 26. n. 26, qui locus, etiam a Bunemanno laudatus, plura habet versum hunc illustrantia, et totus legendus est. *Vincula* dicuntur omnia, quibus quid vinciri potest, etiamsi jam non vincendi causa adhi-

beantur. Sic funem *extensum stupæa vincula* dicit Epigr. 179 libri III Anthol. Burm. — *Ferri A. sed glosa adscripsit ferro.* — *Duco levi comitantia vincula ferro.* Ita plane Ovid. Met. XIV, 265: « nec fila sequentia ducunt ». Sane *comitari* h. l. idem est ac *sequi*. Heumannus *comitantia* construit cum *ferro*, quod *comitor* etiam tertium casum comitetur. Ego vero malo referre ad *duco*, quomodo fit in loco Ovidii. Duo epitheta haud raro conjunguntur, præsertim si alterum sit participium.

3. *Et faciam levi, sed C. sed nexum D. et Per.* — *Et faciem læsis... reddo*, h. e. Quæ læsa sunt, lacerata, deformia, resarcio et restituo in formam pristinam. Heumannus ea verba accepit de glaucomate vel suffusione oculorum, cui tollendæ acus adhibetur, idemque amplectitur Bunem. quod satis mirari non possum. Quis enim unquam *faciem* pro visu dixit, ut *faciem reddere* sit visum restituere? Hoc si voluisset auctor, scripturus haud dubie fuisset *Atque aciem læsis vel cæcis*, ambiguitate vocis *acies* non insulsa.

LVI. CALIGA *

MAJOR eram longe quondam, dum vita manebat;
ed nunc exanimis, lacerata, ligata, revulsa,
hædita sum terræ, tumulo sed condita non sum.

De Ficone A. Gallica B. ubi glossa adscripsit *Caliga*. *Fico* n medio ævo vocatum est quoddam calceamenti monavel rustici, ut Dufresnius doGallica et ipsa nomen calceai fuit, teste Gellio, XIII, 21, hoc loco corrupta vox e *caliga* Heumannus pro vulgato *Caliga* ibit *Linum*, quia in Caligam convenire hoc ænigma, sed lini rationem, præparationemque um eo describi putat, provosimul ad locum Plinii, Hist. lib. XIX, cap. 1. Clar. Heys inscripsit *Fico seu Caliga*, que *ficonem caligæ* genus fuisse rea vel perone factum, quemdum et hodie pauperiores socoareas et calceos præcidendo ncando in sandalia mutare. De igitur e perone truncato fanigma hoc intelligit. Sed eatio non minores difficultates

habet, quam superior Heumanni. Nos veram et facillimam damus Julii Nigroni, in notis.

1. *Major eram*. Totum hoc ænigma breviter et accurate explicat Jul. Nigronus, libro *de Caliga vet.* cap. IV, pag. 84: Corium, dum in tauro vivo vivit, majus est, quam in caliga. In eam non venit, nisi multa illa patiat, quæ medio versu dicuntur. Tandem terræ datur, quia serpit humi, telluremque semper tangit in humano pede; nec tumultatur, quia consumitur usu.—*Dum vita manebat*. Est hemistichium Virgilianum, *Æn.* V, 724, VI, 608, 661.

2. *At nunc B. Sed mox scripsit Nigronus: revulsa D.—Sed nunc exanimis*. Conf. quæ diximus ad ænig. XX, 2.

3. Glossa in A. addit variantem lectionem *cumulo*, multo minus sepulturæ convenientem. Ed.

LVII. CLAVUS CALIGARIS *.

caput ingredior, quia de pede pendeo solo.

lavus B. et C. et Per. et Pith. *lavi caligares* Gallice vocantur à *souliers*. Adpellatio illa rit apud Plinium, Hist. Nat. 7, c. 18, XXII, 22, et XXXIV, *lavos soccis supfactos* etiam e possumus ex Plauto, Trin.

III, 2, 94, et Bacchid. II, 3, 98. Testatur idem Plinius, lib. XXXIII, cap. 3, quemdam Alexandri M. præfectum *aureis clavis* solitum esse *suffigere crepidas*. ΗΕΥΜ.

1. *In caput ingredior* omnes editi. Pro eo Heumannus rescribendum

Vertice tango solum ; capitis vestigia signo ;
Sed multi comites casum patiuntur eundem.

putavit *In capite*, quod refutat Heyn-
nazius. Pediculi ingrediuntur *in ca-
pite*, homines præstigiatores *in caput*,
aut *capite* (omisso *in*). Sic dicitur
in utramvis aurem dormire. Hæc Heyn.
— *In caput ingredior*. Talia sunt :
« pronusque magister Volvitur in
caput », Virg. *Æn.* I, 116. *In caput*

cecidit, Ovid. *Art. Am.* I, 547. *In
latus erigitur*, Ovid. *Met.* IX, 517.
In cubitum reclinatus, Petron. c. 39.
— *Qui de pede A et Per.*

2. *Capitis vestigia signo*. Acute,
quum vestigia alias sint pedum im-
pressorum signa.

3. *Comites multi Per.*

LVIII. CAPILLUS*.

FINDERE me nulli possunt, præcidere multi.
Sed sum versicolor, albus quandoque futurus.

* *Capilli Per.*

1. *Findere me nulli possunt*. Sic
olim creditum est : hodie satis constat,
crines etiam fissiles esse. —
Præscindere C. sed præcidere D.

2. *Canus quandoque Per. canus* etsi
syllabam ultimam præcedentis *versicolor*
longam ex lege metri facit,
non tamen genuinum, sed a librarii
correctione profectum videtur,
quia nimis clarum, et, proprie se-
niles capillos signans, obscuritatem
ænigmatis tollit. Magis ambiguum
et aptum ænigmati *albus* est, et ul-
tima syllaba in *versicolor* hic pro-
ducitur ob cæsuram, quod exemplo
Virgilio se tueri potest, qui *Ecl.* X,
69, scripsit : *Omnia vincit amor :
et nos cedamus amori*. — *Sed sum
versicolor*. Versicolor h. l. non, ut
plerumque, est varis coloribus dis-
tinctus, sed mutans colorem, quem-
admodum *versipellis* dicitur. Plinius,
lib. IX, c. 17, s. 30 : « Mullum ex-
spirantem versicolori quadam et
numerosa varietate spectari, proce-

res gulæ narrant, rubentium squa-
marum multiplici mutatione pal-
lescentem ». Idem, lib. XXVIII,
c. 8, s. 29 : « Nullum animal (Cha-
mæleonte) pavidus existimatur, et
ideo versicoloris esse mutationis ». *Capillum versipellem* adpellat Plau-
tus, *Pers.* II, 2, 48 : « Tempori
hanc vigilare oportet formulam,
atque statulam : Ne ubi capillus
versipellis fiat, fœde semper ser-
vias ». BUN. — *Albus quandoque fu-
turus*. Propert. III, 3, 46 : « Spar-
serit et nigras alba senecta comas »,
qui versus fere totus etiam legitur
apud Ovid. *Trist.* IV, 8, 2. Idem,
lib. III, 23, 33 : « Vellere tum cu-
pies albos a stirpe capillos ». Maxi-
mianus, *Eleg.* II, 53 : « Sum gran-
dævus ego, nec tu minus alba
capillis ». BUN. — *Quandoque*, id
est, aliquando, olim. Seneca, *Epist.*
70 : « Nemo nostrum cogitat, quan-
doque sibi ex hoc domicilio exeun-
dum ». Plura ad hunc locum con-
cessit Heumann.

Malo manere niger; minus ultima fata verebor.

3. *Minus ultima fata verebor*, h. e. *bus senescentis est*. Tibull. III, 5, Quousque niger ero, minus verebor, 15 : « Et nondum cani nigros læsere ne fatum ultimum veniat; nam *niger* capillos, Nec venit tardo curva senecapillus vigentis ætatis signum, *al-*necta pede ».

LIX. PILA *.

NON sum cincta comis, et non sum compta capillis;
Intus enim crines mihi sunt, quos non videt ullus.
Meque manus mittunt, manibusque remittor in auras.

* *Pila*. Hoc ænigmate poeta noster « canit formam jactusque pilarum », ut Ovidii verba huc accommodem e Trist. II, 485. НѢУМ.

1. *Non sum cincta capillis* D. et E. *cincta comis ullis, nec crinibus ornor* Per. et Schott. — *Compta capillis*. Virg. Æn. X, 832: « comptos de more capillos ». Ovid. Am. I, 1, 20: « longas compta puella comas ». — Sæpe, ut hic, apud poetas *capilli et comæ* conjunguntur. Sic Ovid. Art. Am. III, 145: « Huic decet inflatos laxè jacuisse capillos: Illa sit adstrictis impedienda comis ». Tibull. IV, 2, 10: « Seu solvit crines, fuis decet esse capillis; Seu compsit, comptis est veneranda comis ». Ed.

2. *Sed mihi sunt crines intus* C. *mei sunt* D. *mihi sunt crines* Per. — *Intus enim crines mihi sunt*. Nempe crinibus densis, conglobatis et constipatis farta sum. Videtur intelligi *pila trigonalis*, quam quidem nus-

quam lego diserte crinibus fartam dici, densiorem tamen durioresque ejus farturam hinc intelligo, quod Martialis XIV, 45, *pilam paganicam* dicit *pluma turgere*, atque hinc duriores folle (qui tantum vento turgebat) molliorem *pila esse*: durior igitur materia, qua *pila* referta fuit, videntur crines fuisse.

3. *Manibusque remittor in auras*. *Remittere pilam, reddere, expellere, expulsare* dicunt. Manilius, lib. V, 165 seq. « Ille pilam celerim fugientem reddere planta, Et pedibus pensare manus, et ludere saltu, Mobilibusque citos ictus glomerare lacertis ». Seneca, de Benef. II, cap. 32: « Sicut in lusu est aliquid, pilam scite ac diligenter excipere; sed non dicitur bonus lusor, nisi qui apte et expedite remisit, quam exceperat ». Copiose de jactu et lusu pilæ egi in Excursu III ad Sal. Bass. 174, t. III, p. 273. Ed.

LX. SERRA.

DENTIBUS innumeris sum toto corpore plena;
 Frondicomam subolem morsu depascor acuto;
 Mando tamen frustra, quia respuo præmia dentis.

1. *Dentibus innumeris. Perpetuos dentes* dicit Ovid. Met. VIII, 246, de inventore serræ loquens: « Hic etiam medio spinas in pisce notatas Traxit in exemplum: ferroque incidit acuto Perpetuos dentes, et serræ reperit usum ». Plinius sæpe serram dentatam vocat. — *Toto sum corpore E. et Per.*

2. *Frondicomam subolem.* Terræ matris progeniem, subolem, quæ folia et frondes pro coma habet, id est, arbores. Columella, Hort. v. 146: « Florida quum suboles materno pullulat arvo ». Comas poetis dici frondes et folia arborum, florum, plantarum, vulgatum est. — *Morsu depascor.* Depasci est per partes minutatim absumere, quod inprimis fit morsu. Virg. Æn. II, 215: « serpens... miseris morsu depascitur artus ». Tibull. IV, 1, 128: « Nec quadrupes densas depascitur aspera silvas ». Lucil. Ætn. 487: « amnis perpascitur agros ». Etiam securi morsum tribuit Horat. Carm. IV, 6, 9: « mordaci velut icta ferro Pinus ». — *Acuto.* Sonum serræ innuit Poeta noster. Huc et respicit illud Virgilii, Georg. I, 143: « argutæ lamina serræ ». HEUM. Ausonius, Mos. 363: « Stridentesque

trahens per lævia marmora serras.

3. *Quæ respuo A. et C. et Per. dantis C.* Salmasius ad Spartiani Pesc. Nigr. cap. ult. hunc versum in valde magnæ vetustatis libro ita scriptum se vidisse testatur: *Cæters mando foais, spernunt quæ dentes acuti.* Peccatum in *dentes* sæculo recentium poetarum adscribit, et pluribus id exemplis ostendit. — *Respuo præmia dentis. Præmia, i. e.* ea quæ effecta et parata sunt dentibus. Vid. not. ad XXII, 2. Permanet auctor in allegoria morsus et manducationis, et verbum *respuo* sensu proprio usurpat, quo notat purgamenta oris, vel cibi detrimenta per sputum ejicere, quemadmodum anus apud Petron. cap. 135: « dentibus folliculos perite spoliat, atque in terram veluti muscarum imagines despuit ». In esu et manducatione cibus dentibus comminuitur, ut saliva commixtus demitti in ventrem possit, quæ sunt *præmia dentium.* Sed in morsibus serræ hoc singulare esse dicit auctor, quod frustra et sine usu mandat, et dentibus comminuta *respuat,* quemadmodum ii, qui cibum jam mansum fastidiunt, eundem cum sputo solent abjicere.

LXI. PONS.

STAT nemus in lymphis, stat in alto gurgite silva,
Et manet in mediis undis immobile robur;
Terra tamen mittit, quod terræ munera præstat.

1. *Stat domus in C. et Per. — Stat nemus in lymphis.* Innumera multitudo arborum, quondam nemus integrum, cæsa et constructa in pontem stat in flumine. Lucan. I, 306: « In classem cadit omne nemus ».

2. *Permanet et mediis immobile robur in undis Per. — Immobile robur.* Robur nominat, quia pontes, ut hodie, ita olim plerumque e quercubus fiebant. Hinc et pons Tiberinus ab Ovidio, Fast. V, 622, vocatur *roboreus*. Sed cave hic per robur solam arborem intelligas. Quævis machina grandis e roboribus compacta, vel locus tignis roboreis inclusus, robur vocatur. Hic pons est. Virgilio sic dicitur equus Trojanus, Æn. II, 260: « lætique cavo se

robore promunt ». Robur vocabatur Romæ carcer, vel locus in carcere, quo præcipitabantur malefici, qui ante arcis robustis includebantur, teste Festo. — Et similiter *Roborium* apud Gellium, II, 20, vivarium dicitur, quod tabulis roboreis includi solebat.

3. *Ac quum immitit C. præstat E. — Terra tamen mittit, i. e. suppeditat, exhibet, suggerit: nempe arbores, e quibus pons construitur, nascuntur in terra. Sic Virg. Georg. I, 57: « India mittit ebur ». — Quod terræ munera præstat, h. e. quod vice terræ viam et transitum præbet, ac præstat, ut pedes viator ambulare per pontem, tamquam terrestri itinere, possit.*

LXII. SPONGIA.

IPSA gravis non sum, sed aquæ mihi pondus inhæret;
Viscera tota tument patulis diffusa cavernis;
Intus lymphæ latet, sed non se sponte profundit.

1. *Inhæret A. et C. et D. et E. et Per. et Pith. inhæsit Cast. cui cætera non respondent. ED.*

2. *Tota tument A. et B. et C. et Per. et Pith. tota tamen Cast. — Viscera tota tument. Sic Martialis, XIV, 141: « tergendis spongia mensis Utilis, expresso quum levis imbre tumet ». — Patulis diffusa cavernis,*

quoniam ea viscera laxata et dis-tenta sunt crebris cavis et foraminibus patentibus. Sic terra totis rimosa cavis et crebro introrsus spatio vacuata dicitur a Lucilio, Ætn. v. 103 et 105.

3. *Jacet C. profundet D. refundit Per. et Schott. — Sed non sponte profundit, nisi premar scilicet. CAST.*

LXIII. TRIDENS.

TRÆS mihi sunt dentes, unus quos continet ordo;
Unus præterea dens est et solus in imo;
Meque tenet numen, ventus timet, æquora curant.

1. *Tres mihi sunt dentes.* Hinc nempe ipse *Tridens* dicitur, et *tricuspidis telum* apud Ovid. *Met.* I, 330: «positoque tricuspide telo Mulcet aquas rector pelagi». *Martial.* de *Spect.* 26, 3: «Fuscina dente minax». — *Quos unus continet* B. et C. et *Per.* et *Pith.* *unus quos* *Cast.* et *vulg.* — *Unus quos continet ordo*, qui dentes in uno ordine juxta se sunt positi, ut *Ænig.* *XXI*, 2: «plures ordine cernis».

2. *Unus præterea dens.* Quartus dens, isque solus, nec aliis junctus, in imo hastili est, quia hoc acuminatum, ut alia hastilia in terram figi solita. — *Unus et solus* a *Nostro* jam conjungi vidimus. *Ed.* — *Et solus iniquo* *E.* et *parte sub ima* *Per.*

3. *Nomen E.* — *Meque tenet Numen*, id est, *Neptunus*, quem ea de causa *tridentiferum* adpellat, itemque *tridentigerum* *Ovidius*, *Met.*

VIII, 595, et *XI*, 202. *HEUM.* — Totus hic versus expressus e loco *Virgilii*, *Æn.* I, 128 seqq. ubi et *Neptunus* profitetur, «imperium pelagi sævumque tridentem sibi sorte datum», v. 138. — *Vectustimet* *Per.* *tumet* *Caus.* — *Ventus timet.* Apud *Virg.* l. c. v. 133, *Neptunus*: «Jam cælum terramque meo sine numine, Venti, Miscere audetis?... Maturate fugam!» — *Æquora curant* *Per.* *Pith.* *Cast.* *Hic Heumanus* contra consensum *codd.* rescripsit *æquor adorat.* Sed *curare* non est tam jejune dictum, quam illi videbatur. *Deos curare* est eos vereri, eorumque metu recte facere, aut a male faciendo abstinere. Sic *Virg.* *Ecl.* *VIII*, 103: «nil ille Deos, nil carmina curat». Ita etiam *Heyn.* — *Æquora curant*, i. e. verentur, obsequuntur. *Virg.* v. 142: «dicto citius tumida æquora placat».

LXIV. SAGITTA.

SEPTA gravi ferro, levibus circumdata pennis,
Aera per medium volucris contendo meatu,

1. *Septa gravis farro* in codice suo legebatur *Castal.* probabat vero *Septa gravi*, quod reliqui habent: *pinnis* *D.*

2. *Volucris contendo meatu*, h. e. instar avis volo. Propter pinnas ad-

fixas sagittæ vel centies vocantur *volucres* a poetis. *Virg.* *Æn.* V, 503: «sagitta Hyrtacidæ juvenis volucris diverberat auras». *Conf.* *Æn.* V, 242 et 544; *Manil.* I, 848; *Prudent.* in *Symm.* I, 363. *Meatum* au-

issaque discedens nullo mittente revertor.

equentissime a poetis pro vo-
vium usurpari ostendit Hein-
d Claud. Rapt. Pros. II, 74.
site Petron. Bell. civ. vs. 178,
rvo : « pepulitque meatibus
».

Descendens B. et Per. — *Mis-
discedens* . . . *revertor*, h. e.
vis discedo in aera ab aliquo
a, tamen ex alto nullo mittente,
onte mea revertor. *Discedo* et
or hic opponuntur, ut supra

ænig. LIX, 3, *mittor* et *remitter*.
Utrumque conjungitur in illo Horat.
Art. Poet. 390 : « nescit vox missa
reverti ». *Discedens* ita accipien-
dum, ut alias *cedere* et *abire in au-
ras* poetæ dicunt. Vid. Ovid. Met.
XIV, 848, et VIII, 524. Eadem
prope verba de mirabili telo Cephalii
usurpat Ovidius, Met. VII, 684 :
« fortunaque missum Non regit, et
revolat, nullo referente, cruen-
tum ».

LXV. FLAGELLUM.

De pecudis dorso pecudes ego terreo cunctas,
Obsequium reddens moderati lege doloris;
Ego volo contemni, sed contra nolo nocere.

De pecudis dorso, h. e. de corio
lis factum flagellum, ut ænig.
, 2. *Pecudes* hic muscas potis-
n intelligit Bunem. perperam
no : sunt potissimum jumenta.
labella autem erant, quibus
æ abigebantur, unde *Flabarius*,
n Isidori Glossis *custos corpo-*
Ed. — *Cuncta* D.

Obsequium reddens A. et B. et
Per. et Pith. *Obsequio cogens*
et vulg. quod et recentissimi
res servarunt. Ego vero præ-
iorem duco lectionem, quam
s Mspti et excusi tenent,
uium reddens. — *Obsequium*
ns, i. e. faciens, ut jumenta,

quæ cessare videbantur, pareant
rursus et obsequantur. Nemesianus,
Cyn. v. 567, de equo Mauro : « Pa-
ret in obsequium lentæ moderamine
virgæ ». Hinc *increpare, hortari, im-
perare* flagello, verbere, dicunt
poetæ. Ovid. Met. XIV, 820 : « equos
ictu verberis increpuit ». Plinius,
Hist. Nat. XXVIII, 8, s. 27, « fla-
gellum imperitans equo » adpellat.
— *Memorata lege* C. et Per. et Pith.
moderate D. — *Moderati lege dolo-*
ris, dum modico dolore incusso
admonet et imperat. Virg. Æn. X,
587 : « pendens in verbera telo Ad-
monuit bijugos ».

3. *Noceri* D.

LXVI. LATERNA.

CORNIBUS apta cavis, tereti perlucida gyro,
Lumen habens intus divini sideris instar,
Noctibus in mediis faciem non perdo dierum.

1. *Cornibus apta cavis*, i. e. aptata et composita e cornibus cavis. *Apta* enim proprie est participium verbi obsoleti *apere* vel *apisci*, quod necere, vel conformare significabat. Virg. Georg. III, 168: « ipsis e torquibus aptos Junge pares », i. e. adligatos et nexos. Plura exempla dat HEUMAN. — E cornu confectas fuisse laternas, vel illud Plautinum docet, Amph. I, 1, 185: « Vulcanum in cornu conclusum geris »; tum Martial. XIV, 62, ubi de laterna e vesica: « Cornea si non sum, numquid sum fuscior? » — *Perlucida vitro* Per. et Pith. *perl. gyro* Cast. et reliqui. Etsi vero *vitro* antiquiorum edd. auctoritate valet, id tamen glossema et interpretamentum esse, et *ro gyro* præferendum puto. Illud enim illustre nimis et manifestum indicium laternæ est, ænigmati minus idoneum, eoque ipso suspectum, quod e vitro compositam laternam dicit, quam ante *cornibus aptam* dixerat. — *Tereti perlucida gyro*, h. e. circum circa perlucido et lumen fundo in orbem vel gyrum, e materia quavis polita factum, quo sum conclusa.

2. *Lumen habens intus divini side-*

ris instar, h. e. Lumen meum, quod intus gero, simile est sideri alicui cælesti, quod noctu lucet. Hoc ipsum significari videtur verbis Martialis, XIV, 61: « Dux laterna viæ clausis feror aurea flammis », i. e. flammis meis inclusis velut aureum sidus luceo. Sic etiam in Epithal. Laur. v. 59, ignes et lychni in atrio suspensi vocantur *stellantis luminina*.

3. *Noctibus in mediis faciem non perdo dierum* omnes editi. Hunc autem versum sic emendat HEUMAN. *Noctibus en mediis faciem prope reddo dierum*. Sed vulgatam auctore ænigmatum indignam esse, quis illi credet, quum sit intellectu facillima? Ita Heyn. — *Faciem non perdo dierum*, h. e. facio, ut noctu facies aliqua diei, seu similitudo quædam lucis diurnæ maneat. Sic Prudent. Cathem. V, 27, de lucernis noctu accensis: « Absentemque diem lux agit æmula, Quam nox cum lacero victa fugit peplo », ut Virg. *Æn.* I, 731, dicit: « noctem flammis funalia vincunt ». E contrario: « noctis faciem nebulas fecisse volucres », scribit Ovid. Met. I, 602. Conf. ænig. VIII.

LXVII. SPECULAR*.

ERSPICIOR penitus, nec luminis arceo visus,
transmittens oculos intra mea membra meantes :
ec me transit hiems, sed sol tamen emicat in me.

e vitreo speculari A. Vitrum Per.
1. Vitreum Per. sec. Salmasius, it. Plin. p. 184, a. titulum huiusmodi in vetustis membris legi docet : *Vitreum speculari*, §. 771, a. divisim et συνώνυμος gendum dicit, *Vitrium, Specularium* esse a *videndo*, ut *speculando*, et vitrium idem esse, speculari, quia specularia apud eos ex vitro pariter, ac lapide t. — *Speculari* est quadra lapidaria in tenues crustas quam fenestris insertam cubiculis, lecticis et iis hortorum, tum luce et caliditate perfundendis, tum ab aere defendendis, adhibebant. *Speculari* Plin. XXXVI, sum specularium, quem dixi, scas ex Seneca, Epist. 86, ed. Gron. cuius hic verba : « Quantæ nunc aliqui rutilis damnant Scipionem, quod a caldarium suum latis speculis diem admiserat ! quod a multa luce decoquebatur, Idem, Nat. quæst. IV, 13, : « Quamvis cœnationem vesicularibus muniatur, et igne doment hiemem, nihilominus

stomachus ille solutus, ... quærit aliquid quo erigatur ». Vid. Martial. VIII, 14 ; Juvenal. Sat. IV, 21. Ed.

1. *Perspicior cunctis* Per.

2. *Transmittens oculos*. Seneca, Epist. 90, pag. 409, Gron. « Quædam nostra demum prodiisse memoria scimus, ut speculariorum usum, perlucente testa clarum transmittentium lumen ». Lactant. de opif. c. 8 : « Mens per oculos ea, quæ sunt opposita, transpiciat quasi per fenestras, perlucente vitro, aut speculari lapide obductas ». — *Oculos intra mea membra meantes*. Id est, oculos, qui intra illud spatium, quod partes lapidis specularis implent, versantur : *membra specularis* dicuntur partes ejus, vel testæ plures in fenestris compositæ : *oculi meantes*, qui versantur, convertuntur, ut sæpius errantes, euntes dicuntur.

3. *Nec me transit hiems*. Martial. VIII, 14, 4 : « Hibernis objecta Notis specularia pueros Admittunt soles, et sine fæce diem ». Plinius, Epist. II, 17, 4, laudat « aream parvulam, porticibus inclusam, egregium adversus tempestates receptaculum, quia specularibus muniatur ».

LXVIII. SPECULUM.

NULLA mihi certa est, nulla est peregrina figura.
Fulgor inest intus, radianti luce coruscans,
Qui nihil ostendit, nisi si quid viderit ante.

1. *Nulla mihi certa est. Nulla certa ac perpetua figura mihi adsignata est, quam semper ostendam; sed quamlibet ostendere possum, ergo nulla figura mihi peregrina vel aliena est.* ΗΧΧ. — *Nulla peregrina A. et B. et D. interposuerunt est: nulla est peregrina Per. Pith. Cast.*

2. *Radiata luce Per. quod defendi potest hoc Claudiani, IV Cons. Hon. 552: «vestis radiato murice solem Combibit». Coruscans A. et B. et C. et D. et E. et Per. coruscus Pith. et Cast. — Radianti luce coruscans.* Innuitur ab auctore *æreum speculum*, quod διαυγὴς κάτοπτρον vocat Callimachus. ΗΧΧ. Ausonius Mos. v. 231: «Candentem late speculi explorantis honorem», h. e. nitorem, et v. 235, *fulgens metallum di-*

cit. Veterum enim specula non ex vitro, ut nostra, sed stanno, ære, argento expolito erant facta, ut docet Plin. XXXIII, 9; immo et auro. Stat. Silv. III, 4, 94: «Nobile gemmato speculum portaverat auro». — *Coruscans* frequenter de specula. Asclepiadius, in Anth. Lat. V, 106: «speculum nitido splendore coruscet». Ed.

3. *Qui nihil ostendit, nullius imaginem refert.* Sic Horatius, Epist. I, 5, 23, de supelleotile cœnatoria speculi instar nitente et polita: «ne non et cantharus et lanx Ostendat tibi te». *Rapere imaginem speculum* dicitur Statio l. c. v. 98, et Claudian. Nupt. Hon. v. 109. — *Nisi enim quod A. nisi si quod B. nisi quod p-viderit D.*

LXIX. CLEPSYDRA*.

LEX bona dicendi, lex sum quoque dura tacendi,

* *De Clepsidra A. Clesedrus B. Clepsidra C. Clepsydra D. et Cam. et Per. et Pith. Ratio inscripsit Cast. Walch. et alii, cujus inscriptionis rationem dare difficile est.*

1. *Lex bona dicendi.* Ad mensuram et numerum clepsydram olim in iudiciis spatium horarum ad dicendum caussidico dabatur. Hæc temporis a iudice dati definitio vo-

cabatur *lex*, ut e nonnullis Cicero- nis locis probat Draudius, commentat. de clepsydris vet. cap. IV, p. 57. Reote igitur clepsydra dicitur *Lex bona dicendi*, quando a Præto- re satis liberale spatium ad dicendum datur: eadem *lex dura tacendi* est, quando temporis concessi finem indicat. *Silentium clepsydra indicat* ait Plinius, Epist. I, 23, 2.

avidæ linguæ, finis sine fine loquendi,
 a fluens, dum verba fluunt, ut lingua quiescat.

us avidæ linguæ A. et B. et
 er. et Cam. et Pith. *Vis avi-*
 t. quod recepit Heyn. *fines*
 e B. Theod. Hassæus inscri-
Ratio deceptus, ut ei secun-
 ersum magis accommodet,
 ibit: *Vis avidæ linguæ, fons et*
loquendi, atque tum ita con-

Vis et fons linguæ, avidæ
 di sine fine; ut sensus emer-
 im omnem et fontem sermonis
 nitam in Ratione, quæ mate-
 ræbeat, etc. Heumannus ex
 dedit: *Do linguæ frenos avi-*
e sine loquendi, mixtus loco
 i de orat. cap. 38, 2, quo di-
 Pompeium certo dicendi spa-

tio oratoribus in judiciis dato, im-
 posuisse veluti frenos eloquentiæ. Sed
 quum dare frenos linguæ vix dici
 posse ipse intelligeret, addidit con-
 jecturam aliam: *Injicio linguæ fre-*
nos sine sine loquenti. Ego inhæren-
 dam duxi lectioni, quam plurimi
 præstantissimique codices exhibent,
Jus avidæ linguæ, quam et explico
 in not. — *Jus avidæ linguæ, finis*.
 Hoc est, oratori dicere aventi,
 quantum et quoad dicere justum
 sit, præscribit, ei vero, qui nimium
 loquax finem dicendi invenire ne-
 quit, finem imperat. Conferatur
 eum his lepidissimum epigramma
 Martialis, VI, 35.

LXX. PUTEUS.

ERSA procul terris in oespite lympha profundo,
 on nisi perfossis possum procedere venis,
 trahor ad superos alieno ducta labore.

rocul terris, i. e. procul a su-
 e terræ. Curtius, IX, 5, 4:
muro. Idem, V, 5, 5, *procul*
 utei enim sæpe sunt profun-
 Virg. Georg. II, 230: « al-
 ubebis In solido puteum de-
 HUM. — « Putei sedem
 dam » dicit Columella Hort.
Procedere venis C. *procedere*
 D. et E. et Pith. pro quo *rivis*
 Cast. et vulg. *profusis possum*
ere venis Per. Heumannus
 ita terris, invitis codd. *perfos-*
 is adseruit Heyn.
ton nisi perfossis possum pro-
venis. *Procedere*, ebullire, ad-
 , ascendere. *Nisi venis perfos-*
 mpe aquarum terram pro-

fundam permeantium. *Fodere venas*
 dixit Avienus, D. O. v. 1325.
 3. *Et labor* A. *Et trahor* C. et B.
 et Per. et Pith. *Est labor* D. et E.
Labor et transponendo emendavit
 Castal. quod et placuit Heynazio,
 quamvis in textum non receptum.
 — *Et trahor ad superos*. Sic Terent.
 Maurus præfat. v. 23: « *Hautos*
 hinc igitur cados Imis ab tenebris,
 aquæ, Tum filo tenui trahens ».
Superos ambigue dixit. Qui alius ce-
 lestes et Deos significant, ut *æsignm*.
 XLVII, 2, hic homines in superio-
 re parte terræ agentes. Sic plane
 apud Plantam, *Amul*. II, 7, 6, *su-*
peri vocantur, qui supra puteum
 sunt.

LXXI. TUBUS*.

TRUNCUM terra tegit, latitant in cespite lymphæ;

Alveus est modicus, qui ripas non habet ullas.

In ligno vehitur medio, quod ligna vehebat.

* *Tubus* hic vocatur ligneus canalis, e trunco arboris perforato, ut primus versus significat, per quem aqua deducitur. *Fistule tubulique* vocantur in lege Romana apud Frontinum de Aquæd. art. 129, p. 220, edit. Pol. Romæ isti tubuli, quibus aqua ducebatur e castellis, erant plumbei, « lamina plumbea circumacta in rotundum », ut scribit Frontinus, art. 25, pag. 81. Hinc Ovid. Met. IV, 122 : « Non aliter, quam quum vitiato fistula plumbo Scinditur, et tenues stridente foramine longe Ejaculatur aquas ». — ἄθλον inscripsit huic epigrammati Reusner. et plane nullam inscriptionem habet Per. sec.

1. *Alveus est modicus*. Pro *alveo* lymphæ illi subterraneæ est foramen exiguum, vel canalis angustus per truncum ligni actus; et hic al-

veus *ripas non habet ullas*: quas *vehebat* duplicem habere sensum possunt: nempe, *alveus* ejus talis non est, qualis fluviorum, qui ripas continetur, vel intra ripas est; vel, *alveus* ille, licet modicus, ripas tamen nullis coercetur, simulque est immodicus et effusus; quemadmodum de ponto terris omnibus superfuso Ovidius loquitur, Metam. I, 291: « deerant quoque litora ponto ». Quo pacto verba ea quum sensum efficiant ambiguum, repugnantem, et mirificum, hinc plane sunt ænigmatica.

3. *Modico, quod ligna vehebat* B. *modico, quæ ligna vehebat* Per. Juretus ad Symm. Epist. IV, 51, *medio* pro *modico* reponendum censet, quomodo scriptum in veteribus schedis invenit. Sed *medio* dudum ediderunt Pith. et Cast.

LXXII. FOLLIS*.

NON ego continuo morior, dum spiritus exit;

Nam redit adsidue, quamvis et sæpe recedat,

* *De Follibus* A. *Follis* B. et C. et Pith. et Per. Reusnerus in margine adscripsit *Tibia*. Uter Cast. Walch. et al.

1. *Continuo morior*, i. e. statim morior, spirare desino. *Mori* de folle usurpat, quia et *spiritum* ei, qui

proprie animantium est, pro vento tribuit. Sic *exanimare folles* Lucilius dixit, *Ætn.* 559: « follesque trementes Exanimant, pressoque instigant agmine ventos ».

2. *Recedit* B. et D. in *sæpe recedit* C. Ex horum codicum lectione Heu-

mihî nunc magna est animæ, nunc nulla facultas.

is effecit *quamvis mihi sæpe*
 . Sed *quamvis et sæpe recedat*
 Pith. Cast. quod merito reti-
 leyn. — *Redit adsidue. . . et*
recedat. Virg. Georg. IV, 171:
 inis follibus auras Accipiunt
 ntque». Ausonius, Mos. v. 268,
 le: « Accipit alterno cohibet-
 ramine ventos ». Verbo *recedat*
 proprie de exeunte spi-
 riorientis utuntur poetæ. Ovid.
 XI, 43: « in ventos anima ex-
 recessit ». Add. Virgil. Æn.
 tr.
Magna est anima, nunc A. Et

mihî nunc magna est animæ, nunc B.
 et C. et D. et Pith. quam lectionem
 receperunt Heutm. et Heyn. *magna*
anima est, nunc E. Et mihi nunc ani-
mæ magna est Per. *Nuncque mihi*
magna est animæ Cam. *Nunc mihi*
magna meæ est animæ Cast. — *Ma-*
gna est animæ, i. e. flatus, venti.
 Virg. Æn. VIII, 403: « Quantum
 ignes animæque valent ». Pluribus
 exemplis hunc usum vocis *animæ*,
 pro spiritu vel flatu usurpatæ, ad-
 ducto etiam hoc Symposii ænigma-
 te, illustrat Burmannus ad Ovid.
 Met. IV, 497.

LXXIII. LAPIS.

DEUCALIONIS ego crudeli sospes ab unda,
 In finis terræ, sed longe durior illa.
 Quætera decedat, volucris quoque nomen habebō.

Crudelis hospes in unda A. et B.
 et D. et E. *ab unda* D. *Deu-*
ego sum crudelior hospes ab
 Per. *crudelior hospes in unda*
 Cast. et vulg. Recte hæc emen-
 et e *crudelis hospes*, quod quin-
 odices habent, refinxit *crudeli*
 , scripsitque: *Deucalionis ego*
i sospes in unda, quod etiam
 it Heyn. Ego vero malime pri-
 md. Lugdun. et editione Pe-
 recipere *ab unda*. Nam *sospes*
 præposit. *a* vel *e* solet con-
 et hic lapides notantur, qui
 rione Deucalionea salvi re-
 runt. Horat. Carm. I, 37, 13:
 una sospes navis abignibus». —
li sospes ab unda, qui propter
 em et gravitatem ab unda di-
 Deucalionei salvus et incor-

ruptus mansi, ita ut ex lapidibus
 a Deucalione jactatis novi homines
 nascerentur. Ovid. Met. VII, 356:
 « Deucalioneas effugit inobrutus un-
 das ». Et Columella, Hort. v. 67:
 « Deucalioneas cautes, dicit, quæ
 abruptæ montibus altis genus ho-
 minum peperere ».

3. *Litera decedat*. Supra ænigm.
 XXXVI, 3: « si litera prima pe-
 rirret ». — *Volucris quoque* A. et B.
 et C. et Per. et Pith. *volucrum nomen*
 D. *volucrum sic* E. *volucris tum* Cast.
 et rel. — *Volucris quoque nomen ha-*
bebo. Dẽmpta litera L remanebit vox
apis, quod est nomen animalis vocat-
 lantis: *volucres mella daturas* vocat
 apes Ovidius, Fast. V, 271. Et vid.
 not. nostr. ad Licentii carmen, v. 21
 tom. III huj. op. E.

LXXIV. CALX*.

EVASI flammam, ignis tormenta profugi.
Ipsa medela meo pugnat contraria fato.
Ardeo de lymphis; mediis incendor ab undis.

* *Chalybs* inscribit Per. perperam. — De calce hic proprie sumpta sermo est. Figurative autem sæpius apud Ciceronem terminus curriculum in circo, qui calce aut creta olim notabatur. Unde Tusculan. Quæst. I, 8: « Video calcem, ad quam quum sit decursus, etc. » De Amic. cap. 27: « E carceribus ad calcem pervenire ». Senect. cap. 23: « a carcere ad calcem revocare ». Senec. Epist. CVIII: « ait Cicero, quoniam sumus a calce ejus interpellatione revocati: hanc, quam nunc in circo cretam vocamus, calcem Antiqui dicebant ». Ed.

1. *Profugi* A. et C. et D. et Per. et Pith. *refugi* Castal. et vulg. — *Ignis tormenta profugi. Profugere* pro effugere s. refugere habes apud Melam, III, 9, 37: « Eudoxus, quum Lathurum regem Alexandriæ profugeret ». Curt. X, 2, 20: « Ne servi quidem uno grege profugiant dominos ». Et vide Grævium ad Cic. lib. X, ad Att. ep. 8, p. 154. HERN.

2. *Ipsa medulla* A. et B. Glossa tamen in A. adscripsit: *Lege mede-*

la: medella D. *pugnet* E. *fato* D. — *Ipsa medela meo*, h. e. Ipsa aqua, quæ alias medela esse solet contra vim ignis, contraria est mihi, et pugnat fato meo, omnem vim adhibet ad fatum meum peragendum. Ovid. Met. VII, 526: « pugnatum est arte medendi ». Virg. Æn. IV, 38: « placitone etiam pugnabis amori ». — *Ipsa medela*. Sententiam hujus versus ita expressit Plinius, Hist. Nat. lib. XXXVI, 23: « Mirum, aliquid, postquam arserit, accendi aquis ». Idem, lib. XXXIII, 5, extremo: « Calx aqua accenditur ». HERN.

3. *Ardeo de lymphis mediis incendor ab igne* A. *ardeo dempsis, medios incendor ad ignes* D. *Frigesco lymphis, calidis incendor ab undis* Per. et Pith. *Infrigidor lymphis calidis, incendor ab undis* B. *Infringor lymphis calidis, incendor ab undis* C. *Ardeo de lymphis, mediis incendor ab undis* Cast. et vulg. Quamvis Heumanus hic edidit *ab undis*, in editione tamen Operum Lactantii in undis dedit, quod Bünemannus ibidem repetiit.

LXXV. SILEX.

SEMPER inest in me, sed raro cernitur ignis;
Intus enim latitat, sed solos prodit ad iotus;
Nec lignis, ut vivat, eget, nec, ut occidat, undis.

1. *Semper inest intus* Cast. et vulg. *inest in me* C. et Per. et Pith. quod prætulit, quia *intus* secundo versu recurrit.

2. *Intus enim latitat.* Virgilius, Georg. I, 135: « Et silicis venis abstrusum excuderet ignem ». Idem, Æn. VI, 6: « semina flammæ Abstrusa in venis silicis ». Hærum. Supra LXII, 3: « Intus lymphæ latet ».

— *Ad iotos* D.
3. *Nec occidat* D. et E. Sed in codice C. totum ænigma sic legitur: *Magna mihi dabo mollior semper ab igne, Tantesque sicco intus mihi virtus adhaeret, Semper inest in me, sed raro cernitur ignis.* Pari modo in editione Perionii exhibetur præsens ænigma, ita quidem, ut corrupta scriptura codicis C. emendata videatur: *Virtus magna mihi dabo mol-*

litur ab igne, Cessantique suo virtus tamen intus adhaeret. Semper inest in me, sed raro cernitur ignis. De eo eloquidat Heumannus: Videtur lacer quispian codex, in quo ænigma hoc ita corruptum erat, ut via unius ejus versus legi possent, ut in monacho occasione præhulsa, aut ex ingenio resarciendi damnium. *Nec lignis ut vivat. . . nec ut occidat, Vivere, mori, occidere, reviviscere* An igne et lumine frequentat utroque poetæ. Propert. IV, 3, 50: « Vivat Venus, ut vivat, vanitas ipse in cœm ». Apud Statium, Theb. VI, 547, et XII, 252: « moriama ignis », et apud Petron. c. 22: « insubstantia lucerna ». Multa alia hanc in rem congregavit Heinicus ad Crivium, Met. VII, 77, et Boem. nec. ad Propert. l. c.

LXXVI. ROTÆ.

QUATOR æquales currunt ex arte cœlesti,
Sic quasi certantes, quorum sit labor certamine tantus;

* *Rotæ* inscribitur B. et C. et Per. idque receperunt Boem. et Hærum. *Rotæ, seu Quadrige* Pith. *Rotæ* Cast. et vulg.

1. *Ex parte A. et C. æquales* . . . et parte Per. *Rotæ* cœlestis in margine notavit æquales. . . et arte cœlesti B. — *Æquales* currunt et arte

currunt. Equales h. i. *Rotæ* æquales sunt et cœlestis. *Rotæ* æquales sunt, et cœlestis sunt. *Rotæ* æquales sunt, et cœlestis sunt. *Rotæ* æquales sunt, et cœlestis sunt. *Rotæ* æquales sunt, et cœlestis sunt.

Et prope sunt pariter, nec se contingere possunt.

3. *Sunt una, neque se Per. sed pro una* Reusnerus in marg. *pariter*. Büemannus conjicit *Et propter eunt pariter*. — *Et prope sunt pariter*. Id est, æque prope (*sind sich einander gleich nahe*); ita interpretantur Heum. et Heyn. Ego magis velim in voce *pariter* respici ad duo paria rotarum, quæ uno axe et pari distantia conjuncta, unum alterum consequuntur, ut se prope contingere videantur, nec tamen contingere possint. Qui sensus fere melius exprimitur lectione, quam Büemannus reperit, *prope eunt pariter*; nempe *eunt pariter* per paria

conjunctæ, et singula paria sibi *prope* eunt. — *Et prope sunt pariter*. Putabam legendum: *Et prope eunt pariter*; quod confirmatur a Quintiliano, qui lib. I, cap. 1, 14: « Non longe Latina subsequi debent, et cito pariter ire ». Seneca, Epist. V, p. 14: « Sic ista, quæ tam dissimilia sunt, pariter incedunt », i. e. conjuncta sunt, ut idem ante dixit Mamertinus, Genethl. cap. XI: « Ambo sunt, pariter sunt: quam junctim sedent! » Bux. — *Et prope sunt*. Ego conjicerem *Et rotarum*, quod et elegantius et rotis aptius quam *sunt aut eunt*. Ed.

LXXVII. SCALÆ*.

Nos sumus, ad cælum quæ tendimus alta petentes,
Concordi fabrica quas unus continet ordo,

* *Scalæ* inscribunt Pith. et Cast. *Scala* Per. Sed *Scalæ* rectius est, quia in ænigm. pluralis numerus adhibetur.

1. *Possumus ad cælum* B. *ad cælum quæ scandimus* A. Per. Pith. Cast. Glossa in A. ad *scandimus* adscripsit: lege *tendimus*: quia *scandimus* C. *quæ tendimus* D. et E. quam lectionem receperunt Heum. et Heyn. — *Ad cælum quæ tendimus*. Virgil. *Æn.* IV, 445: « quantum vertice ad auras Ætherias tendit ». Lactant. lib. II, 18, 5: « ad superna niti semper ac tendere ». Bux. — Sed quum offendere possit tautologia in *tendere* et *petere*, hinc legi posset *surgimus* vel *crecimus*, quæ eleganter de montibus, turribus et aliis quæ in altum extolluntur, dici notissimum est. Hæc etiam commutantur

apud Ovid. *Met.* I, 44: « Lapidosos surgere montes », ubi in aliis *cre-scere*. Heroid. Epist. VII, 11: « Nec mea Carthago nec te crescentia tangunt Mœnia »; ubi *surgentia* prætulit Burmannus. Silius Ital. XIV, 309: « Perque altam molem et toties crescentia tecta Scandit ovans ». Ed.

2. *Concordi fabrica quas unus*, h. e. duobus asseribus vel perticis, quæ gradus impactos continent, ita fabricatis, ut concorditer secum æqualitate graduum, et paribus intervallis, conveniant: *geminam arborem scalis* tribuit Stat. *Theb.* X, 841, quarum *concordem fabricam* hoc loco indicari puto. — *Quas unus continet ordo*. Idem hemistichium supra occurrebat ænigmatæ LXIII, 1.

: simul hærentes per nos scandatur ad auras.

Et simul... mittentur Per. *Ut si-*
comitentur Pith. Cast. *scan-*
emendavit Heum. et edidit
nitantur conjicit Bünem. et
— *Ut simul hærentes per nos.*
ærentes intelligo ipsos gradus
qui asseribus vel perticis in-
ant uno ordine. Hoc inprimis
e potest locus in Cicer. Epist.
n. lib. VI, 7, 8 : « Quemad-
m igitur scalarum gradus, si
tollas, alios incidas, nonnul-
le hærentes relinquas, ruinæ
illum struas, non adscensum
». Possunt etiam *hærentes* in-
scalæ, quæ parieti, arbori,
adplicatæ sunt; quemadmo-
Virgil. *Æn.* II, 442 : « Hærent

parietibus scalæ ». Librarii, qui hoc
versu scripserunt *per nos mittentur*
vel *comitentur*, videntur *hærentes* de
hominibus, qui scalis inhærent ut
adscendant, accepisse. — *Per nos*
scandatur. Lego *nitantur*, quod de
adscensu in ardua sæpe poni solet.
Virg. *Æn.* II, 442 seq. « Hærent pa-
rietibus scalæ, postesque sub ipsos
Nituntur gradibus ». Quintil. lib. I,
procem. 20 : « Altius tamen ibunt,
qui ad summa nituntur, quam qui
præsumpta desperatione, quo ve-
lint, evadendi, protinus circa ima
substiterint ». BUNEM. — *Scanda-*
tur ad auras. *Aerium iter* scalas vo-
cat Stat. Theb. X, 842. — Et vide
locum Sillii supra adductum. ED.

LXXVIII. SCOPA *.

MUNDI magna parens, laqueo connexa tenaci,
incta solo plano, manibus compressa duabus,

Scopa inscribunt omnes libri,
vis scopam et *scalam* singulari
ro efferri improbet Quintil.
, cap. 5, 16.

In silvis genita et laqueo B. et
Per. et Pith. *Mundi magna pa-*
laqueo Cast. et seq. *complexa*
C. — *Mundi magna parens.*
lum pro munditie dixit, quam
s adsignat Plautus, Stich. II,
: « Munditias volo fieri, efferte
scopas ». Atque hinc *emundare*
scopis dicitur. Juvenal. XIV,
uno Semodio scobishæc emun-
ervulus unus »; ita enim le-
um puto, non *emendat*, quod
ilgatis est. Festiva autem am-

biguitas est in *Mundi magna parens*,
quem tam magnifice de re vili lo-
quatur. Et videntur librarii, for-
tasse monachi, ea formula offensi,
qua etiam Deus adpellari posset,
illam substituisse, quæ duobus in
codd. totidemque editionibus ad-
paret : *In silvis genita*. — *Laqueo*
connexa tenaci. Ita Virg. Georg. IV,
412 : « Tanto, gnate, magis con-
tende tenacia vincla ». BUN.

2. *Vincta solo* D. *compressa* A. id-
que dederunt Heum. et Heyn. sed
compressa habent priores Per. Pith.
Cast. Castalio tamen, ut in notis
monet, *compressa* libentius scribere
voluit : *complexa pressa duobus* D.

Ducor ubique sequens, et me quoque cuncta sequuntur.

3. *Sequens, me quoque D. Quoque sequens ducor, simul et me cuncta sequuntur* Per.—*Sequi de illis dicitur, quæ se facile duci patiuntur.* Virg. *Æn. VI, 146*: «*Cappe manu; namque ipse volens facilisque sequetur.*» En.

LXXIX. TINTINNABULUM.

ÆRE rigens curvo patulum componor in orbem;
Mobilis est intus linguæ crepitantis imago;
Non resonat positus, motus quoque sæpe resultat.

1. *Patulum... in orbem* A. et C. et D. et E. et Pith. *patulo... in orbe* Per. et Cast.

2. *Linguæ crepitantis imago.* Malloleolum mobilem, quo tintinnabulum pulsatur, similem esse dicit linguæ, quæ adpulsu suo ad palatum vocem et sonum efficit: quod expressit Horatius, Serm. II, 3, 274: «*Quid? quum balba feris anoso verba palato.*» Ob eam causam videtur Juvenalis, Sat. VI, 440, mulieris argutam garrulitatem tintinnabulis adsimilare: «*Verborum tanta cadit vis, Tot pariter pelves, tot tintinnabula dicas Pulsari.*» Ut hic tintinnabulum linguæ, ita Echo *vocis imago* dicitur. Virgil. Georg. III, 50. — *Linguæ erepitantis.* Æra inprimis *orepitare* dicuntur. Apud Virgil. Georg. IV, 151, cymbala vocantur *æra erepitantia*. Et de ipsis tintinnabulis Paulinus, Natali VI, Fel. «*Ut præsepia vidit Nuda boum, et nullos dare tintinnabula pulsus, Excussa ut cervice boum crepitare solebant.*»

3. *Nam removent penitus C. motus quoque longe* Castalio in codice suo habuit, pro eoque legit *motus longæque*; sed edidit deinceps quod Pi-

thæus. *Dum gaudio subito, mater mea me laniabit* D. *Gaudeo dum subito, mater mea me laniavit.* Quod versus hunc alienissimum duo codices exhibeant, hoc inde factum esse Heumannus existimat, quod duo ænigmata essent in unum confusa, adeoque prioris tertius, posterioris duo priores versus periissent. Posterius autem ænigma infra loco ultimo occurrit, *Lagena* iuscriptum, ubi sic editus est versus tertius: *Dum cecidi infelix, mater mea me divisit.* Nec infeliciter conjecit Heumannus. In editione Perionii et Pithœi ænigma de *Lagena* illud de *Tintinnabulo* proxime sequitur, ob quam vicinitatem duo hæc ænigmata, si obscurius et corruptius scripta in aliquo codice fuerunt, facile potuerunt ab imperito librario confundi. Qua confusione quum titulus *Lagena* perierisset, hinc alii codices descripti, qualis Castalionis fuit, toto illo ænigmate caruerunt, et Castalio, quum illud a Pithœo editum legisset, secunda editione demum cæteris addidit, et ultimo loco posuit. — *Positus, motus. Orbis e versa primo revocandus*: de voce *resultat* conf. æn. XI.

LXXX. CONDITUM*.

TRES olim fuimus, qui nomine jungimur uno;
 Ex tribus est unus, tres et miscentur in uno;
 Quisque bonus per se, melior, qui continet omnes.

* *Conditum* Pith. et Cast. *De potu ex melle* A. *conditus potus* B. et C. et Per. qui titulus non displicet Heumanno, obversum tertium, ubi melior exstat, non melius. — *Conditum*. Ex Apicio, lib. I, cap. 1 et 2, adparet, *vinum, mel, piper* tria fuisse illa, quæ ad *conditum* quodcumque pertinerent. GERSX.

1. *Tres olim fuimus*. Ad hæc verba

glossa antiquissimi codicis Anglicani hæc adscripsit: *id est, mel et vinum et piper*. HXUM.

2. *Et tres miscentur* A. et C. et D. et E. *tres et miscentur* B. *tres comiscentur* Per. Pith. Cast.

3. *In se* D. — *Quisque bonus per se*, i. e. sine reliquis duobus, vel sine alterius adjumento. Vid. not. ad LIII, 2.

LXXXI. ACETUM EX VINO*.

SUBLATUM nihil est, nihil est extrinsecus auctum;
 Nec tamen invenio, quidquid prius ipse reliqui:
 Quod fuerat, non est; cœpit, quod non erat, esse.

* Hic titulus est in Castal. et vulgaris editionibus: sed *Vinum conversum in acetum* apud Per. et Pith. legitur.

1. *Sublatum est mihi nil, et nil extrinsecus* B.

2. *Nec tamen invenio* B. et Per. *inveni* Pith. et Cast. *quidquid prius ipsa reliqui* A. et C. et D. et Per. et Pith. *ipsa reliqui* B. *esse reliqui* Cast. Heumannus correxit *quod in isto vase reliqui*. Et hic versus in vulgaris omnibus est tertius; sed Heumannus transpositione facta in se-

cundum locum recepit, quod Heurnazius ait se non posse non probare. Et mihi idem videtur *justa* ex ratione factum

3. *Quod fueram, non sum, quod eram, non nunc fore cœpi* B. *Quod fueram, non sum, cœpi, quod non erat, esse* C. et Per. et Pith. *Quod fuerat, non est: cœpit, quod non erat, esse* Cast. et rel. — *Quod fuerat, nempe vinum; quod non erat, nempe acetum*. Posset legi: « *Quod fueram, non sum; cœpi quod non eram, et esse* ». ED.

LXXXII. MALUM*.

NOMEN habens Græcum, contentio magna Dearum,
Fraus juvenis pulchri, multarum cura sororum,
Excidium Trojæ, dum bella cruenta peregi.

* *Malum*, μᾶλον Per. — *Malum*, sive pomum, hoc ænigmate describitur per continuas adlusiones ad fabulas poetarum, quibus malum vel missum, vel donatum, vel custoditum intervenit. Quas fabulas item conjunctas pro laudatione mali pulchri adduci vidimus in Classe carminum hortensium hujus tomi, (supra pag. 131), ubi conferendæ sunt adnotatt. nostræ.

1. *Nomen ovis Græce* A. et C. et D. et E. et Cam. et Per. in margine. *Est mihi nomen ovis* Pith, et Per. qui subjicit: *Græce: nam μᾶλον et ovem et malum significat.* Verum quum ex hac scriptura oriatur acumen admodum frigidum, et monacho inepte sedulo, quam auctore poeta, dignius, rejicit eam Heumannus, et retinet, quam Castalio cum aliis protulit: *Nomen habens Græcum.* — *Nomen habens Græcum.* Uti e φήμη fit fama, sic e μᾶλον malum, e μήτηρ mater. Scilicet Dores pariter ac Æoles η in α mutare solebant. Vid. Heupelius de dialectis Græcis, Can. 257 et 340. Hæc.— *Contentio magna Dearum*, i. e. caussa fui magnæ contentionis inter Deas tres, Junonem, Palladem et Venere, de pulchritudine ortæ, quum pomum aureum, inscriptum *pulcherimæ*, ab Eride vel Discordia projectum in medium Deorum convivium esset.

2. *Juvenis functi* A. et B. et C. et D. et E. et Per. et Pith. et Cam. *Juvenis pulchri* Cast. et recentiora. — *Fraus juvenis pulchri.* Intelligi potest vel Hippomenes, qui Atalantam, quum objectis tribus aureis malis retardaret, cursu superavit; vel Acontius, qui Cydippe lecto jurejurando, quod pomo in ejus sinum coniecto inscriperat, se redamare coegit. — *Multarum cura sororum*, nempe Hesperidum, quæ mala aurea in hortis suis ad Oceanum servabant, ab Hercule demum ablata.

3. *Excidium Trojæ.* Caussa excidii Trojæ pomum Eridis, Veneri a Paride adjudicatum, qui, accepta pro præmio judicii sui Helena, Græcos in bellum et excidium Trojanum concitavit. — *Quæ bella cruenta peregi* Per. et Pith. *dum bella* Cast. quem sequutus est Heyn. sed Heumannus rescripsit *cui bella cruenta paravi.* Reusnerus ad versum tertium adnotavit: *Pro extremo versu alias legitur: Hoc volo, ne brevior mihi syllaba prima legatur.* Atque hunc etiam pro tertio versu ponit Cam. et *Hoc volo ne brevior mihi* cod. D. et E. Plane autem ut quartum versum tribus adjungit cod. A. — *Dum bella cruenta peregi*, i. e. postquam bellum multo sanguine fuso confeci, cujus finis ipsum excidium Trojæ fuit.

LXXXIII. PERNA.

NOBILE duco genus magni de gente Catonis.
Una mihi soror est, plures licet esse putentur.
De fumo facies, sapientia de mare nata est.

1. *De gente Catonis.* Adludit ad familiam M. Porcii Catonis, de qua disputat copiose Gellius, Noct. Att. XIII, c. 19. Uti enim Roma vetus Brutos, Bestias, Verres, Apros, Asinios, Catulos, Caninius habuit, sic et Porcios. ΗΕΥΜ.

2. *Una mihi soror est*, scilicet altera ejusdem porci perna, quasi germana: *plures licet esse putentur*, et possint pernae omnes haberi pro sororibus. Supra æn. LXXVI, 1, rotas pariter junctas et currentes vocabat sorores.

3. *De fumo facies.* Horat. Serm. II, 2, 117: « fumosæ cum pede pernae ». — *Deque mari sapor inhæsit B. de mari mihi sapor inhæsit C.*

mihi de mare gustus inhæsit Per. et Pith. Reusnerus subnotavit: Postremus versus alias ita legitur: *De fumo facies, sapientia per mare parta est*: quam lectionem paullo meliorem reddidit Castal. *sapientia de mare nata est.* — *Sapientia de mare nata est.* Respicit salem marinum. Quod enim sapit perna, de sale habet. Sic vice versa *salis mica* dicitur de sapientia. GERM.—*Mare* est ablativus antiquus pro *mari*, quo poetas meliores etiam subinde usos esse, Heumannus tribus locis Ovidii probat. Et nos idem notavimus ad fragm. III Varronis Atac. quod in hujus operis tomo quarto dedimus, pag. 578. Ed.

LXXXIV. MALLEUS.

NON ego de toto mihi corpore vindico vires,
Sed capitis pugna nulli certare recuso.

1. *Vindico corpore A.* quod melius visum Heum. aures suas eruditus testanti: et sic Bünem. et Heyn. — *De toto mihi corpore vindico vires.* Vires, quibus ago, non a toto corpore meo habeo, sed tantum a capite.

2. *At capitis Per.* et Reusn. *Pugnum D.* nisi hoc sphalma typogr. est in Heum. pro *pugnam*. — *Pugna*

nulli certare. Pro *certare cum nullo.* Græcismus haud ignotus. Catull. Carm. LXII, 64: « noli pugnare duobus ». Propert. I, 7, 3: « primo contendis Homero ». Virg. Ecl. V, 8: « solus tibi certet Amyntas ». Manil. V, 511: « Aurea Phœbeis certantia lumina flammis ». Bux. Vid. supra ænig. LXXIV, 2, huj. tomi pag. 406. Ed.

Grande mihi caput est, totum quoque pondus in illo.

3. *Grande tamen* A. D. et E. male: nullus enim hic est adversativæ locus: *totum quoque corpus* C. et Cast. quod probarunt Heum. Bünem. et Heyn. Sedita sensus existit versui i. contrarius, ubi satis clare amplius sibi corpus esse dicit, quam quod capite definiatur. Vid. not. nostram. *Pondus in ipso* Per. et Reusn. *corpus in ipso est* C. *pondus in illo est* Pith. *in illo* P. Cast. Heum. Bün. Heyn. — *Grande mihi caput est*. Idem he-

mistichium adfuit æn. XL, 1. — *Totum quoque pondus in illo*. *Pondus* hoc loco idem, quod v. 1 *vires* dixerat, quas ut ibi non toti corpori tribuit, sed capiti, ita hic *pondus totum ei inesse* dicit. Et *pondus* fabrilibus malleis præcipue tribuitur. Lucilius, *Ætn.* v. 39, de Cyclopi- bus: « Quum super incudem numerosa in verbera fortes, Horrendum magno quaterent sub pondere fulmen ».

LXXXV. PISTILLUS *.

CONTERO cuncta simul virtutis robore magno.

Una mihi cervix, capitum sed forma duorum.

* *Pistillum* C. Nullum titulum habent et ἀδελφόν inscribunt Per. et Reusn.

1. *Virtutis robore magno*, magna vi. Quintil. de caus. corr. eloq. cap. 26, 8: « Virium robore multum cæteros superat ». Curtius, IX, 7, 16: « Pugil ob eximiam virtutem virium regi pernotus et carus ». HEUM.

2. *Una mihi cervix*. Pistillo sunt duo capita, vel duo extrema rotunda, forma capitum: una cervix, nempe pars post utrumque caput continuata, qua est manubrium. — *Mihi est* A. *Capitum sed forma aliorum* Per. et Reusn. Scripturæ non contemnenda pro, capita sunt opposita, quæque facilius corrumpi potuit in planiorem lectionem duorum, quam hæc in illam. *Alius* et *alter* passim est diversus, contrarius, oppositus. Vide Cortium ad Cicer. Epist. ad Div. II, 2, 4. Sed fortasse *aliorum* licentia sequioris

ætatis hic scriptum est pro *aliorum*, ut sententia sit: *capitum meorum forma similis est capitibus aliorum*. Sic *alium* pro *alium* in inscript. ænigm. 92, ubi videantur var. lect. et *milia* pro *millia*. Ceparum et aliorum formæ similem esse capitis pistilli, verissimum est. *Allii caput* dixit Persius, Sat. V, 188: « si non Prædictum ter mane caput gustaveris alli », et ἀλλοῦ κεφαλῆν Aristophanes, Vesp. 679. — *Forma* quandoque cum *fama* librarii confuderunt. Vid. Burm. not. ad Ovid. Epist. IV, 27, et Met. X, 240. Ita apud Val. Flacc. II, 148: « Non fama, non arte colus, non laude pudoris Par tibi »; ubi Heins. et Barth. restituunt *forma*. Sed forte *norma* reponendum sit, quæ aliquando commutantur. Sic apud Curt. VIII, cap. 14, § 13: « Ipse Porus humanæ magnitudinis formam excesserat »; ubi alii *normam* præferunt. Et sic

ro pedibus caput est: nam cætera corporis absunt.

Ennod. ep. 87: « Virtutum
um forma pudicitias ». Burm.
ini adscripsit *fama*. Ed.

Pro pedibus caput est. Alterum
um, quo tunditur, pro pede
quia hoc instat et insultat re-
conterendis. Hinc *ire* dicitur
llus auctori Moreti, v. IIII :
l gravior lentos ibat pistillus
bes ». — *Cætera corporis ab-*
de conjectura sua, quam con-
avit B. reposuit Heum. et ser-

varunt Bünem. et Heynaz. Vulgo
legebatur *nam cætera corpora non*
sunt, dure et obscure, pro *cæterum*
corpus vel cætera corporis partes,
nisi *corpora* depravatum ex *corpore*,
quod pro *corpore* vel *in corpore* dic-
ctum. — *Cætera corporis*, i. e. cæte-
ræ partes corporis. Ovid. Met. VI,
713: « Cætera qui matris, pennas
genitoris habent ». Idem, Her. VI,
124: « Fallete non possunt: cætera
patris habent ». Burm.

LXXXVI. STRIGILIS*.

TUBIDA, curva, capax, alienis humida guttis;

Bünem. inscribit *Strigilis* subji-
te uncis inclusum [*Strigilis*].
vocabula unde sint et a quo-
usurpata, non habeo dicere.
d. Castal. inscriptio desidera-
r. — *Strigilis* erat instrumen-
balneare, a stringendo dictum,
eo corporis sordes et sudores
ingebant. Formam ejus Pigno-
de servis, p. 40, sic describit
is Apuleii in Floridis (p. 346,
Elna.): « juxtaque honestam
ileculam recta fastigatione
sulæ, flexa tubalatione ligulæ;
ipsa in manu capulo morare-
et sudor ex ea rivulo labere-
. Typum vel figuram strigilis
m loco exhibuit Pignorius, ut
ieron. Mercatorialis, Art. gymn.
I, cap. 8.

Servavi codicum scripturam
da, invito licet metro: hanc
sibi licentiam sumpsit ætas
ntior, et contra Prudentius ni-

biginem dixit prima brevi. Conjeci
tamen *Uvida*, cui gemina sunt se-
quentia *alienis humida guttis*. *Rubea*
B. et C. In A. glossa addidit: *lege*
Rubea, quod non aptius metro. *Ru-*
pea P. Per. Reusn. Pith. idque pro-
bat Castal. nescio qua mente, quove
significatu dictum existimans: nau-
ci enim est illa vox et mihi quidem
inaudita. Depravata hæc scriptura
videtur ex *Rubea*, idque falso effi-
ctum ex *Rufeo*, ut verum fortasse
sit *Rufeo curva*, qua ratione et me-
tro consultitur. Cast. coniecit etiam
Roscida. — *Rubida* erat strigilis,
vel coloris rubidi, quia ex are vel
aurichalco fabricata: *curva*, ut fa-
cile adplicaret se et complecteretur
corpus detergendum; unde Martia-
lis, XIV, 51: « curvo destringere
ferro »: denique *capax*, h. e. apta
ad excipiendos sudores, *capa* et tu-
bulata: *alienis humida guttis*, nempe
hominis sudore, non suo, madida.

Luminibus falsis auri mentita colorem,
Dedita sudori, modico succum labori.

2. *Numinibus falsis* E. mendose. — *Luminibus falsis*, i. e. splendore falso, quo strigilis, ab igne balnei et lucernarum lumine relucens, ita nitet, ut aureum colorem vel splendorem mentiri videatur. Splendor hic *falsus* est, quia non naturalis et proprius, sed aliunde adveniens. Vid. æn. XXIII, 3. Meminisse debemus strigilum usum fuisse in balneis, eaque multo igne et lucernis illustrata fuisse. Vide iconem balnei vel lavacri ab Hier. Mercuriali propositam, Art. gymn. lib. I, c. 10, p. 29. — *Aureo simulata metallo* B. *auri simulata metallo* C. *auri simulata metallo* Per. et Reusn. — *Auri mentita colorem*. Virgil. Ecl. IV, 42: «varios discet mentiri lana colores». ΗΕΥΚ. *Auro* inprimis lumen et splendor comparatur. Virg. Æn.

VI, 204: «Discolor unde auri per ramos aura refulsit». Hinc Martialis, XIV, 61, *laterna dicitur clausis aurea flammis*; et *aurea sidera* apud poetas passim. — Conf. Manilius, Astron. V, 511. Ed.

3. *Modico succum labori*. Hoc est, modico labore stringendi et detergendi, opus est, ut sudore adfluam. Proprie *succumbere labori* dicuntur homines, qui defatigantur ad sudorem usque. Hic sensu ambiguo ponitur phrasus ista, ut etiam in strigilem conveniat. Ubi *labor* intelligitur, non qui defatigationem et sudorem creat, sed qui sudori detergendo impenditur, et qui modicus est. Huic *succumbere strigili* dicitur, quando supponitur et applicatur corpori, ad sudorem excipendum.

LXXXVII. BALNEUM.

PER totas ædes innoxius introit ignis:

1. *Per totas sedes* B. et D. — *Per totas ædes*. Per *ædes* intelligit cellam balnei, inprimis sudatorium, vel Laconicum, uti fit in his versibus Statii, qui plane, ut Noster, describit, Silv. I, 4, 59: «ubi languidus ignis inerrat Ædibus, et tenuem volvunt hypocausta vaporem». — *Per totas ædes innoxius introit ignis*. Hæc verba Apollonius, loco in var. lect. indicato, sic explicat: «balneum, ubi hinc inde flammæ per tabulas surgunt», recte omnino; sed pro *tabulas* legendum est *tubulos*. Nam balnea Veterum ita calefiebant, ut

ignes pavimento subjecti per tubos vel canales parietibus circum insertos calorem in totam cellam diffunderent. Sic illa describit Seneca, Epist. XC: «Quædam nostra demum prodiisse memoria scimus: ut speculariorum usum, suspensiones balneorum, et impressos parietibus tubos, per quos circumfunderetur calor, qui ima simul et summa foveret equaliter». Hoc est, quod dicit Noster, *per totas ædes introit ignis*. Descripsit huiusmodi sudatorium et iconem ejus dedit Jo. Rhodius ad Scrib. Larg. p. 103 seq.

Est calor in medio magnus, quem nemo veretur.
Non est nuda domus, sed nudus convenit hospes.

2. *Est calor in medio magnus.* Non hic cogitandum de foco vel igne in medio posito, uti apud Virg. Georg. II, 528; sed solus intelligitur vapor, qui undique circumfusus etiam medium complet: uti describit Ausonius, Mos. v. 338 seq. «ferventi quum Mulciber haustus operto Volvit anhelatas tectoria per cava flammæ, Inclusum glomerans æstu expirante vaporem». — *Quem nemo veretur* omnes libri scripti et excusi. Ejus loco Heumannus substituit *cui nemo ferendo*, male omnino, quo sensus auctori plane alienus adfingitur, qui quum dixisset, ignem per totas ædes introire, hoc admirabile addere volebat, neminem tamen illum vereri vel cavere, sed potius cupere, eoque uti velle. Auctor historiæ Apollonii Tyrri, qui

hoc ænigma recitat p. 700 edit. Vels. pro iis verbis habet *quem nemo removet*.

3. *Non est nuda domus.* Vel, quia non sine vestibus est: multæ enim in apodyterio sunt depositæ eorum, qui nudi balneum ingrediuntur; vel, quia non vacua est supellectile: nam habet instrumenta et utensilia balnei suspensa, strigiles, ampullas olei et unguenti, lintea ad detergendum, lucernas, lavacræ, urceos. — *Nudus sed convenit hospes.* Idem auctor, qui deinde quartum versum ænigmati adjungit: *Si luctum ponas, insons intrabis in ignes.* — *Nudus convenit hospes.* Domum et hospitem similiter conjungit auctor ænig. XI, 2: «Ipsa domus resonat, tacitus sed non sonat hospes». — *Convenit, undequaque venit.* Ed.

LXXXVIII. TESSERA.

DEDITA sum semper voto, non certa futuri.
Jactor in ancipites varia vertigine casus.

1. *Semper fato* A. et D. *voto semper* Per. *certa futuro* Per. Pith. Cast. *futuri* bene correxit Heumann. — *Dedita sum semper voto.* In alea et lusu tesserarum non arti, sed tantum fortunæ et voto locus est. Pariter Martialis, lib. XIV, epigr. 16, de turricula, per quam rotatas tesseras emittebant, fraudis evitandæ causa: «Quæ scit compositos manus improba mittere talos, Si per me misit, nil nisi vota facit». Et huc commodissime adludit Se-

neca, Epist. 117, p. 581: «subibo hujus voti aleam».

2. *Jactor.* Consuetum de tessera verbum. Ovid. Art. Am. II, 203: «Seu ludet, numerosque manu jactabit eburnos, Tu male jactato, tu male jacta dato». Idem, Art. Am. III, 353: «talorum ducere jactus Ut sciat, et vires, tessera missa, tuas». BUN. — *Varia vertigine*, ita ut inter jactandum varia conversione subsilium. Similiter Anthol. Burmann. lib. III, ep. 78, de tabula:

Nunc ego mœsta malis, nunc rebus læta secundis.

«Contorquet varios alternans tes-
sera missus».

3. *Nunc ego... nunc rebus* B. et Per.
Non... non Pith. et Cast.

LXXXIX. PECUNIA.

TERRA fui primo, latebris abscondita terræ;
Nunc aliud regnum flammæ nomenque dederunt;
Nec jam terra vocor, licet ex me terra paretur.

1. *Fui primum* B. et Per. et Pith. *primo* Cast. — *Terra fui primo*. Terra subinde vocatur metallum, i. e. terra semen metalli habens, priusquam excoquitur. Lucilius, *Ætn.* v. 269: «*Quæritur argenti semen, nunc aurea vena, Torquentur flamma terræ, ferroque domantur*». Hoc loco auctor *terram* ambigue dixit, ut etiam regio, ager, intelligi possit, cui versu secundo respondeat *regnum*. — *Abscondita terræ* A. et D. et E. *abscondita diris* Per. et Pith. *diris* Cast. — *Latebris abscondita terræ*. Avien. *Descr. Orb.* 1313: «*Pars subit abrupti sola cespitis, aurea ut illis Terrarum in latebris excludant caute metalla*». — Adposite Ovid. *Met.* I, 138: «*itum est in viscera terræ: Quasque recondiderat Stygiisque admoverat umbris, Effodiuntur opes; irritamenta malorum*». *ED.*

2. *Aliud regnum* Per. quæ lectio præferenda videtur vulgatæ *pretium*. *Dederunt* A. et Per. *dedere* Cast. et vulg. — *Nunc aliud regnum flammæ nomenque dederunt*. Nunc

postquam flammis excocta sum, pro terra regnum accepi nomenque aliud, nempe pecuniæ. Elegantem lectionem *aliud regnum*, licet ab unico Perionii codice servatam, merito vindico et restituo, cujus acumen non intelligentes librarii *pretium* substituerunt pro interpretamento. Sane apte et argute, quæ prius terra fuit, dicitur regnum cum novo nomine accipere, quæ *regina* Pecunia vocatur ab Horat. *Epist.* I, 6, 37. Nam et *regnum* pro terra vel agro possesso dicitur, ut in hoc Virgilii, *Ecl.* I, 70: «*Post aliquot, mea regna videntis, etc.*» Tum etiam pro jure, vi et potestate in rebus ponitur. Ovid. *Met.* XIV, 20: «*Sive aliquid regni est in carmine*». Idem, *Fast.* V, 261: «*Forsitan in teneris tantum mea regna coronis Esse putes*».

3. *Ex me terra paretur*, id est, agri emantur nummis. Sic Seneca *Epist.* 5, «*res non magno parabiles*» vocantur, quæ emi possunt levi pretio. *HEUM.* Vid. infra *anigma* XCII, 3.

XC. MULIER GEMINOS PARIENS *.

LUS ego sustinui, quam corpus debuit unum.
res animas habui, quas omnes intus habebam;
iscessere duæ, sed tertia pæne sequuta est.

Mulier gemellipara quæ geminos
Per. Reusn. *Mulier quæ geminos*
Per. 2, et Pith. *Mulier geminos*
Cast. et seq.
Tres animas habui. Animæ pro-
antibus et eorum vita. Ovid.
IV, 666, de forda bove im-
ida: « Det sacris animas una
a duas ». Severus Sanct. in
huc. v. 63: « Vidi animas
Uno in corpore perditas ».
Discessere duæ. Gemini infan-
tu editi. Luditur vocibus dis-

cedere et anima. Nam alias disce-
dere anima dicitur eorum, qui ex-
spirant, ut hi animam dimittere. Mart.
I, 79, 8. Ovid. Met. XI, 788: « ani-
mæ misera de sede volenti Exire ».
Similiter Virgil. Æn. IV, 385: « Et
quum frigida mors anima seduxerit
artus ». Supra æn. LXIV, 3, *sagitta*
discedens, i. e. evolans. — Sed tertia
bella peregit Per. mira lectio. — Pæ-
ne sequuta est, nempe anima matris
super partus doloribus pæne disces-
sit a corpore, seu extincta est.

XCI. MILES PODAGRICUS *.

ELLIPOTENS olim, sævis metuendus in armis,
uinque pedes habui, quos unquam nemo negavit;

e milite A. Miles B. et C. et
Miles podagricus D. et Castal.
podagricus Pith.
Bellipotens olim. Festive auctor
m gregarium et debilem ma-
o nomine Bellipotentis, quo
Mars insiguitur apud Virgil.
XI, 8, ornat, quomodo *Stran-*
nominari apud Plautum solet,
auctore Moreti, v. 60, pau-
gelli cultor, diurnum sibi vi-
parans, providus Heros.
Sex pedes A. et B. et C. Sexque
Per. et Pith. Sic scripse-
vel corruperunt potius, libra-
ui putarent *equitem* innui, qui

connumeratis equi sui pedibus sex
pedes habet. Sed rectius *quinque*
pedes dederunt D. et Cast. qui Mili-
tem podagricum inscribunt: *quos*
nunquam A. quos nemo negavit B.
quos unquam C. quos nunquam nemo
negaret Per. quos nunquam nemo
negavit Pith. Cast. et vulg. Heuman-
nus correxerit: quod quamquam nemo
negavit, Nunc mihi vix duo sunt. Sed
Heynazius lectionem codicis Angl.
terti, quocum et alii quodammodo
conspirant, recepit: quos unquam
nemo negavit, vulgatam Castalionis
adfirmans, offendere ob duplicem
negationem, non adfirmantem, sed

Nunc mihi vix duo sunt: inopem me copia fecit.

negantem. Hunc ipse sequutus sum. — *Quinque pedes habui.* Ludit in ambiguo verbo *quinque pedum*, quod ad mensuram pertinet, et *duorum pedum*, quos podagra debilitabat. **Cast.** Scilicet justa militum statura apud Romanos erat quinque pedum et supra. Vegetius de Re mil. lib. I, cap. 5: « Proceritatem tironum ad incommam scio semper exactam, ita, ut senos pedes, vel certe quinos et denas uncias habentes probarentur ». Bünnemannus præterea excitat locum e Dosithei Magistri libr. III, sive Hadriani Imp. sententiis, quas Goldastus cum notis edidit Genev. 1601, et repetiit Fabricius, Bibl. Gr. vol. XII, p. 516. Ibi pag. 12 Gold. narratur, quemdam militare cupientem quærenti Hadriano ποῖον μῆκος ἔχεις respondisse πέντε πόδας καὶ ἡμισυ. Goldastus ad eum locum etiam ænigmatis Symposii sub lemmate *Miles podagricus* meminit, idque ait nec Petr. Pithæum, nec Jos. Castalionem intellexisse.

3. *Copia reddit B. et Per.* — *Inopem me copia fecit.* Aperte imitatur Ovidium, Met. III, 466, ubi Narcissus, sui ipsius in fonte captus amore, inquit: « Quod cupio mecum est: inopem me copia fecit. Prout hic umbræ suæ copia et facultate inops erat amatæ formæ, ita inops et indigus pedum factus erat miles ipsa pedum podagra distortorum copia et tumore. Seneca de Ira, lib. I, c. 16, p. 37, Gron. « nec corporibus copia vitiosi tumoris intensus, morbus incrementum est, sed pestilens abundantia ». Nostri Symposii Strategus, ut Plauti verbo utar, paullo aliter explicat. Utrumque certe verum. **Bux.** Hic igitur *copiam* accipit de humoris vitiosi adfluentia in podagra, quæ debilitatem pedum efficit. Mihi auctor, mera verborum Ovidii accommodatione, copiam exterius advenientem innuere videtur, nempe vini et ciborum copiosius ingestorum intemperantiam, quam parentem podagræ esse satis constat.

XCII. LUSCUS ALLIUM VENDENS *.

CERNERE jam fas est, quod vix tibi credere fas est.
Unus inest oculus, capitum sed milia multa.

* *Luscus alios vendens B. et Per.* *Luctum alium tenens C. Luscus alium vendens Pith. Luscus Cast. Walch.* et al. qui titulus imperfectus est.

1. *Cerne, licet, propius, quod Per. Cernere jam fas est, quod Pith. et Cast.*

2. *Unus enim est A. capitum Per.*

— *Capitum sed milia multa. Per. capita, nisi titulus moneret allia significari, poterant et alia herbarum, quæ a poetis et rei rusticæ scriptoribus laudantur, capita intelligi, ut papaverum, et cognati generis, porri et ceparum, quæ in caput nutriuntur, quarumque in descri-*

hui, quod habet, vendit, quod non habet, unde parabit?

re sæpius capitum meminit Plin. lib. XIX, cap. 6, s. 32, 33, siquidem in primis *capitatum* m, ut Columellæ XI, 3, 30, et d. Febr. 24, 11, celebratur; auctor Moreti, v. 74: «capiti in debentia porra» dixit. Sed loco allium præcipue significatum *milia multa* indicant, caput alii multis coherentibus s vel nucleis compactum et

coagmentatum est, ut multa, pro uno, capita habere videatur. Vid. Plin. l. c. sect. 34.

3. *Quæ quod habet A. Qui, quod habet D. et Per. et Pith. Quotquot habet B. Quid quod habet C. Quidquid habet Cast. Walch. et al. — Qui, quod habet, vendit, h. e. Qui capita vendit, quæ habet, unde ille oculum, partem capitis, quam non habet, parabit? ΗΕΥΝ.*

XCI. FUNAMBULUS *.

INTER luciferum cælum terrasque jacentes
era per medium docta meat arte viator;

De Funambulo et petaurista: exstant descriptiones Manilii, 650 seqq. Martialis, II, 86; Martialis, XIV, 266, 272; Claudiana: Cons. Mall. 322; Prudentii artig. 367; Anthol. Lat. Burmanni lib. III, epigr. 179, quæ nostro ænig. collatæ illi lucem ident.

Lucifluum A. *lucificum* B. et C. et Per. Glossa tamen in B. ipsit *luciferum*, quod etiam in Pith. et Cast. — *Terrasque jacentes*, expressisse videtur e Virgilio. Æn. I, 224: «Despiciens velivolam terrasque jacentes», referrius positas. Seneca *jacens* sicut edito Epist. 51, pr. «Quum na loca evomant ignem, non in edita, quod crebrius evenit, ignis in altissimum effertur, tiam jacentia». Bux.

2. *Aera per medium*. Prudentius l. c. «per aerium pendens audacia funem. Manilius: «Et cæli meditata iter». — *Docta meat* A. et D. et E. et Per. et Pith. *docte* C. *doctus* Cast. — *Docta meat arte viator*. Sic *doctum* et *aerium viatorem* adpellat funambulorum epigramma Antholog. cit. «Stuppea suppositis tenduntur vincula lignis, Quæ fido adscendit docta juventa gradu; Quæ super aerius protendit crura viator». — *Meare* hoc sensu sæpissime apud Veteres usitatum esse demonstrat Anthol. Lat. Burmanni lib. VI, epigr. 82, ubi vs. 5: «Non jam mirabar sumptis te, Dædale, pennis Isse per ætherios, natura errante, meatus», ubi *meatus ætherii* dicuntur, ut *ætherium iter* de Mercurio, Ovid. Fast. V, 88: «Ætherium cæleri qui pede carpit iter». En.

Semitæ sed brevis est, pedibus nec sufficit ipsis.

3. *Semitæ sed brevis est. Tenuis sine limite gressus vocat Manilius l. c. graciles vias Martialis, gracilem rudentem epigr. v. 6. Et semitam proprie esse angustam, et tenuem, distinctam a via, probant viri docti ad Phædr. lib. III, Prolog. v. 38. — Pedibus nec sufficit ipsis, h. e. Semita illa, qua incedit funambulus, nempe funis, tam angusta est, ut*

plantam pedum non capiat. Similiter Plinius, Paneg. cap. 22, de hominibus loquens, qui in ædium tectis hærentes spectarent, locum eos occupassé dicit qui, « non nisi suspensum et instabile vestigium caperet », h. e. qui ita angustus esset, ut non totam pedis plantam, sed ut digitos solos, vel calcem caperet.

XCIV. UMBRA*.

INSIDIAS nullas vereor de fraude latenti ;
Nam Deus adtribuit nobis hæc munera formæ,
Quod me nemo movet, nisi qui prius ipse movetur.

* *Echo* inscribit E. *Echo de umbra C.* — Quod in vulgatis editionibus sub numero XCIV legitur ænigma de numero octonario, ob rationes in præmio adductas ultimum in locum rejectum est, quo ante Pithæus collocaverat. — Vide infra huj. tom. p. 428. Ed.

1. *Latenti* A. et B. et C. et D. et Per. *lacerti* E. *latentes* Pith. *latentes* Cast. et vulg. *latenti* adsumpserunt Heum. et Heyn. — *Vereor de fraude latenti.* Dicunt Latini *vereri de aliquo*. Cic. de Senec. c. 6 : « De qua (Carthagine) vereri non ante desinam, quam illam excisam cognovero ». Virg. Æn. IX, 207 : « Equidem de te nil tale verebar ». Phædr. lib. I, fab. 15 : « de dolo noli vereri ». Simili ratione dixit Cicero, lib. V, ad fam. ep. 6 : « a me insidias metuunt ». BUN.

2. *Nobis hæc munera* A. et B. et C. et D. et E. et Per. et Pith. *hujus mihi munera* Cast. *talis mihi munera* fabricavit Heum. quod scripturam codicum MSS *nobis* pro *michi* corruptam putaret. Contra Heynazius constantem lectionem codicum rejicere sibi religioni duxit, additque, quod hic *Umbra* de se in plurali loquatur, et mox pergat in singulari, id non infrequens esse. In quo recte judicat. Vide principium Cynegetici Nemes. *securi prælia ruris Pandimus : Aonio jam nunc mihi pectus ab æstro Æstuat*, etc.

3. *Quod me nemo movet, quod a nemine moveri et impelli possum, nisi qui antea motu se prodiderit.* HEYN. Ovid. Met. III, 434 : « *Ista repercussæ, quam cernis, imaginis umbra est. Nil habet ista sui, tecumque venitque manetque* ».

XCV. ECHO.

VIRGO modesta nimis legem bene servo pudoris.
Ore procax non sum; nec sum temeraria lingua;
Ultero nolo loqui, sed do responsa loquenti.

1. *Sacri legem* Per. et Pith. *modesta nimis, legem* Cast. et vulg. Heumannus comma inter *nimis* et *legem* sustulit, et *τὸ nimis* cum *bene*, non cum *modesta*, conjungendum putat. — *Modesta nimis*. Junctum *nimis* cum *bene* mavult Heum. nec male, nisi *pates modesta nimis* hic conjungi, ut in Lactantio *grata nimis*, de Phœnice, v. 88 : « Et sociat myrrhæ pascua grata nimis ». Bux. — Sed vitiosam eam lectionem in Phœnice esse monui in adnotatione ad eum locum. Cæterum *nimis* et *nimum* sequioris latinitatis scriptoribus sæpe poni pro *valde*, *perquam*, jam pluribus locis hujus collectionis poetarum observare licuit. Vid. Maxim. El. II, 1; III, 11, et adnotationes ad hæc loca.

1. *Ore procax*. Grævius, Lect. Hesiod. cap. 14, p. 72 : Euripidis ἀγάλινον στόμα est Taciti *procax lingua* (Ann. I, 16). *Procacem* puellam similiter *modestæ* opponit Ovidius, Am. II, 4, 11 seq. « Sive aliqua est oculos in se dejecta modestos, Uror, et insidiæ sunt pudor ille meæ. Sive procax aliqua est, capior, quia rustica non est ». Festo *procari* est *poscere*, inde *procaces* meretrices ab *adsidue poscendo*. Lactant. lib. V, 19, 30 : « Illuc veniunt sine delectu adulteræ impudicæ, lenæ procaces, obscenæ meretrices ». Bux. — *Temeraria linguæ* D.

3. *Do responsa loquenti*. Ovidius, Met. III, 357 : « Vocalis Nymphæ, quæ nec reticere loquenti, Nec prior ipsa loqui didicit, resonabilis Echo ».

XCVI. SOMNUS.

SPONTE mea veniens varias ostendo figuras;
Fingo metus vanos nullo discrimine vero;

1. *Sponde mea veniens*. Venire de Somno dicere amant poetæ. Mart. I, 72 : « Et quia nulla venit, tu mihi, Somne, veni ». Statius, Silv. V, 4, 16, 19, ad Somnum : « Inde veni, aut leviter suspenso poplite transi ».

1. *Varias ostendo figuras*. Claud. Rapt. Pros. III, 124 : « Somnia quin etiam variis infausta figuris Sæpe

monent ». Figurarum in somnis artificem et simulatorem Morpheæ fingit Ovid. Met. XI, 634.

2. *Metus vanos* A. et B. et C. et Cam. et Per. et Pith. *varios* Cast. et vulg. *vero* A. et C. *veri* B. et Cam. et Per. et Pith. *veros* Cast. et vulg. — *Fingo metus vanos*. *Vanos*, quibus nullum verum discrimen vel periculum subsit. Tibull. III,

Sed me nemo videt, nisi qui sua lumina claudit.

4, 7 : « Somnia fallaci ludunt temeraria nocte, Et pavidas mentes falsa timere jubent »; et v. 13 : « Efficiat vanos noctis Lucina timores ». Ovid. Her. XVI, 342 : « Crede mihi, vanos res habet ista metus ».

3. *Sed me nemo videt. Somnum vi-*

dere usitata Latinis formula. Terent. Heaut. III, 1, 82 : « Somnum hercule ego hac nocte oculis non vidi meis ». Ovid. Her. XVIII, 27 : « His ego si vidi mulcentem pectora somnum Noctibus, etc. » BUNEM — Claudet D.

XCVII. MONUMENTUM.

NOMEN habens hominis post ultima fata remansi;
Nomen inane manet, sed dulcis vita profugit.
Vita tamen superest morti post tempora vitæ.

1. *Habens hominum* Per. *fata remansi* A. et B. et Per. et Pith. *fata remansi* C. *fata remanens* D. *fata remansit* E. *post ultima fata relinquo* Caus. *ultima saxa relinquo* Cast. et vulg. — *Nomen habens hominis*; inscriptum nomen hominis defuncti. Hinc Propert. II, 1, 82 : « Et breve in exiguo marmore nomen ero ». Idem, lib. III, 14, 30 : « Non juvat in media nomen habere via », i. e. monumentum ad viam positum.

2. *Nomen inane manet*, quod jam vivo homine caret, sine anima et usu vitæ est. Laberius in prologo apud Macrobius : « Sepulcro similis nil nisi nomen retineo ». Pari ratione a Virgilio, Æn. VI, 886, et XI, 52, *inane munus* et *vanum honorem* dici arbitror, qui præstatur mortuo, sed nihil ad vitam ejus retinendam valet. Heynium in ea interpretatione sequor. Non satis apte huc quadrare videntur *corpus inane*, i. e. exanime, et *tumulus inanis*, quæ

a poetis frequentata ab Heumanno et Bunem. hoc loco conferuntur. — *Dulcis vita ubi fugit* B. — *Sed dulcis vita profugit*. Virgil. Æn. VI, 428 : « Quos dulcis vitæ expertes ». Horatius, Carm. I, 16, 23 : « in dulci juventa ».

3. *Post vitæ tempora longa* B. *post morti tempora vitæ* C. *superest morti post tempora vitæ* Per. Pith. *superest multis ex ingenio* substituit Heum. — *Vita tamen superest morti*. Vita tamen aliqua morti superstes facta est, nempe vita nominis, post exactam vitam corporis. HEYM. — Hunc sensum juvant extremi versus epigr. 242, Anth. Lat. lib. IV : « Ac ne terra aliena ignoti nomine obissent, Hic titulus parvo proloquitur lapide », ubi Burmannus « ne ignoti nomine obissent » ita intelligit, ut indicetur ideo marmoris inscriptum esse epitaphium, ne nomen eorum posteritati lateret : nominis enim proferendi causa sepulchra et epitaphia ponebant. ED.

XCVIII. ANCORA*.

MUCRO mihi geminus féro conjungitur unco;
 Cum vento luctor, cum gurgite pugno profundo;
 Scrutor aquas medias; ipsas quoque mordeo terras.

* Citat hoc ænigma sub Symposii nomine Cerda ad Virgil. *Æn.* I, v. 169, quemadmodum in Proœmio jam monueramus.

1. *Unco* A. et B. et Cast. *uno* C. et E. et Per. et Pith. — *Ferro conjungitur unco*. Merito hanc lectionem, quam optimi codices habent, alteri prætulimus *uno*, siquidem ancoræ extremitas nude vix dici *mucro* potest, sed *mucro unco*, quemadmodum *mucronem aduncum* habeo tribuebat auctor ænig. LIV, 1. Et sic etiam Virgil. quem respexisse videtur Noster, *Æn.* I, 173 : « fes-

sas non vincula naves Ulla tenent, unco non adligat ancora morsu ».

2. *Dum* C. — *Cum vento luctor*. Propert. IV, 1, 147 : « Nunc tua vel mediis puppis luctetur in undis ».

3. *Scruto* C. — *Ipsas quoque mordeo terras*. Sæpe etiam in litus ipsius terræ conjicior. Ovid. Her. II, 4 : « Litoribus nostris ancora pacta tua est ». *Mordere* ancora dicitur, quia et dentes ei tribuuntur, ut a Vestritio Spur. III, 6, et Virg. *Æn.* VI, 3 : « tum dente tenaci Ancora fundabat naves ».

XCIX. LAGENA*.

MATER erat tellus; genitor fuit ipse Prometheus;

* De ordine et numero, quo hoc ænigma collocatum a Castalione est, dixi in var. lect. ad ænig. LXXIX. *Lagena* inscribunt omnes editi, antiquiores et recentes. *De olla* A. qui titulus vetustissimi codicis præplacuit Heumanno, ut poneret *Olla*; eumque sequutus est Heynaz. Ego vero, cur ob unius differentiam cæterorum omnium consensum spernerem, causam non vidi. Et genuinum hunc esse titulum, persuadere potest Juvenalis, XII, 60, qui *ventrem* quoque *lagenæ* tribuit, ut Noster.

1. *Mater erat tellus*. Quia e terra est creta vel argilla, e qua formantur figulina. Columella Hort. v. 59 : « Terra Promethææ genitrix fuit altera cretæ ». — *Genitor fuit ipse Prometheus*. Qui primus hominem e luto finxisse dicitur, *auctor vulgi ficilis* a Phædro, IV, 14, adpellatus, ille jure pro inventore artis figulinæ, atque adeo *lagenæ*, habetur. Propert. III, 3, 29 : « O prima infelix fingenti terra Prometheo ». Pro nobili aliquo figulo, majoris cujusdam operis opifice, Prometheus dicitur apud Juvenalem, IV, 133 :

Auriculæque regunt redimitæ ventre cavato.
Dum cecidi infelix, mater mea me divisit.

« Debetur magnus patinæ subitus-
que Prometheus ».

2. *Auriculas redimita veho cum ventre B. Auriculæque regunt, redimitæ ventre cavato* Per. et Pith. rectius hic fortasse scribas *redimitam*, sc. lagenam. — *Auriculæque regunt*. Intelliguntur duæ ansæ lagenæ, quas et Græci ὄτα vocant. Hæ ansæ *regunt* ollam, h. e. adprehensæ faciunt, ut regi, tolli, gestari possit. Inde *diota* Horatii, Carm. I, 9, 8, est vas testaceum, duabus ansis instructum. Nec alia ratio nominis *amphoræ* est. Græcis enim ἀμφορεύς vocatur, et describitur ἄγγυον ἀμφορέωδον περιόμενον. — In Anth. Lat. Burm. VI, 24, de homine bibaci: « Amphoram te, non hominem vocabo, Et nimis plenam et patulam lagenam ». Notum quoque illud de Bonoso tyranno, homine bibacissimo, ex suspendio voluntario sublimes pendente, apud Vopiscum, in ejus vita, cap. 15, ubi tradit milites: « Amphoram illic pendere, non hominem » dixisse. *Utres* inflatos alii vocant. Vide Priscæ notas ad Apul. Met. III, p. 167. Sic cantharum Tiberium bibacem vocat auctor epigrammatis optimi, quod editum est Anth. Lat. II, 78; et Cantharus gulosi et bibacis nomen apud Martial. IX, 11. ED. — *Red. v. cavato*. Durius et insolentius videtur, auriculas *redimitas* dici

ventre cavato, aptius fortasse auctor *redimitam* dixerit ipsam lagenam. Et fere prætulerim lectionem codicis Anglic. secundi: « Auriculas redimita veho cum ventre cavato », *Veho*, id est, gero. Vid. not. ad Perv. Ven. 30. Apud Avien. Or. Marit. 348, occurrit « species cavi Teretisque visu urcei ».

3. *Dum misera cecidi A. et B. mater mea meque divisit A. mater mea post diu vixit B. infelix, mater mea me divisit* Per. *mater mea me ante divisit* Pith. et Cast. cum vulg. Hæc lectio vulgata quum vitium metri admittat in *divisit*, Heumannus intelligens versum spondaicum esse, ejecto *ante* scribendum putavit, ut Perionius habet, *mater mea me divisit*. Idem sentit Heyn. In Pithœanæ editionis exemplari meo docta manus versum tertium, nescio, ex codice aliquo, an ex ingenio, sic relictum adscripsit: *Dumque cecidi infelix, mater me antiqua revisit*. Sensus inest haud ineptus, sed auctoritatem desideō. — *Mater mea me divisit*. Recte *lagena*, dum frangitur, *dividi* dicitur. Nam et apud Virgilium, Æn. II, 244, exstat *Dividimus muros*, id est, *perfringimus*. HEUM. — Hoc plane sensu Vestrius Spur. Od. I, 16: « Æstas quem decies septima dividit », i. e. affligit, frangit, debilitat. Vid. not. ad eum loc.

C. CUCULUS*.

FRIGORE digredior, redeunte calore revertor.

Desero quod peperī; hoc tamen educat altera mater.

Quid tibi vis aliud dicam? me vox mea prodit.

* Solam Peronii editionem, ex eaque ductam Reusneri, hoc ænigma exhibere, monui in Proœmio. In aliquo veterum Mæptorum, quibus nomen est Heumannus, fortasse id existit, sed ille quod ipsum ænigma non recenserebat, observare hoc et monere intermisit. Itaque hic nullus varietati locus est. — *Cuculus*, Græcis κόκκυξ, hoc ænigmate a singulari sua indole describitur, qua ova sua nidis aliarum avium infert, et pullos alienæ matri supponit. Enarrant eam Aristoteles, *Mirab. ausc. c. 3*; Antigonus Caryst. *hist. mirab. cap. 50 et 109*; Ælianus, *hist. anim. lib. III, c. 30*; Plinius, *Hist. Nat. lib. X, cap. 9*, pluresque alii, quos Jo. Beckmannus V. C. in comment. ad loca Aristotelis et Antigoni citata nominavit. Nomen potissimum e Plinio illustrabimus.

1. *Frigore digredior, redeunte calore revertor.* Plinius l. c. de Coccyge: «*Procedit vere, occultatur Canicula ostendit.*» Idem, alio loco, *lib. XVIII, 19, s. 66, alitem temporariam vocat cuculum*, quia tantum vere visitur.—Similiter in carmine Bedæ in laudem Cuculi, illa avis dicitur *frigora depellere*, et v. 16, cum vere venire dicitur: «*veniat Cuculus cum germine læto*». Ed.

2. *Desero quod peperī.* Plinius: «*semper parit in alienis nidis, maxime palumbium, majori ex parte*

singula ova, quod nulla alia avis: raro bina. Causa subjiciendi pullos putatur, quod sciat se invisam cunctis avibus: nam minutæ quoque infestant, etc.» — *Hoc tamen educat altera mater.* Plinius: «*Educatur ergo subditum adulterato feta nido... mater gaudet ejus specie, miraturque sese ipsam, quod talem pepererit; suos comparatione ejus damnat, ut alienos, absumique etiam se inspectante patitur*».

3. *Quid tibi vis aliud dicam?* Quid postulas, ut tibi nomine exponam, quæ sim, et quo nomine adpeller? nam ipsa vox mea, quam audis, nomen meum satis prodit. Scilicet coccyx vel cuculus nomen habet a voce, qua semper et ad tædium usque repetita, se primo vere prodit, per onomatopœiam, ut vix alia sit avis, quæ similiter in tot linguis idem nomen habeat. Ita Beckmannus scribit ad Aristot. *mir. ausc. p. 15*. Inde, qui veteri quodam ritu, cujus Horatius, *Sat. VII, 29*; Plinius, *XVIII, 26*; Ausonius, *Mos. 165*, meminerunt, vinitores sero nimis, et post æquinoctium, vitem putantes probro adficere, cuculum compellantes, solebant, non illud convicium nomine cuculi objecto, sed imitatione cantus alitis illius temporarii, faciebant, ut loca auctorum adlegata recte exponit Rappoltus, *Comment. in Horat. Sat. et Epist. p. 177*.

CI *.

NUNC mihi jam credas, fieri quod posse negatur.
 Octo tenes manibus, sed me monstrante magistro,
 Sublatis septem reliqui tibi sex remanebunt.

* Hoc ænigma deest in edit. Per. Ultimum sive centesimum est in Pith. quartum et nonages. in Cast. et seq. Qui exhibent, hunc ei titulum faciunt: *De VIII ut tollas VII, et VI remaneant*, qui titulus plane nihili est, quia ænigma non solvit, sed repetit, adeoque a cæteris ænigmatum titulis plane discrepat, obscurissimumque esse ostendit. Heumannus propterea nullum plane adposuit. Heynazius novum e sua explanatione, quam deinceps referemus, posuit: *Numerus octonarius digitorum ministerio expressus*. — Quoniam hoc ænigma a genio et forma cæterorum omnium Symposii abhorrere, neque in aliqua rei deformatione ingeniosa, sed in lusu puerili et putido versari videbam; parum abfuit, quin ut alienum et Symposio indignum eliminarem et abjicerem; quum tamen a duobus ænigmatum editoribus receptum sit, malui illud ad calcem ænigmatum rejicere, et quasi extra numerum ponere. Rationes hujus consilii amplius deduxi in Proœmio. Mirum est, Heumannum tanti putasse explanationem obscuri hujus et ineptientis ænigmatis, ut viros passim doctos ad interpretandum illud excitaret, sententiisque eorum referendis plures paginas impleret. Ego ponderandis iis interpretationibus, aut numero earum agendo, mini-

me idoneus, satis habeo, quas probabiles et præcipuas judicem, duas vel tres, hic breviter referre. Et recentissima quidem Heynazius hæc est, quam ipsius verbis repeto: «*Veteres per digitos numerabant: sex significabant omnibus sinistræ præter annularem, seu minimo proximum, expansis; septem solo minimo depresso; octo depresso annulari et minimo, seu auriculari. Si ergo auricularem septem exprimentem erigebant, relictus est annularis digitus depressus, ergo numerus senarius*». Heumann. sic intelligebat: «*Octo quis tenet globulos manu; tollit alius septem; relictus erunt sex, unus nempe globulus, et quinque digiti*». Addo denique tertiam, quæ fuit Gesneri, item Krausii in *Novis literar. anni 1720*: «*Digitum manuum tibi exhibent alicubi notam numeri octonarii. Nempe pollex indicis junctus quinarium quodammodo effingit, reliqui tres digiti unitates. De hac nota numeri octonarii, quam in digitis tuis, utramque manum inspiciens, invenisti, si sustuleris septem, id est, notam quinarium cum duabus unitatibus, reliqui tibi sex remanebunt digiti*». Sed vix tot referre interpretationes opus erat.

1. *Credes* A. et E. et Pith. *credas* Cast. et Heum. *credis* Cam.

2. *Tenes* Pith. et Castal. *tenes* Cam. et Heum.

D. M. AUSONII

GRIPHUS TERNARI NUMERI.

TER bibe, vel totiens ternos; sic mystica lex est,
Vel tria potanti, vel ter tria multiplicanti,
Imparibus novies ternis contexere cubum.
Juris idem tribus est, quod ter tribus; omnia in istis,
Forma hominis cœpti, plenique exactio partus, 5

1. *Vel totiens ternos*, sc. cyathos. Hoc enim ducit ex Horatio, Carm. III, 19, 11: « Tribus aut novem Miscentur cyathis pocula commodis ». — *Sic mystica lex est*. Lex in bibendo observanda, quæ *mystica* dicitur, quia aliquid arcane rationis habet. Nempe numerus *impar*, inprimis *ternarius*. mysticus et sanctus habebatur. Virgil. Ecl. VIII, 75: « numero Deus impare gaudet ». Ter igitur bibebant in convivio, et qui excedere hunc numerum volebant, non quatuor et quinque numerabant, sed tria multiplicabant ternis, et sic ulterius progredientes ex tribus novem imparibus contexebant cubum.

3. *Contexere cubum*. Exemplaria habent *cœbum*, antique: ego vulgarem scripturam malui. *Cubum* vocat numerum cubicum. *Cubicus* numerus ex numero quadrato et radice ejus invicem multiplicatis exurgit. *Quadratus* numerus est novem, ex terno in se ipsum ducto ortus, *cubicus* XXVII, noveno ite-

rum per radicem suam, quæ est tria, multiplicato. Descriptionem cubi in numeris habes apud Gellium, lib. I, cap. 20.

4. *Juris idem tribus est*. Tria tantundem possunt, quantum ter tria, cuncta in istis comprehenduntur. Scaliger reponit: « Omnis in istis Forma hominis cœpit ». Sed nihil necesse esse, lectionem hanc sollicitare, quum planus sit sensus ille, quem dedimus.

5. *Forma hominis cœpti*. Quod homo conceptus in utero formatur, tandemque plenus exigitur partus, id fit ter terno mense exacto. Novem enim menses uterum fert mulier.— Sed manifeste mihi videtur Ausonius distinxisse hominem cœptum a pleno partu: unde probari posset hoc versu fetum qui tribus mensibus exactis esse incipit, et partum qui post menses novem completur, una designari. Et sic consonat hic versus præcedenti, ubi *tribus* et *ter tribus* talem sensum videntur postulare. Ed.

Quique novem novies fati tenet ultima finis.
 Tres Ope progeniti fratres, tres ordine partæ
 Vesta, Ceres et Juno, secus muliebre, sorores.
 Inde trisulca Jovis sunt fulmina; Cerberus inde;
 Inde tridens: triplexque Helenæ cum fratribus ovum.
 Ter nova Nestoreos implevit purpura fusos :
 Et totiens terno cornix vivacior ævo.
 Quam novies terni glomerantem sæcula tractus

6. *Quique novem novies*. Ex Platonica ætatis graduum definitione annum octogesimum primum, qui ex ter tribus, sive novem, per novem ductis oritur, vitæ humanæ terminum ponit. Sed verius Isidorus: «Sexta ætas est senectus, quæ nullo annorum tempore finitur». Vide plura apud Censorin. de die nat. cap. 14, quod est de annis climactericis. Flor. — Aliter Ausonius, Idyll. XVIII, 1, ubi extremum vitæ humanæ terminum sex et nonaginta annis definit.

7. *Tres Ope progeniti fratres*. Ex Saturno, Jupiter scilicet, Neptunus et Pluto: *tres ordine partæ*, i. e. partu editæ. Vetus liber *partu*, et nonnullæ vulgatæ *Parcæ*, quæ quidem numero, sed non huic loco conveniunt: nam *Parcæ* sive *Fata* infra v. 19 occurrunt.

8. *Vesta, Ceres et Juno*, tres sorores eadem Ope genitæ. Ovid. Fast. VI, 285: «Ex Ope Junonem memorent, Cereremque creatam Semine Saturni, tertia Vesta fuit». *Secus muliebre*, pro sexu muliebri: sic *virile secus* apud Sallustium.

10. *Triplexque Helenæ cum fratribus ovum*, nempe Castoris, Pollucis et Helenæ: quomodo Ausonius in epigr. 56: «Istos, tergemino nasci quos cernis ab ovo». Alii ta-

men dicunt duo ova fuisse, unum ex quo Castor et Helena, alterum ex quo Pollux et Clytemnestra nati sunt.

11. *Ter nova Nestoreos*. A Parcibus stamina vitæ humanæ volventibus concessum est Nestori, ut tria pensa vitæ, tres ætates, tria sæcula impleret: *purpura* hoc loco est filum e lana purpurea ductum. Propert. I, 3, 41: «Nam modo purpureo falebam stamine somnum», *Purpura* autem a Parcibus ducta vitam felicem designat, quemadmodum et ex auro ducta stamina. Claudian. Laud. Stil. II, 334: «et eodem nevimus auro, Aurea quo Lachesis sub te mihi sæcula textit».

12. *Et totiens terno*, etc. Et totidem sæcula triplo aucta, h. e. novem, vivendo cornix ætatem Nestoris superat. Hæc, et quæ sequuntur, ex fabulosa Hesiodi ætatum supputatione sunt, de qua Plinius agit lib. VII, c. 48, et ipse Ausonius Idyllio XVIII.

13. *Quam novies terni*. Quæ cornix, si novies trium vel XXVII sæculorum circuitum vivendo absolveret, cervi eam tribus adhuc terni Nestoris ætatibus, vel novem sæculis, superarent, hoc est cervi vivunt XXXVI sæcula. Ita per ambagem descripsit auctor ætatem

Vincunt æripedes ter terno Nestore cervi,
 Tres quorum ætates superat Phœbeius oscen, 15
 Quem novies senior Gangeticus anteit ales,
 Ales cinnameo radiatus tempora nido.
 Tergemina est Hecate, tria virginis ora Dianæ:
 Tres Charites, tria Fata: triplex vox, trina elementa.
 Tres in Trinacria Siredones; omnia terna: 20
 Tres volucres, tres semideæ, tres semipuellæ:

cervi, ut continuare ternos numeros posset. Brevius idem, Idyll. XVIII, 4: «Et quater egreditur cornicis sæcula cervus», quod idem est.

15. *Phæbeius oscen*, vel *Phæbeius ales*, ut dicitur Ovid. Met. II, 546, et *Delphicus ales* ut Petronio, Bell. civ. v. 177, *corvus*, quem ex albo nigrum fecit Apollo. Ovid. ib. Hic *corvus vivere* dicitur sæcula 108.

16. *Gangeticus ales*. Phœnix, quem in India circa Gangem vivere dicit Noster; Claudian. vero, Idyll. de Phœn. *trans Indos* in separata insula, *Lactantius in primo Oriente*, h. e. in extremis et remotissimis Orientis locis, habitare fingunt. Phœnicem sæcula 972 vivere ait, *Lactantius*, Phœn. v. 59, mille tantum annos.

17. *Ales cinnameo*, etc. Ales ille, qui in nido e variis odoribus, cinnameo maxime, constructo residet (vid. Lact. Phœn. 83), et circum tempora singulari fulgore radiat. *Lactant.* v. 139: «Æquatur toto capiti radiata corona». Ita explicari commode hic versus potest, ut necesse non sit emendationem Scaligeri *radiatus tempora nimbo*, aut Floridi *reparans sua tempora nido* adsumere.

18. *Tergemina est Hecate*. Translulit hunc versum e Virgilio, Æn.

IV, 511: «Tergeminamque Hecaten, tria virginis ora Dianæ.

19. *Tria fata*. Tres *Parcæ*. *Fata* enim adpellantur Fulgentio in Mythol. et Apuleio, lib. de mundo. *Triplex vox*, acuta, gravis et media. *Trina elementa*, ex eorum philosophorum placitis, qui ignem negabant esse quartum elementum, et tria tantum admittebant, *Terram, Aquam et Aerem*.

20. *Tres in Trinacria Siredones*. Sic Scaliger ex codice, quasi *σεῖραν δόνας*. Vinetus *Sirenes* edidit. Dicitur autem Parthenope, Ligia, Leucosia, tres *Sirenes* in mari Siciliae, quæ et *Trinacria*. — *Omnia terna*, h. e. in his tribus Sirenibus iterum terna omnia animadvertuntur, versu sequente exposita: nam singulæ sunt *volucres*, alas et inferiorem partem gallinaceam habentes, *semideæ*, quia Acheloi fluvii et Calliopes Nymphæ filia, *semipuellæ*, quia superne mulieres formosæ. Quum *omnia terna* igitur pertineant ad versum sequentem, aliena omnino ab hoc loco sunt *omnia trina*, quæ in codice antiquo reperta amplectitur Scaliger, quibus ait significari tria illa, e quibus Veteres omnia capiebant, sternutationem, palpitationem supercilii, et tinnitum auris.

Ter tribus ad palmam jussæ certare Camenis,
Ore, manu, flatu: buxo, fide, voce canentes.

Tres Sophiæ partes: tria Punica bella. Trimestres

Annorum cælique vices: noctisque per umbram

Tergemini vigiles. Ter clara instantis Eoi

Signa canit serus deprenso Marte satelles.

Et qui conceptus triplicatæ vespere noctis,

Jussa quater ternis adfixit opima tropæis.

Et Lyrici vates numero sunt Mnemonidarum,

22. *Ter tribus... Camenis.* Cum novem Musis Sirenas dicunt, a Junone impulsas, cantu certavisse, Musasque, quum vicissent, Sirenibus evulsisse alas, et ex eis sibi coronas fecisse. Auctor Pausanias in Bœot. XI, 34, et Stephanus in verbo Ἀπτερά. VII.

24. *Tres Sophiæ partes*, nempe Philosophia moralis, naturalis et rationalis seu logica. De qua divisione Vinetus Diogenem Laert. citat, et Senecam in Epist. et Plutarchum in Probl. Sympos.

25. *Trimestres Annorum cælique vices.* Quatuor anni partes singulæ tribus mensibus continentur.

26. *Tergemini vigiles.* Quum sint quatuor noctis vigiliæ in singulis terni vigiles sunt, ut unusquisque pro sua hora excubet: tres enim horas habet una vigilia. SCAL.

27. *Signa canit serus deprenso Marte satelles.* Gallus gallinaceus ter matutino cantu signum dat solis adventantis. Vid. Plinius, lib. X, cap. 21. Qui olim Marti addictus satelles fuit, atque ab hoc in avem, quæ Solis ortum prænuntiat, mutatus est, quod aliquando a Marte excubias agere ante ostium jussus, hanc stationem per somnum deserisset, quo factum, ut Sol secure

dormientes Martem et Venerem deprehenderet. Hanc fabulam interpretes huc advocant e Luciani dialogo, cui titulus Ὀυραὸς ἢ ἔλατρουίν. Scaliger minus bene Ausonii verba de diluculi significatione a buccinato in castris facta interpretatur, et pro *deprenso Marte* e veteri codice legit *deprehenso*, h. e. æqualiter partito in quatuor vigiliis.

29. *Jussa quater ternis.* Loquitur de Hercule, in quo duo numeri ternarii documenta animadvertit, quod tribus noctibus conjunctis generatus est, et quod ter quaternos s. duodecim labores confecit. *Jussa opima adfixit quater ternis tropæis*, h. e. duodecim tropæa de totidem spoliis, quæ referre jussus erat, erexit, vel duodecies vicit.

30. *Et Lyrici vates.* Novem sunt Lyrici poetæ, quo numero et Musæ. Nempe octo Lyricis, Pindaro, Simonidæ, Stesichoro, Ibyco, Alcmæni, Bacchylidæ, Anacreonti et Alcæo, nona accensetur Sappho. Vid. Auson. epigr. 32. *Mnemosynarum* legitur vulgo; Heinsius vero reponit *Mnemonidarum*, quia Musarum est meminisse, eas vero Mnemosyne peperisse Jovi dicitur. Vid. Phædr. lib. III, Prol. v. 18, et ibi adnotata.

Tres solas quondam tenuit quas dextera Phœbi :

Sed Citheron totiens ternas ex ære sacravit

Relligione patrum, qui sex sprevisse timebant.

Trina Terentino celebrata trinoclia ludo :

Qualia bis genito Thebis Trieterica Baccho.

35

Tres primas Thracum pugnas, tribus ordine bellis,

Juniadæ patrio inferias misere sepulcro.

Illa etiam thalamos per trina ænigmata quærens,

31. *Tres solas quondam tenuit.* Fortasse olim simulacra Apollinis dextra manu imagunculas Musarum gestarunt. Tres autem Musas primum Aloidæ constituerunt, *Meleten*, *Mnemon*, et *Aœden*, ut refert Pausan. IX, 29.

32. *Sed Citheron.* Sic scripsit Ausonius, orthographiæ parum studiosus, media vitiose correpta pro *Cithæron*, qui mons est Bœotiæ, atque hic pro aliqua Bœotiæ civitate, quæ Musas inprimis coluit, poni videtur. Scribit Pausanias, lib. IX, cap. 30, fuisse in Bœotia ternas trium insignium artificum statuas Musarum, ad quas respicere videtur Varro, qui apud Augustin. lib. II de doctr. Christ. narrat civitatem aliquam locasse apud tres artifices terna Musarum simulacra, quorum quæ pulchriora essent, in templo Apollinis poneret, quumque artifices illi sua opera æque pulchra elaborassent, placuisse civitati, ut omnia novem empta dedicarentur. Latus caussas numeri Musarum ternarii et novenarii exposuit Heynius vir clar. Opusc. Acad. Vol. II, p. 307 seq.

34. *Trina Terentino.* Ludi Terentini vel sæculares fiebant ter in anno, noctu, et tribus noctibus continuatis, ubi sacra celebranda erant

VII.

Diti et Proserpinæ pro avertenda pestilentia et conservanda civium valetudine, ad aram quæ quondam a Romanis bello adversus Albanos defossa erat in Terento, loco quodam prope Campum Martium. De eorum origine vid. Val. Max. lib. II, cap. 4, n. 5. Meminit eorum Statius, Silv. I, 4, 18 : « Aut instaurati peccaverit ara Terenti ».

35. *Trieterica.* Sacra triennialia, in Liberi Patris honorem, tertio quoque anno fieri solita etiam noctu, unde Nyctelia dicta sunt. FLOr.

36. *Thracum pugnas*, i. e. gladiatorum : nam ex Thracia plurimi gladiatores petebantur, et *Thraces* notissimum genus eorum. *Tribus ordine bellis*, i. e. trina editione ludorum ternas pugnas Thracum commiserunt.

37. *Juniadæ patrio.* Filii Junii Bruti, non illius primi Consulis, sed alterius ad annum Urb. cond. 490. Sic enim Valer. Max. lib. II, cap. 4, extr. « Gladiatorium munus primum Romæ datum est in foro Boario, App. Claudio et Q. Fulvio Coss. Dederunt M. et D. filii Bruti, funebri memoria patris cineres honorando ». VIN.— Idem narrat Servius ad Æn. III, 67, nisi quod pro filiis Bruti nepotem ejus substituit.

38. *Illa etiam thalamos... quærens.*

Qui bipes, et quadrupes foret, et tripes, omnia solus,
 Terruit Aoniam volucris, leo, virgo, triformis
 Sphinx, volucris pennis, pedibus fera, fronte puella.
 Trina in Tarpeio fulgent consortia templo.
 Humana efficiunt habitacula tergenus artes,
 Parietibus quæ saxa locat, quæ culmine tigna,
 Et quæ supremo comit tectoria cultu.
 Hinc Bromii quadrantal, et hinc Sicana medimna:
 Hoc tribus, hæc geminis tribus explicat usus agendi.
 In Physicis tria prima, Deus, mundus, data forma.

Videtur Ausonius Sphingem pro muliere impudica habuisse, quæ viam publicam insidens, viros per ænigmata adliceret, et diriperet, et nuptias eorum quæreret. Nescio equidem, quinam alius Veterum eam fabulam sic interpretatus sit; at certe, quæ in Dactyl. Gorg. Part. II, n. 527, conspicitur gemma vetus, juvenem a Sphinge comprehensum ostendens, eum sensum fabulæ declarare videtur. Nam quod Floridus ad hunc locum dicit, Sphingem thalamos quæsisse, non sibi, sed Jocastæ, quæ interpreti ænigmatis, a Sphinge propositi, se ipsam cum regno Thebarum promisisset; id mihi quidem valde contortum videtur.

39. *Qui bipes et quadrupes.* Argumentum hoc est ænigmatis a Sphinge propositi, quod relatum cum ipsius Sphingis descriptione videas ab Apollodoro, lib. III, cap. 5, et aliis, quos nominat Aug. van Sta-
veren ad Hygin. fab. LVII.

40. *Aoniam*, Bœotiam, cujus metropolis Thebæ. VII.

42. *Trina in Tarpeio fulgent consortia templo.* Tria in Capitolio numina cellas habebant, Jupiter, Juno, Minerva: media erat Jovis. Hi Dii tu-

tela urbis erant. TURN. Adv. III, 1.

43. *Tergenus artes*, i. e. trini generis, arscæmentaria, materiaria, lignaria, et tectoria, quæ parietestectorio opere inducit. Sic in Technop. monosyll. *quinquagenus ars*.

46. *Hinc Bromii quadrantal.* Amphora vini, quæ et quadrantal, genus vasis, a forma quadrata dictum, quod pedis esset quadrati, cubo seu tessere simile. Priscian. de Pond. v. 62: « Amphora fit cubus », ubi vid. not. nost. *Sicana medimna* numero multitudinis: dicitur enim *medimnus* et *medimnum*. *Sicana*, quia apud Siculos maxime ejus mensuræ usus.

47. *Hoc tribus*, nempe quadrantal tribus modis constat: hæc (medimna) *geminis tribus*, sex modis, quia medimni dimidium est quadrantal. Breviter hoc expressit Priscian. de Pond. v. 64: « Hujus (amphoræ) dimidium fert urna, ut et ipsa medimni Amphora, terque capit modium ».

48. *Deus, mundus, data forma.* Mundum hic materiam mundi intellege. Principia enim illa, ut patet ex Plutarcho, lib. I, de placit. Philosophos. erant Θεός, ὄλη, ἰδέα. FLOR.

Tergenus omnigenum, genitor, genetrix, generatum.
 Per trinas species trigonorum regula currit,
 Equilatus, vel crure pari, vel in omnibus impar.
 Tres coit in partes numerus perfectus; ut idem
 Congrege ter trino per ter tria dissolvatur.

v. 54 pergit ad radicem quadrati, ternarium; denique v. 55, 66 hæret in tertia parte triadis, h. e. unitate, quæ eadem in medio novenario collocata ex trinis paribus numeris, qui novenario continentur, imparis efficiat. ED. — *Tres coit in partes numerus perfectus.* Hoc de ternario dicit poeta, qui perfectus numerus habetur. Capella: « Trias vero princeps imparium numerus, perfectusque censendus. Nam prior initium, medium, finemque sortitur: et centrum medietatis ad initium finemque interstitiorum æqualiter componit ». *Coit autem in tres partes, ex quibus constituitur, et in quas iterum resolvi potest, quod sequentia demonstrant: Tres primus, par, impar habet, mediumque.* Hæ sunt, ut dixi, partes ternarii, quem numerum perfectum adpellavit. TOLL.
 53. *Ut idem Congrege ter trino, etc.* i. e. ut idem numerus ternarius (qui perfectus est), si ter multiplicetur, et novenarium constituat, rursus per ter tria possit dissolvi, unde confectus erat novenarius. IDEM. — *Congrege* est congregato, composito: vox sequioris latinitatis, de qua dictum est ad Perv. Ven. v. 42. Et Auson. Epist. X, 21: « Cernimus Angustas fervere vias, et congregate vulgo Nomen plateas perdere ». — *Congrege ter trino numero*, hoc est, tribus ternariis in unum numerum confatis, novenarium scilicet. ED.

v. 54 pergit ad radicem quadrati, ternarium; denique v. 55, 66 hæret in tertia parte triadis, h. e. unitate, quæ eadem in medio novenario collocata ex trinis paribus numeris, qui novenario continentur, imparis efficiat. ED. — *Tres coit in partes numerus perfectus.* Hoc de ternario dicit poeta, qui perfectus numerus habetur. Capella: « Trias vero princeps imparium numerus, perfectusque censendus. Nam prior initium, medium, finemque sortitur: et centrum medietatis ad initium finemque interstitiorum æqualiter componit ». *Coit autem in tres partes, ex quibus constituitur, et in quas iterum resolvi potest, quod sequentia demonstrant: Tres primus, par, impar habet, mediumque.* Hæ sunt, ut dixi, partes ternarii, quem numerum perfectum adpellavit. TOLL.
 53. *Ut idem Congrege ter trino, etc.* i. e. ut idem numerus ternarius (qui perfectus est), si ter multiplicetur, et novenarium constituat, rursus per ter tria possit dissolvi, unde confectus erat novenarius. IDEM. — *Congrege* est congregato, composito: vox sequioris latinitatis, de qua dictum est ad Perv. Ven. v. 42. Et Auson. Epist. X, 21: « Cernimus Angustas fervere vias, et congregate vulgo Nomen plateas perdere ». — *Congrege ter trino numero*, hoc est, tribus ternariis in unum numerum confatis, novenarium scilicet. ED.

Tres primus, par, impar habet, mediumque : sed ipse
 Ut tres, sic quinque et septem quoque dividit unus. 55
 Et numero in toto positus sub acumine centri,

54. *Tres primus, par, impar habet, mediumque.* Ternarius, inquit, primus omnium numerorum par, impar habet. Nam et ipse totus est impar, et binarius, quem comprehendit, par. Habet et *medium*, id est, *Unitatem*. Medium Ausonius vocat excessum arithmeticum, quod infra $\delta\mu\phi\alpha\lambda\delta\varsigma$ dicitur, quod $\delta\mu\phi\alpha\lambda\delta\varsigma$ *medius* in homine. SCAL.

55. *Sed ipse Ut tres, sic quinque, etc.* Sed *ipse Unus*, id est, ipsa unitas, quæ medium est, sive $\delta\mu\phi\alpha\lambda\delta\varsigma$ ternarii, et binarii, est quoque medium quinarii et septenarii. IDEM. — *Dividit*, nempe geminæ triades intercedente unitate secernuntur. ED.

56. *Et numero in toto positus, etc.* Id est, unitas autem illa collocata in centro novenarii numeri inter duos quaternarios, *distinguit solidos*, sive congreges trientes, *cubo pereunte*, non *pergente*. Nam octonarius est primus *cubus* ex binario bis bino, sive in quadrangulum duplex multiplicato : qui cubus interibit, si unitas inseratur binariis conjunctis, et efficiat novenarium numerum, qui cubus non est. *Acumen centri* hic est medium spatium inter duos quaternarios, quod verum centrum novenarii. TOLL.—Hunc locum Wernsdorfius, nostri filius, diserte explicat, et acumen centri pro centro simpliciter positum demonstrat. Quem admodum enim $\acute{\alpha}\nu\tau\iota\pi\epsilon\upsilon$ proprie acumen et cuspidem denotat, et ad medium circuli punctum transfertur, ita et *acumen* translate dici potest punctum centri. Floridus ad h. l. nimium premens vulgarem *centri*

significationem, acute ingenioseque comminiscitur figuram quadrangulam æquilateram, cujus anguli singuli singulas unitates habeant a novenario, singula latera media itidem singulas, ut octo unitates efficiantur, centrum denique nona unitas occupet. Cui quidem schemati non negaverim sensum horum versuum adcommodari posse facillime, eoque planissime illustrari atque ob oculos poni. Verumtamen dubito, figuram hujusmodi observatam esse animo poetæ, panes certe OEdipos Floridi similes habituri. Quin potius *centrum* ille non figuræ cujusquam, sed simpliciter locum in novenario medium intelligit. Finge novem unitates juxta ac deinceps collocatas hoc modo: IIII IIII, hic media unitas posita sub acumine centri primo *distinguit solidos trientes* (v. 57), hoc est, geminos quaterniones disjungit : deinde *ex impari ternio*, h. e. ex ternione illo impari, in quo medium locum occupat, secernit hinc inde atque *dirimit partes æquipares*, h. e. æquales, geminas scilicet unitates (v. 58) : porro eadem unitas *triplex medium est paribus* (v. 59), h. e. tribus numeris paribus, qui novenario continentur, quaternario, senario et octonario interjecta est media *sic*, ut latus ejus utrumque claudant gemini binarii, ternarii gemini, totidemque quaternarii, quorum quasi *omphalos* secernitur illa unitas (v. 59 et 60), h. e. separatim spectata centrum tenet. ED. — Vulgo legitur *cubo pergente*, idque explicatur, per-

Distinguit solidos cubo pergente trientes,
 Æquipares dirimens partes ex impare terno,
 Et paribus triplex medium; quum quatuor et sex
 Bisque quaternorum secernitur omphalos idem. 60
 Jus triplex, tabulæ quod ter sanxere quaternæ,
 Sacrum, privatum, et populi commune quod usquam est.
 Interdictorum trinum genus: unde repulsus
 Vi fuero, aut Utrobi fuerit, Quorumve bonorum.

fecto cubo numeri binarii bis bini transeante in imperfectum cubum novenarium: ubi novenarius improprie videtur ab Ausonio cubus vocari.

57. *Cubo pergente.* Verisimiliter legendum *pereunte*, ut conjecit Wernsdorfii filius, hoc est, octonario numero, qui primus cubus est et princeps, atque ἑξάγων; h. l. dicitur, e binario scilicet existens. Unitas quæ in novem unitatibus media ponitur, dirimit illa quidem utrimque et separat duo solidos quaterniones (trientes) qui juncti faciunt octo, eadem tamen unitate connumerata perit octonarius fiuntque vera novem. Rem nihili ænigmatica gravitate noster circumloquitur. Vide notam superiorem. En.

58. *Æquipares dirimens partes ex impare terno*, i. e. ter seu tribus vicibus dividens numeros pares: vel tres pares numeros tripliciter dirimens. — *Impar ternum* dicitur ternio vel numerus ternarius impar. En.

59. *Et paribus triplex medium; quum quatuor.* Et iidem pares numeri triplex medium habent, quando medius tamquam umbilicus distinguit et disjungit duo et duo, quibus insertus unitatis numerus constituit *quinarium*: *Tria et tria*, quæ immixtus conficit *septenarium*:

quatuor et quatuor; quæ conjuncta cum media unitate *novenarium* efficiunt. TOLL.

61. *Tabulæ ter quaternæ*, id est, duodecim: unde Leges duodecim tabularum dictæ, ex quibus jus omne civile Romanorum fluxit, a Decemviris perscriptæ. De quibus vide Liv. lib. III, cap. 34 et 37.

62. *Et populi commune.* Publicum, quod ad statum Rei Romanæ spectat, sub quo sacrum etiam complectitur Ulpianus, de Juris divisione. Vide Instit. Justin. tit. I.

63. *Interdictorum trinum genus.* Interdicta, judicia sunt de possessione, quasi interim dicta, seu pronuntiata, dum de proprietate penitus cognoscatur. Quoniam autem de possessione agi tripliciter potest, nempe de possessione, quam amiseris, recuperanda; de possessione, quam habeas, retinenda; et de possessione, quam nondum adprehenderit, adipiscenda: inde est, quod triplex interdictorum genus a Præatore proditum est, quibus a primis uniuscujusque, in Prætoris edicto, verbis nomina indita sunt. Et recuperandæ quidem possessionis interdictum, *Unde vi*, retinendæ, *ut possidetis* et *utrobi*, adipiscendæ, *quorum bonorum* fuit adpellatum. FLOR.

Triplex libertas, capitisque minutio triplex. 6
 Trinum dicendi genus est, sublime, modestum,
 Et tenui filo. Triplex quoque forma medendi,
 Quoi logos, aut methodos, cuique experientia nomen.
 Et medicina triplex, servare, cavere, mederi.
 Tres oratorum cultus, regnata Colosso 7
 Quem Rhodos, Actææ quem dilexistis Athenæ,
 Et quem de scenis tetrica ad subsellia traxit
 Prosa Asiæ, in caussis numeros imitata chororum.

65. *Triplex libertas.* Quam nempe adipiscuntur libertini, vel Censu, vel Vindicta, vel Testamento. — *Capitisque minuio triplex.* Capitis diminutio est prioris status mutatio. Ea triplex adpellatur *Maxima*, Minor, quam quidem *Mediam* vocant, et *Minima*. Tria enim sunt, quæ habemus, inquit Paulus libro II ad Sabinum, Libertatem, Civitatem, Familiam. Igitur quum hæc omnia amittimus, *Maxima* : quum amittimus civitatem, at libertatem retinemus, *Media* : quum autem et libertas et civitas retinetur, familia tantum mutatur, *Minima* est capitis diminutio. **VIN.**

66. *Trinum dicendi genus est.* Triplex character apud Rhetores, *sublimis*, medius seu mediocris, qui hic *modestus*, et *tenuis* seu humilis, quem *tenui filo* adpellat Ausonius. *Uberem, gracilem, mediocre* dicit Gellius, lib. VII, cap. 14.

67. *Triplex quoque forma medendi.* Dogmatica, Methodica, et Empirica, seu experimentalis. Serenus Samonicus (vel potius Marcellus, *carm. de medic. v. 6*) : « Quod Logos, aut Methodus, simplexque Empirica pangit, Hoc liber iste tenet, diverso e dogmate sumptum». Λόγος

ratio, μέθοδος via brevis, ἐμπειρία experientia. **FLOR.**

70. *Tres oratorum cultus.* Tria sunt genera oratorum apud Ciceronem in Bruto, et Quintil. lib. XII, *Inst. orat. Attici, pressi et integri: Asiiani, inflati et redundantes: Rhodii, medii, et velut ex aliis mixti—Regnata Colosso Quem Rhodos.* Sol erat tutela Rhodiorum : testes numeri Rhodii, ex una parte *ross*, ex altera Sole insigniti. At *Colossus* ille ingens, in foro Rhodio positus, erat Solis, non alius Dei, aut hominis, aut herois : proinde *regnata Colosso*, id est, Soli. **SCAL.** — Nescio, an melius scribatur *signata colosso*, i. e. quæ colosso, miraculo illo, insignis et celebrata fuit. De Rhodo insula Soli dicata, vid. not. ad Prisciani *Perieg. v. 531 seq.*

72. *Tetrica ad subsellia.* Ad judicialia, forensiaque subsellia, in fora et curias. **VIN.** — *Subsellia* erant iudicum in tribunali Prætoris; significant igitur judicia. Similiter *tetricam Minervam* Martial. X, 19, 14, vocat studium et meditationem causarum forensium.

73. *Numeros imitata chororum.* Rhythnum quemdam, id est, legem pedestris orationis, intelligit

Orpheos hinc tripodes, quia sunt tria, terra, aqua, flamma.

Triplex sideribus positus, distantia, forma. 75

Et modus, et genetrix modulorum musica triplex:

Mixta libris, secreta astris, vulgata theatris.

Martia Roma triplex; equitatu, plebe, senatu.

Hoc numero Tribus, et Sacro de monte Tribuni.

Tres equitum turmæ: tria nomina nobiliorum. 80

Nomina sunt chordis tria: sunt tria nomina mensi.

Scaliger; quales sunt numeri chororum, ut *Pindarici*, qui propterea *Horatio* dicuntur numeri *lege soluti*.

74. *Orpheos hinc tripodes*. *Vinetus* hic *Orpheos* ab *Orpheus* in patrio casu accipiendum putat, *tripodes* autem, id est, τριπόδης pro *tripus* τριπύου; in singulari numero: *Tripode* autem *Orphei* significari tria illa rerum principia, quæ auctor mox exprimit. Et fortasse carmen aliquod *Orphei* olim exstitit, quo tria hæc principia, terram, ignem et aquam, sive, ut habet *Suidas*, noctem vel chaos, descripsit, iisque, tamquam tripode, totam rerum naturam sustineri docuit. Sed deperditis *Orphei* operibus nihil in ea re nisi conjectare licet.

75. *Triplex sideribus positus, distantia*, etc. *Triplex* vel ternum aliquod observatur in sideribus, situs scilicet eorum, distantia, et forma, sive constellatio.

76. *Et modus, et genetrix modulorum*. *Modus* et *modulus* carminis idem est. Ergo et *modus* est triplex, *Lydius*, *Dorius*, *Phrygius*; et ipsa inventrix et parens modorum *Musica* triplex est; *mixta libris*, *Rhythmica* (in pedibus et numeris orationis): *secreta astris*, *Harmonica* (orbium cælestium motio): *vulgata theatris*, *crusmatica*. *TOLL.*

79. *Hoc numero Tribus*. *Tribus* primum instituit *Romulus*, in tres partes universa multitudine divisa, quæ ipsæ a numero *Tribus* vocatæ, et fuerunt *Rhamnenses*, *Tatienses*, *Luceres*.

79. *Et Sacro de monte Tribuni*. *Pomponius*, lib. I *Digest.* tit. de orig. jur. § 20: « *Isdem tempore* quam *plebs* a patribus secessisset, anno fere septimo decimo post reges exactos, *Tribunos* sibi in monte *Sacro* creavit, qui essent *plebeii* magistratus: dicti *Tribuni*, quod olim in tres partes *populus* divisus erat, et ex singulis singuli creabantur; vel quia *tribuum* suffragio creabantur ». Porro *mons* ille, *Festo* *Pompeio* et *T. Livio* auctoribus, fuit trans *Anienem* fluvium, *Sacer* cognominatus, quod eum *plebs*, creatis *Tribunis* *plebis*, descendens *Jovi* consecravit. *VIX.*

80. *Tria nomina nobiliorum*. *Prænomen*, *nomen*, *agnomen*; quibus aliquando addebatur *cognomen*; ut *Publius Cornelius Scipio Africanus*, et *Caius Julius Cæsar Octavianus*. *FLOR.*

81. *Nomina sunt chordis tria*, ὑπάτη, μέση, νήτη, id est, *gravis*, *media* et *acuta*, apud *Veteres*, qui de *Musica* scripserunt. *Tria nomina mensi*, *Calendæ*, *Nonæ*, *Idus*. *VIX.*

Geryones triplex; triplex compago Chimæaræ.
 Scylla triplex, commissa tribus, cane, virgine, pisce.
 Gorgones, Harpyiæque, et Erinnyes agmine terno:
 Et tres fatidicæ, nomen commune, Sibyllæ;
 Quarum tergemini fatalia carmina libri,
 Quos ter quinorum servat cultura virorum.
 Ter bibe. Tres numerus super omnia, tres Deus unus.
 Hic quoque ne ludus numero transcurrat inertī,
 Ter decies ternos habeat, deciesque novenos.

82. *Geryones triplex.* Græcis Γηρυόνας, rex ille Hispaniæ cum tribus corporibus et senis brachiis, quem Hercules vicit, et cujus abduxit boves: *triplex compago Chimæaræ*, ex leone scilicet, capra, et dracone.
 FLOr.

83. *Commisa tribus*, i. e. conjuncta. Virgilius, *Æn.* III, 428, de Scylla: « Delphinum caudas utero commissa luporum », et Manil. I, 409, de Centauro: « Pars hominis, tergo pectus commissus equino ». Vid. not. ad Sympos. æn. XXXIX, 2.

84. *Gorgones*, tres, Medusa, Euryale, Stheno. *Harpyiæ* tres, Ocypete, Aello, Celæno. *Erinnyes*, sive Furia tres, Megæra, Alecto, Tisiphone.

85. *Et tres fatidicæ. . . Sibyllæ.* Tres, quia vetustissimi Græci, quos et Solinus sequitur, totidem duntaxat, non plures, retulerunt: *nomen commune*, quod, ut ait Varro: « omnium fatidicarum mulierum nomen fuit commune Σιβύλλα ». SCAL.

86. *Tergemini fatalia carmina libri.* Sibyllini libri, quibus imperii Romani fata contineri credebant,

tres fuerunt, teste Gellio. Unum tantum ponit Plinius, alii novem.
 FLOr.

87. *Ter quinorum servat cultura virorum.* Quindecemviri libris Sibyllinis inspiciendis, quos adibant quasi oraculum, quum Dii immortales publice consulendi erant, ut ait Gellius, lib. I, 19. Id.

88. *Ter bibe.* Redit ad exordium suum, et repetit, quod principium et occasio ludendi hujus carminis fuerat. — *Tres Deus unus.* Hæc ex Athanasii symbolo, et Catholice ecclesiæ doctrina. *Tres* omnino ponendum ex veteri codice, non autem *ter*, quod editiones nonnullæ habent.

89. *Numero transcurrat inertī.* Numero versuum absolvatur, qui nullam in se ternarii vim habeat. FLOr.

90. *Ter decies ternos, deciesque novenos.* Nonaginta scilicet versus, quot revera habet hoc poemation. Quos quidem duplici modo numerat, ut sint decies ter tres, vel decies novem, quod in idem recidit. Mallet ergo hic cum Tollo deciesve, quam deciesque. FLOr.

ADPÈNDIX AD LUDICRA POEMATA (1).

HOSIDII GETÆ

MEDEA,

TRAGŒDIA EX CENTONIBUS VIRGILIANIS CONFLATA.

PRÆMONITIO NOVI EDITORIS.

Hoc artificii genus, Ausonio deinde feliciter tentatum, ludicris certe carminibus adscribendum erat: nullum autem clarius exemplum eligere poteramus, quam integram istam tragœdiam, cujus plurimis testimoniis demonstrata visa est antiquitas. Produxit hanc primum codex Salmas. et Leidensis recentior, Salmasiani libri apographus. Ejus initium, usque ad versum 134, edidit Scriverius sub titulo *Tragœdiæ veteris* in collectaneis veterum tragœdiarum. Et hanc videtur respexisse Salmasius, quum se antiquam tragœdiam, *Medeam*, habere jactaret; vide eum ad Capitolin. Macrin. cap. 11, et Trebell. Pollion. Gallien. cap. 8, ubi ita laudat: « In tragœdia Medea, quam penes me scriptam in

(1) Eo libentius hanc Hosidii Getæ tragœdiam huc adferendam duxi, quod eam instituerat Wernsdorfius operi suo, nisi fato præreptus fuisset, inserere. Sic enim de hac verba facit (hujus edit. tom. III, p. 8): « Hosidii Getæ tragœdia, quæ quidem ex centonibus Virgilianis composita est, . . . quia et antiquitate eminet, quippe jam a Tertulliano memorata, profecto repeti inter Poetas minores, magisque vulgari meretur ».

vetustissimis membranis habeo ». Sed in errorem adduxit viros eruditos, qui existimarunt eum possedisse deperditam Ovidii Medeam, quod et de Bilibaldo Pirkheimero traditum: ita credebat Fabricius, *Biblioth. Lat.* vol. I, cap. 15, p. 274; sed quod ipse correxit vol. II, p. 380. Notum est Ovidianam Medeam memorari Quintiliano, lib. X, cap. 1; ubi vide Pet. Burm. notas, p. 912, et ad lib. VIII, cap. 5, p. 721, ubi et Salmasium et Scriverium erroris immunes facit, quum neuter Ovidio adtribuerit, sed Salmasius tantum notaverit penes se esse antiquam tragœdiam Medeam in vetustissimis membranis, sed Ovidio tamen non adscripserit. Certe versus ille, quem ex Ovidii Medea altero loco adfert Quintilianus, « Servare potui, perdere an possim rogas? » in his legi non potest, quia diversi metri est, quem ex illo Virgilii in *Ciri*, v. 275, desumptum esse idem Burmannus putabat, « Ut me si servare potes, ne perdere malis »; ubi idem adnotavit Scalig. et sic Barthius in *Adversariis*, et Delrius in notis ad *Senec. Med. init.* sed dubito an non adumbratus sit ex antiquiore poeta, veluti ex illo Aristophanis in *Nubibus*, vs. 1179:

Νῦν οὖν ὅπως σώσης μ', ἐπεὶ κἀπώλεσας.

Similiter ipse Ovidius, *Met. IX*, vs. 728:

..... si Dî mihi parcere vellent,
Parcere debuerant, si non et perdere vellent;

quamquam versum istum adulterinum existimet Heinsius: et forte nota e tragico vetustiore fuit sententia, ad quam etiam respexisse potuit Cicero pro *Planco*, cap. 36, in fine: « ut idem perditor Reipublicæ nominarer, qui servator fuisssem ». Neque dissimile illud Jasonis apud eundem Ovidium, *Epist. XII*, 75:

Perdere posse sat est; si quem juvet ipsa potestas:
Sed tibi servatus gloria major ero.

Ejusdem Medæ Ovidianæ meminerunt inter *Veteres auctor*

de Caus. Corr. Eloq. cap. 12: « Nec ullus Asinii aut Mes-salæ liber tam illustris est, quam Medea Ovidii aut Vari Thyestes»: eamque scripsisse juvenem patet ex lib. III Amor. Eleg. I, 29; et certus sum genuinum ex Medea Ovidiana versum haberi apud Senecam, Suasor. III: « Fer-ror. huc illuc ut plena Deo»: licet tantum ex tragœdia Ovidii, Medeæ nomine non expresso, proferat. Gravius autem impegerunt viri eruditi, qui adfirmarunt de Ovidii Medea loqui Tertullianum de præscript. Hæret. cap. 39; quod falsum esse, et eodem in loco innui hanc ipsam, quam nunc primi integram publicamus, Medeam, e centonibus Virgilianis compositam, verumque ejus auctorem esse *Osidium* vel *Hosidium Getam*, qui cum Ovidio inter *Getas* exsulante confusus est, constabit, si ipsa Tertulliani verba adscribamus. Ita enim ille: « Vides hodie ex Virgilio fabulam in totum aliam componi, materia secundum ver-sus, versibus secundum materiam concinnatis. Denique Hosidius Geta Medeam tragœdiam ex Virgilio plenissime exsuxit: meus quidam propinquus ex eodem poeta inter cætera styli sui otia Pinacem Cebetis explicuit. Homero-Centones etiam vocari solent, qui de carminibus Homeri propria opera more centonario ex multis hinc inde compo-sitis in unum sarciunt corpus ». Quæ ultima descripsisse in Vocabulario suo Papiam, ubi de centonibus agit (vid. Anth. Burm. lib. I, ep. 170, init.), nisi potius ea pro more compilaverit ex Isid. Orig. lib. I, cap. 38, circa finem, ubi plane eadem occurrunt, et in fragmento MS, quod olim P. Danielis, deinde N. Heinsii fuit, pari errore, quo apud Papiam, legitur « more centenario... in unum sarciunt corpus », pro « more centonario sarciuntur ». Patet igitur Tertullianum memorare Medeam hanc tragœdiam, e ver-sibus Virgilianis artificio centonario concinnatam, ejusque auctorem esse Hosidium Getam, male cum Ovidio confu-sum, quia illius tragœdiam Medeam exstitisse olim nove-rant, sed quæ versibus iambicis conscripta fuisse videtur,

unde ridicule cæcutiit Delrius, qui initio Commentarii ad Senecæ Medeam scribit, « Tertullianum forte ad sententiam magis quam ad verba respexisse, dum Ovidii Medeam ex Virgilio centonem nuncupat ». Neque sagacius rem egit Barthius, qui ad Claudian. pag. 1160 conjicit illam Ovidii tragœdiam versibus Virgilianis contextam a Tertulliano tradi: perperam quoque apud eundem Colomesius et alii emendarunt *Ovidius Scythæ*: vel *Getam* vocari crediderunt Nasonem, quia ipse lib. IV Pont. Epist. 13, 18, dicit:

Carmina quæ faciam pæne poeta Getes.

Quæ certe viris eruditis non excidissent, si tragœdiam hanc Medeæ centonariam vidissent. An autem ille Osidius vel Hosidius Geta idem sit ac Cn. Hosidius Geta, qui sub Claudio consul fuit cum L. Vagellio an. 800, et qui in Fastis Consul. Almelov. p. 119, atque inscriptione insigni occurrit apud Reines. Cl. VII, n. XI, p. 475 et 476; quæ continet illud Sctum, cujus ad Tertull. d. l. meminit Rigaltius, sed quod emendatius exstat in Inscriptionibus Donianis, p. 84, discernere vix possum: neque an ille sit, qui apud Dion. Cass. lib. LX, cap. 20, p. 678, Γαῖος ὁ Σίδιος male vocabatur, ut ibidem Rigaltius notat; nam recte Γναῖος Ὀσίδιος Γέτας edidit Reimarus, ut et corrigendum monuit Cuperus in Epist. ad *la Croze*, p. 29, et an ad hunc vel patrem ejus referendus ille Ὀσινῆος Γέτας, cujus secundi triumviratus meminit idem auctor, lib. XLVII, cap. 10, p. 498, ubi quoque α in δ mutato ex correctione Fabricii edidit Reimarus Ὀσίδιος vide etiam lib. LX, cap. 9, p. 947, ubi olim edebatur etiam Γναῖος ὁ Σίδιος. Et certe Hosidius ille Geta, Tertulliano laudatus, ad inferiorem ætatem detrudendus est, neque constare puto, id genus carminis centonarii jam Claudii tempore in usu fuisse, quod minime tam antiquum, neque facile aliud hac ipsa Medea, et Ausonio Centone Nuptiali vetustius nobis superesse credo: neque credebat etiam Cuperus in Epistolicis Gallicis, Epist. VIII,

p. 23 et 24, qui Hosidium Getam, Medeæ hujus auctorem, ad ætatem Tertulliani refert ex voce *hodie* in ejus loco : « Vides hodie ex Virgilio, etc. » et quia addit, « meus quidam propinquus ex eodem poeta, etc. » Hosidio nempe. Aliiter tamen censet Fontanin. de Antiq. Hortæ, lib. II, p. 205, ubi auctorem hujus Medeæ facit antiquissimum præ cæteris, quorum centones Virgilianos habemus, Osidium Getam, qui sub Claudio I vixit, et Tertulliano memoratur, atque inepte cum Ovidii Medea confunditur : quod pluribus se ostendisse dicit in Dissertationibus ineditis de Cornelio Gallo poeta, quas deinde inseruit Historiæ Literar. Aquileiensi, ubi vid. cap. 2, p. 36. De aliis poetis antiquis, qui *Medeam* tragædiam scripserunt, vide notata Pet. Burm. ad Ovid. Trist. II, 5, 387, et de Statii Medea Gevart. Lect. Papin. pag. 15. Ennium quoque Medeam, ex Euripide expressam, conscripsisse, notum est, quam *Medeam exsulem* inscriptam fuisse ex Nonio Marcello docet Victor. ad Cic. Epist. ad Famil. VII, 6; ne quid dicamus de Attii Medea, cujus fragmenta cum Euripideis egregie contulit Scaliger ad Varron. pag. 100.

HOSIDII GETÆ MEDEA,

TRAGŒDIA EX CENTONIBUS VIRGILIANIS CONFLATA.

MEDEA.

Esto nunc, Sol, testis, et hæc mihi terra precanti,
Et diræ ultrices, et tu Saturnia Juno,
Ad te confugio; nam te dare jura loquuntur
Connubiis, si quid pietas antiqua labores

1. *Esto nunc, Sol, testis, et hæc mihi terra precanti*: ita in Salm. et Leid. sed Heinsius ex majori codicum optimorum numero *vocanti* prætulit apud Virgil. *Æn.* XII, 176, ubi totus hic versus legitur; et recte, quia præcedit illic *precatur*, et *precor* mox sequatur: id firmat codex Amstelæd. sed *precanti* in meo codice, ut et hic edidit Scriver. ita passim cognata hæc verba in MSS confunduntur. Virg. *Æn.* XI, 101: «Velati ramis oleæ, veniamque rogantes»; ubi in Parrhas. et Veneto *precantes*: apud Tibull. *El.* lib. III, 2, v. 15: «Præfatæ ante meos manes, animamque precatæ», ubi *rogatæ* in plurimis MSS et edd. vetustissimis: sic *vocare* et *rogare*; vid. ad Ovid. *Ep.* XX, 191, et alibi.

4. *Si quid pietas antiqua labores Respicit humanos, nostro succurre labori*: sic edidit Scriverius. In Salm. vitiose legebatur *Respice humano*;

in Leid. *succurrere labori*: primum legitur *Æn.* V, 688; alterum lib. IX, 404: «Tu Dea, tu præsens nostro succurre labori»; ubi si *dolori* in codd. exstaret, huic certe loco melius conveniret, propter inconcinnam in fine duorum versuum utriusque vocis repetitionem: alia enim res est infra v. 28: «Et si pietate meremur, Nostro succurre labori»; unde tamen colligas poetam hunc in suo codice Virgiliano etiam *labori* habuisse. Quam frequenter autem *labor* et *dolor* in MSS apud Ovid. aliosque poetas confundantur, adnotare opus non est. Quia tamen in loco Virgilii nihil variant codices, retineamus *labori*, licet versus præcedens in eandem vocem exeat, quum non pauca talia exempla sint apud similes non tantum centonarios, sed longe melioris ævi poetas, ubi in eadem voce aut pluribus desinunt, vel simili principio

icit humanos, nostro succurre labori,
 Venus; quicumque oculis hæc adspicis æquis,
 oite hæc, meritumque malis advertite numen.
 primum deserta querar? connubia nostra
 ulit, et sparsos fraterna cæde penates.
 Syrtes, aut Scylla mihi, quid vasta Charybdis,
 erit, mediosque fugam tenuisse per hostes?
 obe amor, quid non mortalia pectora cogis?
 aliena pati; iterumque revolvere casus;
 terum in lacrymas. Sed nullis ille movetur
 bus, infixum stridet sub pectore vulnus.
 inctus pudor, atque inmitis rupta tyranni
 era, et oblitus famæ melioris amantis,
 usve sui est: lacrymæ volvuntur inanes.

ir versus, qui sæpe ob id
 a librariis omissi, vel ab
 s deleti fuerunt: ut egre-
 ãt Rittersh. ad Gunther.
 ig. 148: quo referendum
 onii, quod Burm. dedit
 epigr. 51: « ibit ad aras,
 uas hircus, pecoris pater
 as Corniger », ubi alterum
 Scaligero in Catalectis ea
 missum esse notavi.

umque oculis hæc adspicis
 ale in cod. Salm. et Leid.
 umque. Adspicit legitur in
 . Æn. IX, 209; sed adspi-
 Scriver. ut est in cod.
 Leid.

id non mortalia pectora co-
 ra deerat Salm. et superscr.

ixum stridet. Stridit in Salm.
 a verbo stridere, penult.
 iod et apud Virg. Æn. IV,
 antiquioribus haberi codi-
 atur Pierius, et multis de-

fendit Heinsius. Sane Servius ad
 Virg. Æn. II, 217, testatur antique
 strido, stridis; sed sua ætate strideo,
 strides, dictum fuisse; v. Heins. et
 Burmann. ad Ovid. Met. IX, 171;
 Oudend. ad Lucan. VI, 179, et
 IX, 916. De similibus verbis *fervere*,
tergere, et aliis, vide Rittersh. ad
 Gunther. lib. I, Ligur. pag. 18 et
 19; Pincier. Pareg. lib. IV, 4; Scri-
 ver. ad Martial. Ep. III, 4; Heins.
 ad Prudent. pag. 92, et Schøtg. ad
 Juvenc. lib. I, v. 114: ut autem hic
 stridet vulnus, ita apud Valer. Fl.
 lib. III, vs. 278: « et adhuc stri-
 dentia pensant Vulnere », i. e. recen-
 tentia, calentia: ut *stridentia exta*, et
 similia, vide notas Burmanni ad
 Petron. cap. 95.

17. Oblitus famæ melioris amantis:
 sic Salm. et Leid. et Scriverii edi-
 tio: oblitos amantes legitur in Virg.
 Æn. IV, 221.

18. Oblitusve sui est. Suæ est in
 iisdem Schedis, quia famæ præces-

Nusquam tuta fides; vana spe lusit amantem
 Crudelis: quid, si non arva aliena domosque
 Ignotas peteret, pro virginitate reponit?
 Heu pietas, heu prisca fides! captiva videbo
 Reginam thalamo cunctantem, ostroque superbo.
 Haud impune quidem, si quid mea carmina possunt.

CHORUS COLCHIDARUM*.

Rerum cui summa potestas,
 Precibus si flecteris ullis,
 Et si pietate meremur,
 Nostro succurre labori.
 Et tu Saturnia Juno
 Cui vincla jugalia curæ,

sit, sed male; vid. Anth. Lat. Burm. lib. I, epigr. 172, v. 145.

21. *Ignotas peteret, pro virginitate reponit?* Ita optime in cod. Salm. et Leid. nec video caussam, cur et membranarum scripturam, et distinctionem ac lectionem hemistichiorum Virgiliti ipsius, ex suo arbitrio mutaverit Scriverius hunc in modum: «quid? si non arva aliena domosque Ignotas petis? hæc pro virginitate reponis?» non enim Jasonem ipsum hic aut in præcedentibus adloquitur Medea, sed tacitas et solas querelas in eum effundit exsul ac repudiata. Mutationis ansam Scriverio dedit, quod in cod. Salm. legeretur: «Ignotas peteret, hæc pro virginitate reponit»; et ita in cod. Leidensi: sed deleta tantum hæc recte constat sensus, et integra manet lectio hemistichiorum Virgilianorum ex Æn. lib. IV, 311, et lib. XII, 878.

22. *Heu pietas, heu prisca fides!*

captiva videbo. Bene ita correxit Scriverius, quum in cod. Salm. esset, «heu prisca fides, et hæc captiva videbo»: quomodo etiam in Leid. sed in neutro hujus versus hemistichio apud Virg. et hæc leguntur: versumque efficiunt plus æquo longum; ut modo vers. præced. vid. Anth. Lat. Burm. lib. I, epigr. 172, v. 145.

23. *Reginam thalamo cunctantem.* Sic exstat apud Virg. Æn. IV, 133; *thalami cunctantes* in Salm. et Leid. et v. seq. *Aut inpone.*

* Nescio cur Chorum hunc totum edere neglexerit Scriverius, quum in codice Salmasiano, unde habuit, legatur: male autem in illo cod. et Leid. *Colcitarum* scribitur pro *Colchidarum*, id est, *Colchidum*; vid. Salmas. ad Trebell. Poll. Gallien. cap. 8; vel scribe cum Cl. Ouden-dorpio *Colchicarum*: nam a *Colchis* est *Colcha*, *Colchica*, *Colchiaca*, non *Colchida*.

Oculis hæc adspicis æquis?
 Nemorum Latonia custos,
 Triviis ululata per urbes,
 Sic nos in scepra reponis?
 Quid, o pulcherrime conjux, 35
 Potuisti linquere solam?
 Per tot discrimina rerum
 Nequidquam erepte periclis.
 Manet alta mente repostum,
 Quem forti pectore et armis 40
 Quæsit sanguine dotes.
 Felix, heu nimium felix,
 Dum fata Deusque sinebant!
 Nescis heu perdita necdum,
 Quæ te dementia cepit 45
 Caput objectare periclis.
 Hæc nos suprema manebant,
 Hoc ignes aræque parabant.
 Nostram nunc accipe mentem,
 Vaginaque eripe ferrum, 50
 Ferroque averte dolorem.

37. *Per tot discrimina rerum* : in Salm. *per totu*, in Leidens. *per toto discrimina*.

40. *Quem forti pectore et armis Quæsit sanguine dotes*. Ita in Salm. et Leid. cod. Sed in his sensum desidero, uno hemistichio Virgiliano, quod forte excidit, facile restituendum, si ex *Æn.* lib. IV, III, inseramus, ac legamus, « Quam forti pectore, et armis, Medioque ex hoste recepit Quæsit sanguine dotes! » quas dotes sanguine quæsit Medeam in gratiam Jasonis medio ex hoste, id est, serpentibus ac

tauris, recepisse hic indicet Chorus, describit ipsa apud Ovid. *Ep.* XII, 199 et seq. « Dos ubi sit, quaris; campo numeravimus illo, Qui tibi laturo vellus arandus erat. Aureus ille aries, villo spectabilis aureo, Dos mea : quam, dicam si tibi, redde; neges. Dos mea, tu sospes : dos est mea, Graia juvenus, I nunc, Sisyphias, improbe, confer opes »; vid. et Euripid. in *Medea*, vs. 476 et seq.

43. *Dum fata Deusque sinebant*. Deest hic versus codici Leidensi : sed ex illo aptior sensus nascitur.

CREON, MEDEA.

CREON.

Femina, quæ nostris erras in finibus hostis,
Flecte viam velis; neque enim nescimus et urbem,
Et genus invisum, et non innoxia verba.
Hostilis facies occurrat et omina turbet.

55

MEDEA.

Nullæ hic insidiæ; nec tanta superbia victis.

CREON.

Non ea vis animo: nec sic ad prælia veni.
Non, ut rere, meas effugit nuntius aures,
Unde genus ducis varium et mutabile semper.

52. *Femina, quæ nostris erras in finibus hostis.* Sic edidit Scriverius: *errans in finibus* legitur in Virg. *Æn.* IV, 211, et hic in cod. Salm. et Leid. Singulare in hoc carminum genere est, quod hoc in loco unica vox *hostis* in fine versus adjiciatur ex lib. VII, 713, ubi legitur *Trojani nominis hostis*, ut in margine adnotavit Scriver. nam in primo Virgii loco habetur « Femina, quæ nostris errans in finibus urbem Exiguam pretio posuit »; sed potuit etiam poeta respicere ad lib. VII, 469, ubi est *detradere finibus hostem*, et in suo cod. scriptum invenisse *finibus hostis* pro *hostes*.

53. *Flectem viam* vitiose in Salm. et Leid.

54. *Et genus invisum, et non innoxia verba.* Sic Salm. et Leid. cod. primum hemistichium est ex lib. I, 28; in altero edidit Scriverius *nec non innoxia verba*, repugnante sensu. Itaque alterum prætuli, quia

ita non tantum in schedis nostris MSS exstabat, sed in ipso Virgil. *Georg.* II, 129: est enim hiatus in versu, Virgilio frequentissimus; vid. *Anth. Burm.* I, 180.

55. *Hostilis facies occurrat et omina turbet.* In cod. Salm. « occurrat adque homina turbet », in Leid. *turbat* a man. pr. sed *turbet* a m. sec. Scriverius edidit: « Hostilis facies occurris, et omina turbas ». Sed ita mutare versus Virgilianus in his centonibus non decet: levius esset, si legeremus: « Hostilis facies ne occurrat, etc. » Nam apud Virgil. *Æn.* lib. III, 407, habetur, « Ne qua inter sanctos ignes in honore Deorum Hostilis facies occurrat, et omina turbet », ubi omnia in multis codd. MSS, ut semper hæc confunduntur.

57. *Nec sic ad prælia veni. Veni* in cod. Leid. male.

59. *Unde genus ducis varium et mutabile semper.* Sic edidi ex cod.

Tu potes unanimes armare in praelia fratres, 60
 Funereasque inferre faces, et cingere flamma,
 Pacem orare manu, et vertere sidera retro,
 Atque odiis versare domos: tibi nomina mille,
 Mille nocendi artes foecundaque * poenis
 Viscera * notumque furens quid femina possit. 65
 Cede locis, pelagoque volans da vela patenti.

Salmas. et Leid. ut *genus varium et mutabile* junxerit poeta: nam Scriverius addidit ex *Æn.* IV, 569: «Unde genus ducis. Varium ac mutabile semper Femina; Tu potes unanimes, etc.» relicto versu mutilo. Sed quum in cod. Salmasiano, unde ipse Scriverius protulit, una serie legantur ita ut edidi, nullo cum lacunæ indicio, membranarum auctoritatem sequi præstat.

62. *Pacem orare manu, et vertere sidera retro.* Hunc quoque versum a Scriverio omissum revocavi ex Salmas. et Leid. cod. primum hemistichium exstat lib. X, 80, alterum lib. IV, 489: sane hunc negligi non oportebat, ne quatuor integri versus Virgiliani hic occurrant, qui leguntur lib. VII, 335 et seq. «Tu potes unanimes armare in praelia fratres, Atque odiis versare domos; tu verbera tectis Funereasque inferre faces; tibi nomina mille, Mille nocendi artes».

64. *Fœcundaque poenis * Viscera * notumque furens quid femina possit.* Malui mendosam codicis Salmasiani et Leidensis exhibere scripturam, quam cum Scriverio mutare hemistichium Virgilianum, totumque versum negligere: ille enim ita edidit: «foecundaque viscera poenis. Cede locis, pelagoque volans, etc.» apud Virgilium vero *Æn.* lib. VI,

598: «foecundaque poenis Viscera», ut hic in cod. Salmasiano; alterum illud: «notumque furens quid femina possit», exstat lib. V, 6. Si voculam unam inserere liceret, connectere sensum facile esset hoc modo: «tibi nomina mille, Mille nocendi artes semper; foecundaque poenis Viscera suut: notumque, furens quid femina possit»; vel cum Clar. Oudendorpio vocem *testor* ob vicinitatem literarum earumdem *Mille nocendi artes, testor*, inserere: ita certe omnia bene cohererent, et locum suum tuetur versus ille, quem Scriverio præteritum miror, quum clare in codice Salmasiano, qui ipsi ad manum fuit, legatur, et quo opportune in Medeam hic titur Creon.

66. *Cede locis.* Est ex *Æn.* lib. VII, 559, quem locum recte protulit Broukhuis. ad Propert. I, 9, 27, inter illa exempla, in quibus *cedere* dicitur de iis, qui vel iudicio vel vi aliqua de loco deiciuntur: et expressit sine dubio Virgilius illud Homeri, *Iliad.* A, vs. 522: Ἀλλὰ σὺ μὲν οὖν ἀδρυς ἀπόστειλε, quod Scholiastes exponit per ἀνυχώσαι. *Cedere de loco* apud Livium, lib. III, 63. *Medea* apud Ovid. *Ep.* XII, v. 134: «Ausus es Æsonia dicere cede domo. Jussa domo cessi». Quo loco optime firmatur Burinanni emen-

MEDEA.

Rex, genus egregium, liceat te voce moneri:
 Pauca tibi e multis, quoniam est oblata facultas,
 Dicam equidem (licet arma mihi mortemque mineris),
 Ne pete connubiis natam: meminisse juvabit;
 Dissice compositam pacem, miserere tuorum.

CREON.

Ne tantos mihi finge metus, neve omine tanto

datio in vexato Propertii versu, lib. II, El. 17, 12: «Colchida sic hospes quondam decepit Iason: Electa est tenui namque Creusa domo»; ubi mire variant codices, et fluctuant interpretes: sed in notis ad Virgil. Georg. II, 407, legebat: «Ejecta tenuit namque Creusa domum», i. e. ejecta Colchide, sive Medea, Creusa tenuit domum Jasonis. Nec male Cl. Oudendorpius tentabat «Ejecta est: tenuit namque Creusa domum». Certe *Ejecta* legitur in tribus Vossianis, uno Leidensi, Dorvilliano, meoque codice: emendatio autem Heinsii, quam in notis suis dedit Broukhuisius, et altera, quæ adfertur in Miscell. Observ. vol. V, tom. I, p. 129, nimium a vulgatæ scripturæ vestigiis recedit.

67. *Liceat te voce moneri.* Sic legitur in Salm. et Leid. *moveri* edidit Scriverius; quod ex solo Heinsiano codice, quem Venetiis comparavit, apud Virg. Æn. III, 461, Pet. Burmann. notavit: inveni id quidem in fragmento etiam Walliano, sed a manu sec. correctum *moneri*: quod et in Amstelæd. meoque codice habetur: et hoc servant etiam schedæ MStæ in carmine Didonis, v. 131.

69. *Dicam equidem (licet arma mihi mortemque mineris):* ita edidit Scri-

verius, et consentiunt Salmas. et Leid. codex, licet *minetur* sit in Virgilio, Æn. XI, 348: quod tamen hic etiam potest admitti, ut intelligatur Jason. Distinctionem sequutus sum, quam apud Virg. ipsum faciendam jubet Servius, qui notat ad vocem *licet* parenthesin ponendam esse; nam in vulgatis est: «(Dicam equidem, licet arma mihi mortemque minentur)».

71. *Dissice compositam pacem:* ita et hic scribunt schedæ nostræ MSS, non *disjice*, ut passim in vetustis membranis, sed quod perperam viri docti amplexi sunt, quum scriptura ista nata sit ex more librorum literam *i* non geminantium; vid. N. Heins. ad Virg. Æn. I, 70, licet alterum probare videatur Gronov. ad Sen. Agam. 195, ubi quæ de Claud. Puteano dicit, videbis amplius apud Gevart. Elect. lib. II, 4, p. 60, de hoc verbo disserentem: in hac autem voce duplicant *s*, quia in *Disice* prima non potest corripri, ut in *adicit* pro *adjicit*, et similia; vid. ad Anth. Burm. I, 80, v. 15.

72. *Neve omine tanto Prosequere, causas necquidquam nectis inanes:* in Salmas. et Leid. cod. mendosa erat scriptura: «neve homine tanto Prosequere tanto causaus, etc.» Primum hemistichium est ex lib.

Prosequere, caussas nequidquam nectis inanes.
 Stat sua quique dies : non ipsi excindere ferro
 Cælicolæ valeant, fati quod lege tenetur. 75
 Nec mea jam mutata loco sententia cedit.

MEDEA.

Non equidem invideo genero dignisque hymenæis,
 Non jam conjugium antiquum, quod prodidit, oro;
 Tempus inane peto : liceat subducere classem;
 Extremam hanc oro veniam : succurre relictæ, 80
 Dum pelago desævit hiems, miserere parentis,
 O genitor, et nos aliquod nomenque decusque

XII, 72, alterum ex lib. IX, 219; unde Scriverius inseruit. voculam *ha* pro *ah*, ut sæpe apud Statium : « Prosequere, ha caussas nequidquam, etc. » sed forte ex ultima syllaba vocis *Prosequere* præstaret *en* vel *et caussas*, etc.

76. *Nec mea jam mutata loco sententia cedit* : ita recte edidit Scriver. ex Salm. cod. quod a Leidensi etiam firmatur : neque aliter in suis codicibus invenit Proba Falcon. Centon. in V. T. cap. XXIV, v. 6 : nam *Æn.* lib. IX, 220, ubi hic versus occurrit, perperam Masvicius edidit *sententia sedit* contra sensum : quam lectionem illic satis refutavit Burmannus : aliud enim est apud Virgil. *Æn.* XI, 551 : « Versanti potior vix hæc sententia sedit », ubi *sedit* est, placuit sententia, consilium cepit : ita *sedere* apud Valer. Fl. I, 178 : « Si primos, duce te, virtutis honores Carpere, frateræ sedeat accrescere famæ », ubi vide Pii notas ; licet id alii in *si des* mutaverint ; sed alterum in scriptis codicibus esse notat Heinsius. Lib. II, 382 : « Si sedet Ægæi scopulos habitare profundi » : sed *cedit* senten-

tia, quæ se vinci ac persuaderi patitur : ut *cedere repugnanti* Ovid. Art. Am. II, 197, ita *cedere* pro *concedere*, permittere ; de quo vid. quæ adnotavit Bentleius ad Horat. Epist. II, 1, 67.

81. *Dum pelago desævit hiems, miserere parentis* : sic in sua editione Scriverius ; corrupte enim in schedis Salmasianis « desevit hyemstem miserere » ; unde in cod. Leid. *hyems item*.

82. *Et nos aliquod nomenque decusque Gessimus, et scis ipse, neque est te fallere quidquam* : ita hæc de ingenio suo Scriverius exhibuit : nam in codice Salmasiano *Gessimus, scis ipse neque est*, etc. inseruit enim copulam *et*, minus, ni fallor, concinne, quia modo præcessit *et nos aliquod nomenque*, etc. ex *Æn.* II, 89 : mihi ex ultima syllaba vocis *Gessimus* placeret, *ut scis ipse*. Desumpta hæc sunt ex Georg. lib. IV, 447 : « Scis, Proteu, scis ipse : neque est te fallere cuiquam », ut nunc editur in vulgatis : unde Heinsius *quiquam*, id est, *cuiquam*, quia Virgilium *qui* pro *cui* scripsisse testatur Quintilianus : *cuiquam* est in ed.

Gessimus, et scis ipse, neque est te fallere quidquam.
 Nunc victi tristes (quoniam fors omnia versat)
 Submissi petimus terram, litusque rogamus
 Innocuum, neque te ullius violentia vincat.

85

CREON.

Quid causas petis aut in me exitiumque meorum?

Juntina, aliisque, et in codd. MSS Mantelianis duobus, Menagiano et Gudiano ab Heinsio collatis, et in ed. Aldina apud Probram Falcon. Centon. in V. T. cap. XXI, v. 9; sed prætuli tamen *quidquam*, quum ita in Mediceo aliisque codicibus legatur, et schedæ Salmasianæ et cod. Leid. hic *quidquam* agnoscant, quod probare etiam videtur Servius, qui notat: « Alii quidquam legunt: Hoc autem dicit: quum omnia noveris ». Neque aliter Arusianus Messius inedito Elocutionum libello: « *Est cernere*, Virgil. *Æn. Terræ omnipotentis alumnus Cernere erat*. Idem Georg. *neque est te fallere quidquam* ». Exprimit autem illud Homeri, Iliad. A. 561: *οὐδέ τι λήθω*, quod enim Latinis hac in re *fallere*, in Græcis est *λανθάνειν* vid. Lambin. ad Horat. Od. lib. I, 10, 16. Elegantiam locutionis *non est te fallere*, pro non licet, non datur te quidquam celare, ut *Effugere hunc non est*, et similia, copiose illustrarunt Passerat. ad Propert. I, 20, 13; Gronov. Observ. IV, cap. 8, et N. Heins. ad Ovid. Art. Am. II, v. 28.

84. *Nunc victi tristes (quoniam fors omnia versat)*: ita in MSS schedis, et in ipso Virgilio legitur, Ecl. IX, 5. *Sors* tamen edidit Scriverius, quod et Cerda aliique defendunt: vide notas ad *Æn. X*, 458: *fors* etiam

in hoc hemistichio servant schedæ Salm. et cod. Leid. Anth. Burm. I, carm. CLXX, v. 127: *sors* tamen præferendam, si cum Burm. quem offendebant duo illa epitheta *victi tristes*, legamus in Virgilio: « Nunc victi, tristis quoniam sors omnia versat », quamquam hujusmodi geminatorum epithetorum exempla non infrequentia sint: de quibus vid. ad Lotich. pag. 345. Si tamen id in hoc Virgilii loco non admitendum videatur, distingui posset: « Nunc victi, tristes (quoniam fors omnia versat), Submissi petimus terram, litusque rogamus Innocuum »; eodem modo *Æn. lib. IV*, v. 373: « *ejectum litore, egentem Excepi*, et regni demeas in parte locavi », quod separandum monet Servius, non *ejectum egentem*, vel *litore egentem*. Alterum versum ita distinxit Scriverius: « Submissi petimus; terram litusque, etc. » cui obstat ipsa hemistichiorum Virgilianorum ratio: primum enim « *submissi petimus terram* », legitur *Æn. lib. III*, 93; alterum « *litusque rogamus Innocuum* », *Æn. lib. VII*, 229. Seq. vers. *nec te ullius*, etc. est apud Virg. *Æn. XI*, 354. *Neque* edidit Scriverius ex cod. Salm.

87. *Quid causas petis aut in me exitiumque meorum*: sic supplevit Scriverius; nam in Salmasiano codice legitur: « *Quid causas petis*

Quidquid id est, timeo vatum prædicta priorum,
Eia age, rumpe moras; quo me decet usque teneri?

MEDEA.

Quem sequimur? quoque ire jubes? ubi ponere sedes? 90

CREON.

Ire ad conspectum cari genitoris et ora,
Dum curæ ambiguæ, dum spes incerta futuri.

MEDEA.

Nunc scio quid sit amor: hospitio prohibemur arenæ:
Nec spes ulla fugæ, nulla hinc exire potestas;
Quassatæque rates, geminique sub ubere nati, 95

in me exitiumque meorum », deficiente uno pede, vel cum hiatu: primum hemistichium margini adnotavit Scriverius desumptum esse ex *Æn.* lib. VIII, 395, ubi legitur « Quid causas petis ex alto »; ad alteram versus partem locum Virgilii non indicavit, qui est ex eisdem libri, v. 386: « Ferrum acuunt portis in me, excidiumque meorum »; unde conjuncto utroque hemistichio propius Virgilio adhaerens, si hic scribamus: « Quid causas petis ex alto, excidiumque meorum », vel *exitiumque*, ut in aliis codicibus ibidem habetur; sed *excidiumque* etiam est apud Probam *Fallop.* Cent. N. T. cap. XXIII, v. 3.

89. *Quo me decet usque teneri?* ita et hic schedæ MSS non morari, licet illud in suis codicibus habuerit Prob. *Falc.* cap. XXXII, v. 7; vid. *Anth. Burm.* I, 180, v. 83.

92. *Dum spes incerta futuri.* Hoc loco futuri præfert cod. *Salmas.* et *Leid.* pro futuri; vid. *Anthol. Lat. Burm.* I, 180, v. 129.

93. *Nunc scio quid sit amor: hospitio prohibemur arenæ.* Ita clare in schedis *Salmas.* et cod. *Leid.* quod admittere malui, licet vitio poetæ versus æquo longior sit, quales etiam supra habuimus incogitantia horum versificatorum, diversos cætones consuentium; primum enim hemistichium est ex *Eclog.* VIII, 43: « Nunc scio, quid sit amor »; alterum ex *Æn.* I, 544: « hospitio prohibemur arenæ »; nam quod *Scriverius* deleta voce *amor*, et incerta copula et ediderit: « Nunc scio quid sit, et hospitio », in eo a cod. *Salmas.* recessit, nullumque constituit sensum. — Quum tamen vix credibile sit, hunc versum sic ab auctore relictum esse, ferè suspicares unum versum deesse, quem ex Virgilio, lectori otioso supplere facile erit, ut sic: « Nunc scio quid sit amor: quæve hunc barbara morem Permittit patria: hospitio prohibemur arenæ ». *Ed.*

95. *Quassatæque rates.* Corrupte in schedis *Salm.* *Quas a te quaratis*: sed ut nos, edidit *Scriverius*, ex

Et glacialis hiems aquilonibus asperat undas.
 Si te nulla movet tantæ pietatis imago,
 Indulge hospitio noctem non amplius unam.
 Hanc sine me spem ferre tui : audentior ibo.

CREON.

Desine jam tandem : tota quod mente petisti, 100
 Largior, et repetens iterumque iterumque monebo.
 Si te his adtigerit terris Aurora morantem,
 Unum pro multis dabitur caput.

Æn. lib. IV, vs. 53 : quassæ rates Horatio, Statio, aliisque poetis, pro quo in MSS sæpe *lassæ*; vid. Heins. ad Claudian. in Rufin. I, vs. 276.

96. *Et glacialis hiems aquilonibus asperat undas* : ita in schedis MSS : *asperat* recte Burmannus ad locum Virgil. *Æn. III, 285* contra Vondelium, *glacie constringit vertentem*, exponit, mare innavigabile, intractabile reddit, cujus explicationem firmat alius Maronis locus ex *Æn. lib. IV, 53* : « Dum pelago desævit hiems, et aquosus Orion, Quassatæque rates, dum non tractabile cælum ».

97. *Si te nulla movet tantæ pietatis imago* : ita ex Virgil. *Æn. lib. VI, 405*, recte edidit Scriverius; nam vitiose in cod. Salm. erat *si te nullam habet*, quod provenit ex consuetâ librariis scriptura *si te nulla mobet* pro *movet*, ne quis putet, *si te nulla habeat* fuisse in Virgilio; nam et lib. IV, 272, et lib. VI, 405, quo utroque loco hoc hemistichium legitur, codices scripti con-

stanter servant *Si te nulla movet*.

99. *Hanc sine me spem ferre tui : audentior ibo*. Nescio qua negligentia hunc quoque versum omiserit Scriverius, quum in cod. Salmas. clare legatur, ut et in Leidensi, et valde adpositus sit. Est autem ex *Æn. lib. IX, 291*, ubi *audacior* male in nonnullis codd. MSS; quod et in fragmento Walliano, aliisque reperi, *Æn. lib. VI, 95* : « Tu ne cede malis, sed contra audentior ito, Quam tua te fortuna sinet », ut et infra legitur in schedis MSS, v. 167; passim enim hæc male confunduntur; vide Burmanni notas ad Ovid. Art. Am. I, v. 608, et Met. X, 586.

100. *Tota quod mente petisti, Largior, et repetens* : ita in Salmas. et Leid. cod. et in ipso exstat Virgilio, *Æn. lib. III, 436*, et apud Probam Falcon. Cent. N. T. cap. XVII, v. 32; cur enim Scriverius ediderit *at repetens*, nulla causa est : quod *tota mente petisti* edidit Aldus in Prob. Falcon. Cent. V. T. cap. 24, v. 5, quod et in nonnullis codd. est Virg. *Æn. lib. IV, 100*.

VOX DEINTUS*, CHORUS.

VOX.

digno conjuncta viro, dotabere virgo.
 rte faces propere, thalamo deducere adorti, 105
 e favete omnes, et cingite tempora ramis.

CHORUS.

Velamus fronde per urbem,
 Votisque incendimus aras.
 Heu corda oblita tuorum,
 Vatum prædicta priorum, 110

intus pro more illius temporis iud est quam *intus*, ut *decontra*, *desecus* pro *secus*, et; de quibus vid. Salmas. ad lin. Macrin. cap. XI, p. 764, nec ipsam e veteri Tragedia inscriptionem inter talia adt pluram hujus vocis *deintus* la vid. apud Muncker. ad t. Expos. Serm. Ant. in *procondos*, p. 777. De similibus *ro ante*, *incoram*, *amodo*, aliis- npositis præpositionibus vid. h. ad Gunther. p. 79; Taubm. gil. Æn. VII, 289; Salmas. v. ad Florum, lib. I, cap. 1, 1e.

Ore favete omnes, et cingite ramis: ita edidi ex ipso Vir- En. lib. V, 71; licet in Salm. cod. legatur *cingite tempora*; pro quo Scriverius edidit nescio unde; certe in codd. irgilii Montalbano, binis Iorphanis, Hamburgico, ab Heinsio collatis, ut et ædamensi, meoque, constan- is habetur: sic v. 128, *velati ramis*, et apud Virg. Æn.

VIII, 286: «Populeis adsunt evincti tempora ramis». In fragm. Walliano erat, *tempora cingite ramis*, quod e Romano aliisque codd. etiam nota- vit Pierius, et e Dorvilliano Burmannus.

107. *Velamus fronde per urbem*. Male iterum Scriv. mutavit, et edidit *Velamur*, quum alterum sit in Salm. et Leid. nam jungenda sunt «*Velamus aras fronde et votis incendimus*», ut *delubra fronde velare* in loco Virgilii, Æn. II, 249, unde hæc desumpta sunt: «*Nos delubra Deum miseri, quibus ultimus esset Ille dies, festa velamus fronde per urbem*».

109. *Heu corda oblita tuorum*: ita edidit Scriverius, neque aliter in Salm. et Leid. cod. licet in Virgilio, duobus locis diversis, Æn. lib. IV, 528, et lib. IX, 224, legatur: «*et corda oblita laborum*».

110. *Vatum prædicta priorum*. Firmant schedæ MSS tam hoc loco quam supra v. 88: vulgatam in Virgilio lectionem lib. IV, 464, ubi *priorum* ex nonnullis codicibus præferunt Pierius et Heinsius, et me-

Fati sortisque futuræ !
 Spe multum captus inani
 Mactat de more bidentes
 Phœboque patrique Lyæo ,
 Qui vincla jugalia curæ : 115
 Cumulatque altaria donis.
 Tremere omnia visa repente ,
 Fibræ adparere minaces ,
 Vox reddita fertur ad aures :
 Thalamis neu crede paratis , 120
 Funus crudele videbis.
 Carpebant membra quietem ,
 Animalia somnus habebat,
 Ferali carmine bubo
 In fletum ducere voces , 125
 Tristes denuntiat iras.
 Quæ tanta insania , cives,
 Velati tempora ramis ,

lius videbatur Kromayero ad Prob. Falcon. Cent. N. T. cap. I, v. 2, ubi tamen *priorum* in ed. Aldina.

118. *Fibræ adparere minaces*. Male in schedis Salmas. et cod. Leid. *adparere*, quod metro adversatur; *adparere* recte edidit Scriverius, ut ex præcedentibus *Tremere omnia visa repente*, hic quasi ἀπὸ τοῦ κοινῶν repetatur: « Et visæ fibræ adparere minaces »; et sic in Virgilio legitur; sed ubi infinitivus ille dependet a sequenti voce *cessavit*, Georg. lib. I, 484: « nec tempore eodem Tristibus aut extis fibræ adparere minaces, Aut puteis manare cruor cessavit ».

120. *Thalamis neu crede paratis*: ita in schedis MSS, et apud ipsum Virgil. Æn. VII, 97: *ne crede edi-*

dit Scriverius, quod in solo Virgilio Wittiano codice legitur.

124. *In fletum ducere voces*. Male *Infletum* in schedis: eleganter satis hi duo versus desumpti sunt e Virg. Æn. IV, 463: « Solaque culminibus ferali carmine bubo Sæpe queri, et longas in fletum ducere voces », sequenti versu perperam in schedis Salmas. *Risus denuntiat iras*; sed recte *Tristes* correxit Scriverius ex Æn. lib. III, 366.

128. *Velati tempora ramis*: ita legitur in cod. Salmas. et Leid. licet *Evincti* ediderit Scriverius, ut in vulgatis editionibus apud Virg. Æn. VIII, 286: « Populeis adsunt evincti tempora ramis »: alterum quoque Virgilio sæpe in usu, ut Æn. VIII, 278: « bicolor quum populus

Thalamo deducere adorti,
Quæso miserescite regis.

130

* * *

Recubans sub tegmine fagi
Divino carmine pastor
Vocat in certamina Divos,
Ramo frondente pependit.

Quæ te dementia cepit
Saxi de vertice pastor

135

Divina Palladis arte
Phœbum superare canendo?
Raptim secat aera pinnis,

Fugiens Minoia regna,

140

Ausus se credere cælo,

ira Velavitque comas -; et lib. 72 : « velat materna tempora to », et alibi, sed parum intel. Vs. seq. recte Scriverius *Thalamo deducere adorti* edidit ex *Æn.* 397: *Thalamo* in cod. Salm. et l. sed *Thalamo* in iisdem supra 05.

29. *Quæso miserescite regis*, bene Virg. *Æn.* VIII, v. 573: corre. Scriverius vitiosam cod. Salm. i scripturam : « Quæ sub miserescite regi »; quomodo etiam in lensi cod. Inter hunc et sequentium, « Recubans sub tegmine fagi », Scriverius hiatum ponit asteriscis insignitum, ut non a hinc excidisse indicaret, cui le adsentior, et quia non cohærensensus, eum sequutus sum, li in Salmasiano et Leidensi cod. omnia uno et perpetuo tenore intur.

33. *Vocat in certamina Divos*: ita chedis MSS et apud Virg. *Æn.*, 172: *divas* edidit Scriverius,

qui hoc et sequenti versu specimen hujus *Medææ* absolvit in *Collectaneis veterum Tragicorum*, licet mallem eum ad finem perduxisse: sed videtur cætera non addidisse, quia in notula subjecta monet, Salmasium reliqua ex iisdem vetustissimis membranis cum aliis antiquis monumentis compluribus, hactenus ineditis, in lucem emissurum, quorum spem tam in Commentario ad *Histor. Augustæ Scriptores*, quam in aliis scriptis non raro fecit: quod quum tamen non præstitit, nos gratiam haud exiguam a Musarum cultoribus inuituros auguramur, quod tandem integram *Medeam* hanc *Tragœdiam*, sed falso hactenus *Ovidianam* creditam, e tenebris eruerimus, totamque ex eodem Salmasiano codice publicaverimus.

138. *Phœbum: superare canendo*. Est ex *Eclog. V*, 9, eodemque hemistichio utitur similis poeta in alio *Centone*, ubi de *Marsya*: « Formosum pastor Phœbum superare ca-

Vitamque relinquit in auras.

Demens videt agmina Pentheus

Caput a cervice revulsum,

Incensas pectore matres,

Vocat agmina sæva sororum,

Juvenem sparsere per agros.

MEDEA, NUTRIX.

MEDEA.

En quid ago? vulgi quæ vox pervenit ad aures?

Obstupui, magnoque irarum fluctuat æstu

Durus amor, tædet cæli convexa tueri.

Quæ potui infelix? quæ memet in omnia verti,

Cui pecudum fibræ, cæli cui sidera parent,

Heu, furiis incensa feror! stat gratia facti.

nendo Dum cupit, et cantu vocat in certamina Divos, Membra Deo victus ramo frondente pependit». Cel. Oudendorpius vs. 154, «Ramo frondente pependit», vel delendum, vel post vers. 141: «Ausus se credere cælo», ponendum existimabat.

145. *Incensas pectore matres*: in Salm. et Leid. *ingensas*, frequente librorum scriptura, ut paullo post v. 153, et alibi passim: at in ipso Virgilio, *Æn.* lib. VII, 392, exstat: «furiisque accensas pectore matres», ubi nullam lectionis diversitatem e suis codicibus adnotarunt Pierius aut Heinsius, qui *pectora* per Græcismum malebat. Neque differunt hic Amstelædamensis meusque codex; videtur igitur hic auctor in suo Virgilio codice habuisse «furiisque incensas pectore matres», quod defendi posset ex *Æn.* IV, 396: «Heu, furiis incensa

feror!» ubi in nullo codice legitur *accensa*.

149. *Magnoque irarum fluctuat æstu*: bis occurrit apud Virg. *Æn.* IV, 532 et 564; ubi tamen in secundo loco est *varioque irarum*, etc. eadem variatione, qua in lib. VIII, 19, legitur «magno curarum fluctuat æstu»; sed lib. XII, v. 486: «Heu quid agat; vario nequidquam fluctuat æstu».

151. *Quæ memet omnia verti*: ita correxi ex *Æn.* lib. VII, 309: vitiose enim in cod. Salmas. a man. pr. «quæ me me ignominia verti»; in Leid. «quæ me me in omnia verti».

152. *Cui pecudum fibræ, cæli cui sidera parent*: ita clare legitur in Salm. et Leid. cod. solus codex Hamburgensis apud Virg. *Æn.* X, 176, habet *cælum*; unde conjiciebat Burmannus: «cui cælum, et sidera parent»; sed alterum Maroni usitatius esse addit: vulgata certe

Illum ego per flammæ, et mille sequentia tela;
 Per varios casus, per tot discrimina rerum, 155
 Eripui leto, fateor, (me), arma impia sumpsi;
 Sed quid ego hæc autem nequidquam ingrata revolvo?
 Quid loquor? aut ubi sum? ictum jam fœdus, et omnes
 Compositæ leges, credo, mea vulnera restant.

NUTRIX.

Non hoc ista sibi tempus spectacula poscit; 160
 Sed cape dicta memor, duri solatia casus,
 Sensibus hic imis, nostram nunc accipe mentem;
 Heu, fuge crudeles terras, fuge litus avarum!

MEDEA.

Cara mihi nutrix, claudit nos objice pontus,
 Deest jam terra fugæ; rerum pars altera adempta est. 165

etiam legitur in Probæ Falcon. Centon. in V. T. cap. XIV, 1, et N. Test. cap. IX, v. 5. *Sidera parent* dictum, ut in carmine Petronii in Catalect. Scalig. p. 255: *mihi fulmina parent*, ubi plura notavimus.

154. *Illum ego per flammæ, et mille sequentia tela.* Consentiant hic schedæ vulgatis Virgilii codicibus, *Æn.* lib. VI, 110; et Arusianus Messius libello Elocutionum MS in *Recipit ex illo illum*; ubi hunc locum adferens etiam habet *per flammæ, et mille sequentia tela*, etc. Proba tamen Falconia in suis codicibus legisse videtur, *per flammæ, per mille sequentia tela*, repetitione non invenusta. Ita enim illa Centon. N. Test. cap. XII, v. 10: « *Illum ego per flammæ, agerem si Syrtibus exsul, Per varios casus, per mille sequentia tela, etc.* »

156. *Eripui leto, fateor, me, arma*

impia sumpsi: ita in schedis MSS; alio nonnihil ordine leguntur primi hemistichii verba apud Virg. *Æn.* II, 134: « *Eripui (fateor) leto me, et vincula rupi* ». Alterum *arma impia sumpsi* est ex libro XII, v. 31; sed sensus hic requirit, ut Medea jactet se Jasonem morti eripuisse, non se ipsam, *Illum ego per flammæ, etc. Eripui leto, fateor, vel Eripui, fateor, leto.* Itaque hic forte *me delendum, et legendum, Eripui leto fateor, arma impia sumpsi*: ultimam enim in *fateor* hic produci, sequente licet vocali, sine exemplo non esse nemo nescit; vel, *Eripui, fateor, leto, arma impia sumpsi*, frequenti apud Virgilium ipsum, et in his quoque Centonibus hiatu.

157. *Sed quid ego hæc autem nequidquam ingrata revolvo?* Totus hic versus est ex Virgil. *Æn.* lib. II, v. 101, ubi autem deest in fragmento Moreti, ut notavit Burm. forte

Hæc gener atque socer patriaque excedere suavit.

NUTRIX.

Tu ne cede malis, sed contra audentior ito :
 Et quocumque modo fugiasque ferasque laborem;
 Tu modo posce Deos veniam, tu munera supplex
 Tende petens pacem, caussasque innecte morandi 170
 Carminibus, forsán miserós meliora sequuntur.

MEDEA.

Nunc oblita mihi tot carmina; vox faucibus hæsit;
 Mens immota manet, et cæco carpitur igni.
 Carmina vel cælo possunt deducere lunam,
 Sistere aquam fluviis, deducere montibus ornos: 175
 Has herbas, atque hæc ponto mihi lecta venena
 Ipse dedit; nihil ille Deos, nil carmina curat.

quia autem abundare monet Servius, aliisque frequentius sit, *Sed quid ego hæc?* vide multa apud N. Heins. ad Ovid. Epist. XV, v. 207, ubi legebat: « Sed quid ego hæc? precibus pectusne agreste movetur »; sed quam emendationem postea damnavit ad Virg. Æn. X, 675, et prætulit: « En quid ago? precibus pectusne, etc. » quia formula illa *quid ago* in extremo luctu adhibetur, ut supra Medea, v. 148, ex lib. IV, 534: « En quid ago? rursusne procos irrita priores Experiar? »

166. *Hæc gener atque socer*: ita in Leid. *atque soror* in schedis Salm. apud Virgil. Æn. VII, 317: « Hac gener atque socer coeant mercede suorum ».

168. *Et quocumque modo fugiasque ferasque laborem*. Apud Virgil. Æn. III, 459, legitur, *Et quo quemque modo: effugias* in codd. Pierii: *quocumque modo* ibidem in codice

Wittiano, ut hic in Salm. et Leid. *sed in quibus male, fugias ferasque*.

171. *Forsan miseros meliora sequuntur*: sic in Salm. et Leid. sed rectius in vulgatis Virgilio editionibus est *sequuntur* Æn. lib. XII, 163: sequenti versui adposui Medæloquentis signum, quod hæc male præfixum erat in cod. Salm. et Leid.

172. *Nunc oblita mihi tot carmina, vox faucibus hæsit*. Versum uno pede longiorem hic denuo ex duobus diversis non uno tempore cunctis hemistichiis habemus, quales jam multoties vidimus, et hæc infrequenter animadvertimus. Si tamen in his centonibus verba transponere liceret, legi posset: « Carmina nunc oblita mihi, vox faucibus hæsit ». Male etiam in schedis *Non oblita*; sed *Nunc* correxerit ex Eclog. IX, 53.

176. *Has herbas, atque hæc ponto mihi lecta venena Ipse dedit; nihil*

NUTRIX.

Quid struis? aut qua spe inimica in gente moraris?
 Aut pugnam, aut aliquid jam dudum invadere magnum,
 Seu versare dolos, seu certæ occumbere morti. 180

JASON, SATELLES, MEDEA.

JASON.

Quod votis optastis, adest; timor omnis abesto:
 Hic domus, hic patria est, nullum maris æquor arandum.
 Solvite corde metum tandem tellure potiti
 Per varios casus, bene gestis corpora rebus
 Procurate viri; juvat indulgere choreis. 185

SATELLES.

Unde tremor terris? qua vi maria alta tumescunt?
 Quid tantum Oceano properant se tingere soles?

ille Deos, nil carmina curat. Ita cor-
 rexi schedas ex Virg. Ecl. VIII,
 v. 95 et 103; nam in Salmas. et
 Leid. cod. legebatur: « Has herbas
 ad hæc pomti mihi lecta venena
 Ipse dedit mihi nihil ille Deos nihil
 carmina curat ».

178. *Quid struis? aut qua spe ini-*
mica in gente moraris? In textum
 recepi hanc lectionem ex Æn. lib.
 IV, 235, ubi habetur: « Quid struit,
 aut qua spe inimica in gente mo-
 ratur »: vitiose enim in cod. Salm.
 et Leid. erat: « Quid stabis aut
 qua spe inimica in gente moraris ».

179. *Aut pugnam aut aliquid jam-*
dudum, etc. Suspensa est oratio Nu-
 tricis ad Medeam, et nisi subau-
 diatur *docet, tempus est*, vel similia,
 aliter forte versus excidit, qui se-
 quitur apud Maronem, Æn. lib. IX,
 186: « Aut pugnam, aut aliquid
 jam dudum invadere magnum, Mens

agitat mihi, nec placida contenta
 quiete est », quem addidit etiam
 Proba Falcon. Cent. V. T. cap. 1,
 25, vel ex lib. IX, v. 153, et lib. II,
 576, suppleri posset: « Aut pugnam,
 aut aliquid jam dudum invadere ma-
 gnum Mens agitat, certum est soe-
 leratas sumere penas, Seu versare
 dolos, seu certæ occumbere morti »;
 qui ultimus versus exstat Æn. II, 62,
 ubi receptam lectionem firmant hæc
 schedæ Salmas. nam in cod. Leid.
ceu certe, ut et in aliis Virgilii edd.
 sed recte Heinsius *certæ morti* pro-
 bavit, et *versare dolos* pro *dolo*
 præferendum.

182. *Hic domus, hic patria est*: ita
 in schedis; quomodo et in aliis co-
 dicibus Virgilii, Æn. VII, 122,
 pro « Hic domus, hæc patria est »,
 ut in vulgatis legitur, et apud Prob.
 Falcon. Cent. V. T. cap. XII, 6;
 ubi Aldina Poetar. Christian. editio

Nescio quod certum est, in nubem cogitur aer.
 Adspice convexo nutantem pondere mundum :
 Et fratris radiis obnoxia surgere luna.

190

JASON.

Media fert tristes succos, infecta venenis,
 Quo thalamum eripiat, atque ossibus implicet ignem;
 Fare age, quid venias: jam istinc et comprime gressum.

habet « Hæc domus, hæc patria est ».

188. *Nescio quod certum est* : ita in schedis MSS; sed lege: « Nescio quid certe est », ex Ecl. VIII, 107.

189. *Adspice convexo nutantem pondere mundum: Et fratris radiis*. Primus versus est ex Eclog. IV, 50; alter ex Georg. lib. I, 396: « stellis acies obtusa videtur Nec fratris radiis obnoxia surgere Luna »; unde patet infinitivum *surgere* illic regi a præcedenti verbo *videtur*; quod negligens centonarius eundem hic fecit orationis hiatus, qualem supra vidimus v. 179.

191. *Media fert tristes succos, infecta venenis* : ita correxi : in cod. Salmas. et Leid. legebatur « Media fert tristes succos, nigrisque infecta venenis » : sed delenda est vox *nigrisque*, quum propter versus ipsius pedes abundantes, tum propter ipsa Virgilii hemistichia : primum enim est ex Georg. lib. II, 126 : « Media fert tristes succos, tardumque saporem, etc. »; alterum ex Æn. lib. VII, 341 : « Exin Gorgoneis Alecto infecta venenis » : in neutro enim versu *nigrisque* occurrit.

193. *Jam istinc, et comprime gressum*. Ne audacius rem agere viderer, ita edidi in textu, ut hodie legitur, licet durior versu, in vulgatis Virgilii exemplaribus, Æn.

lib. VI, 389, ubi viri docti nullas e codd. MSS promunt varietates scripturæ; nisi quod *istinc* in multis legatur, et in antiqua ed. Veneta *istinc jam comprime*. *Gressus* in Wit-tian. Codex Amstelædamensis vulgatam servat, cum glossa in margine, *recede hinc* : neque aliter in meo codice habetur. Sed forte hic non parum debemus corruptæ schedarum Salmasianarum et cod. Leidensis scripturæ, in quibus invenit, « Fare age, quid venias, jam stringet comprome ressum », unde elici potest elegantior, ut mihi quidem videtur, lectio, atque adeo ipsi Virgilio forte restituenda : « jam stringe, et comprime gressum »; ut *stringere* hic absolute capiamus pro eo quod argenteo ævo *strigare* dixerunt, ut apud Phædr. fab. III, 6, 9 : « ubi strigandum, et ubi currendum est, scio », ubi vide notas interpretum; et ita dicatur de illo, qui cursum sistit, et gressum cohibet a loco, in quem tendere adnitebatur : quod optime Virgilio convenit, quia Charon illic Stygiam undæ adpropinquantem cum Sibylla Æneam increpat, et gressum ulterius promoveri vetat, sed quasi metam stringere jubet, ut apud Ovid. Met. III, 2, 12 : « Et strigam metas interiore rota ». Diverso nonnihil sensu apud Propertium,

MEDEA.

Ad te confugio; precibusque inflectere nostris,
 O dulcis conjux; non hæc sine numine Divum 195
 Eveniunt: si te ceperunt tædia laudis,
 Hos cape fatorum comites; his mœnia quære.

JASON.

Non fugis hinc præceps, dum præcipitare potestas

III, 9, 24: *stringere latus currus, est celeriter prætereundo detergere, et Tibrin stringentem ripas, tactu modico quasi festinanter prætereuntem, explicat Servius ad Æn. VIII, 63; vide Nannium ad Virg. lii Bucolica, Ecl. IX, p. 265; Passerat. ad Propert. pag. 469, et N. Heins. Advers. lib. II, pag. 207 et 252: stringere vestigia, apud Ovid. Met. I, v. 536, de cane lepori jam imminente: « Alter inhæsuro similis, jamjamque tenere Sperat, et extento stringit vestigia rostro », ubi in uno Heinsii codice *cingit vestigia*: in Juniano et Vossiano *sequitur*, quod et in quarto Palatino invenit Gebhardus, sed in tribus ejusdem bibliothecæ codicibus *stringit*, hoc est, superne lepori instat. Obscura in hoc verbo locutio est apud Valer. Flac. lib. VII, 483, ubi Medea ad Jasonem: « Hei mihi! cur nullos stringunt tua lumina fletus? An me mox merita morituram patris ab ira Dissimulas? » quam singularem locutionem esse in notis suis monet Burmannus, et forte dictum putat, ut *stringere tela, ferrum*, etc. sed postea exemplari suo adscripserat Celeb. Schultensium de Defect. Ling. Heb. p. 131, exponere, cur lumina tua nullos exprimunt fletus, sed punicis in-*

VII.

star arent: quam significationem exemplis Veterum probari posse dubitabat, et an *lumina* recte dicantur *exprimere lacrymas*. Puto illic *stringunt* corruptum esse, et quia sequitur *Dissimulas*, substitui posse, *cur nullos fingunt tua lumina fletus?* Deinde quum altero versu in codice antiquissimo Vaticano legatur *Dissimules*, forte totus locus ita constitui posset: « Hei mihi! cur nullos fingunt tua lumina fletus? Ut me mox merita morituram patris ab ira Dissimules », id est, cur lacrymas saltem non fingis, ut paratam mihi perniciem eo magis tegas ac dissimules. Sed hoc aliis dijudicandum relinquo.

196. *Eveniunt: si te ceperunt tædia laudis*. Schedæ hic exhibebant versum duobus pedibus abundantem hoc modo: « Eveniunt, tantæ me si te ceperunt tædia laudis ». Apud Virg. Georg. IV, 330, legitur « Tanta meæ si te ceperunt tædia laudis; » sed quia *Eveniunt* hic jam primam versus sedem occupat ex Æn. lib. II, 777, ubi præcedens versus totus exstat, delenda putavi ista *tanta me* vel *tanta meæ*, et legendum: « Eveniunt, si te ceperunt tædia laudis ». *Proveniunt* hoc in loco legitur apud Auson. Centon. Nupt. p. 513, ed. Toll.

30

Jam propiore Deo? nescis, heu perdita nescis,
Nec quæ te circumstent deinde pericula, cernis! 199

MEDEA.

Hanc quoque deserimus sedem, tibi ducitur uxor,
Cui pater et conjux quondam tua dicta relinquitur?
Et sedet hoc animo, dotalis regia cordi est,
Externique iterum thalami.
Mene fugis? hoc sum terraque marique sequuta? 205
Hic labor extremus, longarum hæc meta viarum?
Hic nostri reditus, exspectatique triumphi?
Quid tua sancta fides? iterum crudelia retro

199. *Jam propiora die*: sic in cod. Salmas. et Leid. sed puto corrigendum *Jam propiore Deo* ex Æn. lib. VI, 51.

200. *Nec, quæ te circumstent deinde pericula, cernis!* ita correxi ex Æn. lib. IV, 561; ut ex Mediceo codice aliisque præfert Pierius, et ex suis M. S. Heinsius, probavitque Burmannus imitatione Sili Italici: nam olim edebatur: «Nec quæ circumstent te deinde pericula cernis»; et ita habetur apud Prob. Falcon. Cent. in V. T. cap. XXIV, 4: quomodo forte transposuerunt illi, quibus sic numeri videbantur molliores; ut et sæpe in aliis poetis factitatum, sed medicina intempestiva; vide quæ notavi ad Lotich. El. lib. IV, 3, 71; hic vero in schedis Salmasianis legebatur «Neque te circumstent deinde pericula nescis»; in cod. Leid. *Ne... que circumstent*, superscr. *te*; sed *nescis* hic ter repeti non opus est, præsertim quum *cernis* hoc in versu apud ipsum Virg. legatur.

203. *Cui pater et conjux quondam tua dicta relinquitur?* est ex Æn. lib.

II, 678, ubi ex notis virorum doctorum patebit, male nonnullos hic tollere interrogationis notam, et recte ita proferre Donatum: cui addi potest Nonius Marcellus, p. 439, ed. Mercer. *et quondam conjux* in fragm. Walliano.

206. *Hic labor extremus*: ita legendum ex Æn. lib. III, 714; nam in Salmas. et Leid. «Hic labor extre longarum, etc.».

207. *Hic nostri reditus, exspectatique triumphi.* Lege *Hi nostri reditus, etc.* ex lib. XI, 54; ubi recte Pierius præfert *exspectatique triumphi*, pro *exoptatique*, ut in Romano codice, quod etiam e Menteliano notavit Burmannus; sed *expectati* hic firmant cod. Salm. et Leid. nec aliter in Virgiliano Biblioth. Amstel. meoque codice legitur; et apud Ruffin. de Schemat. Lex. p. 33; Nonium Marc. p. 222, ed. Merc. et Probam Falcon. Cent. N. T. c. XXXI, v. 10; in loco autem Terentii, qui est ex Heaut. Act. II, Sc. 4, 28: «Tenece te, Antiphila, maxime animo exoptata meo», testatur Pierius in antiquis et maxime emendatis codici-

Fata vocant, tantis nequidquam erepte periclis.
 Mene fugis? per ego has lacrymas, per si quis amatae 210
 Tangit honos animum, per inceptos hymenæos,
 Per connubia nostra, et mensas, quas advena adisti,
 Te precor, o miserere animi non digna ferentis.
 Namque aliud quid sit, quod jam implorare queamus?
 Ipse mihi nuper Libycis tu testis in undis, 215
 Dum rauca adsidue longo sale saxa sonabant,
 Incubuere mari tantis surgentibus undis,

bus etiam legi *expectata*; quod probat G. Fabricius et codex Leidenbrogii. Sequentis versus primum hemistichium, « Quid tua sancta fides », est ex lib. VII, 365: ne quis putet de priori loco sumptum, sed diversæ lectionis esse, quia ibidem apud Virgil. sequitur « expectati- que triumpho Hæc mea magna fides? »

209. *Tantis nequidquam erepte periclis*: sic scribendum ex Æn. lib. III, 711; frustra enim in schedis MSS *nequaquam erepta*.

210. *Mene fugis? per ego has lacrymas, per si quis amatae Tangit honos animum*: ita in cod. Leidensi; nam male in Salmas. « per ego te has lacrymas ». Apud Virgilium ipsum, lib. XII, 56: « Turne, per has ego te lacrymas, etc. » quem locum etiam Eugraphius ad Terent. Andr. Act. I, Sc. 5, pag. 512, ed. Lindenbr. corrupte adfert, et ex diversis locis hemistichia in unum conjungit, ut sæpe in ejusmodi Grammaticorum scholis: hic vero *per ego has lacrymas* prætulit, quia passim in obtestationibus interponitur casus personæ, ut notum est; vide Scalig. ad Cirin, v. 326; Gronov. ad Livium, XXIX, 18, ed. pr. Aical. ad Curt. IX, 2, 28; Heins.

ad Ovid. Am. III, 2, 61; Drakenb. ad Silium, V, 82, aliosque.

212. *Per connubia nostra, et mensas, quas advena adisti*. Duo hemistichia incogitanter consuta versum denuo longiorem efficiunt: primum enim est ex Æn. lib. IV, 316: « per connubia nostra, per inceptos hymenæos »; nisi legamus, *Per connubia, per mensas*, etc. alterum exstat Æn. lib. X, 460: « Per patris hospitium, et mensas, quas advena adisti ». Vitiose *advenas* in Leid. cod. Posset tamen transpositis hemistichiis etiam legi: « Tangit honos animum, et mensas quas advena adisti, Per connubia nostra, per inceptos hymenæos ». Sequenti versus etiam male in schedis MSS: *Te precor miserere*.

216. *Dum rauca adsidue longo sale saxa sonabant*: ita correxi ex Æn. lib. V, 866; male enim in schedis: « Dum rauco adsidue longo sale saxa sonabant ».

217. *Incubuere mari tantis surgentibus undis*. Corrupta Salm. et Leid. codicis scriptura loco huic tenebras objecit, in quibus legebatur *Infixure mari*; quod ut emendarem, nullus e Virgilio succurrebat locus, nisi ex Æn. lib. I, 84: « Incubuere mari, totumque a sedibus imis Una

Luctantes ventos tempestatesque sonoras
 Compressi, et rabiem tantam cœlique marisque.
 Unius in miseri exitium, proque omnibus unum
 Objeci caput, id sperans fore munus amanti :
 Sed quid ego ambages et jussa exorsa revolvo ?
 Nil super imperio moveor, speravimus ista,
 Tempore quo primum fortes ad aratra juvencos,
 Semina * et ætherios spirantis naribus ignem

Eurusque Notusque ruunt, etc. » itaque in contextum id recipere non dubitavi: reliqua *tantis surgentibus undis* sunt ex lib. VI, 354: « Deficeret tantis navis surgentibus undis »; ubi in suo codice hic poeta legisse videtur, *Deficeret navis tantis*, etc. ut in Wittiano aliisque MSS, et editis haberi Burm. notavit; sed verborum constructio in his nutat, *Incubere mari*, etc. *luctantes ventos*, et seqq. Itaque libenter hic corrigerem, si liceret: « Incubere mari, tantis surgentibus undis, Luctantes venti; tempestatesque sonoras Compressi, et rabiem tantam cœlique marisque ». Ita saltem sensus aliquis emergeret; vel quia *Luctantes ventos* in Virgilio est, inserto uno versu ex duobus hemistichiis, eodem loco occurrentibus, legi posset: « Incubere mari, tantis surgentibus undis, Una Eurusque Notusque, et terras turbine perfiant. Luctantes ventos, tempestatesque sonoras Compressi, et rabiem tantam cœlique marisque »; porro pro *tempestatesque sonoras*, ex Æn. lib. I, 53, corrupte in Salm. et Leid. cod. legebatur *tempestatis quos honoras*. Tertius versus est Æn. V, 802.

221. *Objeci caput, id sperans fore munus amanti*: ita me recte emendasse arbitror vitiosam codicis Sal-

mas. et Leid. lectionem, in quibus inveni: « Objeci caput, hid spe ferot munus amanti ». Primum eliciui ex Æn. lib. VIII, 145: « me me ipse, meumque Objeci caput »; alterum ex lib. VI, 526: « Scilicet id magnum sperans fore munus amanti ».

222. *Sed quid ego ambages et jussa exorsa revolvo ?* Nullum in Virgilio offendi versum, qui vel totus in eo exstet, ut hic legitur, vel ex cujus duobus hemistichiis hic conflatus sit. Georg. lib. II, 46, occurrunt quidem ista: « Atque per ambages et longa exorsa tenebo ». Itaque e diversis pannis singulari more hic unum consuit versum; *ambages et longa exorsa* ex d. l. Georg. sed ita ut *jussa* exhibeant hic schedæ, pro *longa*, quod a Servio tamen agnoscitur, qui *longa exordia* exponit proœmia longe repetita; deinde *Sed quid ego* initio versus et *revolvo* in fine sit ex Æn. II, 101: « Sed quid ego hæc autem nequidquam ingrata revolvo ».

224. *Tempore quo primum fortes ad aratra juvencos*: sic correxi schedas MSS, in quibus male legebatur, « Tempore qui primum fascès ad aratra juvencos ». Prima pars versus est ex Æn. lib. IX, 80; altera ex Georg. lib. III, v. 50.

225. *Semina * et ætherios spirantis*

Objeci, *satis immanis dentibus hydri
 Explicuit legio, et campo stetit agmen aperto.
 Telorum seges et jaculis increvit acutis,
 Ferræa progenies duris caput extulit arvis.
 Illi inter sese magna vi vulnera miscent,

230

naribus ignem Objeci, *satis immanis dentibus hydri Explicuit legio, etc. Hoc loco satis mendoso malui vitiosam schedarum MSS scripturam, adposito asterisco, ut et alibi feci, representare, quam proprias conjecturas textui inserere. Cogitabam enim hæc forte castiganda esse hunc in modum: « Seminaque, et tauros spirantes naribus ignem Objeci, unde satis immanis dentibus hydri Explicuit legio, et campo, etc. » *Semina* habes in initio versus Ecl. VI, 33, et Georg. I, 193; sequentia sunt ex Georg. lib. II, 140: « Hæc loca non tauri spirantes naribus ignem Invertere, satis immanibus dentibus hydri; Nec galeis, densisque virum seges horruit hastis »; ubi quæ Servius et Philargyrius notant, locum hunc opportune illustrant. Possis etiam ex *ætherios* formare *æripedes*, ut *æripedem cervam* dixit Virgilius, Æn. VI, 303; vide Heins. ad Ovid. Epist. VI, 32, et XII, 93, et Muncker. ad Hygin. fab. 22; ita Homero, Apollonio Rhodio, lib. III, 230, et Apollodoro, lib. I, cap. 9, § 13, *χαλμόποδες* dicuntur; vid. Scalig. ad Ausonii Gryphum, v. 14, et Is. Voss. ad Catull. p. 48; hinc apud Ovid. Epist. XII, 93, in cod. Scriveriano aliisque MSS legitur *Æripedes solidi*, non *Æripedes solidi*. *Igniferos* dixit Valer. Fl. VIII, 342: « jungam igniferos sine carmine tauros »; ubi vide Burm. notas; *ardentes* lib. VIII, 437: « Credidit ardentes quis te

nunc jungere tauros Posse »; ubi *æripedes* etiam legebat Heinsius: quem tamen male in loco Martialis Spec. Ep. XXVII, corrigere « *Æripedes* posset sine Colchide jungere tauros », quia *æneus* nunquam trisyllabon, sed semper *æneus*, vel *æneus* apud poetas est, notavit Markland. ad Stat. Silv. lib. I, 1, 51; ubi plura. Deinde *Objeci* est ex lib. VIII, 145; et ut sensus ac metrum constaret, inserui *unda*. Innuit enim Jason, ex draconis pervigilis dentibus, quos severat, junctis aratro tauris ignem efflantibus, armatam virorum legionem provenisse. Perperam post *dentibus hydri* in schedis Salmas. distinctio major ponebatur; jungenda enim sunt ista, unde legio se explicuit, satis dentibus hydri immanis. Male etiam apud Virg. in nonnullis codicibus *immanes hydri*, quum *immanis hydri* secundi sit casus; et sic recte adfert vetuscholiastes Lucani, lib. IV, 550. *Unde* eodem modo, ut Georg. lib. I, 63: « Deucalion vacuum lapides jactavit in orbem: Unde homines nati: durum genus »; mox vitiose in cod. Salm. et Leid. *Eripuit legio* pro *Explicuit*, ut restitui ex Georg. lib. II, 280. Sequenti versu emendavi: « Telorum seges et jaculis increvit acutis » ex Æn. lib. III, 46; nam inepte in schedis iisdem *Cælorum*. Pro *increvit* Pierius ex suis codicibus profert *implevit*, et ex Rotterdamiano ac Sprotiano codice Heinaius; sed *increvit* firmatur a

Confixique suis telis et pectora duro
 Transfossi ligno, animasque in vulnera ponunt.
 Auro ingens coluber servabat in arbore ramos,
 Nec visu facilis, nec dictu affabilis ullis.
 Ille manu patiens immania terga resolvit,
 Ut me conspexit flammantia lumina torquens,
 Cervicem inflexam posuit, somnosque petivit.
 Si te nulla movet tantarum gloria rerum,
 Sin absumpta salus, nec habet fortuna regressum;

236

schedis nostris MSS, et eleganter *increvisse* ex seminatis draconis dentibus hic dicitur *seges* telorum virorumque, ut apud Ovid. Epist. VI, 11 : « Seminibus jactis segetes adollesce virorum ». *Semina* autem hic dicuntur dentes draconis seminati, ut de dentibus serpentis a Cadmo seminatis apud Statium, Theb. lib. IV, 484; ubi legendum e MSS « Qui plures Erebo pluresque e semine Cadmi », non *sanguine*, ut ex lib. X, 658 : « quo non agnoverit ullum Certius armifero Cadmi de semine Mavors »; ut recte apud Scholiasten legitur, non *sanguine*, ut in vulgatis : nam id paullo post sequitur, v. 663, et sic Theb. XI, 653 : « hunc et Mavortia clamant Semina »; et sic corrige ex codice Petaviano aliisque in Culice Virg. v. 253 : « At discordantes Cadmeo semine fratres », vel e *semine*, ubi in vulgatis etiam *sanguine*, sed quod mox v. 256 ibidem sequitur : « manat quod sanguine dextra »; vide et Cel. Oudend. ad Lucanum, lib. IV, 549. Denique a schedis Salmas. et cod. Leid. hic firmatur *Ferrea progenies* apud Virgil. Georg. II, 341, ubi in aliis legitur « virumque Terrea progenies duris caput extulit

arvis », quod præferunt nonnulli, quia homines inde *terrigena* dicti; vide notas ad Silium Ital. XI, 473, et ita etiam Philargyrius, qui exponit e *terra natos*. Sed *Ferrea* probavit jam Servius, qui explicat durum genus hominum, ex lapidibus ad labores creatorum : licet *Terrea* apud Lactantium legatur, sed cujus codicem depravatum fuisse censet Pierius. Neque dubium est, quin respexerit Virg. ad illud Hesiodi in ἔργους, v. 174, ubi ferream mortaliū ætatem describit, Νῦν γὰρ δὲ γένος ἐστὶ σιδήρεον. Huic certe loco id convenientius de armata virorum progenie e dentibus draconis prognata.

233. *Auro ingens coluber*. *Aurum* legitur in ipso Virgilio, lib. VIII, 352. « Servabat in arbore ramos » est ex lib. IV, 485. Seq. versu male in Salm. et Leid. *Nec visus facilis*; etiam *dictu affabilis* perperam in iisdem schedis, et nonnullis codicibus apud Virg. Æn. III, 621; nam *affabilis* recte vindicant Heinsius et Burmannus; et sic legitur apud Probam Falcon. Cent. V. T. c. XV, 5; ubi et Aldus ita edidit, loco proprus simili : « Ecce inimicus atrox immensis orbibus anguis, Septem

Si nulla est regio, miseris quam det tua conjux, 240
 I decus i nostrum; faciat te prole parentem
 Egregia interea conjux, melioribus opto
 Auspiciis, possem hinc comitem adsportare Creusam;
 Spero equidem mediis, si quid pia numina possunt,
 Supplicia hausurum scopulis; dabis, improbe, pœnas, 245
 Quod minime reris, rebus jam rite paratis.

JASON.

Desine meque tuis incendere teque querelis;
 Nam mihi parta quies, nullum maris æquor arandum;

ingens gyros, septena volumina,
 versat, Nec visu facilis, nec dictu
 affabilis ulli ».

240. *Si nulla est regio, miseris quam det tua conjux*: ita emendavi, et in textu ipso edidi; nam adhæret *Æn.* lib. X, 44: « Si nulla est regio, Teucris quam det tua conjux »; mendose enim in cod. Salm. et Leid. legebatur « Si nulla est regio miseris quam de te tua conjux ».

243. *Auspiciis, possem hinc comitem adsportare Creusam*. Castigavi et supplevi hunc versum ex *Æn.* II, 778; nam in Salm. et Leid. vitiose scribebatur « Auspiciis possem hinc ad portare Creusinum ». Sequentia sunt ex *Æn.* lib. IV, v. 382; ubi *Supplicia hausurum* in schedis nostris MSS pro *hausurum*, forte quia *hausuram* pro *hausturum* videbatur insolens; unde et alii id mutarunt apud Virgilium in *Supplicio hausurum*. Sed Veteres dixisse *hausi*, *hausum*, et *hausurum* docuerunt viri docti; et vide Faernum ad Ter. p. 80, et ita legitur apud Non. Marcell. in *supplicium* p. 398, ed. Merc. vide etiam Barm. notas, cui tamen *haurire supplicia*, pro luere, videbatur locutio case sine exemplo. Sed *haurire cla-*

dem et haurire calamitatem pro subire, adnotavit ex Cicerone: cui adde ejusdem locum ex orat. pro domo, cap. XI, sub finem: « Si utile reipubl. fuit, haurire me unum pro omnibus illam indignissimam calamitatem ».

247. *Desine meque tuis incendere teque querelis*. Adstipulantur hic schedæ optimis Virgillii codicibus, *Æn.* lib. IV, 360; ubi in aliis MSS est *incessere*, ut *incendi* et *incessi* variatur in codice lib. XII, 596; sed *incendere* est animum alicujus commovere, *exagitare*, ut Servius exponit, seu *inflammare*, ut apud Cic. pro domo, cap. XI: « Proinde desinant aliquando me iisdem inflammare verbis »; ubi Lambinus *instare*, merito id improbante Broukhusio in exemplaris sui margine, adscripto hoc ipso Virg. loco, et *Æn.* IV, 54: « His dictis incensum animum inflammavit amore »; et v. 197: « Incenditque animum dictis, atque aggerat iras ». Ita *incendere lactus*, *Æn.* lib. IX, 500, et *Incendit clamore nemus* apud Statium, Theb. V, 553; ubi in aliis libris *intendet*; vide Barthium. *Querellis* etiam hic in schedis MSS, de quo vide Serv. et

Nec veni, nisi fata locum sedemque dedissent.

Heu! tot incassum fusos patiere labores!

256

Nec venit in mentem sudans sub vomere taurus,

Jam gravior Pelias, et ahenâ undantia flammis,

Squamosusque draco, et quæsita sanguine dotes.

In regnis hoc ausa tuis.

Hæc loca non tauri spirantes naribus ignem,

255

Pierium; et ita in inscriptionibus antiquis, quas adfert Manut. in Orthogr. p. 663; quo pertinent notata Bongarsio ad Justin. et Manutio ad Cicer. quæ in nota Burmanni ad hunc Virgiliti locum confusione operarum male relata sunt ad variationem *trou incendere et incessere*.

249. *Nec veni, nisi fata locum sedemque dedissent*. Corrupte in schedis Salmas. *Nec veneni si fata*; in cod. Leid. *Nec vene nisi*, quod forte inde venit, quia *Nec veni, ni fata* apud alios Grammaticos adferuntur in hoc versu, qui exstat *Æn.* lib. XI, 112.

250. *Heu! tot incassum fusos*, etc. Prave producit *tot* sequente vocali; nam ap. Virg. *Æn.* VII, 421: «Turne, tot incassum fusos patiere labores»; vide an scripserit *Nempe*, vel *Tune tot incassum*, etc.

251. *Nec venit in mentem fumans sub vomere taurus*: sic correxi schedas MSS, in quibus legebatur «Nec venit in ventem sudans sub vomere taurus». Primum hemistichium est ex *Æn.* lib. VI, 39; alterum ex *Georg.* III, 515; ubi tamen in vulgatis legitur *fumans sub vomere taurus*. Sed ex schedis nostris MSS patet poetam hunc in suo Virgilio codice habuisse *sudans*, quamquam nulla istic in aliis codicibus sit varietas.

252. *Jam gravior Pelias et * inun-*

dantia flammis: ita præferunt cod. Salmas. et Leid. mendose, et sine ullo sensu: itaque supplervi et emendavi ex *Æn.* lib. VI, 218: «et ahenâ undantia flammis». Per *ahena* hic intellige calida balnea, quibus se Peliam ævo confectum juventutirestituturam simulaverat Medea. Prop. *El.* lib. II, 1, 56: «Seu mihi Circeo pereundum est gramine, sive Colchis Iolciaci urat ahenâ focus». Senec. *Medea*, 66: «Ustus accensus Pelias ahenâ, Arsit angustas vagus inter undas». Sic in epigramm. inedito de Balneis, alibi producendo: «In flammis dominantur aquæ, furit ignis ahenis»; ut legendum: nam corrupte illic in cod. Salm. et sch. Divionensibus, *furit ignis amanus*.

254. *In regnis hoc ausa tuis. Causa* in cod. Leid. et a man. pr. in Salm.

255. *Hæc loca non tauri spirantes naribus ignem*. Hunc et sequentem versum facile emendare licuit ex *Virg. Georg.* lib. II, 140; unde et addi posset versus: «Hæc loca non tauri spirantes naribus ignem Invertere, satis immanis dentibus hydri, Nec galea, etc.»; ubi tamen vulgo exstat *Nec galeis*. Vitiose hic in schedis Salmas. «Hæc loca non tauris spirant e naribus ignem»; in cod. Leid. *spirante*, qui male totum hunc versum præcedenti dimidiato hemistichio adnectit: seq. vers. *galea et sedes horruit astis* in utroque

Nec galea, densisque virum seges horruit hastis,
Nec vim tela ferunt: mitte hanc de pectore curam.

MEDEA.

Nam quis te, juvenum confidentissime, nostras
Jussit adire domos? pelagine erroribus actus,
An fratris miseri letum ut crudele videres? 260

JASON.

Sive errore viæ, seu tempestatibus acti,
Quis Deus in fraudem, quæ te dementia cepit
Commaculare manus, fraterna cæde penates?
Aut ego tela dedi, aut vitam committere ventis
Hortati sumus? aut quæ dura potentia nostri? 265

MEDEA.

Nil nostri miserere, nihil mea carmina curas;
Efficiam posthac ne quemquam voce lacessas:

codice scribebatur: mox correxi *pelagine erroribus actus*, non *actos*, ex *En.* lib. VI, 532.

260. *An fratris miseri letum ut crudele viderem?* ita in schedis, sed *videres* legitur apud *Virg. En.* XIII, 136, quod et prætulit, ut ad *Jasonem* referatur: et simile est lib. XI, 13: «*Infelix nati funus crudele vilebis*». Innuit autem *Medea* fratrem suum *Absyrthum* crudeliter a se dilaceratum; quod scelus detestatur ipsa versibus elegantibus apud *Ovid. Epist.* XII, v. 113 et seqq. et *Sen. in Med.* v. 44 et seqq.

263. *Quæ te dementia cepit Commaculare manus, fraterna cæde penates?* ita distinguendum. *Te*, quod deerat in schedis MSS, addidi ex *Ecl.* II, 69, et VI, 48. Seq. versus primum hemistichium est ex *Eclog.* VIII, 48: «*Servus amor docuit gnatorum sanguine matrem Commacu-*

lare manus»; alterum ex *Æn.* lib. IV, 21: «*et sparsos fraterna cæde penates*».

264. *Aut ego tela dedi.* Sic cod. *Salmas.* ex *Æn.* lib. X, 93. Male in *Leid.* cod. *Ante ego tela dedi*, et vers. seq. *Hortati sumus, quæ.* Reliqua autem hemistichia hic invertit auctor: nam *Æn.* lib. X, 71, legitur «*num linqere castra Hortati sumus, aut vitam committere ventis?*» et paullo post: «*Quis Deus in fraudem, quæ dura potentia nostri Egit?*» Recte igitur hic correxi: «*Hortati sumus? aut quæ dura potentia nostri?*» ut meliores etiam codices apud *Virgil.* nam *potentia nostra* in plerisque vulgatis editionibus. Vers. seq. male in schedis, «*nil mea carmina curas*».

267. *Efficiam posthac ne quemquam voce lacessas.* Sic edidi ex *Ecl.* III, 51: nam in cod. *Salmas.* «*ne quid-*

Rursus et est casus abies visura marinos;
Te sine frater erit: quod si mea numina non sunt,
Flectere si nequeo Superos, Acheronta movebo.

CHORUS.

Dictis exarsit in iras,
Insani Martis amore, 185
Pœnorum qualis in arvis,
Venantum septa corona,
Fulva cervice læna;
Qualis mala gramina pastus
Tractu se colligit anguis, 190
Tumidum quem bruma tegebat,
Caput altum in prælia tollit,
Linguis micat ore trisulcis:
Furiis agitatus Orestes,

probria, quæ lectio quoque ferri potest. Ed.

281. *Rursus et est casus abies*, etc. Ita correxi; in schedis enim erat, *Rursus et casus*, etc. vel cum Cel. Ondendorpio, *Et rursus casus abies*, etc. Versus est ex Georg. II, 68.

286. *Pœnorum qualis in arvis*, etc. Adhæret Æn. lib. XII, v. 4: «ul- tro implacabilis ardet, Adtollitque animos. Pœnorum qualis in arvia Saucius ille gravi venantum vulnere pectus Tum demum movet arma leo». De comparatione hac a leone vel apro saucio vide ad Lotich. El. lib. I, 8, 67; sed pulchre satis variavit hic, inserto de læna hemistichio, *fulva cervice læna* ex Georg. IV, 408: *et venantum septa corona* ex Æn. IX, 551: «Ut fera, quæ densa venantum septa corona, Contra tela furit, etc.».

290. *Qualis mala gramina pastus*

Tractu se colligit anguis: sic scribendum ex Georg. lib. II, 154, non *Tractus*, ut in cod. Salmas. et Leid. Comparationem hanc satis eleganter desumpsit ex Æn. lib. II, 471: «Qualis ubi in lucem coluber mala gramina pastus, Frigida sub terra, tumidum quem bruma tegebat, etc. Arduus ad solem, et linguis micat ore trisulcis».

294. *Furiis agitatus Orestes*. Firmant schedæ lectionem hanc apud Virg. Æn. lib. III, 331: «et scele- rum furiis agitatus Orestes»; ex quo loco variata fuit scriptura Æn. IV, 471: «Aut Agamemnoniis furiis agitatus Orestes»; ubi in alijs codd. et edd. *scenis agitatus*, pro quo male Marklandus et alii legebant *penis*: sed illic præferendum est *scenis*, quia sequitur «Ergo ubi concepit furias evicta dolore»; vide Hem. Pœcil. tom. III, p. 440. Hoc autem

Armatam facibus matrem
 Ardens agit æquore toto,
 Patris obruncat ad aras :
 Triviis ululata per urbem

295

loco *Furiis agitata* non mutandum est. Sic supra v. 278, ex lib. X, 871, « Et furiis agitata amor », et *Æn.* IV, 376 : « Heu furiis incensa feror ! »

298. *Triviis ululata per urbem.* Id recepi in contextum ex *Æn.* IV, 709, licet in cod. Salm. et Leid. hic legeretur « Furiis ululata per urbem ». *Per urbes* ibidem in ipso Virgilio editur « Nocturnisque Hecate triviis ululata per urbes »; ubi *per umbras* in cod. Leid. sed alterum firmat imitatio Claudiani, *Bell. Get.* v. 234 : « atraque Phœbe Noctibus ærisonas crebris ululata per urbes »; ubi *per herbas* male in secundo biblioth. Leid. codice. Parum vero refert, an hic *per urbes* an *per urbem* legatur; nam et ita Virg. eod. libro, v. 300, ex quo loco sequentia desumpta sunt : « Sæviti inops animi, totamque incensa per urbem Bacchatur : qualis commotis excita sacris Thyas, ubi audito stimulant trieterica Baccho Orgia »; ubi *orgia* adduntur, ut *sacra trieterica, nox trieterica*, et similia, apud poetas sæpe; vide *Misc. Lips.* Nov. P. III, p. 682; sed hic *trietica* absolute dicitur *Thyas* vel *Mænas*. Cæterum Maroniana hæc pro more imitatus est Valer. Flaccus, lib. VIII, 446 : « virum furiosa mente refugit Vociferans, qualem Ogygias quum tollit in arces Bacchus, et Aoniis inlidit Thyada truncis ». Sic enim pro vulgato *inlidit tympana*, corrigendum ex corrupta lectione Vaticani codicis

tyana censet Heinsius, tam in notis ad illum locum, quam ad Claud. in Rufin. lib. I, 312; quamquam de conjectura hac, cæteroquin ingeniosa, dubitet Burmannus propter locutionem *inlidere Thyada Aoniis truncis*, seu *thyrso*; ideoque *inpellit* vel *instigat* conjicit. Pro quo *incendit* forte vestigiis vulgatæ lectionis *inlidit* propius insisteret; *incendit* autem, pro ictu *thyrsi* in furorem agit, ut in illo Ovidii, *Trist.* lib. IV, 1, 43 : « Sic ubi mota calent sacro mea pectora thyrso ». Virgil. *Æn.* IV, 376 : « Heu furiis incensa feror ! » vide supra ad v. 45, et ita passim *incendere* pro *incitare*, inflammare; vid. *Drak.* ad Silium, IX, 244, et quæ notavi ad v. 247; ut autem hic *ululata per urbem* *Thyas*, ita apud Ovid. *Trist.* IV, 1, 42 : « Utque suum Bacchis non sentit saucia luctum, Dum stupet Edonis exululata jugis ». Quo loco ut firmissimo tibicine inniti voluit Cel. Bentleius præclaram emendationem in Horatio, lib. III, *Od.* 25, 9, ubi pro vulgato, « non secus in jugis Exsomnia stupet Evias », reponit « in jugis Edonis stupet Evias », quam ut eruditam et ingenio illius dignam fatemur conjecturam, ita tamen de ejus veritate adhuc dubitandum existimamus : nam *Exsomnia Evias* est, quæ per totam noctem luxuriaverit, antequam in somnum deciderit. Et videri merentur de hoc verbo notata N. Heinsio ad Virgil. *Æn.* VI, 556, ubi hunc ipsum Ho-

Qualis trieterica Baccho,
 Inter deserta ferarum, 300
 Palla succincta cruenta,
 Vocat agmina sæva sororum :
 Qualis philomela sub umbra,
 Pectus signata cruentum, 305
 Late loca questibus implet,
 Mœrens miserabile carmen,
 Cantu solata laborem :
 Graviter pro conjuge sævit
 Deserti ad Strymonis undam :
 Te solo in litore secum, 310
 Anima fugiente vocabat,
 Scirent si ignoscere manes.

ratii locum quod proferat, vulgatam viro acutissimo probatam fuisse lectionem colligere licet: id certum est, minus amplectendam esse ejusdem Critici insignis emendationem in fine odæ, ubi habetur: « Nil mortale loquar: dulce periculum est, O Lenæe, sequi Deum Cingentem viridi tempora pampino »; ubi nulla veterum librorum auctoritate subnixus refingit « Te, Lenæe, sequi ducem Cingentem viridi tempora pampino ». Profecto si *ducem* præferrent vulgata exemplaria, multum ejus sagacitati deberemus, si supposuisset *Deum*, ut eo elegantius opponeretur, præcedentibus, *Nil mortale loquar*; idque adposito ejusdem Ovidii loco firmantem sequeremur ex Met. lib. XV, 143: « Et quoniam Deus ora movet; sequar ora moventem Rite Deum ». Sed hæc quidem hactenus, ne exorbitemur. — *Trivis* hoc versu pro *in trivis*, ut apud Ovid. Am. I, 12, 13: « Projectæ trivis jaceatis ». Virg. Ecl. III,

26: « non tu in trivis, indocte, solebas, etc. » En.

301. *Palla succincta cruenta*. *Pallas* vitiose in Leid. codice: sic infra v. 322. Simile illud Æn. VIII, 701: « Et scissa gaudens vadit Discordia palla »; et in epigr. antiquo: « Sanguinea palla quæ textit provida Clotho ». Seneca in OEdipo, v. 553, de vate Tiresia, Manes invocante: « Vates amictu corpus et frontem quatit; Lugubris imos palla perfudit pedes »; sic apud Valer. Fl. II, 106: « Virginibus Stygiis nigramque simillima pallam »; ubi tamen *Carrio palmam* præfert, bene id improbante Barthio ad Stat. Theb. V, 62.

303. *Qualis philomela sub umbra*. Est ex Georg. lib. IV, 514, et seq. et vide Anthol. Lat. Burm. lib. I, ep. 173, v. 48.

307. *Cantu solata laborem*, legitur Georg. lib. I, 293; male *cantus* in cod. Leid. et v. 311; *animas fugientis* in Salm. et Leid. est ex Georg. lib. IV, 526.

NUNTIUS, CREON.

NUNTIUS.

Quo feror? unde abii? pavor* ossaque et artus
 Perfundit toto proruptus corpore sudor.
 Genua labant*, oculos stupor urget inertes, 315
 Arrectæque horrore comæ, et vox faucibus hæsit.

CREON.

Quo res summa loco? unde hæc tam clara repente
 Tempestas sine more furit? maria omnia cælo

313. *Quo feror? unde abii? pavor* ossaque et artus Perfundit*, etc. Corruptissime hi versus leguntur in cod. Salm. et Leid. hoc modo: «Quo feror, unde habii, pavor ossaque et artus Perfudit cito præruptus corpore sudor Genua labant, oculos stupor urget inertis». Primo versu forte supplendum: «pavor occupat ossaque, et artus Perfundit, etc.» ut *Æn.* lib. VII, 446: «subitos tremor occupat artus», et alibi; vide *Anth. Burm.* I, carm. 172, v. 113. Deinde castigavi «Perfundit toto proruptus corpore sudor», ex *Æn.* lib. VII, 459, pro quo male in schedis MSS *Perfudit cito præruptus*, licet *præruptus* etiam in aliis Virgiliti cod. sed merito id improbante Pierio. Forte etiam non male hic suppleri posset: «Quo feror? unde abii? rumpit pavor ossaque, et artus Perfundit, etc.» licet in loco Virgiliti exstet: «Olli somnum ingens rumpit pavor, ossaque et artus Perfundit, etc.» ita ut hic auctor *rumpit* ad *ossa* retulerit, quod Virgilius ad *somnum*: pro *rumpit* vero *rupit* est apud Probam Falcon. Cent. V. T. cap. XI, 12; tertio versu forte le-

gendum «Genua labant tarda, atque oculos stupor urget inertes»; nam *Æn.* lib. V, 432: «tarda trementi Genua labant»; et altero hemistichio *atque* additur *Georg.* lib. III, 523: «solvuntur latera, atque oculos stupor urget inertes».

318. *Unde hæc tam clara repente Tempestas sine more furit?* Duo diversa Virgiliti loca in unum conjunxit centonarius. Primum ex *Æn.* lib. IX, 19: «unde hæc tam clara repente Tempestas? medium video discedere cælum»; alterum ex lib. V, 694: «quum effusis imbribus atra Tempestas sine more furit». Pro *sine more* in cod. Leid. corrupte *si memore*; in *Salmas. sine more*. Passim vero pro *sine more* in aliis codd. MSS *sine lege* vel *sine fine* legitur; vide Heinsii notas ad *Æn.* lib. II, 772; vel ut aliter loqui amant, *sine fine modoque*, quæ duo sæpe junguntur; vid. *Cel. Drakenb.* ad *Livium*, IV, 54. Ita apud *Claudian.* in *Rufin.* I, 140. In *Excerptis Vossianis* legitur «*Otia te sine fine juvant*», pro vulgato *Otia te, Rufine, vocant*. Sed hic recte *sine more* tempestas dicitur furere, id est, præter

Miscuit; ingeminant abruptis nubibus ignes.
Fare mihi, atque hæc edissere vera roganti.

350

NUNTIUS.

Ædibus in mediis quæque ipse miserrima vidi,
Horresco referens; palla succincta cruenta
In medioque focos, nocturnas inchoat aras;
Intenditque locum sertis, et fronde coronat
Funerea, crinem vittis innexa cruentis,
Unum exuta pedem vinclis, in veste recincta,
Spargens humida mella, sporiferumque papaver:

355

morem, sine exemplo; vide Heins. et Drakenb. ad Silium, XII, 444.

319. *Ingeminant abruptis nubibus ignes*: ita scribendum ex Æn. lib. III, 199. In schedis enim *aruptis* vel *a ruptis*, quæ recte tamen tuentur *abruptis*, non ut Giphanius et Lambinus legebant *abrupti nubibus ignes*; vide illic Heinsii et Burm. notas, et sic apud Macrob. Saturn. VI, cap. 1.

320. *Fare mihi, atque hæc edissere vera roganti*. Sic cum hiatu ex cod. Salmas. vestigiis legi potest, in quo «Fare mihi adque hæc cedisse revera roganti»; in Leid. cod. *edissere vera*. Sed quum apud Virg. *Fare age* plerumque conjungantur, ut Æn. lib. III, 362, et lib. VI, 389, corrigi posset relicto itidem hiatu: «Fare age, atque mihi hæc edissere, etc.» vel «Fare age, jamque mihi hæc, etc.» In plerisque codicibus tamen Virgilianis, Æn. lib. II, 149: «mihique hæc edissere vera roganti», aut *mihique edissere*, vel *mihî hæc*, neglecta etiam synalæpha. Sed alterum præstat, et a Franciano, atque Amstelædamensi firmatur. In meo codice a manu prima,

«mihique edissere vera roganti»; sed superscr. ac correctum a sec. manu, *mihique hæc edissere*.

323. *In medioque focos, nocturnas inchoat aras*. Sic legendum, non *focos*. Prima pars versus est ex lib. XII, 118; altera ex lib. VI, 252.

324. *Intenditque locum sertis, et fronde coronat Funerea*. Male in cod. Salmas. et Leid. *Incenditque*, quod Servius ad Æn. lib. IV, 506, ubi hic versus exstat, pro ligare explicat; vel hypallagen statuit, *Intenditserta per locum*. Sed *intendere* illic poni pro tegere et operire, docebunt Burm. notæ.—*Fronde coronat Funerea*. Exponuntur funesta arbores, nempe verbena, cupressus, taxus, quarum usus in incantationibus. *Ilicem* hic Virg. nominat. Æn.

325. *Crinem vittis innexa cruentis*: ita edidi ex Æn. lib. VI, 281: «Vipereum crinem vittis innexa cruentis»; ubi in cod. Franciano *victis*, pro quo *vinclis* hic in schedis Salm. et cod. Leid. unde Heinsius *vinclis* conjiciebat; sed vera lectio est *vittis*: ita enim et Æn. lib. II, v. 168: «manibusque cruentis Virgineus ausi Divæ contingere vittas».

Sparserat et latices simulatos fontis Averni,
 Sanguineam volvens aciem, manibusque cruentis
 Pro molli viola, casiaque, crocoque rubenti, 330
 Urit odoratam nocturna in lumina cedrum,
 Scillamque, elleborosque graves, et sulfura viva,
 Obscuris vera involvens, lacrymisque coactis

328. *Sparserat et latices simulatos fontis Averni*: ita edidi ex lib. IV, 512; vitiose in schedis *sinolatos fonte Averni*. Sine ulla variatione adfertur etiam hic versus a Donato ad Terentium, Scholiaste Horatii, et Macrob. Sat. III, 1.

330. *Pro molli viola, casiaque, crocoque rubenti*. Prima versus pars est ex Ecl. V, 38; sed alterum hemistichium apud Maronem nusquam offendi, licet singulae voces *casia*, *croco* et *rubenti*, diversis quidem locis, et alia carminis sede, apud eum occurrant. Confer cum his locum Virgillii in Ciri, v. 369 et seqq. expressum ex Ecl. V Daphnidis. — *Crocoque rubenti*. Hæc quoque conjunxit Julianus, ep. V, 1: « Tithoni conjux croceo sublime rubore Infecit cælum lutea sidereum »; ubi tamen alii legunt *roseo*. Sed hæc sæpe permutantur. Servius ad Æn. VII, 26: « Homerus... interdum *ροδοδάκτυλον*, interdum *κροκόπειπλον* dicit Auroram ». Conf. Ovid. Fast. III, 403. Ed.

331. *Urit odoratam nocturna in lumina cedrum*. Vulgatam Virgillii lectionem præstuli, Æn. lib. VII, 13; nam in schedis Salm. *nocturno in lumine*, ut Mediceus, et alii Maronis codices habent: *nocturno in limine* erat in codice Leid. sed pro vulgata Arusianum Messium stare notavit Heinsius. Ejus verba sunt ex libro Elocutionum MS: « *In illam*

rem pro causa illius rei. Virg. Æn. VII, 13: *Urit odoratam nocturna in lumina cedrum*. Sallust. Hist. Frag. lib. I: *nimumque partium decus in mercedem corruptum erat*. Idem: *Etruria omnis cum Lepido suspecta in tumultum erat*. Ita scribe, non in tumultu. Sed puto illic emendandum esse, *In illam rem pro usu illius rei*, vel *pro in usum illius rei*: docet enim vim præpositionis in cum quarto casu pro in finem, vel usum alicujus rei; quam elegantiam Heinsius ad Claudian. in Rufin. I, 152, et alii abunde illustrarunt. Meretur certe hic Arusiani locus adscribi, vel propter fragmenta Sallustiana, quæ inter reliquias ex libris Historiarum a viris doctis, etiam ex Messio hoc Arusiano, collectas frustra in ed. Wassiana aut Cortiana quæras.

332. *Scillamque, elleborosque graves*. Sic est in codice Leid. et apud Virg. Georg. III, 451: *elleborumque grabis* in Salm. reliqua, et *sulfura viva*, præcedunt ibidem v. 451; ut quidem in multis codicibus legitur, cum quibus hic conspirant schedæ MSS; sed auctoritate Servii, Macrobiï, et Marii Victorini recte Erythræus in indice Virgiliano, et Heinsius in notis suis vindicarunt illic versum dactylicum: « Et spumas miscent argenti, vivaque sulfura », qui tamen in hujus centonis versu locum habere nequit.

Voce vocans Hecaten, et non memorabile numen

Ferro accincta vocat.

Hæc effata silet: oculis micat acribus ignis:

Exspectans, quæ signa ferant, ignara futuri.

334. *Voce vocans Hecaten, et non memorabile numen Ferro accincta vocat.* Mendosam codicis Salmasiani et Leidensis scripturam, in quibus legebatur, *et non memorabile veui*, bene me correxisse arbitror. Primum hemistichium est ex lib. VI, 247; alterum *memorabile numen* dedi ex lib. IV, 94; ubi in aliis quidem codicibus *nomen* legitur, sed *numen* prætulere viri docti: non enim puto respexisse nostrum ad Æn. lib. II, 583: « nullum memorabile nomen Feminea in pœna est». Per *numen non memorabile*, quod invocasse Medeam hic narrat Nuntius, innuit poeta inferni Deum il-lacrymabilem Plutona, quem nomine non exprimit: colore dissimili, quo vates Tiresias Manes et Plutona invocans apud Senecam in OEdipo, v. 559: « vocat inde Manes; teque qui Manes regis »; et Proserpinæ nomen post Plutona memoratum tacet Anna, soror Didus, apud Silium, lib. VIII, 117: « Nigro forte Jovi, cui tertia regna laborant, Atque atrî sociæ thalami nova sacra parabam ». Id elegantia sua non caret, quia sæpe Veteres εὐφημισμοῦ causa numina inauspicata nominare subterfugiebant; unde Erinnyes ἀνώθυμοι θεαὶ dicuntur Euripidi Iphigen. in Tauris, v. 944; ubi vid. Barnes. et hinc Athenienses colebant eas nomine non expresso per θεῶν ἀσμενῶν, tristes, severas; vide Sophocl. in Ajac. 844, et Electr. v. 111; Meurs. lib. IV Lect. Att. cap. 1, et Spanhem. ad Juliani Cæ-

sar. p. 346; ita in aliis male ornatis: ut apud Homer. Odys. v. 19, κακοῦλιον, οὐκ ὄνομαστὴν. H. Iliad. A, 340, βασιλῆα ἀπὴνιαι, ceteris veritas non memorandum, illaudatum regem, quam immū ut illaudatum Busirida dixit Vir Georg. III, 5, id est, « qui omni pessimus teterrimusque », ut ex nit Gellius, lib. II, cap. 6; ita et cum Broukhusio in ora libri corrigendum, non *determinusq* et sic scribendum apud Macrob. lib. VI, cap. 7; ubi totum illud (libi caput compilavit. Reliqua *accincta vocat* sunt ex Æn. lib. 614: *accinctam* vitiose in cod. L

336. *Hæc effata silet: oculis micat acribus ignis.* Obsequutus sum v. gatis Virgilio editionibus, Æn. XII, 102; licet in cod. Salmas. Leid. legeretur « oculis micat a bus ignem »; unde patet, in Maronis codice poetam hunc in nisse « oculis micat acribus ignem quod forte non penitus negligendum: præsertim quia sequitur *spectans*, etc. ut *micare ignem* etum sit, quomodo *effluere liquorem, manare mella, rorare favos* id genus plura, de quibus v. Heins. ad Claudian. in Rufin. 385; Ovid. Met. VI, 312, et ad Prætor contra Symmach. II, v. 9, et q. notata sunt in Anth. Lat. Bu. lib. I, epigr. 20, pag. 10.

337. *Exspectans, quæ signa ferant ignara futuri.* In schedis Sahr « quæ signa ferat aut ignara futuri sed aut ex ultimis literis vocis fer-

Eripiunt subito nubes cælumque diemque,
 Et tremefacta solo tellus, micat ignibus æther.
 Continuo auditæ voces, vagitus et ingens, 340
 Visus adesse pedum sonitus, et sæva sonare
 Verbera, * visæque canes ululare per umbras,
 Adventante Dea, refluitque exterritus amnis,
 Et pavidæ matres pressere ad pectora natos.
 Exhinc Gorgoneis Alecto infecta venenis, 345
 Exsurgitque facem adtollens, atque intonat ore:
 « Respice ad hæc : adsum dirarum ab sede sororum,

profluxit; nam in Leid. cod. *ferant aut*. Primum hemistichium est *Æn.* lib. VI, 198; sed ubi legitur « Observans quæ signa ferant »; alterum *ignara futuri* ex *Æn.* lib. IV, 508.

338. *Eripiunt subito nubes*. Hæc et sequentia usque ad v. 343, quæ in schedis vel mendose scripta, vel male distincta erant, castigavi ex ipsis Virg. hemistichiis, *Æn.* I, 88 et 90; VI, 425; II, 732; VI, 557, et VI, 257. Vs. 342 legebatur in cod. Salmas. « Verbera, bisæque canes ululare per umbras »; in cod. Leid. « Verbera bis eque canes ». *Umbram* est apud Virg. Forte non male scripsisset : « tum sæva sonare Verberaque, visæque canes, etc. » ut ejusdem formæ sit, ac *Liminaque laurusque Dei* *Æn.* lib. III, 91; qualia diligenter notavit Erythræus, Ind. Virgil. in *Que*, vel cum Cel. Oudendorpio legendum, *tum visæque*. Sequenti versu addidi copulam « refluitque exterritus amnis », ex *Æn.* lib. VIII, 240; in schedis enim erat : « refluit exterritus amnis ».

344. *Et pavidæ matres pressere ad pectora natos*. Male in Salm. et Leid. cod. *presserat pectora*, pro *pavidæ matres* hoc in versu apud Virg. *Æn.*

VII, 518. In vulgatis legitur *trepidæ*: itaque ex suo codice hic poeta diversam lectionem nobis suppeditat; ut *Æn.* lib. II, 489 : « Tum pavidæ tectis matres ingentibus errant »; et 766 : « pueri et pavidæ longo ordine matres stant circum », et lib. VIII, 592 : « Stant pavidæ in muris matres ».

345. *Exhinc Gorgoneis Alecto infecta venenis*. Corruptissime exhibebant hunc versum schedæ Salmasianæ : « Ex hinc Gorgonalis lecto infecta venenis »; et ita in cod. Leid. sed a manu sec. correctum erat *Gorgoneis Alecto*. Exstat *Æn.* lib. VII, 341, ubi *Exin* editur pro *Exhinc*, quod hic in schedis, et in aliis Virgilii codicibus est.

346. *Exsurgitque facem adtollens, atque intonat ore*: ita in schedis MSS, non *increpat*, ut perperam in aliis codd. *Æn.* lib. VI, 607.

347. *Respice ad hæc : adsum dirarum ab sede sororum, Bella manu letumque gero*. Ita hæc leguntur, *Æn.* lib. VII, 454 et 455; in schedis Salmas. « dorarum abscede sororum Bella mano, etc. »; in Leid. cod. *ab sede*, recte non *a sede*, ut in secundo Hamburg. et Veneto

Bella manu letumque gero».

Talia cernentem tandem sic orsa vicissim :

« Venisti tandem, mecum partire laborem,

350

Tu Dea, tu præsens animis inlabere nostris.

Dissice compositam pacem, sere crimina belli,

(Namque potes) colui vestros si semper honores».

Talibus Alecto dictis exarsit in iram,

Heinsii, et Gudiano a man. pr. sic eod. libro, v. 324 : « dirarum ab sede sororum, Infernisque ciet tenebris » ; ubi *divarum ab sede dearum* pro *sorum* male apud Charisium, lib. I, legi notavit Heinsius ; altero versu *letumque gero*, non *fero*, etiam adfert Nonius, pag. 316, ed. Merc. vide notas ad Æn. librum VII, vs. 444.

349. *Talia cernentem tandem*, etc. Non reperi hæc apud Virgil. sed *Talia jactantem, Talia dicentem*, non semel in eo occurrunt. An igitur legendum *Talia cernenti*, ut verba hæc transposuerit ex ultima sede versus in primam ex Æn. lib. IV, 408, ubi *cernenti talia* legitur, vel *Talia jactanti* ex lib. I, v. 106 ? Altero hemistichio edidi *sic orsa vicissim* ex lib. VII, 435 ; nam vitiose in schedis MSS *sic ora vicissem*.

350. *Venisti tandem, mecum partire laborem*. Primum est ex libro VI, 687 ; alterum ex lib. XI, 510 ; ubi codex Mediceus inserit « at mecum partire laborem ». Sequens versus desumptus est partim ex lib. IX, 404, partim ex lib. III, 89.

352. *Dissice compositam pacem, sere crimina belli*. Totus hic versus exstat Virg. Æn. VII, 339, ubi etiam *Dissice* in MSS, ut hic in schedis, et passim in codicibus vetustis, pro *Disjice* ; vid. supra ad v. 71, et N.

Heins. ad Prudent. Cathem. Hymn. I, v. 97. *Serere crimina belli*, est causas belli prætexere, fingere ; unde hoc versu Servius lucem dat alteri Maronis loco, lib. VII, 551 : « spargam arma per agros ». Sic *serere crimina* e MSS idem Heinsius restituit Prudentio Hamartig. v. 579. Apud Livium, lib. XXI, cap. 5 : « jam belli causa certamina cum finitimis serebantur » ; ut recte, non *feriebantur*, vindicat Cel. Drakenb. ad Stat. Theb. VI, 939 : ita *bella serere, prælia serere*, etc. quam locutionem eleganter illustravit Zinzerl. Promuls. Crit. c. XX.

353. *Namque potes*. Habetur apud Virg. sed alia versus sede, VII, 366 : « Eripe me his, invicte, malis : aut tu mihi terram Injice, namque potes ». Diverso non nihil modo ejusd. l. v. 117 : « gnaticque patrisque Alma, precor, miserere, potes namque omnia » ; et lib. X, 632 : « et in melius tua, qui potes, orsa reflectas ». De elegantia hujus formulæ in precibus, ut ei *δύνασται γη* apud Homer. II. A, 393, vide Heins. lib. II Advers. cap. 3, et notas ad Lotich. El. lib. II, 9, 83. Alterum hujus versus hemistichium debetur libro XII Æn. 778.

354. *Talibus Alecto dictis exarsit in iram*. In *iras* legitur in ipso Virgilio, XII, 445, et supra v. 284.

Horrendum stridens, pavidoque hæc addidit ore: ³⁵⁵
 «O germana mihi, mitte hanc de pectore curam.
 Nunc si * bella paras, et luctu miscere hymenæos,

355. *Pavidoque hæc addidit ore.* Ita quidem in sched. Salm. et cod. Leid. sed legendum *rabidoque* ex Virg. VII, 451; ubi recte id Heins. restituit pro *rapidoque*: illic enim Alecto etiam loquitur. Et sic ibidem in Amstelædamensi, meoque codice, inveni. Furis namque *rabidum os* melius convenit, quam *pavidum*. Sic eadem Alecto apud Claudian. in Rufin. I, 44: «tum corde sub imo Inclusam rabidis patefecit vocibus iram»; ubi *rapidis* etiam est in aliis, ut hæc ubique confunduntur; vide Burm. notas ad IV Cons. Hon. 148; et ita semper scribendum, ubi de Furiis, Scylla ac canibus, vel hominibus vesanis sermo est. De furenti Sibylla, Æn. lib. VI, 102: «Ut primum cessit furor, et rabida ora quierunt». Valer. Flac. IV, 239: «Sic adeo insequitur, rabidoque ita murmure terret»; ubi *rapidoque* etiam male in ed. Carriónis. Ita de vate Tiresia Manes invocante Seneca in OEdipo, 561: «Carmenque magicum volvit, et rabido minax Decantat ore, quidquid aut placat leves Aut cogit umbras»; et sic alibi passim.

357. *Nunc si * bella paras, et luctu miscere hymenæos.* Hæc in schedis MSS vitiose legebantur: in codice Salmas. «Nunc si bella reparas et luctu miscere hymenæos»; in Leidensi vero: «Nunc si bella paras et luctu miscere hymenæos». Ut versus pedibus suis constet, legendum est: «Si bellare paras, luctu miscere hymenæos». Vel agnoscere hic iterum debemus versusum justo longio-

rem, ut supra plures habuimus; vel si Virgilianis hemistichis propius insistere velimus, addito uno versu suppleri posset hoc modo: «Et si nunc bellare paras, atque hæc tibi mens est; Deformare domum, et luctu miscere hymenæos, Funereasque inferre faces, et cingere flamma; Quidquid in arte mea possum, etc.» ut primus et quartus sit ex lib. VIII, 400, 401; secundus vero ex lib. XII, v. 805; tertius partim ex lib. VII, 337, partim ex lib. I, 673. *Luctu miscere hymenæos* habent omnes Virgillii codices scripti et editi: infra tamen in hac ipsa Medea, v. 442, legitur in schedis MSS *luctum miscere imeneus*; unde forte conjici posset pro diversa lectione in aliis Virgillii codicibus scriptum fuisse, *luctum miscere hymenæis*. Sic *tristia miscere lætis* apud Ovid. Fast. VI, 463; *miscere adversa secundis* Lucano, lib. V, 2, et *lata malis miscere* lib. VIII, 705. Quamquam de locutione *dolorem miscere hosti* dubitent viri eruditi ad Phædr. fab. lib. I, 28, 10, *miscere* tamen cum casu sexto, ut in vulgata lectione est, ap. Ovid. Epist. VI, 76; Met. IV, 14; Virg. Georg. II, 327, et Nemesian. Cyn. 206; vide notas ad Ovid. Fast. VI, 170, et clar. Oudend. ad Hirt. Bell. Alex. cap. 56, *mixtam dolore voluptatem*, qui etiam legebat in Apuleio init. lib. I de Dogm. Plat. «Apollinis figuratio perictione se miscuisset», non *perictioni*, ut in edd. Elm. Scriv. Gr. περιπίονη.

359. *Meminisse necesse est, Quan-*

Funereasque inferre faces, et cingere flammâ :
 Quidquid in arte mea possum, meminisse necesse est,
 Quantum ignes animæque valent, absiste precando. »³⁶⁰
 Dixerat, adtollens stridentes anguibus alas,
 Ardentes dare visa faces, supera ardua linquens.
 Illa dolos aperit flammisque sequacibus iras

tum ignes animæque valent, absiste precando, ex lib. VI, 514, et lib. VIII, 403.

361. *Dixerat, adtollens stridentes anguibus alas* : ita est in schedis Salmas. *adtolles* Leid. sed *ad tollit* apud Virgil. lib. VII, 561. Versu sequenti correxi, *Ardentes visa dare faces*, ut est in ipso Virg. *Æn.* V, 637, tum *supera ardua linquens* ex lib. VII, 562; nam male in schedis MSS legebatur « *Ardentis Dea visa faces super ardua linquens* »; ita enim apud Virgilium : « *Illam autem ad tollit stridentes anguibus alas, Cocytique petit sedem, supera ardua linquens* ».

363. *Illam dolos aperit, etc.* Hæc et sequentia corruptissime in schedis circumferebantur, quæ accuatiori medicina indigent. *Illam dolos aperit* legitur in cod. Leid. *Illam dolosa perit* in Salmas. *Illam dolos* quidem occurrit *Æn.* lib. IV, 563 : « *Illam dolos dirumque nefas in pectore versat* »; ubi *dolos aperit* non junguntur, neque usquam in Virgilio, quantum sciam. Reliqua hunc in modum exhibebant schedæ : « *flammisque sequacibus iras Jungebat et dublice gemmis auroque coronam Consertam squammis serpentum flammaque volantem Implicat, etc.* » in quibus nullum agnoscas sensum. Cogitabam igitur hæc ita castiganda et distinguenda esse : « *Illam dolos operi flammisque sequacibus iras*

Jungebat, duplicem gemmis auroque coronam Consertam squammis serpentum flammaque volantem Implicat, involvitque domum caligine caeca, Prospectum eripiens oculis, mihi frigidus ». Singula videamus. *Operi pro aperit* dedi ex lib. VIII, 432 : « *sonitumque metumque Miscebant operi, flammisque sequacibus iras* »; unde *Miscebat* hic quoque substitui posset, quia *jungebat* semel tantum apud Virgilium occurrit, sed in media, non prima versus sede, ut hic loci, lib. VIII, 485; mox castigavi « *duplicem gemmis auroque coronam* » ex lib. I, 655, per adpositionem. Sequenti versu apud Maronem, lib. VIII, 436, legitur « *Certatim squammis serpentum* »; illud enim *Consertam* ex medio versu lib. *Æn.* III, 467, et lib. V, 259, poeta hic transtulit in initium. Sed reliqua *flammaque volantem* variis conjecturis mihi locum dederunt. Tentaveram « *coronam Consertam squammis serpentum, alasque volantem Implicat* ». Ita infra v. 432 : « *paribusque revinxit Serpentum spiribus, ventosasque addidit alas* ». Sic *vita volantem* pro avium lib. VI, 728, et lib. XI, 722 : « *Consequitur pennis sublimem in nube volantem* »; ut profert Scholiastes Horatii pro *columbam*; et sic lib. VI, 239, et alibi. Conjeceram quoque cum hiatus, *ala volantem Implicat*, ut Alecto Medæ oculis se eripuisse

ungebat, duplicem gemmis auroque coronam
 onsertam squammis serpentum : flamma volantem 365
 mplicat, involvitque domum caligine cæca,
 prospectum eripiens oculis : mihi frigidus horror
 membra quatit, gelidusque coit formidine sanguis.
 improvisum aspris veluti qui sentibus anguem
 aut videt, aut vidisse putat, metuensque pericli 370

ur, ut in illis Virgiliū supra
 tis : « adtollit stridentes angui-
 alas, Cocytique petit sedem,
 ca ardua linguens »; et sequen-
 dicent, caligine Tartarea lo-
 quem reliquerat Alecto, in-
 um fuisse; quum cæteri Dii
 odore ac splendida luce loca,
 uæ dilapsi fuerant, implere
 tur poetis. Sed tandem com-
 or, et a schedarum scriptura
 num recedere visa fuit lectio,
 va volantem Implicat, ut singu-
 rba e diversis Virgiliū locis de-
 jungantur; nam frustra totum
 emistichium in eo indagabi-
 Sensus autem sit, flammam
 puisse Creusam statim, quum
 donum coronæ a Medea ac-
 set, quod ipsa ei minatur apud
 . Epist. XII, 180 : « Flebit, et
 res sentiet usta meos », ut in
 . MSS, pro *vincet adusta*. Me-
 pud Senec. v. 817 : « tu nunc
 s Tinge Creusæ, quas quum
 um Sumpserit, imas urat ser-
 Flamma medullas : ignis fulvo
 is in auro latet obscurus ».
 : *volantem* posuit forte hic au-
 pro fugere tentantem; ut trans-
 asit ex *Æn.* lib. V, 219 de nave
 nte : « sic ipsa fuga secat ulti-
 ristis *Æquora*, sic illam fert
 tus ipse *volantem* »; et sic infra
 30, nuntius Jasoni refert de

Creusa, Medæ ignem sentiente :
 « Illa ut per populos aditumque per
 avia quærit, Arte nova speculata
 locum »; nisi *vocantem* malis, id est,
 clamore opem implorantem, ut ib.
 v. 221 : « *vocantem* Auxilia et frac-
 ctis discentem currere remis »; et
 v. 860 : « *socios* nequidquam sæpe
vocantem », et alibi. Clar. Ouden-
 dorpius tentabat : « *flamma volan-*
temque Implicat », vel *volatuque*,
 vel *volansque*; cætera « involvitque
 domum caligine cæca, Prospectum
 eripiens oculis » sunt ex lib. VIII,
 253, et quæ iis adduntur : « mihi
 frigidus horror Membra quatit », et
 seqq. vitis scripturæ emendatis,
 edidi ex *Æn.* lib. III, 30.

369. *Improvisum aspris veluti*, etc.
 ex *Æn.* II, 379. — Sed contra le-
 gem centonum versus integros ad-
 ponere, quod vitium sæpe incurrit
 Noster. Ed.— De ominoso serpentis
 occussu vide quæ notarint Lambin.
 ad Horat. Od. III, 27, 5, et Muret.
 Var. Lect. lib. IX, 4; ubi quæ in
 fine subjungit, Lambinum tangunt.

370. *Metuensque pericli*. Schedæ
 non agnoscunt *est*, quod additur
 lib. V *Æn.* 716. Prima hujus ver-
 sus pars est e lib. VI, 454. Versu
 seq. *effari* recte in iisdem schedis,
 non *affari*, ut in nonnullis codici-
 bus, est *Æn.* lib. IV, vs. 76; vide
 Anth. Burm. lib. I, ep. 170, v. 75.

Incipit effari, nec vox aut verba sequuntur.

« Idque audire sat est, quo me decet usque teneri :

Vadite, et hæc regi memores mandata referte».

NUTRIX, MEDEA.

NUTRIX.

Hoc habet : hæc melior magnis data victima Divis.

Talia conjugia et tales celebrent hymenæos. 375

MEDEA.

Tu secreta piram natorum maxima nutrix

372. *Quo me decet usque teneri* : ita scribendum ; vid. ad hujus Medæ v. 89.

373. *Vadite, et hæc regi memores mandata referte*. Male in cod. Salm. et hæc regina memores ; in Leidens. reginæ. Versus est e lib. XI Æn. 176 ; ubi alio verborum ordine et hæc memores regi, ut illic quoque in cod. Leid.

374. *Hoc habet : hæc melior magnis data victima Divis*. Confirmant schedæ receptam lectionem Æn. lib. XII, 396, ubi in codice Oudartii magnis datur hostia Divis, et *Hoc habe* Catræum edidisse notavit Burm. neque aliter hunc versum adfert Nonius Marcell. p. 317, ubi *Hoc habet* exponit *Hoc satis est* ; et sic fere Servius, *id est, letali vulnere percussus est : apud Antiquos enim id erat, hoc habet, hoc erat : quod nunc peractum est* ; et sic legitur apud Donat. ad Terent. Andr. I, 1, 56 ; ubi etiam interpretatur de eo, qui letaliter vulneratus est ; quod hic Creusæ apprime convenit. Et est hæc formula translata ab agonibus gladiatoris ; vide Barth. Adv. XLI, c. 16,

ubi verba Donati ex codice vetusto adfert nonnihil ab editis diversa. Plura dabunt Bronkh. ad Tibull. I, 5, 2 ; Græv. ad Flor. III, 10, in fine, et Burmanni notæ ad Quintilian Decl. VIII, 16, ubi et de formula *peractum est*, qua alteram explicat Servius. Seneca Agam. 901 : « Habet : peractum est : pendet exiguæ male Caput amputatum parte ; et Herc. OEt. 1472 : « Habet : peractum est : fata se nostra explicant. Medea v. 1019 : « Bene est, peractum est : plura non habui, dolor. Hæc tamen in re læta etiam adhibetur, et cum *bene habet* conjungitur ; de quo vide ad Lotich. El. lib. IV, 4, 201.

375. *Talia conjugia et tales celebrent hymenæos. Connubia* in vulgatis Virgilio editionibus est, Æn. lib. VII, 555 ; licet *conjugia* in Pieri, Heinsii, et aliis MSS, quibus hic consentiunt schedæ.

376. *Tu secreta piram, natorum maxima nutrix, Erige,* tuque ipsa pitege tempora vitta, Verbenasque adole pingues, nigrumque bitumen. Hæc e Virgilio emendavi, quæ mendose*

ige, * tuque ipsa pia tege tempora vitta,
 Verbenasque adole pingues, nigrumque bitumen :
 sacra Jovi Stygio, quæ rite incepta paravi,
 Perficere est animus, finemque imponere curis. 380

NUTRIX.

discessere omnes medii, spatiumque dedere.

Medeæ verba ita scribebantur : « Tu
 cum piram natorum maxima
 Erige tuque pia tegit tempo-
 ra, Verbenas adole pinguis,
 nigrumque bitumen ». *Tu secretam
 Erige* sunt ex lib. IV, 494 ;
natorum regia nutrix, legitur
 lib. IV, 645 ; sed *maxima* petitum
 sensu ibidem præcedente, quæ
 a natu. Sequenti versu hiat
 cum deficiente uno pede : nam
 lib. IV, 637 : « Sic veniat. Tuque
 ipsa tege tempora vitta ». Clar.
 ad Propertium putabat inserendum
 vel cum repetitione *tu, tuque*
 Tertius versus conflatus est ex
 lib. III, v. 65, et Georg. III,

. *Sacra Jovi Stygio, quæ rite
 incepta paravi, Perficere est animus,
 finemque imponere curis.* Hæc in cod.
 s. etiam vitiosissime erant de-
 scriptæ ; in Leidensi vero emenda-
 tegebantur. Eleganter Medea
 hic magica sacra instruere
 videtur, iis verbis, quibus Barcen-
 em adloquitur Dido apud
 Æn. IV, 638 : quem locum
 utum conferre decet cum iis,
 utitur Anna Didus soror
 Silium Ital. VIII, 116 : « Ni-
 morte Jovi, cui tertia regna la-
 tæ, Atque atris sociæ thalami
 sacra parabam, Quis ægram
 mentem et trepidantia corda leva-
 felix germana tori, et seqq. »

Sed præ cæteris conferenda sunt
 cum his, quæ de Medea, sacra Sty-
 gialia peragente, leguntur apud Se-
 necæ toto actu Medæ quarto. Locus
 autem ille e Ciri, sive Virgil. ipse
 cultissimi poematis auctor sit, sive
 aliud divinum artificem imitatus,
 ex ejus Ecloga octava Daphnidis,
 et illis Didonis Æn. lib. IV, adum-
 bratus est. In quo argumento sac-
 rorum ejusmodi magicorum quam
 feliciter veteres ac recentiores poe-
 tæ ingenia sua exercuerint, patebit
 ex notatis ad omnium optimam Lo-
 tichii Eclogam quintam, v. 38. —
Sacra Jovi Stygio. Sacra cum dativo
 et cum genitivo construitur. Ita
 Vertumni sacrum rus, pro Ver-
 tumno apud Propert. IV, 2, 12 :
 « Seu quia vertentis fructum præce-
 pimus anni Vertumni rus se credi-
 dit esse sacrum », ut corrigit Hein-
 sius, Adv. I, cap. 2. Ovid. Fast. IV,
 286 : « Et Veneri sacra Cythera pe-
 tit » ; ubi *Veneris* in multis codi-
 cibus. Enj.

381. *Discessere omnes medii, spa-
 tiumque dedere*, est ex libro XII,
 v. 696 ; ubi *mediis* in cod. Dorvil-
 liano legi notavit Burm. sive li-
 tera *s* adhæserit ex sequenti voce
spatiumque, sive dictum sit pro e
 mediis, sive e turba, ut *in mediis*,
 et similia. Gr. ἐν μέσοισι vid. Heins.
 ad Claudian. in Rufin. I, v. 41, et
 notas ad Valer. Fl. II, 174. Sed me-

MEDEA, FILII UMBRA ABSYRTHI.

MEDEA.

Heu stirpem invisam, et fatis contraria nostris!

Huc ades, o formose puer, qui spiritus illi!

Sic oculos? sic ille manus? sic ora ferebat?

Perfidus et cuperem ipse parens spectator adesset. 385

dii recte se habet; ipsi enim homines medii simpliciter dicuntur, pro medii inter alios e turba; vide notata Burmanno ad Æn. lib. II, 508.

382. *Heu stirpem invisam, et fatis contraria nostris!* ita in cod. Leid. mendose in schedis Salmas. *et fatis contrariis nostris.* Desideratur hic *fatis contraria nostris Fata*, ut additur apud Virg. Æn. VII, 293: « Heu stirpem invisam, et fatis contraria nostris Fata Phrygum! »

383. *Sic oculos? sic ille manus? sic ora ferebat?* Pulchre Medæ Absyrthum fratrem adloquenti poeta hic dedit illa Andromaches apud Virg. Æn. III, 490: « O mihi sola mei super Astyanactis imago, Sic oculos, sic ille manus, sic ora ferebat ». Hoc autem loco Medeam, umbram fratris intuentem in contrarium sensum hæc vertere arbitrator, et indicare, Absyrthi manes longe a pristino habitu differre, ac cruenta fati sui vestigia servare: ideo interrogationis signa addenda judicavi, ut hac distinctione vim verborum erigerem, quia id poeticum magis videbatur, quam ut formosi olim Absyrthi pulchritudinem efferret, quam præcedenti versu jam indicarat; sed hic propius ad umbram respiciens ingemiscat, quantum sua crudelitate mutatus

ab illo esset: ut Andromache Hectoris imagine in somnis visa, præclaris apud Maronem versibus, Æn. lib. II, 274. Et sic defunctorum imagines eo habitu cultuque, qui vivis postremus fuerat, adesse sibi fingebant Veteres: quo refer illud Propertii, lib. IV, 7, 7, de Cynthia post mortem in somnis visa: « Eosdem habuit secum, quibus est elata, capillos, Eosdem oculos: lateri vestis adusta fuit ». Sed præcipue umbras crudeli fato peremptorum, qualis hæc Absyrthi, deformes et sanguinolentas sibi adstare persuadebant, quod ex poeticæ eruditionis thesauris optime illustravit Broukhus. ad Tibull. El. II, 7, 21: cæterum præferunt hic schedæ lectionem meliorum codicum in Virgilio *sic ora ferebat*, non *geribat*, ut apud Nonium Marcell. legitur; quam locutionem Heinsio damnatam, Veteribus tamen adhibitam e Petr. Burm. notis illic videre licet.

385. *Perfidus et cuperem ipse parens spectator adesset*: sic schedæ Salmas. *adesse* in cod. Leid. Prima vox hujus versus est ex lib. VII, 362; reliqua ex lib. X, 443: « cuperem ipse parens spectator adesset ». Simili voto, quo hic de Ætæa patre, etiam de Jasono utitur Medea, antequam filios trucidaret,

FILII UMBRA ABSYRTHI.

Parce pias scelerare manus, aut qui tibi nostri
 Pulsus amor, si juris materni cura remordit,
 Natis parce tuis, aut nos rape in omnia tecum;
 Quo res cumque cadunt, unum et commune periculum:
 Adspice nos, adsum dirarum ab sede sororum. 390
 Infelix simulacrum * labi a corpore tanto.

apud Senecam, v. 993: « voluptas magna me invitam subit: Et ecce crescit: deerat hoc unum mihi, Spectator ipse: nil adhuc factum reor ». Et hunc Virgilio locum imitatur Ovidius Epistola Canaces, XI, vs. 7: « Ipse necis cuperem nostras spectator adesset, Auctorisve oculis exigeretur opus »; ubi *adesse* præferrem ex quinque codd. Heinsii, ut ad Macareum referatur.

386. *Parce pias scelerare manus*: sic recte cod. Leid. ex Æn. lib. III, 42: male *celerare* in Salm. reliqua aut *qui tibi nostri Pulsus amor* frustra in Marone quæsi. *Noster amor* Æn. lib. IV, 307: « Nec te noster amor, nec te data dextera quondam, etc. » et alibi facile invenire est: neque *Pulsus amor* initio versus in Virgilio exstat; sed confudit auctor ex lib. XI, 539, ubi occurrunt ista: « Venit amor subitaque animum dulcedine movit, Pulsus ob invidiam, etc. » unde oculi ictu inter legendum aberrante junxit *Noster Pulsus amor*: mallet hic scripsisset: « aut si tibi nostri Cessit amor »; nam lib. VII, 636, init. legitur *Cessit amor*. Sic lib. II, 595: « Quid furis? aut quonam nostri tibi cura recessit ». Sequenti versu corrigendum est, ut metro consulatur: « Cessit amor, juris materni

aut cura remordet ». Sed quia toties jam supra habuimus versus pedibus nonnullis abundantes, retineamus ita ut apud Virg. ipsum, lib. VII, 402, et in schedis MSS legitur « si juris materni cura remordet », quamquam *remordit* in cod. Salmas. et Leid. vel cum cel. Oudend. legamus: « aut si tibi nostri Pulsus amor (juris materni cura remordet) Natis parce tuis ».

388. *Natis parce tuis, aut nos rape in omnia tecum. Et nos legitur in Virg. Æn. II, 675, ubi in aliis codd. trabe vel cape. Primum est ex lib. X, 532.*

389. *Quo res cumque cadunt, unum et commune periculum. Totus hic versus exstat Æn. lib. II, 709, ubi cadent in plerisque codd. cadunt in solo Walliano: cadant in nonnullis Pierii.*

390. *Adsum dirarum ab sede sororum*; vid. ad vs. 347.

391. *Infelix simulacrum * labi a corpore tanto*: sic præfert cod. Leid. et mendosius in schedis Salmasianis *labia corpore tanto*; quæ quum corruptissima sint, asteriscum iis adposui. *Labi* semel tantum, etiam in media versus sede, invenias in Virg. Æneid. I, 365: « Præcipites cælo labi, etc. » deinde *corpore tanto* semel quoque inda-

Quid dubitem? audendum dextra: nunc ipsa vocat
Auctor ego audendi, fœcundum concute pectus.

gare licuit lib. XII, 835, at non a corpore tanto. Sed quid, quæso, significabit Absyrthi « Infelix simulacrum labi a corpore tanto? » Novi illud de imagine Creusæ, Æneæ adparenti, lib. II, 772: « Infelix simulacrum atque ipsius umbra Creusæ Visa mihi ante oculos, et nota major imago »; unde prima pars hujus loci desumpta. Reliquis vero enodandis Œdipo certe conjectore opus est. Mihi hic requiri videtur hemistichium Virgilianum, quod mendosæ scripturæ vestigia premat, et paucis verbis umbram Absyrthi crudeliter discerpti deformem describat, ita ut modo vidimus ad vs. 383. Itaque non dubito poetam centonarium pro more suo hic denuo nobis dedisse versum uno pede superfluum, ut innumeros supra notavimus, et scripsisse *laniatum corpore toto*: quod simulacro Absyrthi a Medea dilacerati optime convenit, et desumptum est ex Æn. lib. VI, 494, de Deiphobi umbra instar Absyrthi deformata: « Atque hic Priamiden laniatum corpore toto Deiphobum vidit, lacerum crudeliter ora, Ora manusque ambas, populataque tempora raptis Auribus, et truncas inhonesto vulnere nares ». Sic de Troilo et Deiphobo Cassandra apud Senec. in Agam. 746: « Sed lacera membra (video) et saucios vinclo gravi Illos lacertos: te sequor, nimum cito Congressu Achilli Troile, incertos geris Deiphobe vultus ». Pariter Pelias umbram Phryxi la-

ceram in somnis adspiciens apud Val. Flacc. lib. I, 49: « ipsum venem tam sæva gementem, Ipsi ego, quum serus fessos sopor agat artus, Adspicio: meque adsi lacera illius umbra Questibus magni numen maris excitat Hel ubi vide notas.

392. *Quid dubitem? audendum dextra: nunc ipsa vocat res*: legendum censui, idque in tex recepti; nam in cod. Salm. et I male legebatur: « Quid dubitandum dextra »: unde prius jeceram: « Quid dubitas, dextra audendum: nunc ipsa vocat res sensu quidem commodo; ut in Catonis, propriam necem metis, in epigrammate antiquo: Pithœum, lib. II, p. 50, ed. P. « Dextera, quid dubitas? dextra est jugulare Catonem. Sed non liber erit: jam, puto, non dubitandum. Sed alterum prætulimus, quia *Quid dubitas* in Virgilio non offendi. *dubitem* est ex lib. IX, 191: « Quid dubitem, et quæ nunc animo tentia surgat ». *Audendum dextra* seqq. sunt ex ejusdem libri, v. 1: « Euryale, audendum dextra. Ipsi ipsa vocat res ». Æstum hunc bitantis Medæe egregie depingit Seneca toto actu quinto Medæe sed præcipue vs. 937: « Quid, me, titubas? ora quid lacrymant? Variamque nunc huc nunc illuc amor Diducit? an æstus incertam rapit, etc. » *Audendum est dextra* in nonnullis Virgilio codicibus; sed non opus est: n-

Si concessa peto, si pœnas ore reposco,
Nullum in cœde nefas, et amor non talia curat. 395

FILII UMBRA ABSYRTHI.

Hostis amare, quid increpitas mea tristia fata?

MEDEA.

Suggere tela mihi, finemque impone labori:
Sanguine quærendi reditus!

FILII UMBRA ABSYRTHI.

Nec te noster amor, pietas nec mitigat ulla,
Nec venit in mentem natorum sanguine matrem 400
Commaculare manus, nostri tibi cura recessit,
Et matri præruptus amor.

MEDEA.

Crimen amor vestrum, spretæque injuria formæ

habet Macrob. Saturn. V, cap. 9, ubi hunc locum adfert: est autem formula elegans illius, qui sibi ad rem illicitam vel temerariam parandam instat, et animo stimulos addit. Adposite Tarquinius, Lurætiæ vim inferre cogitans, apud Ovid. Fast. II, 781: «Exitus in duduo est, audebimus ultima, dixit. Viderit: audentes Forsne Deus ne uvet. Cepimus audendo Gabios quoque». Juvenalis, Sat. I, 73: «Aude aliquid brevibus Gyaris et arcere dignum, Si vis esse aliquid». Ita concitare ad audendum aliquid apud Sueton. Cæs. 8. Justin. lib. V, 1, 6: «audendum aliquid pro paria ratus». Eandem Græcis notionem esse verbi τολμᾶν docet Scholiast. Thucyd. lib. III, cap. 56, et Victor. Var. Lect. lib. XXXI, 9. In fine versus mendose etiam in cod. Leidens. scribebatur *nunc ipsa voca- tris*. Simile fere illud lib. V Æn. 638: *jam tempus agi res*, non

agit rem, ut adfert Statio Scholiast. et probat Pierius; vide Heins. ad Claudian. Rapt. Pros. I, 219.

394. Si concessa peto, si pœnas ore reposco, ex lib. V, 798, et lib. VI, 530. Corruptissime in schedis Salm. erat, Si concessa peto pœna soro reposeo; in codice Leidensi Si concessa peto si pœnas oro reposco. Sequenti versu inserui copulam, quæ in schedis omittebatur, et amor non talia curat, est ex Ecl. X, 28. Primum hemistichium est ex Æn. lib. X, 901, ubi et præcedit illud e sequenti versu Hostis amare, quid increpitas? Ibidem tristitia fato hic iterum vitiose in cod. Leid. ut supra vs. 276.

402. Et matri præruptus amor. Adstipulantur hic schedæ codicibus antiquis, in quibus sic legitur apud Virg. Æn. IV, 516, ubi idem quoque in codice Papenbroukiano, cujus apud me excerpta habentur. Sed præruptus in Franciano MS invenit

His mersere malis; fratrem ne desere frater.
 Pœnarum exhaustum satis est, via facta per hostes,
 Et genus invisum dextra sub Tartara misi.
 Jamjam nulla mora est currus agitare volantes.

JASON, NUNTIUS, MEDEA EX ALTO.

JASON.

Hei mihi! quid tanto turbantur mœnia luctu?
 Quæcumque est fortuna, mea est; quid denique rest
 Dic age, namque mihi fallax haud ante repertus.

NUNTIUS.

En perfecta tibi promissa conjugis arte
 Munera, at ingentem luctum ne quære tuorum.
 Sed si tantus amor menti, si tanta cupido est;

Bronkhusius, et ego in Amstelædamensi, meoque codice: et sic extat apud Scholiastem ineditum Juvenalis Vossianum, sed longe ampliorem Pithœano, ad Sat. VI, 613; cujus illic post alia, quæ præcedunt, verba sunt: «ferunt Physici in fronte equini pulli mox nati haberi quamdam carunculam, quam mater dentibus aufert; quam si quis matri præripuerit, odit (sic legend.) pullum ilico, et a se projicit. Virgilius: *Quæritur et nascentis equi de fronte revulsus, Et matri præreptus amor*».

407. *Carrus agitare volantes.* Est ex Georg. lib. III, vs. 181. Confer cum his finem Medææ apud Senecam. Præced. versu *genus visum* in Salm. sed *invisum* recte in Leid. a manu secunda.

* *Medea ex alto*: ita in cod. Leid. *Medea alto* in Salm.

408. *Hei mihi! quid tanto turbantur mœnia luctu?* sic edidi ex lib.

XII, 620; vitiose enim in c Salm. *Ei mihi quid tanto turbantur mœnia luctu*; in Leid. *turbantur mœnia luctu*. Paulo post correxi *age, namque mihi fallax haud repertus*, ex lib. VI, 343: mendose in Salm. et Leid. *Dic aginamque mihi fallax aude repertus*.

411. *En perfecta tibi promissa conjugis arte Munera.* Versum corruptissimum exhibebant et Salmasianæ: «En perfecta tibi promissa conjugia sorte». In Leidensi «En effecta tibi promissa conjugia sorte», et in eodem tium erat vacuum, tamquam post hunc versum unus excidit. Primo hemistichio edidi *En perfecta tibi*, ex lib. VII, 545; reliquum lib. VIII, 612: «En perfecta promissa conjugis arte Munera quomodo etiam, non effecta, licet apud Macrobr. Saturn. V, frequentia sunt ex lib. VI *En*.

Expeditam dictis, et te tua fata docebo.
 Conspectu in medio, quum dona imponeret aris, 415
 Ah, virgo infelix! oculos dejecta decoros;
 Undique conveniunt per limina tota frequentes
 Matres atque viri, cumulantque altaria donis.
 Religione patrum biforem dat tibia cantum.
 Quum subito, dictuque oritur mirabile monstrum. 420
 Ecce levis sumino descendere corpore pestis

ibi inserui *at*, quam voculam exidisse puto, repetendam ex ultima itera præcedentis vocis *Munera*.

414. *Expeditam dictis, et te tua fata docebo*, ex lib. VI, 759: male in utroque codice *facta*, ut et vers. eq. *deponeret vitiose* in Salm. *reponeret* in Leid. cod. pro *imponeret ris*, ex lib. IV *Æn.* 453; et sic ap. Ios. Marcell. in *imponere*, p. 328.

416. *Ah, virgo infelix! oculos dejecta decoros*. Prima versus pars est in Eclog. VI, 47 et 52, ubi *A virgo* in nonnullis codicibus et apud Prozum, lib. I *Instit. Gram.* p. 1387, I. Pustch. et sic in codd. Salm. et Leid. deinde *decoros* in Leid. *oculis dejecta decoris* in uno codice ottendorphiano est apud Virgil. in. XI, 480; sed *oculos decoros* habent schedæ MSS, tam hoc loco, quam Anthol. Bern. lib. I, epigr. 2, vs. 68. Hemistichium hoc Virilianum Martiano Capella, lib. IX, 306, ubi in vulgatis male editur *oculos delecta decoros*, bene restituit cl. Drakenb. ad Salm., VIII, 1; quod codex Martiani Combrinus et Leidensis confirmat: sequens duo versus desiderantur in eod. Leidensi.

419. *Biforem dat tibia cantum*. et ex *Æn.* lib. IX, 618, et hoc hemistichio Virgil. illustrat Scho-

liastes Statii illud ex Theb. VIII, 222: «gemina æra sonant, Idæaque terga, Et moderata sonum vario spiramine buxus»; ubi explicat de tibia varie forata. Et Servius ad hunc locum *imparem, bisonum* exponit, ac de tibiis Serranis, quæ *pares*, et Phrygiis, quæ *imparis* dicuntur, agit, adducto hac de re Varronis fragmento. De his tibiis paribus et imparibus licet virorum eruditorum industria haud pauca literis consignata sint, nondum tamen omnia ad liquidum deducta.—*Biforem dat tibia cantum*. Hæc quoque desumpsit Auson. ad Centonem nuptialem, cœnæ nuptialis, vs. 16; ubi interpretatur Souchayus: *Ne intelligas per duo tantum foramina modulatum, sed geminum et per duarum simul tibiarum, dextræ scilicet et sinistræ foramina erumpentem, licet ab uno eodemque ore profectum. E. D.*

420. *Quum subito, dictuque oritur mirabile monstrum*. Favent hic schedæ MSS Mediceæ et alii Virgilii codicibus apud Pierium et Heinsium, *Æneid.* lib. II, 680, licet *subitum* in vulgatis, et in codice Amstel. legatur: *subito* in MS Franciano, et in meo codice a manu prima, sed recentiori manu, correctum *subitum*.

Incipit, ac totis Vulcanum spargere tectis.
 Regalesque accensa comas, accensa coronam
 Membra sequebantur, artus sacer ignis edebat.
 Diffugiunt comites, et quæ sibi quisque timebat.
 Tecta metu petiere, et sic ubi concava furtim
 Saxa petunt, furit immissis Vulcanus habenis.
 Nec vires herbarum, infusaque flumina prosunt;
 Quæsitaque nocent artes, miserabile dictu!
 Illa ut per populos aditumque per avia quærit,
 Arte nova speculata locum: paribusque revinxit

422. *Ecce levis summo descendere corpore pestis Incipit.* Prima versus pars *Ecce levis summo* est ex lib. II Æn. 682; reliqua sunt ex lib. V, vs. 683, sed ubi legitur *toto descendit corpore pestis*. Verum id mutavit et *descendere* hic scripsit auctor, ut connecteret cum *Incipit*. Sequentia sunt ex Æn. lib. VII, 75 et 77: ex quo loco patebit legendum *accensa coronam*, nam male *corona* in schedis MSS.

424. *Membra sequebantur, artus sacer ignis edebat.* Versus hic partim ex penultimo, partim ex ultimo versu lib. II Georg. consarcinatus est, ubi *sequebatur* in vulgatis, sed *sequebantur* e plurimis codd. adfert Heinsius.

426. *Et sic ubi concava furtim Saxa petunt, furit immissis Vulcanus habenis:* ita correxi ex lib. V Æn. 662 et 677; vitiose enim in schedis MSS legebatur « concava furtim Saxa pedunt furit immissus Vulcanus abenis ».

428. *Nec vires herbarum, infusaque, etc.* ita in codd. Salm. et Leid. Corrigendum tamen: « Nec vires heroum, infusaque flumina prosunt », ut in ipso legitur Virgilio,

Æn. V, 684: nam *vires herbarum* Varronem frustra quæras: sed librarius de Medea cogitabat, *heram* scripsit. Per *vires heroum* innuit, frustra aulicos et mini Creusæ opem voluisse adferre flammam exstinguendam, et potius augeri oppositis remediis: quæ lucem accipient ex Se Medea, vs. 888, et Euripidis 1135 et seqq. ubi fuse exponitur, quomodo Creusa funestæ deæ munere exarserit, et tot rierit.

430. *Illam ut per populos, aditum per avia quærit.* Sic emendavi das MSS, in quibus legebat: « Illa autem per populos aditumque per avia quærit ». Initio respicit ad lib. VI Æn. 588: Graium populos, mediisque Elidis urbem Ibat ovans; v lib. VII, 384: « Per medias agitur, populosque feroces ». rum hemistichium est ex lib. 58, ubi G. Fabricius recte lectionem vindicat, et de lymæ homine dici notat; quum in legatur *aditumque et pervia* quod firmat etiam Non. Marc. 237, et sic Æn. lib. II, vs.

ppentum spiris, ventosasque addidit alas :
 ise levis nudo perfusus sanguine currus.

JASON.

quo sequar? aut quid jam misero mihi denique restat?

que avia cursa Dum sequor,
 ta excedo regione viarum -
 a sunt ex lib. VII, 477.

. *Paribusque rovinis Serpen-*
iris, ventosasque addidit alas:
 gendum ex libro XII, 848 :
 n Salm. et Leid. cod. *spiris* ;
 enim dicuntur anguim vola-
 Papias in Vocabulario : « Spi-
 olamina, gyri, circuli, modi,
 s se ligant serpentes ». Clau-
 in Rufin. II, 364 : « spirisque
 is Mansuescunt varii vento
 ne dracones » ; et hanc vocem
 restituendam putabat Hei-
 sch. lib. XI, 311 : « Ictus ut
 o pastoris vulnere serpens
 ur spira » ; ubi in vulgatis
 vid. Serv. ad Virg. *Æn.* II,
 et Weitz. ad Valer. Flaccum,
 , 254. *Nodos serpentum* dixit
Æn. II, 220, et Seneca in *Me-*
tr. 695 ; vid. N. Heins. *Advers.*
 , cap. 7, pag. 77. Eadem va-
 apud Martian. Capell. lib. II,
 Et spiris torvo nituerunt astra
 ni » : sic enim edidit Grotius ;
 illic *spiris* etiam legi posse
 et Heinsius ; vide Burmanni
 ad Lucan. IX, 716, qui recte
torvo draconi emendat : deinde
vasque adodit alas corrupte in
 Salm. *addidit* bene in Leid.
 Virgillii hemistichium iunita-
 sua adoptavit Propertius,
 lib. II, 9, 5, in pictura Cu-
 is : « Quicumque ille fuit, pri-
 qui pinxit Amorem, Nonne
 miras hunc habuisse manus?

VII.

... Idem non frustra ventosas ad-
 didit alas, Fecit et humano corde
 volare Deum ». Ita enim primo ver-
 su legendum ex cod. Leidensi oc-
 cundo, vulgo *puerum* ¹ qui *pinxit*
Amorem : est enim locus ille Pro-
 pertii adumbratus partim ex ver-
 bis Theophrasti in *Erotico*, partim
 ex illis Eubuli apud Athenarum,
 lib. XIII, p. 562 : Τὸ ἴδιον ἐκείνου
 ἔργον ἐκέρχων ἕρα ἢ ἀποδιδόν-
 τας ἔρα ἢ ἰσχυρότερον, etc. Deinde
 illud *humano corde* non frustra of-
 fendebat Heinsius, qui conjicie-
 bat *humana corde*, ut exprimat Gra-
 eorum ἐκφρασίδι. *Ventosum* Ca-
 pidinem etiam dixit Ovid. *Am.* II,
 9, 49 : « Tu levis es, multoque
 tuis ventosior alis » ; ubi *velocior*
 frustra in Moret. ac Monteliano
 codice.

433. *Ease levis nudo perfusus san-*
guine currus. Ease sequens nudo le-
 gitur apud Virg. *Æn.* XII, 306 ;
 reliqua sunt ex lib. XI, 88.

434. *Quo sequar? aut quid jam*
misero mihi denique restat? Me me,
adsum qui foci, in me omnia sola
Conjicite; hanc animam quocumque
absumite lato : ita hos versus casti-
 gavi, qui vitiosi erant in schedis.
 In cod. Salm. *Quo segor*, in Leid.
Quos egor, aut quid jam mihi misero
denique restat, in quo etiam tertius
 versus desiderabatur. Prima pars
 est ex lib. IX, 490 : « Quo sequar?
 aut que nunc artus avolsaque mem-
 bra, Et funus lacerum tellus ha-
 bet? » ubi *sequor* etiam in uno cod.

32

Me me, adsum qui feci, in me omnia tela
 Conjicite; hanc animam quocumque absumite leto
 Funeris heu tibi caussa fui! dux femina facti.

MEDEA EX ALTO.

Huc geminas nunc flecte acies, et conde sepulcr
 Corpora natorum; cape dona extrema tuorum.

Hamburgico, ut hic schedæ MSS. Alterum hemistichium *quid jam misero*, etc. est ex lib. II *Æn.* 70, illudque ex conjectura Heinæi recte Lucano vindicavit Burmannus lib. X, v. 366: «nil denique restat Auxilii», præ *nil undique*. Sic *Æn.* lib. XII, vs. 793: «Quæ jam finis erit, conjux, quid denique restat?» Alter versus: «Me me, adsum qui feci, etc.» est ex lib. IX, 427: «Me me (adsum qui feci), in me convertite ferrum». Sed si duplex offendat in eo hiatus, legi potest: «Me me, adsum qui feci, in me nunc omnia tela Conjicite»; vid. Anth. Lat. Burm. lib. I, ep. 171, vs. 155, ubi Myrtilus eodem hoc hemistichio opportune utitur, ut hoc loco Jason, qui iisdem fere verbis apud Senecam in *Medea*, v. 1005: «Jam parce nato: si quod est crimen, meum est: Me dede morti, noxium macta caput». Et hæc imitatur Stat. Theb. I, 651: «Quid meruere Argi? me me, Divum optime, solum Objecisse caput fati præstabit»; ubi Scholiastes hunc Virgilii versum etiam adnotavit. Reliqua sunt partim ex lib. IX *Æn.* 494: «in me omnia tela conjicite, Rutuli, me primum absumite ferro»; partim ex libro III, 654: «Vos animam hanc potius quocumque absumite leto»; ubi male *adsumite* in nonnullis codicibus MSS. — Hoc quidem con-

firmat emendationem Burmæ inscriptionem veterem in Epit. Porcilæ, Anth. Lat. lib. IV, 225, ubi supplevit: *ἔπιτρο ἀβσυμπτæ*. Ovid. ex Pont. I 28: «Quam cinis absumpti poræ factus ero». Ed.

438. *Huc geminas nunc flecte et conde sepulcro Corpora nate cape dona extrema tuorum*: in schedis MSS: in nonnullis Virgilii codicibus, teste G. F. repetitione eleganti legitur *geminas huc flecte acies*, lib. VI alterum *et conde sepulcro* est: VI, 152. *Corpora natorum* lib. II *Æn.* 214; deinde *cape extrema tuorum* lib. III, 488 autem hæc verba Medæ filio excutientis, et Jasoni in t. projicientis: cum quibus conf. Senecæ in *Medea*, v. 997: *gere extremum tuis Natis*, I funus, ac tumulum strue, et ubi *extremum munus* recte le Heinæius, ut in hoc loco *Vide cape dona extrema tuorum*. Eleg. Medeam hoc scelus agitante ducit Valer. Flacc. lib. II, 1 seqq. «mene ille novis, men' nat amens Servitiis? urbem fugiens, natosque relinquas? prius ense manus, raptoque abimus igne? Dumque silent, cuntque nova cum conjuge nos, Magnum aliquid spirabatur tunc ignea torquens Lumina,

Et tumulum facite, et tumulo superaddite carmen, 440
 Sævus amor docuit natorum sanguine matrem
 Commaculare manum, et luctu miscere hymenæos.
 Te super ætherias errare licentius auras.

JASON.

Crudelis mater, tanton' me crimine dignum
 Duxisti? et patrios fœdasti funere vultus?

445

capites excussit ab ubere natos ». Sæo enim recte viri docti restituunt pro *Magnum aliquid sperabit amor*: quo loco egregie firmatur Scaligeri, Lipsii, ac Fruterii emendatio apud Propert. II, 12, 53: « qui nunc magnum spiramus amantes »; quod merito amplexus est. Broekhusius, et Heinsius in notis ad Propert. pag. 692; licet in plurimis MSS, etiam Leidensibus, Vossianis, Dorvillianis, ac meo codice, eadem varietate, illic legatur *speramus*. *Altum spirare* dixit Stat. Silv. lib. V, 3, 11: « magnanimum qui facta ad tollere regum Itham, altum spirans ». Respexit autem Valerius procal dubio illud Virg. lib. IX, 186: « aut aliquid jam dudum invadere magnum Mens agitat mihi, nec placida contenta quiete est ». De quo vide supra ad vs. 179 hujus Medæ.

440. *Et tumulum facite, et tumulo superaddite carmen*, est ex Ecl. V, 42; vitiose in cod. Leid. *super addidit*. Reliqua *Sævus Amor docuit natorum*, etc. sunt ex Ecl. VIII, 48, quo versus Virgiliano forte firmatur lectio codicum nonnullorum apud Ovid. Am. II, 14, 29: « Colchida respersum natorum sanguine »; ubi in vulgatis *procreant*: sed hic vel legendum *Commaculare matrem*, vel deleta copula et corrigendum

Commaculare manus, luctu miscere hymenæos, aut *luctum miscere hymenæis*: nam in codd. Salm. et Leid. hic legitur *luctum miscere imenæus*. Locus autem est ex lib. XII, 805; vide supra ad vs. 357.

443. *Te super ætherias errare licentius auras*. Versus hic, vitiose in schedis exaratus, exstat lib. VII, 557. Sed forte hic præstaret, *Me super ætherias*, etc. ita enim ipsa Medea apud Senecam, v. 1025, sub finem: « recipe jam natos parens. Ego inter auras aliti curru vehar »; cui respondet mox Jason: « Per alta vade spatia sublimis ætheris: Testare nullos esse, quæ veheris, Deos ». Et sic supra Medea, v. 407: « Jam jam nulla mora est curru agitare volantes ».

444. *Tanton' me crimine dignum Duxisti?* sic edidi ex ipso Virgilio, Æn. X, 668: nam frustra in cod. Salm. et Leid. *tantum me*, licet ita in Sprotiano et Zulichemio Virgilii codd. legatur: sed *tanton me* etiam in Amsteladamsi, meoque codice inveni; et sic Nonius Marc. p. 283 ed. Merc. Max. Victorinus in *Arts Gramm.* p. 1944; Aleius, p. 2135, alique Grammatici veteres adferunt. Sequenti versus *fœdasti funere vultus* est in schedis MSS, et vulgatis Virg. lib. II, 539; licet *sanguine* vel *vultus* in

Arma viri, ferte arma, date tela, adscendite muros.

MEDEA EX ALTO.

Quo moriture ruis? thalamos ne desere pactos,
Hortator scelerum, nostram nunc accipe mentem.
Sive animo, sive arte vales, opta ardua pennis
Astra sequi; et si adeo dotalis regia cordi est,

430

aliis MSS; sed vulgatam bene vindicavit Burmanni nota.

446. *Arma viri, ferte arma, date tela, adscendite muros*: ita quidem in schedis exstat: sed diversa hemistichia jungens /auctor versum æquo longiorem nobis denuo excudit. Primum est ex Æn. II, 668; alterum ex lib. IX, 37, ubi legitur: « Ferte citi ferrum, date tela, et scandite muros »; ubi *adscendite* in vetustis apud Pierium codicibus et Mediceo apud Heinsium, qui e lectione aliorum codicum *et scandite* illic præferbat *escendite*, de quo verbo, plurimis viris doctis, J. F. Gronovio præsertim, probato, vide Broukhuis. ad Propert. III, 3, 67, et Gotl. Kortium de usu Orthogr. Lat. Dissert. II, cap. 3, p. 58: sed recte puto Burmannum copulam retinuisse, et ex optimis codicibus prætulisse *et scandite muros*, ut ibidem in Franciano, Amstelædamensi, meoque codice legitur. *Date tela* etiam lib. IV Æn. 594, veterum Grammaticorum auctoritate restituit Heinsius; ubi in aliis *date vela*.

447. *Quo moriture ruis?* est ex lib. X, 811, quem versum adfert etiam Nonius Marcell. p. 380, ita ut in vulgatis legitur: ne quis hic quoque *periture* præferat, ut passim hæc voces mutantur; vide Heinsii

et Burmanni notas ad lib. II Æn. 408, ibidemque variantes in Servium, illo versu: « Et sese medium injecit moriturus in ignem »; ubi ex solo Mediceo *periturus* adfert Heinsius, quod ex aliis codicibus etiam probat Pierius. Eodem libro, vs. 511: « densos fertur moriturus in hostes ». Lib. IX, v. 554: « Haud aliter juvenis medios moriturus in hostes Irruit »; ubi tamen nulla ex codicibus MSS notatur varietas. Conf. Stat. Silv. V, 3, 68: « obstantesque manus turbamque tenentem Vincit, in ardentem liceat moritura maritum ». — *Thalamos ne desere pactos, Hortator scelerum, nostram*, etc. ita correxi et distinxi. Prius est ex lib. X Æn. vs. 649. *Hortator* male in schedis MSS. Jasonem *scelerum hortatorem* vocat, ut Ulysses Virg. Æn. VI, 529, qui *sceleris artifex* dicitur. De quo vide Rittersh. ad Gunther. p. 102. — Similiter quoque Æn. II, 164, inventor scelerum dicitur: « Tydides sed enim scelerumque inventor Ulysses ». Ed.

449. *Sive animo, sive arte vales, opta ardua pennis Astra sequi, etc.* Hæc et sequentia ita edidi, ut in schedis MSS, licet mendose exarata, inveni, sed in quibus turbatum esse a descriptoribus, facile quisque videt, quum versus ille *opta ardua pennis Astra sequi bis*

..... Nostrasne evadere demens
 Sperasti te posse manus? opta ardua pennis
 Astra sequi, clausumque cava te condere terra,
 Et famam exstingui veterum sic posse malorum.
 Hæc via sola fuit, hæc nos suprema manebat, 455
 Exitiis positura modum.
 Sat fatis Venerique datum est; feror exsul in altum,
 Germanum fugiens, et non felicia tela,
 Ultra anni solisque vias : quid denique restat?
 Et longum, formose, vale, et quisquis amores 460

repetatur; quem primo loco delendum censeo, et suppleto in cæteris hiato; addito uno alterove hemistichio Virgiliano, commodum satis sensum oriturum arbitror, si locum corruptissimum aliter concinnare, ac versus digerere liceat hoc modo: « Sive animis, sive arte vales, si pectore robur Concipis, et si adeo dotalis regia cordi est, Quæ nunc deinde mora est? nostrasne evadere demens Sperasti te posse manus? opta ardua pennis Astra sequi, clausumque cava te condere terra, Et famam exstingui veterum sic posse malorum ». Primum hemistichium est ex lib. XII, 892, ubi *opta ardua pennis Astra sequi*, etc. subsequuntur. Sed elegantio rem fore centonem ego judicavi, si hæc insertis aliis hemistichiis separarentur. Si *pectore robur concipis, et si adeo dotalis*, etc. leguntur lib. XI, 368: porro, *Quæ nunc deinde mora est?* sunt ex lib. XII, vs. 891. Reliqua *nostrasne evadere demens Sperasti te posse manus* lib. IX, v. 560; *opta ardua pennis Astra sequi; clausumque cava*, etc. lib. XII, 893. Ultimus versus est ex lib. VI, 527; male autem in initio hujus loci *Sive*

animo legitur in schedis MSS. *Ani-* *mis* est apud Virgil. de quo vid. Anth. Lat. Burm. lib. I, ep. 172, vs. 16.

455. *Hæc via sola fuit, hæc nos suprema manebat, Exitiis positura modum*: ita emendavi ex lib. VII, 128: vitiose in cod. Salm. *hæt nobis suppre manebat*; in Leid. *hæc nobis supprema manebat*. Primum hemistichium *Hæc via sola fuit, sed media versus sede*, legitur lib. X *Æn.* 879.

457. *Sat fatis Venerique datum est*. Faciunt hic schedæ MSS cum illis Virgillii codicibus, qui *td est* hic addunt, licet plerique ex melioribus, teste Heinsio, id non agnoscant lib. IX *Æn.* 135, et licet in Mediceo ac Romano codice haberi notet Pierius, concinnius tamen censet, si absit; neque id legitur in Amstelædamensi meoque codice.

459. *Ultra anni solisque vias*: ita schedæ MSS. *Armis* in Leid. at apud Virg. *Æn.* VI, 797 legitur *Extra anni solisque vias*, nullis codicibus illic hanc scripturam tuentibus. *Anni et solis viæ* hic notant extremos mundi et temporis terminos;

Aut metuet dulces, aut experietur amarus.

vide Heins. ad Claudian. in Rufin. II, 245. *Quid denique restat est ex lib. XII, vs. 793: « Quæ jam finis erit, conjux? quid denique restat? »* cui simile illud ex lib. II *Æn.* 70, sed alio verborum ordine, « aut quid jam misero mihi denique restat »; vide supra ad vs. 434. Ultima petita sunt ex *Eclog.* III, in

fine, ubi *metuet* in vulgatis; sed *metuat* in Mediceo codice etiam legitur Pierius, et ex Veneto ac duobus Leidensibus adfert Burmannus idque melius conveniret cum *experietur*, quod in Moretano codice legitur. Sed hæc quidem ad Medeam hanc notata sufficere Burmannus putavit.

AUSONII
CENTO NUPTIALIS
ET
TECHNOPÆGNION

AUSONIUS

IN

CENTONEM NUPTIALEM.

AUSONIUS PAULO* S.

PERLEGE hoc etiam, si operæ est, frivolum et nullius pretii opusculum, quod nec labor excudit, nec cura limavit; sine ingenii acumine, et moræ maturitate. *Centonem* vocant (1), qui primi hac concinnatione (2)

* Paullum, cujus nomini inscribitur hæc Epistola, eundem esse nil dubito cum Axio Paulo Rhetore ac Poeta Bigerritano, cui plures Ausonius inscripsit Epistolas quæ supersunt, atque una serie videntur excusæ.

(1) *Centonem* vocant. Cento Græcis Κέντρον, unde derivatur abjecto ρ, ut ab ἄρθρον fit artus. Sic etiam χέντρονα, quum proprie sumitur, ita vocari quia παρακεντρούναι, hoc est, consuuntur diversicolores panni, ut in vestibus et stragulis pauperiorum. At quum transfertur ad poematis genus, sic adpellari, quia ad similitudinem centonis ex diversis versibus hinc atque inde accersitis consuatur. At apud Grammaticos, ait Isidorus, Origg. lib. I, cap. 38: « Centones vocari solent, qui de carminibus Homeri vel Virgillii ad propria opera, more cen-

tonario, ex multis hinc inde compositis in unum sarciuntur corpus, ad facultatem cujusque materiæ ».

(2) *Qui primi hac concinnatione luserunt.* Quinam fuerint primi illi, non dicit. Meminit quorundam Tertullianus lib. de Præscriptionibus, cap. 39: « Vis hodie, inquit, fabulam, in totum aliam, componi, materia secundum versus, versibus secundum materias 'concinnatis? Denique Ovid. Geta Medeam tragediam ex Virgilio plenissime expressit. Meus quidam propinquus, ex eodem poeta, inter cætera styli sui otia, pinacem Cebetis explicuit, etc. » Exstant Eudociæ et Probæ Falconiæ centones Virgiliani de Veteri et Novo Testamento, post Ausonii tempora scripti, et elegantissimi recentioris scriptoris Lælii Capilupi variis de rebus. Tentavit quoque Heinsius id genus pos-

luserunt. Solæ memoriæ (1) negotium sparsa colligere, et integrare lacerata: quod ridere magis, quam laudare possis. Pro quo, si per Sigillaria (2) in auctione veniret, neque Afranius Nauci daret (3), nec Cicum suum Plautus (4) offerret. Piget enim Virgiliani carminis dignitatem tam joculari dehonestasse materia. Sed quid facerem? Jussum erat: quodque est *potentissimum imperandi genus*, rogabat, qui jubere poterat, S. Im-

matis, sed non ita feliciter meo quidem iudicio.

(1) *Solæ memoria*. Ἀρχαϊκῶς *pro solius*: sic in Eunucho Terent. Pythias, « Mibi solæ ridiculo fuit », pro soli.

(2) *Per Sigillaria*. Macrob. Saturn. lib. I, cap. 10, in fine: « Abunde jam probasse nos æstimo Saturnalia uno tantum die, id est, quarto decimo kal. solita celebrari: sed post in triduum propagata primum ex adjectis a Cæsare huic mensi diebus, deinde ex edicto Augusti, quo trium dierum ferias Saturnalibus addixit. A sexto decimo igitur cœpta in quartum decimum desinunt; quo solo fieri ante consueverant. Sed Sigilliariorum adjecta celebritas in septem dies discursum publicum et lætitiâ religionis extendit ». Statim ergo post Saturnalia, mense Decembri Sigillaria celebrabantur per Ædiles tum curules, tum plebeios, ut videre est ex his Ausonii versibus in Eclogario, ubi de Feriis Romanis: « Ædilesque etiam plebei, Ædilesque curules Sacra, Sigillorum nomine dicta, colunt ». Ea sigilla, a quorum nomine sigillaria dicta sunt, erant oscilla, seu capita fictilia, quæ pro

capitibus suis in Ditis sacellum Saturni aræ cohærens, ferebant, tradito more, ut refert idem Macrobius, a Pelasgis advenis, veteribus Latii cultoribus.

(3) *Neque Afranius Nauci daret*. Hac voce *Nauci* usus in Attellanis suis erat sæpius Afranius, ut Plautus voce *Cicum*. Hinc est quod utrumque nominat hic quasi quibus peculiararia fuerint hæc vocabula, quibus tamén et alii usi. De voce *nauci* Festus: « Naucum ait Ateius Philologus poni pro nugis: Cincius, quod in oleæ nucis, quod intus sit: Ælius Stilo omnium rerum putamen: Glossematorum autem scriptores fabæ grani, quod hæreat in fabulo: quidam ex Græco *vai kai ouxi* levem hominem significari: quidam nucis juglandis, quam Verrius juglandam vocat, medium velut dissepimentam ». Pro re nihili accipitur.

(4) *Nec Cicum suum Plautus*. In Rudente, act. II, sc. 7: « Eluas tu, an exungare. Cicum non interduim ». Festus: « Cicum membrana tenuis malorum Puniceorum ». Idem habet Varro, qui et locum Plauti sed paullo aliter citat. Glossæ Philoxeni Cicum *ροῦς ὑμῶν*. Punici mali

perator (1) Valentinianus, vir meo iudicio eruditus, qui nuptias quondam ejusmodi ludo descriperat, aptis equidem versibus, et compositione festiva. Experiri deinde volens, quantum nostra contentione præcelleret, simile nos de eodem concinnare præcepit. Quam scrupulosum hoc mihi fuerit, intellige. Neque anteferri volebam, neque posthaberi, quum aliorum quoque iudicio detegenda esset adulatio inepta, si cederem, insolentia, si ut æmulus emerem. Suscepi igitur similis recusanti : feliciterque et obnoxius gratiam tenui, nec victor offendi. Hoc, die uno et addita lucubratione properatum, modo inter liturarios meos (2) quum reperissem, tanta mihi candoris tui et amoris fiducia est, ut severitati tuæ nec ridenda subtraherem. Accipe igitur opusculum de inconnexis (3) continuum, de diversis unum, de seriis ludicrum, de alieno nostrum : ne in sacris et fabulis, aut Thyonianum (4)

pellicula. Hesychius Κικκός διαχώρισις, « Ciccus separatio, seu discrimen ». Est igitur Ciccus, seu Ciccus, seu Ciccum interior membrana, qua grana discriminantur in malis Punicis. Et per translationem γρη, ut habent eadem Philoxeni Glossæ, *res nihili*.

(1) *S. Imperator*, etc. Sic antiqua Ugoletti editio : τὸ *S.* accipit Tullius, quem sequutus sum, pro nota τοῦ Sacratissimi, quod cognomen Imperatorum.

(2) *Inter liturarios meos*. Liturarii (quæ vox etiam occurrit in titulo Epistolæ secundæ), sunt primæ scripturæ schedæ, lituris multis ut plurimum plenæ.

(3) *Opusculum de inconnexis*, etc. Descriptio elegans Centonis per Antitheta.

(4) *Aut Thyonianum*. Turnebus, Adv. lib. XII, cap. 8 : « Apud Catullum scribitur : Hic merus est Thyonianus. Quo versu significat meraca Bacchi pocula per transnominatorem : redivivus enim Bacchus, matricum fulminatæ superstes, Thyonianus vocatus est : vel potius illum dilaceratum [a Gigantibus scilicet ut habet Phurnutus] reducem sospitemque vitæ redditum [a matre Rhea] hoc nomine sacra canebant arcana » : et laudat hunc Ausonii locum. Non tamen novum in altera vita nomen acce-

mireris, aut Virbium (1); illum de Dionysio, hunc de Hippolyto reformatum. Et si pateris, ut doceam docendus ipse, *Cento* quid sit (2) absolvam. Variis de locis, sensibusque diversis, quædam carminis structura solidatur: in unum versum ut coeant, aut cæsi duo, aut unus et sequens cum medio. Nam duos junctim locare, ineptum est (3): et tres una serie, meræ nugæ. Diffunditur autem per cæsuras omnes, quas recipit versus Heroicus, convenire ut possit, aut penthemimeris (4) cum reliquo anapæsto (5), aut trochaice (6) cum posteriore segmento, aut

pissee Bacchum Phurnutus, qui rem narrat, meminit. Alii aliud Thyoniani, seu Thyonei, etymon adferunt, a Thyone scilicet, nutrice Bacchi, ut quidam volunt, ut alii, matre. Ferunt enim Bacchum, Jove concedente, matrem Semelen ab Inferis eduxisse, et immortalitate donatam, Thyonen a sacris quæ illi adtribuit, denominasse: θύω enim est, sacra facio. Alii ab ipso θύω, ob Sacra et Orgia ejus, unde et Thyades, Bacchæ. Acron vult Thyoneum Bacchi filium fuisse. Fortasse Thyoneus dictus est Bacchus pro Theonius, hoc est, Θεοίνιος; Deus vini; sic enim est appellatus Bacchus, teste Hesychio, et Θεοίνια apud Athenienses Bacchi sacra dicebantur.

(1) *Aut Virbium.* Hippolytus ab equis discerptus, quum ab Æsculapio revocatus ad vitam esset, Virbius, quasi bis vir, est adpellatus Dianæ jussu, cui conjunctum numen coli cœpit. Vid. Ovid. Met. XV; Virgil. Æn. VII, vs. 761, et Pers. Sat. VI, vs. 55.

(2) *Cento quid sit.* Vide supra notam (1) hujus Præfationis, ubi etymologia *centonis* quæritur. Ed.

(3) *Nam duos junctim locare, ineptum est.* Quod tamen Ausonius hoc ipso in Centone fecit non semel, ut videri facile potest.

(4) *Penthemimeris.* Vel *penthemeres* πενθημιμερής a πάντε quinque, ἡμισυ dimidium, et μέρος pars, quasi dicas quinque dimidias partes, hoc est, dimidios pedes, quinque semipedes, ut in tertio hujus Centonis versu: «ambo florentes».

(5) *Cum reliquo anapæsto.* Ut in eodem versu: «Genus insuperabile bello». Cujusmodi anapæsticum trimetrum hypercatalectum adpellat Diomedes, sic metiendum: «Genus in-supera-bile bello».

(6) *Aut trochaice.* Ut in hoc ejusdem Centonis «Occupat os faciemque», ubi post duos primos pedes «Occupat os, faci», superest trochæus, «emque», quam cæsuram trochaicam adpellat. Et posterius segmentum, quod sequitur, «pedem pede fervidus urget».

septem semipedes (1) cum anapæstico chorico (2), aut post dactylum atque semipedem (3), quidquid restat hexametro (4). Simile ut dicas ludicro, quod Græci ὀσοματίων (5) vocavere. Ossicla ea sunt : ad summam quatuordecim figuras geometricas habent (6). Sunt enim æquilatera, vel triquetra (7) : extentis lineis, aut rectis angulis, vel obliquis : isoscele, vel isopleura : orthogonia quoque, vel scalena. Harum vertibula-

(1) *Aut septem semipedes.* Ἐφθήμερης vel ἑφθήμερης dicitur tres pedes cum dimidio continens, ut in hoc ejusdem Centonis : « Auspiciis mani-festa fi-des ».

(2) *Cum anapæstico chorico.* Puta in eodem versu : « Quo jus-tior al-ter ». Cujusmodi anapæsticum choricum (hoc est, in choris usitatum) monometrum hypercatalectum vöcat Servius.

(3) *Aut post dactylum atque semipedem.* Ut in hoc ejusdem Centonis : « Tuque pri-or ».

(4) *Quidquid restat hexametro.* Puta : « Nam-te ma-joribus ire per-altum ».

(5) Vid. Excursus ad calcem hujus poematii, pag. 526. Ep.

(6) *Quatuordecim figuras.* Quamquam non quatuordecim diversas figuras mox enumeret, ut tamen nihil in hoc numero mutatum velim, facit locus Fortunatiani. Et certe triangularium formarum septem omnino variæ species fingi possunt : æquilateralorum quidem tantum unica, eaque oxygonia ; crurè pari, quæ Græci ἰσοκείλη vocant, tres, oxygonia seu acutis omnibus angulis, orthogonia, rectum unum angulum habens, et amblygonia quæ habet unum obtu-

sum. Similiter, et scalenorum, seu lateribus omnibus inæqualibus triangulorum tres quoque pro angulorum ratione species esse possunt, oxygonia, orthogonia, et amblygonia. Quod si binæ uniuscujusque speciei lamellæ in eo loculo Archimædico, seu quadrata capsula, fuisse intelligantur, fiet numerus quatuordecim, quem Ausonius et Fortunatianus habent. Mitto, quod septem prædictarum unaquæque species variari multis modis potest, prout magis vel minus acuti, aut obtusi earum anguli fient, et quod aliæ quoque quam triangulares formæ fuisse intelligi possunt. Quidni enim per hæc verba Ausonii « extentis lineis, aut rectis angulis, vel obliquis », intelligamus parallelogrammum, rectangulum, et obliquangulum ?

(7) *Sunt enim æquilatera.* Nullo ordine hæc ab Ausonio enumerantur. Ut aliquis in iis ordo statuatur, observandum triangula dividi vel ratione laterum, seu linearum quibus comprehenduntur (de rectilineis et planis triangulis loquimur, non de curvilineis, neque de sphericis), vel ratione angulorum, quos lineæ istæ, seu latera concursu suo faciunt. Ratione quidem laterum,

rum (1) variis coagmentis simulantur species mille formarum : elephantus bellua, aut aper bestia, anser volans, et mirmillo in armis (2), subsidens venator (3), et latrans canis : quin et turturis (4), et cantharus, et alia hujusmodi innumerabilium figurarum, quæ alius alio scientius variegant. Sed peritorum concinnatio miraculum est ; imperitorum junctura ridiculum. Quo prædicto, scies, quod ego posteriorem (5) imitatus sum. Hoc ergo Centonis opusculum, ut ille ludus tractatur, pari modo, sensus diversi ut congruant : adoptiva quæ sunt, ut cognata videantur : aliena ne

vel tria latera æqualia sunt, et æquilaterum triangulum dicitur, Græce *ισόπλευρον* vel duo tantum æqualia sunt, et crure pari, Græce *ισοσκελές* vel denique tribus lateribus inæqualibus, *σκαληνόν*. Ratione angulorum, vel triangulum habet tres angulos acutos, et *ὀρθογώνιον*, vel unum rectum, et *ὀρθογώνιον*, vel denique unum obtusum, et *ἀμβλυγώνιον* adpellatur. Atque hæc triangulorum species, laterum et angulorum ratione, permisceri inter se, et septem tantum memoratas superiori nota species possunt constituere, ut patebit adtendenti. — *Vel triquetra*. Triquetrum in genere triangulum est cujusvis speciei. Hic tamen ad æquilaterum videtur ab Ausonio restringi.

(1) *Harum vertibularum*. Sive *vertibularum* legas, sive *verticularum*, perinde est : utrumque a *verto*. *Verticula* apud Festum, Lucilium explicantem, *articuli* sunt seu *vertebræ* ; apud Isidorum *vertibula* idem significant, partes scilicet il-

las ossium, quæ ita sibi junguntur, ut facile flecti et verti ossa possint. Hic certe nihil aliud intelligere potest Ausonius, quam *figuras* illas osseas seu eburneas, de quibus loquutus est supra.

(2) *Mirmillo in armis*. De hac voce conf. si libet, Lips. in *Amphith.* Ed.

(3) *Subsidens venator*. Expectans feram in insidiis. Hoc enim est subsidere.

(4) *Turturis*. In recto, ut *vulturis* in versu Ennii apud Prisc. lib. VI: « *Vulturis in silvis miserum mandabat Hemonem* ». Respexisse videtur ad Plauti locum in *Bacchid.* « *Ubi ego capiam pro machæra turturem, ubique imponat in manu alius mihi pro cæstu cantharum* ». Hinc *ma-vult* *Accursius turturis* ex MS codice, quam *turris*, quod ab eo est depravatum in vulgatis a sciolo aliquo, qui rectum *turturis* non agnoscebat.

(5) *Posteriorem*, scilicet imperitorum.

interluceant : accersita ne vim redarguant : densa ne supra modum protuberent : hiulca ne pateant. Quasi omnia ita tibi videbuntur, ut præceptum, dices me composuisse Centonem. Et quia sub imperatore (1) meo tum merui, procedere mihi (2) inter frequentes stipendium jubebis : sin aliter, ære dirutum (3) facies : ut, cumulo carminis in fiscum suum redacto, redeant versus, unde venerunt (4). Vale.

(1) *Sub imperatore meo*, Valentiano, cujus jussu id opusculum suscepit, ut monuit Præfationis hujus initio.

(2) *Procedere mihi*, etc. Hæc e militari re petita allegoria. Contra-ria sunt, procedere militi stipendium, et militem esse ære dirutum. Sic vernacula nostra lingua dicimus, *ses gages courent, et il est cassé aux gages*. Festus : « Ære dirutum militem dicebant, quod æs dirueretur in fiscum, non in militis sacculum ». Livius, lib. V : « Placere autem omnibus iis, voluntariam extra ordinem professis militiam, æra procedere, et equiti certus numerus æris est adsignatus ». Et lib. V : « Tribuni plebis ad populum ferrent, ut qui minores septem et

decem annis sacramento dixissent, iis perinde stipendia procederent, ac si septem et viginti annorum, aut majores milites facti essent ».

(3) *Ære dirutum facies*. Cave cum Budæo, Turnebo, Vineto, nostro quoque interprete *ære dirutum* intelligas militiam solutum; immo intellige militem, ob nescio quod delictum, sine stipendio militari coactum. Patet illud ex eo loco Cic. Verr. V, 13 : « Aleatoris Placentini castra commemorabuntur, in quibus quum frequens fuisset, tamen ære dirutus est ». Hæc me monuit Desposius jam adnotavisse Janum Langæum in lib. Semest. XIII, cap. 2.

(4) *Unde venerunt*. Ad Virgillii loca, unde desumpti sunt.

AUSONIUS AD IMPERATORES VALENTINIANUM
ET VALENTEM.

- Æ. 5. ACCIPITE hæc¹ animis; lætasque advertite mentes,
Æ. 11. Ambo animis, ambo insignes præstantibus armis;
B. 7. Ambo florentes, * genus insuperabile bello. Æ. 4
Æ. 6. Tuque prior; * nam te majoribus² ire per Æ. 3
altum
Æ. 3. Auspiciis manifesta fides, * quo justior alter Æ. 1,
Æ. 1. Nec pietate fuit, nec bello major et armis.
Æ. 4. Tuque puerque tuus³, * magnæ spes altera Æ. 12
Romæ,
Æ. 8. Flos veterum, virtusque virum, * mea maxi- Æ. 1
ma cura⁴,
Æ. 12. Nomine avum referens⁵, * animo manibusque pa-
rentem.
Æ. 6. Non injussa cano⁶. * Sua cuique exorsa la- Æ. 10
borem
Æ. 10. Fortunamque ferent. * Mihi jussa capes- Æ. 1
sere fas est.

1. *Accipite hæc.* Præfatiuncula est ad Augustos fratres Valentinianum et Valentem consarcinata, et ipsa ex Virgilio, ut reliqua. Porro, ut quibus e Virgilio locis desumpta hujus Centonis frusta sint scias, adjectæ sunt ad utrumque marginem notæ libros indicantes; in quibus Æ. Eneidem, B. Bucolica, G. Georgica significet.

2. *Tuque prior, nam te majoribus,* etc. Valentinianum adloquitur, cui præcipua Imperii sors obtigerat, scilicet Occidens. — *Ire per altum.*

Derogat Virgiliano sensui: intellige, evehi in cælum. ED.

3. *Puerque tuus.* Gratianus.

4. *Mea maxima cura.* Quippe Ausonius Gratiani erat præceptor.

5. *Nomine avum referens.* Avus Gratiani, pater Augustorum Valentiniani et Valentis, fuit Gratianus, vir strenuus, sed humili loco in Pannonia ortus.

6. *Non injussa cano.* In superiori Præfatione: « Rogabat, qui jubere poterat, S. Imperator Valentinianus, etc. »

COENA NUPTIALIS.

- Æ. 5. EXSPECTATA dies aderat : * dignisque¹ hy- Æ. 11
menæis
- Æ. 6. Matres atque viri, * juvenesque ante ora pa- G. 4
rentum
- Æ. 1. Conveniunt ; stratoque super discumbitur ostro.
Dant famuli manibus lymphas, * onerant- Æ. 8
que canistris
Dona laboratæ Cereris², * pinguisque ferinæ Æ. 1
- Æ. 8. Viscera tosta ferunt. * Series longissima Æ. 1
rerum ;
- Æ. 8. Alituum pecudumque genus, * capreæque G. 1
sequaces
- G. 3. Non absunt illis, * nec oves, hædique pe- G. 4
tulci,
- G. 3. Et genus æquoreum, damæ, * cervique fu- G. 3
gaces.
- Æ. 11. Ante oculos, interque manus sunt * mitia B. 1
poma³.
- Æ. 8. Postquam exempta fames, et amor compressus
edendi,
- Æ. 1. Crateras magnos statuunt, * Bacchumque Æ. 8
ministrant.
- Æ. 2. Sacra canunt : * plaudunt choreas, et car- Æ. 6
mina dicunt.

1. *Dignisque hymeneis.* Nuptiis in quibus par pari jungebatur.

2. *Dona laboratæ Cereris.* Periphrastice, et metonymice panem exprimit. Laborata dicitur Ceres, quia priusquam frumentum cibo humano aptum sit, molendum est, incernendum, pinsendum, et coquendum in panem.

3. *Poma.* Notat Burmannus in genere *mala* et *poma* in amorum rebus sæpe poetis memorari, eaque ad gaudia Veneris concilianda plurimum valentia illis haberi. Vid. Serv. ad Virg. Ecl. III, 64: « Malo me Galatea petit, lasciva puella »; et ib. 70: « Aurea mala decem (meo puero) misi ». Ed.

- Æ. 6. Nec non Threicius¹ longa cum veste sacerdos
Obloquitur numeris septem discrimina vocum.
- Æ. 9. At parte ex alia * biformem² dat tibia cantum. Æ. 10
- Æ. 4. Omnibus una quies operum; * cunctique Æ. 8
relictis
Consurgunt mensis, * per limina læta fre- Æ. 1
quentes
- Æ. 9. Discurrunt, variantque vices* populusque Æ. 9
patresque,
- Æ. 11. Matronæ, pueri, * vocemque per ampla vo- Æ. 1
lutant
Atria : dependent lychni laquearibus aureis. Æ. 1

1. *Nec non Threicius, etc.* Hæc de Orpheo Virg. Æn. VI. Hic pro quovis citharædo, qui chordas pulset in nuptiis.

2. *Biformem.* Ne intelligas per duo tantum foramina modalatum, sed

geminum et per duarum simularum, dextræ scilicet, et sinistræ foramina erumpentem, licet ab uno eodemque ore simul profectum. Vid. Phædri nost. edit. tom. II, pag. 264. Ed.

DESCRIPTIO EGREDIENTIS SPONSÆ.

- Æ. 4. TANDEM progreditur * Veneris¹ justissima Æ. 10
cura,
- Æ. 7. Jam matura viro, jam plenis nubilis annis,
- Æ. 1. Virginis os, habitumque gerens, * cui plu- Æ. 12
rimus ignem
Subjecit rubor², et calefacta per ora cucurrit,
- Æ. 7. Intentos volvens oculos, * uritque³ videndo. G. 3

1. *Veneris justissima cura, quam Venus merito amat.* Ed.

2. *Cui plurimus ignem Subjecit rubor.* Hypallage, pro «ignis subjecit ruborem». Et hinc optime Souchayus interpretatur : Cui ma-

gnus ardor suffudit ruborem, et pervasit vultum calentem. Ed.

3. *Uritque videndo.* Passive hic, ut et apud Virgilium, *videndo*, i. e. quum videtur, quasi si scribatur *uritque videntes.* Ed.

- Æ. 7. Illam omnis tectis, agrisque effusa juvenus,
Turbaque miratur matrum : * vestigia primi Æ. 5
Alba pedis ; * dederatque comam diffundere Æ. 1
ventis.
- Æ. 3. Fert picturatas auri subtemine vestes ,
- Æ. 1. Ornatus¹ Argivæ Helenæ : * qualisque videri Æ. 2
- Æ. 2. Cælicolis, et quanta solet * Venus aurea Æ. 10
contra ,
- Æ. 6. Talis erat species , * talem se læta ferebat Æ. 1
- Æ. 2. Ad soceros ; * solioque alte subnixâ resedit. Æ. 1

1. *Ornatus Argivæ Helenæ.* In Centone ipso (cujus multa nescias, an aptius decentiusve apud ipsum Virgilium, unde accessita sunt, locata videantur), hemistichium est : - Ornatus Argivæ Helenæ. Cælicolis et quanta solet Venus aurea

contra -. Quod in mensuram justî carminis ex MS cod. duntaxat uno, ita integrandum est : - Ornatus Argivæ Helenæ : qualisque videri Cælicolis, et quanta solet Venus aurea contra, talis erat species -. MARIANGELUS ACCURSUS.

DESCRIPTIO EGREDIENTIS SPONSI.

- Æ. 9. At parte ex alia * foribus sese intulit altis Æ. 11
- Æ. 9. Ora puer prima signans intonsa juvena,
Pictus acu chlamydem auratam¹, * quam Æ. 5
plurima circum
Purpura Mæandro duplici Melibœa² cucurrit,
- Æ. 10. Et tunicam molli mater quam neverat auro ;
- Æ. 1. Os, humerosque Deo similis, * lumenque Æ. 1
juventæ.
- Æ. 8. Qualis, ubi Oceani perfusus Lucifer³ unda

1. *Chlamydem auratam.* Indumentum Imperatorum et militare, cujus oras gemina prætexta purpura flexu sinuoso et in se remeabili cingit. Ep.

2. *Melibœa.* Melibœensis, ex Meli-

bœa Thessaliæ civitate, teste Servio.

3. *Lucifer,* Phosphorus ; stella Veneris, quam Oceano tingi ex more poetarum dicit, qui mane emergere mari astra, et in illud condi vespere putarunt.

- Extulit os sacrum cælo; * sic ora ferebat; Æ. 3
 Sic oculos, * cursuque amens ad limina tendit. Æ. 2
 Æ. 2. Illum turbat amor, figitque in virgine vultus:
 Æ. 1. Oscula libavit, * dextramque amplexus in- Æ. 8
 hæsit.

OBLATIO MUNERUM.

- Æ. 5. INCEDUNT pueri, pariterque ante ora parentum
 Dona ferunt, * pallam signis, auroque ri- Æ. 1
 gentem,
 Æ. 11. Munera portantes, auri que eborisque talenta ¹,
 Et sellam ², * et pictum croceo velamen acan- Æ. 1
 tho.
 Æ. 1. Ingens argentum mensis, * colloque monile Æ. 1
 Bacca tum ³, et duplicem gemmis auroque coronam.
 Æ. 5. Olli serva datur ⁴, * geminique sub ubere nati. Æ. 5
 Æ. 10. Quatuor huic juvenes, * totidem innuptæ- Æ. 2
 que puellæ:
 Æ. 5. Omnibus in morem tonsa coma. * Pectore Æ. 5
 summo
 Flexilis obtorti per collum circulus auri ⁵.

1. *Talanta*. Verti pondera. Est enim talentum, non numerus, sed pondus pecuniæ. Atticum quidem sexaginta minarum Atticarum erat. Sed de his vide Budæum de *Asse*; et nos in *Martial*. t. I, p. 491. En.

2. *Et sellam* curulem vel gestatilem; cujusmodi *Hexaphoris*, vel *Octophoris* matronæ utebantur. — *Acantho*. Foliis acanthi opere Phrygio expressis: cujusmodi foliis ornantur columnarum Corinthiarum capitula.

3. *Monile Bacca tum*. E baccis margaritarum.

4. *Olli serva datur*. *Olli* ad sponsam referendum in interpretatione, huic vero ad sponsum, respiciens ad munerum genus utrique conveniens.

5. *Flexilis obtorti circulus auri*. Vel quod hujus modi torques ex annulis aureis tortis et inflexis constarent; vel quod essent funiculi filis aureis tortis contexti. Unde *torquis* a torquendo. En.

EPITHALAMIUM UTRIQUE.

- Æ. 12. Tum studio effusæ matres * ad limina du- Æ. 10
cunt.
- G. 4. At chorus æqualis, * pueri innuptæque pu- Æ. 2
ellæ,
- G. 2. Versibus incomptis ludunt : * et carmina Æ. 6
dicunt.
- B. 8. O digno conjuncta viro, * gratissima con- Æ. 10
jux,
- Æ. 1. Sis felix, * primos Lucinæ¹ experta labores, G. 4
G. 4. Et mater. Cape Mæonii carchesia² Bacchi.
- B. 8. Sparge, marite, nuces³. * Cinge hæc altaria B. 8
vitta,
- Æ. 8. Flos veterum, virtusque virum : * tibi duci- B. 8
tur uxor,
- Æ. 1. Omnes ut tecum meritis pro talibus annos

1. *Primos Lucinæ*, etc. Metonymice primum partum exprimunt, quem sponsæ optant felicem. Notum, Lucinam, seu Junonem Lucinam, seu Ilithyiam, Deam esse puerperiorum præsidem.

2. *Mæonii carchesia Bacchi*. Carchesia sunt tabulata illa, quæ in summis navium malis sunt : *les hunes*. Ab iis pocula quædam figuræ consimilis Carchesia dicta, ut hoc loco. Bacchus porro Mæonius dictus est, a Mæonia Minoris Asiæ regione, in qua nullas præter vitem arbores nasci ferunt.

3. *Sparge, marite, nuces*, ex Ecloga VIII Virgilii, ad quem locum Servius : - Idem Varro spargendarum nucum hanc dicit esse rationem, ut Jovis omine matrimo-

nium celebretur, ut nupta matrona sit sicut Juno. Nam nuces in tutela sunt Jovis, unde et juglandes vocantur, quasi Jovis glandes. Nam illud vulgare est, ideo spargi nuces, ut a rapientibus pueris fiat strepitus, ne puellæ vox virginitatem deponentis possit audiri, etc. - Mos hic fluxisse a Græcis videtur. Apud Athenienses enim, novus maritus nuces juglandes, amygdalas, aliaque id genus spargebat, largitionis gratia. Atque hæc *καταβόματα* vocabant, quasi dicas, effusiones. — *Cinge hæc altaria vitta*. Morem aliquem in nuptiis usitatum tangit. Cingebatur fortasse ara, ut, uni addicta viro, materfamilias pudicitiam adversus alienos munitam undique habere debere ostenderetur.

Exigat; et pulchra faciat te prole parentem.

Æ. 9. Fortunati ambo, * si quid pia numina pos- Æ. 4
sunt.

Æ. 3. Vivite felices. * Dixerunt, currite, fuisis¹, B. 4
Concordes stabili fatorum numine² Parcæ.

1. *Dixerunt, currite, fuisis.* Sic Catull. in Epith. Pel. et Thet. Carm. LXI, v. 321, inducit Parcas nasci-
turi Achillis fata canentes. ED.

2. *Numine, i. e. decretum.* Numen et nutus a nuo (unde annuo, et abnuo) non modo Deum, sed
nutum et voluntatem significat.

INGRESSUS IN CUBICULUM.

G. 4. POSTQUAM est in thalami pendentia pumice tecta
Perventum, * licito tandem sermone fruuntur. Æ. 8

Æ. 8. Congressi jungunt dextras; * stratisque re- Æ. 4
ponunt.

Æ. 1. At Cytherea novas artes, * et pronuba¹ Juno Æ. 4

Æ. 11. Sollicitat: suadetque ignota lacescere bella.

Æ. 1. Ille ubi complexu * molli fovet: atque re- Æ. 8
pente

Acceptit solitam flammam, * lectumque ju- Æ. 4
galem;

Æ. 6. O virgo, nova mi facies! * Gratissima conjux, Æ. 10

Æ. 6. Venisti tandem, * mea sola, et sera voluptas! Æ. 8

Æ. 2. O dulcis conjux, non hæc sine numine Divum

Æ. 12. Proveniunt! * placitone etiam pugnabis Æ. 4
amori?

Æ. 4. Talia dicentem jamdudum aversa tuetur!

Æ. 12. Cunctaturque metu, telumque instare tremiscit:

Æ. 1. Spemque metumque inter, * funditque has Æ. 5
ore loquelas:

1. *Pronuba Juno.* Παράνυμφος
Græcis. *Zygia Juno* apud Apu-
leium, i. e. conjugalis, a ζυγός, seu

ζεύγυμι. *Medea* apud Senec. «Dii
conjugales, tuque Genialis tori Lu-
cina custos».

- Æ. 10. « Per te, per, qui te talem genuere, parentes,
 B. 2. O formose puer,* noctem non amplius unam Æ. 1
 Æ. 9. Hanc tu, oro, solare inopem, * et miserere Æ. 10
 precantis !
 Æ. 12. Succidimus ! Non lingua valet, non corpore notæ
 Sufficiunt vires; nec vox aut verba sequuntur ! »
 Æ. 9. Ille autem : « Caussas nequidquam nectis inanes ».
 Æ. 12. Præcipitatque moras omnes, * solvitque pu- Æ. 4
 dorem.

PARECBASIS.

HACTENUS castis auribus audiendum mysterium nuptiale, ambitu loquendi, et circumitione velavi. Verum quoniam et Fescenninos (1) amat celebritas nuptialis, verborumque petulantiam notus vetere instituto ludus admittit; cætera quoque cubiculi et lectuli operta prodentur, ab eodem auctore collecta: ut bis erubescamus, qui et Virgilium (2) facimus impudentem. Vos, si placet, hic jam legendi modum ponite: cætera curiosis relinquire.

(1) *Et Fescenninos.* Vossianus alter particulam *et* ante *Fescenninos* inserit.

(2) *Qui et Virgilium facimus impudentem.* Hic non videtur Ausonius ire in sententiam eorum, qui Priapeia et Latinos lusus, si non omnes, maxima saltem ex parte Virgilium auctorem habere existimant; ut Carrio ad Val. Flacc. III, 709, et hunc indicari Burmannus putat a Maserio ad ejusdem poetæ lib. V, 643, ubi dicit: « Opusculum hoc

ab eo editum, qui si unda Parthenius est, sale tamen Gnidius ». Favere quidem his possent, quæ leguntur apud Serv. ad init. Æn. I, ubi inter reliqua Virgilii scripta enumerat Priapeia. Sed Jos. Scalig. admonuit frustra hæc Partheniæ, seu Virgilio, a viris doctis tribui, et potius Petronio nonnulla adjudicanda esse censuit. In eadem sententia sunt P. Bembus, Dissert. de Culice Virg. p. 790, et Vossius de Poet. Lat. cap. 2, p. 27. En.

IMMINUTIO¹.

- Æ. 11. Postquam congressi * sola sub nocte per Æ. 6
umbram,
- G. 3. Et mentem Venus ipsa dedit, * nova prælia Æ. 3
tentant.
- Æ. 10. Tollit se arrectum : * conantem plurima Æ. 9
frustra,
- Æ. 10. Occupat os, faciemque; * pedem pede fer- Æ. 12
vidus urget,
- Æ. 7. Perfidus alta petens : * ramum qui veste la- Æ. 6
tebat²
- B. 10. Sanguineis ebuli baccis, minioque rubentem,
- Æ. 12. Nudato capite, * et pedibus per mutua nexis, Æ. 7
- Æ. 3. Monstrum horrendum, informe, ingens, cui lumen
ademptum ,
- Æ. 10. Eripit a femore, et trepidanti fervidus instat.
- Æ. 1. Est in secessu, * tenuis quo semita ducit, Æ. 11
- Æ. 8. Ignea rima micans: * exhalat opaca mephitim. Æ. 7
- Æ. 6. Nulli fas casto sceleratum insistere limen.
- Æ. 7. Hic specus horrendum. * Talis sese halitus Æ. 6
atris
- Æ. 6. Faucibus effundens, * nares contingit odore. Æ. 9
- Æ. 11. Huc juvenis nota fertur regione viarum :
- Æ. 5. Et super incumbens * nodis et cortice crudo Æ. 9
- Æ. 9. Intorquet, summis adnexus viribus, hastam³.

1. *Imminutio*. Usurpavit imminutionem pro primo congressu, quod tum virginitas imminuatur. Sic Plautus in *Cistellaria*, « imminuere pudicitiam », dixit pro auferre. TURNEBUS.

2. *Ramum qui veste latebat*. Nævius apud Nonium : « Puerum mu-

lieri præstare nemo scit, quanto melior sit, cujus vox gallulascit, cujus jam ramus roborascit ». Tullius, apud quem pro *Nævio* legitur *Novius*, minus usitatus.

3. *Hastam*. Est illud festivissimum parodiarum genus, quum servatis iisdem verbis sententia longe

- Æ. 11. Hæsit, virgineumque alte bibit acta cruorem.
 Æ. 2. Insonuere cavæ, gemitumque dedere cavernæ.
 Æ. 11. Illa manu moriens telum¹ trahit: ossa sed inter
 G. 3. Altius ad vivum persedit^{*} vulnere mucro. Æ. 11
 Æ. 4. Ter sese adtollens cubitoque innixa levavit,
 Ter revoluta toro est:^{*} manet imperterritus Æ. 10
 ille.
 Æ. 3. Nec mora, nec requies;^{*} clavumque adfixus Æ. 5
 et hærens
 Nusquam amittebat, oculosque sub astra tenebat.
 Æ. 6. Itque, reditque viam totiens, ^{*} uteroque Æ. 2
 recusso
 Æ. 9. Transadigit costas,^{*} et pectine pulsat eburno. Æ. 6
 Æ. 5. Jamque ferespatio extremo, fessique, sub ipsam
 Finem adventabant:^{*} tum creber anhelitus Æ. 5
 artus,
 Aridaque ora quatit: sudor fluit undique rivis;
 Æ. 11. Labitur exsanguis;^{*} destillat² ab inguine G. 3
 virus.

alio detorquetur. Velut illud apud Ausonium in Centone, quem totum eo genere confecit: « Intorquet summis adnixus viribus hastam ». Nam quum legisset apud Virgilium id de Pandaro dici, qui Turnum oppugnabat, ad nugas nuptiales transtulit. RUREXASUS, Lect. lib. II, cap. 2. — *Hastam* quoque in Priapeis, epigr. 45: « Velle quid hanc dicas, quamvis sim ligneus, hastam? » et epigr. 57. Hastam vero hac in re vocem esse nequitiae docet Menag. ad Diogen. Laert. lib. VI, cap. 53. Ed.

1. *Telum*. Hoc sensu quoque in Priapeis usitatum, ut et *vulnus* vs. seq. Martial. XI, 79: « cupido

dabit illa marito Dum metuit teli vulnera prima novi ». Sic in venustissimo epigr. de Arethusa, Anth. t. I, p. 692, legendum est: « Inque modos omnes, ductus imitata tabellæ, Transeat, et telo pendeat illa meo », quod Ruhnkenius, ex interioribus artis amatoris mysteriis explicat de venerea palæstra, quam *καλντιζέτω* dicunt Græci, et de qua Ovid. Art. Am. III, vs. 777: « Parva vehatur equo; quod erat longissima, numquam Thebais Hectoreo nupta resedit equo ». Ed.

2. *Destillat*. Sic in emendationibus Virgilii libris omnibus hæc vox scribitur. Vide ad Virg. nost. edit. tom. I, p. 465. Ed.

CONTENTUS esto, Paule mi,
Lasciva, Paule, pagina:
Ridere nil ultra expeto.

Sed quum legeris, adesto mihi adversum eos, qui,
ut Juvenalis ait,

Curios simulant, et Bacchanalia vivunt:

ne forte (1) mores meos spectent de carmine.

Lasciva est nobis pagina, vita proba,

ut Plinius dicit (2). Meminerint autem, quippe erudi-
ti, probatissimo viro Plinio in poematibus lasciviam,
in moribus constitisse censuram. Prurire opusculum
Sulpitiæ, frontem caperare (3): esse Apuleium in

(1) *Ne forte*. Omnia nostra exemplaria habent *fortasse*; sed istud pro *forte* scripsisse potuit imperitus et negligens librarius. Ego enim sicut, si *forte*, ita et, *ne forte*, tam frequenter apud bonos auctores invenio, veluti apud Virgilium, Ecl. III, 29: « ne forte recuses », et Ciceronem ad Quintum fratrem, Epist. II: « Ne forte me in Græcos tam ambitiosum factum esse mirere », ut ubicumque *si fortasse*, et *ne fortasse* in illis reperio, mendum esse suspicer. VINETUS.

(2) *Lasciva est nobis*... ut Plinius dicit. Hic ultimus versiculus apud Martialem quoque legitur. Sed idem versus potuit a duobus usurpari, ut sunt aliquot apud Ovidium et Tibullum. Quare inepte hic quidam pro Plinio Martialem substituerunt: quum notissimum sit ipsum Plinium lascivos versiculos scripsisse.

Quod vel ex ipso Plinio patet ad Pontium, Epist. lib. VII. SCALIGER. — Meminit non semel Plinius junior, de quo hic sermo, edita a se carmina, quæ, post Ausonii tempora, intercidere potuerunt. Eorum sane lasciviam excusare nititur duabus præsertim Epistolis.

(3) *Prurire opusculum Sulpitiæ, frontem caperare*. Alter scriptus, teste Tollio, habuit: *Prurire opusculum, Sulpitiæ frontem caperare*, nullo quidem sensu. In eo enim membro, ut in cæteris, debet esse oppositio. Præterea Sulpitiæ exstat Satira, et apud Juvenalis interpretem, obscœni, ut videtur, operis fragmentum: « Ne me Cadurcis destitutam fasciis, Nudam Caleno concubantem proferat ». De eadem Sulpitia meminerunt quoque Martialis, et Sidonius, Carm. IX: « Non quod Sulpitiæ jocus Thaliæ

vita philosophum, in Epigrammatibus (1) amatorem; in præceptis omnibus exstare severitatem, in Epistolis ad Cærelliam (2) subesse petulantiam. Platonis Symposion composita in ephebos Idyllia continere (3). Nam quid Anniani Fescenninos (4)? quid antiquissimi poetæ Lævii (5) Erotopægnion libros lo-

Scripsit blandiloquum suo Caleno ».

(1) *In Epigrammatibus amatorem.* Perierunt inter alia, hæc Apuleii Madaurensis amatoria, de quibus ipse in priore Magiæ Apologia.

(2) *In Epistolis ad Cærelliam.* Hic excidit nomen disertissimi nepotum Romuli. Nam Cærellia ista nihil ad Apuleium pertinet, sed studio philosophiæ familiaris fuit Ciceroni, cujus ipse meminit lib. XII ad Atticum, et lib. XXIII: «Mirifice Cærellia studio videlicet Philosophiæ flagrans, etc.» Cujus etiam consuetudinem viro sanctissimo exprobrant obtrectatores ejus Fusius Calenus non magis, quam Dio. Fuit igitur: *Ciceronis in præceptis omnibus.* Sic adpellat innocentes jocos: si tamen illæ Ciceronis Epistolæ fuerunt, et non lascivientium ingeniorum: quales qui in eum Sallustii, et in Sallustium ejus declamationes subjecerunt. GRONOV. — Meminit harum Ciceronis ad Cærelliam Epistolarum Quintilian. Instit. lib. VI, cap. 3: «Etiam illud quod Cicero Cærelliæ scripsit reddens rationem, cur illa C. Cæsaris tempora tam patienter tolleraret: Hæc aut animo Catonis ferenda sunt, aut Ciceronis stomacho ». TOLLIVS.

(3) *In ephebos Idyllia continere.* Platonis nullæ carmina exstant, nisi

amoris Elegia. Nam cætera omnia (credo, quod tam lepida non erant) igni deussit: Apuleius Apologiæ fere initio; ubi et puerum quem amavit *Astera* vocat; aliaque Epigrammata amatoria Platonis recenset, quæ vide. SCRIVERIVS.

(4) *Anniani Fescenninos.* Qui canebantur in nuptiis, ut Festus auctor est. Æqualem sibi fuisse tradit Gell. Noct. Att. lib. XX, cap. 1: «Annianus poeta in fundo suo, quem in agro Phalisco possidebat, agitare erat solitus vindemiam hilare atque amœniter. Ad eos dies me et quosdam familiares vocat». Fescenninos autem sic dictos vult Festus, vel quia ab urbe Fescennia adlati, vel quia fascinum putabantur arcere.

(5) *Lævii.* Perperam legitur *Lævius*. *Lævius* est is qui poema *Io* scripsit: item *Erotopægnia*. Quæ lascivissima fuisse indicat tum titulus, tum etiam Ausonius ipse. Sed molles ex illis adferuntur versiculi isti de corona plectili: «Andromacha per ludum manu Lascivula, tenellula Capiti meo trepidans, lubens Insolita plexit munera». Lævii mentio est apud Porphyrionem Horatii interpretem, lib. III, Od. 1, vs. 2: «*Carmina non prius audita. Romanis utique non prius audita. Quamvis Lævius Lyrica ante Horatium scripserit*». SCALIGER. — Hunc

quar? quid Evenum (1), quem Menander sapienter vocavit? quid ipsum Menandrum? quid comicos o-
nes, quibus severa vita est et læta materia? Quod
etiam Partheniam dictum causa pudoris (2)? Quod
octavo Æneidos (3), quum describeret coitum Ve-
neris atque Vulcani, *Αἰσχροσεμνίαν* (4) decenter im-
pescuit. Quid in tertio Georgicorum de submissis
gregem maritis? nonne obscœnam significationem
honestam verborum translatione velavit? Et si quod

locum emendavit Had. Junius, re-
posuitque *Lævii*, pro *Livii*, quod
antea legebatur. Citat e *Lævii Ero-*
topœgnis hæc Nonius: «Nocte ut
opertus amictu latibuletur». Et
istis Apuleius in Apologia versicu-
los, ut emendavit Sulmasius: «An-
tipathes illud quærito, Philtra om-
nia undique irruunt, Trochus, pili,
ungues, tæniæ, Radiculæ, herbæ,
surculi, Sauri, illices, bicodulæ,
Hinnientium dulcedines». E quibus
patet, quare *Lævium* Poeta noster
in sui defensionem adduxerit». **TOLLTIUS.** — Hunc *Lævium* Werns.
in præf. ad hujus op. t. II, *Livium*
Andronicum esse putat. Ed.

(1) *Quid Evenum.* Huc multa ex
Gyraldo concessit Scriverius de
duobus Evenis, iisdemque e Paro-
insula, et Elegiographis. Sed miror
Had. Junium pro *Eveno* reponi
velle *Euhemerum*. Certe, ex iis quæ
adfert, non efficitur, poetam fuisse
Euhemerum aut *Erotica* scripsisse.
Immo constat *Evenum* amatoriiis
scribundis animum adpulisse, tum
ex Artemid. lib. I, cap. 5, tum ex
Arriano in Epictetum, ubi hæc le-
gere est, ἀντὶ Χρυσίππου, καὶ Ζήνωνος
Ἀριστίδην ἀναγινώσκεις, καὶ Εὐθη-

νὸν, οὐδὲν ἀπολώλεκας. Solent
dem. *Evenus* et *Euhemerus*
librariis confundi, ut jam a
Crispione et Nunnesio observatum.

(2) *Quid etiam Partheniam dictam
causa pudoris?* Sic vulgo creditur
Virgilium Neapoli adpellatum fuisse
ἀπὸ τοῦ παρθένου, quod instar
Veneris moribus esset castissimis. Vnde
obstant *Bucolica*, et quæ de
Nymphia in pueros propensione
moriæ prodita sunt. Igitur non
potest accedere Huetio. Censet nimis
idcirco Neapoli *Partheniam* dicere
quod *Virginium* pro *Virgilio*
Græca acciperet. **HUETIAN. p.**

(3) *Octavo Æneidos.* En vnde
quibus *Veneris* atque *Vulcani*
coitus describitur: «Optatos dedit
plexus, placidamque petivit
Cæcis infusus gremio per me
quietem».

(4) *Αἰσχροσεμνίαν* [Γλίσχροσεμ-
Commutatione literarum hanc
parillium, mendæ hic obscœ-
contracta est. Meo igitur in
periculo, *αἰσχροσεμνίαν* emendat
hoc est, pudicam turpitudinem
Compositione sane lepida erit
que, nec ab eo remota per
quod Gellius hunc quoque Vi-

nostro joco, aliquorum hominum severitas vestita demnat, de Virgilio arcessitum sciat. Igitur cui hic noster non placet, ne legerit: aut quum legere obliviscatur: aut non oblitus, ignoscat. Etenim regula de nuptiis est: et velit, nolit, aliter hæc sacramenta constant (1).

etrisque congressum, pudicissimum nominavit, *σιμνὸν* enim pudicissimum dicimus, *αἰσχρὸν* turpe, perita scilicet voce (ut ait Plato in *Phædo*) quæ fuerit *αἰσχρόφροον*, quasi *ῥχον ῥοῦν*, id est, semper immensus fluxum, quod vituperan-

dum sit agitationis obstaculum.

MARIANGELUS ACCURSIUS.

(1) *Aliter hæc sacramenta non constant.*
Erasmus Adagio 88, Centuriæ 4, Chiliad. 2: «Hoc adagio licebit uti, si quando fatebimur culpam, sed quæ rei locoque conveniat». VIN.

EXCURSUS.

Ludicro quod Græci, etc. Multis mendis deformata sunt verba Ausonii in re scitu dignissima; adeo, ut mendosa editio bono viro et erudito Brodæo imposuerit, quem et alii quoque sequuti sunt. Non enim ullus lusus est ossiculorum, ut ipse putat. Neque umquam tale quid Veteres habuerunt. Hoc enim a mente Ausonii alienissimum. Neque animadvertit, quid interesset inter lusum, et « ludicrum » : hoc est, inter παιδιάν, καὶ παίγνιον. Sed fefellit hominem, ut dixi, lectio mendosa, ὀσμοσχίαν pro σωματίων et *ossicula* pro *oscilla* legentem. Ac ne hæc quidem tantummodo mendosa, sed et sequentia male ab interpunctionibus accepta sunt. Quæ prius ita, uti legenda sunt, proponam : deinde ad eorum interpretationem aggrediar. Nam ita et emendandum, et interpungendum : « Simile ut dicas ludicro, quod Græci σωματίων vocavere. Oscilla ea sunt. Ad summam quatuordecim figuras Geometricas habent. Sunt enim æquilatera, vel triquetra, extensis lineis : aut rectis angulis, vel obliquis : isoscele, vel isopleura : orthogonia quoque, vel scalena. Harum vertibularum variis coagmentis simulantur species mille formarum; elephantus bellua, aut aper bestia, anser volans, et mirmillo in armis, subsidens venator, et latrans canis, quin et turris, et cantharus, et alia hujusmodi innumerabilium figurarum, quæ alius alio scientius variegant ». Hæc verba ita procul dubio legenda sunt, et distinguenda. Nam quin recte σωματίων, et *oscilla* emendaverimus, præter conjecturam certissimam, qua usi sumus, fidem fecerit vetus Glossarius, in quo scriptum legitur : *Oscillum*, σωματίων sunt enim larvæ et προσωπεῖα, ut ex Macrobio cognoscimus, quæ in αἰώραις, et jactationibus ludicris Rustici ori opponebant, ut essent ma-

gis ridiculi. Virgilius in libro sec. Georg. vs. 387: « Oraque corticibus sumunt horrenda cavatis ». Intelligit enim *Oscilla* ex corticibus arborum: quem morem Atheniensium tangit et Māurus Terentianus. A quo jactationes ipsas, et cernuationes, quas Græci vocant *αιώρατ*, etiam *Oscilla* adpellarunt. Idem: « Oscilla ex alta suspendunt mollia quercu ». Hic autem apud Ausonium nostrum et ipsæ larvæ sunt, seu personæ, quæ sic aptæ et coagmentatæ erant: ut articuli ejus vertibulæque, quibus commissæ erant, in omnem partem flecterentur, et figuras omne genus exprimerent. Eæ in convivium medium jaciebantur, et illis eas figuras Rex convivii exprimebat, ut mutationis et brevitatis vitæ commonefaceret: et propterea bibendum esse, ut nihil de fructu hujus vitæ pereat, diceret. Id omnino plane ac diserte ex Petronio cognosces. Cujus verba adposui: « Potantibus ergo, et accuratissime lautitias nobis mirantibus, larvam argenteam adtulit nobis servus sic aptam, ut articuli ejus vertebræque locatæ in omnem partem flecterentur. Hanc quum super mensam semel iterumque abjecisset, et catenatio mobilis aliquot figuras exprimeret, Trimalcio adjecit: Heu, heu nos miseros! quam totus homuncio nil est! * * * Sic erimus cuncti, postquam nos auferet Orcus. Ergo vivamus, dum licet esse bene ». Plin. lib. VII, cap. 53: « Quum populo admodum placuisset, et natali die suo convivium haberet, edita cœna calidam potionem in pultario poposcit, simulque personam ejus diei acceptam intuens, coronam e capite suo in eam transtulit ». Ubi de persona quæ in conviviiis circumferebatur intelligendum. Ex quibus primum mentem Ausonii ita aperimus, ut nihil potuerit melius excogitari; et somnium Brodæi de *ostomachia*, et *ossiculis* explodimus. Deinde indicatur usus earum larvarum. Quod iis in conviviiis præsentibus celeris mutationis vitæ commonefacerent. Nam alioqui semper in conviviiis mortis mentionem injiciebant, et caput mortui, ubi ejus larvæ copia non erat, vel in mensa adponebant et manibus versabant, vel e tri-

clinio seu stibadio suspendebant : ut eo uterentur ad eandem rem, ad quam et larva illa; hoc est, ad hortandum ad bibendum. Quod novimus ex Epigrammate Græco, in quo non solum caput mortui, seu cranium, idem facit quod apud Petronium larva; sed et ea exhortatio pro cumulo subjicitur, quam addidit Trimalcio in Epigrammate suo. Horum συμποτικῶν ἐπιφωνημάτων pleni sunt libri Veterum, præsertim Martialis, et Græcorum. Neque debium est, quin in cœnatione seu stibadio Domitiani Cæsaris, quod propter exiguitatem ipse vocavit *Micam auream*, a tholo penderet cranium mortui, quod mortis admoneret. Id Martialis videtur velle hoc in *Micam auream* Epigrammate; « Mica vocor: quæ sim, cernis: cœnatio parva. Ex me Cæsareum suspicis inde tholum. Frange toros: pete vina: rosas cape: tingere nardo. Ipse jubet mortis te meminisse Deus ». Videtur enim in tholo ipso larva illa, aut cranium fuisse. Hunc autem morem homines in convivio mentione mortis ad hilaritatem provocandi ab Ægyptiis accepisse videntur. Herodotus, lib. II. SCALIGER.

Στομάτιον. De ludicro ὀσσωμάτων, quæ ossicula sunt, noli dubitare quin vere divinarim. Legendum apud Ausonium: « Simile ut dicas ludicro quod Græci ὀσσωμάτων vocavere. » Ossicula ea sunt. Perperam hodie *oscilla* ibi legas, et στομάτιον. Nec moror Glossas, quæ στομάτιον etiam scribunt, nempe pro ὀσσωμάτων. Sic σχίεια κόμματα vocant quæ sunt ισχίεια et *Schiadicis* puto reperiri apud Marcianum Capellam pro *Ischiadicis*. Inde *Schiaticam* vocamus hodie hunc morbum, sive dolorem, pro ισχιαδικῆ. ὀσῶσαι est ossiculare. Inde ὀσσωμάτια. Hæc in Scheda Cl. Salmasius. Magnus Felix Ennodius, Episcopus Ticinensis, in Epigrammatibus, DE STOMATIO Eburneo: « Sollicitata levi marcescunt corda virorum Tormento: fas est ludere virginibus. Frangunt, Marmaricis elephas quod misit ab arvis, Per micas sparsum mox solidatur opus. De Pœno teneræ discunt cum fraude jocari.* Nam ridere necis munere, femineum est. Angusta norunt res

mille includere capsula : Omne ebur hoc, mulier, pectoris
 arca tui est. Quo Epigrammate hoc ludicri genus gra-
 phice, et plenius quam ab Ansonio describitur. Primum
 ostendit ossicula hæc eburnea fuisse, quæ frustillatim sparsa,
 in unum coagmentarentur, mille formas et simulacra, quod
 et Ansonius monet, variegata concinnatione repræsentantia.
 Deinde videtur Antistes Ticinensis, non sine aliquo moris
 et sale in sequiorem sexum, innuere hoc ludicrum Pœnis
 deberi, atque ex Africa in Europam translatum : si quidem
 me, vulgatas editiones castigantem, audias, in quibus le-
 gitur : *De pœna teneræ*, et mendosius *De pœna temeræ*. Quod
 si emendandum ita, ut dixi, non sit, tentabunt alii melius,
 et exponent quid hic et sequenti pentametro, sive auctor,
 sive librarii velint, quod equidem cum ignarissimis scio.
 Quis autem ignorat, *Punicam fidem*, proverbii nobilitatam?
 quæ *Pœna fides*, Auson. Epist. X, 42. De fluxa mulierum fide
 nihil attinet dicere. Porro, adparet ex hoc loco, ossicula
 hæc capsula recondi solita, *ad res mille*, ut ait Ennodius,
 indidem promendas, quum animi relaxandi causa puellæ hac
 artē vellent ludere. Doctissimus Sirmondus, in notis suis
 ad illum auctorem, interpretatur *Stomatium eburno*, oscillo :
 et Glossarii locum adhibet, putatque eodem spectare lar-
 vam argenteam Petronii Arbitri, cujus catenatio mobilis
 diversas figuras exprimebat. Qui quum hunc errorem Sca-
 ligero, quem sequitur, communem habeat, refutatione
 alia non indiget. Hæc scripseram, quum iterato de hoc
 ludicro cum amico meo Cl. Salmasio loquutus, accepi ab
 illo locum Atilii Fortunatiani, qui de Metris scripsit, et
 locum quidem emendatiorem quam in editionibus; capite
 de Hendecasyllabo Phalæcio : « Nam si locus ille Archi-
 medius quatuordecim eboreas lamellas [ecce totidem agno-
 scit Ausonius] quarum anguli varii sunt, in quadrata forma
 inclusas habet, componentibus nobis aliter atque aliter,
 modo galeam, modo sicam, alias columnam, alias navem
 figurat, et innumerabiles efficit species; solebatque nobis

pueris hic locus ad confirmandam memoriam plurimum prodesse; quanto majorem potest nobis adferre voluptatem, quantoque plenior utilitas carmina inter manus habentibus metrorum varia tractatio, quum subinde apud Poetas ea, quæ fallunt imperitos, metra inserta numeris et intermixta carminibus deprehendamus? » Distorta vulgo hæc verba, et interpunctione laborant, etiam in Putschiana' editione: *quando et quandoque* perperam legitur, pro *quanto et quantoque*. Jam *quadrata* illa *forma*, in qua inclusæ lamellæ angulis variis, ipse locus est: *capsam* vocat Ennodius. *Scrivierius*.

AUSONII

TECHNOPÆGNION*.

AUSONIUS PACATO (1) PROCONSULI.

Scio mihi apud alios pro laboris modulo laudem
non posse procedere. Quam tamen si tu indulseris, ut
ait Afranius in *Thaide* (2),

Majorem laudem (3), quam laborem invenero.

Quæ lecturus es, Monosyllaba sunt, quasi quædam

* Vocis etymon habes pag. seq. nota ultima. Vox *Technopægnion* est ab Ausonio ficta, nec alibi, quod sciam, occurrit. — Exstant tamen Livii vel Lævii Andronici cujusdam, quem Wernsd. inter Poetas lyricos citat, *Erotopægnia*. Ed.

(1) *Pacato*. Hic est Latinus Drepanius Pacatus.

(2) *Ut ait Afranius in Thaide*. Unus ex decem comicis qui post Livium Andronicum claruerunt; Terentio junior, ut patet ex eo Afranii versu quem adlegat Vossius: « Terentio non similem dices quempiam ». Afranii, Cæcilii, Terentiique opera dulces Latini sermonis facetias floruisse tradit Vell. Patercul. lib. I. Togatis excelluisse Afranium auctor Quintil. lib. X, cap. 1, at moribus fuisse perditis; unde idem Quintil. ait: « Utinam

non inquinasset argumenta puerorum fœdis amoribus, mores suos fassus ». Menandrum præcipue imitatus est, et ab ipso permulta se sumpsisse non diffitetur, ut in *Compitalibus*, ubi obtrektoribus suis respondens hæc ait: « Fateor, sumpsi non a Menandro modo, Sed ut quisque habuit, quod conveniret mihi: Quod me non posse melius facere credidi ». Interciderunt ejusdem scripta, nisi quod a veteribus Grammaticis quædam ex fabulis variis loca proferuntur: quæ vide inter veterum Poetarum fragmenta, ubi miraberis versum ab Ausonio laudatum, « Majorem laudem, quam laborem invenero », desiderari, saltem in ed. Lond.

(3) *Majorem laudem*. Hic est versus senarius ex Afranii comœdia togata, cui nomen *Thais*.

puncta sermonum : in quibus nullus facundiæ locus est, sensuum nulla conceptio, propositio, redditiō (1), conclusio, aliaque sophistica (2), quæ in uno versu esse non possunt : sed cohærent ita, ut circuli catenarum separati. Et simul ludicrum opusculum texui, ordiri majuscula solitus (3) : sed in tenui labor (4), at non tenuis gloria, si probantur. Tu facies ut sint aliquid (5). Nam sine te Monosyllaba erunt, vel si quid minus. In quibus ego, quod ad usum pertinet (6), lusi : quod ad molestiam, laboravi. Libello Technopægnii nomen (7) dedi : ne aut ludum laboranti, aut artem crederes defuisse ludenti. Vale.

(1) *Propositio, redditio.* Græci Rhetores πρότασιν et ἀνταπόδοσιν dicunt. Locum habent in partibus orationis omnibus quæ duplices sunt, ut in similitudine, dissimilitudine, diversis, comparatis, etc. quæ in dissolutis hujusmodi versibus locum habere vix possunt.

(2) *Aliaque sophistica.* Rhetorica, seu declamatoria. Declamatores enim Græcis σοφισταὶ dicti; talis Libanius, et Himerius a Wernsdorfio editus, et alii.

(3) *Ordiri majuscula solitus.* Hinc licet inferre Technopægnion non nisi post Mosellam, aliave majora, scriptum fuisse.

(4) *Sed in tenui labor, etc.* Virgilianum est lib. IV Georg. 6 : « In tenui labor; at tenuis non gloria, si quæ Numina læva sinunt, etc. »

(5) *Tu facies, ut sint aliquid.* Sic

amicis, quorum judicia experiri se velle profitentur, insidiari solent Poetarum genus, ut vel nugas suas ipsis adprobent.

(6) *Quod ad usum pertinet.* Quasi dicat; si quæras cui bono, cui sunt usui hæc nugæ? respondebo nulli, et me in iis scribendis nullius utilitatem spectavisse, sed tantum lusum, et oblectationem meam. Si vero quæras quam molestum mihi fuerit hæc scribere, respondebo, me in iis scribendis plurimum laboris exhausisse.

(7) *Technopægnii nomen.* Quod est a Græcis vocibus, τέχνη, ars, et παίγνιον, lusus puerilis. Hinc Lilius Gyraldus lib. I de poetis: « Est Technopægnion (apud Ausonium Gallum) ludicrum quidem poema, verum multa arte compositum ».

AUSONIUS PAULLINO SUO *.

MISI ad te Technopægnion, inertis otii mei inutile opusculum. Versiculi sunt monosyllabis cœpti, et monosyllabis terminati (1). Nec hic modo stetit scrupæa difficultas (2), sed accessit ad miseriam cogitandi, ut idem monosyllabum, quod esset finis extremi versus, principium fieret insequentis. Dic ergo et, o mora, o pœna (3)! rem vanam (4) quippe curavi: exigua est, et fastiditur: inconnexa, et implicatur: quum sit aliquid, vel nihili deprehenditur. Laboravi tamen, ut haberet aut historicon quippiam, aut dialecticon (5). Nam poeticam, vel sophisticam levitatem necessitas observationis exclusit. Ad summam, non est quod mireris: sed paucis literis additis, est cujus

* Nibambigo Paullinum eundem esse cui plures Ausonius inscribit Epistolas, et qui carminum scriptor Nolæ Episcopus fuit.

(1) *Monosyllabis cœpti, et... terminati.* Hinc adparet non totum Technopægnii opus ad Paullinum misisse Ausonium; sed hoc tantum poemation quod sequitur.

(2) *Scrupæa difficultas.* Festus: « Scrupi dicuntur aspera saxa, et difficilia adtrectata ». Hinc malui vertere *aspera*, quam *enigmatica*, ut Vinetus. Quid enim hic *Enigmaticum* sit, non video. Plurimum certe esse asperitatis nemo non videt. Vinetus apud Gellium perperam legit *scrupos*, quum *scirpos* debuisset legere; hoc eum in errorem induxit. Locus Gellii est lib.

XII, cap. 6: « Quæ Græci dicunt ænigmata, hoc genus quidam nostris veteribus scirpos adpellaverunt, etc. »

(3) *O mora, o pœna!* Non hic *pœnam* pro labore, ut Vinetus, intelligo, sed pro eo, quod apud Latinos semper significat, supplicio scilicet; et moram pro tempore et labore in nugas inutiliter collocato: ut sensus sit, o labor seu opera male insumpta, sed quæ suum ipsa supplicium, culpæ suæ pœnam secum ferat, temporis male collocati laborem inanem.

(4) *Rem vanam quippe curavi.* Hæc est lectio MS codicis unius, quam ut aptissimam sequutus sum.

(5) *Aut dialecticon.* Quod dissertationem aliquam habeat. Suspica-

miserearis (1): neque æmulari velis (2). Et si huc quoque descenderis, majorem molestiam capias, ingenii et facundiæ detrimento, quam oblectationem, imitationis adfectu. Vale.

tar Vinetus *didacticon*, hoc est, quod doceat; bene.

(1) *Non est quod mireris; sed... cujus miserearis.* Paronomasia.

(2) *Est cujus miserearis: neque æmulari velis.* Sic et saniores viri eorum miserentur, qui ut nomina

invertant, se ipsi exoruciant, nec eosdem æmulari vellent. Talia fere scripserunt Græci, Securim puta, Alas, Ovum, et Porphyrii *Idyllia* figurata, etc. Quæ miror ad nos usque pervenisse, deperditis Menandri aliorumque fabulis.

VERSUS MONOSYLLABIS COEPTI ET FINITI, ITA UT A FINE
VERSUS AD PRINCIPIUM RECURRANT.

RES hominum fragiles alit, et regit, et perimit	fors.
Fors dubia, æternumque labans: quam blanda	
fovet	spes.
Spes nullo finita ævo: cui terminus est	mors.
Mors avida, inferna mergit caligine quam	nox.
Nox obitura vicem: remeaverit aurea quum	lux.
Lux dono concessa Deum, cui prævius est	Sol.
Sol, cui nec furto Veneris latet armipotens	Mars.
Mars nullo de patre satus, quem Thressa colit	gens.

2. *Blanda fovet spes.* Respexit sane Poeta Eleg. Tibulli, lib. II, 7: « Finirent multi leto mala. Credula vitam Spes fovet, et melius cras fore semper ait. Spes alit agricolas, etc. »

7. *Furto Veneris.* Lege ex MS *furto in Veneris*, et intellige adulterium, in quo Mars cum Venere deprehensus et irretitus a Vulcano

est: de hoc, in Gripheo, vs. 27, ad hæc verba, « serus deprenso Marte satelles ». Vid. Reposiani *Concub. Martis* et Ven. sup. t. III, p. 324. Ed.

8. *Mars nullo de patre satus.* Junonis sine patre filius. Vid. Ovidius, *Fast.* lib. V. — *Quem Thressa colit gens.* Et cui homines immolat, teste Pomponio Mela, lib. II de situ orbis, et Ausonio.

Gens infræna virum, quibus in scelus omne ruit fas.
 Fas hominem mactare sacris: ferus iste loci mos.
 Mos ferus audacis populi, quem nulla tenet lex.
 Lex naturali quam condidit imperio jus.
 Jus genitum pietate hominum, jus certa Dei mens.
 Mens, quæ caelesti sensu rigat emeritum cor.
 Cor vegetum mundi instar habens, animæ vigor ac vis.
 Vis tamen hic nulla est: verum est jocus et nihili res.

15. *Mundi instar habens. Figuram*
 mundi. Fere rotundum cor est, ut
 mundus.

16. *Et nihili res. Poematione*
 eadem voce *res* absolvit, a qua in-
 choaverat.

PRÆFATIO MONOSYLLABORUM TANTUM IN
 FINE POSITORUM.

UT in vetere verbo est, Sequitur vara vibiam (1):
 similium nugarum subtexo nequitiam. Et hi versi-
 culi monosyllabis terminantur, exordio tamen libero,

(1) *Sequitur vara vibiam.* Pro hoc
 editiones vulgatæ habebant *sequitur*
ver hiemem, perperam corruptum
 inscitia librorum, qui nec *varam*
 nec *vibiam* intelligebant. Quomodo
 etiam legit Erasmus. Restitutum est
 ex veteri MS, in quo legitur *sequi-*
tur vara bibiam, etc. Quod prover-
 bium ex veteribus Glossis MSS, in
 quibus hæc leguntur: « *Varam vi-*
bia. Perticæ duæ sunt inter se col-
 ligatæ, quæ asserem sustinent.
 Unde proverbium: *Vibia varam se-*
quitur ». Scaliger sic exponit: *Vara*,
 inquit, significat perticam ab sum-
 mo færcillatam, ut colligimus ex

illis Glossis, (et ex Vitruv. lib. X,
 cap. 19): *Vibia* autem perticam
 transversam, quæ færcillæ illi im-
 posita et colligata est. Quare si
vara cadat, et *vibiam* simul cum
 illa cadere necesse est. Unde recte
 dictum: *varam vibia sequitur*, etc.
 Sed unde dicta sit *vibia*, inquit
 idem, et utrum *bibia*, ut in Auso-
 nio, an *vibia*, ut in Glossis, scri-
 bendum sit, nescio. Mihi sufficit
 et proverbium, et ejus interpreta-
 tionem ex veteri Grammatico indi-
 casse. Proverbium quadrat in eos,
 qui quum uni vitio indulserint,
 deplorata omni verecundia, et pro-

quamquam fine legitimo (1). Sed laboravi, ut quantum ejus posset apud aures indulgentissimas, absurda concinerent, insulsa resiperent, hiulca congruerent; denique haberent et amara dulcedinem, et inamœna venerem, et aspera lævitatem. Quæ quidem omnia quoniam insuavis materia devenustat, lectio benigna conciliet. Tu quoque mihi tua crede securior, quippe meliora: ut, quod per adagionem (2) cœpimus, proverbio finiamus, et Mutuum muli scabant (3).

Æmula Diis, naturæ imitatrix, omniparens ars,

figato pudore, ad alia præcipites feruntur, quasi omni jacta bonorum alea, etc. Deinde aliam explanationem adfert: Sed præstiterit, inquit, duo nomina propria interpretari vibiam, et varam. Nam Vibii et Vari nomina gentilitia Romæ. *Vara vibiam*, hoc est, τὸ ὁμοίον τῆ δμοίῳ ἔπειτα. Hæc Scaliger. Liceat post tanti viri expositiones, nostram adferre. Pro *bibiam* quod in Ausoniano MS supra laudato legitur, legi posse facili mutatione *b* in *v* putem tam *biviam* quam *vbiam*, quod habent Glossæ Scaligero laudatæ: et *biviam*, valgum interpretor, hoc est, auctore Festo, quæ crura habeat extrorsus obtorta et incurva, ut *bivium* referant, et quæ incedendo bina quodammodo itinera pedibus ambobus calcet, sicque jure dicatur *bivia*. Vari autem, teste eodem Festo, Valgis contrarii sunt qui crura habent introrsus incurva. Unde facilis et apertus proverbii sensus, sequitur *vara vibiam*, seu valgum, vitium unum aliud post se vitium trahit, nugæ aliæ nugæ sequuntur. Qui

sensus est Ausoniani hujus loci, interpretante Souchayo. Ed.

(1) *Quamquam fine legitimo*. Et legi astricto, ut semper in monosyllabam vocem desinat.

(2) *Per adagionem*. Proverbium «sequitur vara, etc.» de quo mox supra.

(3) *Mutuum muli scabant*. Proverbium tunc locum habens, quum improbi atque illaudati se vicissim mirantur ac prædicant; ut quum indoctum indoctus, deformem deformis, improbum improbus vicissim laudat, quales illi fratres apud Horatium. Petitur a Mulorum (quod et cætera jumenta factitant) consuetudine, ut sese invicem dentibus scabant. Similia huic: «Senes mutuum fricant, et tradunt operas mutuas, et manus manum lavat, vel fricat, etc. — *Mutuum muli scabant*. Super hoc adagio consule Be-roald. Adnot. cap. 2, ubi tamen perperam hic legendum vult *scabunt*. Patet enim e contextu pendere vocem illam a conjunctione *ut*. Ejusdem adagii meminit in Epistolis Symmachus, ubi ait: «Mutuum

Pacato ut studeat ludus meus, esto operi	dux.
Arcta, inamœna licet, nec congrua carminibus	lex,
Judice sub tanto fandi tamen accipiet	jus.
Quippe et ridiculis data gloria, ni prohibet	fors. 5

scabere mulos, cui proverbio ne videar esse confinis, præconium virtutum tuarum presso dente restringo ».

2. *Pacato*. Latino Drepanio Pacato, cui opusculum hoc dicat,

ut in Præfatione seu Epistola nuncupatoria jam observavimus supra. — *Ludus meus*. Lectio hæc est veteris codicis. Vulgati libri multi habuerunt *labor hic meus*, quod ferri etiam potest.

DE MEMBRIS.

INDICAT in pueris septennia prima novus	dens
Pubentes annos robustior anticipat	vox.
Invicta et ventis, et solibus, est hominum	frons.
Edurum nervi cum viscere consociant	os.
Palpitat irrequies, vegetum, teres, acre, calens	cor. 5

1. *Indicat in pueris*, etc. De hoc consimiliter Hippocrates lib. de septimestri partu, et Gell. lib. III adfirmant, anno pueri septimo, primos ejus dentes cadere, et alios renasci. — *Septennia prima novus dens*. Hæc juxta Solonis sententiam, cujus exstat apud Clementem, Strom. lib. VI, Elegia, qua ætatum mutationes per septennia fieri docet. Primo quidem septennio dentes novos adparere, altero pubertatem oriri, tertio densam barbæ segetem, etc.

2. *Pubentes annos*. Decimum quartum completum: quod pubertatis tempus Imperator statuit naturam sequutus duces, sublato turpi more adolescentium corpora

nuda inspiciendi, ad dignoscendam eorum pubertatem, ut refert ipse Instit. «Quibus modis tutela finitur». Vox porro ut Plinius refert lib. II, cap. 5, roborari incipit anno decimo tertio.

3. *Invicta... hominum frons*. De miro pellis artificio consule quæ habet vir Cl. *Fénélon* in libro quem inscripsit *de existentia Dei*, part. 1. Ibi multa Ausonii Carmen *de membris* illustrantia. — *Hominum*. Maturam ætatem designat. ED.

4. *Edurum*, id est, valde durum. — *Nervi*. Tendines intellige, quibus insertiones musculorum in ossa fiunt. — *Cum viscere*. Cum carne musculorum, quæ viscus, et pulpa dicitur.

Unde vigent sensus, dominatrix quos vegetat mens,
 Atque in verba refert modulata lege loquax os.
 Quam validum est, hominis quota portio, cæruleum fel!
 Quam tenue, et molem quantam fert corpoream crus!
 Pondere sub quanto nostrum moderatur iter pes! 10

6. *Unde vigent sensus.* Merito offendit quosdam similibus repetitio *viget, vegetat* hoc versu et præced. *vegetum.* Ed.

7. *Modulata lege loquax os.* Ea modulatio ex duobus maxime pro-

ficiscitur; scilicet e lingua que plectri fungitur vice, ac tremulis valvulæ motibus.

8. *Cæruleum fel.* In parva vesicula, imæ jecoris parti adhærente, contentum.

 INCONNEXA.

SÆPE in conjugis fit noxia, si nimia est dos.
 Sexus uterque potens, sed prævalet imperio mas.
 Qui recte faciet, non qui dominatur, erit rex.
 Vexat amicitias, et fœdera dissociat lis.
 Incipe, quidquid agas: pro toto est prima operis pars.
 Insinuat cælo, Diisque inserit emeritos laus.
 Et disciplinis conferta est, et vitiiis urbs.
 Urbibus in tutis munitior urbibus est arx.
 Auro magnus honos, auri pretium tamen est æs.
 Longa dies operosa viro, sed temperies nox, 10

1. *Fit noxia, si nimia est dos.* Juvenal. Sat. VI: « Intolerabilius nihil est quam femina dives ». Vid. Plantus, Aulul. act. 3, sc. 5, et Martial. lib. VIII, epigr. 12. — *Fit noxia*, etc. Noster exponit, peccatur. Exponendum puto, nocet: nempe marito cui a divite femina jurgii causæ continuo inferuntur: juxta illud Juvenalis, Sat. VI, 460.

3. *Qui recte faciet*, etc. Desumptum ex Epistola I Horatii, de pueris regem eligentibus. Ed.

5. *Pro toto est prima operis pars.* Huc facit illud Horatianum: « Dimidium facti qui cœpit habet ».

7. *Urbs*, non de Roma agit, sed de urbe qualibet. Ed.

10. *Nox, Qua caret Æthiopum*, etc. Hallucinatur Ausonius, qui

caret Æthiopum plaga, pervigil, irrequies gens,
per ubi æterna vertigine clara nitet lux.

ppibus dies absque nocte tri-
Habent illi, utpote sub zona
la positi, noctes fere semper
s æquas.

Irrequies, supra de memb. 5.

Semper ubi æterna vertigine,
Hoc de illis verum, qui sub
i polis habitant (si quos ha-

bent regiones illæ incolæ, quæ
sunt æternis damnatæ pruinis) qui-
bus Sol non æterna quidem, sed
continua semestri vertigine fulget,
sex postea menses sub terra latens.
At non hoc Æthiopibus convenit,
ut ex orbis descriptione, et doctrina
sphærica demonstratur.

DE DEIS.

T et cælicolum Monosyllaba. Prima Deum	Fas,
Themis est Graiis. Post hanc Rhea, quæ Latis	Ops.
Jovis et Consi germanus, Tartareus	Dis.
oror et conjux fratris, regina Deum	Vis.
ui quadrijugo curru pater invehitur	Sol. 5
que truces belli motus ciet armipotens	Mars:
m numquam pietas, numquam bona sollicitat Pax.	
cultor nemorum reticebere, Mænalide	Pan,
Genius domuum, Larunda progenitus	Lar.

Prima Deum Fas. Observa *Fas*
reum, quum Deam Themidem
icat. *Primam Deum* adpellat;
uissime quippe fuit, Cæli filia,
soror, et oracula Delphis et
rnasso habuit ante Apollinem.
ac plura vide apud Liliū
ldum, Syntagm. 15.

Rhea. Et Cybele, Latinis Ops,
igna Mater, et Mater Pessi-
a. Cætera ejus nomina vide
Lil. Gyrald. Syntagm. 4.

Consi. Vid. Auson. Epigr. 69.
Regina Deum Vis. Vis, seu

Violentia. Stygis filia est in Theogo-
nia Hesiodi; at hic *Vis Deum regina*
est Juno, Jovis et soror et conjux,
quam *Vim Deorum* adpellat, ad illud
Virgilii respiciens, *Æn.* lib. VII,
432: « Cælestum Vis magna jubet »,
ubi Junonem intelligendam sen-
tiunt veteres interpretes, ut et in
hoc: « Vel quæ portenderit ira
Magna Deum ».

8. *Mænalide Pan.* Mænalus mons
est Arcadiæ Pani sacer.

9. *Nec Genias domuum.* Apul. de
Deo Socratis (ed. Flor. p. 688): « Est

Fluminibusque Italis præpollens sulfureus	Nar. ¹⁰
Quæque piat Divum perjuria, nocticolor	Styx.
Velivolique maris constrator Leuconotos	Libs.

et secundo significatu species Dæmonum animus humanus, emeritis stipendiis vitæ, corpori suo abjurans. Hunc vetere Latina lingua reperio lemurem dictitatum. Ex hisce ergo lemurebus, qui posterorum suorum curam sortitus, placato et quieto numine domum possidet, Lar dicitur familiaris ». Eadem habet Mart. Capella. *Lares* tamen ex Mercurio et Lara seu Larunda Nympha genitos crediderunt. Vid. Ovid. Fast. lib. II, et Lactant. Divin. Instit. lib. II. — *Nec Genius domuum, Larunda progenitus Lar.* *Lares* alii privati, qui suam quisque domum servare putabantur, quibus Veteres porcos immolabant, ut patet ex Horatio, lib. III, Od. 33, et lib. II, Sat. 2. *Præstites* quoque dictos tradit Ovid. Fast. V, vs. 129: « Quod præstent oculis omnia tuta suis ». *Lares* alii publici, qui et *Compitales* adpellati, quod compitis præessent. Utrosque suscepit Mercurius ex Larunda Naiadam una, Almonis fluvii filia, quam compressit dum jussu Jovis eam in Inferos duceret. Ovid. Fast. II: « Fitque gravis, geminosque parit qui compita servant, Et vigilant nostra semper in æde *Lares* ».

10. *Sulfureus Nar.* Virg. *Æn.* VII, 517: « Sulfurea Nar albus aqua ». *Umbriæ* fluvius est, hodie *Negra*, teste Leandro. Hic pro fluminis Deo ponitur. — *Sulfureus Nar*, *Umbriæ* fluvius, cujus aquæ Virgil. *Æn.* VII, Plinio, lib. III, cap. 12, sulfuræ. Quin et, Servio teste,

ideo Nar adpellatus; Sabini enim lingua sua Nar dicunt Sulfur. Fluit autem e montibus Amiterninis, et a Velino lacu per quem transit, ingenti fragore emittitur.

11. *Quæque piat Divum perjuria, nocticolor Styx.* Id sortita honoris, ut ejus Dii timeant jurare et fallere numen, propter victoriam Stygis filia, quæ Diis adstiterat in bello Gigantum; ob quod Jupiter statuit, ut qui Deorum fefellisset ejus numen, anno uno et diebus novem ab ambrosia et nectare prohiberetur. *Nocticolor* dicitur ab obscuritate Inferorum.

12. *Velivolique maris.* Mare velivolum dicitur, quod in eo naves velis volent, ceu aves pennis in aere. — *Constrator Leuconotos Libs.* Leuconotos, quem Libem adpellat, ventus est Notum inter et Favonium flans ab occiduis Libyæ partibus, Italiæ respectu. *Albus* dicitur Horat. lib. I, Od. 7, v. 15, 16: « Albus ut obscuro deterget nubila cælo Sæpe Notus, neque parturit imbres Perpetuos, etc. » Ex quo intelligere licet quid velit Ausonius, quum eum maris constratorem adpellat, scilicet innuit eum placide flando, et nubes pellendo, mare tranquillum et planum reddere, ac aptum navigationi. Sic apud Virgil. *Æn.* V, 763: « Placidi straverunt æquora venti ». Hoc est, plana fecerunt, quæ prius intumuerant. De vento autem Libe hic tamquam de Deo loquitur. Vide autem quæ de hoc vento prius adnotata sunt ad *carm. de Ventis*, quod

Et numquam in dubiis hominem bona destituens Spes.

hujus operis tomo IV edidimus, pag. 497. Ed.

23. *Hominem bona destituens Spes.* Omnino accedo ad mentem Tollii, qui legit *hominem, non hominum*, sicque expressi in interpretatione, et excudendum curavi: de Spe quoque ut de Dea hic loquitur. — *Bona destituens Spes.* Notum Veteribus Spem Deam fuisse, quam apud Romanos a Calatino consecratam auctor Cicero, lib. II de Legibus, cap. 11. Illam putabant

mortalibus singulis, simul atque nascerentur, cum bono genio adesse. Talis conspicitur ejus effigies in aureo Hadriani Imperatoris numismate. Femina fuit stans, institæ laciniam sinistra manu nonnihil adtollens, dextera in cubitum elata pateram proferens, in qua repositum vas in floris similitudinem, cum hac inscriptione: *SPES. P. R.* Alteram Spei, quam putat Rusticæ effigiem, adfert Broukhus. ad vs. 5 Tibul. lib. I, Eleg. 1.

DE CIBIS.

NĒC nostros reticebo cibos, quos priscus habet mos,
 Irritamentum quibus additur æquoreum sal.
 Olim communis pecori cibus atque homini glans,
 Ante equidem campis quam spicea suppeteret frux.
 Mox ador, atque adoris de polline pultificum far,⁵
 Instruxit mensas quo quondam Romulidum plebs.
 Hinc cibus, hinc potus, quum dilueretur aqua puls.
 Est inter fruges morsu piper æquiparans gith.

5. *Mox ador.* Genus est farris et frumenti apud Festum, Nonium et Servium. — *De polline.* Pollen tenuissima farina est, quæ volitat dum succernitur, unde Polenta appellata est, ut videtur. Quod nomen adhuc apud Italos servatur. Ed.

6. *Instruxit mensas,* etc. Plin. Hist. Nat. lib. XVIII, cap. 4: «Pulte autem non pane vixisse longo tempore Romanos manifestum: quo-

niam inde et pulmentaria hodieque vocantur».

7. *Quum dilueretur.* Ad potum.

8. *Morsu piper æquiparans gith.* Plin. lib. XIX, cap. 8: «Gith pistrinis, anisum et anethum culinis et medicis nascuntur». Idem, lib. XX, cap. 17: «Gith ex Græcis alii Melanthion, alii Melanspermon vocant. Optimum quam excitatissimi odoris, et quam nigerrimum. Mede-

Et Pelusiaco de semine plana, teres lens.
 Et duplici defensa putamine quinquegenus nux. 10
 Quodque cibo et potu placitum, labor acer apum, mel.
 Naturæ liquor iste novæ : cui summa natat fæx.

tur serpentium plagis et scorpio-
 num ». Ruellius de stirpibus, lib.
 III, cap. 51 : « Gith Officinæ Ni-
 gellam Romanam adpellant, rura
 nostra *poivre* quasi piperaceam
 dicunt, quod odoratam piperis mo-
 do referat acrimoniam, aut quia
 piperis vice in multis utantur ». —
Morsu piper æquiparans gith. Legunt
 alii sine aspiratione. Vetus Biblio-
 rum interpres reddidit *gith* Isaiæ 28,
 quod Græce *μαλάνθιον* dicitur. Hispa-
 norum est *Axenus* si Antonio Ne-
 brissensi fides Quinquag. cap. 20,
 quod semen, inquit, in eodem agro
 cum cumino satum, utrumque ube-
 rius provenit. Columella in horto :
 « Famosaque tunc Coriandro Na-
 scuntur, gracilique melanthia nigra
 cymino ». Ad quam fertilitatem re-
 spexit Propheta dicto loco. Dzsro-
 sius.

9. *Et Pelusiaco... lens*. Pelusium
 oppidum, et unum ex Nili ostiis
 septem, ubi lens optima nasceba-
 tur. Virg. Georg. lib. I, 228 : « Nec

Pelusiacæ curam adspernabere len-
 tis ». Vid. nost. Virg. t. I, p. 286. Ed.

10. *Quinquegenus Nux*. Quinque
 illa nucis genera sunt apud Diosco-
 ridem et Plinium, Juglans, Avel-
 lana, Amygdala, Castanea, et Pine-
 nux. — *Quinquegenus*, ut alibi,
Tergenus vidimus.

11. *Potu placitum*. In Hydromeli
 et Mulso.

12. *Cui summa natat fæx*. Macrob.
 Saturn. lib. VII : « Mel, quod opti-
 mum est, reliquo ponderosius est.
 In vase igitur mellis pars quæ in
 imo est utique præstat pondere, et
 ideo supernante pretiosior est. Con-
 tra in vase vini pars inferior ad-
 mixtione fæcis non modo turbulen-
 ta, sed et sapore deterior est, etc. »
 Et paullo supra : « Fæcis materia,
 ut spissa atque terrena, cæteris la-
 ticibus pondere præstat, melle vin-
 citur. Ideo in illis gravitate demer-
 gens ad fundum decidit; in melle
 vero, ut levior, de loco victa sur-
 sum pellitur ».

DE HISTORIIS.

AMEN tibi, Phœbe, novum dedit Œbalius flos.
 e alio reus est Narcissi morte sacer fons.
 is Adoneæ malâ gloria fulmineus sus.
 rum Lapitham Junonia ludificat nubs.
 t et Æaciden Parnassia Delphicolæ sors.
 icium, Libycum, freta, Cimmeriumque secat bos.

Œbalius flos. Hyacinthus Œconis regis filius, Apollini s, ab eodem, disci jactu, imprudens interfectus, inde deinde mutatus est. Vid. Met. lib. X, fab. 6.

fons, in quo, ceu in speculo, derat, ac sui correptus amore at Narcissus.

fulmineus sus. Etenim, ut caid. Met. X, 550: « Fulmen

acres in aduncis dentibus Ergo post Ovidium Poeta *fulmineum* vocat Aprum. Hic t. ad Theonem, propter ictus inos, ut vult quoque Ritterad Phædri fab. 20, lib. I, opter dentium candorem intras setas, ut volunt alii.

perjurum Lapitham. Ixionem, hic *perjurum*, Horat. in *Arte perfidum* appellat: quod nuplici perfidia est meritis, crone in Horatium, et interdari, Pyth. II, cognosciliter, quia socerum Deiocujus filiam Diam uxorem t, munera sponsarum patribus ari solita flagitantem, fossa ignem facile corripientis elusum, sub epularum spebnussit. Altera, quod a Jove s, deleta tanti sceleris ma-

cula, et ab eo Deorum contubernio adscitus, tanti beneficii immemor, Junonem ejus uxorem stuprare voluerit. Pro qua, supposita ei nube, Centauros genuit, qui inde adpellantur Nubigenæ. Hinc, rotæ in Inferis adfixus semper volubili, pœnas perfidiæ luere fingitur. — *Nubs.* Licenter pro nubes: « nam nubs non dicimus », inquit Servius ad hunc versum Æn. lib. X, 636: « Tum Dea nube cava, etc. »

5. *Ludit et Æaciden... sors.* Pyrrhum, ab Achille, qui Æaci nepos erat, originem trahentem delusit Delphicum oraculum, hoc amphibolico versu decantatissimo: « Aio te, Æacida, Romanos vincere posse ». Quo inductus Romanis bellum intulit, a quibus victus oraculum demum, sed serius, intellexit.

6. *Threicium, Lybicum... secat bos.* Intellige bovem in quam mutata Io, œstro percita, ex Europa in Asiam per Bosporum Thracium, vel, ut alii scribunt, per *Cimmerium* trajecit, atque inde tranato mari quod Asiam inter et Libyen, hoc est, Africam, intercedit, pervenit in Ægyptum, ubi culta sub Isidis nomine est. Editi quidam habent: « Et furiosa œstro tranat mare Cimmerium bos ».

Non sine Hamadryadis fato cadit arborea	trabs.
Quo generata Venus, Saturnia desecuit	falx.
Sicca inter rupes Scythicas stetit alitibus	cruce.
Unde Prometheo de corpore sanguineus	ros, ¹⁰
Adspersit cautes, et dira aconita creat	cos.
Ibycus ut periit, vindex fuit altivolans	grus.
Æacidæ ad tumulum mactata est Andromachæ	glos.

7. *Non sine Hamadryadis fato cadit arborea trabs.* Nymphæ quæ, teste Servio, cum arboribus simul et nascuntur et intereunt. Unde eleganter apud Barclaium in Euphormione principum amici de se: «Potentia cadimus in interitu magnatum, ut quæ Nymphæ cum arboribus moriuntur». Eas Catullus pro Naiadibus posuit, uti et pro Naiadibus Ovidius ponit Hamadryades. His, ex Hesiodo, ipse Ausonius alibi vitam longissimam tribuit.

8. *Quo generata Venus.* Nempe Cæli pudenda, e quibus a Saturno falce abscissis, ac in mare delapsis, orta Venus est.

9. *Inter rupes Scythicas stetit alitibus cruce.* In Caucaso monte Scythiæ fabulati sunt adfixum Prometheum, et renascens semper ejus jecur aquilam depasci.

11. *Et dira aconita creat cos.* Adspersa scilicet illo sanguine. Ovid. ex spuma Cerberi ex Inferis ab Hercule educti natum aconitum fabulatur, non ex Promethei sanguine. *Cos* hic est Cautes. In cautibus porro nasci, et inde habere nomen, proditum est Plin. lib. XXVII, cap. 3: «Nascitur in nudis cautibus, quas aconas nominant. Et ideo aconitum aliqui dixere, nullo juxta, ne pulvere quidem nutriente».

12. *Ibycus ut periit, vindex fuit altivolans grus.* Ibycus ex novem Lyricis Græcis poetis unus, a latronibus, ut refert Suidas, in solitudine deprehensus, quum jam in eo esset, ut ab iis interficeretur, grues forte illac transeuntes mortis suæ testes et vindices fore comminatus est. Paulo post autem, quum in urbe media versarentur ii latrones, supervolantibus forte gruibus per jocum insusurrare sibi in aurem cœperunt, αὐτὸ ἰβύκου ἑυδραὶ παράειον. Quod, quum auditum a circumstantibus, et ad magistratum delatum esset, comprehensi latrones ac rem in tormentis confessi, pœnas dederunt. Exstat de hoc epigramma Antipatri in Anthologia, in quo, clangore gruum supervolantium iudicium factum, et latrones captos memoratur. Unde *Vindices Ibyci grues* potiori jure dici videntur, quam si insusurrantes suo ipsorum indicio latrones periisse dicantur.—Posset quoque hoc versu pro *vindex* legi *index*, ultima in *periit* producta. Ed.

13. *Æacidæ.* Achilles Æaci nepotis. — *Andromachæ glos.* Polyxena soror Hectoris mariti Andromachæ. *Andromachæ glos.* Juxta Festum et Nonium *glos, gloris* de mariti sorore, atque pariter de fratris uxore dicitur.

Carcere in Argivo Philopœmena lenta adiit	mors.
Tertia opima dedit spoliatus Aremoricus	Lars. 15
Sera venenato potu abstulit Hannibalem	nex.
Res Asiæ quantas leto dedit immeritas	fraus!
Ultrix flagravat de rupibus Euboicis	fax.
Stat Jovis ad cyathum, generat quem Dardanius	Tros.
Præpetibus pennis super aera vectus homo	Cres. 20
Intulit incestam tibi vim, Philomela, ferus	Thrax.

14. *Carcere in Argivo.* In quem a Messeniis captus, nobilis ille Achæorum Imperator coniectus fuerat. Vid. Plutarch. in ejus vita.—*Lenta adiit mors.* Veneno lento conscita.

15. *Aremoricus Lars.* Viridomarus Insubrium Gallorum rex, quem Plutarchus *Britomartem* vocat. Aremoricus dicitur hic pro Gallus, synecdoche partis. Est enim Galliæ pars Aremorica. Dicitur Lar sive Lars, quod occisus et spoliatus a Marcello, tertia opima spolia Jovi dedit, ut Lar, sive Lars, sive Lartes Tolumnius ab A. Corn. Cosso interfectus secunda opima spolia dederat, quum prima Romulus ipse de Acrone, Cæninensium rege, Jovi Ferretio tulisset. Notum est *opima spolia* esse quæ Imperator Imperatori detrahit. De hoc Marcello Virgil. *Æn.* VI, 860, inducit Anchisen *Ænæ* apud Inferos sic vaticinantem: «Tertiaque arma patri suspendet capta Quirino».

16. *Sera venenato*, etc. *Sera* hic, non *lenta*, ut supra de Philopœmene, sed quæ, licet violenta, tarde tamen Hannibali contigit anno ætatis septuagesimo.

17. *Res Asiæ quantas leto dedit immeritas fraus.* Fraudem illam noster exponit de fictis Sinonis lacrymis, et equo ligneo; cur non potius

intelligas *fraudem*, qua Paris uxorem hospitis sui rapuit, multo milite repetitam? — Pro hoc, habebat vetus codex: *Fallaces Ligures. Nullo situs in pretio Car.* Versus hic transpositus in veteri libro inveniebatur ante illum: *Ultrix flagravat*, etc. unde cum Turnebo spurium illum: *Jam pelago volitat mercator vestifluus Ser*, expunximus. TOLLIUS.

18. *Ultrix...fax.* Qua e Caphareo Eubœæ promontorio sublata, Nauplius redeuntium Græcorum naves in scopulos adlexit ac fregit, Palamedem filium suum, quem insontem infando indicio neci demiserant, hoc astu ulciscens.

19. *Generat quem Dardanius Tros.* Ganymedes Trois filius in cælum raptus, et pocillator effectus Jovis. *Stat*, proprie de pocillatore, qui stat ad cyathum.

20. *Homo Cres.* Pervulgata Dædali fabula, qui, ut Minois iram effugeret, sibi pennas aptavisse fertur, quia scilicet primus omnium vela et antennas navi imposuit. Dicitur vero *Cres*, non, quod revera, ut Vineto placet, Cretensis fuerit, at, quod e Creta eum fabulantur evolasse. Fuit enim ille Atheniensis faber et Micionis filius.

21. *Ferus Thrax.* Tereus Procnæ, Philomelæ sororis, maritus. Fabu-

Barbarus est Lydus, bellax Geta, femineus Phryx.
 Fallaces Ligures: nullo situs in pretio Car.
 Vellera depectit nemoralia vestifluus Ser.
 Nota in portentis Thebana tricorporibus Sphinx. 25

lam vide lib. VI Metamorph. Ovid.

22. *Barbarus est Lydus.* Plaut. in Bacchidibus, act. 1, sc. 2: «LYD. An Deus est ullus Suavis-suaviatio? PISTROCL. An non putasti esse? nimium quam, o Lyde, es barbarus! Quem ego sapere nimio censui plus quam Thalem, I, stultior es barbaro Potitio, Qui tantus natu Deorum nescis nomina». Ad quem locum respexit procul dubio Ausonius. Neque enim adeo barbari Lydiæ populi, qui primi monetam percusserunt, et instituerunt. — *Bellax Geta.* Vetus liber *pellax Geta*, non male. *Pellax est*, qui blanditiis pellicit et decipit, ut Servus Geta in Phormione Terentii. Suspiciatur Tollius *bellax Geta*, optime; mox enim opponit *femineus Phryx.* Getæ bellicosi, Horatio *rigidi Getæ.* Priscianus in Periegesi, 294: «Hic sunt Germanique truces, et Sarmata bellax, Atque Getæ». Populorum variorum mores refert, ut videre est. — *Femineus Phryx.* Sic de Ænea et sociis ejus Phrygibus Iarbas lib. IV Æn. 215: «Et nunc ille Paris cum semiviro comitatu, etc.» — *Femineus Phryx.* In eos quoque dictum est et plagis meliores fieri solere, et sero sapere. Quorum alterum in illos usurpat Tullius, orat. pro L. Flacco, qui servili sunt ingenio, alterum Epist. Famil. in illos, quos male factorum sero pœnitet.

23. *Fallaces Ligures.* Præter locum a nostro interprete adlatum ex Æneide, XI, 701, ubi de Anno Ligure dixit Poeta: «Haud Ligurum

extremus, dum fallere fata sinebant», alterum ex eodem libro, atque etiam ex Georg. II adferre potuit. Unde quidam existimant Ligures a Virgilio male habitos, propter privatam aliquam offensam. — *Nullo situs in pretio Car.* Hinc proverbium, in *Care periculum*, hoc est, fac periculum in re vili, ut si male successerit, dispendii non multum capias: quod inde tractum autumat Erasmus, quod Cares mercede pro aliis quibusve populis militantes, ab iis primi in acie collocari solerent; ut, primos hostium impetus, mercede conductorum ac vilium hominum periculo, excipientes, civibus suis parcerent.

24. *Vellera depectit nemoralia.* Prudentius in Hamartig. vs. 186: «Genuina leves ut robora solvant, Vellere non ovium, sed Eoo ex orbe petitis Ramorum spoliis fluitantes sumere amictus Gaudet». — *Vestifluus Ser.* Orientales populi Seres id cum toto Oriente commune habebant, ut vestitu adfluenter. Lucanus, VIII, 365: «Quidquid ad Eeos tractus, mundique teporem, Labitur, emollit gentes clementia cæli. Illic et laxas vestes, et fluxa virorum Velamenta vides». Loco versus hujus habent editiones quædam: «Res Asiæ quantas leto dedit immeritas fraus!»

25. *In portentis tricorporibus.* Quælia sunt Geryon, Chimæra, Harpyiæ, etc. — *Thebana..... Sphinx.* De Sphinge supra ad versum 38 Griphi.

Nota et parvorum cunis, muliebre pecus, Strix.

26. *Muliebre pecus, Strix.* Sic malim, quam quod in quibusdam *muliebre secus.* Alii *muliebre scelus* legunt, quod esset scelestæ femina, et, ut metonymice loquar, scelus mulieris; quod etiam ferri potest. Est enim *Strix* et avis quædam, seu monstrum volaticum femineum, ubera noctu infantium labris in cunis dormientium immulgere creditum, et eos enecare, quod significat *muliebre pecus*; et mulier saga visu tactive pueros fascinans, quod

muliebre scelus. Sic Strigem describit Stat. Theb. lib. I, 597: « Monstrum infandis Acheronte sub imo Conceptum Eumenidum thalamis: cui virginis ora, Pectoraque; æternum stridens a vertice surgit, Et ferrugineam frontem discriminat anguis. Hæc tam dira lues nocturno squalida passu Illabi thalamis, animasque a stirpe recentes Abripere altricum gremiis, morsuque cruento Devesci, et multum patrio pinguescere luctu ».

DE VERE PRIMO.

ANNUS ab exortu quum floriparum reserat ver,
 Cuncta vigent: nemus omne viret: nitet auricomum rus:
 Et fusura umbras radicitus exigitur stirps.
 Non denso ad terram lapsu glomerata fluit nix.
 Florum spirat odor, Libani ceu montis honor tus. 5

1. *Floriparum.* A flore et pario vox Ausoniæ, ut supra *vestifluus*, et aliæ non paucæ.

3. *Fusura umbras.* Nisi eradicata esset.

5. *Libani.* Montis in Syria turis feracissimi. Post hunc versum editiones supra memoratæ hunc habent: « Jam pelago volitat mercator vestifluus Ser ».

PER INTERROGATIONEM ET RESPONSIONEM.

Quis subit in pœnam capitali iudicio?	vas.
Quid si lis fuerit nummaria, quis dabitur?	præs.
Quis mirmilloni contenditur?	æquimanus Thrax.
Inter virtutes quod nomen Mercurio?	fur.
Turibula, et pateræ, quæ tertia vasa Deum?	lanx. 5
Cincta mari quænam tellus creat Hippocratem?	Cos.
Grex magis, an regnum Minoida sollicitat?	grex.

1. *Quis subit*, etc. Discrimen ponit inter vadem et prædem. *Vas* seu *vadis*, teste Festo, est sponsor in re capitali datus. *Præs* vero, juxta eundem, qui populo se obligat, (pro publicano puta, aut redemptore publici alicujus operis, aut conductore publici agri) interrogatusque a magistratu si *præs* sit, ille respondet, *præs*.

3. *Quis mirmilloni*... *Thrax*. Mirmillonicum genus armaturæ Gallicum erat; ipsique Mirmillones Galli adpellabantur (teste Festo, in voce *Retiario*), et in eorum galeis piscis effigies inerat. Cum hoc gladiatorum genere aliud genus committabatur. Thraces dicti, ut vult idem Festus, a similitudine palmarum (fortasse parmularum) Thraciarum. *Thrax* alio etiam nomine Retiarius a reti quod tenebat complicatum. Et qui cum eo committitur, Mirmillo, etiam Secutor, eo quod Retiarium, jacto frustra reti, fugientem, stricto gladio persequeretur. Sed de his vid. Lips. *Amphith.* — *Æquimanus Thrax*. *Æquimanus* est ambidexter. Ex Symmacho, *Epist.* 101, hoc adlegat Scioppius verosimil. lib. IV, cap. 19: « Ut plane HomERICA adpellatione περιδείτιον,

id est, æquimanum, te esse pronuntiem ». Illa autem adpellatio HomERICA habetur *Iliad.* XXI, 163: Ἡρώς Ἀστεροπαῖος, ἐπεὶ περιδείτιος ἦε.

4. *Quod nomen Mercurio?* *fur*. Quod ipsi etiam laudi vertit Horatius, lib. I, *Od.* 10: « Te canam magni Jovis et Deorum Nantium, curvæque Iyræ parentem: Callidum quidquid placuit jocosò Condere furto, etc. »

5. *Lanx*. Lata patina assis carnibus dicata, ut jurulentis Catinus. In sacrificiis quoque locum obtinebat.

6. *Cos*, insula Ægæi maris. — *Hippocratem?* *Cos*. Vixit Hippocrates apud Perdiccam Macedoniæ regem. Artem medicam in lucem revocavit, in qua sic enituit, ut venientem ab Illyricis pestilentiam prædixerit, discipulosque circa urbes auxilio miserit; unde huic iidem honores decreti, qui Herculi. Dictus Hippocrates (sicut et Apelles) *Cos*, quia natus in insula Co Rhodo proxima, et Carix opposita.

7. *Minoida*. Non Minois filiam, sed uxorem Pasiphaen. — *Grex*. Non totus grex, sed formosus ex

Quid præter nubem Phæacibus impositum?	mons.
Dic, cessante cibo, somno quis opimior est?	glis.
Tergora dic clypeis adcommoda quæ faciat?	glus. 10
Sponte ablativi casus quis rectus erit?	spons.
Quadrupes oscinibus quis jungitur auspiciis?	mus.
Quid fluitat pelago, quod non natat in fluvio?	pix.
Bissenas partes quis continet æquipares?	as.
Tertia defuerit si portio, quid reliquum?	bes. 15

armento Taurus. Vid. Virg. Ecl. VI.

8. *Præter nubem.* Qua tectæ Phæacum naves, absque gubernatore, per mare incredibili celeritate ferebantur, gnaræ ipsæ quæ essent hominum consilia, omnium urbes et agri ubi essent, ut fabulatur Homer. *Odyss.* lib. VIII. — *Phæacibus.* Insulam Ionii maris Epiro adjacentem, quæ et Corcyra dicta, acculentibus otio luxurique olim deditis. — *Mons.* Respicit ad Metamorphosin navis illius Phæacum, quæ revector in patriam Ulysse, quum in Phæaciam rediret, haud procul Phalacro-promontorio, in scopulum mutata est. Intelligit ergo per montem, qui impositus Phæacibus est præter nubem, vel Phalacrum promontorium scopulo illi e nave facto, et deprehensis in eo Phæacibus imminens, vel navis ipsius in scopulum versæ antennas et malum, quæ montis duritiem jam induerint.

9. *Glis.* Notum glires per hiemem somno indulgere.

10. *Glus.* Apud Carisium veterem Grammaticum: « Feminini generis

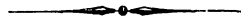
hæc, arx... Glus, glutinis. Alii hoc gluten dixerunt, etc. »

12. *Mus.* Plin. lib. VIII, cap. 57: « Quo in genere *somniferum* multi et hos incolas domuum posuere mures, haud spernendum in ostentis etiam publicis animal... Quum candidi provenere, lætum faciunt ostentum: nam soricum occentui dirimi auspicia, annales refertos habemus, etc. »

13. *Quid fluitat pelago,* etc. Id fit quoniam aqua maris aqua fluminum gravior est, teste Plin. lib. II, cap. 103, et quotidiana experientia navium carinas fluminibus altius immergi videmus quam mari. Pix autem, mediæ cujusdam gravitatis, et fluminea quidem aqua gravior, marina vero levior est.

14. *Bissenas partes.* Quarum singulæ in asse uncia dicuntur. Vid. Prisc. de Pond.

15. *Bes.* Vide hæreditatis juxta assis partes divisionem apud Jctos. Bes seu besis sunt binæ assis, supple partes, si scilicet totum assem in tres divides. Bes itaque unciarum est octo.

DE LITERIS MONOSYLLABIS GRÆCIS AC LATINIS.

Dux elementorum studiis viget in Latiis	A.
Et suprema notis adscribitur Argolicis	Ω.
Hta quod Æolidum, quodque ε valet, hoc Latiale	E.
Præsto, quod E Latium semper breve, Dorica vox	E.
Hoc tereti argutoque sono negat Attica gens	ὀ.
Ω quod et o Græcum compensat Romula vox	O.

1. *Studiis viget in Latiis A.* Hac quoque forma, quæ hic excusa est, viguit in Græcorum studiis. Immo ex quatuor hujusce elementi formis, quæ exhibentur in Palæographia Græca, hanc indefessus et eruditissimus antiquitatis indagator vetustam et in marmoribus nummisque semper adhibitam fuisse adserit, quod tamen in libris non similiter obtinuisse.

3. *Hta quod Æolidum.* Mart. Capella « E vocalis duarum Græcarum vim possidet. Nam quum corripitur, ε Græcum est, ut ab hoc hoste: quum producitur, Hta est, ut ab hac die »: idem dic de O quod mox sequitur; valet enim Ω, quum est longum, et ὀ μὴ πρόν, quum est breve. — *Hta quod Æolidum, quodque ε valet, hoc Latiale E.* Tullius et Vinetus legunt *Latiare*; quod quidem habetur apud Tullium pro Milone, cap. 31. Verum *Latiale* occurrit in Plin. lib. III, cap. 1: « Populus Latialis », et in Ovid. Met. XV, vs. 481. Versus autem ille ut intelligatur, notandum E et H Græcis promiscue olim usurpata; quod patet ex nummis Atheniensium ac Thebanorum; siqui-

dem ille AΘE pro AΘH ponebant, hi vero ΘEBH pro ΘHBH. Quin et Plato in Cratylo tradit antiquitus non literam η sed ε in usu fuisse.

5. *ὀ.* Sonat enim: Græce non, quæ vox est negantis. — *Tereti argutoque sono negat Attica gens ὀ.* Tullius pro ὀ legi vult O. Perperam hic noster excudi curavit ὀ pro O, etsi auctorem habuit Turnebum, cujus consiliis plus nimio obsequitur. Docet Athenæus Veteres diphthongum etiam per O tantum scripsisse. Huc accedit quod Ausonius ipse, Epist. 25, unam fuisse literam dicit, qua responderunt Lacones, regique irato negantes placuerunt. — Sed rectius Scalig. ὀ. Quis enim, ait, hanc veram lectionem neget: contra illam vulgatam, falsam? In hac castigatione adjuti sumus veteri scriptura, quæ habebat pro *ligat, egat.* Nos *negat* fecimus; ut eo ad verum sensum deducti simus. ED.

6. *Compensat Romula vox O.* Græci antiquitus sumpsere O pro Ω, ut patet ex duobus nummis, in quorum altero legitur Κνωσίων pro Κνωσίων, et in altero Θηβαίων pro Θηβαίων.

Litera sum Iotæ similis, vox plena jubens,	I.
Cecropiis ignota notis, ferale sonans	V.
Pythagoræ bivium ramis pateo ambiguis	Y.
Vocibus in Graiis numquam ultima conspicio	M. 10
Zeta jacens, si surgat, erit nota; quæ legitur	N.
Mæandrum, flexusque vagos imitata vagor	Z.
Dividuum Betæ monosyllabon Italicum	B.
Non formam, at vocem Deltæ gero Romuleum	D.

7. *I, vox jubens, imper. verbi eo.*

8. *Cecropiis ignota notis, etc. V.*

Nam quod ejus sonum non haberet lingua Græca (erat enim vel *u* spissum, quod per *ou* Græcum exprimebatur, vel *u* lenius quod Græcum *Y* exprimebat), sed quod spissum illum vocalis *u* sonum nulla Græca vocalis haberet, sed opus esset ad eum exprimendum diphthongo *ou*. — *Ferale sonans.* Quod ulularum et noctuarum, feralium avium, cantum imitetur.

9. *Pythagoræ bivium, etc. Y* litera discrimine secta bicorni Pythagoræ dicitur, non quod Pythagoræ inventum fuerit, fuit enim Palamedis: sed quod ejus bifurca figura Pythagoras uteretur in Moralibus suis dogmatis, ad geminam virtutis et voluptatis viam demonstrandam.

10. *Vocibus in Graiis, etc.* Quintilianus, lib. XII, cap. 10: « Quid quod pleraque nos illa quasi mugiente litera claudimus M, qua nullum Græcum verbum cadit? » — *Numquam ultima conspicio M.* Recte in Palæographia adnotatum, ut metri ratio constet legendum, $\mu\omega$, non *em*. Attamen satis esse existimo, si pronuntietur $\mu\omega$. Cæterum Poeta ideo ait inter voces Græcas numquam ultimam M conspici,

quod nulla vox Græca ea litera cadit.

11. *Erit nota, quæ legitur N.* Similiter hic legendum, aut saltem pronuntiandum $N\omega$.

12. *Mæandrum, Asiæ fluvium ob sinuosos suos amfractus decantatissimum.* — *Imitata vagor Z.* Uncialis non debuit esse hæc litera; neque enim ζ unciali dici potest, eam Mæandrum referre. Scribe igitur parva litera ξ . — Pro *vagor* reponebat Turnebus *vocor*. Nihil necesse mutare quiddam: *vagor* est ducor in charta, linea instar Mæandri errante. Ed.

13. *Dividuum Betæ.* Nempe *Be*. Consonæ enim, ut pronuntientur, adjuncta vocali aliqua opus habent. Hæc in omnibus ferme Latinis consonis est *e*, modo postpositum, ut in *be, ce, de, etc.* modo præpositum ut in *ef, el, em, etc.* at in Hebraicis Græcisque elementis consonæ et alias quoque vocales, et syllabas quoque duas sæpe adsumunt, ut pronuntientur *Beth, Ghimel, Daleth, Beta, Gamma, Delta, etc.*

14. *Non formam, at vocem Deltæ gero Romuleum D.* Respicit Poeta formam, quæ sua ætate in usu fuit. Næm et apud Græcos vetustissimam fuisse Romuleam formam patet nummo Messanensi, quem

Hostilis quæ forma jugi est, hanc efficiet	Π. 15
Ausonium si p scribas, ero Cecropium	P.
Et Rho quod Græcum, mutabitur in Latium	P.
Malus ut antennam fert vertice, sic ego sum	T.
Spiritus hic, flatu tenuissima vivificans	H.
Hæc tribus in Latio tantum addita nominibus	K, 20
Prævaluit postquam Gammæ vice functa prius	C;
Atque alium pro se titulo replicata dedit	Q.
Ansis cincta duabus erit quum Iota, leges	Θ.
In Latio numerus denarius, Argolicum	X.
Hæc gruis effigies Palamedica porrigitur	Φ. 25
Kappa fuit quondam Bœotia, nunc Latium	K

Paruta in Sicilia sua expressit, eoque tam antiquo, ut ante rem Romanam cusus ex typi genere æstimeretur. Ibi legitur ΔΑΝΚΛΕ pro ΖΑΓΚΑΗ.

15. *Hostilis quæ forma jugi*, etc. Festus: «Jugum, sub quo victi transibant, hoc modo fiebat: fixis duabus hastis, super eas ligabatur tertia: sub iis victos discinctos transire cogebant». Hinc hostile dicitur.

19. *Spiritus hic, flatu...* H. Olim pro aspiratione usu tantum veniebat. Hic a Poeta sub eo respectu consideratur.

20. *Tribus in Latio tantum*, etc. Terentianus Maurus: «K similiter otiosa cæteris sermonibus. Tunc in usu est, quum Kalendas adnotamus, aut Kaput. Sæpe Kæsones notabant hac vetusti litera». Martian. Capella, lib. III: «K vero nunc nota putatur esse, non litera. Nam ejus effectus C integrare non dubium est, absque his Kapita, Kalendæ, Kalumnia».

21. *Prævaluit*. Ut poneretur po-

tius quam K.—*Gammæ vice functa prius C*. Hinc in vet. inscript. sæpe invenias *lece* pro *lege*, *macistratus* pro *magistratus*, etc.

22. *Titulo replicata dedit Q*. Quintilianus, lib. I, cap. 4: «Et Q, cuius similis effectus speciesque, nisi quod paullum a nostris obliquatur, Kappa apud Græcos, nunc tantum in numero manet».

23. *Ansis cincta duabus erit quum Iota*. Intellige, et supina: constat enim hæc litera Θ circulo, et lineola supina, quæ medium eum secans, in duas eum ansas veluti separat, quarum una superior, altera inferior.—*Quum Iota, leges Θ*. Vult Palæographiæ auctor hic metri causa legi *The*: nihil autem obstat quominus legatur *Theta*: tunc enim pars syllabæ posterior sequentem versum per synalœphen incipiet.

25. *Hæc Gruis effigies*. Unius scilicet gruis, quam pede in uno excubantem sat bene refert litera Φ. Scaliger pro *gruis* reponerebat *crucis*, quod in alio cod. *crinis* invenerat,

Furca tricornigera specie, pæne ultima sum.

ψ.

cujus figuram etiam quodammodo refert. — *Palamedica*. Plin. lib. VII scribit Palamedem has quatuor litteras Θ, Ξ, Φ, Χ, Trojano bello invenisse. Philostratus in Heroicis,

has tres tantum ab eo inventas memorat Υ, Φ, Χ, quarum Υ quidem a figura agminis gruum volantium, Φ vero a similitudine gruis excubantis invenerit.

GRAMMATICOMASTIX*.

ELOGODÆDALIA strides modo qui nimium trux,
 Frivola condemnas? nequaquam. Cum pretio est merx.
 Ennius ut memorat, replet te lætificum gau.
 Livida mens hominum concretum felle coquat pus.
 Dic, quid significant catalecta Maronis? in his al
 Celtarum posuit, sequitur non lucidius tau.

* *Grammaticomastix*. Ut Ὁμηρομάστιξ adpellatus est Zoilus ille, qui Homerum carpebat et veluti flagellabat, sic Γραμματικομάστιξ dicitur, qui Grammaticos vexat ac veluti cædit; ut facit Poeta noster hoc poematio, in quo Grammaticum variis interrogationibus e Grammaticæ penu petitis, fatigat.

1. *Elogodædalia*. Α λόγος oratio, et δαίδαλος peritus, ingeniosus, industrius, varius, fit λογοδαιδάλια peritia orationis variandæ et industrie contextendæ. Verti Grammaticatione obscura magis ad mentem auctoris quam ad vim verbi attendens.

2. *Frivola*. Ea, quæ frivola videntur in Grammatica, quæstiunculas plus difficultatis quam utilitatis habentes.

3. *Lætificum gau*. Gau pro Gau-

dium per apocopen ab Ennio scriptum, ut quod postea sequitur Cæl pro Cælum, Do pro domum, ex hoc poemate patet. Quod sane Græcorum exemplo fecerat, ac inter cæteros Homeri, qui sæpe δῶ pro δῶμα quod domum significat, et κρι pro κριθή hordeum ponit.

4. *Livida mens hominum*, etc. H. e. ringantur licet invidi, ut Virg. Ecl. VII, 26: « rumpantur ilia Codro ».

5. *Quid significant catalecta Maronis*. Scaliger non κατάληκτα a κατάληγω desino, ut Baptista Pius autumat, sed κατάλεικτα, a verbo κκατέλεισθαι, deligere, dicta putat, quod ea carmina ex Virgilianis sint collecta.—*In his al Celtarum posuit*, etc. Habetur illud initio catalect. Virgiliti: quod carmen maxime depravatam, suoque nitori redditum a Jos. Scaligero, quum huc faciat

Imperium, litem, Venerem, cur una notet res?
 Estne peregrini vox nominis, an Latii sil?
 Et quod germano mixtum male letiferum min?
 Lintribus in geminis constratus ponto sit, an pons? 10

maxime, exscribere placuit: « Rhetor meiorum amator iste verborum, Iste, iste Rhetor, namque quatenus totus Thucydides Britannus Atticæ febris Tau Gallicum, min ipsum, et al ei illisit ». Poeta sane hoc Epigramma respexit, quo Maro suggillat Rhetorem meiorum seu decurtatorum verborum amatorem. Unde patet quam totum hunc Ausonii locum turbaverit Floridus divulso versu, in quo *min* occurrit a quinto et sexto versu, in quibus *al* et *tau*. Lege igitur eo ordine, quem Scaliger proposuit et Tollius insequutus est: « Dic quid significant catalecta Maronis? in his *al*, Et quod Celtarum posuit non lucidius *tau*, Et quod Germano mixtum male letiferum *min* ». *Al*, *tau* et *min* prioris syllabæ sunt allii, tauri et minii. Scilicet quam Rhetor ille de quo Virgilius, declamaret de morte Themistoclis, qui epoto taurino sanguine exstinctus est, pro tauro dicebat *tau*. Quum de illo dissereret, qui, dum patri allium tereret, minium a noverca injectum imprudens contrivit, pro allio *al*, pro minio *min* dicebat. Hæc Jos. Scaliger feliciter quidem, at pro more suo parum modeste.

7. *Imperium, litem, Venerem, cur una notet res.* *Imperium* quidem ut in hoc lib. III. *Æn.* v. 1: « Postquam res Asiæ, Priamique evertere gentem Immeritam visum Superis ». *Litem* ut in hoc Horatii, lib. I, Sat. 9: « Dubius sum quid faciam,

inquit; Tene relinquam, au rem ». Unde et *reus* nomen habet. *Venerem*, ut in hoc Terentii, Eunuch. act. I, sc. 2: « Ego cum illo, quocum tum uno rem habebam hospite, Abii huc ».

8. *Sil.* Plin. lib. XXXIII, cap. 12: « In argenti et auri metallis nascuntur etiamnum pigmenta, *Sil*, et *Cæruleum*. *Sil* proprie limus est ». Et initio cap. 13: « *Sil* pingere instituere primi Polygnotus et Mycon, Attico duntaxat. Hoc sequuta ætas ad lumina usa est. Ad umbras autem Scyrico et Lyncio. Lydium Sardibus emebatur, etc. » Hinc dubitatio Ausonii an *sil* vox Latina, an Græca, an barbara, puta, Lydia.

9. *Et quod germano mixtum male letiferum min.* *Min* pro minio positum recte coniecit Scaliger, sed sensum hujus loci non aperuit, neque Ausonianorum interpretum quisquam, quod sciam. Petendus est loci hujus loci intellectus ex hoc Plinii loco, lib. XXXIII, cap. 7: « Milton vocant Græci minium, quidam cinnabari. Unde natus error Indico cinnabaris nomine. Sic enim adpellant illi sanien draconis elisi elephantorum morientium pondere, permixto utriusque animalis sanguine, ut diximus. Neque alius est color qui in picturis proprie sanguinem reddit. Illa cinnabaris antidotis medicamentisque utilissima est. At hercule medici, quia cinnabarin vo-

Bucolico sepes dixit Maro, cur Cicero	seps?
Vox solita, et cunctis notissima, si memores,	lac.
Cur condemnetur, ratio magis ut faciat	lact?
An Libyæ ferale malum, sit Romula vox	seps?
Si bonus est insons, contrarius, et reus est	sons? 15
Dives opum cur nomen habet Jove de Stygio	Dis?
Unde Rudinus ait, Divum domus altisonum	cæl?
Et cujus de more, quod adstruit, endo suam	do?

cant, pro ea utuntur hoc minio, quod venenum esse paullo mox docebimus ». Scilicet quum cinnabaris, et minium, et draconis sanguinem significet, medici vocum similitudine decepti, in antidotis conficiendis minium, quod cinnabari etiam dicitur, aliquando promiscue usurpant pro medicamento cognomine, cinnabari scilicet Indiæ, seu sanguine draconis; sicque venenum pro remedio dant. Ad hunc Plinii locum respexisse Ausonium, et hanc esse veram ejus mentem, nemo puto inficiabitur.

11. *Bucolico*. Ecl. I, 55 : « Hinc tibi, quæ semper vicino ab limite sepes Hyblæis apibus florem depasta salicti, etc. » — *Cur Cicero seps*. *Seps* quoque occurrit apud Plinium, lib. XX, cap. 11, et Solin. cap. 30.

13. *Magis ut faciat lact*. Martian. Capella, lib. III : « Quidam quum lac dicunt, adjiciunt T, propterea quod facit lactis; sed Virgilius : *Lac mihi non æstate novum, non frigore deficit*. Quippe quum nulla apud nos nomina in duas mutas exeant, ideo Veteres lacte in nominativo dixerunt ».

14. *Seps*. Serpentis genus a σήπω putrefacio est σήψ. Græca igitur non Romula vox est. Lucan. IX,

713 : « Ossaque dissolvens cum corpore tabificus seps ». « Libyæ ferale malum » dixit, quia Libya seu Africa omni serpentum genere abundat. — *Ferale malum... seps*. Sepem tradidit Mathiolus serpentem esse viperæ minimæ similem, colore cinereo; maculis ex intervallo varium, cauda brevi; relatum ab Aetio inter viperarum genera et serpentes mortiferos. *Feralem* dixit, quod eorum quos læsit corpora putredinem statim concipit. *Carleton de Serpent. insectis*.

16. *Cur nomen habet Jove de Stygio Dis*. Ænigmatis genus quod OEdipum non requirat. Inferorum Deus et Pluto et Dis adpellatur, utroque nomine deducto a divitiis, quæ ex Inferis, seu ex intimis terræ visceribus eruuntur.

17. *Rudisonus*. Ennius, quem, ut ait Silius Italicus, lib. XII : « Rudisæ genuere vetustæ. Nunc Rudisæ solo memorabile nomen alumno ». Calabriæ urbs est apud Pomponium Melam. — *Altisonum cæl*. Cælum altisonum propter tonitru. Virgil. Georg. III, 361 : « Quem super ingens Porta tonat cæli ».

18. *Cujus de more* Veterum : apud quos *Endo* erat in ; unde *Endoplorato* pro *Implorato*, et *Endo procinctu* pro *in procinctu* apud Festum; unde

Aut de fronde loquens, cur dicit populea frus?

Sed quo progredior? quæ finis, quis modus, et calx? ∞

Indulge, Pacate, bonus, doctus, facilis vir.

Totum opus hoc sparsum, crinis velut Antiphilæ. Pax.

Endogredi, seu Indugredi, pro ingredi, et similia multa apud Lucretium. Suam do pro suam domum per apocopen, de qua jam supra ad vocem gau.

19. *Populea frus.* Frundes et frondibus Carisius ait Veteres per u dixisse, a singulari frus: ejus verba sunt: « Frus hujus frondis, quod sic ab Ennio est declinatum annalium libro septimo. Rurescant frundes, non frondes ». Unde hic *frus* legendum, aut certe *fruns*, non autem *frons*.

20. *Quis modus, et calx.* In corpore humano extrema pars est

calx. Unde per translationem calx operis, pro fine ejus; et opus perducere ad calcem, pro absolvere.

21. *Crinis velut Antiphilæ,* amicæ Clitiphonis apud Terent. Heauton. act. II, sc. 3: « Capillus passus, prolixus, circum caput Rejectus negligenter. Pax! » Est autem πᾶξ Græcum adverbium desinendi, teste Hesychio, et Prisciano, quasi dicas tantum, vel finis. Idem Terent. eadem fab. act. IV, sc. 2: « Unus est dies, dum argentum eripio, pax, nihil amplius ». Pluribus in locis apud Plautum eodem sensu reperias.

TABULA

RERUM

QUÆ IN HOC SEPTIMO VOLUMINE CONTINENTUR.

P ROCEMIUM de Columella	3
— de Columellæ interpretibus.....	11
— de Palladio.....	13
— ad carm. de Rosis	19
— ad epigr. de Rosis.....	21
— ad carm. de Re hort.:.....	23
Notæ codicum MSS et editionum Columellæ et Pal-	
ladii, quibus usus est Gesnerus.....	26
L. Junii Moderati Columellæ de Cultu hortarum	
carmen ad Publium Silvinum	27
Palladii Rutilii Tauri Æmiliani de Insitionibus ad	
Pasiphilum	93
Vomani de laudibus hortuli	110
Incerti auctoris, fortasse Ausonii, Rosæ.....	114
Epigrammata. — I. Incerti, de Rosis	121
II. Ejusdem, de Rosa.....	123
III. Ejusdem, de Rosis	<i>Ib.</i>
IV. Flori, de Rosis.....	124
V. Incerti, de Rosa	125
Aliorum auctorum carmina minora de hortarum et	
ruris amœnitate.	
I. Petronii descriptio loci amœni.....	126

II. Item	127
III. E Priapeiis, epigr. LII.....	128
IV. Ex iisdem, epigr. XV, de Malis pulcherrimis, ad Priapum	131
V. De Malis Matianis	132
VI. De Malis Matianis — Laus	133
VII. Aliter — Vituperatio	<i>Ib.</i>
VIII. Alcimi	134
IX. Tria epigrammata de Citrio	135
Aliter	136
Aliter	137
X. De vita tranquilla	<i>Ib.</i>
XI. Item	140
De Maximiano Etrusco ejusque ac cæteris quæ hac parte proponuntur carminibus	143
De nomine Cornelii Galli falso Elegiis inscripto ..	144
Varia sententiæ de auctore Elegiarum	148
Vita et acta Maximiani	152
De Elegiis Maximiani earumque argumento.....	162
Editiones Elegiarum Maximiani	164
Maximianus alter diversus ad Elegiographo.....	170
Subsidia edendo Maximiano adhibita	172
De Ofilii Sergiani Pulice	176
Juventini Philomela	178
Sperati Phil. Symp. Ænigmata	182
Ausonii Griphus	183
Notæ quibus variantes lectt. codicum MSS et edd. vetustarum Maximiani signantur	185
De Maximiano Etrusco, sive Pseudo-Cornelio Gallo, testimonia auctorum ac judicia	186

TABULA.	559
Maximiani Etrusci Elegiarum liber. — Elegia I.	195
Elegia II.	229
Elegia III.	238
Elegia IV.	248
Elegia V.	255
Elegia VI.	273
Ofilii Sergiani Elegia de Pulice.	275
Albi Ovidii Juventini Elegia de Philomela, et de aliarum avium, simul et quadrupedum, vocibus.	279
Julii Sperati V. C. Elegia de laude Philomelæ. —	
I. Philomela	289
II. De Elephante	293
III. De Aquila	<i>Ib.</i>
IV. De Gallo gallinaceo.	294
V. De Ansere	<i>Ib.</i>
Ad Cælii Symposii ænigmata proœmium	295
De aliis ænigmatum auctoribus	326
De interpretibus ænigmatum Symposii	328
Editiones et versiones ænigmatum Symposii.	331
De Symposii poetæ ænigmatibus testimonia aucto- rum ac judicia	341
Cælii Symposii ænigmata. — Prologus.	346
Ænigma I. — Graphium sive stylus.	350
II. Arundo	351
III. Annulus cum gemma.	353
IV. Clavis.	354
V. Catena	355
VI. Tegula	<i>Ib.</i>
VII. Fumus	356
VIII. Nebula	<i>Ib.</i>

IX. Pluvia	357
X. Glacies	358
XI. Flumen et Piscis	<i>Ib.</i>
XII. Nix	359
XIII. Navis	360
XIV. Pullus in ovo	361
XV. Vipera	<i>Ib.</i>
XVI. Tinea	362
XVII. Aranea	363
XVIII. Cochlea	<i>Ib.</i>
XIX. Rana	364
XX. Testudo	365
XXI. Talpa	366
XXII. Formica	367
XXIII. Musca	368
XXIV. Curculio	<i>Ib.</i>
XXV. Mus	369
XXVI. Grus	370
XXVII. Cornix	371
XXVIII. Vespertilio	372
XXIX. Ericius	373
XXX. Pediculi	<i>Ib.</i>
XXXI. Phœnix	374
XXXII. Taurus	375
XXXIII. Lupus	376
XXXIV. Vulpes	<i>Ib.</i>
XXXV. Capra	377
XXXVI. Porcus	378
XXXVII. Mula	<i>Ib.</i>
XXXVIII. Tigris	379

TABULA.

561

XXXIX. Centaurus	380
XL. Papaver	381
XLI. Malva	<i>Ib.</i>
XLII. Beta	382
XLIII. Cucurbita	383
XLIV. Ceba	384
XLV. Rosa	385
XLVI. Viola	<i>Ib.</i>
XLVII. Tus	386
XLVIII. Myrrha	387
XLIX. Ebur	388
L. Fenum	<i>Ib.</i>
LI. Mola	389
LII. Farina	390
LIII. Vitis	<i>Ib.</i>
LIV. Hamus	391
LV. Acus	392
LVI. Caliga	393
LVII. Clavus Caligaris	<i>Ib.</i>
LVIII. Capillus	394
LIX. Pila	395
LX. Serra	396
LXI. Pons	397
LXII. Spongia	<i>Ib.</i>
LXIII. Tridens	398
LXIV. Sagitta	<i>Ib.</i>
LXV. Flagellum	399
LXVI. Laterna	400
LXVII. Specular	401
LXVIII. Speculum	402

LXIX.	Clepsydra	402
LXX.	Puteus	403
LXXI.	Tubus	404
LXXII.	Follis	<i>Ib.</i>
LXXIII.	Lapis	405
LXXIV.	Calx	406
LXXV.	Silex	407
LXXVI.	Rotæ	<i>Ib.</i>
LXXVII.	Scalæ	408
LXXVIII.	Scopa	409
LXXIX.	Tintinnabulum	410
LXXX.	Conditum	411
LXXXI.	Acetum ex vino	<i>Ib.</i>
LXXXII.	Malum	412
LXXXIII.	Perna	413
LXXXIV.	Malleus	<i>Ib.</i>
LXXXV.	Pistillus	414
LXXXVI.	Strigilis	415
LXXXVII.	Balneum	416
LXXXVIII.	Tessera	417
LXXXIX.	Pecunia	418
XC.	Mulier geminos pariens	419
XCI.	Miles podagricus	<i>Ib.</i>
XCII.	Luscus allium vendens	420
XCIII.	Funambulus	421
XCIV.	Umbra	422
XCV.	Echo	423
XCVI.	Somnus	<i>Ib.</i>
XCVII.	Monumentum	424
XCVIII.	Ancora	425

	T A B U L A.	563
XCIX. Lagena		425
C. Cuculus		427
CI*		428
D. M. Ausonii Griphus ternarii numeri		429
Hosidii Getæ Medea, tragoedia ex centonibus Vir-		
gilianis conflata. — Præmonitio novi editoris ..		441
Textus		446
Ausonius in Centonem nuptialem. — Præfatio . . .		505
Cento Nuptialis		512
Excursus		526
Ausonii Technopægnion		531

FINIS SEPTIMI ET ULTIMI VOLUMINIS.

2

LENOX LIBRARY

Bancroft Collection.
Purchased in 1893.

